

MÚSICA I CERIMÒNIA A GIRONA, 1500-1650

M. Mar Miranda López

Per citar o enllaçar aquest document:
Para citar o enlazar este documento:
Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/669705>

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Aquesta obra està subjecta a una llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada

Esta obra está bajo una licencia Creative Commons Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives licence

Universitat de Girona

TESI DOCTORAL

MÚSICA I CERIMÒNIA A GIRONA, 1500-1650

VOLUM I: ESTUDI

M. Mar Miranda López

2019

TESI DOCTORAL
MÚSICA I CERIMÒNIA A GIRONA, 1500-1650
VOLUM I: ESTUDI

M. Mar Miranda López

2019

**PROGRAMA DE DOCTORAT EN CIÈNCIES HUMANES,
DEL PATRIMONI I DE LA CULTURA**

Diridiga per: Emili Ros-Fàbregas
Tutor: Joan Bosch Ballbona

Memòria presentada per optar al títol de doctora per la Universitat de Girona

FIGURA DE LA COBERTA:

Missa de Sant Narcís, Arxiu Capitular de Girona (ACG), *Llibres corals*, 57, segle XIX.

El Dr. Emili Ros-Fàbregas, de la Institució Milà i Fontanals, CSIC.

DECLARO:

Que el treball titulat “Música i cerimònia a Girona, 1500-1650”, que presenta M. Mar Miranda López per a l’obtenció del títol de doctora, ha estat realitzat sota la meva direcció.

I, perquè així consti i tingui els efectes oportuns, signo aquest document.

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized, cursive script.

Signatura

Girona, 15 de juliol de 2019.

Als meus pares, principi de tot

Resum

Aquesta tesi doctoral de Musicologia estudia les diferents festivitats i cerimònies que es van celebrar a Girona entre el 1500 i 1650, així com la música que pogué acompanyar-les en aquella època. La tesi consta de dos volums: Volum I (Estudi) i Volum II (Apèndixs i Edició musical). El Volum I, amb cinc capítols, està estructurat en tres parts: Part I (Capítol I), Part II (Capítols II i III) i Part III (Capítols IV i V). El Capítol I (Part I) està dividit en quatre seccions. La primera secció ens situa a la Girona de l'època: com era, com estava organitzat el govern de la ciutat, quina era la seva població, i el paper important de la immigració francesa en el desenvolupament de la ciutat. La segona secció descriu els espais arquitectònics gironins on tenia lloc l'activitat musical religiosa. La tercera secció estudia, per una banda, les capelles musicals de la Catedral i de la basílica de Sant Feliu, i, per l'altre, els instruments, els ministrils de la ciutat i les cobles a Girona. La quarta secció comenta les connexions gironines dels manuscrits de polifonia E-Boc 5 i E-Bbc 682 i explora la música del fons musical de l'Arxiu de la Catedral de Girona recentment catalogat. La Part II està estructurada en dos capítols dedicats a les cerimònies civils: el Capítol II estudia les entrades reials i d'altres dignataris, i el Capítol III les cerimònies militars i cortesanes. La Part III (Capítols IV i V) explora les cerimònies religioses que se celebraven a Girona. Al Capítol IV s'estudien les cerimònies relacionades amb naixements, baptismes, noces i exèquies. El Capítol V està estructurat en dues seccions. La primera presenta un estudi sobre la música i la cerimònia del dia de Sant Narcís, patró de Girona, mostrant-se dades concretes sobre la vida del sant que d'una manera molt directa es veuran reflectides en les festivitats que li reten homenatge; molts d'aquests detalls mostren els problemes hagiogràfics que presenta la bibliografia i que serveixen per entendre alguns aspectes de la transformació de la festivitat al llarg dels segles. També es tracta la participació de la música en les festes que es feien en honor al patró i en les processons que s'oficiaven. La segona secció del Capítol V realitza un estudi de la litúrgia amb música segons la *Consueta* de 1655 de la catedral. El Volum II conté nou Apèndixs amb les transcripcions d'una selecció de documents inèdits, utilitzats per a l'elaboració de la tesi, i l'edició musical de: 1) la Missa de Sant Narcís 1 en cant pla; 2) la Missa de Sant Narcís 2, *alia*, també en cant pla (ambdues contingudes al Llibre coral 57 de la Catedral); i 3) les melodies dels himnes que apareixen a la *Consueta* (1655) de la catedral de Girona.

Resumen

Esta tesis doctoral de Musicología estudia las diferentes festividades y ceremonias que se celebraron en Gerona entre el 1500 y 1650, así como la música que pudo acompañarlas en aquella época. La tesis consta de dos volúmenes: Volumen I (Estudio) y Volumen II (Apéndices y Edición musical). El Volumen I, con cinco capítulos, está estructurado en tres partes: Parte I (Capítulo I), Parte II (Capítulos II y III) y Parte III (Capítulos IV y V). El Capítulo I (Parte I) está dividido en cuatro secciones. La primera sección nos sitúa en la Gerona de aquella época: cómo era, cómo estaba organizado el gobierno de la ciudad y cuál era su población, en la que la inmigración francesa ocupaba un papel importante en el desarrollo de la ciudad. La segunda sección describe los espacios arquitectónicos donde la actividad musical religiosa tenía lugar. La tercera sección estudia, por una parte, las capillas musicales de la Catedral y de la basílica de San Félix, y, por otra, los instrumentos, los ministriles de la ciudad y las “cobles” en Gerona. La cuarta sección comenta las conexiones gerundenses de los manuscritos de polifonía E-Boc 5 y E-Bbc 682 y explora la música del Archivo de la catedral de Gerona recientemente catalogado. La Parte II está estructurada en dos capítulos dedicados a ceremonias civiles: el Capítulo II estudia las entradas reales y de otros dignatarios, y el Capítulo III las ceremonias militares y cortesanas. La Parte III (Capítulos IV y V) investiga las ceremonias religiosas que se celebraban en Gerona. En el Capítulo IV se estudian ceremonias relacionadas con nacimientos, bautizos, bodas y exequias. El Capítulo V está estructurado en dos secciones. La primera presenta un estudio sobre la música y la ceremonia del día de San Narciso, patrón de Gerona, mostrando datos concretos sobre la vida del santo que de una manera muy directa se verán reflejados en su festividad; muchos de estos detalles ponen de manifiesto los problemas hagiográficos que presenta la bibliografía y sirven para entender la transformación de la festividad a lo largo de los siglos. También se trata la participación de la música en las fiestas que se hacían en honor al patrón y en las procesiones que se oficiaban. La segunda sección del Capítulo V realiza un estudio de la liturgia con música según la *Consueta* de 1655 de la Catedral. El Volumen II de la tesis contiene nueve Apéndices con las transcripciones de una selección de documentos inéditos, utilizados para la elaboración de la tesis, y la edición musical de: 1) la Misa de San Narciso 1 en canto llano; 2) la Misa de San Narciso 2, *alia*, también en canto llano (ambas contenidas en el Libro coral 57 de la Catedral); y 3) las melodías de los himnos que aparecen en la *Consueta* (1655) de la catedral de Gerona.

Abstract

This doctoral dissertation in Musicology studies different festivities and ceremonies that took place in Girona between 1500 and 1650, as well as the music that could have accompanied them at that time. The dissertation consists of two volumes: Volume I (Study) and Volume II (Appendices and Musical Edition). Volume I, with five chapters, is structured in three parts: Part I (Chapter I), Part II (Chapters II and III), and Part III (Chapters IV and V). Chapter I (Part I) is divided in four sections. The first section places us in the Girona of that time, its organization and population, of which French immigrants played an important role in the city's development. The second section describes the architectural spaces where religious music took place. The third section presents, on the one hand, the music chapels of the Cathedral and of the Saint Felix's basilica, and, on the other, music instruments, city musicians and "cobles" (ensembles) in Girona. The fourth section comments briefly upon two polyphonic manuscripts (E-Boc 5 and E-Bbc 682) associated with Girona and explores the extant music that has been recently catalogued at the archive of Girona Cathedral. Part II is structured in two chapters devoted to civic ceremonies: Chapter II studies royal entries and those of other personalities; and Chapter III studies military celebrations and courtly festivities. Part III (Chapters IV and V) investigates religious ceremonies celebrated in Girona. Chapter IV studies ceremonies related to births, baptisms, weddings and obsequies. Chapter V is structured in two sections. The first section is a study about music and ceremony during the festivity of Saint Narcissus, patron saint of Girona; it presents specific information about the saint's life and how it is reflected in the festivity. These details indicate the hagiography problems in the bibliography and are useful to understand some aspects of the festivity's transformation over the centuries. It also studies music participation in the celebrations that honoured the patron saint and the processions that were officiated on those days. The second section of Chapter V presents a study of the liturgy and music according to the Cathedral's *Consueta* (ceremonial) of 1655. Volume II of the dissertation contains transcriptions of a selection of unpublished documents, used for the elaboration of the dissertation, and a musical edition of the following works: 1) Mass of Saint Narcissus 1 in plainchant; 2) Mass of Saint Narcissus 2, *alia*, also in plainchant (both found in the Libro coral 57 of the Cathedral); and 3) the hymn melodies that appear in the *Consueta* (1655) of Girona cathedral.

ÍNDIX GENERAL

VOLUM I: ESTUDI

Agraïments	xxiii
Publicacions derivades de la Tesi	xxv
Llista de figures	xxvii
Llista de taules	xxxvii
Llista d'abreviatures	xxxix
INTRODUCCIÓ	1
1. Objectius i metodologia	1
2. Estat de la recerca musicològica sobre Girona, 1500-1650	9
3. Fonts utilitzades	10
4. Estructura de la Tesi	32
Part I. El context	35
CAPÍTOL I: EL CONTEXT URBÀ I ELS ESPAIS DE LA MÚSICA A GIRONA	37
1. El context urbà: la ciutat, la població i l'organització municipal	37
1.1. La ciutat	37
1.2. La població	41
1.3. L'organització municipal	51
2. Espais de la música a Girona	53
2.1. La Catedral	56
2.2. Sant Feliu	65
2.3. Sant Pere de Galligants	70
2.4. Sant Daniel	75
3. L'organització musical a Girona	79
3.1. Les capelles	79
3.2. Ministrils i cobles a Girona	89
4. Els manuscrits E-Boc 5 [E-Boc 5] i M.682 [E-Bbc 682]	102
5. El fons musical de la catedral de Girona	107
5.1. Manuscrits d'autor	107
5.2. Manuscrits anònims	109
5.3. Llibres corals	109
5.4. Llibres de faristol	109
5.5. Impresos	112
6. Resum del Capítol I	114

Part II. Les cerimònies civils a Girona	117
CAPÍTOL II: LES ENTRADES REIALS I D'ALTRES DIGNATARIS	119
1. L'entrada reial	119
1.1. Entrades reials a Girona, 1493-1610	133
a. Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella, 4 de setembre de 1493	134
b. Ferran II d'Aragó, 12 d'agost de 1496	139
c. Felip el bell, 25 de gener de 1503	140
d. Carles V, 21 d'abril de 1533	147
e. Carles V, 14 de febrer de 1538	148
f. Carles V, 25 de setembre de 1538	154
g. Felip II, 18 d'octubre de 1548	154
h. Maximilià II d'Àustria, 23 de novembre de 1568	160
i. Maria d'Àustria, 30 de setembre de 1582	160
j. Margarida d'Àustria, 21 de març de 1599	162
k. Manuel Filibert de Savoia, 30 de setembre de 1610	162
l. Lluís II de Borbón-Condé, 8 de novembre de 1647	165
2. Entrada de virrei	167
2.1. Entrada de virrei a Girona	171
a. Francesc de Montcada i Cardona, 16 de març de 1580	171
b. Francesc de Montcada i Cardona, 16 de juny de 1580	172
c. Lorenzo IV Suárez de Figueroa, 23 d'agost de 1597	173
d. Fernando Afán de Ribera i Enríquez, 11 de maig de 1622	174
e. Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, 3 de desembre de 1637	181
f. Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, duc de Cardona, 25 de juny de 1640	182
g. Urbain de Maillé-Brezé, 20 de febrer de 1642	182
h. Urbain de Maillé-Brezé, 30 d'abril de 1642	186
i. Philippe de la Mothe-Houdancourt, mariscal de la Mothe, 9 de desembre de 1644	186
j. Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, 18 de març de 1645	186
k. Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, 7 i 10 d'abril de 1645	186
l. Michele Mazzarino, cardenal, 25 de febrer de 1648	187
m. Charles Schomberg, mariscal i duc d'Halluin, 2 de juny de 1648	188
n. Charles de Schomberg, mariscal i duc d'Halluin, 2 de gener de 1649	188
3. Entrada d'altres dignataris	188
a. Nicolás Perrento de Granvela i Francisco de los Cobos, consellers, 14 de desembre de 1537	188
b. Diego Fernández de Córdoba, duc de Cardona, 7 de juny de 1601	189
c. "Promenada" d'Anna Dorotea, filla de l'emperador Rodolf, 3 de desembre de 1622	190
d. Enric d'Aragó Cardona-Córdoba, duc de Sogorb i de Cardona, 22 de juliol de 1628	191
e. Enric d'Aragó i Enríquez de Cabrera, duc de Sogorb i Cardona, 3 de maig de 1635	194
f. Lluís Caldés, conseller en cap de Barcelona, 14 de gener de 1640	196
g. Philippe de la Mothe-Houdancourt, 17 de febrer de 1641	196
h. René Voyer, comte d'Argenson, 23 de març de 1641	196

i. Ambaixadors Josep Margarit i Francesc Joan de Vergós, 26 de setembre de 1641	197
j. René Voyer, comte d'Argenson, 7 de novembre de 1641	197
k. Josep Quintana i Jeroni Gaver, diputats, 15 de novembre de 1641	197
l. Garau d'Alemanya i Ramon Farners, 18 de novembre de 1641	198
m. René Voyer, comte d'Argenson, 26 de novembre de 1641	198
n. Rafael Antic, "oïdor militar", 8 de desembre de 1641	198
o. Rafael Antic, "oïdor militar", 10 de gener de 1642	198
p. René Voyer, comte d'Argenson, 13 de gener de 1642	198
q. Ambaixadors de Barcelona, 29 d'abril de 1642	199
r. Josep Fontanella, regent de la Cancilleria i el tresorer, 20 de maig de 1642	199
s. René Voyer, comte d'Argenson, 1 de juny de 1643	199
t. Josep Biure i Margarit, governador de Catalunya, 10 de desembre de 1643	199
u. Cèsar de Choiseul, comte de Plessis-Prés-lain, 12 de juny de 1645	200
w. Llorenç de Barutell, canceller de Catalunya, 18 de juliol de 1645	200
x. Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 16 de gener de 1646	201
y. Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 2 de febrer de 1646	204
z. Fills de Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, 24 de maig de 1646	205
aa. Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 1 d'abril de 1647	205
ab. Antoni de Grammont, "mossur" d'Agramunt, 20 d'abril de 1647	206
ac. Jean Gaspard Ferdinand Marchin, lloctinent del virrei, 28 de desembre de 1649	206
ad. Lluís de Borbó-Vendôme, duc de Mercuri, 19 de febrer de 1650	206
4. Entrada del bisbe de Girona	207
a. Guillem de Boïl, 12 de juliol de 1528	209
b. Arévalo de Zuazo, 21 d'agost de 1598	210
c. Onofre Reart, 5 de febrer de 1612	212
d. Francesc Senjust, 15 de novembre de 1622	213
e. García Gil de Manrique, 6 de febrer de 1628	215
5. Entrada d'altres bisbes	216
a. Fra Bernardo de Santa Teresa, bisbe de Babilònia, 17 de setembre de 1647	216
6. Entrada de cardenal	216
a. Alexandro Riario, 10 de juny de 1580	218
b. Francesco Giogiosa, 8 de maig de 1591	221
c. Antonio Zapata, 22 de març de 1605	223
d. Domenico Ginnasio, 5 d'abril de 1605	224
7. Visita del General dels ordes dels predicadors, framenors o altres	226
a. Bonaventura de Girona, general dels franciscans, 15 de novembre de 1596	227
b. Llorenç de Brindisi, general dels caputxins, 28 d'abril de 1603	227
c. Pare Tommaso Turco, general dels dominics, 20 de març de 1648	228
d. Fra Innozenzo de Caltagirone, general dels caputxins, 20 de març de 1649	229
8. Entrada d'inquisidors	229

9. Entrada de les monges caputxines	230
10. Entrada de les monges de Santa Clara	230
11. Entrada de les monges de Sant Daniel	233
12. Entrada de Pierre de la Marca, visitador	234
13. Resum del Capítol II	234
CAPÍTOL III: CELEBRACIONS MILITARS, CORTESANES I ALTRES FESTES CIVILS	241
1. Celebracions militars	
a. Conquesta de Mazalquivir, 28 d'octubre de 1505	241
b. Conquesta d'Orà, 24 de juny de 1509	243
c. Conquesta de Bugia, 2 de gener de 1510	244
d. Conquesta de Trípoli, 25 de juliol de 1510	245
e. Te Deum per la pau amb França, 9 de febrer de 1526	248
f. Crida a la pau i a la professó del Te Deum per la pau, 6 de maig de 1560	249
g. Acte d'acció de gràcies que fa la vila de Perpinyà, 6 d'abril de 1597	251
h. Actes en commemoració de la victòria de Fuenterrabia, 19 de setembre de 1638	252
i. Te Deum pel jurament de Lluís I i "los pactes firmats ab la Províntia", 5 de gener de 1642	253
j. Commemoració de la victòria de l'Hostal de la Grua (Sant Celoni), 3 d'abril de 1642	253
k. Actes per la victòria de la batalla de Montmeló, 4 d'abril de 1642	253
l. Actes de celebració per la recuperació de Perpinyà, 13 de setembre de 1642	254
m. Accions de gràcies per la victòria de Miravet, 10 de març de 1643	254
n. Te Deum per la victòria de Rocroi, 27 de juny de 1643	254
o. Festes per motiu de la rendició de Roses, 10 de juny de 1645	255
p. Ofici i Te Deum per la victòria del virrei, a prop de Camarassa, 9 de juliol de 1645	255
q. Processó per la rendició de Tortosa, 2 d'agost de 1648	256
r. Te Deum en honor de la signatura de la pau de Westfalia, 18 d'abril de 1649	256
2. Nomenament de jurat	256
2.1. Nomenament, habilitació y graduació de Bernat Sió, ciutadà de mà mitjana, 6 de desembre de 1610	256
2.2. Nomenament, habilitació y graduació de Rafel Cerdà, ciutadà de mà major, 1 de desembre de 1614	258
2.3. Nomenament, habilitació y graduació de Joan Garra, ciutadà de mà mitjana, 6 de desembre de 1614	259
2.4. Nomenament, habilitació y graduació de Narcís Vilar, ciutadà de mà menor, 13 de desembre de 1644	261
3. Jurament de jurat	262
3.1. Galceran Masdeu, 5 de gener de 1607	262
3.2. Bernat Valencas, jurat en cap, 5 de gener de 1628	263
3.3. Jerònim Vergés, Josep Colomer i Baltasar Bassa i Francesc Cases, 5 de gener de 1650	264

4. La festa cortesana	266
4.1. El torneig	266
a. Torneig de la confraria de Sant Jordi, 11 de gener de 1599	268
b. Torneig de peu, 18 de gener de 1612	268
c. “Promenada” dels jurats per anar al torneig el dia de Sant Jordi a l’ofici general, 12 de gener de 1628	268
4.2. “Bollisya de fills de ciutat”, 25 de juny de 1579	269
5. Resum del Capítol III	270
Part III. Les cerimònies religioses	273
CAPÍTOL IV: LES CERIMÒNIES RELIGIOSES A GIRONA	275
1. Festes de l’any litúrgic	275
1.1. Nadal	275
1.2. El Corpus Christi	276
2. Naixements i baptismes	292
a. Felip II, 21 de maig de 1527	292
b. Anna d’Espanya, 29 d’octubre de 1601	295
c. Felip IV, 8 d’abril de 1605	299
d. Carles d’Àustria, 15 de setembre de 1607	312
e. Baltasar Carles, 19 de novembre de 1629	313
3. Casaments	316
a. Ferran II d’Aragó i Germana de Foix, 19 d’octubre de 1505	316
b. Anna d’Àustria amb Felip XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó, 16 de desembre de 1615	317
4. Exèquies	329
4.1. Exèquies reials	329
a. Isabel I de Castella, 26 de novembre de 1504	334
b. Ferran II d’Aragó, 23 de gener de 1516	338
c. Joana I de Castella, 12 d’abril de 1555	342
d. Carles d’Àustria, 24 de juliol de 1568	344
e. Isabel de Valois, 3 d’octubre de 1568	346
f. Anna d’Àustria, 26 d’octubre de 1580	348
g. Felip II, 13 de setembre de 1598	349
h. Margarida d’Àustria, 3 d’octubre de 1611	358
i. Felip III, 31 de març de 1621	365
j. Lluís XIII, 14 de maig de 1643	371
4.2. Altres exèquies	376
4.2.1. Bisbe de Girona	376
a. Guillem de Boil, 28 de novembre de 1532	377
b. Jaume Caçador, 15 de maig de 1597	379
c. Francesc Arévalo de Zuazo, 10 de gener de 1611	380
d. Francesc de Senjust, 2 de març de 1627	384
4.2.2. Joan Llobera, rector de Bescanó, 14 d’agost de 1600	386
4.2.3. Sixt V, papa de Roma, 6 d’octubre de 1590	387
4.2.4. Exèquies a Sant Daniel	388
a. Abadessa de Sant Daniel	388
b. Monja de Sant Daniel	389
4.2.5. Miquel Vives, jurat, 13 d’agost de 1632	389

5. Altres cerimònies religioses	392
5.1. Processó per demanar pluja, 20 de juliol de 1500	392
5.2. Processó per demanar ajuda contra les malalties, guerres i altres “tempestats” i obtenir abundància de vitualles, 8 d’octubre de 1500	393
5.3. Pregàries i processó per demanar una bona travessia als reis Ferran i Isabel, 3 de setembre de 1506	394
5.4. Ambaixada feta de part del Capítol de la Seu de Girona als jurats de la ciutat, 5 d’octubre de 1590	395
5.5. Festivitat de Sant Jacint, 20 de novembre de 1594	396
5.6. Benedicció de la capella nova del monestir de predicadors, novembre de 1596	396
5.7. Ambaixada feta pel Capítol de la Seu de Girona pel naixement del príncep Ferran d’Àustria, 5 de juny de 1609	397
5.8. Benedicció de la capella nova dels Estudis, 16 d’octubre de 1609	398
5.9. “Promenada” pel trasllat del cos del pare fra Vicenç Domènec de l’orde de predicadors, 15 de juliol de 1614	399
5.10. Acció de gràcies a Déu per la concessió de pluja, 3 de febrer de 1620	400
5.11. “Promenada” per la beatificació del Pare Francisco Xavier de la companyia de Jesús, 24 de juliol de 1620	401
5.12. “Promenada” per la canonització de Sant Ignasi i Sant Francisco Xavier, 20 de juliol de 1622	402
5.13. Coronació de Santa Teresa de Jesús, fundadora de l’orde de les descalces i els descalços, 23 de setembre de 1622	404
5.14. Memòria del capítol provincial al monestir del Carme, 30 de març de 1625	406
5.15. Rebuta de la relíquia de Sant Grato, 31 de maig de 1637	407
5.16. Processó del Santíssim Sacrament, 8 de juny de 1637	409
5.17. Trasllat del Santíssim Sacrament de la Seu a l’església de les caputxines, 28 de juny de 1637	410
5.18. Devocions i vots solemnes “per aplacar a Déu nostre senyor”, 28 de gener de 1641	410
5.19. Vots pel dia de la Candelera, 2 de febrer de 1641	410
5.20. Cerimònia per commemorar el Jubileu concedit a Girona i son bisbat, 31 de gener de 1644	412
5.21. Processó de Santa Anna de Montfullà per demanar la pluja, 12 d’agost de 1646	412
5.22. Pregàries per la pesta i la sequera, abril, maig i juny de 1650.	412
6. Cerimònies al convent de Sant Daniel	414
6.1. Cerimònia de vestició d’una novícia del monestir de Sant Daniel	414
6.2. Cerimònia de professió de Sant Daniel	417
6.3. Cerimònia de protestació de l’abadessa de Sant Daniel	422
6.4. Arribada dels visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosas del orde de Sant Benet en la província de Tarragona” al monestir de Sant Daniel, 7 de juny de 1569	423
6.5. Visita del rei o príncep al monestir de Sant Daniel	426
6.6. Visita de la reina o princesa al monestir de Sant Daniel	427
7. Resum del Capítol IV	429

CAPÍTOL V: LA FESTIVITAT DE SANT NARCÍS, PATRÓ DE GIRONA I LA LITÚRGIA A LA CIUTAT SEGONS LA CONSUETA DE 1655	439
1. Sant Narcís	440
1.1. Els orígens	440
1.2. El martiri	441
1.3. L'origen del culte	443
1.4. La devoció	445
1.5. Els sepulcres de Sant Narcís	453
1.6. Sant Narcís: Font d'inspiració	456
1.7. La confraria de Sant Narcís	461
2. Fires i festes de Sant Narcís	463
2.1. Les fires	463
2.2. La festa de Sant Narcís. La processó	474
3. Litúrgia amb música segons la <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita, 1655</i>	482
3.1. Sant Sebastià	482
3.2. Sant Tomàs	488
3.3. Sant Josep	493
3.4. Sant Joan	495
3.5. Sant Feliu	497
3.6. Corpus Christi	502
3.7. Assumpció de Maria	511
3.8. Sant Narcís	516
3.9. Sant Dalmau	532
3.10. Sant Nicolau	533
3.11. Nadal	537
3.12. Sant Esteve	548
3.13. Sant Silvestre	556
4. Resum del Capítol V	559
CONCLUSIONS	563
BIBLIOGRAFIA	569

VOLUM II: APÈNDIXS I EDICIÓ MUSICAL

ÍNDEX	iii
APÈNDIXS	
Apèndix 1. Transcripció de documents dels <i>Manual d'Acords</i> , 1500-1650, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1500-1650.	3
Document <i>Manual 1</i> : Entrada de Ferran i Isabel, 9 de setembre de 1493, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1493, f. 76 ^r -77 ^r .	3
Document <i>Manual 2</i> : Carta de rei Ferran comunicant als jurats la mort de la reina Isabel, 3 de desembre de 1504, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1504, f. 62 ^v -63 ^r .	9
Document <i>Manual 3</i> : Carta de rei Ferran a propòsit del seu casament amb Germana de Foix i la nova pau amb França, 12 de novembre de 1505, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1505, f. 66 ^v .	9
Document <i>Manual 4</i> : Carta del comte Pere Navarro per comunicar la presa de Trípoli, 25 de juliol de 1510, AMGi, <i>Manual Acords</i> , 1510, f. 82 ^{r-v} .	10
Document <i>Manual 5</i> : Entrada dels consellers Nicolás Perrento de Granvela i Francisco de los Cobos, 14 de desembre de 1537, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1537, f. 125 ^{r-v} .	11
Document <i>Manual 6</i> : Entrada de Carles V, 14 de febrer de 1538, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1538, f. 20 ^v -23 ^r .	12
Document <i>Manual 7</i> : Entrada de Carles V a Girona, 25 de setembre de 1538, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1538, f. 25 ^{r-v} .	22
Document <i>Manual 8</i> : Entrada del bisbe Arévalo de Zuazo, 21 d'agost de 1598, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1598, f. 68 ^r .	22
Document <i>Manual 9</i> : Carta del rei Felip III per la mort del seu pare Felip II, 13 de setembre de 1598, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1598, f. 78 ^r .	23
Document <i>Manual 10</i> : Carta del duc de Feria per la mort del rei Felip II, 28 de setembre de 1598, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1598, f. 79 ^v -80 ^r .	23
Document <i>Manual 11</i> : Crida de Corpus, 14 de juny de 1601, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1601, f. 61 ^{r-v} .	24
Document <i>Manual 12</i> : Crida per la processó i alimàries pel naixement de la princesa Anna d'Àustria, 26 d'octubre de 1601, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1601, f. 107 ^r -108 ^r .	25
Document <i>Manual 13</i> : Memòria de l'entrada de Llorenç de Brindisi, general de l'orde dels caputxins, 28 d'abril de 1603, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1603, f. 96 ^v .	26
Document <i>Manual 14</i> : Crida per rebre al Cardenal Zapata, 24 de març de 1605, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1605, f. 53 ^r -54 ^v .	27
Document <i>Manual 15</i> : Carta per la mort de la reina Margarida d'Àustria, 22 de setembre de 1611, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1611, f. 137 ^v .	28
Document <i>Manual 16</i> : Carta del rei Felip III a propòsit de la mort de la reina Margarida d'Àustria, 22 de setembre de 1611, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1611, f. 129 ^r .	28
Document <i>Manual 17</i> : Acció de gràcies a Déu per la concessió de la pluja, 3 de febrer de 1620, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1620, f. 10 ^r .	29

Document <i>Manual</i> 18: Alimàries per la beatificació del Pare Xavier de la companyia de Jesús, 24 de juliol de 1620, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1620, f. 21 ^v -22 ^r .	29
Document <i>Manual</i> 19: Preconitzacio publicat pro coronitzacione Sancta Matris Therese de Jesus fundatricis ordinis descalfiatorum, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1622, f. 69 ^v .	30
Document <i>Manual</i> 20: Exèquies de Francesc Senjust, 2 de març de 1627, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1627, f. 26 ^r -27 ^r .	31
Document <i>Manual</i> 21: Jurament del jurat Valencas, 5 de gener de 1628, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628, f. 4 ^v .	36
Document <i>Manual</i> 22: "Promanada dels jurats per anar al torneig de Sant Jordi a l'ofici general, 12 de gener de 1628, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628, f. 5 ^r .	36
Document <i>Manual</i> 23: Entrada del duc de Cardona, virrei de Catalunya, 25 de juny de 1640, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1640, f. 99 ^r -100 ^r .	37
Apèndix 2: Transcripció del <i>Cerimonial dels jurats</i> , AMGi, 1596.	38
Apèndix 3: Transcripció de fragments de la <i>Consueta Ecclesiae Gerundensis</i> de 1655 de la catedral de Girona, ACG	71
Document <i>Consueta</i> 1: <i>Sant Patrici</i> , ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 230 ^r .	71
Document <i>Consueta</i> 2: <i>Sant Narcís</i> , ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 230 ^r -f. 232 ^r .	71
Document <i>Consueta</i> 3: <i>Sant Narcís</i> , ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 296 ^r - 297 ^v .	82
Document <i>Consueta</i> 4: <i>Sant Carles</i> , ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 300 ^v -301 ^r .	92
Document <i>Consueta</i> 5: <i>Corpus Christi</i> , ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 151 ^v - f. 154 ^v .	93
Document <i>Consueta</i> 6: Assumpció de Maria, ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, 273 ^v -275 ^v .	105
Apèndix 4: Transcripció de les notícies d'interès musical de les Actes Capitulars, ACG, <i>Actes Capitulars</i> , 1500-1650.	114
Document <i>Acta</i> 1: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 27 de gener de 1532, vol. 7, f. 109 ^r .	114
Document <i>Acta</i> 2: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 27 de gener de 1532, vol. 7, f. 148 ^r	114
Document <i>Acta</i> 3: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 21 d' abril de 1533, vol. 7, f. 135 ^v -136 ^r .	114
Document <i>Acta</i> 4: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 6 de maig de 1625, vol. 20, f. 46 ^v	115
Document <i>Acta</i> 5: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 21 de maig de 1625, vol. 20, f. 46 ^v .	115
Document <i>Acta</i> 6: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 18 d'agost de 1625, vol. 20, f. 51 ^v .	115

Document <i>Acta</i> 7: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 3 de juliol de 1630, vol. 21, f. 74 ^r .	115
Document <i>Acta</i> 8: ACG, <i>Acta Capitular</i> , 17 octubre de 1630, vol. 21, f. 88 ^v -89 ^r .	116
Apèndix 5: Transcripció de la Crida per les lluminàries “y altres coses per l’entrada del rei i la reina”, AMGi, <i>Visites reials</i> . Aconteixements, lligall 1, R. 12873.	117
Document <i>Visites reials</i> 1: Transcripció de la Crida per les lluminàries “y altres coses per l’entrada del rei i la reina”, AMGi, <i>Visites reials</i> . <i>Aconteixements</i> , lligall 1, R.12873.	117
Apèndix 6: Transcripció de fragments de les <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6.	118
Document <i>Ordinacions</i> 1: Cerimònia de rebuda de les donzelles que es feia al monestir de Sant Daniel, AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona i</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 2-10.	118
Document <i>Ordinacions</i> 2: Cerimònia del vel negre i de la professó de les monges de Sant Daniel, AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 11-21.	122
Document <i>Ordinacions</i> 3: Cerimònia de rebuda del rei o príncep, AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 34.	128
Document <i>Ordinacions</i> 4: Cerimònia de rebuda de la reina o princesa, AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 35.	128
Apèndix 7: Contingut del <i>Llibre d’aniversaris fundats a Sant Daniel</i> , 2, 1599.	130
Apèndix 8: Estudi dels <i>Llibres corals</i> de la catedral de Girona, ACG, <i>Llibres corals</i> .	167
Document <i>Llibres corals</i> 1: ACG, <i>Llibres corals</i> , 13. Antifonari. “A Septuagesima usque ad Dominicam Passionis, excl.”	167
Document <i>Llibres corals</i> 2: ACG, <i>Llibres corals</i> , 14, Antifonari. “A Dominica Passionis usque ad Dominicam tertiam post Paschae exclusive”.	168
Document <i>Llibres corals</i> 3: ACG, <i>Llibres corals</i> , 15. “A Dominica 3 ^a pot Paschae usque ad festum SSmae. Trinitaris Exclusive”.	169
Document <i>Llibres corals</i> 4: ACG, <i>Llibres corals</i> , 16. Antifonari. “Dominica Ressionis, Ascensione et Festo Pentecostes”.	170
Document <i>Llibres corals</i> 5: ACG, <i>Llibres corals</i> , 24. Gradual. “Proprium Beatae Mariae Virginis, Dedicacionis Ecclesiae et Defunctis”.	171
Document <i>Llibres corals</i> 6: ACG, <i>Llibres corals</i> , 25. Antifonari del Propi dels sants. “A mense novembres usque ad mensem maii exclusiis”.	172

Document <i>Llibres corals</i> 8: ACG, <i>Llibres corals</i> , 32. Antifonari. “Antifonarium V&R a 1 die mensis Augusti ad 23 Novembris”.	174
Document <i>Llibres corals</i> 9: ACG, <i>Llibres corals</i> . 36. Antifonari.	175
Document <i>Llibres corals</i> 10: ACG, <i>Llibres corals</i> , 37. Antifonari del Propi d’alguns sants d’abril a juliol.	176
Document <i>Llibres corals</i> 11: ACG, <i>Llibres corals</i> , 38. Antifonari d’Advent. “A Dominica prima Adventus inclusive”.	177
Document <i>Llibres corals</i> 12: <i>Llibres corals</i> , 39. Antifonari. “A Nativitate Domini usque ad Dominicam VI Epiphaniae”.	178
Document <i>Llibres corals</i> 13: ACG, <i>Llibres corals</i> , 40. Antifonari del Propi d’alguns sants de desembre a març.	179
Document <i>Llibres corals</i> 14: ACG, <i>Llibres corals</i> , 41. Antifonari. “Liber tempus paschale”.	180
Document <i>Llibres corals</i> 15: ACG, <i>Llibres corals</i> , 42. Antifonari des del Diumenge III de Quaresma fins el Dissabte de la setmana de la Passió.	181
Document <i>Llibres corals</i> 16: ACG, <i>Llibres corals</i> , 44. Antifonari i Salteri del Comú dels sants.	182
Document <i>Llibres corals</i> 17: ACG, <i>Llibres corals</i> , 51. Gradual del Propi de festes dels sants.	183
Document <i>Llibres corals</i> 18: ACG, <i>Llibres corals</i> , 52. Gradual del Propi de festes dels sants.	184
Document <i>Llibres corals</i> 19: ACG, <i>Llibres corals</i> , 53. Ofici de difunts.	185
Document <i>Llibres corals</i> 20: ACG, <i>Llibres corals</i> , 54. Gradual de tots els diumenges de l’any.	186
Document <i>Llibres corals</i> 21: ACG, <i>Llibres corals</i> , 55. Antifonari i Saltiri.	187
Document <i>Llibres corals</i> 22: ACG, <i>Llibres corals</i> , 56. Gradual i Kyrial.	188
Document <i>Llibres corals</i> 23: ACG, <i>Llibres corals</i> , 57. Gradual i Kyrial.	189
Document <i>Llibres corals</i> 24: ACG, <i>Llibres corals</i> , 60. Benedicamus Domino.	190
Document <i>Llibres corals</i> 25: ACG, <i>Llibres corals</i> , 68. Antifonari.	191
Document <i>Llibres corals</i> 26: ACG, <i>Llibres corals</i> , 70. Gradual de les misses de difunts i de la Mare de Déu.	192
Document <i>Llibres corals</i> 27: ACG, <i>Llibres corals</i> , 73. Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”.	193
Document <i>Llibres corals</i> 28: <i>Llibres corals</i> 74. Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”.	193

Document <i>Llibres corals</i> 29: ACG, <i>Llibres corals</i> , 75. Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”.	193
Document <i>Llibres corals</i> 30: ACG, <i>Llibres corals</i> , 76. Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”.	193
Document <i>Llibres corals</i> 31: ACG, <i>Llibres corals</i> , 77. Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”.	194
Document <i>Llibres corals</i> 32: ACG, <i>Llibres corals</i> , 78. Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”.	194
Apèndix 9: Himnes de la <i>Consueta</i> de la catedral de Girona, 1655. ACG, Ms. 148, Missa de Sant Narcís i Missa de Sant narcís, alia, ACG, <i>Llibres corals</i> , 57.	195

EDICIÓ MUSICAL

Transcripció de la Missa de Sant Narcís 1 (cant pla).	229
Transcripció de la Missa de Sant Narcís 2, alia (cant pla).	233
Transcripció dels Himnes de la <i>Consueta</i> de la catedral de Girona (1655).	237

Agraïments

L'elaboració d'aquesta tesi ha estat un camí llarg i intens que, afortunadament, no he recorregut sola. En primer lloc, agraeixo a l'Emili Ros-Fàbregas, director d'aquesta tesi doctoral el seu entusiasme, acompanyament i suport durant tot el procés de realització d'aquest estudi. També a en Joan Bosch, tutor d'aquest treball. Gràcies a en Miquel Pujadas per la seva energia, el seu temps i dedicació de traducció llatina de la *Consueta*. Vull agrair la inestimable ajuda del meu amic Jordi Latorre, excel·lent músic i millor persona, per les llargues i entretingudes estones editant misses, himnes i més música. A la meva amiga Irene Mariscal, per rescatar-me amb una celeritat heroica dels meus desacords amb la llengua anglesa. A en Josep Maria Gregori pel *Fons de la catedral de Girona*, ja que, de manera quasi providencial, va arribar abans de concloure aquesta tesi. He de donar les gràcies al personal de l'Arxiu Diocesà de Girona i especialment a Joan Villar, arxiver de la catedral de Girona, que s'ha mostrat sempre pacient i eficaç davant les meves demandes. També a l'Anna Gironella, així com a la resta de personal de l'Arxiu Municipal de Girona per la seva ajuda i professionalitat. A la Irene Brugués, arxivera del monestir de Sant Daniel, per la seva bona disposició, facilitant sempre la meva recerca. Agraeixo als bibliotecaris de la Biblioteca del Campus Barri Vell, a en Santi Soler de l'Arxiu Històric de Girona i a l'Anna Bou de la Unitat Municipal d'Anàlisi Territorial de l'Ajuntament de Girona per respondre les meves peticions amb eficàcia i amabilitat. Dono les gràcies a la Maria Massot per la seva generositat i professionalitat en la revisió d'aquest treball. Finalment, vull donar les gràcies als meus pares i germans per compartir sempre el desig d'aprendre. També a la Pilar pel seu temps i a en Joan, a en Biel i a en Danil per les estones robades.

Publicacions derivades de la tesi

M. Mar Miranda López “Música i cerimònia per Sant Narcís a la Consueta de la Catedral de Girona, 1595-1655, *Investigar les humanitats; viure a fons la humanitat*. Universitat de Girona. Servei de Publicacions, 2016, p. 168-181.

M. Mar Miranda López “Música i cerimònia a la festivitat de Sant Narcís a la Consueta de la catedral de Girona, 1595-1655”, *Revista Catalana de Musicologia*, X (2017), p. 67-90.

Llista de figures

Volum I

1.	Himnes de la <i>Consueta</i> de la catedral de Girona, 1655. ACG, Ms. 148, f. 307 ^r -314 ^r .	26
2.	AMSDG, MSDG. <i>Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel</i> , 2, 1599.	28
I.1	Plànol de Girona, 1535, Josep Canal et al, <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	40
I.2	Girone en Catalogne. Institut cartogràfic de Catalunya.	41
I.3	Carta del bisbe de Solsona prohibint fer ballades a Girona. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628. Entre el f. 117 ^v i el f. 118 ^r (s/n).	48
I.4	Crida del morbo. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1650, f. 201 ^v .	50
I.5	Convents, monestirs, Catedral i Sant Feliu, segles XVI i XVII (1a meitat).	55
I.6	Catedral de Santa Maria de Girona. www.cataloniasacra.cat .	58
I.7	Campanes de la catedral de Girona. Ajuntament de Girona. CRDI (Narcís Sans Prats). AMGi.	59
I.8	Campanes del campanar de la catedral de Girona. Ajuntament de Girona. CRDI (Josep Thomas Bigas). AMGi.	59
I.9	Cor de la catedral abans de ser desmuntat (Institut d'art hispànic, Arxiu Mas. Publicat per Lourdes Fonoyet, Escalona i Diari de Girona).	60
I.10	Respatller de cor amb àngel amb cornamusa. www.pedresdegirona.com .	61
I.11	Un dels àngels trompetistes que decoraven les torres de l'orgue. www.pedresdegirona.com .	61
I.12	Vista dels dos àngels que estaven ubicats a les torres de l'orgue. www.pedresdegirona.com .	62
I.13	Orgue de la catedral de Girona. <i>El Punt Avui</i> .	63
I.14	Planta de la catedral de Girona. Blogs-Sapiens.cat.	64
I.15	Basílica de Sant Feliu. Ajuntament de Girona.	66
I.16	Interior de la basílica de Sant Feliu. Maria Rosa Ferre.	67
I.17	Orgue de Sant Feliu. Jordi S. Carrera.	68
I.18	Planta de la basílica de Sant Feliu. Diputació de Girona.	69
I.19	Sant Pere Galligants, nau central. Girona. Museu d'Arqueologia de Catalunya.	74
I.20	Sant Pere de Galligants. Museu d'Arqueologia de Girona.	75
I.21	Monestir de Sant Daniel. www.diaridegirona.cat .	76
I.22	Planta del conjunt monàstic de Sant Daniel feta per Llorenç Panella a <i>Catalunya Romànica: el Gironès, la Selva, Pla de l'Estany</i> (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991), p. 177.	77
I.23	Orgue de Sant Daniel. Antonio Mora Vergés.	79
I.24.	Crida per prohibir balls, disfresses i danses, 1560. AMGi. <i>Manual d'Acords</i> , 14 de gener, 1559, f. 13 ^v .	96
I.25	“Contra Antich Verges musich y sos companyons”. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 5 de març de 1590, f. 21 ^v .	97
I.26	Prohibició de fer balls en temps de quaresma. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1595, f. 39 ^r .	98
I.27	“Ordinatio contra en Pou musich”. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1604, f. 166 ^v .	99
I.28	Època pel lloguer d'uns anafils i una trompeta, 1629. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 6 de març, 1629, f. 38 ^r .	100

I.29	Despeses pel lloguer d'una trompeta, 1648. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1649, f. 80 ^r .	101
I.30	“Llista de gent desta ciutat de Gerona”. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1594, f. 69 ^r .	102
II.1	Recorregut de l'entrada reial de 1538, 1548 i 1647. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	126
II.2	Recorregut de les entrades reials de 1493, 1496, 1503, 1548 i 1647. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	127
II.3	Recorregut de les entrades reials de 1533 i 1610. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	128
II.4	Allotjaments reials. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	129
II.5	Entrada de Ferran i Isabel, 9 de setembre de 1493. AMGi, <i>Visites reials. Aconteixements</i> .	138
II.6	Entrada de Ferran i Isabel, 9 de setembre de 1493. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1493, f. 76 ^r .	138
II.7	Entrada del rei Ferran, 12 d'agost de 1496. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1496, f. 55 ^r .	140
II.8	Entrada de Felip el bell, 25 de gener de 1503. AMGi <i>Manual d'Acords</i> , 1503, f. 12 ^r .	144
II.9	Despeses per l'entrada de Felip el bell, 1503. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1503, f. 17 ^r .	145
II.10	Entrada de Carles V, 21 d'abril de 1533, ACG, <i>Acta Capitular</i> , v.7, f. 135 ^v .	147
II.11	Entrada de Carles V, 14 de febrer de 1538. AMGi <i>Manual d'Acords</i> , 1538, f. 20 ^v .	150
II.12	Entrada de Felip II, 18 d'octubre de 1548. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1548, f. 63 ^v .	157
II.13	Despeses per l'entrada del príncep Felip II, 1548. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1548, f. 68 ^r .	159
II.14	Entrada de Maria d'Àustria, 30 de setembre de 1582. <i>Llibre de comptes de Joan Deviu, pagès i ramader de Torroella de Fluvià</i> , 1528-1582.	161
II.15	Entrada de Maria d'Àustria, 30 de setembre de 1582. AMGi. <i>Visites reials. Aconteixements</i> .	162
II.16	Entrada de Manuel Filibert de Savoia, 30 de setembre de 1610. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1610, f. 121 ^v .	165
II.17	Entrada de virrei. AMGi, <i>Ceremonial dels jurats</i> , 1596, f. 40 ^r .	169
II.18	Entrada de Francesc de Montcada i Cardona, 16 de març de 1580. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1580, f. 31 ^r .	171
II.19	Entrada de Francesc de Montcada i Cardona, 16 de juny de 1580. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1580, f. 47 ^v .	173
II.20	Entrada de Lorenzo IV Suárez de Figueroa, 23 d'agost de 1597. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1597, f. 68 ^v .	174
II.21	Entrada de Fernando Afán de Ribera y Enríquez, 11 de maig de 1622. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1622, f. 36 ^r .	181
II.22	Entrada d' Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1640, f. 99 ^r .	182

II.23	Entrada d'Urbain de Maillé-Brezé, 20 de febrer de 1642. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1642, f. 41 ^r .	184
II.24	Recorregut de l'entrada del virrei, Urbain de Maillé-Brezé, virrei de Catalunya, 20 de febrer de 1642. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	185
II.25	Entrada de Nicolás Perrento de Granvela i Francisco de los Cobos, 14 de desembre de 1537. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1537, f. 125 ^v .	189
II.26	Entrada de Diego Fernández de Córdoba, duc de Cardona, 7 de juny de 1601. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1601, f. 69 ^r .	190
II.27	"Promenada" d'Anna Dorotea, filla de l'emperador Rodolf II, 3 de desembre de 1622. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1622, f. 84 ^r .	191
II.28	Entrada del duc de Sogorb i de Cardona, 22 de juliol de 1628. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628, f. 75 ^v .	193
II.29	Entrada Enric d'Aragó i Enríquez de Cabrera, duc de Sogorb i Cardona, 3 de maig de 1635. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1635, f. 36 ^v .	195
II.30	Entrada de Josep Biure i Margarit, governador de Catalunya, 10 de desembre de 1643. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1643, 304 ^r .	200
II.31	Entrada de Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 16 de gener de 1646. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1646, f. 30 ^r .	202
II.32	Entrada de Lluís de Borbón-Vendôme, duc de Mercuri, 19 de febrer de 1650. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1650, f. 56 ^r .	207
II.33	Recorregut de l'entrada de Guillem de Boil, bisbe de Girona, 1528. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	210
II.34	Memòria de l'entrada d'Arévalo de Zuazo, bisbe de Girona, 21 d'agost de 1598. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1598, f. 68 ^r .	211
II.35	Memòria de l'entrada d'Onofre Reart, bisbe de Girona, 5 de febrer de 1612. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1612, f. 22 ^v .	213
II.36	Entrada de Francesc Senjust, bisbe de Girona, 15 de novembre de 1622. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1622, f. 76 ^v .	214
II.37	Memòria de l'entrada de García Gil de Manrique, bisbe de Girona, 1628. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628, f. 9 ^r .	215
II.38	Entrada de cardenal. AMGi, <i>Ceremonial dels jurats</i> de 1596.	218
II.39	Recorregut de l'entrada del cardenal Alexandro Riario. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	219
II.40	Entrada d'Alexandro Riario, cardenal, 10 de juny de 1580. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1580, f. 46 ^v .	220
II.41	Entrada de Francesco Giogiosa, cardenal, 8 de maig de 1591. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1591, f. 44 ^v .	221
II.42	Recorregut de l'entrada del cardenal Francesco Giogiosa. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	222
II.43	Entrada d'Antonio Zapata, cardenal, 22 de març de 1605, AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1605, f. 53 ^v .	223
II.44	Entrada de Domenico Ginnasio, cardenal, 5 d'abril de 1605. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1605, f. 72 ^r .	226
II.45	Entrada de Llorenç de Brindisi, general dels caputxins, 28 d'abril de 1603. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1603, f. 96 ^v .	228

II.46	Entrada d'inquisidors, 25 de febrer de 1590. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1590, f. 19 ^v .	229
II.47	Recorregut de l'entrada de les monges de Santa Clara, 1640. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	231
II.48	Entrada de les monges de Santa Clara, 26 de maig de 1640. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1640, f. 54 ^v .	232
II.49	Entrada de les monges de Sant Daniel, 26 de maig de 1640, 26 de maig de 1640. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1640, f. 55 ^r .	233
III.1	Conquesta de Mazalquivir, 28 d'octubre de 1505. AMGi <i>Manual d'Acords</i> , 1505, f. 60 ^r .	242
III.2	Conquesta d'Orà, 24 de juny de 1509. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1509, f. 32 ^r .	243
III.3	Detall del fresc central de la Presa d' Orà pel Cardenal Cisneros de la capella mossàrab de la Catedral Toledo, pintat por Juan de Borgoña, 1514.	244
III.4	Conquesta de Bugia, 2 de gener de 1510. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1510, f. 15 ^r .	245
III.5	Conquesta de Trípoli, 25 de juliol de 1510. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1510, f. 85 ^r .	247
III.6	Te Deum per la pau amb França, 9 de febrer de 1526. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1526, f. 16 ^r .	248
III.7	Crida a la pau i a la processó del Te Deum per la pau, 6 de maig de 1560. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1560, f. 40 ^r .	250
III.8	Crida a la pau i a la processó del Te Deum per la pau, 6 de maig de 1560. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1560, f. 40 ^v .	251
III.9	Acció de gràcies que fa Perpinyà, 1597. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1597, f. 73 ^r .	252
III.10	Actes en commemoració de la victòria de la batalla de Montmeló. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1642, f. 89 ^v .	254
III.11	Nomenament del ciutadà de mà mitjana, Bernat Sió, 6 de desembre de 1610. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1610, f. 138 ^r .	257
III.12	Nomenament del ciutadà de mà major, Rafel Cerdà, 1 de desembre de 1614. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1610, f. 137 ^r .	258
III.13	Nomenament del ciutadà de mà mitjana. Joan Garra. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1614, 180 ^v .	260
III.14	Nomenament del ciutadà de mà menor, Narcís Vilar, 13 de desembre de 1644. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1644, f. 274 ^v .	261
III.15	Jurament de Galceran Masdeu, jurat de Girona, 5 de gener de 1607. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1607, f. 19 ^v .	263
III.16	Jurament de Bernat Valencas, jurat en cap de Girona, 5 de gener de 1628. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628, f. 4 ^v .	264
III.17	Jurament de Jerònim Vergés, Josep Colomer, Baltasar Bassa i Francesc Cases, 5 de gener de 1650. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1650, f. 11 ^r .	265
III.18	"Promenada" per anar al torneig i el dia de Sant Jordi a l'ofici al General, 12 de gener de 1628. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1628, f. 4 ^v -5 ^r .	269
IV.1	Recorregut de la processó de Corpus Christi. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	283
IV.2	Despeses per la festivitat de Corpus, 1596. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1596, f. 90 ^v .	285

IV.3 “Contra Joan Rovira musich y sos companyons”. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1604, f. 54 ^r .	286
IV.4 “Ordinatio contra musichs de Gerona”. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1600, f. 86 ^r .	287
IV.5 Despeses per la festivitat de Corpus i per l’octava de Santa Clara, 1643. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1643.	288
IV.6 Despeses per la festivitat de Corpus, 1649. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1649, f. 154 ^r .	290
IV.7 Pagaments per la festivitat de Sant Narcís i Corpus, 1607. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1607, f. 161 ^r .	291
IV.8 Nativitat de Felip II, 21 de maig de 1527. AMGi, <i>Manual Acords</i> , 1527, f. 52 ^r .	294
IV.9 Nativitat d’Anna d’Espanya, 29 d’octubre de 1601. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1601, f. 107 ^r .	298
IV.10 Joglars. Miquel Çaconomina, Pere Orsi, Pere Gual, Hieroni Costa, Narcís Fabra. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1601, f. 109 ^r .	299
IV.11 Nativitat de Felip IV, 8 abril de 1605. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1605, s/n.	300
IV.12 Recorregut de la processó per motiu de la nativitat de Felip IV. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l’any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	306
IV.13 Ubicació de les cobles durant les celebracions per la nativitat de Felip IV. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l’any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	307
IV.14 Nativitat de Felip IV, 8 abril de 1605. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1605, f. 109 ^r .	309
IV.15 Nativitat de Carles d’Àustria, 15 de setembre de 1605. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1605, f. 160 ^r .	313
IV.16 Ubicació de les cobles de músics a Girona durant la cerimònia del naixement del príncep Baltasar Carles, 1629. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l’any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	315
IV.17 Nativitat de Baltasar Carles, 19 de novembre de 1629. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1629, f. 174 ^v .	316
IV.18 Casament del rei Ferran i Germana de Foix, 19 d’octubre de 1505. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1505, 66 ^v .	317
IV.19 Recorregut del seguici en motiu de les noces d’Anna d’Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, diumenge 19 desembre de 1615. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l’any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	321
IV.20 Casament d’Anna d’Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, 16 desembre de 1615. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1615, f. 163 ^v .	324
IV.21 Noces d’Anna d’Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó. Impressió anònima. Museu Carnavalet. Historia de París.	324
IV.22 Despeses per les dobles noces d’Anna d’Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbón, 1615. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1615, f. 168 ^r .	328
IV.23 Carta per les exèquies de la reina Isabel I de Castella, 26 de novembre de 1504. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1504, f. 62 ^v .	336

IV.24 Exèquies de la reina Isabel I de Castella, 26 de novembre de 1504. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1504, f. 64 ^v .	337
IV. 25 Exèquies del rei Ferran II d'Aragó, 23 de gener de 1516. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1516, f. 39 ^r .	341
IV. 26 Exèquies de Joana I de Castella, 12 d'abril de 1555. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1555, f. 57 ^v .	343
IV. 27 Exèquies de Carles d'Àustria, 24 de juliol de 1568. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1568, f. 46 ^r .	345
IV.28 Exèquies d'Isabel de Valois, 3 d'octubre de 1568. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1568, f. 63 ^r .	347
IV. 29 Exèquies d'Anna d'Àustria, 26 d'octubre de 1580. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1580, f. 73 ^v .	348
IV.30 Exèquies de Felip II, 13 de setembre de 1598. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1598, f. 79 ^r .	352
IV.31 Despeses per les exèquies del rei, 1598. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1598, f. 90 ^v .	358
IV.32 Exèquies de Margarida d'Àustria, 3 d'octubre de 1611. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1611, f. 133 ^r .	362
IV.33 Túmul de Margarita d'Àustria a Lima, 1612. María Adelaida Allo Manero i Juan Francisco Esteban Lorente. "El estudio de las exequias reales de la monarquía hispana, siglos XVI, XVII y XVIII", <i>Antigrama: Revista del Departamento de Historia del Arte de la Universidad de Zaragoza</i> , 19 (2004), p. 51, Figura 4.	363
IV.34 Crida per les exèquies del rei Felip III, 31 de març de 1621. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1621, f. 41 ^v .	368
IV.35 Exèquies de Lluís XIII, 14 de maig de 1643. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1643, f. 121 ^r .	374
IV.36 Despeses per les exèquies de Lluís XIII. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1643, f. 137 ^r .	376
IV.37 Exèquies de Guillem de Boïl, 28 de novembre de 1532. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1532, f. 75 ^v .	378
IV.38 Sepulcre del bisbe Boïl. Josep M. Oliveras i Puig.	379
IV.39 Exèquies de Francesc Areválo de Zuazo, 10 de gener de 1611. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1611, f. 12 ^r .	381
IV.40 Recorregut de les exèquies de Francesc Areválo de Zuazo. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l'any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	383
IV.41 Exèquies de Francesc de Senjust, 2 de març de 1627. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1627, f. 26 ^r .	386
IV.42 Exèquies del Papa Sixt V, 6 d'octubre de 1590. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1590, f. 84 ^v .	387
IV.43 Exèquies del jurat Miquel Vives, 13 d'agost de 1632. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1632, f. 83 ^r .	389
IV.44 Processó per demanar la pluja, 20 de juliol de 1500. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1500, f. 34 ^r .	392
IV.45 Processó per demanar ajut contra les malalties, guerres i altres "tempestats" i obtenir abundància de vitualles, 8 d'octubre de 1500. AMGi, <i>Manual d'Acords</i> , 1500, f. 58 ^r .	393

IV.46 Pregàries i processó per demanar un “bon passatge” a Ferran II d’Aragó i Isabel I de Castella, 3 de setembre de 1506. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1506, f. 59 ^r .	394
IV.47 Ambaixada del Capítol de la Seu de Gerona als senyors jurats, 5 d’octubre de 1590. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1590, f. 84 ^r .	395
IV.48 Ambaixada feta pel Capítol de la Seu de Girona pel naixement del príncep Ferran d’Àustria, 5 de juny de 1609. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1609, f. 76 ^v .	397
IV.49 Benedicció de la Capella Nova dels Estudis, 16 d’octubre de 1609. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1609, f. 121 ^r .	398
IV.50 “Promenada” pel trasllat del cos del pare fra Vicens Domènec de l’orde de predicadors, 15 de juliol de 1614. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1614, f. 133 ^v .	399
IV.51 Acció de gràcies a Déu per la concessió de pluja, 3 de febrer de 1620. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1620, f. 10 ^r .	400
IV.52 “Promenada” per la beatificació del Pare Francisco Xavier de la companyia de Jesús, 24 de juliol de 1620. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1620, f. 22 ^r .	401
IV.53 “Promenada” per la canonització de Sant Ignasi i Sant Francisco Xavier, 20 de juliol de 1622. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1622, f. 54 ^r .	402
IV.54 Gravat inclòs al frontispici de <i>Relacion de las fiestas que hizo el colegio dela conpañia de Iesus de Girona, en la canonizacion de su patriarca San Ignacio, i del apostol de la India San Francisco Xavier, i beatificacion del angélico Luis Gonzaga. Con el torneo poetico mantenido i premiado por don Martin de Agullana, cavallero del abito de Santiago, señor de lasbaronias de Ligerre, i Mipanas, en el reino de Aragon, etc. Por Francisco Ruiz natural de la noble ciudad de Loja, en el reino de Granada. Dirigida al reverendísimo P Mucio Viteleschi preposito general de la conpañia de Iesus</i> , Barcelona, Sebastian i Iaime Matevad, 1623. E-Bih, Rotlle 4B	403
IV. 55 Coronació de Santa Teresa de Jesús, fundadora de l’orde de les descalces i els descalços, 23 de setembre de 1622. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1622, f. 69 ^v .	404
IV.56 Despeses per la festivitat de Santa Teresa, 1622. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1622.	405
IV.57 Memòria del capítol provincial al monestir del Carme, 30 de març de 1625. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1625, f. 29 ^v .	407
IV.58 Cerimònia de vestició d’una novícia a Sant Daniel. AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 3, f. 2.	416
IV.59 Cerimònia de professió de Sant Daniel. AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 11.	421
IV.60 Cerimònia de professió de Sant Daniel. AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 12.	421
IV.61 Arribada dels visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosas del orde de Sant Benet en la provintia de Tarragona, <i>Llibre de Visites</i> , 22, 1569, 7 de juny de 1569.	426
IV.62 Visita del rei o príncep. AMSDG, MSDG <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 1746, <i>Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 34.	427
IV.63 Visita de la reina o princesa. AMSDG, MSDG, <i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona Cerimonials i rituals</i> , 6, f. 34.	428

V.1 “Assalts generals donats per l’exercit frances”. AMGi, <i>Manuals d’Acords</i> , 1684, f. 372 ^r .	451
V.2 Gravat de Sant Narcís, segle XVIII. Xilografia antiga.	452
V.3 Sepulcre de Sant Narcís, 1328. Basílica de Sant Feliu. <i>www.enciclopedia.cat</i> .	454
V.4 Capella de Sant Narcís. <i>www.pedresdegirona.com</i> .	459
V.5 Sant Narcís i el miracle de les mosques. Gravat xilogràfic del segle XVIII. Desconegut. Constitutiones sinodales diócesis Gerunden (Girona, 1691).	459
V.6 Goigs en honor a Sant Narcís, editats el 1975 per la Diputació de Girona.	460
V.7 Pregó per les fires de Sant Narcís. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1831, 117 ^v .	464
V.8 Privilegi autoritzant la celebració de les fires de Sant Narcís. AMGi, <i>Llibre Verd</i> , 1144-1533, f. 8 ^r .	464
V.9 Canvi de data de la fira de Sant Narcís, 1330. AMGi, <i>Llibre Verd</i> , 1144-1533, f. 290 ^r .	465
V.10 Privilegi concedit a Girona per celebrar les fires quinze dies abans del dia del Ram, 1344. AMGi, <i>Llibre Verd</i> , 1144-1533, f. 68 ^v .	466
V.11 Privilegi concedit a Girona per celebrar una fira que comencés el dilluns de la segona setmana de Quaresma, 1345. AMGi, <i>Llibre Verd</i> , 1144-1533, f.72 ^r .	467
V.12 Privilegi autoritzant la celebració de fires el dia de Sant Narcís, 1399. AMGi, <i>Llibre Vermell</i> , 1188-1624, f. 82 ^r .	468
V.13 Concessió de la celebració de tres fires, 1463. AMGi, <i>Llibre Vermell</i> , 1188-1624, f. 131 ^v .	470
V.14 Petició per poder vendre dos dies més durant les fires de Sant Narcís. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1751, f. 266 ^v .	471
V.15 Festivitat de Sant Narcís, 18 de març. ACG, <i>Consueta de la Catedral de Girona</i> , 1655.	475
V.16 Festivitat de Sant Narcís, 29 d’octubre. ACG, <i>Consueta de la Catedral de Girona</i> , 1655.	476
V.17 Memòria de la processó de Sant Narcís. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1592, f. 84 ^v .	476
V.18 Recorregut de la processó de Sant Narcís. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal <i>et al.</i> , <i>La ciutat de Girona l’any 1535</i> (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.	478
V.19 Despeses per la festivitat de Sant Narcís, 1594. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1594, f. 30 ^v .	480

Volum II

1. Entrada de Ferran i Isabel, 9 de setembre de 1493. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1493, f. 76 ^r -77 ^r .	6
2. Entrada de Carles V, 14 de febrer de 1538. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1538, f. 20 ^v -23 ^r .	16
3. Exèquies de Francesc Senjust, 2 de març de 1627. AMGi, <i>Manual d’Acords</i> , 1627, f. 26 ^r -27 ^r .	33
4. Sant Narcís. ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 230 ^r -f. 232 ^r .	75
5. Sant Narcís. ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 296 ^r - 297 ^v .	85

6. Corpus Christi. ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 151 ^v - f. 154 ^v .	98
7. Assumpció de Maria. ACG, <i>Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita</i> , 1655, f. 273 ^v -275 ^v .	109
8. Antifonari. "A Septuagesima usque ad Dominicam Passionis, excl.". ACG, <i>Llibres corals</i> , 13.	167
9. Antifonari. "A Dominica Passionis usque ad Dominicam tertiam post Paschae exclusive". ACG, <i>Llibres corals</i> , 14.	168
10. Antifonari. "A Dominica 3 ^a pot Paschae usque ad festum SSmae. Trinitaris Exclusive". ACG, <i>Llibres corals</i> , 15.	169
11. Antifonari. "Dominica Ressionis, Ascensione et Festo Pentecostes". ACG, <i>Llibres corals</i> , 16.	170
12. Gradual. "Proprium Beatae Mariae Virginis, Dedicacionis Ecclesiae et Defunctis". ACG, <i>Llibres corals</i> , 24.	171
13. Antifonari del Propi dels sants. "A mense novembres usque ad mensem maii exclusiis". ACG, <i>Llibres corals</i> , 25.	172
14. Antifonari. "De Dominica S. Trinitatis usque ad Adventum exclusive". ACG, <i>Llibres corals</i> , 31.	173
15. Antifonari. "Antifonarium V&R a 1 die mensis Augusti ad 23 Novembris". ACG, <i>Llibres corals</i> , 32.	174
16. Antifonari. ACG, <i>Llibres corals</i> , 36.	175
17. Antifonari del Propi d'alguns sants d'abril a juliol. ACG, <i>Llibres corals</i> , 37.	176
18. Antifonari d'Advent. "A Dominica prima Adventus inclusive". ACG, <i>Llibres corals</i> , 38.	177
19. Antifonari. "A Nativitate Domini usque ad Dominicam VI Epiphaniae". ACG, <i>Llibres corals</i> , 39.	178
20. Antifonari del Propi d'alguns sants de desembre a març. ACG, <i>Llibres corals</i> , 40.	179
21. Antifonari. "Liber tempus paschale". ACG, <i>Llibres corals</i> , 41.	180
22. Antifonari des del Diumenge III de Quaresma fins el Dissabte de la setmana de la Passió. ACG, <i>Llibres corals</i> , 42.	181
23. Antifonari i Salteri del Comú dels sants. ACG, <i>Llibres corals</i> , 44.	182
24. Gradual del Propi de festes dels sants. ACG, <i>Llibres corals</i> , 51.	183
25. Gradual del Propi de festes dels sants. ACG, <i>Llibres corals</i> , 52.	184
26. Ofici de difunts. ACG, <i>Llibres corals</i> , 53.	185
27. Gradual de tots els diumenges de l'any. ACG, <i>Llibres corals</i> , 54.	186
28. Antifonari i Saltiri. ACG, <i>Llibres corals</i> , 55.	187
29. Gradual i Kyrial. ACG, <i>Llibres corals</i> , 56.	188
30. Gradual i Kyrial. ACG, <i>Llibres corals</i> , 57.	189
31. Benedicamus Domino. ACG, <i>Llibres corals</i> , 60	190
32. Antifonari. ACG, <i>Llibres corals</i> , 68.	191
33. Gradual de les misses de difunts i de la Mare de Déu. ACG, <i>Llibres corals</i> , 70.	192
34. Himnes de la <i>Consueta</i> de la catedral de Girona, 1655. ACG, Ms. 148, f. 307 ^r - 314 ^r .	196
35. Missa de Sant Narcís, ACG, <i>Llibres corals</i> , 57, f. 1 ^r -5 ^v .	210
36. Missa de Sant Narcís, alia, ACG, <i>Llibres corals</i> , 57, f. 6 ^r -9 ^v .	219

Lista de taules

Volum I

1.	Cerimònies amb i sense música, Girona (1500-1650).	4
2.	Contingut del <i>Cerimonial dels jurats</i> .	13
3.	Consuetes de la catedral de Girona des del segle XIV al XVII.	24
4.	Contingut de la <i>Consueta</i> de 1655.	25
5.	Exemplars del <i>Llibre de aniversaris</i> del monestir de Sant Daniel de Girona.	28
6.	Exemplars del llibre de <i>Cerimonials i rituals</i> del monestir de Sant Daniel de Girona.	29
7.	<i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i> , 6, 1746.	30
I.1	Població de Girona en focs (segles XV-XVII).	43
I.2	Coefficient multiplicador a Espanya (segles XVI, XVII i XVIII).	45
I.3	Nombre de cases construïdes a Girona (1491-1515).	46
I.4	Nombre de famílies immigrades a Girona (1473-1575).	47
I.5	Epidèmies que patí la ciutat entre els anys 1501-1650.	49
I.6	Convents i monestirs de Girona, segles XVI i XVII (1a meitat).	53
I.7	Campanes de la catedral de Girona.	58
I.8	Plantilla de música a la catedral de Girona, 1598.	83
I.9	Mestres de capella de la catedral de Girona, segles XV-XVI.	83
I.10	Organistes de la catedral de Girona, segles XV-XVII.	85
I.11	Mestres de capella de la basílica de Sant Feliu, segles XVI-XVII.	87
I.12	Organistes de la basílica de Sant Feliu, segles XVI-XVII.	88
I.13	Instruments presents en la documentació gironina al llarg del segles XV i XVI, ordenats per famílies.	89
I.14	Procedència dels instrumentistes documentats als segles XV i XVI per Chía.	90
I.15	Procedència de les cobles de joglars documentats als segles XV i XVI per Chía.	92
I.16	Procedència de les cobles de ministrils i els sonadors de corda documentats per Chía, segles XV i XVI.	93
I.17	Els músics a la documentació gironina.	94
I.18	Inventari abreujat del Ms. E-Boc 5.	104
II.1	Despeses per l'entrada del rei, Felip el bell, 1503	146
II.2	Despeses per l'entrada del príncep Felip II, 1548.	159
II.3	Virreis de Catalunya, 1500-1650.	169
II.4	Bisbes de Girona, 1486-1656.	208
IV.1	Despeses per la festivitat de Corpus, 1596.	284
IV.2	Despeses per la festivitat de Corpus i per l'octava de Santa Clara, 1643.	289
IV.3	Despeses per la festivitat de Corpus, 1649.	289
IV.4	Pagaments fets al mestre Jaume Moler, fuster de Girona, a propòsit d'uns "salaris i adobs" prestats a la festivitat de Sant Narcís i Corpus, 1607.	290
IV.5	Ubicació de les cobles durant les celebracions del naixement del príncep Felip IV.	308

IV.6	Despeses per les dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó, 1615.	325
IV.7	Defuncions reials, segles XVI-XVII (1 ^a meitat).	331
IV.8	Despeses per les exèquies del rei, 1598.	357
IV.9	“Compte del que se ha gastat per las obsequias del Rey Luys tretze nostro Rey y señor a 22 juny 1643”.	375
IV.10	Despeses per la festivitat de Santa Teresa.	406
V.1	Nombre de fires i la seva durada des del segle XIII fins a l'actualitat.	473
V.2	Despeses per la festivitat de Sant Narcís, 1594.	479
V.3	Canvis de data que experimentà la festa en honor a Sant Narcís.	481

Volum II

1.	AMSDG, MSDG. Contingut del <i>Llibre d'aniversaris fundats a Sant Daniel</i> , 2, 1599.	130
----	---	-----

Abreviatures

ACG	Arxiu Capitular de Girona
ADAC	Ateneu d'Acció Cultural
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
AMGi	Arxiu Municipal de Girona
AMSDG	Arxiu del Monestir de Sant Daniel
AN	Anònim
Au	Autor
BNC	Biblioteca Nacional de Catalunya
CEBC	Centre d'Estudis Comarcals Banyolins
CEDOC	Centre de Documentació de l'Orfeó Català
CNRS	Centre National de la Recherche Scientifique
DCVB	Diccionari Català Valencià Balear
Doc.	document
GiC	Fons de la catedral de Girona (ADG)
ed.	editor/editors
Imp	Imprès
m	menor
M	Major
MSDG	Monestir de Sant Daniel
M	Manuscrit Miscel·lani
Ms.	Manuscrit
r	rectus
RISM	<i>Répertoire International des Sources Musicales. Serie A/I. Einzeldrucke vor 1800</i> , 15 vol. (Kassel: Bärenreiter, 1971-1999); i François Lesure (ed.), <i>Répertoire International des Sources Musicales. Serie B/I. Recueils imprimés XVIe-XVIIe siècles</i> , 2 vol. (München: Henle, 1960).
RRCC	Reis Catòlics
v	versus
vol.	volum

Criteris generals d'edició

La transcripció de documents s'ha realitzat respectant la grafia original. Tanmateix, s'ha adaptat la puntuació per facilitar la comprensió del text. També s'han regularitzat les majúscules i minúscules i l'ús de la u/v i de la i/j. S'ha inclòs la "e" en aquelles paraules en les que estava elidida (stat/estat). Així mateix, s'han desenvolupat les abreviatures. Val a dir que s'han acceptat les propostes dels textos que ja estaven transcrits; és el cas de les transcripcions de Joan Busquets de la Crònica de Jeroni de Real. Pel que fa l'edició musical, s'ha utilitzat pentagrama, clau de Fa en quarta línia i negres sense plica.

INTRODUCCIÓ

[...] ques fessen selebrar tres dies arreu un offici cantat solempne cada dia ab musica y ab tota la solemnitat possible y que sie feta cada die de dits tres dies una professo ab molta pompa ab que y assistescan totes les confraries, banderas, luminaria, aguila, jagant, jagantessa, drag, dragoli y mulassa [...].¹

1. OBJECTIUS I METODOLOGIA

L'objectiu d'aquesta tesi doctoral és investigar l'activitat musical a Girona al segle XVI i primera meitat del segle XVII. Aquest període ha rebut poca atenció per part dels estudiosos, però la riquesa documental existent en els diferents arxius de la ciutat permet ampliar els coneixements sobre l'activitat musical gironina.² Com a una de les principals capitals del Principat de Catalunya, Girona entre el 1500 i el 1650 gaudia d'importants edificis i espais preparats per portar a terme multitud de celebracions amb presència musical que tingueren lloc a la ciutat: esglésies, convents i monestirs, així com la basílica de Sant Feliu i la Catedral. La investigació parteix d'una acurada contextualització històrica en la que es contemplen aspectes com l'organització governamental i social, els espais arquitectònics gironins on tenien lloc les diferents cerimònies, les capelles i els organistes de la Catedral i Sant Feliu, els instruments, els ministrils i les cobles a Girona, emmarcant aquest estudi dintre, no només d'un context local, sinó dins una perspectiva més àmplia, fugint així d'una visió aïllacionista.³

¹ Casament d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, 16 desembre de 1615. AMGi, *Manual d'Acords* 1615, f. 154^v.

² Arxiu Municipal de Girona (AMGi), Arxiu Capitular de Girona (ACG), Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Arxiu del monestir de Sant Daniel de Girona (AMSDG), principalment.

³ Vegeu Ros-Fàbregas, "Historiografía de la música en las catedrales españolas: positivismo y nacionalismo en la investigación musicológica", *CODEXXI*, 1 (1998), p. 68-135; "Música y músicos extranjeros en la España del siglo XVI", a *La Capilla Real de los Austrias: música y ritual de Corte en la Europa moderna*, ed. per Juan José Carreras i Bernardo J. García (Madrid: Fundación Carlos de Amberes, 2001), p. 101-126. Del mateix autor, "Cristóbal de Morales: A Problem of Musical Mysticism and National Identity in the Historiography of the Renaissance", a *Cristóbal de Morales: Sources, Influences, Reception*, ed. per Owen i Bernadette Nelson (Woodbridge: The Bodley Press, 2007), p. 215.

Aquesta tesi s'integra dins el marc historiogràfic d'una sèrie d'estudis de música urbana de les principals ciutats europees i espanyoles.⁴ A nivell internacional van ser pioneres les publicacions de Lewis Lockwood sobre Ferrara, d'Allan W. Atlas sobre Nàpols, i de Reinhard Strohm sobre Bruges.⁵ Més recents són els estudis de Robert Kendrick sobre Milà i d'Alexander J. Fisher en l'àmbit germànic.⁶ També cal tenir present *Music and Urban in Society in Colonial Latin America*, editat per Geoffrey Baker i Tess Knighton el 2011.⁷ A nivell hispànic cal destacar les contribucions de *Música y cultura urbana en la Edad Moderna* editat per Miguel Ángel Marín, Andrea Bombi i Juan José Carreras.⁸ Cerimònies urbanes com festivitats de beatificació i canonització han estat estudiades des de diferents disciplines com la història de l'art.⁹

⁴ Vegeu Tim Carter, "The Music Trade in Late Sixteenth-century Florence" a *Music, Patronage and Printing in Late Renaissance Florence* (Aldershot; Burlington: Ashgate, 2000) i "Music-selling in late Sixteenth-century Florence: The bookshop of Piero di Giuliano Morosi", *Music & Letters*, 70/4 (1989), p. 483-504.

⁵ Lewis Lockwood, *Music in Renaissance Ferrara, 1400-1505: The Creation of a Musical Center in the Fifteenth Century* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1984); Allan W. Atlas, *Music at the Aragonese Court of Naples* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985); i Reinhard Strohm, *Music in Late Medieval Bruges* (Oxford: Clarendon Press, 1985).

⁶ Robert Kendrick, *The sounds of Milan, 1585-1650* (Oxford i Nova York: Oxford University Press, 2002); Alexander J. Fisher, *Music and Religious Identity in Counter-Reformation Augsburg, 1580-1650* (Aldershot: Ashgate, 2004), i *Music, Piety, and Propaganda: The soundscapes of counter-reformation Bavaria* (Nova York: Nova York Oxford University Press, 2014). Vegeu també el treball centrat en l'àmbit italià que tenia lloc a carrers, places i porxos de Camila Cavicchi, "Música, consenso e ordine in Piazza: alcune considerazioni", a *Marquer la ville. Signes, empreintes et traces du pouvoir dans les espaces urbains*, ed. per Patrick Boucheron & Jean-Phillipe Genet (París: Publications de la Sorbonne; École française de Rome, 2013), p. 419-437. Més recent és el treball col·lectiu *Hearing the City in Early Modern Europe* (Thurnhout; Tours: Brepols, 2018), editat per Tess Knighton i Ascensión Mazuela-Anguila.

⁷ Geoffrey Baker i Tess Knighton, ed., *Music and Urban Society in Colonial Latin America* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

⁸ Miguel Ángel Marín, Andrea Bombi i Juan José Carreras, ed., *Música y cultura urbana en la Edad Moderna* (València: Universitat de València, 2005).

⁹ Vegeu, per exemple, Pamela Jones, "Envisioning a Global Environment for Blessed Teresa of Avila in 1614: The Beatification Decorations for S. Maria della Scala in Rome", a Merry E. Wiesner-Hanks (ed.), *Mapping Gendered Routes and Spaces in the Early Modern World*, (Burlington: Ed. Merry E. Wiesner-Hanks, 2011), p. 131-156. Vegeu també Catalina Buezo, "Festejos y máscaras en honor de San Ignacio de Loyola en el siglo XVII", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 190/1 (1993), p. 313-28. De la mateixa autora, *Prácticas festivas en el teatro breve del siglo XVII* (Kassel: Reichenberger, 2004); Juan Luis González García, "Festivals and Hagiography in the Spanish Court (1565-1615)", a Fernando Checa Cremades i Laura Fernández-González (ed.), *Festival Culture in the World of the Spanish Habsburgs* (Ashgate: Farham, 2015), p. 195-218; J. José Martín González, "Beatificación y canonización de San Ignacio de Loyola. Elementos artísticos de la fiesta", a Julio Caro Baroja y Antonio Beristain (ed.), *Ignacio de Loyola. Magister Artium en París 1528-1535* (San Sebastián: Sociedad Guipuzkoana de Ediciones y Publicaciones, 1991), p. 461-474; María José del Río Barredo, *Madrid, urbs regia: la capital ceremonial de la Monarquía Católica* (Madrid: Marcial Pons, Historia, 2000); Dolores del Mar Sánchez González, María V. Gómez Requejo i Regina María Pérez Marcos, *Historia del ceremonial y del protocolo* (Madrid: Ed. Síntesis, 2015); Cécile Vincent-Cassy, "Los santos, la poesía y la patria. Fiestas de beatificación y de canonización en España en el primer tercio del siglo XVII", *Jerónimo Zurita*, 85 (2010), p. 75-94.

En l'àmbit musicològic del tema i l'època estudiats, però en referència a Barcelona, cal destacar la tesi doctoral de Jordi Raventós, sobre entrades reials, i la d'Andrea Puentes-Blanco sobre música i devoció, en estreta relació amb els llibres de polifonia que es conserven a la Ciutat Comtal, alguns dels quals provenen de Girona.¹⁰ Igualment, les publicacions d'Ascensión Mazuela-Anguila sobre música i paisatge sonor urbà i rural, amb estudis relatius a convents —com ara el de Sant Pere de les Puel·les i Santa Maria de Jonqueres— mitjançant llibres de visites i cròniques són particularment rellevants.¹¹

Aquesta tesi no pretén centrar-se en l'estudi de les capelles musicals de la Catedral i la basílica de Sant Feliu com a centres musicals més rellevants de la ciutat, sinó que, atès que les fonts musicals pròpiament dites a la catedral de Girona al llarg del període estudiat són molt limitades, es farà especial atenció a les cerimònies cíviques i religioses en les que la música ocupava un lloc preeminent, completant així el paisatge sonor de la ciutat.¹² Girona presumia

¹⁰ Jordi Raventós Freixa, *Manifestacions musicals de Barcelona a través de la festa: les entrades reials (segles XV-XVIII)*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2006; i Andrea Puentes-Blanco, *Música y devoción en Barcelona (ca. 1550-1626): Estudio de libros de polifonia, contextos y prácticas musicales*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2018.

¹¹ Vegeu d'Ascensión Mazuela-Anguila: “La vida musical en el monasterio de Santa Maria de Jonqueres en los siglos XVI y XVII: Agraïda y Eugènia Grimau”, *Revista Catalana de Musicologia*, 8 (2015), p. 37-79 (en aquesta tesi doctoral s'utilitza el Llibre de *Visites de la Congregació Claustral Benedictina*, 22 de 1569, AMSDG, MSDG, com a font musicològica); “Music in the poetry competition held in Girona, 1622”, *Quadrivium. Revista Digital de Musicologia*, 7 (2016); “Polifonia, redes musicales y ceremonias rurales en los Pirineos Orientales a través de las crónicas de Honorat Ciuró (1612–1674)”, *Revista de Musicologia*, 39/2 (2016), p. 411–54; “El monasterio de Sant Pere de les Puel·les en el paisaje sonoro de la Barcelona del siglo XVI”, a *El sons de Barcelona a l'edat moderna*, ed. Tess Knighton (Barcelona: Museu d'Història de Barcelona; Institució Milà i Fontanals, Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats; Institut de Cultura, CSIC, 2016), p. 91-112; “Música y paisaje sonoro en las fiestas de beatificación de Santa Teresa en 1614”, a *Santa Teresa o la llama permanente. Estudios históricos, artísticos y literarios*, dir. Esther Borrego i Jaime Olmedo (Madrid: Centro Estudios Europa Hispánica, 2017), p. 109-126; “Controverses liturgiques et musicales au convent Santa Maria de Jonqueres de Barcelone: réformes et résistances de la première modernité”, a *Réalités et fictions de la musique religieuse à l'époque moderne. Essais d'analyse des discours*, dir. Thierry Favier i Sophie Hache (Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2018), p. 273-287; “La música en el ceremonial jesuïta: Granada y las fiestas de beatificación de Ignacio de Loyola, 1610”, a *Música y ceremonial*, ed. María José de la Torre Molina i Alicia Carmen Marchant Rivera (Madrid, [en prensa, 2019]). Vegeu també Knighton, “Relating History: Music and Meaning in the *relaciones* of the Canonization of St Raymond Penyafort, Barcelona 1601”, a *Música e Història: Estudos em homenagem a Manuel Carlos de Brito*, coord. per Manuel Pedro Ferreira i Teresa Cascudo (Lisboa: Colibri, 2017), p. 27-51.

¹² Vegeu María José de la Torre, *Música y ceremonial en las fiestas de proclamación de España e Hispanoamérica (1746-1814)*, tesi doctoral, Universidad de Granada, 2004. Aquesta mateixa autora presideix una Comissió de Treball a la Sociedad Española de Musicología: “Música y Ceremonial”. Des d'una perspectiva de la història dels sentits i de les emocions, vegeu Wietse Boer i Christine Göttler, *Religion and the sense in early Modern Europe* (Boston, 2013); Andrew Dell'Antonio, *Listening as Spiritual Practice in Early Modern Italy* (Berkeley: University of California Press 2011); Nina Sun Eidsheim, *Sensing Sounds: Singing and Listening as Vibrational Practice* (Durham: NC: Duke University Press, 2015); Yannis Hamilakis, *Archaeology and the Sense: Human Experience, Memory and Affect* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013); Ascensión Mazuela-Anguila, “Música para los reconciliados: Music, Emotion and Inquisitorial *Autos de fe* in Early-Modern Hispanic Cities”, *Music and Letters*, 98/2 (2017), p. 175-203. L'ús com a font de les cròniques i festes ha generat estudis com els de Henry Ettinghausen *et al.* (coord.), *Las relaciones de sucesos en España: 1500-1750: actas del primer Coloquio internacional* (Alcalá de Henares: Universidad Alcalá, Servicio de Publicaciones, 2006); Nieves Pena Sueiro, “Estado de la cuestión sobre el estudio de las Relaciones de sucesos”, *Pliegos de Bibliofilia*, 13 (2001), p. 43-66

d'una imponent fesomia que la definia com l'escenari perfecte per acollir els diferents actes que acompanyaven i definien les cerimònies; era una ciutat que rebia un nombre molt considerable de personalitats importants, amb el protocol, actes commemoratius i festeigs intrínsecs que comportaven aquestes visites. L'estudi de les diferents festivitats i cerimònies al llarg de l'ampli període de cent-cinquanta anys ens oferirà una visió general del mapa cerimonial de la ciutat i de les diferents personalitats que passaren per Girona durant tot aquest temps. A la següent taula es fa una relació de totes les cerimònies d'aquest període que s'estudiaran a la Part I i Part II d'aquesta tesi, destacant en negreta les que aporten informació musical. Vegeu Taula 1.

Taula 1. Cerimònies amb i sense música, Girona (1500-1650).¹³

Data	Cerimònia
1493	Entrada de Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella
1496	Entrada de Ferran II d'Aragó
1500	Processó per demanar la pluja
1500	Processó per demanar ajut contra les malalties, guerres i altres "tempestats" i obtenir vitualles
1503	Entrada de Felip el bell
1504	Exèquies de Isabel I de Castella
1505	Casament de Ferran II d'Aragó i Germana de Foix
1505	Conquesta de Mazalquivir
1506	Pregàries i processó per demanar un "bon passatge" a Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella
1509	Conquesta d'Oran
1510	Conquesta de Bugia
1510	Conquesta de Trípoli
1516	Exèquies de Ferran II d'Aragó
1526	Te Deum per la pau amb França
1527	Nativitat de Felip II
1528	Entrada de Guillem de Boïl, bisbe de Girona
1532	Exèquies de Guillem de Boïl, bisbe de Girona
1533	Entrada de Carles V
1537	Entrada de Nicolás Perrento de Granvela i Francisco de los Cobos, consellers
1538	Entrada de Carles V
1538	Entrada de Carles V
1548	Entrada de Felip II
1555	Exèquies de Juana I de Castella
1560	Crida a la pau i a la processó del Te Deum per la pau
1568	Exèquies de Carles d'Àustria

¹³ Tot i que l'entrada que feren Ferran II d'Aragó i Isabel de Castella el 1493, així com la de Ferran II d'Aragó el 1496 s'escapen en uns anys d'aquesta cronologia, m'ha semblat interessant incloure-les, donada la seva importància.

Data	Cerimònia
1568	Exèquies de Isabel de Valois
1568	Entrada de Maximilià II d'Àustria
1569	Arribada dels visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosos del orde de Sant Benet en la província de Tarragona”
1579	“Bollísya de fills de ciutat”
1580	Entrada de Francesc de Montcada i Cardona, virrei de Catalunya
1580	Entrada d'Alexandro Riario, cardenal
1580	Entrada de Francesc de Montcada i Cardona, virrei de Catalunya
1580	Exèquies d'Anna d'Àustria
1582	Entrada de Maria d'Àustria
1590	Entrada d'inquisidors
1590	Ambaixada feta de part del Capítol de la Seu de Girona als jurats de la ciutat
1590	Exèquies de Sixt V, papa de Roma
1591	Entrada de Francesco Giogiosa, cardenal
1594	Festivitat de Sant Jacint
1596	Benedicció de la capella nova del monestir de predicadors
1596	Entrada de Bonaventura de Girona, general dels franciscans
1597	Acte d'acció de gràcies que fa la vila de Perpinyà
1597	Exèquies de Jaume Caçador, bisbe de Girona
1597	Entrada de Lorenzo IV Suárez de Figueroa, virrei de Catalunya
1598	Entrada d'Arévalo de Zuazo, bisbe de Girona
1598	Exèquies de Felip II
1599	Torneig de la confraria de Sant Jordi
1599	Entrada de Margarida d'Àustria
1600	Exèquies de Joan Llobera, rector de Bescanó
1601	Entrada de Diego Fernández de Córdoba, duc de Cardona
1601	Nativitat d'Anna d'Espanya
1603	Memòria de la vinguda de Llorenç de Brindisi, general dels caputxins
1605	Entrada d'Antonio Zapata, cardenal
1605	Entrada de Domenico Ginnasio, cardenal
1605	Nativitat de Felip IV
1607	Jurament de Galceran Masdeu, jurat de Girona
1607	Nativitat de Carles d'Àustria
1609	Entrada de les monges caputxines
1609	Ambaixada feta pel Capítol de la Seu de Girona pel naixement del príncep Ferran d'Àustria
1609	Benedicció de la capella nova dels Estudis
1610	Entrada d'Emmanuel Filibert de Savoia
1610	Nomenament de Bernat Sió, jurat i ciutadà de mà mitjana
1611	Exèquies d'Arévalo de Zuazo, bisbe de Girona
1611	Exèquies de Margarida d'Àustria
1612	Torneig de Peu
1612	Entrada d'Onofre de Reart, bisbe de Girona
1614	“Promenada” pel trasllat del cos del pare fra Vicens Domènec de l'orde de predicadors
1614	Nomenament de Rafel Cerdà, jurat de Girona i ciutadà de mà major
1614	Nomenament de Joan Garra, jurat de Girona i ciutadà de mà mitjana

Data	Cerimònia
1615	Casament d'Anna d'Austria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó
1620	Acció de gràcies a Déu per la concessió de pluja
1620	“Promenada” per la beatificació de Francisco Xavier de la companyia de Jesús
1621	Exèquies de Felip III
1622	Entrada de Fernando Afán de Ribera i Enríquez, virrei de Catalunya
1622	“Promenada” per la canonització de Sant Ignasi i Sant Francisco Xavier
1622	Coronació de Santa Teresa de Jesús, fundadora de l'orde de les descalces i els descalços
1622	Entrada de Francesc de Senjust, bisbe de Girona
1622	“Promenada” d'Anna Dorotea, filla de l'emperador Rodolf
1625	Memòria del capítol provincial al monestir del Carme
1627	Exèquies de Francesc de Senjust, bisbe de Girona
1628	Jurament del jurat Bernat Valencas, jurat en cap de Girona
1628	“Promenada” dels jurats per anar al torneig el dia de Sant Jordi a l'ofici general
1628	Entrada de García Gil de Manrique, bisbe de Girona
1628	Entrada d'Enric d'Aragó-Cardona-Córdoba, duc de Sogorb i de Cardona
1629	Nativitat de Baltasar Carles
1632	Exèquies de Miquel Vives, jurat
1635	Entrada d'Enric d'Aragó i Enríquez de Cabrera, duc de Sogorb i de Cardona
1637	Rebuda de la relíquia de Sant Grato
1637	Processó del Santíssim Sagrament
1637	Trasllat del Santíssim Sagrament de la Seu a l'església de les Caputxines
1637	Entrada d'Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, virrei de Catalunya
1638	Actes en commemoració de la victòria de Fuenterrabia
1640	Entrada de Lluís Caldés, conseller en cap de Barcelona
1640	Entrada de las monges de Santa Clara
1640	Entrada de les monges de Sant Daniel
1640	Entrada d'Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, duc de Cardona i virrei de Catalunya
1641	Devocions i vots solemnes “per aplacar a Déu nostre senyor”
1641	Vots pel dia de la Candelera
1641	Entrada de Philippe de la Mothe-Houndancourt
1641	Entrada de René Voyer, comte d'Argenson
1641	Entrada ambaixadors Josep Margarit i Joan de Vergós
1641	Entrada del senyor René Voyer, comte d'Argenson
1641	Entrada dels diputats Josep Quintana i Jeroni Gaver, diputats
1641	Entrada de Garau d'Alemanya i Ramon Farners
1641	René Voyer, comte d'Argenson
1641	Entrada de Rafael Antic, “oïdor militar”
1642	Te Deum pel jurament del rei Lluís I i “los pactes firmats ab la Províntia”
1642	Entrada de Rafael Antic, “oïdor militar”
1642	Entrada de René Voyer, comte d'Argenson
1642	Entrada d'Urbain de Maillé-Brezé, virrei de Catalunya

Data	Cerimònia
1642	Commemoració de la victòria de l'Hostal de la Grua (Sant Celoni)
1642	Actes per la victòria de la batalla de Montmeló
1642	Ambaixadors de Barcelona
1642	Entrada d'Urbain de Maillé-Brezé, virrei de Catalunya
1642	Entrada de Josep Fontanella, regent de la Cancelleria i altres jutges del Consell i el tresorer
1642	Actes de celebració per la recuperació de Perpinyà
1643	Accions de gràcies per la victòria de Miravet
1643	Exèquies de Lluís XIII
1643	Entrada de René Voyer, comte d'Argenson
1643	Te Deum per la victòria de Rocroi
1643	Entrada Josep Biure i Margarit, governador de Catalunya
1644	Cerimònia per commemorar el Jubileu concedit a Girona i son bisbat
1644	Entrada de Pierre de la Marca, visitador
1644	Entrada de Philippe de la Mothe-Houdancourt, mariscal de la Mothe, virrei de Catalunya
1644	Nomenament de Narcís Vilar, jurat de Girona i ciutadà de mà menor
1645	Entrada d'Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, virrei de Catalunya
1645	Entrada d'Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, virrei de Catalunya
1645	Festes pel rendiment de Roses
1645	Entrada de Cèsar de Choiseul, comte de Plessis-Perlain
1645	Ofici i Te Deum per la victòria del virrei, a prop de Camarassa
1645	Entrada de Llorenç de Barutell, canceller de Catalunya
1646	Entrada de Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa de Harcourt
1646	Entrada de Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa de Harcourt
1646	Entrada dels fills d'Henri de Lorraine, comte d'Harcourt i virrei de Catalunya
1646	Processó de Santa Anna Montfullà per demanar la pluja
1647	Entrada de Margarida-Felipa Cambout, virreina de Catalunya i comtessa d' Harcourt
1647	Entrada d'Antoni de Grammont, mossur d'Agramunt
1647	Entrada de fra Bernardo, bisbe de Babilònia
1647	Entrada de Lluís II de Borbó-Condé
1648	Entrada de Michele Mazzarino, cardenal i virrei de Catalunya
1648	Entrada del Pare Tommaso Turco, general dels dominics
1648	Entrada Charles de Schomberg, mariscal, duc d'Halluin i virrei de Catalunya
1648	Processó pel rendiment de Tortosa
1649	Entrada de Fra Innozenzo de Caltagirone, general dels caputxins
1649	Te Deum en honor de la signatura de la pau de Westfàlia
1649	Entrada de Charles de Schomberg, mariscal, duc d'Halluin i virrei de Catalunya
1649	Entrada de Jean-Gaspard-Ferdinand Marchin, lloctinent del virrei
1650	Jurament de Jerònim Vergés, Josep Colomer, Baltasar Bassa i Francesc Cases, jurats de Girona
1650	Entrada de Lluís de Borbó-Vendôme, duc de Mercuri
1650	Pregàries per la pesta i la sequera, abril, maig i juny

Data	Cerimònia
	Exèquies de l'abadessa de Sant Daniel
	Exèquies d'una monja del monestir de Sant Daniel
	Cerimònia de vestició d'una novícia del monestir de Sant Daniel
	Cerimònia de professió de Sant Daniel
	Cerimònia de protestació de l'abadessa de Sant Daniel
	Arribada dels visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosas del orde de Sant Benet en la província de Tarragona” al monestir de Sant Daniel
	Visita del rei o príncep al monestir de Sant Daniel
	Visita de la reina o princesa al monestir de Sant Daniel

Val a dir que, tot i que pel que fa a la música profana no tenim dades precises sobre les músiques que sonaven aquells dies, amb seguretat eren actuals per l'època, ja que és un fet que els mestres de capella, organistes, cantors i ministrils es movien en diferents centres musicals de les ciutats de la corona catalanoaragonesa i en els territoris de la Catalunya Nord, i per tant, estaven actualitzats a nivell musical. D'altra banda, aquesta incompleta reconstrucció del paisatge sonor del moment queda compensada amb les músiques que sí es documenten a l'àmbit religiós i que estan recollides al *Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel* de 1599, a les *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona* de 1746 i a la *Consueta* de la Catedral de 1655. Així mateix, el fons de la catedral de Girona atresora manuscrits d'autor, manuscrits anònims, llibres corals i impresos d'aquesta època amb el repertori que acompanyava les diferents cerimònies que es celebraven a la Catedral i que era adquirida, actualitzada i composta pel mestre de cant, encarregat de vetllar per la qualitat musical de la institució.

Pel que fa a la metodologia, la incorporació de la digitalització de documents als arxius ha donat significatives facilitats a la meua recerca. Tanmateix, el fet que aquesta millora tecnològica encara no hagi estat prou significativa ha portat a que el treball de recerca realitzat als diferents arxius hagi estat molt important. Això ha motivat que es produïssin intercanvis d'idees en nombroses ocasions amb els arxivers, ampliant-se de manera progressiva i significativa les fonts primàries emprades en aquest treball, no només en quantitat, sinó també en diversitat. Aquest fet ha aportat, sens dubte, una perspectiva més rica i interessant a aquest estudi, no només des del punt de vista musical, sinó també històric i social.

2. ESTAT DE LA RECERCA MUSICOLÒGICA SOBRE GIRONA, 1500-1650

Abans d'estudiar les aportacions que existeixen sobre la música a Girona cal tenir present les contribucions dels projectes de recerca del Grup d'Estudis Culturals, Artístics i Polítics (segles IX-XXI), vinculats a l'àmbit d'Humanitats de la Universitat de Girona: "La catedral ante la ciudad. Cultura escrita, visual y música en las instituciones religiosas y civiles de Girona (siglos XIII-XVII)"; "Art del Renaixement i del Barroc a Catalunya"; "Cataluña en la encrucijada de las artes del Renacimiento (1450-1640): itinerarios, fortuna y recuperación de un patrimonio"; "Arte del Renacimiento y del Barroco en Cataluña"; "Fuentes y modelos de las artes figurativas en Cataluña, 1500-1640 (fuentes y modelos de origen italiano)", "Corpus documental e iconográfico del arte renacentista y barroco en Cataluña, 1500-1714 (Lérida, Gerona; Rosellón)" i "La catedral de Girona, historia y patrimonio".¹⁴

Els primers estudis sobre música a Girona es remunten a l'any 1886 amb *La música en Gerona* de Julián de Chía.¹⁵ Francesc Civil continuà aquest treball amb tota una sèrie de publicacions pioneres centrades en aquest període.¹⁶ Jordi Rifé i Santaló presentà un estudi que tracta sobre la música a Girona, amb l'escassa documentació que es conserva de l'època visigòtica. També estudià els drames litúrgics de *Les tres Maries, el Cant de la Sibil·la* i *l'Adoremus Christum natum*. D'altra banda, repassa la fructífera etapa de recuperació musical que enceta Joan Margarit amb la fundació de l'escola de cant i acaba parlant dels organistes i orgueners de la Catedral durant els segles XV i XVI.¹⁷ Josep Maria Marquès i Planagumà repassa l'activitat musical dels organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona, documentant les

¹⁴ Pels membres del grup i les seves publicacions vegeu l'enllaç
<<http://www2.udg.edu/instituts/RecercaHistòrica/Presentació/tabid/10784/language/ca-ES/Default.aspx>>

¹⁵ Vegeu Julián de Chía, *La música en Gerona. Apuntes históricos sobre la que estuvo en uso en esta ciudad y su comarca desde el año 1380, hasta á mediados del siglo XVIII* (Girona: Paciano Torres, 1886).

¹⁶ Vegeu Francesc Civil i Castellví, "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario musical*, 9 (1954), p. 217-250; "Personajes y aconteceres musicales", *Revista de Girona*, 58/1 (1972), p. 59-64; "Perspectiva Musical de los Claustros de la Catedral de Gerona", *Revista de Girona*, 63/2 (1973), p. 66-69; "Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500", *Revista de Girona*, 25/2 (1981), p. 543-572; "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", *Anuario Musical*, 15 (1960), p. 219-226; "Los libros cantorales de la Catedral de Gerona", *Revista de Girona*, 35/2 (1966), p. 23-27; "Thomas Cirera. Primer maestro de Capilla por oposición de la Catedral de Gerona; primera mitad del s. XVII", *Revista de Girona*, 49/4 (1969), p. 47-49; "Retrospectiva del villancico gerundense", *Revista de Girona*, 53/4 (1970), p. 57-61; "A propòsit d'una jàcara al Nacimiento de xto-s. XVII, conservada a l'arxiu de la catedral de Girona", *Revista de Girona*, 94/1 (1981), p. 65-66.

¹⁷ Vegeu Josep Rifé i Santaló *et al.*, "Panoràmica de la música a Girona: de l'època medieval al segle XVI", *Revista de Girona*, 181/2 (1997), p. 48-51.

fundacions, els organistes i els mestres de capella entre el 1554 i el 1987.¹⁸ Josep Maria Gregori i Cifré estudia la figura de Pere Alberch, com el nexa d'unió musical entre les catedrals de Barcelona i Girona.¹⁹ El mateix autor ofereix una clara evidència de la pràctica del baix continu a Catalunya a principis del segle XVII en el seu article sobre la docència de l'orgue a principis del segle XVII.²⁰ M. Mar Miranda estudia la música i la cerimònia al voltat de la figura de Sant Narcís, patró de Girona, segons la *Consueta* de la catedral de Girona de 1595-1655.²¹ Emili Ros-Fàbregas demostra les connexions gironines dels manuscrits E-Boc 5 i E-Bbc 682, conservats al Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC) i a la Biblioteca de Catalunya (BC), respectivament.²² Molt recentment Gregori ha publicat un catàleg amb un estudi dels manuscrits d'autor, els manuscrits anònims, els llibres corals i els impresos del fons de la catedral de Girona.²³

3. FONTS UTILITZADES

He classificat les fonts utilitzades en dos grups:

- a. Fonts documentals (en aquest apartat he inclòs les consuetes de la catedral de Girona i les *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona* de 1746).
- b. Fonts musicals (*Llibres corals*).

¹⁸ Vegeu Josep Maria Marquès i Planagumà, "Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona", *Anuario Musical*, 54 (1999), p. 89-139.

¹⁹ Vegeu Josep Maria Gregori i Cifré, "Pere Alberch, artífex de la relació musical entre les Seus de Girona i Barcelona en el Renaixement tardà", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 28 (1885-1886), p. 281-298.

²⁰ Vegeu Gregori i Cifré, "La docència de l'orgue a la primeria dels segle XVII a Girona: notes per a l'estudi de l'acompanyament continu a Catalunya", *Recerca musicològica*, 8 (1988), p. 135-138.

²¹ Vegeu M. Mar Miranda López, "Música i cerimònia per a la festivitat de Sant Narcís a la *Consueta* de la catedral de Girona, 1595-1655", *Revista Catalana de Musicologia*, X (2017), p. 67-90.

²² Vegeu Ros-Fàbregas, "Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682". Vegeu també Books of Hispanic Polyphony IMF-CSIC: Catàleg de llibres de música polifònica en context. <https://hispanicpoliphony.eu> i Inventari dels Fons Musicals de Catalunya (IFMuC) <https://ifmuc.uab.cat>.

²³ Vegeu Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona* (Inventaris del fons musicals de Catalunya; 10) (Barcelona: Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Barcelona i Institut d'Estudis Catalans, 2019).

a. Fonts documentals

1. *Visites reials. Aconteixements, 1493-1829*²⁴

La font *Visites reials. Aconteixements* conté majoritàriament comptes i descripcions dels actes organitzats amb motiu de visites reials o altres celebracions datades entre 1493 i 1829.

2. *Manual d'Acords del consell de la ciutat/Llibres d'actes del Ple, 1500-1650*²⁵

Els *Manuals d'Acords* del Consell són llibres de registre de tots els acords presos pel Consell de la ciutat i, posteriorment, pel ple de l'Ajuntament. En aquests documents també s'hi troba informació sobre l'organització de l'Ajuntament de Girona, el govern i l'administració de la ciutat. El *Manual* més antic és de 1346 i el més recent és contemporani. La majoria de vegades es recull un *Manual* per any. La meua recerca ha estat centrada en els *Manuals d'Acords* del Consell compresos entre els anys 1500-1650.

3. *Llibre de comptes de Joan Deviu, pagès i ramader de Torroella de Fluvià, 1528-1582*²⁶

Tot i que és una font que he utilitzat de manera molt puntual (exclusivament per l'entrada de Maria d'Àustria a Girona el 1582), l'originalitat i excepcionalitat de la mateixa la converteix en un document històric únic. Aquest *Llibre de comptes* pertany al que Xavier Torres anomena

²⁴ AMGi, *Visites reials. Aconteixements*.

²⁵ AMGi, *Manual d'Acords del consell de la ciutat/Llibres d'actes del Ple*.

²⁶ AMGi, *Llibre de comptes de Joan Deviu, pagès i ramader de Torroella de Fluvià, 1528-1582*. El *Llibre de comptes de Joan Deviu, pagès i ramader de Torroella de Fluvià, 1528-1582* és un llibre de família i/o de memòries de pagès. Aquest terme, que segons Xavier Torres, *Els Llibres de família de pagès: segles XVI-XVIII: memòries de pagès, memòries de mas* (Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona), 2000, p. 9, és nou i poc precís, ve inspirat pel món acadèmic i bibliogràfic, particularment italià. Val a dir que aquesta denominació respon a la naturalesa de la font, ja que donat que estem parlant de llibres de notes o de negocis dels pagesos catalans que es fan en família i per la família. Aquest tipus de "llibres", "llibretes" o "quaderns" són poc freqüents, i tot i que tots tenen un origen comú, són diferents entre ells. Tenien molts títols diferents "llibre de notes" "llibre de notes de la casa" "llibre de notes i curiositats", "llibre de comptes", "llibre de coses que han succeït", "llibre de pulitiguesas y curiositats", també "llibres de memòria", que és aquest cas. Recollien dades familiars (casaments, naixements, defuncions, capítols matrimonials i testaments) i patrimonials (compravendes de terra, censos i censals). També s'hi reflectien els comptes de la casa (vendes de blat, llana, vi, despeses i bones i males anyades). Així mateix hi ha alguns llibres que inclouen alguns fets històrics de primera mà, que és el cas d'aquestes memòries, fet que els fa molt interessants a ulls dels historiadors i estudiosos. Pel que fa als pagesos catalans que redactaven les seves memòries eren persones benestants que feien treballar la terra en comptes de treballar-la ells mateixos. Aquest fet pot donar resposta a la pregunta de com era que essent pagesos llegien i escrivien. També s'ha de tenir present que el fet de saber llegir i escriure els proporcionava avantatges, ja fos per col·locar als cabalers o fadristerns de la casa, com per accedir a algun càrrec local. Segons Torres molts escrivien per justificar-se davant els seus hereus i contextualitzar la seva sort o dissort en l'escenari històric i polític que els havia tocat viure. *El Llibre de comptes de Joan Deviu*, no consta a la relació de llibres que família de pagès que fa l'autor dins *Els Llibres de família de pagès: segles XVI-XVIII*, p. 109-123.

llibre de família i/o de memòries de pagès.²⁷ Es tractava de llibres o quaderns o es recollien dades familiars, comptes de la casa i en alguns d'ells (és el cas) fets històrics de primera mà.

4. Memòries de Jeroni Saconomina, 1572-1602²⁸

Les Memòries de Jeroni Saconomina recullen una sèrie d'anotacions, essent els primers enregistraments d'àmbit més personal. Fan referència a aspectes familiars i s'amplien després a testimonis de la vida pública de Girona i Barcelona. La saga Saconomina fou una més importants de Girona. Originaris de Barcelona, foren mercaders que desenvoluparen una important activitat mercantil i industrial i que prosperaren socialment, esdevenint ciutadans honrats. Jeroni Saconomina fou diputat del General, "ciutadà honrat" de Barcelona, batlle i jurat de Girona.

5. *Llibre del Cerimonial dels jurats o Llibre del nou redrés*, 1596²⁹

El *Cerimonial dels jurats* és un recull dels protocols recopilats dels llibres antics que els jurats havien de seguir en els diferents actes en els que havien de fer presència. Estaven ordenats en funció de les festivitats litúrgiques i de les cerimònies extraordinàries que es portaven a terme. Avui dia ens han arribat dos exemplars, un que pertanyia a un jurat major i que és el que il·lustrarà aquest treball i un altre que era d'un jurat menor. Ambdós exemplars contenien la mateixa informació, tot i que el primer es presentava amb explicacions més extenses i detallades i amb una presentació més treballada. Les cobertes són de cartró folrat de pell. La portada està emmarcada amb una sanefa amb motius vegetals; al centre, hi ha un gravat amb l'escut de Girona. Té dues tanques metàl·liques que clouen les cobertes. Les mides són les següents 25 cm × 17,5 cm. El tall³⁰ està decorat amb tinta daurada. L'escriptura és de tipus humanista de fàcil lectura. L'estructura del llibre és la següent:

²⁷ Xavier Torres i Sans, *Els Llibres de família de pagès: segles XVI-XVIII: memòries de pagès, memòries de mas* (Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2000).

²⁸ Antoni Simoni Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents* (Barcelona: Curial, 1991).

²⁹ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596.

³⁰ Segons el DCVB, és la part davantera dels fulls d'un llibre.

- a) Una primera part (f. 1-48) que inclou:
- Les festes litúrgiques (f. 1-26) on es presenten les festes anuals per ordre cronològic.
 - Els actes extraordinaris (f. 26-48) on es descriu el protocol que s'havia de seguir a l'hora de rebre les diferents personalitats a la ciutat i de fer les ambaixades, així com quina era la manera d'actuar en cas de defuncions.
- b) Una segona part en la que hi ha diferents anotacions de diverses mans fetes amb posterioritat.

La Taula 2 presenta el contingut del *Cerimonial dels jurats*. Vegeu Taula 2.

Taula 2: Contingut del *Cerimonial dels jurats*.

Primera part	
Cerimònia	Número de foli
1. <i>Lo dia de cap dany</i>	f. 1 ^r -8 ^v
2. <i>Lo endema de dit dia de capdany</i>	f. 1 ^v -8 ^v
3. <i>Lo dia dels reys</i>	f. 8 ^v -9 ^r
4. <i>Jornada del monestir de Sant Francesch</i>	f. 9 ^v -10 ^r
5. <i>Jornada de la Merce</i>	f. 10 ^r -10 ^v
6. <i>Dia de Sant Sebestia</i>	f. 10 ^v -11 ^v
7. <i>Dia de Nostra Senyora Candalera</i>	f. 11 ^v
8. <i>Festa de Sant Narcís</i>	f. 11 ^v
9. <i>Lo dijous Sant</i>	f. 12 ^r
10. <i>Lo dia de Pasqua de resurreccio</i>	f. 12 ^r -12 ^v
11. <i>Jornada de Sant Feliu</i>	f. 12 ^v -13 ^r
12. <i>Lo dia de Sant Marc</i>	f. 13 ^r
13. <i>Ledanies</i> ³¹	f. 13 ^v
14. <i>Lo dia de Sincogesma</i> ³²	f. 13 ^v
15. <i>Lo dia dels Sants quatre martirs</i>	f. 14 ^v
16. <i>Vigilia de Corpus</i>	f. 14 ^v -15 ^r
17. <i>Sant Feliu</i>	f. 15 ^r
18. <i>Lo dia de Corpus</i>	f. 15 ^r -16 ^v
19. <i>Jornada de Predicadors</i>	f. 16 ^v
20. <i>Jornada de Sant Francesch</i>	f. 17 ^r
21. <i>Jornada del Carme</i>	f. 17 ^r
22. <i>Octava de Corpus</i>	f. 17 ^v
23. <i>Lo dia de Santa Elisabet</i>	f. 18 ^r

³¹ Segons el DCBV, cadascuna de les processons que es fan els tres dies abans de l'Ascensió, i en les quals es canten les lletanies dels Sants.

³² Segons el DCBV, festa que es celebra set setmanes després de Pasqua florida en memòria de la vinguda de l'Esperit Sant sobre els apòstols.

Primera part	
Cerimònia	Número de foli
24. <i>La crida y guiatge de Sant Pere y Sant Feliu</i>	f. 18 ^r
25. <i>Festa de Sant Pere y Sant Feliu</i>	f. 18 ^v
26. <i>Fira de Santo Domingo</i>	f. 18 ^v
27. <i>Lo dia de Santo Domingo</i>	f. 19 ^r
28. <i>Lo dia de Santa Clara</i>	f. 19 ^r
29. <i>Per la jornada de Nostra Senyora de agost</i>	f. 19 ^v
30. <i>La professo de Nostra Senyora</i>	f. 20 ^r
31. <i>La professo del Sant Angel Custodi</i>	f. 20 ^v
32. <i>Lo dia de Sant Francesc</i>	f. 21 ^r
33. <i>Crida per la fira de Sant Narcis</i>	f. 21 ^r -21 ^v
34. <i>Lo dia de la dita fira de Sant Narcis</i>	f. 21 ^v
35. <i>Dia de Santa Catherina</i>	f. 22 ^r
36. <i>Crida de la fira de Sant Nicolau</i>	f. 22 ^v
37. <i>Lo dia de la Conceptio de Nostra Senyora</i>	f. 22 ^v
38. <i>Lo dia de Nadal</i>	f. 23 ^r
39. <i>Lo dia de Sant Esteve segon dia de les festes de Nadal</i>	f. 23 ^v
40. <i>Lo dia de Sant Joan de Nadal</i>	f. 24 ^r
41. <i>Lo dia de la festa dels Sants Innocens</i>	f. 24 ^v
42. <i>Serimonies extraordinaries y modo de asientos en casa La Ciutat</i>	f. 26 ^v -48 ^v
42.1. <i>Si lo senyor rey ve en Casa la Ciutat</i>	f. 26 ^v
42.2. <i>Si el senyor Bisbe de Gerona vea parlar ab los jurats</i>	f. 27 ^r
42.3. <i>Si algun Cardenal ve axi mateix a parlar ab los jurats</i>	f. 27 ^r
42.4. <i>Si algun Duc o Compte que sia de part de pare Real</i>	f. 27 ^r
42.5. <i>Si los Generals dels Ordens venen en Casa la Ciutat</i>	f. 27 ^r
42.6. <i>Si lo senyor Rey o la senyora Reyna hoyran lo offici en qualsevol iglesia</i>	f. 27 ^v
42.7. <i>Del loctinent general</i>	f. 27 ^v
42.8. <i>Del Governador</i>	f. 27 ^v
42.9. <i>Del Santissim Sacrament</i>	f. 29 ^r
42.10. <i>Lo dia de los mors</i>	f. 29 ^r
42.11. <i>La Santa Crusada</i>	f. 29 ^v
42.12. <i>Quant porten a combregar al senyor Bisbe</i>	f. 29 ^v
42.13. <i>Modo y forma de embaxades</i>	f. 29 ^r
42.14. <i>Recebiments del santissim Papa, Reys y Emperadors y altres senyors</i>	f. 31 ^r
42.15. <i>Per lo Emperador o lo Rey o Reyna</i>	f. 31 ^r
42.16. <i>Al primogenit del senyor Rey o germa o germana, fill o filla del dit senyor que sia Ledezma o llegat del Papa a la tere o lo mestre de rodes o cardenal</i>	f. 31 ^v
42.17. <i>Exides per a fills o filles o germa o germanes, de Reys stranys, Ledezmes, o Duchs</i>	f. 32 ^r
42.18. <i>Entrades de Rey o Reyna, y les serimonies se an de fer per dits effectes</i>	f. 32 ^v
42.19. <i>Preparatoris se fan per dita entrada quan ha de jurar lo senyor rey o entrar en esta ciutat</i>	f. 33 ^r
42.20. <i>Partida per a rebre lo senyor rey</i>	f. 35 ^r

Primera part	
Cerimònia	Número de foli
42.21. <i>Entrada de Cardenals</i>	f. 38 ^v -40 ^r
42.22. <i>Entrada de Virey</i>	f. 40 ^r -41 ^v
42.23. <i>Al Arcabisbe de Tarregona e al Bisbe de Gerona</i>	f. 41 ^v -42 ^r
42.24. <i>Entrada de Governador</i>	f. 42 ^r -42 ^v
42.25. <i>Visita per los Generals del Ordens de Predicadors framenors e altres semblants ordens</i>	f. 42 ^v -43 ^r
42.26. <i>Obsequies de Rey o Reyna o Princep o Princessa, Jurat o no Jurat, dits princeps per mort de aquells, se serve lo que-s segueix</i>	f. 43 ^v -47 ^v
42.27. <i>Per mort de jurat</i>	f. 47 ^v
42.28. <i>Per mort de pare, avi o muller o fills</i>	f. 48 ^r
42.29. <i>Per mort del senyor Bisbe de Gerona</i>	f. 48 ^r -48 ^v
Segona part	
Cerimònia	Número de foli
43. Memòries de festes, processons i entrades (majoritàriament segle XVII)	f. 49r-70r
44. Folis en blanc	f. 70v-155
45. Anotacions diverses	f. 156

El procés de creació del *Cerimonial* s'engegà el 4 de maig de 1594, quan els jurats acordaren recollir en un manual el protocol d'actuació que havien de seguir en els diferents actes i celebracions civils en els que havien de formar part.³³ És així que en la quarta proposició s'acordà fer quatre llibres de cerimònies i d'aquesta manera satisfer aquesta necessitat.

Tambe haviem pensat que convindria a la bona política desta ciutat ques fessen quatre llibres de serimonies intitulats per a que ques fessen aquells entengessen lo que deuen fer per raho de llur offici de juradesch y les serimonies que han de guardar y lo demes que han de fer los magnífichs jurats.³⁴

La proposició es resolgué de manera afirmativa disposant que

quant en lo quart cap desllibere y ordene que sie tot comes y remes als matexos magnífichs jurats y adjunts del dit redres, y a la major part dells, ab plen poder y potestat de resoldre y fer ab compliment lo dit negoci.³⁵

³³ Seguint Àngel Pubill en el seu treball de final de màster, *Festa, litúrgia i música a la Girona del barroc: La visió dels jurats* (Girona: Universitat de Girona, 2011), i, tal com es pot corroborar en *Manual d'Acords*, 1594, f. 36^v, aquesta data no és correcta, ja que el Consell General de la Universitat mencionat es celebrà el dia 4 de maig i no el 13 com indica el *Cerimonial*.

³⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, s/n, entre els folis 37^v i el 38^r.

³⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, f. 38^r.

Així mateix, el 6 de maig de 1594 quedà constància de l'ordenació de fer una comissió per tal de que es fes un llibre de cerimònies per als jurats i que quedessin així establertes les disposicions a les que havien d'atendre en les seves actuacions com a càrrecs públics.

Inseguint la ordinacio y deslberacio del Consell General a quatre del present y en virtut de aquella deslberen y ordenen que sie feta comissio com ab la present se fa al señor Rafel Vuiet ciuteda, mossen Rafel Marola mercader y mossen Joan Ferrer escriba que fassen y conserten un libre de serimonies per als magnífichs jurats per a que se entenga plenament y com es raho les serimonies y altres bons usos y tractes que hauran de tenir y guardar los magnífichs jurats en esdevenidor per raho de llur offici de juradesch.³⁶

El 15 de desembre del mateix any els jurats feren un pagament (no es determina la quantitat) al síndic Joan Ferrer per la feina feta del llibre de cerimònies. La intenció dels jurats era pagar-li amb la renda que havien de percebre de Miquel Cruset, hostaler del pont Xammar.

Die XV dezembris MDLXXXVIII magnífichs domini jurati donen a mossen Joan Ferrer sindich desta ciutat de Gerona en remuneracios dels trabals ha presos y pendra en acuidar ha fer un libre de serimonies per dicta ciutat lo qual esta determinat per lo consell general lo que haura de donar de entrada Miquel Cruset hostaler del pont Xammar vuy dia present creat en ciuteda fora de dita muralla.³⁷

Tanmateix, el *Cerimonial* no es presentà fins l'any 1596.³⁸ L'1 de març el Consell deliberà que els jurats, juntament amb tres persones escollides de cada braç³⁹ havien d'encarregar-se del llibre que “posen en degut orde dit llibre de serimonies” i es fes “ab la brevadat posible.”

Quant en el que toca al libre de serimonies que deparan la est estat proposat en est savi lloch deslberere y ordene que dit magnífichs jurats ab tres persones una de cada bras les que ses magestats volran poleschan y posen endegut orde dit llibre de serimonies revocant ab

³⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, f. 41^{r-v}.

³⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, f. 92^r.

³⁸ En el primer foli d'aquest document s'afirma: “Redres de les Serimonies ordinaries y extraordinaries que los Magnífichs Jurats de la Ciutat de Gerona fan y an acostumat servir. Recopilades de libres antichs del Arxiu de casa del Consell en virtut de la deslberacio de Consell general celebrat als XIII de Maig del any de la Nativitat de nostre senyor mil sinch cents noranta quatre. E revist per deslberacio del mateix consell celebrat lo primer de mars de mil sinch cents noranta y sis. E liurat als magnífichs Jurats lo mateix any”. Novament Pubill apunta l'equivocació de la data de lliurament del *Cerimonial*. L'1 de març es celebrà concili general, però per tractar sobre el tema de l'encàrrec del llibre novament a una altra comissió. AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, f. 30^v. L'entrega del llibre no es feu de manera definitiva fins el 21 de maig d'aquell mateix any. AMGi, *Manual d'Acords*, 1596, f. 58^v.

³⁹ Joan Ferrer, el llibreter gironí Bernat Domingo i Martí Mascarós, AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 58^v.

la present qualsevol ordinacions encontrari perço fetes y ques fasse ab la bravadat possible.⁴⁰

El 21 de maig s'entregaren els sis llibres⁴¹ pels quals es pagaren vint-i-una lliures a Joan Ferrer, sis lliures a Bernat Domingo, llibreter de Girona i vint sous al veguer Martí Mascarós. Els jurats firmaren àpoca de l'entrega “de dits quatre llibres de serimonias”.

Inseguint la deslliberacio del Consell General celebrat a quince del present y en virtut de aquella deslliberen y ordenen que de compte de dits senyors jurats y adiuents sien fetes bones a micer ⁴²Joan Ferrer escriva y sindich de dita ciutat vint lliures per los molts traballs que ha presos en fer sis llibres compres lo borrador per les serimonias que han de tenir y guardar quiscu de dits senyors jurats los quals llibres de present lliura a dit senyors jurats y axi quiscu de dits jurats firmaren apocha de dits quatre llibres de serimonias ço es quiscu de ses de un de dits llibres. Mes a Bernat Domingo librater de Gerona per tots los los bastrets y mans de dits llibres per tot sis lliures onse sous. [...]. Mes a Marti Mascaros verguer de dits senyors jurats vint sous per remuneracions dels traballs extraordinaris ha pressos en ajudar a dit mossen Ferrer en cercar llibres vells per a fer dits llibres de serimonias.⁴³

Existeixen altres exemples de registres cerimonials i consuetes; és el cas de la *Consueta de l'antic Consell Municipal de Barcelona* de 1356. No es coneix tot el contingut, ja que només s'han conservat vuit fulls. Aquest document recull la manera com es feien les eleccions i els juraments dels consellers i altres càrrecs municipals; també les ordinacions de la host, la dels testaments sacramentals, les del joc de la ballesta i altres que eren pròpies de la ciutat. El que es coneix és deduït de l'índex de la *Rúbrica de les Ordinacions* de l'any de 1477.⁴⁴ També a la ciutat de Barcelona ens trobem amb *La Consueta Nova o el Cerimonial dels Consellers* de 1387, que rebé aquest nom per distingir-la de la ja existent. Es recullen les noves ordinacions pel que fa a l'elecció dels consellers i altres càrrecs, així com els salaris a percebre i els texts de jurament de pressa de possessió; es tracta d'un document de caire intern del propis consellers.⁴⁵ Un altre exemple barceloní és el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* de 1424 que descriu les

⁴⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1596, f. 30^v.

⁴¹ Una de les còpies és l'esborrany.

⁴² Segons el DCBV, tractament equivalent a *mon senyor*, que es donava a persones de molta autoritat i principalment a gent lletrada.

⁴³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1596, f. 58^v.

⁴⁴ Miquel Pujol i Canelles, *El Cerimonial dels Còsols de la Universitat de Castelló d'Empúries*, AIEE, Figueres, 30 (1997), p. 208.

⁴⁵ Agustí Duran i Sanpere i Josep Sanabre, *Llibre solemnitats de Barcelona: edició completa del manuscrit de l'Arxiu Històric de la ciutat* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1930), p. 14.

celebracions importants en les que formaven part els representants de la ciutat: entrades i celebracions reials, naixements de prínceps, cerimònies funeràries reials, sortides de la host ciutadana, ordinacions referents a la festivitat de Corpus, solemnitats que feien referència a bisbes o cardenals o ambaixadors. També aquells actes de caràcter més excepcional en els quals on es requeria de la presència dels consellers. Tenia set volums, dels quals els dos primers i els primers folis del tercer s'han perdut. Començava l'any 1383, i acabava el 1719.⁴⁶ Actualment la part conservada del *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* comença el 1424. També referent a Barcelona és el *Llibre de les Cerimònies* de 1465 on es plasmen les formalitats de la vida de la ciutat fins els primers anys del segle XVIII. Es feren 5 exemplars que es repartiren entre els consellers. Anualment, amb la renovació dels càrrecs, els exemplars passaven dels consellers més veterans al nous, per tal de preservar les formalitats de la vida de la ciutat.⁴⁷ Esteve Gilabert Bruniquer recopilà a la *Rúbrica del Cerimonial*, a la primera meitat del segle XVII, les disposicions i privilegis que establien el dret administratiu de Barcelona, així com les seves pràctiques; fou un encàrrec de l'Ajuntament.⁴⁸

Un altre exemple és *El Cerimonial o las Obligacions tenen los consols de fer* de la Universitat de Castelló d'Empúries de 1643-1644. Es descriuen, seguint al calendari de l'any, les diferents celebracions religioses i civils, en les que el cònsols havien de fer acte de presència. Així mateix, la *Consueta* de Viladecavalls de 1654 fa una descripció detallada d'aspectes vinculats a l'església i a la parròquia. També inclou explicacions sobre les confraries i les pràctiques culturals i religioses vinculades al municipi.

El *Libro de costumbres de esta Santa Iglesia catedral* de 1786, dividit en dues parts, descriu detalladament el protocol a seguir per la ciutat pel que fa a la celebració de cerimònies sacres i profanes. L'autor també recull notícies sobre costums socials, econòmiques, religioses, festives i morals dels ciutadans de Badajoz i reflexiona sobre els fets que explica.

Ja del segle XIX és la *Consueta* de la catedral de Girona, en la que es descriuen certs aspectes referents a la vida quotidiana de la Seu, com les directrius pel que fa a la manera

⁴⁶ Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, p. 13.

⁴⁷ Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, p. 14.

⁴⁸ Esteve Bruniquer, "Les Rúbriques de Bruniquer", ed. de F. Carreras i Candi i B. Gonyalons i Bou. *Col·lecció de documents històrics inèdits de l'Arxiu Municipal de la Ciutat de Barcelona*, 2 vol. (Barcelona: Imp. D'Henrich, 1912-1916.)

de tocar les campanes, les obligacions respecte a l'obertura i tancament de la Catedral i l'assistència dels religiosos a les cerimònies.⁴⁹

6. Crònica de Jeroni de Real de Fontclara, 1637-1680⁵⁰

La Crònica de Jeroni de Real és un dietari⁵¹ o una crònica⁵² escrita per Jeroni de Real de Fontclara.⁵³ L'autor, donada la seva condició de jurat de la ciutat, és un testimoni directe i sovint protagonista de molts dels fets que relata. Es tracta d'un còdex ben conservat i enquadernat en pell que es custodia a l'Arxiu Municipal de Girona. Es conserven sis exemplars:

1. Manuscrit de l'Arxiu Històric Municipal de Girona.
2. Manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid (BNM Ms. 3619).
3. Manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid (Ms. 2055).
4. Manuscrit de la Biblioteca del Palau de Peralada.
5. Manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Ms. B-147).
6. Manuscrit de la Biblioteca Balaguer de Vilanova i la Geltrú (Ms.182).

1. Manuscrit de l'Arxiu Històric Municipal de Girona. *Varias noticias y successos recopilats y disposats en Nou Assumptes ho tractats, per Hierònim de Real, dedicant-se al Magistrat de la Ciutat de Gerona y son Consell.*

Volum infòlio enquadernat en pell. Les seves dimensions són de 30 cm. x 20 cm. Té 279 folis escrits en català. D'aquests 279 folis hi ha un pròleg de 4 folis, un índex amb 3,54 folis

⁴⁹ Vegeu Josep Grahit i Grau, "Una consuetud de la catedral de Gerona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 2 (1947), p. 99-123.

⁵⁰ Joan Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 1994.

⁵¹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 133, cita la definició de Coll i Alentorn, gènere historiogràfic que dona les notícies per dies, amb una extensió major que els annals i els crònics, per evolució dels darrers dels quals sembla haver-se originat.

⁵² Segons el DCBV, recull de fets històrics narrats per orde cronològic. Segons Busquets, p. 153, no es fa servir la paraula crònica en cap dels documents per l'autor; ell s'estimava més fer servir l'apel·latiu dietari. Les raons poden ser bé que l'autor no tenia clar quin era el gènere literari o simplement no volia que fos una crònica. Tanmateix els estudiosos fan servir preferentment la denominació de "crònica".

⁵³ Jeroni de Real i Fontclara nasqué el 1592 a Girona. Fou fill d'una família noble gironina que procedia del Rosselló. Ocupà el càrrec de jurat en cap durant els anys 1637, 1644, 1647, 1669 i 1680. Fou nomenat primer capità de la ciutat i sortí en defensa de Catalunya contra els "terços". També participà a les Corts i les assemblees de l'època. És considerat el cronista més important de Girona i un dels més notables de la Catalunya del Barroc. Formà part de la petita noblesa ciutadana, fou donzell. El 13 d'agost de 1683 morí de gota al carrer de l'Albareda. Està enterrat a l'església del convent de Sant Francesc.

d'assumpes, 18 folis de rúbriques del dietari següent, 195 pàgines de crònica per mesos i anys de 1637 a 1680 i 25 folis en blanc. Hi ha un afegit posterior de 3 folis amb notícies històriques sobre sant Dalmau Moner que són d'una altra mà. Diu Busquets que fou transcrit per Joan Gardeny quaranta anys després d'iniciar-se el dietari.⁵⁴ Al foli 2 hi ha un escut de la ciutat. A continuació, un pròleg de Jeroni de Capmany i de Montpalau, també jurat, on consta la indicació de pagar al copista i guardar el document a l'arxiu de la ciutat.

Té dues parts diferenciades: els "assumpes" i el "dietari." Els assumpes o tractats són temes sobre el govern de la ciutat que es desenvolupen en 51 folis, més de 13 dels quals no estan numerats. Són els següents:

- Primer: Fundació de la ciutat de Girona i altres antiguitats.
- Segon: Assistència de la ciutat a la Corona fins a 1637.
- Tercer: Donatius de Girona als seus reis.
- Quart: Sobre els governs inexperts 1626.
- Cinquè: Danys de Catalunya per la guerra i la pesta, especialment Girona.
- Sisè: Conservació de Girona i que no disminueixi el nombre d'habitants.
- Setè: Com aconseguir la pau i augmentar el país en habitants.
- Vuitè: Exercici de l'autoritat i govern de les repúbliques.
- Novè: L'Hospital de Misericòrdia.
- Desè: El Mont de Pietat.
- Onzè: Com guardar-se la ciutat de rius i aiguats.
- Dotzè: Sobre la defensa de Girona.

La crònica o dietari que comença amb un índex de fets de 1637 a 1680 parla de temàtiques molt diverses. Tracta temes organitzatius del govern local, la Guerra dels Segadors, la pèrdua del Rosselló, la pesta del 1650, així com esdeveniments de caire més internacional. Segons Busquets, a partir de 1676 la lletra del copista és diferent, essent probablement el mateix Jeroni de Real. El 1679 la lletra torna a canviar. La paginació comença en l'1 i va fins al 390. Després hi ha vint-i-cinc folis en blanc i acaba el dietari amb tres folis d'època posterior d'una altre autor que fan referència a Sant Dalmau i que tenen per títol "Recupilació de notícies del gloriós St. Dalmau Moner, religiós dominicano, segon patró de esta ciutat," on es parla del culte que la ciutat ret a aquest sant i l'alçament de la nova capella de l'església de Sant Domènec el 1735.

⁵⁴ Començà el treball el 1675 i el finalitzà el 1679. Cobrà 25 lliures i 5 sous.

Així mateix, del trasllat de les relíquies a la Catedral i del seu retorn a Sant Domènec. A més a més, hi ha mig foli que torna a parlar del trasllat de les relíquies a la Catedral per estar tancat el convent dels dominics l'any 1835. Segons Busquets, donada la seva importància, es feu un còpia que romandria a la casa municipal. Afirmar l'autor que és el document millor acabat, ja que, tot i que es podria considerar que potser una part semblaria una còpia del Ms. 3619 de Madrid més organitzat i polit, la primera part és original, ja que els 8 primers tractats no consten en els manuscrits de Madrid i Barcelona, per tant són originals. Encara que va quedar inacabat per la malaltia i mort de Jeroni de Real, Busquets afirma que és indiscutible que volia que l'obra fos definitiva i tingués un caràcter oficial que les altres obres no tenien.⁵⁵ Aquest és el manuscrit que he emprat en el meu treball.⁵⁶

A la Biblioteca Nacional es conserven dos manuscrits de la crònica, el més antic en català i el més actual en castellà. Ambdós, propietat de l'historiador i numismàtic gironí Celestino Pujol i Camps formaren part de la Biblioteca d'Artur Pedrals de Barcelona i foren finalment venuts per la seva vídua a la Biblioteca Nacional de Madrid després de la Exposición Histórica Europea que es va celebrar a Madrid l'any 1892-1893.⁵⁷

2. Manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid (BNM Ms. 3619). *Dietari aont estaran asentadas per diadas, mesos y anys las cosas notables que aniran succehint en la present ciutat de Gerona per a que.s troben lo esdevenidor, algunes de les quals serán més llargament notadas en lo llibre del Sindich y ab lo Manual que cada any fa lo Secretari, lo qual és comensat per mi Hierònim de Real, Jurat en Cap lo corrent any de 1637.*

Volum infòlio. Les seves mesures són de 30 cm × 21 cm enquadrant en pergami. Té 194 folis escrits en català per les dues cares, tot i que hi ha diversos folis en blanc. La cal·ligrafia és bona en gran part del manuscrit. Amb tot, a mesura que avança el text, la crònica varia la qualitat de la lletra, tot i ser de la mateixa mà. Cap al final, hi ha un canvi de lletra i de paper, que denota que no és el text definitiu. El manuscrit es divideix en dues parts: la crònica i els assumptes. No hi ha índex. La crònica comença el 1637 i arriba fins a 1683. Es tracten temes no només locals,

⁵⁵ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 174.

⁵⁶ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 168-174.

⁵⁷ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p.162-163.

sinó també temes de l'actualitat internacional. Entremig del text s'afegeixen cartes i notes personals del cronista. Els assumptes són 9 i fan referència a temes de la ciutat.⁵⁸

3. Manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid (BNM Ms. 2055). *Varios sucesos recopilados por Gerónimo de Real*.

Volum infòlio. Les seves mesures són de 31 cm × 20 cm. Enquadernat en pergamí, té 215 folis escrits en castellà (el número 1 es repeteix i la 215 no està numerada) i també té fulls en blanc. La cal·ligrafia, d'una sola mà empitjora cap al final. Hi ha un índex complert per anys, de 1626 fins al 1679. Tanmateix el text que comença amb una breu introducció, arriba fins el 1680.⁵⁹

4. Manuscrit de la Biblioteca del Palau de Peralada. *Convocación de los pueblos en juntas, provechosas en lo espiritual, deleitosas en lo temporal y convenientes a todo racional, dispuestas y ordenadas por Gerónimo del Real y para los pueblos universal*.

Còdex infòlio de 36,5 cm × 24 cm. Té 162 folis⁶⁰ més 10 folis en blanc. Enquadernat en pell està gravat en sec i té dues tanques metàl·liques. Al llong hi ha una etiqueta amb el següent número: 091 Real. El paper està marcat amb una filigrana on hi ha una creu encerclada en una pera. Al començament del document hi ha una taula on es fa una descripció, segons Busquets, “força enrevessada”. Diu l'autor que és el manuscrit més original de tots i que el text s'assembla poc al d'una crònica, amb més similituds amb els altres dos tractats que té sobre temes politicomorals. L'obra està estructurada per ser llegida en un any, un capítol per setmana, tenint cada un d'ells 14 assumptes i notícies. Aquests assumptes es repeteixen cinquanta-dues vegades al llarg del llibre i es divideixen en tres parts:

1. Els cinc primers temes de cada capítol són exhortacions morals o espirituals.
2. Els quatre següents són notícies profanes.
3. Els cinc últims són discursos o sentències, així com fets alligonadors.

⁵⁸ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 163-167.

⁵⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 163-167.

⁶⁰ Numerats en llapis.

Cap al final hi ha uns temes en 10 apartats que s'assemblen als assumptes que hi ha als textos dels manuscrits de Girona i Madrid (Ms. 3619), però tractats de forma més general a mode d'apèndix.

El tema XI de cada capítol és la crònica en sí mateixa. Només hi ha 51 i no 52, ja que en la junta 38 no hi ha cap esdeveniment de crònica. Així doncs, queda incompleta, tot i que les dates que recull són significatives. De tant en tant hi ha fragments sencers en català.

Segons Busquets la recerca d'aquest document ha estat complicada ja que la Biblioteca Moliné i Brasés⁶¹ havia estat venuda i seguir la pista del document no ha estat fàcil.⁶²

5. Manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Ms. B-147). *Geroni de Real. Sucessos de Catalunya 1626-1651. Ms de la Biblioteca del sr. Moliné i Brasés. Copiat en setembre de 1920 per la srta rosa gil.*

És una còpia del manuscrit de Peralada. Es tracta d'una capsa que conte altres manuscrits en forma de fitxes, 85 fulls en format una mica més que una quartilla de 164 mm × 228 mm, foliades en llapis de l'1 al 84, el primer sense numerar, escrits a una sola cara. Només es copien els fets o esdeveniments senyalats al manuscrit de Peralada; els altres capítols no es copien, assenyalant en llapis i entre parèntesi a quin capítol correspon. Copiat també del manuscrit de Peralada és un text que no és de la Crònica i parla sobre la fundació de Girona.⁶³

6. Manuscrit de la Biblioteca Balaguer de Vilanova i la Geltrú (Ms. 182). *El Manuscrit de Vilanova* (Ms. 182).

Volum en foli, mides 31 cm × 20,3 cm relligat en tela. 379 folis escrits a una cara. Les dates compreses són del 1626 al 1680. Es tracta d'una còpia literal del Ms. 2055 de la Biblioteca Nacional de Madrid BNM, Ms. 2055 amb escasses diferències que no fan sinó que adaptar el contingut als lectors. Encara que l'índex no és complert, ja que no va ser transcrit en la seva totalitat, sí ho és el seu contingut. És custodiat a la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú. Segons Busquets, l'explicació de que hi hagués una còpia a la biblioteca de Víctor

⁶¹ Advocat i historiador barceloní que tenia molts còdexs catalans antics.

⁶² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 176-177.

⁶³ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 184-185.

Balaguer (i a través d'aquest al Museu Balaguer de Vilanova) podria molt bé ser l'amistat que unia a ambdós acadèmics de la Història.⁶⁴

7. Consuetes de la catedral de Girona⁶⁵

Existeixen almenys nou documents diferents des del segle XIV fins al XVII amb informació sobre el cerimonial a la catedral de Girona. Aquestes consuetes descriuen detalladament l'activitat que envoltava la litúrgia catedralícia i fins i tot, en alguns casos, incorporaven la música del cant pla que es cantava. La Taula 3 presenta els títols abreujats d'aquests documents, la seva data i la indicació de si inclouen música o no; en lletra negreta està la *Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita*. Vegeu Taula 3.

Taula 3: Consuetes de la catedral de Girona des del segle XIV al XVII.

Títol abreujat	Data	Amb música
1. <i>Consueta Ecclesiae Gerundensis</i>	1360	no
2. <i>Consueta Canonicae Sedis Gerundensis</i>	segle XV	no
3. <i>Consueta de distribucions de la Canonja</i>	segle XV	no
4. <i>Consueta de Pere Navet</i>	1496	no
5. <i>Consueta secundum ordinem</i>	1595	sí
6. <i>Consueta</i>	1595-1655	sí
7. <i>Consueta</i>	1624	no
8. <i>Consueta secundum ritum</i>	1655	sí
9. <i>Consueta</i>	segle XVII	no

⁶⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 174-176.

⁶⁵ Els títols complets d'aquestes consuetes són: 1) ACG, Ms. 9, *Consueta Ecclesiae Gerundensis* (1360). 2) ACG, Ms. 89, *Consueta Canonicae Sedis Gerundensis* (segle XV). 3) ACG, Ms. 143, *Consueta de distribucions de la Canonja* (segle XV). 4) ACG, Ms. 144, *Consueta de Pere Navet* (1496). 5) ACG, Ms. 146, *Consueta secundum ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita* (1595). 6) ACG, Ms. 147, *Consueta* (1595-1655). 7) ACG, Ms. 149, *Consueta* (1624). 8) ACG, Ms. 148, *Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerundensis noviter edita* (1655). 9) ACG, Ms. 150, *Consueta* (segle XVII).

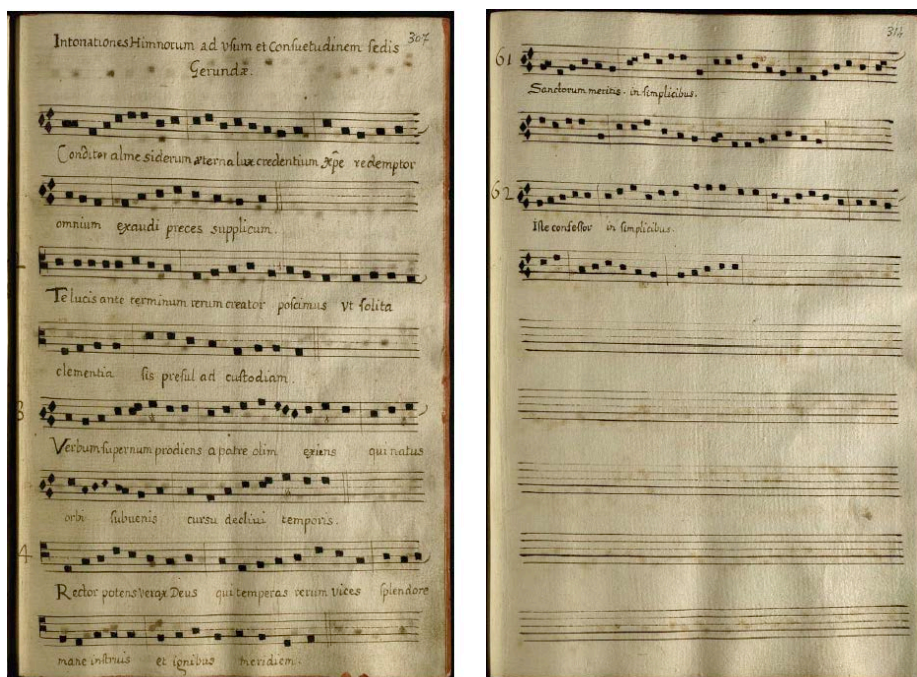
La Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita consta de 350 folis. Les seves dimensions són de 30,5 cm × 20,5 cm × 6,5 cm. Està escrita en llatí en cal·ligrafia cursiva de tipus humanista, de fàcil lectura. El paper utilitzat és dens i les cobertes de la *Consueta* són de pell. És fruit de la revisió, esmena i augment que feren de la *Consueta* de 1595 els canonges de la Seu Narcís Frigola i Miquel Gou el 1655, per encàrrec del Capítol. Rep el sobrenom de *Consueta* número 2. Així mateix, la *Consueta* de 1595-1655 és resultat també d'aquesta revisió i es correspon a la consuetud número 1. Pel que fa al seu contingut és força similar al de la *Consueta* de 1655. Les diferències més notables són el nombre d'himnes, que en la *Consueta* de 1595-1655 és de quaranta-set i en la de 1655 és de seixanta-dos. D'altra banda, l'altra diferència destacable és que a la *Consueta* número 1 no consten el nous sants que sí hi són a la *Consueta* número 2. Vegeu Taula 4.

Taula 4: Contingut de la *Consueta* de 1655.

Proprium de tempore	f. 1 ^r -171 ^r
In Dedicacione Ecclesie. Celebratur Dominica secunda mensis octobris. Duplex Maius Primae Classis	f. 171 ^v -173 ^v
Proprium de Sanctis	f. 175 ^r -306 ^r
Intonationes Himnorum ad Usum et Consuetudinem Sedis Gerundae	f.307 ^r -314 ^r
Commune Sanctorum	f. 316 ^r -320 ^r
Processio quae fit in hac Ecclesia pro Benedictione Termini infesto Inventionis Sanctae Crucis, iuxta foundationem factam per admodum Reverendum Iacobum Pla huius almae Sedis canonicum	f. 321 ^r -322 ^v
Rubrica de pulsandis organis.	f. 323 ^r
Hebdomadae quae fiunt per dominus Canonicos presbiteros deduodecim ordine intrascripto	f. 323 ^v
Rubrica de Septimanis extraneis in huiusmodi Ecclesia officiantis	f. 324 ^r
Ritu, modo y manera de recitar los officis divinals en temps de entredit ecclesiastic en la Seu de Gerona	f. 325 ^r -326 ^v
Rubrica, modo y manera de dir lo officio y fer professo quiscum tercer diumenge per raho de la Confraria del Sanctissim Sacrament, dita la "Minerva de Roma"	f. 327 ^r -331 ^r
Nous sants	f. 333 ^r -337 ^v
Folis en blanc	f. 337 ^v -350

A la *Consueta* trobem les diferents músiques que sonaven cada una de les festivitats: himnes, antífones i salms. Així mateix, als folis 307^r-314^r hi ha un recull de 62 himnes numerats i escrits en pentagrama, en clau de fa en 3^a i do en 3^a i 4ª línia.

Figura 1: Himnes de la *Consueta* de la catedral de Girona, 1655. ACG, Ms. 148, f. 307^r-314^r.

8. Llibre de Visites de la Congregació Claustral Benedictina, 22, 1569⁶⁶

El *Llibre de Visites de la Congregació Claustral Benedictina* pertany a la sèrie “llibres” del fons de la Congregació Claustral Benedictina Tarraconense i Cesaraugustana que es conserva en part a l’Arxiu de l’Abadia de Montserrat.⁶⁷ En aquest cas he treballat exclusivament amb la visita que feren els visitadors al monestir de Sant Daniel el 7 de juny de 1569. Els llibres contenen normalment les visites que el president i el seu secretari feien cada tres anys per Santa Creu als diferents monestirs integrants de la Congregació.⁶⁸ Es tracta de visites de control que

⁶⁶ AMSDG, MSDG, *Llibre de Visites*, 22, 1569.

⁶⁷ Tot i que aquest monestir mai va formar part d’aquesta congregació.

⁶⁸ Abans del Capítol General.

es feien per confirmar que la vida al monestir es regia per la Regla de Sant Benet i s'ajustava a les constitucions aprovades per la Congregació en capítols precedents. Els visitadors arribaven al monestir on eren rebuts per l'abadessa, la priora i la resta de la comunitat. Inspeccionaven l'església, els claustres, els dormidors, el refetor i les altres oficines del monestir. Després passaven a interrogar individualment l'abadessa, la priora i les monges del monestir per comprovar si tot funcionava adequadament. Finalment es trobava tota la comunitat en capítol i se'ls llegia les disposicions que decretaven els visitadors en funció del que havien vist. Fetes totes les visites a tots els monestirs catalans i aragonesos, els procuradors o representants de cada monestir es reunien en capítol general cada tres anys i es valoraven les visites i les disposicions fetes. Així mateix, es tractaven altres temes o qüestions d'interès. Les resolucions que s'aprovaven s'aplicaven a tots els monestirs de la congregació.

9. *Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel, 2, 1599*⁶⁹ i *Llibre de aniversaris antics fundats en la Iglesia del real Monestir de Sant Daniel, 3, 1685*⁷⁰

El *Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel* és un document manuscrit escrit per diferents mans, en lletra cursiva, que recull informació sobre els diferents aniversaris, misses i oficis que s'instituíen al convent. Es conserven sis exemplars; el més antic és de 1599 i té per títol: *Libre dels aniversaris conventuals del monestir de Sant Daniel iuxta la forma y thenor de la reductio feta en lo any 1599 per lo señor doctor Bernat Cassa abat de Sant Pere de Galligants tenint per ditas cosas ple poder dels molts Illes señors presidents del horde y religio de Sant Benet*. Recullo en una taula (vegeu Taula 5) els diferents exemplars conservats del *Llibre de aniversaris*. Així mateix, recopilo en una taula (vegeu Apèndix 7 del Volum II) el contingut de l'exemplar núm. 2 de 1599 on s'especifica el tipus de cerimònia que s'oficiava, a qui s'instituí, qui era el gestor/a i l'ànima a qui anava dirigida la cerimònia. També es detalla quin era l'ofertament que es feia, així com la distribució de les donacions i el mes en el qual es celebrava la cerimònia. Del *Llibre de aniversaris antics fundats en la Iglesia del real Monestir de Sant Daniel*, núm. 3, 1685, he treballat les exèquies d'una monja de Sant Daniel.

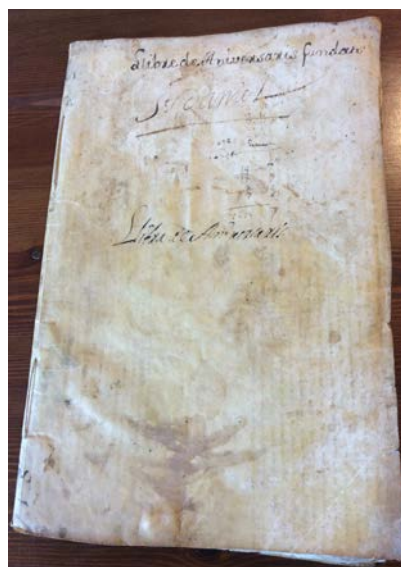
⁶⁹ AMSDG, MSDG, *Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel, 2, 1599*.

⁷⁰ AMSDG, MSDG, *Llibre de aniversaris antics fundats en la Iglesia del real Monestir de Sant Daniel, 3, 1685*.

Taula 5: Exemplars del Llibre d'aniversaris del monestir de Sant Daniel de Girona.

Núm. de llibre	Cronologia	Descripció	Contingut del llibre	Títol del llibre	Mides
2	1599	Coberta de pergami reutilitzat	Aniversaris i misses	<i>Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel</i>	31,5 × 2 × 1 cm
3	1685	Coberta de pergami reutilitzat. És una reducció del llibre d'aniversaris 2 de 1599	Aniversaris i misses	<i>Llibre de aniversaris antics fundats en la iglesia del real Monestir de Sant Daniel</i>	32 × 22 × 1,5 cm
4	1723	És còpia del llibre 2. Cobertes de cuir gravades amb tanques metàl·liques.	Aniversaris i misses	<i>Llibre dels aniversaris i solemnitats del Real Monestir del glorios Sant Daniel de Gerona...</i>	31 × 22 × 3,5 cm
5	1753	Cobertes de cuir gravades amb tanques metàl·liques. És còpia del 5. Cobertes de pergami amb reforços de cuir al llong com el núm. 7 i tanques de cordill de cuir	Aniversaris, misses i oficis	<i>Aniversaris, officis y solemnes y altres sufrandats en Real Monestir de Sant Daniel de Gerona</i>	31,5 × 21 × 3 cm
6	[1753]		Aniversaris, misses i oficis	<i>Oficis, aniversaris y altres sufragues de tenua caritat reduïts a la conguna en 1753. Oficis i aniversaris 1753</i>	29,4 × 21 × 4,5 cm
7	[1753]	És còpia del llibre 5	Reducció d'aniversaris, misses i oficis	<i>Reducció de Aniversaris, officis, missas y altres sufragis del Real Monestir de Sant Daniel feta en lo any 1753</i>	32,5 × 21,7 × 3,5 cm

Figura 2: AMSDG, MSDG.
Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel, 2, 1599.

10. Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 6, 1746⁷¹

Les *Ordinacions* de 1746 del monestir de Sant Daniel és un imprès que recull les diferents cerimònies que s'oficiaven al monestir. Aquesta edició és una ampliació del manuscrit de 1712. En una nota afegida al primer foli s'especifica que el document s'entregava dos o tres dies abans al mestre de cerimònies per tal de conèixer el protocol que havia de seguir. "Aquest ceremonial se entrega al sr mestre de ceremonias dos o tres dias antes de las profecias per a entrenarse de lo que te de dirigir als celebrants que tenen de fer la funcio".⁷² La Taula 6 plasma els exemplars que es conserven a l'arxiu del monestir de Sant Daniel del llibre de *Cerimonials i rituals* de monestir de Sant Daniel. Vegeu Taula 6.

Taula 6: Exemplars del llibre de *Cerimonials i rituals* del monestir de Sant Daniel de Girona

Cerimonials i rituals	3	<i>Formulari per algunes funcions del monestir de Sant Daniel de Gerona fet lo any 1712</i>	1712	Cobertes de cuir	20,8 × 15,5 × 0,4 cm
Cerimonials i rituals	6	<i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i>	1746	Cobertes de cuir gravat amb daurats i tancament de tires de roba vermella	21,3 × 16 × 1,5 cm
Cerimonials i rituals	7	<i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i>	1746	Cobertes de paper vermell granat amb relleus de flors	20,9 × 15,9 × 0,7 cm
Cerimonials i rituals	8	<i>Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona</i>	1746	Cobertes de paper estampat	21 × 15,3 × 0,9 cm

⁷¹ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 6, 1746, Cerimonials i rituals*.

⁷² Aquesta anotació indica que les monges no disposaven d'aquest manual, que era un document que s'entregava a la persona que feia els oficis.

El contingut de l'exemplar de 1746, que és amb el que he treballat. Vegeu Taula 7.

Taula 7: *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 6, 1746.*

Indicació del contingut del Cerimonial	f. 1
Modo de rebre a las donsellas en Monjas de dit Real Monestir	f. 2-4
Benedicció de las vestiduras de la novicia	f. 5-10
Modo de donar lo vel negre y fer professo las monjas del Real Monestir de Sant Daniel for, y cerca las Murallas de la Ciutat de Gerona construit, del Orde de nostre Pare, y Patriarcha Sant Benet	f. 11-21
Ceremonias, y modo que se practica, y se ha practicat en lo Real Monestir de Sant Daniel fora, y cerca las Murallas de la Ciutat de Gerona, en las Benediccions de Abadessa	f. 22-23
Modo de fer la absolucio general	f. 24
Confessio general	f. 25-27
Litaniae Sancti Joseph Neatae virginis sponis	f. 28-30
Oracion a San Daniel	f. 31-32
Modo de benehir la aygua a honra, y Gloria del Gloriòs Patrò y Martir S. Daniel	f. 33
Modo de rebre al Rey, o altre princep	f. 34
Modo de rebre a la Reyna, o altre princessa	f. 35
Decretum apostolicum Ordinis de Sti Benendicti	f. 36
Deprecacio a nostre Pare S. Benet	f. 37-38

11. *Costumari en la defunció d'una abadessa de Sant Daniel, segles XVIII-XIX*⁷³

El *Costumari en la defunció d'una abadessa de Sant Daniel*, segles XVIII-XIX forma part de la sèrie de costumaris del fons, tot i que no pertany a una sèrie o una tipologia documental fixa i definida com els documents anteriors. Consisteix en una nota interna en un sol full, possiblement del procurador del monestir, sobre el procediment o costum a seguir després de la defunció d'una abadessa al monestir. Està escrit al revers d'una carta de 1797 i conté textos que recullen el costum del monestir en determinats moments de la vida comunitària; pertany al grup de sèries de normativa comunitària dins de l'administració general del monestir.

⁷³ AMSDG, MSDG, D 104, *Costumari en la defunció d'una abadessa de Sant Daniel*, segles XVIII-XIX.

12. *Actes Capitulars de la catedral de Girona*⁷⁴

En el cas de les *Actes Capitulars* cas no he realitzat un treball minuciós estudiant la sèrie completa, sinó que he treballat només casos concrets.⁷⁵ He consultat les mateixes *Actes* que Francesc Civil, per tal d'aprofitar la informació que ell aporta.⁷⁶ El motiu de no fer un treball més exhaustiu en el treball d'aquesta font és que m'interessava tenir una visió més àmplia pel que fa al fet cerimonial i musical. És per això que, a més d'utilitzar gran part de la informació ja existent sobre les *Actes*, com he comentat anteriorment, he treballat amb documents de diferent tipus que poguessin donar una perspectiva més plural.

b. Fonts musicals

Llibres corals⁷⁷

Al fons de la catedral de Girona es conserven 89 llibres corals, 31 dels quals es van escriure entre el segle XV i la primera meitat del segle XVII. Destaquen per la seva magnitud, pulcritud i per la bellesa ornamental. També he incorporat el Llibre coral 57, que tot i que està fora de l'època de la meva tesi, és probable que sigui una còpia d'un exemplar anterior. L'he inclòs en aquest treball per contenir dues misses en honor a Sant Narcís. A més dels llibres corals, el recent catàleg de Josep Maria Gregori inclou les escasses fonts polifòniques que s'han conservat i que no s'havien trobat abans.

D'altra banda, cal destacar els manuscrits amb connexions gironines E-Boc 5 i E-Bbc 682, conservats al Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC) i a la Biblioteca de Catalunya (BC), respectivament.

⁷⁴ ACG, *Actes Capitulars*.

⁷⁵ ACG, *Acta Capitular*, 21 d'abril de 1533, i ACG, *Acta Capitular*, 17 de setembre de 1647.

⁷⁶ ACG, *Acta Capitular*, 28 de març de 1474; ACG, *Acta Capitular*, 12 d'abril de 1474; ACG, *Acta Capitular*, 7 de gener de 1531; ACG, *Acta Capitular*, 14 de gener de 1531; ACG, *Acta Capitular*, 27 de gener de 1532; ACG, *Acta Capitular*, de 1533; ACG, *Acta Capitular*, 12 de febrer de 1541; ACG, *Acta Capitular*, 14 d'abril de 1542; ACG, *Acta Capitular*, 28 de juny de 1542; ACG, *Acta Capitular*, 19 d'abril de 1607; ACG, *Acta Capitular*, 6 de maig de 1625; ACG, *Acta Capitular*, 21 de maig de 1625; ACG, *Acta Capitular*, 3 de juliol de 1625; ACG, *Acta Capitular*, 18 d'agost de 1625; ACG, *Acta Capitular*, 30 d'agost de 1625; ACG, *Acta Capitular*, 3 de juliol de 1630; ACG, *Acta Capitular*, 15 d'octubre de 1630; ACG, *Acta Capitular*, 17 d'octubre de 1630; ACG, *Acta Capitular*, 14 d'octubre de 1634; ACG, *Acta Capitular*, 15 d'abril de 1646.

⁷⁷ ACG, *Llibres corals*, 1-89.

4. ESTRUCTURA DE LA TESI

Aquesta tesi doctoral consta de dos volums (Volum I: Estudi i Volum II: Apèndixs i Edició musical). El Volum I, amb cinc capítols, està estructurat en tres parts: Part I (Capítol I), Part II (Capítols II i III) i Part III (Capítols IV i V). El Capítol I (Part I) està dividit en quatre seccions. La primera secció ens situa a la Girona de l'època: com era, com estava organitzat el govern de la ciutat, quina era la seva població, i el paper important de la immigració francesa en el desenvolupament de la ciutat. La segona secció descriu els espais arquitectònics gironins on l'activitat musical religiosa tenia lloc. Incloc un mapa dels principals espais religiosos de la ciutat, centrant-me en quatre d'importants que tingueren un paper rellevant per la seva vinculació musical amb la ciutat: la Catedral, Sant Feliu, Sant Pere de Galligants i Sant Daniel. El coneixement del context urbà com l'arquitectura és important perquè determina el que es veurà més endavant, ajudant a entendre el cerimonial de la ciutat i els elements que intervenen. La tercera secció estudia, per una banda, les capelles musicals de la Catedral i de l'església de Sant Feliu, i, per l'altre, els instruments, els ministrils de la ciutat i les cobles a Girona. Per aquest treball m'he basat en la informació dels *Manuals d'Acords*, en els treballs de Julián de Chía, Francesc Civil, Jordi Rifé i Santaló, Jaume Marquès, Josep Maria Gregori i Cifré, Josep Maria Marquès i Planagumà, Emili Ros-Fàbregas i en el meu propi treball previ. La quarta secció comenta les connexions gironines dels manuscrits de polifonia E-Boc 5 i E-Bbc 682 i explora la música del fons musical de l'Arxiu de la catedral de Girona recentment catalogat.

La Part II està estructurada en dos capítols dedicats a les cerimònies civils: el Capítol II estudia les entrades reials i d'altres dignataris, i, el Capítol III, les cerimònies militars i cortesanes. La Part III (Capítols IV i V) explora les cerimònies religioses que se celebraven a Girona. Al Capítol IV s'estudien les cerimònies relacionades amb naixements, baptismes, noces i exèquies. El Capítol V està estructurat en dues seccions. La primera presenta un estudi sobre la música i la cerimònia del dia de Sant Narcís, patró de Girona, mostrant-se dades concretes sobre la vida del sant que d'una manera molt directa es veuran reflectides en les festivitats que li reten homenatge; molts d'aquests detalls mostren els problemes hagiogràfics que presenta la bibliografia i que serveixen per entendre alguns aspectes de la transformació de la festivitat al llarg dels segles. També es tracta la participació de la música en les festes que es feien en honor al patró i en les processons que s'oficiaven. La segona secció del Capítol V realitza un estudi de la litúrgia amb música segons la *Consueta* de 1655 de la Catedral. Acaba el primer volum amb les conclusions globals de tot l'estudi i amb la bibliografia utilitzada.

El Volum II conté nou apèndixs amb documentació inèdita. A l'Apèndix 1 es transcriuen vint-i-dos documents d'interès dels *Manuals d'Acords* (1500-1650). A l'Apèndix 2 es fa una transcripció completa del *Cerimonial dels jurats* de 1596. L'Apèndix 3 recull la transcripció de cinc fragments d'interès de la *Consueta* de la Catedral. A l'Apèndix 4 es transcriuen vuit documents de les *Actes Capitulars* amb notícies d'interès musical. L'Apèndix 5 conté la transcripció de la Crida per les lluminàries “y altres coses per l'entrada del rei i la reina” de les *Visites reials. Aconteixements*. L'Apèndix 6 recull la transcripció de quatre fragments de les *Ordinacions* del monestir de Sant Daniel. L'Apèndix 7 exposa una taula amb el contingut del *Llibre de aniversaris fundats a Sant Daniel* de 1599. L'Apèndix 8 inclou una descripció abreujada dels llibres corals de la catedral de Girona del període estudiat. L'Apèndix 9 presenta reproduccions del *Llibre coral 57* de la Catedral amb les dues misses de Sant Narcís en cant pla i de les melodies dels himnes que apareixen a la *Consueta* (1665) de la Catedral. El Volum II conclou amb les edicions musicals de: 1) la Missa de Sant Narcís 1 en cant pla; 2) la Missa de Sant Narcís 2, *alia*, també en cant pla (ambdues contingudes al *Llibre coral 57* de la Catedral); i 3) dels himnes de la *Consueta*.

PART I
EL CONTEXT

CAPÍTOL I

EL CONTEXT URBÀ, ELS ESPAIS DE LA MÚSICA I ELS MÚSICS A GIRONA

Aquest capítol té quatre seccions. La primera secció presenta un estudi del context urbà de Girona incloent l'evolució demogràfica i l'organització municipal de la ciutat entre 1500 i 1650. En la segona secció es descriuen els espais arquitectònics gironins on l'activitat musical religiosa tenia lloc. El coneixement del context urbà com l'arquitectura és important perquè determina el que veurem després per tal d'entendre el cerimonial de la ciutat i els elements que intervenen. La tercera secció estudia per una banda, les capelles musicals de la Catedral i de l'església de Sant Feliu, i, per l'altre, els instruments, els ministrils de la ciutat i les cobles a Girona. La quarta secció comenta les connexions gironines dels manuscrits de polifonia E-Boc 5 i E-Bbc 682 i explora la música del fons musical de l'Arxiu de la Catedral de Girona recentment catalogat: manuscrits d'autor, manuscrits anònims, llibres corals, llibres de faristol i impresos del segle XVI i primera meitat del segle XVII.

1. EL CONTEXT URBÀ: LA CIUTAT, LA POBLACIÓ I L'ORGANITZACIÓ MUNICIPAL

1.1. La ciutat

Durant els segles XVI i XVII Girona era una ciutat que no havia experimentat canvis significatius des de la baixa edat mitjana. Tenia un impressionant aspecte gràcies als seus robustos murs i als tres recintes fortificats; dos van ser aixecats en temps de Pere el Cerimoniós (1319-1387), un a cada costat del riu Onyar, i un tercer era el recinte de l'antiga ciutat romana i alt-medieval anomenat Força Vella. Aquesta imatge de fortalesa es completava amb les trenta-sis torres i els tres castells que custodiaven les tres portes internes principals: Gironella, Sobreportes i Requesens. Els accessos s'asseguraven amb vint-i-quatre portals, dinou d'exterior i cinc d'interior. La ciutat era travessada de nord a sud per l'antiga via romana que entrava pel burg de Sant Pere de Galligants i sortia pel Cap de l'Areny. En els dos extrems es situava la majoria dels hostals que servien viatgers i traginers; la resta, es concentrava al centre

de la ciutat. Ponts i passeres connectaven la ciutat dividida per l'Onyar. El pont gòtic de Framenors enllaçava el Mercadal amb l'Areny.¹

Com a una de les principals capitals del Principat de Catalunya, Girona era una ciutat amb nombrosos carrers i places porticades, molts de les quals encara avui es conserven. Preservava belles construccions medievals, romàniques i gòtiques, de tipus religiós, militar i civil, a desgrat de les destrosses de la guerra civil i el pas de temps. Havien desaparegut edificis de gran valor i d'altres es transformaren. Sant Feliu per exemple, va ser testimoni de la destrucció successiva del claustre romànic i el gòtic. Sant Martí Sacosta experimentà nombroses modificacions. Tanmateix, encara es conserven el claustre de la Seu de Sant Daniel i del monestir de Sant Pere de Galligants.

L'espai que abastava la plaça dels Raïms, actual Argenteria i les Taverneries, al mig de la plaça de les Cols, era un espai caracteritzat per la seva activitat comercial i artesanal, en la que podíem trobar fins a vint-i-cinc botigues cobertes. A la plaça de les antigues Albergueries, actualment la plaça del Vi, estava (encara avui) el Consell general de la Ciutat. La Cort Reial tenia la seva ubicació a la casa que hi havia a la cantonada amb l'actual carrer del mateix nom i amb les voltes que ara coneixem amb el nom de voltes d'en Rosés. Aquest carrer l'ocupaven els escrivans i els notaris.²

Els molins formaven part de la infraestructura "industrial" de Girona. En aquests moments eren sofisticades construccions dedicades a la moltura de cereals, elaboració de draps i, inclús, de paper. S'ubicaven principalment a l'antic rec Monar reial del Mercadal, tot i que també n'hi havia, on es trobaven el Ter amb l'Onyar i a la part nord del barri de Pedret (molins de la Manola). La majoria dels oficis de la ciutat portaren a terme la seva activitat en petits negocis familiars. La infraestructura "industrial" es limitava als molins fariners i drapers del rec Monar, un molí paperer, alguns forns de pa i rajoleries.³

¹ Josep Canal *et al.*, *La Ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 8.

² Joan Busquets i Antoni Simon, "Girona al segle XVII". *Quaderns d'Història de Girona* (Girona: Ajuntament de Girona, 1993), p. 5.

³ Segons Canal, *La Ciutat de Girona*, p. 12, aquests negocis eren liderats per famílies com els Margarit, els Sitjar o els Cruïlles, pertanyents a l'alta burgesia de la ciutat. La distribució dels oficis en aquesta època es presentava de la manera següent:

- El ram tèxtil mantenia el seu predomini amb un total de 280 artesans: 66 paraires, 56 teixidors, 56 cardadors, 23 calçadors, 23 calceters i 20 sastres entre d'altres.
- El ram del cuir comptava amb 36 sabaters, 21 assaonadors i 15 blanquers.
- En la construcció treballaven 24 bracers, 19 fusters, 19 corders i 14 pedrers.
- El metall donava feina a 11 coltellers, 8 ferrers, 8 argenters, 7 espasers i ballesters.
- Al sector del "serveis" s'hi dedicaven 18 hostalers, 9 moliners, 8 flequers i 5 carnisers. En el comerç i en el transport treballaven 25 mercaders, 17 botiguers, 29 traginers, 13 missatgers i 8 revenedors.
- Les professions "lliberals" estaven representades per 26 escrivans, 20 metges, 12 notaris i 11 apotecaris.

L'“Estima” és un important document custodiat a l'Arxiu Històric de la ciutat de Girona que ens permet conèixer amb detall l'estructura urbana de la ciutat a les darreries del primer terç del segle XVI.⁴ La valuosa informació que ens proporciona fa referència al nom del tenidor de cada finca i el del senyor directe, els valors de la propietat distribuïts en valor de la senyoria útil, directa i cens, així com el nom de la persona que el percebia. Quan es tractava d'un alou o una finca lliure, constava els nom de la casa i el valor total de la propietat. Aquesta divisió de la propietat, hereva dels antics establiments emfitèutics de començaments del segle XIII establia els preus dels cens en funció de la “moneda de compte”, sistema monetari de l'època que calculava en lliures, sous i diners. L'“Estima també ens aporta dades sobre el noms dels carrers, places i llocs, seguint la nomenclatura de l'època.⁵

La construcció de l'Estudi General (les Àligues) coincideix amb la millor època de la universitat gironina (finals del segle XVI i segle XVII). Girona tenia 17 catedres: 7 de teologia, 3 de gramàtica, 3 de filosofia, 2 de lleis i 2 de medicina.

A Girona existien quinze cementiris urbans dins dels murs, alguns de molt antics, com el de la Catedral, i els de Sant Feliu, Sant Pere de Galligants i Mercadal. Cada convent tenia el seu propi, on sovint s'enterraven als patricis de la ciutat. Girona comptava amb diferents centres hospitalaris: els més antics eren els dels Capellans (propietat de la Seu), al costat de l'església de Sant Nicolau, al burg de Sant Pere de Galligants i un alberg de pelegrins, prop de la Catedral, conegut com a *Xenodochia*. Un altre és l'hospital de Santa Caterina, de l'any 1211, que encara l'any 1535 es trobava fora del recinte murat. Finalment, al nord de Pedret, l'Hospital de Sant Llàtzer era el refugi de llebrosos i persones afectades de malalties contagioses.

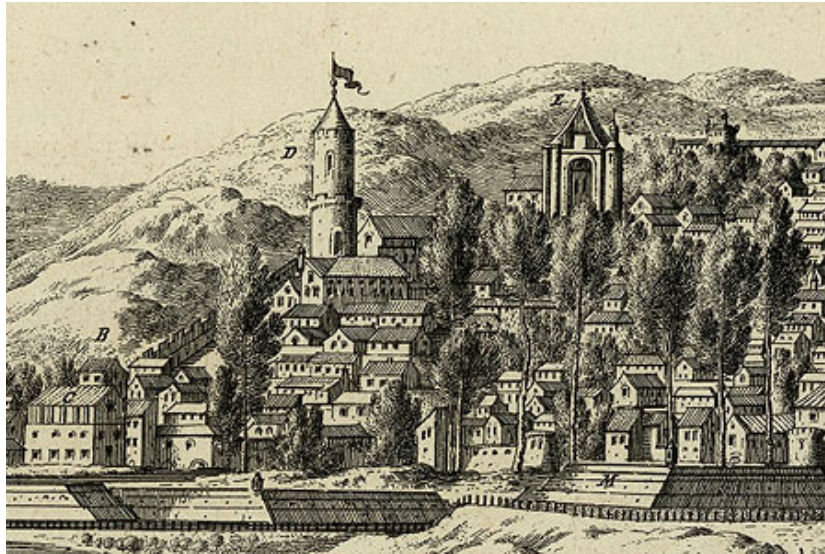
⁴ *Estima de cases, terres i altres propietats de la ciutat de Girona, feta en 1535, en temps de Miquel Garbí, notari públic i secretari del Consell Gener de la Ciutat, per raó de la contribució de los gastos del riu Ter.* AMGi.

⁵ Segons Canal, *La Ciutat de Girona*, p. 5, malgrat la quantiosa informació que ens transmet l'Estima, ens manquen dades sobre les superfícies i les dimensions de les parcel·les, així com el nombre de plantes dels edificis. Tampoc figuren els edificis religiosos, els castells i les construccions militars.

Figura I.1: Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Burg de Sant Pere
2. Burg de Sant Feliu
3. La Força Vella
4. L'Areny i Vilanova
5. El Mercadal

Figura I.2: Girone en Catalogne. Institut cartogràfic de Catalunya.

1.2. La població

Girona experimentà un creixement ascendent de la població després de la guerra civil (1462-1472), ja que entre 1473 i 1513 la ciutat passà de 563 a 1089 focs.⁶ Una de les raons que imprimí aquest canvi fou la revifalla de l'activitat tèxtil, considerada durant dècades com la principal activitat productiva.⁷ Cap als volts de 1513 aquest sector gosà de plena salut, rondant el gremi dels paraires el 100 oficials.⁸ D'altra banda, l'obertura dels mercats americans, la presència naval espanyola a la Mediterrània, així com la nova ruta que servia per transportar

⁶ Fet provocat pel fenomen de la immigració, Ramon Alberch i Fugueras i Narcís Castells i Calzada, "La població de Girona (segles XIV-XX)", *Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins* (Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1985), p. 35.

⁷ Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 36.

⁸ Ferran II establí mesures d'estímul per a la parairia, de manera que a finals de 1476 es publicaren unes "ordinacions" per l'augmentació de la draperia qui en la dita Ciutat se farà" on es reorganitzava el treball gremial, les marques, les qualitats dels draps, els treballs dels aprenents i la resta de preceptes que regulaven el bon funcionament del sector. AMGi, *Manual d'Acords*, 1476, f. s/n. A aquestes mesures seguien d'altres com la concessió als recaptadors de l'impost de la bolla (impost que gravava la producció de teixits) per part de la Generalitat, per tal de que cobressin segons les cotitzacions gironines. AMGi, *Manual d'Acords*, 1483, f. 25'. Posteriorment s'establiren noves ordinacions al gremi de paraires els anys 1484, 1486, 1499 i 1513. S'afegiran, a més a més, la dels teixidors de llana de 1501, els saboners 1505 i els dels tintorers de 1518. També s'organitzà el conreu del pastell (matèria primera per la fabricació de tints) l'any 1493. A tot això es sumarà que a les primeries del segle XVI es posaren en funcionament dues institucions de gran importància: el "Botiguer de Comanda" l'any 1500, concessió que feia el municipi a un comerciant local per tal de centralitzar el moviment d'entrada de teixits de fora. L'altra és la "Casa y plasa de la Lana", que era un mercat central on s'ubicaven els obradors dels paraires gironins. Alberch i Castells, "La població de Girona", p. 37.

metalls preciosos i que passava per Barcelona condicionà aquest canvi demogràfic. L'altre factor que explica aquest creixement de la població és el fenomen de crida de mà d'obra forana que el jurats posaren en funcionament. El 1473 es disposà que tot aquell que no fos de Girona i vingués a instal·lar-se a la ciutat estaria lliure de pagar impostos en el vi, la farina i gosaria de certs avantatges en tot tipus de talles.⁹ Aquesta política d'atracció demogràfica feu que els immigrants, atrets per unes millors condicions laborals decidissin provar fortuna a la ciutat. Vingueren pagesos, jornalers, segadors, picapedrers, paraires, teixidors, mercaders i professionals de la construcció. A la població que provenia de la muntanya s'havia d'afegir una onada de francesos naturals de Perpinyà, Tolosa, Albi, Castres, Rodés i Cahors. Tot i que en un primer moment semblava que aquesta vinguda tenia un caràcter més temporal, els immigrants acabaren per establir-se en terres catalanes.¹⁰ Entre 1473 i 1500, 563 famílies de Perpinyà i Barcelona, un total de 2518 persones repararen els habitatges necessaris i s'instal·laren a la ciutat. Per tant, a principis del segle XVI Girona encetà una etapa de bonança que fou tendència durant gairebé tot el segle.

Pel que fa a l'evolució demogràfica al llarg del segle XVI, les diverses fonts documentals (notarials, fiscals, religioses) que estudien la població gironina de l'època medieval i moderna i que eren recopilades sense una finalitat demogràfica ens permeten conèixer aproximadament els habitants de la ciutat, les morts i els naixements.¹¹ El fogatge i els registres parroquials de bateigs, casaments i sepultures són fonts importants per establir una anàlisi demogràfica acurada.¹² La població de Girona en focs en el període dels segles XV-XVI oscil·lava entre els 478 de 1473 i els 1292 de 1631. El creixement fou força lineal, fent una davallada una mica més acusada el 1651.¹³ Vegeu la relació de fogatges a la Taula I.1.

⁹ Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 38.

¹⁰ Segons Narcís Castells i Calzada, "La trajectòria demogràfica". *Història de Girona*, 6. Direcció Lluís Costa Fernández. Ateneu d'acció cultural (Girona: ADAC, 1991), p. 193, a les darreries del segle XVI, en algunes parròquies contigües, el nombre de marits francesos voltava el 20%.

¹¹ Alberch i Fugueras i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 13.

¹² El fogatge és una font important per estudiar la població catalana compilada per la Generalitat anterior al 1700 que reparteix un impost extraordinari on apareixen els caps de família de les viles, pobles o ciutats; vegeu Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 15.

¹³ Segons Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 15, citant Jordi Nadal, *La població espanyola: siglos XVI a XX* (Barcelona: Ariel, 1991), p. 19-23, aquests registres (iniciats a principis del segle XVI segons les fonts de l'època), s'han de veure amb una òptica diferent a com percebem la feina que es fa en un Registre Civil actual ja que no sempre es caracteritzaven per ser prou curosos. Els autors esmenten un article de Castells, "L'estructura familiar de la població gironina el 1631", *Girona a l'època moderna: demografia i economia*, Estudi General (Girona: Col·legi Universitari, 1982), p. 128, en el qual, en un intent de calcular acuradament la població de Girona l'any 1631 (sense tenir en compte els eclesiàstics), l'autor comprovà que,

Taula I.1: Població de Girona en focs (segles XV-XVII).¹⁴

Data	Nombre de focs	Data	Nombre de focs
1462	970	1543	930
1473	478	1547	1022
1474	655	1548	1078
1478	609	1549	1067
1485	621	1550	1095
1491	663	1551	1169
1493	781	1552	1208
1496	798	1553	1140
1497	840	1554	1145
1498	807	1555	1164
1504	894	1556	1112
1505	928	1557	1130
1507	818	1558	1099
1513	1089	1559	992
1517	852	1564	1070
1523	910	1565	1204
1526	993	1566	1151
1528	863	1567	1108
1533	785	1568	1080
1534	791	1569	1094
1535	799	1572	1161
1537	897	1631	1292
1538	893	1639	1183
1541	966	1651	884

A la Taula I.1 no s'inclouen ni els eclesiàstics ni els jueus. Alberch i Castells, citant Sobrequés, mencionen que el nombre de famílies jueves a Girona durant el segle XV vorejava la trentena. Si s'admet aquesta dada, recalquen els autors la necessitat de no passar per alt la importància d'aquest col·lectiu durant aquest segle envers el precedent.¹⁵ Així doncs, Alberch

comparant els resultats amb els d'un coronatge contemporani de 1630 (945), aquests eren significativament superiors.

¹⁴ Nombre de focs existents a Girona entre 1462 i 1572, Castells i Calzada, "La trajectòria demogràfica". *Història de Girona*, 6, p. 189. Nombre de focs existents a Girona entre 1632 i 1702. Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 11.

¹⁵ Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 24. Santiago Sobrequés, "Població i societat a la Girona de la Baixa edat Mitjana", *Societat i Estructura Política de la Girona Medieval* (Barcelona: Curial, 1975), p. 18.

i Castells no consideren el col·lectiu jueu numèricament, però sí el tenen en compte pel que fa al seu important paper en el terreny econòmic. D'altra banda, el cas dels eclesiàstics, que tampoc apareixen en els recomptes, és diferent de l'anterior; el seu nombre era considerable i la falta de referències fa que existeixi un buit en aquest sentit. No obstant apareixen un parell de dades al respecte: el 1553 es troben 210 llars d'eclesiàstics i 204 el 1631.¹⁶

Els pobres formen part d'un grup que figura només parcialment en les llistes de població.¹⁷ La seva situació econòmica feia que teòricament es veiessin exclosos del pagament de certs impostos. Quan s'elaborava una talla¹⁸, moltes vegades no s'inscrivien en alguns focs ja que el seu estat de pobresa els alliberava d'aquesta imposició. Això demostra que en aquest tipus de fonts sovint el recompte s'elaborava a la baixa.¹⁹ Segons Alberch i Castells el número d'aquest col·lectiu de persones no era gens menyspreable. A les exèquies del rei Ferran II, els jurats de Girona atorgaren caritat als pobres de la ciutat, arribant-se a comptabilitzar un total de 843 persones, és a dir, més del 20% dels habitants. La població privilegiada tampoc quedava reflectida en aquesta documentació, ja que aquest grup social tampoc pagava impostos.²⁰

Una dada que plantegen els autors en els estudis de demografia històrica és el “coeficient multiplicador” per establir quants membres integraven aquestes llars o focs.²¹ Tot i que això variarà en funció de les circumstàncies, Alberch i Castells fan referència a un quadre de Bernard Vicent en el que es desprèn que la mitjana era de quatre membres per foc. Vegeu Taula I.2.

¹⁶ Alberch i Narcís Castells, “La població de Girona (segles XIV-XX)”, p. 25.

¹⁷ Narcís Castells, “La família a la Girona dels segles XVI-XVII”, *L'Avenç*, 66 (1983), p. 56-60. Segons Alberch i Castells, *La població de Girona*, p. 25, en una talla de 1504 en la que es comptabilitzen 877 focs, 25 són pobres i alliberats de pagament.

¹⁸ Segons el DCBV, antigament, llista dels habitants d'un poble o d'un país, feta especialment a efectes tributaris.

¹⁹ Sembla ser que les autoritats s'inclinaven a alleugerir les llistes fiscals de famílies pobres que no podien pagar, per tal de suavitzar al màxim la pressió impositiva exterior. Alberch i Castells, *La població de Girona, (segles XIV-XX)*, p. 26, reproduïxen la polèmica amb el virrei arran del recompte de 1513, on els jurats mostren el seu desacord dient que “[...] *après la indicació del fogatge los fogaiadors prengueren nominació de aquesta Ciutat de casa en casa, e ecent agran desaventatge de aquesta Ciutat, metent-hi tanta gent pobre e miserable e tal que no és per a dir, e anaven ab ells hun jove scrivent per los fogajadors e un altre per nosaltres e ara caqui han tramès un memorial dirigit al cullidor de dit fogatge en que es mencionat que Gerona té MCCXVI fochs, cosa que estam molt admirats [...]*”. AMG, *Manual d'Acords*, 1513, f. 29^r.

²⁰ Alberch i Castells, “La població de Girona (segles XIV-XX)”, p. 190.

²¹ Alberch i Castells, “La població de Girona (segles XIV-XX)”, p. 26.

Taula I.2: Coeficient multiplicador a Espanya (segles XVI, XVII i XVIII).²²

Lloc	Data	Coeficient
Granada	1561	3,97
Sevilla	1561	4,53
Salamanca (Parr. de St. Tomàs)	1598	3,20
Salamanca (Parr. de St. Tomàs)	segle XVI	3,20-4,16
Regne de Galícia	1708	3,76
Xallas (Galícia)	1708	3,76

Seguint aquest punt de vista, el número de focs era de 3,73.²³ Tanmateix, aquestes dades s'han d'emmarcar dins una situació econòmica i d'un marc demogràfic específic perquè resultin significatives.²⁴

A finals del segle XVI i principis del XVII el corrent migratori francès visqué el seu màxim apogeu. Segons Busquets i Simon es conserva documentació que testimonia aquest fet.²⁵ És així que el 1597, arran de la campanya militar al Rosselló el gremi dels abaixadors proposà que mentre durés la guerra contra França, els criteris de selecció de càrrecs a la confraria fossin diferents. Aquest no fou un fet aïllat, ja que la confraria dels Quatre Màrtirs decidí prendre mesures similars. Els registres matrimonials de la parròquia de la Catedral indiquen que entre els anys 1600-1601 un 15% eren d'origen gal.²⁶ Els registres matrimonials dels anys compresos entre 1604 i el 1640 testimonien que les $\frac{3}{4}$ parts de les persones foranies que s'instal·laren a Girona eren francesos. El perfil dels nouvinguts era d'homes joves que venien per treballar, tant amb un ofici concret com únicament per aportar la seva força física. Els motius que impulsaren aquest fet foren la sobrepoblació dels Pirineus i Prepirineus francesos i la rivalitat política-religiosa entre catòlics i protestants. A tot això s'havia d'afegir que Catalunya patí una

²² Bernard Vicent, "Récents travaux de Démographie Historique en Espagne (XIV-XVII siècles)", *Annales de Démographie Historique* (1976), p. 483.

²³ Narcís Castells, "L'estructura familiar de la població gironina el 1631", *Girona a l'època moderna: demografia i economia* (Girona: Col·legi Universitari, 1982), p. 113.

²⁴ Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 191, afirma que les famílies acostumaven a estar integrades pel matrimoni i per un màxim de tres fills, essent una excepció els casos de famílies molt nombroses. Era força comú que amb les famílies convisquessin aprenents o criats. El matrimoni era l'estat civil habitual de les persones laiques majors d'edat. No acostumaven a sovintejar les persones solteres o vídues, ja que romanien poc temps en aquest estat. Per una altra banda, la dot suposava un excel·lent incentiu per contraure matrimoni.

²⁵ Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 12.

²⁶ Els primers llibres de dispenses matrimonials portaven com a títol *Llibre de informacions per casar-se francesos*.

important davallada demogràfica durant l'època baix-medieval i era capaç d'oferir sous atractius per als nouvinguts. Així mateix, la proximitat geogràfica i l'afinitat idiomàtica acabaven de facilitar aquest fenomen migratori.²⁷ Una segona onada de 445 famílies (2050 integrants) necessità construir nous habitatges per iniciar la seva nova vida a Girona. Seguint Alberch i Castells, el nombre de cases construïdes a Girona (1491-1515), segons les xifres obtingudes a partir de la concessió de franqueses fiscals als que edificaven cases noves, enregistrades als *Manuals d'Acords* de l'AMGi és la següent: (Vegeu Taula I.3)

Taula I.3: Nombre de cases construïdes a Girona (1491-1515).²⁸

Quinquenni	Cases	Construïdes de nou	Reconstruïdes
1491-95	6	6	-
1496-1500	12	9	3
1501-05	35	30	5
1506-10	45	41	4
1506-10	49	47	2
1506-10	147	133	14

A l'inici del segle XVII, la població gironina continuà experimentant cert creixement — no a la mateixa velocitat que els anys anteriors — amb les seves davallades i redreçaments, de tal manera que entre 1515 i 1630 es veié incrementada en 203 focs. S'ha de fer notar també que l'estancament en l'arribada d'immigrants deixà de ser un factor decisiu en l'increment de la població. Segons Alberch i Castells, aquest quadre recull el nombre de famílies immigrades a Girona durant el període 1473-1575. Vegeu Taula I.4.

²⁷ Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 13.

²⁸ Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 38.

Taula I.4: Nombre de famílies immigrades a Girona (1473-1575).²⁹

Quinquenni	Famílies	Persones que les integren
1471-17	160	646
1467-80	1	-
1481-85	4	19
1486-90	48	208
1491-95	186	868
1496-1500	164	777
1501-05	127	571
1506-10	179	823
1511-15	139	656
1516-20	68	309
1521-25	72	318
1526-30	121	612
1531-35	95	447
1536-40	110	529
1536-40	126	674
1546-50	84	456
1551-55	34	178
1551-55	22	123
1561-65	31	165
1566-70	16	82
1571-75	42	235
TOTAL	1.829	8.696

De la mà d'aquesta crisi demogràfica s'esdevingué un declivi en la producció i comerç tèxtil. D'altra banda, un factor més que accentuà aquesta davallada fou, malgrat l'alta natalitat de l'època, l'alt nivell de mortalitat que imperava i que venia provocada per la manca d'aliments i per les epidèmies.³⁰

Entrat ja el segle XVII, Girona visqué una època complicada. En primer lloc visqué la Guerra dels 30 anys, conflicte a nivell europeu que s'inicià el 1618 i s'allargà fins el 1648. La ciutat també patí les conseqüències de la revolta del 1640, on les relacions entre les institucions catalanes i el govern central de la monarquia espanyola es trencaren definitivament.³¹ La guerra, l'obligació d'allotjar les tropes reials, les càrregues fiscals, els prejudicis en el món del comerç,

²⁹ Alberch i Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", p. 91.

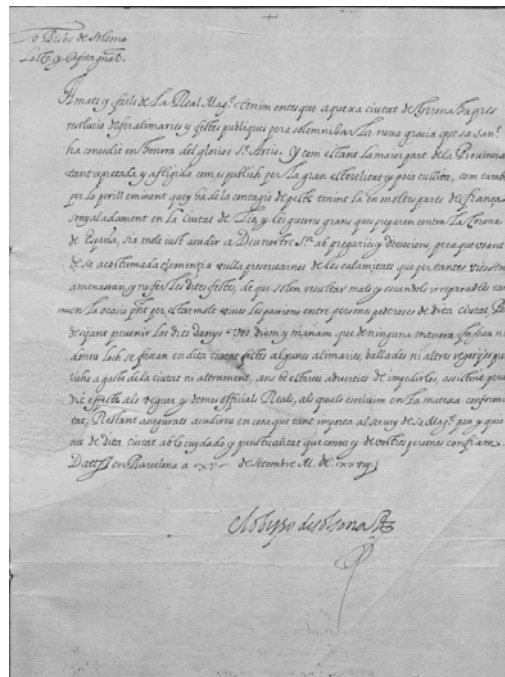
³⁰ Segons Castells, "La població de Girona (segles XIV-XX)", la pesta de 1650 s'entén com la més devastadora després de la de 1348.

³¹ Antoni Simon i Tarrés, *Història de Catalunya. Catalunya Moderna* (Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006), p. 635.

la vulnerabilitat de les lleis i constitucions del Principat, així com la detenció del diputat Tamarit foren alguns dels motius que feren que les institucions catalanes sentissin que la política del ministeri de Gaspar de Guzmán y Pimentel, comte-duc d'Olivares, era nefasta. D'altra banda, el govern de Madrid també esgrimí motius que justificaren el seu profund descontent: l'alliberament del diputat Tamarit, la mort de virrei i comte de Santa Coloma de Farners, la persecució dels jutges el dia del Corpus de la Sang, els atacs a les tropes reials, les fortificacions d'algunes ciutats i els rumors d'una probable aliança francocatalana, fet que una vegada es materialitzà, no va millorar la seva situació. Tot això va fer que esclatés la guerra, que no va finalitzar fins el 7 de novembre de 1659, que és quan es va signar el Tractat dels Pirineus

D'altra banda, la baixa producció agrària, i en conseqüència la manca d'aliments, així com la davallada del comerç, provocà importants episodis de misèria. Això feu que en més d'una ocasió s'aixequessin prohibicions de fer ballades. En el *Manual* de 1628 el bisbe de Solsona manà no celebrar la festivitat de Sant Narcís “per la gra esterilitat y poca cullita, com tambe per lo perill eminent que hay de contegio de peste tenintla en moltes parts de França senyaladament en la ciutat de Lio, y les guerres grans que preparen contra la corona de España”.³²

Figura I.3: Carta del bisbe de Solsona prohibint fer ballades a Girona.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1628. s/n, entre el f. 117^v i el f. 118^r.

³² AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, s/n, entre el f. 117^v i el f. 118^r.

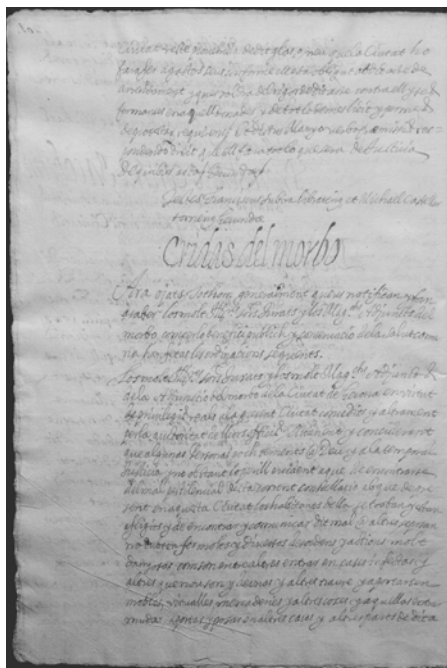
Així mateix, els abundants episodis de pesta feien que en els *Manuale d'Acords* fossin molt habituals les “crides del morbo”. Alberch i Fugueras i Castells i Calzada, fan un estudi de les epidèmies a Girona durant els segles XV-XVII. A la següent taula es recullen les epidèmies que patí la ciutat entre els anys 1501-1650. Vegeu Taula I.5.

Taula I.5: Epidèmies que patí la ciutat entre els anys 1501-1650.³³

Any	Període	Tipus	Procedència
1501	Abril-agost	Pesta	Barcelona
1506	Setembre-novembre	Pesta	França
1507	Març-juny	Pesta	França
1508	Abril-juny	Pesta	Torroella de Montgrí
1510	Estiu	Pesta	Tarragona
1515	Estiu-desembre	Pesta	-
1521	Estiu	Pesta	-
1529	Març-maig	Pesta	Castelló d'Empúries
1530	Març-juliol	Pesta	-
1531	Abril-juliol	Pesta	-
1532	Maig-setembre	Pesta	-
1558	Gener-abril	Pesta	Barcelona
1563-64	Maig 63-febrer 64	Pesta	-
1571	Abril	Pesta	Limoges
1572	Agost	Pesta	Marsella, La Jonquera
1573	Juny-juliol	Pesta	França
1580	-	Cucurella	-
1581	-	Pesta	Narbona
1583	Juliol	Pesta	Barcelona
1586-87	Abril 86-juny 87	Pesta	Banyoles
1587	Octubre	Pesta	França
1589-90	Juliol 89-febrer 90	Febres podrides	França
1591	Juny-setembre	Pesta	Rosselló
1592	Febrer-agost	Pesta	Rosselló
1593	Juliol	Pesta	Narbona
1595	Gener	Pesta	Milà
1596	Maig	Pesta	Rosselló
1599	Juny-novembre	Pesta	Bellpuig
1599	Desembre	Pesta	Tàrraga
1602	-	Pesta	Rosselló
1605	-	Pesta	Arbúcies
1607	-	Pesta	Barcelona
1620	-	Pesta	França
1628	-	Pesta	Toulouse
1629-30	Desembre 29-juny 30	Pesta	Regencós-Begur
1631-32	Abril 31-agost 32	Pesta	Rosselló
1643	-	Pesta	França
1650	Abril-desembre	Pesta	València, Barcelona

³³ Alberch i Fugueras i Castells i Calzada, “La població de Girona (segles XIV-XX)”, p. 75-76.

**Figura I.4: Crida del morbo. AMGi,
Manual d'Acords, 1650, f. 201^v.**

Durant l'abril, maig i juny de 1650, a causa de la pesta i la sequera els gironins celebraren una sèrie d'actes religiosos per tal demanar la intervenció divina. Jeroni del Real deixà testimoni sobre la pesta a Girona el 1650 en la seva Crònica.

Succés del morbo a Girona

A vint de abril morí lo infermer de l'Hospital, ab dos bonys, y per haver-se apagat lo mal a sa muller y a una germana sua y a la dona qui.l cubrí, y la dita a sa nora y eixa a una casa d' en Thomàs, corder, a la volta dels Esparters, y de aqueixa a altre d'en Rocha, corder, y a un mestra de casas que y tapà una porta, y lo dit a sa muller y a dos criaturas, y de aquí a d'altres casas del carrer Nou, y anant discorrent per dit carrer y altres de la ciutat. Lo origen se atribueix a un pobre que se havia dat un colp ab una podadora y tenia lo jonoll ab tal putrefacció, que incorporà dit infermer. Digue's també que hauria comprada roba infecta de Tortosa, de algun soldat. Lo set fou que lo principi isqué lo dit infermer y en lo Hospital de hont los doctors que.l visitavan, qui eran lo doctor Balthesar Soler y lo doctor Joseph Duran, ab lo cirurgia Antoni Ribot, donaren intel·ligència de que era contagi y tenia los senyals de ser-ho, donant-ne rahó als administradors de dit Hospital y après als Jurats, donant uns crèdit, altres no, si bé posaren en una instàntia apart, la infermera y sa germana, però la dona qui.l cubrí fou la ocasió de escampar-se, com està dit. [...] A dit die se féu una visita per Ciutat ab metges y cirurgians, y en particular en lo carrer Nou, hont estava més apagat lo mal, y los malalts que tenian febra sens bonys los feyan aportar a l'Hospital General y los del malcorrent al de la Misericòrdia, que per dit efecte ne traguessin los pobres que y habitaven aportant-los a la casa de Millàs, al pla de sant Francesch, y serví dita Misericòrdia per los del mal corrent, posant-hi confessors y cirurgians, y als sans, perquè no se infissionassen, del carrer Nou en altres parts hont se pogueren acomodar, y los demés eren mestres de cases y manobres se'ls da fayna en lo forn que per avant se dirà.

Resolgué's també que los del mal corrent que, per pobres o no tenir la casa capàs, fossen aportats a dit hospital, los altres al més alt y menos perillós de sas casas.³⁴

1.3. L'organització municipal

L'organització municipal de Girona als segles XVI i XVII era hereva de la que s'establí a finals del segle XIII. L'òrgan de govern principal de la ciutat era el Consell general de la ciutat o universitat.³⁵ El Consell representava a tots els gironins i estava constituït per 80 prohoms,³⁶ que foren reduïts a 60 pel virrei Joan Josep d'Àustria (virrei de 1652 a 1656) a tenor de la davallada demogràfica que patí la ciutat després de diverses epidèmies i setges militars.³⁷ El Consell era l'encarregat d'escollir els òrgans executius d'aquest govern municipal.³⁸ Els jurats, sis fins el 1576, eren els coneixedors de l'administració dels bens de la ciutat. Aquests proposaven al Consell, les reformes o projectes que creien convenient per al bon desenvolupament i funcionament de la població.³⁹ Els jurats havien de representar els tres estaments de la ciutat: la mà major, la mà mitjana i la mà menor. A la primera pertanyien els ciutadans honrats o burgesos dels quals era escollit el jurat en cap; a la mà mitjana pertanyien els mercaders, i a la mà menor, els menestrals. Els nomenament dels jurats, seleccionats per insaculació, es feia per un any i s'escollien entre cada una de les mans.⁴⁰

També existien una sèrie de consells menors o comissions especialitzades per contribuir a una millor administració de la ciutat: el consell de pesta, de guerra, de botiga, de la taula de

³⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 246-250.

³⁵ Segons el "Llibre Groc de la ciutat de Girona (1386, 1596-1702)", *Llibres de Privilegis*, 11. *Documents de l'Arxiu Municipal*, 3 (Girona: Ajuntament de Girona; Fundació Noguera, Caixa Girona: 2007), p. 50, els ciutadans de Girona es reunien setmanalment, per tal de resoldre els afers del municipi.

³⁶ Segons el DCBV, home respectable, digne d'especial consideració.

³⁷ "Llibre Groc de la ciutat de Girona (1386, 1596-1702)", p. 51.

³⁸ Segons Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 30, aquest Consell estava integrat per 6 nobles, 18 ciutadans honrats, 18 mercaders i 18 menestrals.

³⁹ Segons el "Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)", *Llibres de Privilegis*, 8. *Documents de l'Arxiu Municipal*, 2 (Girona: Ajuntament de Girona; Fundació Noguera, 2001), doc. 193 i 208, el 1576 Felip I redueix el nombre de jurats a quatre i el 1597 els augmenta el sou a 200 lliures.

⁴⁰ "Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)", doc. 130 i 132. Sobre el funcionament de la insaculació vegeu els estudis de Santiago Sobrequés, "Régimen municipal gerundense en la baja Edad Media. La insaculación", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 20 (1995), p. 165-234, i *Societat i estructura polític de la Girona medieval* (Barcelona: Curial, 1975).

canvi i d'estudis.⁴¹ Així mateix, altres càrrecs tenien diverses funcions: el clavari era l'encarregat de les finances municipals, el qual tenia la potestat d'imposar multes; també estava obligat a dur un llibre de comptes que reflectís totes les actuacions.⁴² Un altre d'aquests oficials era el mostassaf, que controlava els mercats, és a dir que es respectessin els pesos i les mesures i la qualitat dels productes.⁴³ Els juristes actuaven com a procuradors del Consell assessorant i, com a síndics, representant els seus interessos davant el rei. Finalment, el notari era el que s'encarregava de redactar, juntament amb els escrivans, i validar els documents emanats del Consell.⁴⁴

La moneda que s'emprà a Catalunya durant l'època medieval i moderna fou el diner i els seus múltiples, és a dir, el sou i la lliura.⁴⁵ Aquest sistema monetari era d'origen carolingi i era comú als països de la Corona d'Aragó.⁴⁶ A part de la moneda reial existia moneda local, tant de tipus civil com eclesiàstic, fet que aportava molta complexitat al panorama monetari.⁴⁷

⁴¹ Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 31.

⁴² Més endavant es creà la figura del clavari de les impositions que progressivament li anirà restant competències. Vegeu Christian Guilleré, "Fiscalité et société à Gérone au XIV siècle", *Actes del Col·loqui "Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa edat Mitjana"* (Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997), p. 378.

⁴³ Segons Ramon Alberch i Fugueras *et al.*, *Fires i mercats a Girona: assaig històric dels mercats i fires a la ciutat* (Girona: Ajuntament de Girona, 1983), p. 61, el rei Pere III el Cerimoniós atorgà a la ciutat el 10 d'abril de 1351, a la ciutat i als jurats, el privilegi de tenir un mostassaf, ofici de caràcter anual, que conservava el pesos i les mesures originals i que cada any podia fer crides per afinar i verificar les mesures dels veïns. Carles d'Aragó i Castella, el 9 d'octubre de 1542 va confirmar els privilegis i autoritzà el mostassaf a procedir sense admetre apel·lacions en les obres i que només hi hagués recurs per a les seves declaracions davant el jurats, en regregraciament d'haver construït les muralles a costa del comú. Les Corts de Montsó del 1585, a la vegada que ordenaven la reunificació de tots el pesos i mesures del Principat, reduint-los als de Barcelona, indicaven que la jurisdicció pertanyia als jurats, consellers, paers, cònsols i mostassafs de les ciutats, viles i llocs i que a ells corresponia el dret d'afinar les mesures, tant les seglars com les dels eclesiàstics, així com els drets de castigar les infraccions. Després del Decret de Nova planta, l'ofici va ser extingit per la Reial Cèdula de 5 de gener de 1719.

⁴⁴ "Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)", *Llibres de Privilegis*, 1. *Documents de l'Arxiu Municipal*, 2 (Girona: Ajuntament de Girona; Fundació Noguera, 2000), doc. 219.

⁴⁵ El sou equivalia a 12 diners i la lliura a 20 sous o 240 diners. Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 26.

⁴⁶ Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 26.

⁴⁷ Segons Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 26, Girona gosava de privilegis periòdics per poder encunyar moneda local. Els primers amonedaments es feren en època del rei Ferran II. A partir de principis del XVII es multiplicaren. L'any 1645 però, es deixà de emetre moneda gironina, davant la seva poca acceptació. Només en ocasions molt concretes Girona encunyà novament moneda.

2. ESPAIS DE LA MÚSICA A GIRONA

Aquesta segona part del Capítol I presenta una aproximació als espais arquitectònics gironins on es celebraven les cerimònies religioses, especialment la Catedral, la basílica (antiga col·legiata) de Sant Feliu, l'església de Sant Pere de Galligants i el monestir de Sant Daniel.

Durant els segles XVI i XVII el nombre de monestirs a Girona es va duplicar. Al més que considerable increment de la població monàstica s'afegia al clergat de la Seu, Sant Feliu i les capelles i parròquies que hi havia pels diferents indrets de la ciutat. És per això que es pot dir que Girona era una ciutat amb una important empremta religiosa que condicionava la fesomia i els costums socials de la ciutat.⁴⁸ La diòcesi de Girona formava part de la Tarraconense, juntament amb els bisbats de Tarragona, Lleida, Tortosa, Urgell, Vic, Solsona i Elna i l'arxidiòcesi de Barcelona.⁴⁹ Seguint Anna Gironella, la següent taula recull la relació de convents i monestirs que hi havia a Girona durant el segle XVI i primera meitat del XVII. Vegeu Taula I.6.⁵⁰

Taula I.6: Convents i monestirs de Girona, segles XVI i XVII (1a meitat).

Nom	Comunitat	Localització	Data de fundació	Situació de la comunitat	Ús actual
Monestir de Sant Pere de Galligants	Benedictins	Plaça de Sant Pere	Abans de 988	Exclaustrada el 1835	Museu d'Arqueologia de Catalunya: Girona
Monestir de Sant Daniel	Benedictines	Carrer de les Monges, nº 2 (Sant Daniel)	1020	Hi continua residint	Convent de monges benedictines
Convent Sant Francesc d'Assís	Franciscans	Es trobava entre l'actual carrer Nou i el carrer de Sant Francesc	Vers el 1231	Exclaustrada el 1835	El convent fou derruït després de la desamortització. Part del solar fou ocupat per la fàbrica Grober, però l'edifici s'estenia cap al carrer Nou el Carrer de Sant Francesc
Convent de la Mercè	Mercedaris	Pujada de la Mercè	Abans de 1222	Exclaustrada el 1835	Centre cultural la Mercè
Convent de Sant Domènec ⁵¹	Dominics o predicadors	Pujada de Sant Domènec	1252	Exclaustrada el 1835	Seu de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona

⁴⁸ Anna Gironella i Delgà, "La Girona del barroc: ciutat de convents". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 53 (2012), p. 1.

⁴⁹ Busquets i Simon, "Girona al segle XVII", p. 44.

⁵⁰ Gironella i Delgà, *Girona: Convents i monestirs, segles X-XIX* (Girona: Ajuntament de Girona, 2005), p. 38-106.

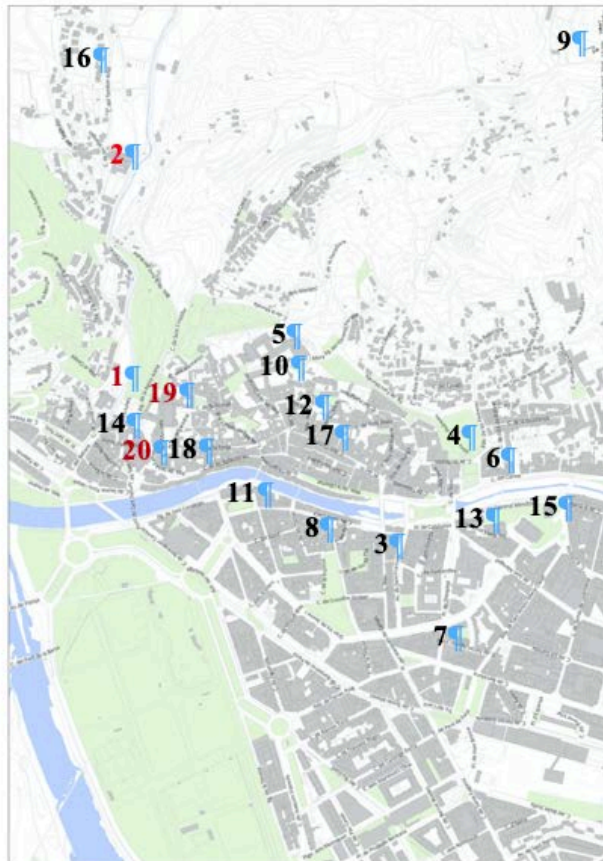
⁵¹ Vegeu Joan Bosch Ballbona i Francesc Miralpeix Vilamala "El convent de Sant Domènec a l'Època Moderna". *Universitat de Girona. Història, arquitectura i patrimoni* (Girona: El Brau Edicions, 2011); Gerardo Boto

Nom	Comunitat	Localització	Data de fundació	Situació de la comunitat	Ús actual
Convent del Carme	Freres carmelites	El primer convent es construí al carrer del Carme i fou derruït al segle XVII. Després s'instal·laren a la pujada de Sant Martí	1292	Exclaustrada el 1835	Diputació de Girona
Convent de Santa Clara	Clarisses	El primer convent es construí prop de la Gran Via, fou derruït al segle XVII i després es traslladaren al carrer de Santa Clara	1319	Abandonà el convent de Girona el 1868, però hi va tornar el 1882. El 1936 es traslladà a Salt i després a Vilobí d'Onyar, on encara resideixen	Fou derruït i el solar correspon a la part nord de l'actual carrer de Santa Clara i als seus habitatges
Monestir de Cadins	Bernardes o cistercenques	La comunitat s'instal·là a Girona el 1492, però fou fundada a Cabanes el 1169	1169	El 1936 es van traslladar a Salt i després a Sant Medir (Sant Gregori) fins que es va dissoldre fa pocs anys	El convent fou derruït. Ara hi ha el CAP del carrer Santa Clara
Convent dels caputxins	Caputxins	Primer al convent de les Ermites, a les Pedreres, després al convent del Corpus Christi, prop del Carrer de la Rutlla i finalment al convent de Sant Antoni, al carrer de la Força	1581	Exclaustrada el 1835	Museu d'Història de la ciutat i Arxiu Municipal de Girona
Caputxines	Caputxines	Pujada del Rei Martí, 4	1618	Encara hi resideix	Convent de les caputxines
Sant Josep	Carmelites descalços	Plaça de Sant Josep	1591	Exclaustrada el 1835	Arxiu Històric de Girona
Sant Agustí	Agustins	Plaça de Sant Agustí	1584	Exclaustrada el 1835	Es derrocà. Actualment hi ha la plaça de Sant Agustí
Jesuïtes	Jesuïtes	Escales de Sant Martí	1582	Expulsada el 1767	Seminari Diocesà i Universitat de Girona

“Convento de Sant Domènec”. *Claustros románicos hispanos/* (textos): Francesca Español Bertran [...] (*et al.*); Joaquín Yarza Luaces, Gerardo Boto Varela, coord. (León: Edilesa, 2003).

La Figura I.5 presenta un plànol dels convents i dels monestirs de la taula, la Catedral i basílica de Sant Feliu.

Figura I.5: Convents, monestirs, Catedral i Sant Feliu, segles XVI i XVII (1a meitat).

1. Sant Pere de Galligants
2. Sant Daniel
3. Sant Francesc
4. La Mercè
5. Sant Domènec
6. El Carme
7. Santa Clara
8. Cadins
9. Caputxins
10. Sant Martí
11. Sant Agustí
12. Sant Josep
13. Sant Francesc de Paula
14. Caputxines
15. Caputxins “Corpus Christi”
16. Santa Clara
17. El Carme
18. Caputxins
19. Catedral
20. Sant Feliu

A continuació descriuré el quatre espais religiosos importants que tingueren un paper rellevant per la seva vinculació musical amb la ciutat: la Catedral, la basílica de Sant Feliu, l'església de Sant Pere de Galligants i el monestir de Sant Daniel.⁵²

⁵² Malauradament amb la desamortització de Mendizábal s'ha perdut molta documentació important. Per a documentar aquestes institucions, he consultat els arxius de la Catedral i del monestir de Sant Daniel.

2.1. La Catedral

La ubicació elevada i prominent de la catedral de Girona té el seu origen en l'època romana, on estava emplaçat el fòrum romà i de la que se'n conserven pocs vestigis. La primera dada que tenim sobre l'existència de la Seu de Girona la trobem en una causa entre el bisbe Gotmar i el comte Uldaric dictada a Empúries el 842 “ad sancte mariae seu ad sanctum felicem sedis gerundensis episcopatus Gondimari [...]” on es menciona com a cocatedral juntament amb Sant Feliu.⁵³ A partir del segle X guanyà importància envers aquesta i és l'any 1015 que es construeix una nova Seu per ser consagrada el 1038,⁵⁴ moment en el qual ambdues institucions es separen, malgrat mantenir les relacions. D'aquesta mateixa època, concretament del 1015, es conserva un document en el qual es defensa la necessitat d'una nova Seu, donades les mancances de l'existent.

[...] Venditionis, nostra ecclesiae coacti causa aedificationis praedictae Ecclesiae, quae satis cognitum cunctis est, esse destructa, et servientes Deo in eadem domo, pluviali tempore ibi

⁵³ Josep Maria Nolla i Brufau, “Un temple per a una Església”, *La catedral de Girona. L'obra de la Seu*, p. 99, 2003, citant Marquès, *Cartoral, dit de Carlemany*, 1993, p. 62-64; Pere Ribot, *La Seu adorant: catedral de Girona*. Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, 1983; Xavier Barral i Altet, *Les Catedrals de Catalunya* (Barcelona: 1994, Edicions 62); Pere Freixas [...] (et al.), *La Catedral de Girona: Redescobrir la seu romànica: els resultats de la recerca del Projecte Progress* (Girona: Ajuntament de Girona, 2000). Dels mateixos autors vegeu “La façana gòtica de la catedral de Girona”, *Locus Amoenus*, 8 (2005-2006), p. 123-132; Joan Molina, “La Catedral del canonge i bisbe Joan Margarit (1434-1484)”, *El Bisbe Margarit i la seva època* (Girona: Fundació Caixa de Girona, 2006). Del mateix autor, vegeu “De genere militari ex utroque Parente. La nobleza eclesiástica y los inicios de la catedral gòtica de Gerona”, *Anuario de Estudios Medievales*, 37/2 (2007), p. 741-780; i “Arnau de Montrodon y la catedral de San Carlomagno. Sobre la imagen y el culto al emperador carolingio en Gerona”, *Anuario de Estudios Medievales*, 34/1 (2004), p. 417-454; Gerardo Boto, “Catedral de Santa María de Girona”, *Claustros románicos hispanos* (textos): Francesca Español Bertran [...] (et al.); Joaquín Yarza Luaces, Gerardo Boto Varela, coord. (León: Edilesa, 2003); Joaquim Nadal i Farreras, *La catedral Girona* (Ajuntament de Girona: Lunwerg Editores, 2002); Josep Bracons et al., *La Catedral de Girona. L'obra de la Seu* (Girona: Fundació La Caixa, 2003); Marc Sureda i Jordi Sagrera, “La primera catedral de nova planta”, *La Catedral de Girona. L'obra de la Seu* (Barcelona: cat. expo., 2003), p. 115-126; Marc Sureda, “Altars, beneficis i arquitectura a la seu de Girona (993-1312)”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLV (2004), p. 667-678. Del mateix autor, vegeu “La catedral de Girona, matèria històrica. Historiografia a l'entorn de la seu”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLV (2004), p. 69-109; “La Catedral. Notes històriques a les concrecions d'un concepte”, *Mot so Razo*, 5, 2006, p. 17-28; “La Catedral i la Ciutat, dels orígens medievals al segle XVIII”, *Església, societat i poder a Girona. Segles XVI-XX*, Girona, 2007, p. 37-92; *Els precedents de la Catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt arquitectònic de la seu romànica (ss. I a.C. - XIV d.C.)*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2008; i “La Catedral de Girona”. *Arquitectura y liturgia: el contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, 2014. Museu d'Art de Girona. *Vitralls. La llum de la Catedral de Girona* (Girona: Generalitat de Catalunya, 2015); Gemma Domènech i Casadevall i Rosa Maria Gil, “La Catedral de Girona entre l'acabament i la restauració (1010-2003)”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), p. 231-282; Sandrine Victor, *La construcció i els seus oficis a la Girona del segle XV* (Girona: Ajuntament de Girona: 2004); Montserrat Jiménez Sureda, “La catedral de Girona en l'època moderna i contemporània”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45, (2004), p. 47-57; Josep Maria Marquès, “Inscripcions i sepultures a la Catedral de Girona” (Girona: Diputació de Girona, 2009), p. 13-48.

⁵⁴ L'acta de consagració de 1038 diu així: “dignum siquidem erat ut post consumationem ecclesie quan ceperant a fundamentis decenter renovare eiusdem dedicationem accelerarent prius quam mors improvisa accideret.”

non possunt psallere nec non in alio tempore, ob ruinam templi vetustissimi eiusdem domus praescriptae ibi non possunt sacra misteris peragere⁵⁵

El bisbe Pere Roger, per tal de sufragar les despeses de la Seu vengué Sant Daniel. Un document ens explica de com va vendre l'església el 18 de juny de 1015 al seu cunyat i a la seva germana, els comtes Ramon Borrell i Ermessenda de Carcassona.⁵⁶

[...] In propterprecium uncias centum auri cocti, quas uos emptores in ipsa opera iamdicte matris aecclesiae beate Mariae Sedis Gerunde dedistis atque misistis, uidelicet in ipsis parietibus faciendisnet in ipsa cooperacione ecclesie iamdicte [...] ⁵⁷

Pere Roger també erigí un palau episcopal i una nova residència pels canonges. No serà fins al segle XII que es finalitzarà la construcció de la torre de Carlemany i el claustre. Doscents cinquanta anys després, la Seu tornà a donar evidències de pèrdua de funcionalitat, amb la qual cosa es tornà a fer necessària una nova reforma ampliant l'edifici, de manera que el 1312 el capítol encarregà la direcció de les obres al mestre Enric de Narbona⁵⁸ El 1347 s'aixecà el nou absis. El 1386 es feu una consulta entre els més prestigiosos arquitectes del moment en la que es plantejà fer una sola nau en comptes de tres; l'alternativa però d'una sola nau no prosperà. El 1416 es feu una altra consulta després d'un procés estàtic en el que les obres no avançaven. Això decantà el projecte cap a la tan controvertida opció d'una sola nau, essent aquesta un exemple únic al gòtic per fer 34 metres d'alçada i 23 d'amplada. Les obres no progressaven fàcilment, fet que provocà que no acabessin fins el 1606, mateix any en el qual es col·locà la primera pedra de la façana actual, finalitzant el 1960. La següent taula presenta informació sobre les campanes actuals de la Catedral. Vegeu Taula I.7.

⁵⁵ La traducció diu: “reunits per necessitat nostra a causa de ledifici de la predita esglesia que, es suficientment conegut per tots, haura de ser demolida, i els servidors de deu, en aquesta casa, no poden salmodiar ni quan plou ni amb altre temps, per la ruïn adel vellissim temple, daquesta casa predicta, on no podem dur a terme els sagrats misteris. Antolín Marino i Fr. José de la Canal, España Sagrada, tom XLIII tractat LXXXI “De la Santa Iglesia de Gerona” *Documenta ad antiquum Ecclesiae Gerundensis statum spectantia*, XXVII (Madrid: [s.n.], 1819), p. 104-105, p. 423-425.

⁵⁶ Jordi Sagrera i Aradilla i Marc Sureda i Jubany, “La nau gòtica més ampla del món”, *La catedral de Girona. L'obra de la Seu* (Barcelona: Fundació La Caixa), 2003, p. 116.

⁵⁷ Sagrera i Sureda, “La nau gòtica més ampla del món”, p. 116, citant Marquès, *Col·lecció diplomàtica de sant Daniel de Girona*, p. 61-62.

⁵⁸ Sagrera i Sureda, “La nau gòtica més ampla del món”, p. 128.

Taula I.7: Campanes de la catedral de Girona.

Localització	Campana	Fonedor	Any	Boca (cm)	Massa (kg)
Sala de la Catedral	La campana de les hores	Bartomeu Marro (Girona)	segle XVI	30	16
Sala de la Catedral	La campana dels quarts	Bartomeu Marro (Girona)	segle XVI	17	3
Sala de campanes	El Bombo o Beneta	Antoni Sever (Girona)	1574	190	3.971
Llanterna	La campana dels Quarts	Serva (Girona)	1712	80	296
Sala de campanes	La Capitular	Hijo de Esteban Barberí (Olot, Girona)	1941	118	951
Sala de campanes	La Dominical	Hijo de Esteban Barberí (Olot, Girona)	1941	105	670
Sala de campanes	La Quotidiana	Barberí (Olot, Girona)	1941	84	343
Sala de campanes	L'Assumpta	Hijo de Esteban Barberí (Olot, Girona)	1946	140	1.589

Figura I.6: Catedral de Santa Maria de Girona. www.cataloniasacra.cat.

**Figura I.7: Campanes de la catedral de Girona.
Ajuntament de Girona. CRDI (Narcís Sans Prats). AMGi.**

**Figura I.8: Campanes del campanar de la catedral de Girona.
Ajuntament de Girona. CRDI (Josep Thomas Bigas). AMGi.**

Són moltes les cerimònies en les que es fa al·lusió a les campanes de la Seu o de les esglésies i monestirs de la ciutat. Al Capítol IV veurem com a propòsit de les dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó es documenta que durant els tres dies que duraren les celebracions sonaren les campanes de les diferents esglésies i monestirs: “En dits dies se ha de fer per les isglesies y monastirs lo trillo ab les campanes regosyant dites festivitats en senyal de alegria”.⁵⁹ A la *Consueta* de la catedral de Girona del segle XIX es descriuen aspectes referents a la vida quotidiana de la Seu, com les directrius pel que fa a la manera de tocar les campanes, les obligacions respecte a l'obertura i tancament de la Catedral i l'assistència dels religiosos a les cerimònies.⁶⁰

El cor de la catedral de Girona estava ubicat inicialment darrere l'altar. Va ser a partir del segle XIV i del XV que, degut a la col·locació de retaules gòtics darrere l'altar, es va traslladar a la nau. Aquest cor va desaparèixer en ser substituït per un de nou al segle XVI. S'ha conservat la cadira episcopal i una sèrie de respatlles de 70 cm × 64 cm amb figures d'àngels músics tallats.⁶¹ El darrer cor, on estava situat també l'orgue major, va ser desmuntat. Actualment aquest espai l'ocupa l'orgue.

Figura I.9: Cor de la Catedral abans de ser desmuntat (Institut d'art hispànic, Arxiu Mas. Publicat per Lourdes Fonoyet, Escalona i Diari de Girona).

⁵⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1615, f. 164^{r-v}.

⁶⁰ Vegeu Josep Grahit, “Una consuetud de la catedral de Gerona”, *Annals de l'Institut d'estudis gironins*, 2, (1947) i *Les campanes de Girona* (Palamós: Tallers tipogràfics Llorens Castelló, 1926).

⁶¹ La major part dels respatlles es conserven en el Museu Biblioteca Josep Maurí i Serra de la Garriga.

Figura I.10: Respatller de cor amb àngel amb cornamusa.
www.pedresdegirona.com.

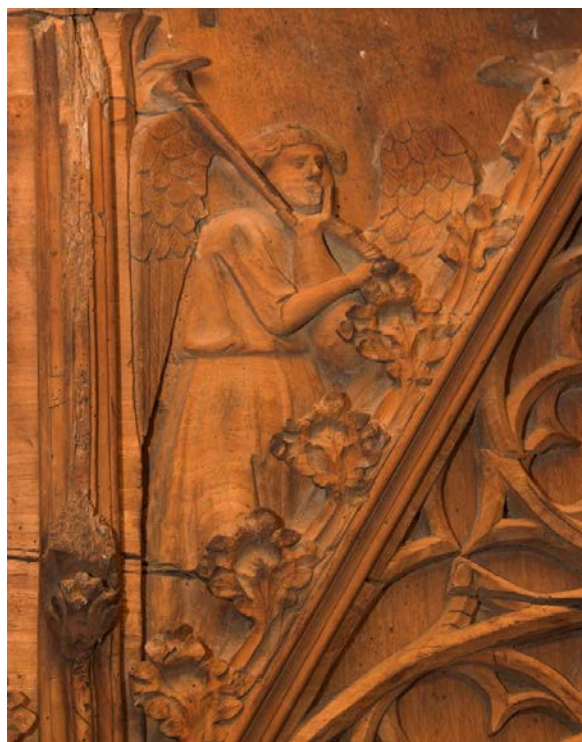

Figura I.11: Un dels àngels trompetistes que decoraven les torres de l'orgue.
www.pedresdegirona.com.

Figura I.12: Vista dels dos àngels que estaven ubicats a les torres de l'orgue. www.pedresdegirona.com.

Segons Civil, l'orgue més petit estava ubicat als claustres o a la capella de Nostra Senyora de l'Esperança, al costat de la porta d'entrada. També hi havia un altre orgue a la part alta de la capella de Sant Joan. El tercer orgue, el major, estava situat al cor, a la nau.⁶² A la capella de l'Esperança, a prop dels claustres, es conserven dos àngels trompetistes que estaven ubicats a les dues torres laterals de l'orgue. L'orgue actual fou construït per Salvador Aragonés, entre el 1941 i 1943. Fou el primer dels orgues que es reconstruí després de la Guerra civil espanyola, substituint al que havia fet Honorat Grinda i Antoni Viladevall entre el 1827 i el 1830, que estava ubicat darrere els setials presidencials del cor capitular i fou desmuntat per la comissió de patrimoni de la Generalitat.⁶³ L'orgue de la catedral de Girona té tres teclats amb cinquanta-

⁶² Civil i Castellví, "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario musical*, 9 (1954), p. 227-228. L'orgue també es troba situat a la nau actualment.

⁶³ Enric Mirambell, "Capitulars de la Seu; de la postguerra al Concili", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), p. 403-416; Joaquim M. Puigvert, "Salvar el patrimoni artístic en temps de guerra. L'exemple de la ciutat de Girona (1936-1939)", *Segona República i Guerra Civil a Girona (1931-1939)* (Girona: Ajuntament de Girona, 2006), p. 141-170; Francesc Riuró, "La lluita per la salvaguarda del Patrimoni artístic", *Revista de Girona*, 116 (1986), p. 44-49.

sis notes i un pedal de trenta. No té tubs a la façana, donat que els cossos sonors es troben a dins la caixa expressiva principal.⁶⁴

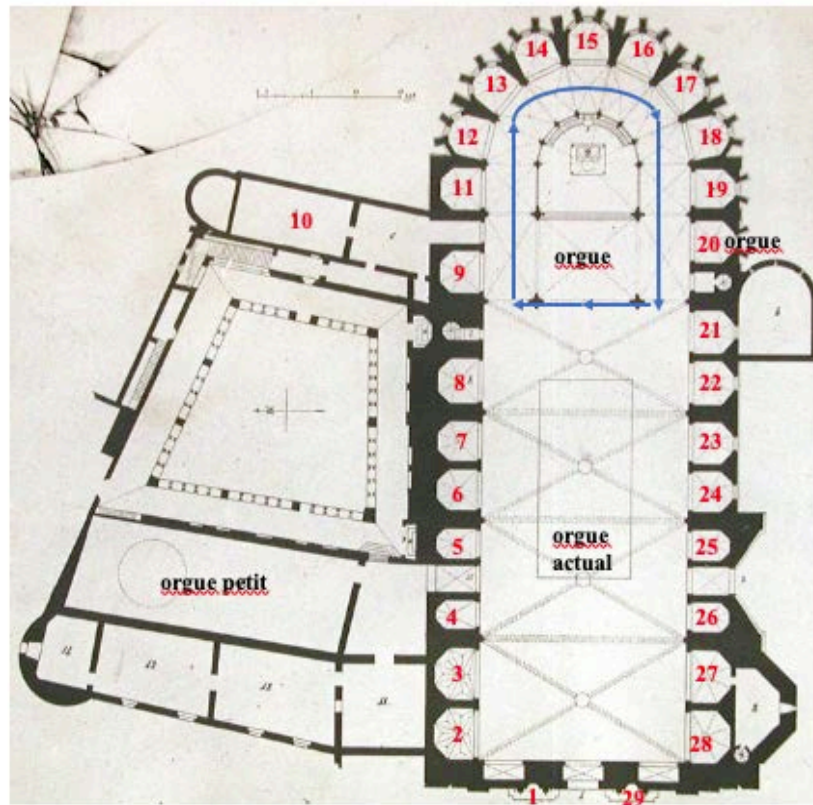
Figura I.13: Orgue de la catedral de Girona. *El Punt Avui*.

Pel que fa al recorregut que seguien les processons, començava al cor, passava per l'altar major i acabava completant la volta.⁶⁵

⁶⁴ Josep Maria Escalona, *L'orgue a Catalunya: Història i actualitat* (Barcelona: Generalitat Catalana, Lectura i So, 2000), 3, p. 85.

⁶⁵ Indicat a la Figura I.14 amb fletxes blaves.

Figura I.14: Planta de la catedral de Girona. Blogs-Sapiens.cat

1. Capella de la Concepció de la Mare de Déu
2. Capella de Sant Honorat. Sepulcre de Bernat de Pau
3. Capella dels Sants Doctors
4. Capella del Sepulcre d'Anglesola
5. Capella de Tots Sants
6. Capella de Sant Josep
7. Capella de Sant Esteve
8. Capella de la Puríssima
9. Capella de Sant Narcís
10. Capella del Santíssim Sagrament
11. Capella dels Quatre Màrtirs
12. Capella de Sant Vicenç
13. Capella dels Dolors
14. Capella de Santa Anna
15. Capella Gregoriana
16. Capella de Santa Úrsula
17. Capella de Santa Anastàsia
18. Capella de Sant Tomàs
19. Capella de Santa Caterina
20. Capella de l'Eucaristia
21. Capella del Sepulcre d'Ermessenda
22. Capella de Sant Miquel
23. Capella de Sant Pere i Sant Pau
24. Capella de Sant Iu
25. Capella del Sant Crist
26. Capella de Santa Cecília
27. Capella del Baptisteri
28. Capella de Sant Jordi i Sant Dalmau
29. Capella de l'Anunciació

2.2. Sant Feliu

La basílica de Sant Feliu (antiga col·legiata), dedicada al màrtir Feliu, fou la primera i única catedral de la ciutat fins al 1038 que es consagrà la catedral de Santa Maria. La seva ubicació, a tocar l'exterior de la muralla nord de la ciutat, els esdeveniments històrics i la seva antiguitat li donaven l'aparença de fortalesa. En paraules de Pere Freixas “la simplicitat estructural que ofereix el conjunt, dona una imatge més propera a un pany de muralla que a un edifici religiós.”⁶⁶ Es conserven poques dades sobre els antecedents de la basílica de Sant Feliu; sí sabem però, que es pot documentar des de l'any 882.

Durant el segle XIII s'alçà part de l'església de Sant Feliu; així mateix, al segle XIV s'aprofitaren alguns elements preexistents com el braç del creuer i parts del mur per erigir la nova església. L'any 1313 es feren les obres de l'absis, el 1318 es cobrí el presbiteri i el 1326 es construï un tram de volta de la nau central i del sepulcre de Sant Narcís. El 1351 el mestre d'obres de la Seu, Pere Capmagre dirigí la construcció d'una nau lateral; les despeses que ocasionaren aquesta mesura feren que les obres quedessin aturades. El 1357 s'encetaren els treballs a la part nord del claustre del temple. Gràcies als donatius de Guillem Cavaller, canonge i de Ferrer de Seguiroles, ciutadà, així com de la supervisió del mestre d'obres de la seu, Pere de Capmagre i del director del projecte, Arnau Sanç, es començaren les obres que finalitzaren el 1361. Hi treballaren en les columnes, bases i capitells Arnau Sanç, Francesc Plana, Arnau Plana i Bernat Marenjà; en els arquets gòtics Bonanat Cebrià. Avui només es conserven les quatre arcades que es poden veure des de l'atri de la porta d'entrada sud. Tanmateix, el comte d'Urgell el 1386 comprà vint-i-cinc parells de columnes amb les seves bases i capitells corresponents pel preu de 50 sous el parell. Entre els anys 1360-1390 Girona hagué d'afrontar diversos atacs militars, fet que creà la necessitat de fortificar l'església que es trobava fora dels murs de la ciutat. Aquesta fortificació feu que el claustre s'hagués de sacrificar per acabar desapareixent l'any 1374. L'any 1368 s'erigí el campanar a mans de Pere Sacoma i sota la direcció de Dalmau Coma. El 1374 quedà interromput el procés pels atacs militars estrangers i continuà l'any 1375 fins el 1384. Segons Clara i Marquès, la segona volta del cloquer no superava el teulat de la nau central que s'havia construït al segle XIV. Clara i Marquès, citant Freixas, afirmen que entre els anys 1488 i 1499 sota la direcció dels mestres d'obres Julià Julià

⁶⁶ Pere Freixas i Camps, *La basílica de Sant Feliu: primera catedral de Girona* (Girona: Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental i Arxius i Publicacions, 2016), p. 27-28.

i Francesc Gomis, s'acabaren de cobrir els dos trams de la volta de la nau central i s'encetà l'estructura interior de la façana de la part oest fins a la rosassa.⁶⁷

El campanar no fou acabat fins a segle XVI. El 1532 es signà contracte amb Joan de Belloch, mestre major de la Seu de Girona per supervisar les obres del campanar. Se li havia encarregat construir set canes per las que cobraria cinquanta lliures barceloneses i els picapedrers cobrarien diàriament tres i mitja. Joan de Belloch no acabà l'obra, ja que marxà de la ciutat. Segons Clarà i Marquès probablement que per alguna errada en les obres de la Seu.⁶⁸ És per això que, després d'una sèrie d'informes, el 1540 es contractaren els serveis del mestre Enric Gelabert que hi treballà fins el 1551, tot i que l'obra no acabà aquest any. El 1571 encara s'hi treballà sota la supervisió de Pere Boris. El 1936 la basílica de Sant Feliu tenia sis campanes: Feliua, que era la més gran (1,32 de diàmetre) i fou renovada el 1799, Narcisa (1593), Cincnous, Bramamorts, Peixatera i Petita.⁶⁹

Figura I.15: Basílica de Sant Feliu. Ajuntament de Girona.

⁶⁷ Josep Clarà i Josep Maria Marquès, "Sant Feliu de Girona", *Col·lecció Sant Feliu*, 12 (Girona: Parròquia Sant Feliu de Girona, 1992), p. 17.

⁶⁸ Clarà i Marquès, "Sant Feliu de Girona", p. 20.

⁶⁹ Clarà i Marquès, "Sant Feliu de Girona", p. 19- 20.

El 4 de juliol de 1600 fou el primer intent d'engegar el procés de construcció de la façana principal de l'església de Sant Feliu. Tanmateix, els obrers laics no tingueren suport dels capitulars, amb la qual cosa, no fou fins a 1601 que els canonges optaren per participar en el projecte dels obrers laics. La comissió va decidir que era menester fer una maqueta de fusta per al patró d'obres. La construcció es va distribuir en dues etapes. La primera d'elles es contractà el 23 de gener de 1605. En aquest contracte els mestres havien de

fer y fabricar lo primero cuerpo de l'enfront de la dita església, ço és, los pedestrales, columnes, pilastres, pasteres, portalada, revolt, alquitrava, friza, corniza, frontispici, pedestral dels segon cuerpo, tallantar, brunyir i il·lustrar y assentar las dites coses, així y conforme, y dins lo temps especificat y contengut més llargament en la tabla per assó feta y desedida [...] ⁷⁰

Figura I.16: Interior de la basílica de Sant Feliu. Maria Rosa Ferre.

La pedra s'extrauria de Pedret o de Montjuïc i es pagarien 1190 lliures en menuts als mestres Regí i Jausí. La segona fase de la construcció es va contractar l' 1 de juny de 1610 amb el mestre d'obres Regí i Jausí. Segons Clarà i Marquès s'havia de

⁷⁰ Clarà i Marquès, "Sant Feliu de Girona", p. 25.

fer y fabricar [...] las columnes, pilastres, pasteres, O,⁷¹ alquitrava, friza, corniza, frontispici, alzar lo campanar en la capella de Santa Anna, tallantar, brunyir y assentar les dites coses.⁷²

Es va establir un termini de quatre anys per acabar les obres que es van perllongar més del que s'esperava, essent finalitzades el 1629. El contracte estipulava que es rebrien mil nou-cents quaranta-cinc lliures i que els representants de la parròquia havien de lliurar mil quarteres de calç a peu d'obra. D'altra banda, la capella de Sant Narcís, ubicada en un dels laterals de la basílica, fou promoguda pel bisbe Lorenzana entre els anys 1775 i 1796. En paraules de Pere Freixes “més que una basílica és un veritable temple dins la basílica de Sant Feliu, amb absis i cambril, presbiteri, nau i fins i tot un cor.”⁷³

Figura I.17: Orgue de Sant Feliu. Jordi S. Carrera.

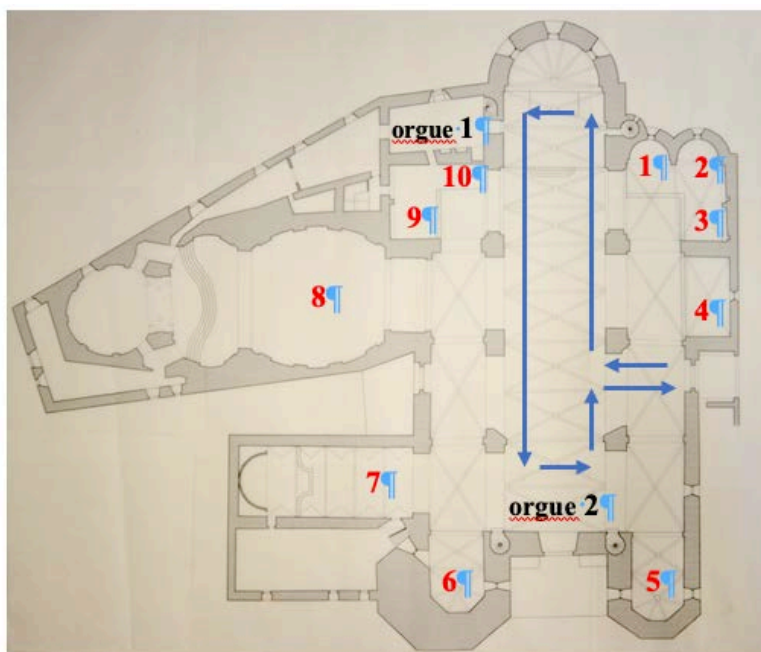
⁷¹ Segons Clarà i Marquès, “Sant Feliu de Girona”, així es feia referència a la rosassa, p. 25.

⁷² Clarà i Marquès, “Sant Feliu de Girona”, p. 25.

⁷³ Clarà i Marquès, “Sant Feliu de Girona”, p. 31.

Pel que fa a l'orgue de la basílica de Sant Feliu, s'instal·là al temple el 1387 en una "trona."⁷⁴ El mes de maig de 1577, el picapedrer Pere Bories, va ser l'encarregat de fer una portalada i una escala, davant el portal nord de l'església, per tal de tenir accés a l'orgue.⁷⁵ Amb la construcció de la capella de Sant Narcís l'instrument va canviar d'ubicació i es va instal·lar al mur de l'Evangelí de la nau central.⁷⁶ Actualment no se'n conserva cap, ja que l'any 1936 el que hi havia va ser destruït a causa de la Guerra Civil espanyola.⁷⁷

Figura I.18: Planta de la basílica de Sant Feliu. Diputació de Girona.

1. Sant Esteve, Sant Josep i Mare de Déu dels desemparats (actual)
2. Santa Creu, passió i mort, Sant Josep (actual)
3. Altar de Sant Llorenç i Santa Cecília, Altar de Sant Vicenç
4. Santa Maria de la Trinitat, Mare de Déu de Gràcia i de la Trinitat
5. Santa Anna (actual baptisteri)
6. Sant Miquel i sants Àngels, Mare de Déu dels Àngels (actual)
7. Sant Pere, Santíssim o capella nova, Passió i mort o de la creu
8. Del Sant sepulcre o del Sagrat Cor, Sant Narcís (actual)
9. Corpus, Sant Agustí (actual)
10. Capella de Sant Narcís i Santa Afra

⁷⁴ Marquès i Planagumà, "Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona", *Anuario Musical*, 54 (1999), p. 108.

⁷⁵ Orgue 1.

⁷⁶ Orgue 2.

⁷⁷ Freixas i Camps, *La basílica de Sant Feliu: primera catedral de Girona*, p. 202-205.

Respecte als recorreguts processionals que es feien a la basílica de Sant Feliu passaven per l'altar major i per la capella de Sant Narcís.⁷⁸

2.3. Sant Pere de Galligants

El primer monestir del que es tenen notícies a Girona és el de Sant Pere de Galligants, tanmateix, no es coneix amb certesa el seu origen ni la seva data de fundació. Existeix una referència documental que al·ludeix l'any 988 com a primera notícia escrita que conservem d'aquest monestir.⁷⁹ Aquest escrit conté la donació que feu la difunta Emerganda al monestir de Sant Pere de Galligants.⁸⁰ Segons Calzada i Oliveras el Burg o poblament de Sant Pere s'havia constituït, com era habitual en l'època, sota l'autoritat del monestir, molt abans del 992.⁸¹ És per això que assegura Marquès que el monestir devia gosar, feia temps, del suficient prestigi i poder econòmic com per comprar el Burg de Sant Pere.⁸² Per mediació del comte Ramon Berenguer III, el 20 de gener de 1117, el monestir s'annexionà a l'abadia de Santa Maria de la Grassa (Occitània).⁸³ Així s'establí una reforma necessària, donat que semblava que s'havia arribat a certa distensió per part dels monjos en la manera de viure la regla benedictina.⁸⁴

⁷⁸ Indicada a la Figura I.14 amb fletxes blaves.

⁷⁹ Segons Josep Calzada Oliveras, *Sant Pere de Galligants. La Història i el Monument* (Girona: Diputació de Girona, 1983), p. 36, fins no fa tant, la primera notícia escrita conservada sobre Sant Pere de Galligants data de l'any 992. Vegeu *La Història i el Monument* (Girona: Diputació de Girona, 1983), Gerardo Boto, "Sant Pere de Galligants". *Claustros románicos hispanos!* (textos): Francesca Español Bertran [...] (*et al.*); Joaquín Yarza Luaces, Gerardo Boto Varela, coords. (León: Edilesa, 2003). Gerardo Boto, *Articulación de los espacios culturales en Sant Pere de Galligants. Indagación acerca de una arquitectura con nexos sonoros* (Lambard: Estudios d'art medieval XIX, 2007), p. 11-37.

⁸⁰ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 36: "En aquesta data, doncs, sis almoiners d'Ermeganda, difunta, donant compliment al testament d'aquesta, fan les següents donacions al cenobi: un mas de Sant Eugènia amb la seva cambra principal, les seves cases, corrals, horts arbres, vinyes, i amb la coromina o camp de secà que havia estat de l'abat Wigo, difunt: una coromina que havia estat del comte Borrell; una terra que havia estat de Saula, prevere, amb els seus molins i moliners, i amb la terra que fou de Giscafè amb el seu rec i camps de lli i de canem; fent excepció de la casa [...] Tot això es troba en el pla de la ciutat de Girona, en el lloc que es diu Tolosella, a tocar els molins d'en Vidal, difunt. I continua la llista de donacions: a la vila de Salt tres cases [...], en el lloc anomenat Canellas cases. [...], en el lloc dit Torruella, a Palafrugell, el mas que fou Ennegon, vescomte, on habitava Guillemí...".

⁸¹ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 39.

⁸² Jaume Marquès i Casanovas, *Girona Vella* (Girona: Jaume Marquès, 1979), p. 45.

⁸³ Aquesta, que pertanyia al territori de Carcassona, després d'assolir la independència de Sant Víctor de Marsella, aconseguí la subordinació de monestirs catalans com el de Sant Pere de Galligants. Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 41.

⁸⁴ Segons Gironella i Delgà, *Girona: Convents i monestirs, segles X-XIX*, p. 39, "de fet, al segle XIV les males llengües comentaven que els monjos vivien massa a prop de les prostitutes que s'estaven a la pujada de Santa

Segons Calzada i Oliveras, feia temps es donava el fenomen de subordinació dels monestirs catalans a les cases religioses estrangeres.⁸⁵ No obstant, aquesta annexió no es perllongà massa, ja que, a diferència d'altres monestirs, Sant Pere sempre havia tingut abats propis. El segle XII fou una època gloriosa per al monestir, coincidint amb l'aixecament de l'església que ens ha arribat fins a l'actualitat.⁸⁶ L'activitat religiosa del monjos es centrava en l'oració, la lectura i el treball manual. L'ofici diví normalment es celebrava a l'església del monestir, raó de ser d'aquest.⁸⁷ A banda de l'exercici religiós, l'obra social també ocupava una lloc important dintre les activitats de l'ordre benedictina.⁸⁸ El monjos posaren en marxa l'agricultura als pobles i foren els pioners en engegar un alambí per fer licors.⁸⁹ El monestir també tingué competències judicials. A Sant Pere de Galligants, a part dels monjos, també hi vivien pelegrins, estudiants, viatgers, malalts, pobres, ancians, artesans, així com masovers, servents, assalariats i aprenents que treballaven la terra sense participar en la vida cenobítica. Segons les dades de visites pastorals, el col·lectiu de monjos del monestir, tot i que podia fluctuar en número, acostumava a voltar la dotzena: un abat, monjos, beneficiats i clergues porcionaris.⁹⁰

Tot i que l'activitat intel·lectual de Sant Pere no es podia comparar a la de la Catedral o a les de grans abadies com les de Ripoll o Sant Pere de Rodes, és més que probable (com a tots el cenobis benedictins) que hi hagués un scriptorium per copiar i encuadernar llibres per a la litúrgia, com eren els llibres corals. Lluís Batlle i Prats afirma que el 19 de maig de 1332, amb motiu de la visita que efectuà el bisbe Gastó de Montcada, s'argumentaren de la següent manera

Eulàlia". D'altra banda però, Calzada i Oliveras. *Sant Pere de Galligants*, p. 44, afirma que tot apunta a que tal relaxació entre els monjos no existia.

⁸⁵ "Amb aquest procediment, s'intentava d'obtenir més ràpidament la implantació uniformista de la reforma romana, sobretot pel que feia a la litúrgia. Però, a més a més, també hi jugava un afany congregacionista de les grans abadies ultra pirinenques". Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 42.

⁸⁶ Segons Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 48, "[...] aquesta obra fou d'una envergadura extraordinària, si tenim en compte que l'església i el claustre actuals ocuparen tot l'espai del monestir antic, la qual cosa vol dir que, probablement, ja abans d'aixecar l'església i el claustre nous, els monjos hagueren de construir l'edifici de la nova abadia a la vorera de riu".

⁸⁷ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 45, "[...] segons la regla han de celebrar fins i tot els monjos que es trobin fora el cenobi, per motius de treball o de viatge, allà on es trobin i de la millor manera que puguin".

⁸⁸ Segons Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 49, "Deia la regla que calia rebre els hostes com a Crist. Fins i tot s'especifica la manera de rebre'ls: bes de pau i prostració corporal fins a terra. Fins el dejuni es romp en honor dels hostes, sobretot si són pobres."

⁸⁹ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 49.

⁹⁰ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 75.

els requeriments del bisbe en quant a l'adequació de l'església, per tal de celebrar el culte de manera apropiada: “est satis competenti ornata pannis, libris et aliis ecclesiasticis ornamentis... Interrogatio-l'abat- si omnes- els monjos-resident ibi, dixit quod sic exceptis duobus que sunt in studio de licencia ipsius abbatis”.⁹¹ Així mateix, el 30 de juny de 1368 es rebé la visita del bisbe Ennec de Valterra i a la petició dels llibres del monestir es respongué: “dixit quod libri indigent correctione et aliqui reparatione videlicet psalterium, evangelisterium et consueta et epistolarium indigent correctione et reparatione, et in legendario sanctorali deficiunt alique legende aliquarum sanctorum et sancte Agnete Secunde ac Primi et Feliciani”.⁹² Per tant, aquestes visites suggereixen l'existència d'un scriptorium a Sant Pere de Galligants.

A més, segons Calzada i Oliveras “En la Visita Pastoral practicada pel bisbe Bernat de Pau l'any 1455 a Sant Pere de Galligants es diu que al Cor hi havia el següents llibres: Antifonarius, Lectionarius, Sanctorale, Diurnale, Psalterium i Calendarium. Però a més es necessitaven els llibres per la lectio edificant prescrita per la regla en diversos moments de la jornada monàstica”.⁹³ Està documentat a dia de 4 de juny de 1492, en la visita que relitzà el bisbe Berenguer de Pau el següent: “Item invenit testus evangelii solemnes”. Així mateix, el 27 de desembre, amb motiu de la visita del bisbe Boil es pot llegir: “Item visitavit chorum eiusdem ecclesie in quo reperit libros pro nunc sufficientes. Mandat quod quedam Consueta que nuper ut dicitur fuit inchoata, perficiatur decenter et bene infra duos annos, sub pena XX solidus cuilibet monachis et abbatem”.⁹⁴ Segons Batlle i Prats els llibres als que es fa referència en aquestes dades són els litúrgics. Argumenta que una comunitat que tenia estudiants ja en el 1332 als Estudis Generals era un monestir important que havia de disposar d'una biblioteca. Ratifica aquesta informació la troballa d'un document a l'Arxiu Municipal que acredita la importància de Sant Pere de Galligants al segle XV. Aquest document fa referència a les gestions que feren els jurats de la ciutat pel trasllat a Girona de l'estudi “per als monjos de la religió de Sant Benet ordenat a la vila de Banyoles” ja que

no es stada ne és suficient a compendre tal acte e singularment com és universitat de Studi general, car de fet los doctors e mestres e així mateix los studians tots stan per desemparar e ia ni ligen en lo dit loch. Nosaltres havents esguard a la utilitat d'aquesta ciutat, on

⁹¹ Lluís Batlle i Prats, “Notícies de llibres de Monestirs benedictins del Bisbat de Girona”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXXIX (1968), p. 284.

⁹² Batlle i Prats, “Notícies de llibres de Monestirs del Bisbat de Girona”, p. 284.

⁹³ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 59.

⁹⁴ Batlle i Prats, “Notícies de llibres de Monestirs del Bisbat de Girona”, p. 284.

aximateix ha monastir de la dita religió apellat de Sant Pere de Galligants, havem pensat, atesa la bona e gran disposició d'aquesta ciutat copiosa e abundant de virtualles e per la gràcia de Déu constituïda en part sana, dotada de bones aygues e d'altres singularitats e de doctors que han offert legir, quel estudi damont dit fos comunat en a dita ciutat, a on fet los dits estudiants serien en altre manera receptats [...]⁹⁵

Tanmateix, coincideixen els diferents autors que degut als diferents esdeveniments històrics (guerres i riuades) els llibres i la documentació produïda al monestir s'han perdut.⁹⁶ L'any 1966 aparegué un cos adossat a l'angle que fa l'església amb el claustre i que es considera que podia estar situada la biblioteca del monestir.⁹⁷ Així doncs, asseguren els diferents autors que no hi ha dubte que van existir una biblioteca tant a l'època medieval com al segle XVII, tot i que les diverses circumstàncies hagin estat les encarregades d'esborrar la seva empremta. Val a dir però que la realitat és que ens ha arribat ben poc de l'activitat intel·lectual que es portava a terme a Sant Pere.

L'any 1535 el bisbe Joan Margarit visità el cor i els orgues. Aquesta data demostra que en aquesta època a Sant Pere hi havia més d'un orgue.⁹⁸ Diu Calzada i Oliveras que foren les novetats d'algun d'aquests orgues i del nou cor central les que propiciaren la visita del bisbe.⁹⁹ El 1592 el papa Climent VIII va vincular els monestirs de Sant Miquel de Fluvià i Sant Miquel

⁹⁵ Batlle i Prats, "Notícies de llibres de Monestirs benedictins del Bisbat de Girona", p. 285.

⁹⁶ Joan Gaspar Roig i Jalpí, canonge Barraquer, Josep Calzada i Oliveras. Joaquim Pla i Cargol en *Gerona arqueològica y monumental* (Girona: Dalmau Carles Pla, 1946) contempla la possibilitat de que el còdex conegut com "Homiliari de Beda" (exposat al Museu d'Art de Girona) procedeixi de l'escola de Sant Pere de Galligants. Segons l'autor, d'això es podria desprendre que els altres còdexs també tinguessin el mateix origen i de la inqüestionable importància de l'escriptori del monestir. Diu Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 59, que Mossèn Gabriel Rouras i Güibas considera que aquests còdexs provenen de l'escriptori de la catedral de Girona, no pas del monestir.

⁹⁷ Batlle i Prats, "Notícies de llibres de Monestirs benedictins del Bisbat de Girona", p. 285.

Així mateix, diu Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 61, que les llandes que identifiquen aquest cos com a la biblioteca, podrien haver estat canviades del seu lloc original i en aquest cas perdre la pista d'on estava ubicada la biblioteca. En ambdues llandes hi ha la següent inscripció: l'any de 1619 (segons Calzada i Oliveras es llegeix 1670 i 1610 en cada una de les llandes respectivament): Biblioteca caenobitica. Dum venio, attende lectioni et hortationi et doctrine E. Prim. Timoth 4 ("Fins que vingui, dedica't a la lectura, a l'exhortació, i a l'ensenyament"). Es tracta de la primera carta a Timoteu, capítol 4. Al mig de la inscripció hi ha un escut abacial, que segons Calzada i Oliveras, podria pertànyer a algun familiar de l'abat Codina. Sota la llinda de la finestra ens trobem amb una altra inscripció, corresponent al verset del capítol 12 de llibre del Proverbis que diu: Qui diligit scientiam.

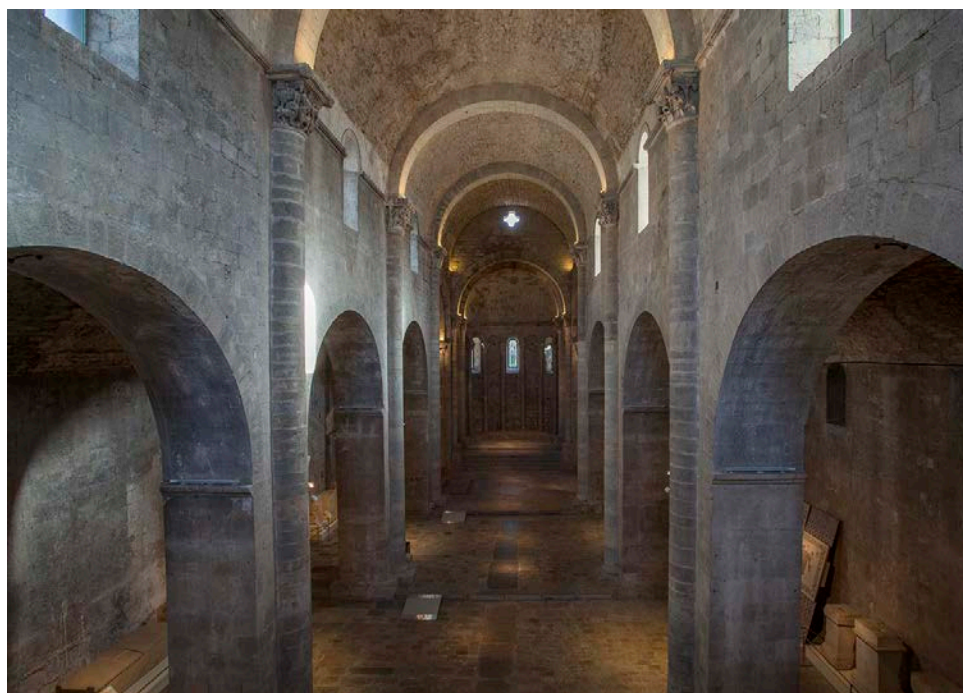
⁹⁸ Diu Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 64, que és possible que en aquesta època hi hagués un orgue gòtic i que amb tota seguretat també algun de renaixentista o barroc, seguint la novetat de l'aparició de la cadireta.

⁹⁹ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 64.

de Cruïlles. La petita església de Sant Nicolau (construïda con a capella del cementiri del monestir) va acabar essent un espai en el que s'oficiaven diversos actes parroquials.¹⁰⁰

Segons Emili Ros-Fàbregas el manuscrit Ms. M.682 [E-Bbc 682], que es troba a la Biblioteca de Catalunya, és molt probablement de procedència gironina. Una de les anotacions del document indica que un dels seus propietaris va ser Narcís Puig, beneficiat del monestir de Sant Pere de Galligants de Girona el 1623. “Est liber hic Narcisus Puig Clericus et Beneficiatus [...] Sti Petri de Galligans 1623”.¹⁰¹ Indica Ros-Fàbregas que s'ha de tenir en compte que Jeroni Romaguera i Narcís Puig apareixen en un mateix document de 1623, per tant, es coneixien i que el document va passar del primer al segon, probablement per ser utilitzat a Sant Pere de Galligants.¹⁰²

Figura I.19: Sant Pere Galligants, nau central. Girona. Museu d'Arqueologia de Catalunya.

¹⁰⁰ Gironella i Delgà, *Girona, convents i monestirs*, p. 39.

¹⁰¹ Segons Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, l'última xifra, indicant “1623”, bé podria ser un 4, perquè no queda clara.

¹⁰² “Narcís Puig, clergue de Roses, fa procura a Jeroni Romaguera, mestre de cant de la Seu, 1623” (ADG, Llibre D-278, f. 111^v).

Per Sant Pere el bisbe de Girona baixava a celebrar la festivitat vestit de pontifical a Galligants i el Capítol de la Catedral prestava els ornaments adequats. A diferència de la resta de monestirs benedictins que formaven part de la Congregació de Valladolid (com Sant Feliu de Guíxols o Montserrat), Sant Pere de Galligants pertanyia a la Congregació de Tarragona, tenint d'aquesta manera el bisbe de Girona plena jurisdicció sobre l'església i el monestir.¹⁰³ A conseqüència de l'exclaustració de 1835 els monjos van haver d'abandonar el monestir, ja que l'estat el va adquirir i va convertir la casa de l'abat en una caserna de la Guàrdia Civil i el claustre en museu arqueològic. Actualment alberga el Museu d'Arqueologia de Catalunya (Girona).¹⁰⁴

Figura I.20: Sant Pere de Galligants. Museu d'Arqueologia de Girona.

2.4. Sant Daniel

El monestir de Sant Daniel fou edificat sobre una construcció preromànica dedicada a Sant Salvador, de la qual l'edifici actual conserva un capitell romànic d'alabastre que està situat

¹⁰³ Calzada i Oliveras, *Sant Pere de Galligants*, p. 79.

¹⁰⁴ Gironella i Delgà, *Girona, Convents i monestirs*, p. 39.

al nord del creuer de l'església. Aquest fou novament construït per ordre de la comtessa Ermessenda l'any 1018. Més tard, la comtessa Mahalta de Pul·la fou l'artífex de la seva ampliació, assistint el 1086 a la seva consagració; no consten proves escrites d'aquest fet.¹⁰⁵ D'aquesta etapa només es conserva un absis. El claustre té dos pisos. L'inferior, d'estil preromànic de finals del segle XII i principis del XIII, està decorat de manera austera. El superior, construït al segle XV, és d'estil gòtic. Se'n conserven dues ales i l'escala que comunicava les dues plantes. Al segle XV el monestir tornà a transformar-se i al segle XVII l'església fou reformada i l'absis enderrocat. També es feu l'actual portalada d'accés al monestir. Segons Gironella, a l'ADG es conserven en els registres de lletres, cartes del bisbe en les que es fa referència a aquestes obres.¹⁰⁶

Figura I.21: Monestir de Sant Daniel. www.diaridegirona.cat.

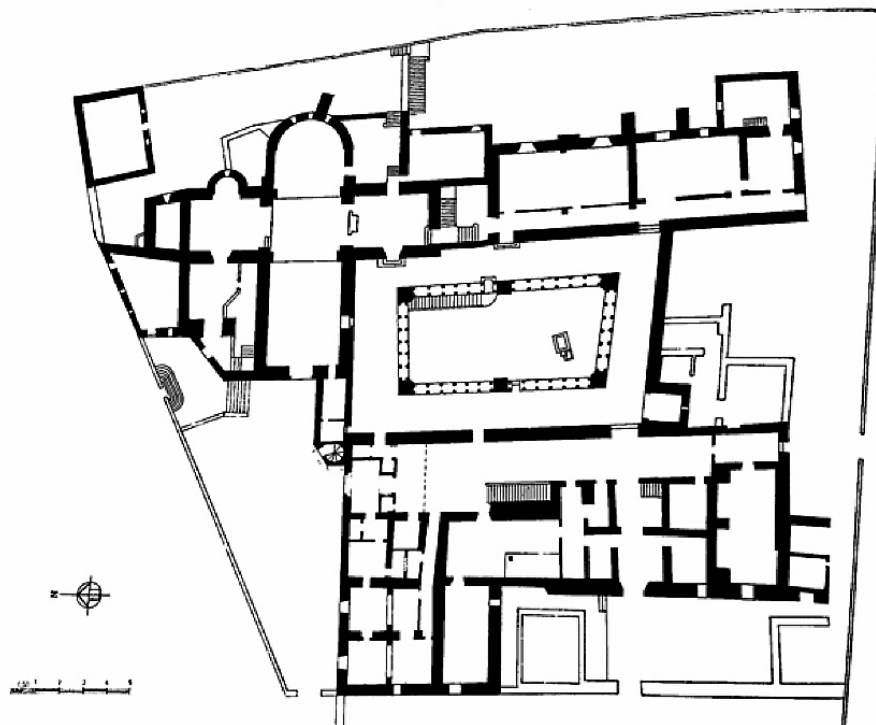

¹⁰⁵ Gironella i Delgà, *El monestir de Sant Daniel de Girona, mil anys de vida a la vall* (Girona: Ajuntament de Girona/Fundació Abertis, 2010), p. 66.

¹⁰⁶ Vegeu Freixas i Camps, *El monestir de Sant Daniel. Reformes i ampliacions gòtiques*. Estudi General. Miscel·lània commemorativa del desè aniversari del Col·legi Universitari de Girona (Girona, 1980).

L'any 1727, amb el vistiplau del bisbe, per tal d'ampliar l'espai d'esbarjo de les religioses, s'obrí la porta del monestir que comunicava amb l'hort. A principi del segle XIX, els soldats espanyols i després els francesos, deixaren el monestir en un estat molt deteriorat. El 1817 començaren les obres de reconstrucció. El 1891, gràcies al finançament de Carme Companyó es construí un nou cementiri, ja que l'anterior, una sepultura comuna que estava ubicada a l'església de Sant Miquel dels claustres, era un lloc molt humit. El 1905 acabaren les obres de reforma del monestir. Uns anys després, entre el 1936 i el 1939 els republicans s'apropriaren del monestir atorgant-li diferents usos; les seves muralles s'enderrocaren entre el 1938 i 1939. L'any 1960 es recuperà l'estructura romànica de la nau i a principis del 70 es feren millores a la capella i s'inaugurà l'orgue nou. Més endavant, es feren diferents obres de restauració i reforma, continuant el 1998 amb els treballs de construcció de la residència d'estudiants i l'hostatgeria. El 2010 finalitzaren les últimes obres, reformant definitivament la façana.¹⁰⁷

Figura I.22: Planta del conjunt monàstic de Sant Daniel feta per Llorenç Panella a *Catalunya Romànica: el Gironès, la Selva, Pla de l'Estany*. (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991), p. 177.

¹⁰⁷ Gironella i Delgà, *El monestir de Sant Daniel de Girona*, p. 66-67.

La comunitat de Sant Daniel era dirigida per l'abadessa, que s'encarregava de triar el rector de la parròquia, el capellà i el confessor de les monges. Exercia com a senyora feudal i constava com a atorgant en els contractes que tenien a veure amb el monestir. Quan moria, la comunitat ho comunicava via epistolar al bisbe de Girona, al vicari general i a quelcom que pogués estar interessat. Totes les religioses de Sant Daniel havien de pertànyer a la noblesa, tant per part materna com paterna. En ocasions, es resolia l'origen dubtós d'alguna de les aspirants amb una dispensa. La majoria d'elles provenien de la província. El nombre de monges del monestir varià en el temps, de manera que en determinats moments la comunicat quedà considerablement minvada. Al segle XI es comptabilitzaren quatre monges i en els millors moments del monestir, fins a trenta. Aquestes podien ser escolanes, novícies i professes, en funció del temps que feia que vivien al monestir i de si havien pronunciat o no els vots; també cal afegir les vídues, que anaven al monestir sense haver fet tots els vots.

Passat un període de preparació prèvia, les escolanes que entraven al convent passaven a ser novícies.¹⁰⁸ Aquestes estaven un d'any de prova i si el superaven, feien els vots d'estabilitat, conversió de costums i obediència en una cerimònia de professió per tal d'esdevenir monges professes. L'encarregada d'admetre o rebutjar a les donzelles era l'abadessa que s'ocupava de comprovar el seu origen familiar.

La priora acomplia tasques administratives. Donat que amb el temps podia arribar a dirigir nombrosos llegats, es convertí en un càrrec desitjat dintre de la comunitat. Les prioras sovint esdevenien abadesses. La sagristana era l'encarregada de que l'església i els altars estiguessin sempre a punt.¹⁰⁹ La cambrera s'ocupava del vestuari dels habitants del monestir. També era la que disposava la roba dels llits i s'encarregava de que els matalassos estiguessin en bones condicions. La monja infermera atenia les monges malaltes. Finalment, la germana pietera era la que gestionava la pràctica de la caritat.

¹⁰⁸ Segons Gironella, *El monestir de Sant Daniel de Girona*, p. 40, hi havia escolanes que no acabaven sent monges ja que ingressaven al convent pel desig dels pares de rebre certa educació abans de casar-se. No totes les aspirants a ingressar al convent eren admeses.

¹⁰⁹ Tancava i obria l'església, cuidava del bon estat dels objectes que es feien servir a la litúrgia, així com era l'encarregada de disposar els ornaments pertinents. Repartia sis diners i figues el dia de Sant Daniel i per Tots Sants castanyes bullides, vi i malvasia. El dia de l'Anunciació repartia espelmes a les monges. També donava cera per il·luminar els altars els dies de Sant Miquel, Sant Jeroni i la Mare de Déu de la Misericòrdia. El dia de la Purificació de la Verge distribuïa un ciri blanc a cada monja, dos a l'abadessa i una candela grossa a les escolanes.

Pel que fa a l'orgue de Sant Daniel, va ser destruït el 1936, durant la guerra civil. L'actual va ser construït el 1970 per Blancafort.¹¹⁰

Figura I.23: Orgue de Sant Daniel. Antonio Mora Vergés.

3. L'ORGANITZACIÓ MUSICAL A GIRONA

3.1. Les capelles

La catedral de Girona, com a institució de referència que era, estava en contacte amb les altres catedrals catalanes i amb els centres musicals del sud de França: Perpinyà, el Conflent, el Rosselló, el Vallespir i el Capcir.¹¹¹ Així mateix, els mestres de capella, organistes, cantors i

¹¹⁰ www.santdaniel.com/ca/noticies-3/page/2/.

¹¹¹ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. XVII.

ministrils es movien en diferents centres musicals dels països de la corona catalanoaragonesa gràcies a la xarxa de relacions que existien entre les catedrals catalanes, valencianes i aragoneses.¹¹² Tanmateix, els permanents conflictes bèl·lics amb França van fer que l'intercanvi musical que es produïa amb Perpinyà i les comarques del nord es veiés afectat. Afortunadament, acabada la Guerra del Francès¹¹³ i la invasió dels Cents Mil Fills de Sant Lluís,¹¹⁴ Girona tornà a mantenir el contacte amb les comarques catalanes franceses que havia perdut.¹¹⁵

Com la resta de catedrals catalanes, la catedral de Girona comptava amb un mestre de cant, un grup petit de cantors escolans i un orgue. A Catalunya, les capelles estaven integrades normalment per quatre escolans cantors instruïts en la polifonia de "cant d'orgue" i en el contrapunt,¹¹⁶ quatre o vuit cantors,¹¹⁷ una cobla de ministrils,¹¹⁸ l'organista i el mestre de capella. Val a dir però, que tot i que aquest era el model de mínims establerts a les catedrals catalanes, la tendència a créixer era evident, de manera que a Girona el 1568 es va fer efectiva una dotació per a dos escolans, dos tiples, tres contralts i dos baixos.

Al llarg dels segles XV i XVI les catedrals regularen la fundació de les seves capelles musicals, de manera que ja al barroc s'establiren ordinacions estatutàries. Al segle XVI l'accés al càrrec d'organista i mestre de cant es feia a través de recomanacions i informes que el sotxantre o altres capitulars comissionats recopilaven a través de contactes i coneguts, després d'un posterior període de prova. El mestre de cant era el responsable de la música a la catedral, de manera que coordinava els components de la capella: els escolans, els cantors, els ministrils i l'organista; és per això que vetllava per la qualitat musical dels seus membres i del repertori

¹¹² Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. XLVIII.

¹¹³ La Guerra del Francès fou un conflicte bèl·lic entre França i Espanya (1808-1814). El detonant fou l'intent per part de Napoleó Bonaparte que el seu germà Josep Bonaparte regnés a Espanya després que Carles IV i Ferran VII renunciessin al tron.

¹¹⁴ Els Cent Mil Fills de Sant Lluís fou un exèrcit que, en representació de la Santa Aliança (Àustria, Prússia, Rússia i França), envià França per tal de que a Ferran VII tornés a ser monarca absolut. El 1823 l'exèrcit intervingué militarment a Espanya.

¹¹⁵ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. XLIX.

¹¹⁶ Segons Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. XVI, citant Giuseppe Fiorentino, "Folia". *El origen de los esquemas armónicos entre tradición oral y transmisión escrita*, el cant polifònic es basava en esquemes harmònics de tradició oral i de contrapunt imitatiu articulat i moltes vegades improvisat, sobre un cantus firmus.

¹¹⁷ Anava en funció de la dotació econòmica que s'invertia.

¹¹⁸ Acompanyaven certes festivitats. Era externa i el nombre dels seus components no era estable.

eclesiàstic. Així mateix s'encarregava d'actualitzar els cantorals de cant pla i d'adquirir i compondre nova música per tal d'acompanyar les diferents cerimònies que es celebraven a la catedral.¹¹⁹ La capella de cantors participava en els oficis matinals, les misses, vespres, completes, Nadal, Pasqua, festivitats relacionades amb la verge Maria i aquelles celebracions litúrgiques pròpies de cada Seu, tal com ho era Sant Narcís a Girona.¹²⁰

Les capelles catedralícies gosaven de certs privilegis pel que feia al dret d'actuar en els diferents temples de la ciutat envers la resta d'institucions. Això feia que, per exemple, en el cas de Girona, en moltes ocasions la Seu i la basílica de Sant Feliu entressin en conflicte quan la capella de la Catedral volia fer-ho fora del temple. En canvi, la capella de la Seu tenia el privilegi d'actuar en les celebracions religioses que organitzaven les confraries i ordes religioses de la ciutat, així com els actes de professió de religiosos, primeres misses, misses noves i oficis de difunts. És per això que era comú que la capella de la Catedral actués a la basílica de Sant Feliu i als convents de Sant Domènec, la Mercè, el Carme, Sant Josep, Sant Francesc, i Sant Martí. També als monestirs de Sant Pere de Galligants, Sant Daniel i Santa Clara.¹²¹

Així com Civil deixa molt clara la relació dels diferents orgueners, organistes i pèrits que presten els seus serveis al llarg del segle XVI i primera meitat de XVII a la Catedral, no succeeix el mateix amb el mestre de capella. A partir de 1474, gràcies a la figura del bisbe Joan Margarit (1462-1484) i a pesar de les dificultats viscudes pels mestres de cant de la Catedral de Girona durant la Guerra Civil, s'encetà un període de bonança.¹²² El 12 d'abril de 1474 es va restablir l'escola de cant amb un nombre de sis a vuit cantors sota la direcció de Bartomeu Ferrer (1474, 1478)¹²³. El Capítol, per la seva part, col·laborava aportant la casa on vivien.¹²⁴ Aquesta etapa de recuperació musical a Girona coincideix amb la presència a la Catedral de Guillem de

¹¹⁹ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. xvii.

¹²⁰ Vegeu Miranda López, "Música i cerimònia a la festivitat de Sant Narcís a la Consueta de la catedral de Girona, 1595-1655", *Revista Catalana de Musicologia*, x (2017), p. 67-90.

¹²¹ Josep Pujol i Coll, "Quotidianitat i festa a la Girona del XVIII", a *La música culta a les comarques gironines. Dels trobadors a l'electroacústica*. Mari Carmen Pardo Salgado i Miquel Cuenca Vallmajó (Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2015), p. 59-74.

¹²² L'any 1474 el bisbe Margarit incorporà a la Seu el cant polifònic de la Passió. La primera vegada que es va interpretar es va fer a tres veus i va ser cantada per Pere Pujades, Gabriel Calvó i Ponç Esteve. A partir del segle XVI, per a les festivitats marianes extraordinàries, es comptava amb l'administració de la Salve Regina, un fons amb el que es pagava la música d'aquestes celebracions.

¹²³ Civil i Castellví, "Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500". *Revista de Girona*, 25/2 (1981) i "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII". *Anuario Musical*, 15 (1960), p. 554.

¹²⁴ ACG, *Acta Capitular*, 12 d'abril de 1474, vol. 5, f. 8^r.

Molins, antic mestre de cant de la Seu de Barcelona i també mestre de la Capella Reial de Joan II de Catalunya-Aragó. El seu pas provocà un allau de músics procedents de la Catalunya Nord: Joan Brescó¹²⁵ el 1474, Llorenç Casquer el 1532¹²⁶ i Gaspar Sagristà, recomanat per Pere Alberch Vila.¹²⁷ D'altra banda, des de Roma, ocupant ja el càrrec de cardenal, Margarit contribuí generosament donant part del seu patrimoni personal per tal de que es construís un orgue nou.¹²⁸ Més endavant, durant els anys 1526-27, la capella de la Catedral comptava amb set veus d'home com a mínim i dos de tiple amb orgue acompanyant. Civil afirma que en la segona meitat del segle XVI els càrrecs de mestre de cant i d'orgue estaven unificats, començant a ser així el 1573 amb Bernat Oliva.

Gaspar Sagristà motivà la fundació de la capella de cant que el bisbe Arévalo de Zuazo va posar en funcionament el 1568, dotant-la de dos escolans, dos tiples, tres contralts i dos baixos. Al llarg del primer terç del segle XVII s'instituïren tres fundacions més de la capella: la primera, el 1608, durant el bisbat d'Arévalo de Zuazo; la segona, el 1621, durant el bisbat de Pere de Montcada i la tercera durant el bisbat de García Gil de Manrique.¹²⁹ L'any 1598 el bisbe Arévalo de Zuazo, gràcies un sistema de beneficis que dotaven les places per oposició, es decidí a restablir la plantilla de la capella de la Catedral. El 1598, presentava la següent plantilla: (Vegeu Taula I.8)

¹²⁵ ACG, *Acta Capitular*, 28 de març de 1474, vol. 5, f. 16^r-17^r. En aquesta mateixa *Acta* se'l nomena Marchó. Segons Civil i Castellví, "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", p. 219, Marchó era natural de Girona. Considerat un bon organista i amb una experiència de trenta anys a l'església de Perpinyà, desitjava tornar a la seva terra cercant la tranquil·litat en aquella època de guerres. Aquestes raons van ser suficients per obtenir el càrrec d'organista de la Catedral.

¹²⁶ ACG, *Acta Capitular*, 27 de gener de 1532, vol. 8, f. 109^r.

¹²⁷ Pere Alberch Vila (1517-1582) formava part de la família de músics "Vila". Format pel seu oncle Pere Vila, organista de la catedral de Vic i València, fou nomenat organista de la catedral de Barcelona el 1536, càrrec que exercí fins a la seva mort. Composà *tientos* per a orgue, polifonia eclesiàstica i madrigals. Vegeu Josep Maria Gregori, "Pere Alberch, artífex de la relació musical entre les Seus de Girona i Barcelona en el Renaixement tardà", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 28 (1985), p. 281-298.

¹²⁸ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. xx.

¹²⁹ Chía, *La música en Gerona*, p. 13.

Taula I.8: Plantilla de música a la catedral de Girona, 1598.¹³⁰

Plantilla de música a la catedral de Girona, 1598
1 organista
1 mestre de capella
3 contralts
2 baixos
2 tiples
4 escolans

La relació dels mestres de capella de la Catedral de Girona dels segles XV, XVI i XVII documentats per Civil es resumeix a la Taula I.9. Vegeu Taula I.9.

Taula I.9: Mestres de capella de la catedral de Girona, segles XV-XVI.

Mestres de capella de la catedral de Girona, segles XV-XVII	
Mestres de capella	Anys
Bartomeu Cots	1472-1480 ¹³¹
Llorenç Casquer	1532-1537 ¹³²
Antoni Seguí ¹³³	1541-?
Bernat Oliva ¹³⁴	1573-1581

¹³⁰ Civil i Castellví, “Compositores y organistas gerundenses en el siglo XVII”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 21 (1972), p. 124.

¹³¹ Gregori i Cifré, “Cots, Bartomeu”, *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana* (Madrid: SGAE, 1999), vol. 4, p. 151.

¹³² Segons Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. XX, fou mestre de cant i organista.

¹³³ Segons Civil i Castellví a “Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500”, *Revista de Girona*, 25/2 (1981), p. 563, que segons l’*Acta Capitular*, 28 de juny de 1542, tenia la seva residència en una casa al peu de la Catedral, al carrer del Ardiaca.

¹³⁴ Civil i Castellví, “Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500”, p. 568-569. Assumí el magisteri de cant i el d’orgue.

Mestres de capella	Anys
Sebastià Fuster ¹³⁵	1581-1604 ¹³⁶
Damià Carles ¹³⁷	1604-1611
Pere Font ¹³⁸	1611-?
Jeroni Romaguera	1620-1625
Tomás Cirera ¹³⁹	1630-1642
Jaume Vidal ¹⁴⁰	1642-1645
Rafael Olmera ¹⁴¹	1646

¹³⁵ Civil i Castellví, “Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500”, p. 569-570. Assumí el magisteri de cant i el d’orgue. El 1589 rebé sou d’organista per part dels administradors de l’Obra. El 1599 rebé un pagament per haver “posat en solfa” l’ofici de Sant Jaume, de cant pla.

¹³⁶ Segons Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, p. 29, Sebastià Fuster rebé el magisteri de la catedral gràcies a una permuta beneficià.

¹³⁷ Segons Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia del Renaixement amb connexions gironines”, p. 28, el successor de Sebastià Fuster va ser Damià Carles entre els anys 1604 i 1611, contràriament al que argumentava Civil.

¹³⁸ Segons Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia del Renaixement amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682” p. 28, Pere Font va ser el successor de Damià Carles, “Execució de lletres papals que confereixen el mestrat de cant i benefici de Sant Miquel de la seu vacant per òbit de Sebastià Fuster, a Damià Caldes, 27 juliol 160” (ADG, Llibre G-100, f. 49 i 51) (la possessió, al f. 51). “Francesc d’Aimeric, cabiscol de la seu, i Joan d’Aimeric, cabiscol segon, confereixen a Pere Font, clergue de Girona, el benefici de Sant Miquel de la seu, annexe a la mestria de cant, vacant per renúncia de Damià Caldes, 1611” (ADG, Llibre D-264, f.56). Després de la mort de Sebastià Fuster, segons Francesc Civil “Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500”, p. 570-571 “[...] el Cabildo invitaba a un tal Caldes, por recomendación de un hermano suyo residente en Gerona, ‘qui pulsat organa’ en la catedral de Tarragona, ‘quod si vellet venire’ (por si le interesa la plaza). No prosperó el ofrecimiento; así lo manifiesta el siguiente asiento de la Obra a 19 de junio de 1604 [...]”.

¹³⁹ Fou l’únic aspirant a la primera oposició que es convocà per cobrir la plaça de mestre de capella. Es demorà la prova, però tot i així continuà com a únic candidat. *Acta Capitular*, 15 d’octubre de 1630, vol. 21, f. 88^v. Segons Civil “La música en la Catedral de Gerona”, p. 221, l’examen consistí en una prova de cant pla, cant figurat i contrapunt. Disposava d’un dia sencer per escriure un motet i un villancet. *Acta Capitular*, 17 d’octubre de 1630, vol. 21, f. 88^v-89^f. Es conserven tres obres escrites a vuit veus repartides en dos cors. No hi ha però les partícels, per la qual cosa no es sap quina és la instrumentació. Diu Josep Pujol “Músiques barroques per a Sant Narcís”. *Revista de Girona*, 226/5 (2004), p. 26-27, que tenint present que era organista de la Catedral, segur que l’orgue estava present. De 1632 és “Si Tened a la justicia”; de 1634 “Qué vienes de ver, Teresa” està dedicada al Santíssim Sagrament i emmarcada en la processó de Corpus. “A qué nos convidas”, també està dedicada al Santíssim Sagrament i no està datada. El text és de Góngora i el combina amb unes cobles centrals que també usa en un altre villancet de Joan Pau Pujol.

¹⁴⁰ Segons Civil i Castellví, “La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII”, p. 226, estigué molt poc temps ocupant el càrrec, ja que el 14 de desembre sol·licità permís per traslladar-se a Castelló. Obtingué llicència a canvi de tornar els llibres i composicions que se li havien confiat.

¹⁴¹ Segons Civil i Castellví, “La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII”, p. 226, fou interí i beneficiat cantor de la Catedral. Rebé l’encàrrec de cuidar els escolanets, amb la condició però, de rebre uns honoraris d’acord al seu càrrec. Donat que el Capítol no li podia oferir més que 15 lliures mensuals amb els

Mestres de capella	Anys
Rafael Llach ¹⁴²	1646
Lluís Vellado ¹⁴³	1646
Bautista Mallada ¹⁴⁴	1652
Francisco Anglasell ¹⁴⁵	1652

Pel que fa als organistes de la Catedral, documentats per Civil, queden reflectits a la Taula I.10. Vegeu Taula I.10.

Taula I.10: Organistes de la catedral de Girona, segles XV-XVII.

Organistes de la catedral de Girona, segles XV-XVII	
Organista	Anys
Joan Ferrando ¹⁴⁶	1496-1525
Narcís Terx ¹⁴⁷	1531

aniversaris, els nens es traslladaren al seminari fins que es cobrí la plaça, fet que tingué lloc el 13 de gener de 1646.

¹⁴² Segons Civil i Castellví, “La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII”, p. 226, fou interí i beneficiat cantor de la catedral. Es trobà en la mateixa situació que Rafael Olmera.

¹⁴³ Segons Civil i Castellví, “La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII”, p. 226, tot i que no feu una prova del tot satisfactòria, se’l considerà apte pel càrrec, fet que aquest agrai amb la promesa de fer tot el possible per estar a l’alçada del càrrec. ACG, *Acta capitular*, 15 d’ abril de 1646, vol. 26, f. 221^r.

¹⁴⁴ Segons Civil i Castellví, “La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII”, p. 227, renuncià, ja que el sou que percebia era molt escàs.

¹⁴⁵ Segons Civil i Castellví, “La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII”, p. 227, ocupà el càrrec de manera interina fins que es celebraren noves oposicions, el 31 de juliol de 1652.

¹⁴⁶ A més d’organista, també era orguener i deixà construir un petit orgue. *Acta Capitular*, 12 de febrer de 1541, vol. 8, f. 102^r. Segons Civil “Compositores y organistas gerundenses en el siglo XVII”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 21 (1972), p. 117, havia estat recomanat a través d’un intercanvi amb Pere Vila, de la catedral de Barcelona.

¹⁴⁷ Fou organista interí, natural de Blanes. El seu sou era de 25 lliures. ACG, *Acta Capitular*, 7 de gener de 1531, vol. 7, f. 90^v. ACG, *Acta Capitular*, 14 de gener de 1531, vol. 7, f. 91^r.

Organista	Anys
Llorenç Casquer ¹⁴⁸	1532-1537
Narcís Dolç	1538
Gaspar Sagristà ¹⁴⁹	1541-1573
Bernat Oliva	1573-1586 ¹⁵⁰
Sebastià Fuster	1586-1604
Joan Martí (pare) ¹⁵¹	1607-1625
T. Pallarés ¹⁵²	1625
Francisco Balle Oliva ¹⁵³	1625-1630
Lluís Mendez ¹⁵⁴	1630-1633
Jaume Molina ¹⁵⁵	1635-1652
Narcís Puig ¹⁵⁶	1652

¹⁴⁸ El gener de 1532 apareix el nom de Llorenç Quisquer a les *Actes*, on es diu que es signaren capítols a favor del seu nomenament com a prevere. ACG, *Acta Capitular*, 27 de gener de 1532, vol. 7, f. 109^r. L'any 1533 torna a aparèixer el seu nom com a organista de la Seu. ACG, *Acta Capitular* de 1533, vol. 7, f. 148^r.

¹⁴⁹ Segons Civil i Castellví, "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", p. 229, tot i que va tenir una sèrie d'incidents que feu que se li busqués un substitut, el 14 d'abril de 1542 encara consta com a organista. ACG, *Acta Capitular*, 14 d'abril de 1542, vol. 8, f. 197^r.

¹⁵⁰ Segons Civil i Castellví, "Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500", p. 569.

¹⁵¹ A l'*Acta Capitular* del 19 d'abril de 1607 s'elogia la seva manera de tocar. ACG, *Acta Capitular*, 19 d'abril de 1607, vol. 17, f.112^r. Al maig de 1625 hagué d'abandonar el càrrec per desavinences amb el mestre de cant. ACG, *Acta Capitular*, 6 de maig de 1625, vol. 20, f. 46^v.

¹⁵² Segons Civil i Castellví, "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", p. 2, era gran. Fou mestre interí i se li pagaren 132 lliures, més deu pel manxador; era més el que percebia per fer missa. Al maig de 1625 hagué d'abandonar el càrrec per desavinences amb el mestre de cant. ACG, *Acta Capitular*, 21 de maig de 1625, vol. 20, f. 46^v. ACG, *Acta Capitular*, 18 d'agost de 1625, vol. 20, f. 51^v.

¹⁵³ Era fill d'una distingida família de Girona, se li pagaren 27 lliures i 13 sous. ACG, *Acta Capitular*, 30 d'agost de 1625, f. 51^v.

¹⁵⁴ Gosà de molta consideració com a organista. Marxà de Girona per ocupar el mateix càrrec a la Seu d'Urgell. A més, tenim notícies d'ell per una amonestació per haver-se absentat del seu lloc sense llicència del Capítol ACG, *Acta Capitular*, 3 de juliol de 1630, vol. 20, f. 74^r.

¹⁵⁵ Segons Civil i Castellví, "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", p. 4, la prova que li donà accés a la plaça no complagué a tothom, fet que provocà que necessités d'un temps per demostrar les seves aptituds. Passat aquets termini i un nou examen acabà ocupant la plaça de manera estable fins a la seva mort, l'any 1652.

¹⁵⁶ Segons Marquès i Planagumà, "Organistas i mestres de capella de la diòcesi de Girona", p. 109, fou organista de l'església de Sant Feliu. Diu Francesc Civil "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", p. 5, que fou també organista interí de la Seu.

La capella de Sant Feliu de Girona és l'altra organització important de la ciutat. El càrrec de cabiscol¹⁵⁷ segon i la presència de l'orgue, existents al segle XIV, assentaren les bases de les places de mestre de cant i organista respectivament. La Taula I.11 mostra el mestres de cant de la basílica de Sant Feliu durant el segle XVI.¹⁵⁸ Vegeu Taula I.11.

Taula I.11: Mestres de capella de la basílica de Sant Feliu, segles XVI-XVII.

Mestres de capella de la basílica de Sant Feliu, segles XVI-XVII	
Mestres de capella	Anys
Miquel Ferrer	[...]- 1543
Joan Cifre	1543- ...
Joan Bisbe	[...]- 1562
Joan Marçal	1562-1578
Domènec Valentí ¹⁵⁹	1578-1580
Joan Orri	1580-1585
Segimon Vilaró	1585-1590
Montserrat Barri ¹⁶⁰	1590-1594
Esteve Miralles	1594-1642
Josep Mestres	1642- 1649
Josep Lloret	1649
Jaume Azemar	1649-1652

La trajectòria de Sant Feliu va ser força irregular, probablement per no disposar de places gaire ben remunerades. A pesar de les tenses relacions que existien entre ambdues institucions, els seus membres intercanviaven càrrecs amb freqüència. No obstant, però, el privilegi exclusiu

¹⁵⁷ Segons el DCBV, dignitat eclesiàstica que antigament tenia a son càrrec la direcció del cant en el cor de les catedrals i col·legiates.

¹⁵⁸ Marquès i Planagumà, "Organistas i mestres de capella de la diòcesi de Girona", p. 107-108.

¹⁵⁹ Passà a mestre de la Seu, M. 1579-80, f. 54.

¹⁶⁰ Passà a Castelló d'Empúries.

que tenia la capella de la catedral Girona d'actuar a altres temples de la ciutat, benefici que els músics de Sant Feliu no sempre van respectar, fou font de conflictes entre les capelles, acabant el 1646 amb l'empresonament de l'organista de Sant Feliu, Narcís Puig.¹⁶¹ Un cas similar passà a Barcelona amb la capella de la Catedral, que se solucionà, al segle XVII, amb la signatura d'una *Concòrdia* amb les parròquies de la ciutat que disposaven de bones capelles. La relació d'organistes de la basílica de Sant Feliu es presenta a la Taula I.12. Vegeu Taula I.12.

Taula I.12: Organistes de la basílica de Sant Feliu, segles XVI-XVII.

Organistes de la basílica de Sant Feliu, segles XVI-XVII	
Organista	Anys
Joan Sagristà ¹⁶²	1583- 1607
Joan Martí ¹⁶³	1608-1618
Llàzter Rius ¹⁶⁴	1619-1630
Pau Almar	1631-1639...
Josep Palacio	1643-1645
Narcís Puig ¹⁶⁵	1647-1653
Jaume Azemar ¹⁶⁶	1650

¹⁶¹ Pujol i Coll, "El barroc musical", p. 58.

¹⁶² Segons Marquès i Planagumà, "Organistas i mestres de capella de la diòcesi de Girona", p. 109, fou organista de la basílica de Sant Feliu.

¹⁶³ Segons Civil i Castellví, "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", p. 4, fou organista de la Seu i orguener. Havia construït diversos instruments. ACG, *Acta Capitular*, 14 d'octubre de 1634, vol. 22, 74^r.

¹⁶⁴ Segons Marquès i Planagumà, "Organistas i mestres de capella de la diòcesi de Girona", p. 109, fou beneficiat de la Seu.

¹⁶⁵ Segons Civil i Castellví, "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", p. 5, quan Jaume Molina morí Narcís Puig ocupà de manera interina el càrrec d'organista de la Catedral.

¹⁶⁶ Segons Marquès i Planagumà, "Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona", p. 109, mestre de cant suplent.

3.2. Ministrils i cobles a Girona

Pel que fa l'activitat musical que apareix a la documentació gironina als segles XV i XVI Julián de Chía fa un ampli estudi dels diferents instruments i any d'aparició. Així mateix ens presenta informació sobre les diverses procedències d'alguns instrumentistes, dels quals no es coneix el seu nom.¹⁶⁷ Per tal d'exemplificar aquesta informació mostro una sèrie de documents presents als *Manuales d'Acords* que fan referència a instruments o instrumentistes. També exposo una sèrie de taules amb pagaments que es feien a músics a propòsit de festivitats importants. Com es pot desprendre de la següent taula, excepte en el cas de la trompeta, del flabiol i el tamborí i del rabaquet, que procedien de Girona, els músics venien de municipis propers de la província de Girona, tot i que en algun cas, com el de Viladrau, el músic havia de recórrer més de 50 km. Les següents taules són una síntesi dels diferents instruments que apareixen a la documentació, segons Chía, per famílies i procedència. Vegeu Taules I.13 i I.14.

Taula I.13: Instruments presents en la documentació gironina al llarg del segle XV i XVI, ordenats per famílies.¹⁶⁸

Família	Instrument	Any 1a aparició segons Chía
Vent	Trompa	1380
	Anyafil	1380
	Trompeta	1454
	Flabiol	1455
	Flauta	1456
	Sacabutx	1504
	Cornamusa	1505
	Xeremia	1510
	Rabequet	1512
	Dolçaina	1515
	Pífan	1520
	Flauta de dues mans	1527
	<i>Mige dolsayne</i>	1527
Orgue portàtil	1541	

¹⁶⁷ Chía *La música en Gerona*, p. 92.

¹⁶⁸ Chía, *La música en Gerona. Apuntes históricos sobre la que estuvo en uso en esta ciudad y su comarca desde el año 1380, hasta á mediados del siglo XVIII* (Girona: Paciano Torres, 1886).

Família	Instrument	Any 1a aparició segons Chía
Corda	Llaüt	1393
	Guitarra	1425
	Arpa	1452
	Rabel	1456
	<i>Mige viula</i>	1471
	<i>Cítara</i>	1481
	<i>Viola</i>	1520
	Tamborí de cordes	1520
	Viola de roda	1520
Percussió	Tabal	1447
	Tamborí	1455
	Pandero	1501
	Timbal	1505

Taula I.14: Procedència dels instrumentistes documentats als segles XV i XVI per Chía.

Procedència dels instrumentistes documentats al segle XV i XVI ¹⁶⁹	
Instrument	Procedència
Cornamusa ¹⁷⁰	Mollet, ¹⁷¹ Bescanó, Quart, Girona, Sant Feliu de Pallerols, Viladrau, Aiguaviva i Les Olives
Flabiol i tamborí	Girona, Campdorà, Sils, Cassà de la Selva, Olot, Quart, Anglès, Cervià, Sta. Eulàlia, ¹⁷² Sacosta, ¹⁷³ Colomers, Fornells, San Martí Vell, Aiguaviva, Sant Feliu de Pallerols, Canet, ¹⁷⁴ San Marçal, Cors, Corçà, Rocacorba, Llambilles i Bescanó
Rabaquet ¹⁷⁵	Girona, Sant Sant Aniol de Finestres, Colomers, Sant Gregori i Contestins

¹⁶⁹ Chía parla de “instrumentos sueltos”. Entenc que es refereix a instrumentistes.

¹⁷⁰ Segons el DCBV, instrument musical compost d'un bot de couro que serveix de depòsit d'aire, al qual van adaptats alguns canons destinats a la insuflació i modificació dels sons.

¹⁷¹ Entenc que Chía es refereix a Sant Joan de Mollet.

¹⁷² Entenc que Chía es refereix al municipi de Palau de Santa Eulàlia.

¹⁷³ Entenc que Chía es refereix al municipi de Palau Sacosta.

¹⁷⁴ Entenc que Chía es refereix a Canet d'Adri.

¹⁷⁵ Segons el DCBV, mena de violí de tres cordes.

Instrument	Procedència
Rebeu ¹⁷⁶	Colomers, Fornells, Girona, Púbol, Sant Marçal i Caldes de Malavella
Sacabutx ¹⁷⁷	Olot, La Bisbal i Bordils
Trompeta	Girona, Besalú, Bordils i Caldes de Malavella

La primera vegada que trobem documentació sobre els joglars fou el 1380 a les festes de Violant, duquesa de Girona. Figuren com acompanyament de tots els actes als que assistien els jurats, així com a les festes reials. Durant molt de temps no s'especifica quins instruments tocaven.¹⁷⁸ El 1455 es diu que les cobles de joglars tocaven en la processó *tubas, fluviols e los tambos o tembors*, el 1471 s'afegeix el *rebeu*¹⁷⁹ i el 1525 la cornamusa. Aquestes cobles es composaven normalment de quatre individus i el nombre d'elles era variat; podia oscil·lar entre dos i sis. El municipi s'encarregava del seu allotjament, manutenció i sou, que no sempre era el mateix.¹⁸⁰ La procedència de les cobles de joglars documentades als segles XV i XVI per Chía es mostra a la Taula I.15. Vegeu Taula I.15.¹⁸¹

¹⁷⁶ Segons el DCBV, antic instrument musical, a manera de violí de tres cordes.

¹⁷⁷ Segons el DCBV, instrument musical semblant a la trompeta, que té una porció endollada dins l'altra, de manera que es pot allargar i escurçar per produir diferents sons.

¹⁷⁸ Chía, *La música en Gerona*, p. 74.

¹⁷⁹ Fa referència al rabel, instrument de corda fregada similar al violí.

¹⁸⁰ Chía, *La música en Gerona*, p. 75.

¹⁸¹ Chía, *La música en Gerona*, p. 93.

Taula I.15: Procedència de les cobles de joglars documentats als segles XV i XVI per Chía.

Procedència de les cobles de joglars documentades als segles XV i XVI¹⁸²	
Anys	Procedència
1409	Corçà
1455	Fornells ¹⁸³
1461	Cassà de la Selva
1479	Girona
1492	Ventalló
1493	Aiguaviva
1502	Medinyà
1511	Sant Julià de Vilatorrada i Sant Llorenç de Collsuspina ¹⁸⁴
1512	Monells
1515	Montcalp i Colomés
1517	Castanyet ¹⁸⁵
1520	Ullastret
1524	Sant Martí Vell i Adri
1524	Orriols ¹⁸⁶
1524	Les Olives i Domeny
1533	Celrà i Salt
1538	Sant Pons ¹⁸⁷

¹⁸² Segons Chía, *La música en Gerona*, p. 93, les que venien amb més assiduitat eren les de Cassà de la Selva, Aiguaviva, Púbol, Cervià i Medinyà. En alguns dels indrets hi havia fins a tres cobles.

¹⁸³ Mitja cobla.

¹⁸⁴ Mitja cobla.

¹⁸⁵ Mitja cobla.

¹⁸⁶ Mitja cobla.

¹⁸⁷ Cobla de tres músics.

El 1587 apareixen per primer cop a la documentació gironina, acompanyats del jurats en les processons del Corpus, tres cobles de ministrils dirigides per un joglar, a part d'altres dues cobles també de joglars. Dos anys després, per tal d'abaratir costos, aquestes quedaren reduïdes a dues cobles de ministrils que compartien la festa amb unes altres dues. El 1589 es decretà que a partir d'aquell moment no assistissin a aquelles processons més que dues cobles de joglars i dues de ministrils, independentment de la música baixa.¹⁸⁸

La música dels sonadors de corda es menciona a les festes celebrades l'any 1394. Posteriorment, l'any 1412 se'ls esmenta a les processons del Corpus i altres funcions religioses, ocupant un lloc preferent. Amb ells figurava la representació d'àngels.¹⁸⁹ L'any 1481 tenim notícies de quins eren els instruments que tocaven: “un lahut, dos cítaras sive guitarram, unam flahutam et mig viola”. Els honoraris estaven per sota dels joglars.¹⁹⁰ El 1589 desapareix la denominació de sonadors, essent substituïda per la de música baixa.¹⁹¹ La procedència de les cobles de ministrils i dels sonadors de corda documentades als segles XV i XVI per Chía es mostra a la Taula I.16.¹⁹² Vegeu Taula I.16.

Taula I.16: Procedència de les cobles de ministrils i els sonadors de corda documentats per Chía, segles XV i XVI.

Procedència de les cobles de ministrils i els sonadors de corda, segles XV i XVI	
Agrupació	Població
Cobla de ministrils	Banyoles, Bordils, Celrà
Sonadors de corda	Contastins, Blanes i Torroella de Montgrí

¹⁸⁸ Chía, *La música en Gerona*, p. 75.

¹⁸⁹ Chía, *La música en Gerona*, p. 79.

¹⁹⁰ Chía, *La música en Gerona*, p. 80.

¹⁹¹ Segons el *Diccionario técnico de la música de Pedrell*: música baixa és el mateix que música sorda, que era la música de cobles d'arpes, llaüts i guitarres.

¹⁹² Chía, *La música en Gerona*, p. 93.

Pel que fa al testimoni de la presència de noms de músics a les diferents festivitats i esdeveniments relacionats amb la vida de la ciutat, a la documentació gironina, concretament als *Manuals d'Acords*, queda reflectida a la Taula I.17. Vegeu Taula I.17.

Taula I.17: Els músics a la documentació gironina

Nom del músic	Cerimònia o esdeveniment en què apareix	Any
Marià de Ventalló	Entrada de Felip el bell	1503
Mateu Ferrer d'Aiguaviva	Entrada de Felip el bell	1503
Batet de Cassà de la Selva	Entrada de Felip el bell	1503
Masó de Púbol	Entrada de Felip el bell	1503
Gabriel Mas	Corpus	1596
Jaume Foneyes	Corpus	1596
Sebastià Fuster, mestre de cant de la Seu	Exèquies de Felip III	1598
Toni Camps	Festivitat de Santa Teresa	1622
Miquel Saconomina	Naixement d'Anna d'Àustria	1601
Pere Orsi	Naixement d'Anna d'Àustria	1601
Pere Gual	Naixement d'Anna d'Àustria	1601
Jeroni Costa	Naixement d'Anna d'Àustria	1601
Narcís Fabra	Naixement d'Anna d'Àustria	1601
Joan Pujades	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Andreu Ponsatí	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Francesc Pou	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Campells	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Jaume Julià	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Llàtzer Martí	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Bartomeu Molins	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Esteve Miralles, mestre de capella de Sant Feliu	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Joan Martí, organista de la Seu	Dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó	1615
Mossèn Oliva, rector de Santa Llúcia	Exèquies de Lluís XIII	1643
Pere Teixidor	Exèquies de Lluís XIII	1643
Rector de Sant Nicolau	Exèquies de Lluís XIII	1643
Mares caputxines	Exèquies de Lluís XIII	1643
Sagrístana de Sant Daniel	Exèquies de Lluís XIII	1643

Nom del músic	Cerimònia o esdeveniment en què apareix	Any
Jaume Vidal, mestre de capella de la Seu	Exèquies Lluís XIII	1643
Joan Rovira	Prohibició de tocar i ordinació ¹⁹³ contra Joan Rovira i “sos companys”	1590, 1600
Antich Verges	Litigi per violar una ordinació de fer danses i balls	1595
Miquel Clarà	Ordinació	1600
Pou	Ordinació	1604
Jaume Moler	Corpus	1607
Honofre Jutglar	<i>Llista de gent desta ciutat de Gerona</i>	1594
Pere Gertran Jutglar	<i>Llista de gent desta ciutat de Gerona</i>	1594
Miquel Roura Jutglar	<i>Llista de gent desta ciutat de Gerona</i>	1594
Francesc Pou Jutglar	<i>Llista de gent desta ciutat de Gerona</i>	1594
Martirià Sagalar Jutglar	<i>Llista de gent desta ciutat de Gerona</i>	1594
Toni Camps	Processó de Santa Teresa	1622
Joaquim Sampsó	Lloguer d'uns anafils i una trompeta	1629
Antonio Puig Janer	Lloguer d'uns anafils i una trompeta	1629
Narcís de Rocabruna Sampsó	Lloguer d'una trompeta	1648
Guillem Puigjaner	Lloguer d'una trompeta	1648

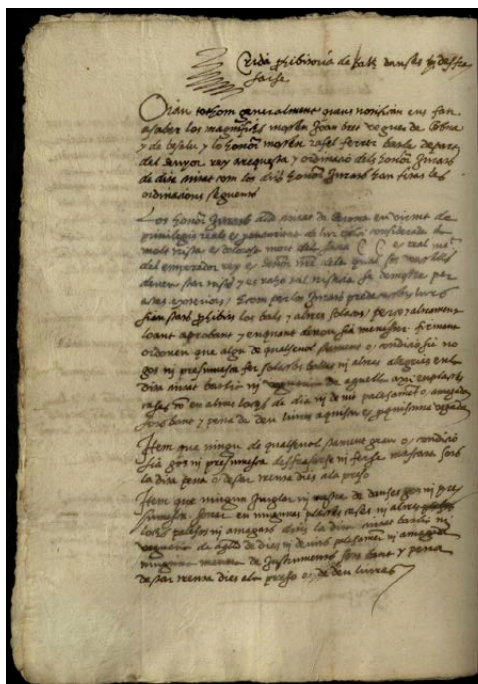
Al *Manual d'Acords* de 1560 es recull una crida del 14 de gener de 1559, arrel de la mort de l'Emperador Carles V, en la que es prohibien els balls, les danses, les festes i les disfresses.

Ordonen que algu de qualsevol estament o, condicio sie no gos ni presumisca fer solassos balles ni altres alegries en la dita ciutat batlia ni vageria de aquella axi en plasses casas ho en alguns lochs de dia ni de nit palesament o, amagada sots bant y pena de deu liures aquseu e, aquisquina vegada [...]. Item que ningun juglar ni mestre de danses gos ni presumisca sonar en ningunas plases cases ni altres lochs palesos ni amagats dins la dita ciutat batlia ni vegueria de de aquells de dies ni de nits palesament ni amagadament ninguna manera de juntaments sots bant y pena destar trenta dies a la preso o, de deu liures.¹⁹⁴

¹⁹³ Segons el DCBV, acció i efecte d'ordenar.

¹⁹⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 13^v.

Figura I.24: Crida per prohibir balls, disfresses i danses, 1560.
 AMGi. *Manual d'Acords*, 14 de gener de 1559, f. 13^v.

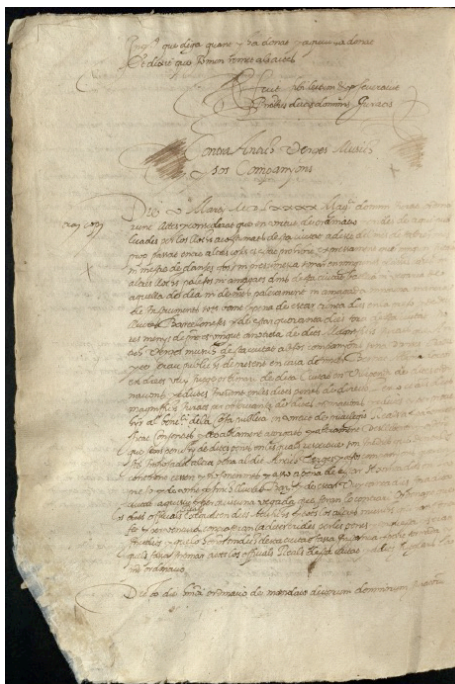

Segons el *Manual d'Acords* del dia 5 de març de 1590, el 17 de febrer es feu una ordinació en la qual es prohibí que cap joglar ni mestre de danses gosés tocar “en ningunes plasses cases ni altres llocs palesos ni amagats amb desta ciutat batllia ni vegaria, ni de dia ni de nit”.

Perço per autoritat de llur offici de juradesh cosetits y lloablament atorgats deslberen y ordenen que desta hora en anant ningun jutglar ni musich gose ni presumeca palesament ni amagada sonar en ninguna part de les dites ciutat ni batlia de Gerona ninguna manera de musica ni so ques valle ab aquells en ningun dia de coresma ni en ningu divendres de lany.¹⁹⁵

¹⁹⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1590, f. 21^v.

Figura I.25: “Contra Antich Verges musich y sos companyons”.
 AMGi, *Manual d’Acords*, 5 de març de 1590, f. 21^v.

Tot aquell que ho contravingués era multat amb una pena de trenta dies de presó i deu lliures barceloneses. D'altra banda, havia de romandre quaranta dies fora de la ciutat.

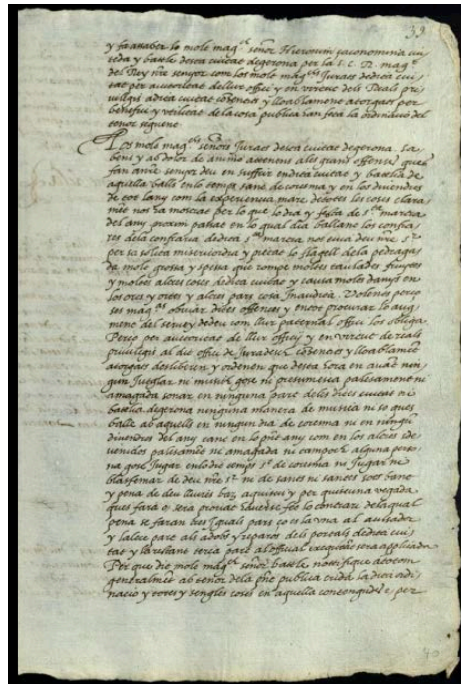
A deset del mes de febrer mes prop passat entre altres coses es estat prohibit expressament que ningun jutglar ni mestre de danses gos ni presumisca en ningunes plasses cases ni altres llochs palesos ni amagats dins desta ciutat batllia ni vegaria de aquella de dia ni de nit palesament ni amagada ninguna manera de instruments sots bant¹⁹⁶ y pena de estar trenta dies e la preso y de deu lliures barceloneses y de estar quoranta dies fora desta ciutat.¹⁹⁷

El músic Antich Verges, ciutadà de Girona, i els seus companys, violaren aquesta ordinació fent danses balls i “serau publichs” davant la casa de Bernat Alzina, “doctor en drets vuy jutge ordinari de la ciutat”. És per això que se’ls imposà una pena de seixanta dies de presó i “vint y sinch lliures barceloneses”. Completava el càstig la prohibició d’entrar a la ciutat en un termini de vuitanta dies.

¹⁹⁶ Segons el DCBV, ordre o prohibició feta sots amenaça de càstig als infractors.

¹⁹⁷ AMGi, *Manual d’Acords*, 1590, f. 21^v.

Figura I.26: Prohibició de fer balls en temps de quaresma.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1595, f. 39^r.

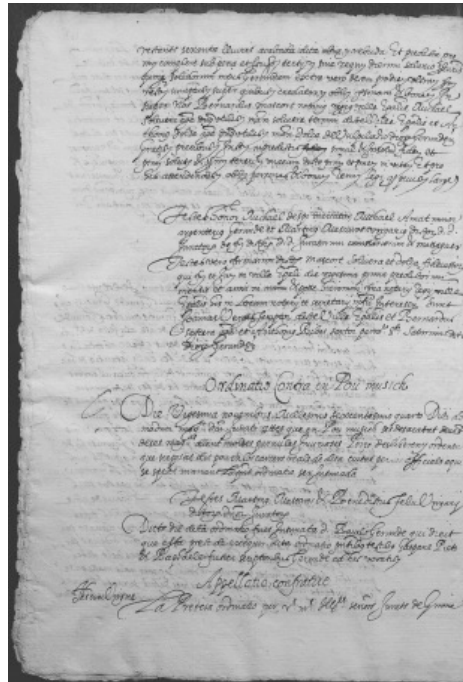
Antich Verges musich desta ciutat ab los companyons sona danses balls y te sereu publichs de present en casa de micer Bernat Alzina doctor en drets vuy jutge ordinari de dita ciutat en vilipendi de dites ordinacions y e dutes interdint en les dites penes de directo. [...] Deslliberen y ordenen que sens perjury de dites penes en les quals respectiue son ineditis que de nou los sie imposada altra pena al dit Antich Verges y a sos companyons que encontinent cessen y no sonen mes y asso a pena de estar sexanta dies en la preso y de vint y cinch lliures barceloneses y de estar vuytanta dies fora dita ciutat aquisqu y per quiscuna vegada que feran lo contrari ordenant que los oficials reals exequuten dits musichs y tots los altres musichs qui han contat fet y per ventura contraferan las dites crides per les penes y enquesta que esteran interdits¹⁹⁸

Segons el *Manual d'Acords* de 1595, f. 39^r, arran d'una pedregada molt grossa que causà grans destrosses, el dia 9 de març es feu una crida per tal de prohibir també els balls en temps de Quaresma i “en los divendres de tot lany”.

Al *Manual d'Acords* de 1604 ens trobem amb una altra ordinació contra un músic, en Pou, per faltar a l'autoritat dels jurats i injuriar-los. El conflicte es resolgué amb una pena de presó.

¹⁹⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1590, f. 21^v.

Figura I.27: “Ordinatio contra en Pou musich”.
AMGi, *Manual d’Acords*, 1604, f. 166^v.

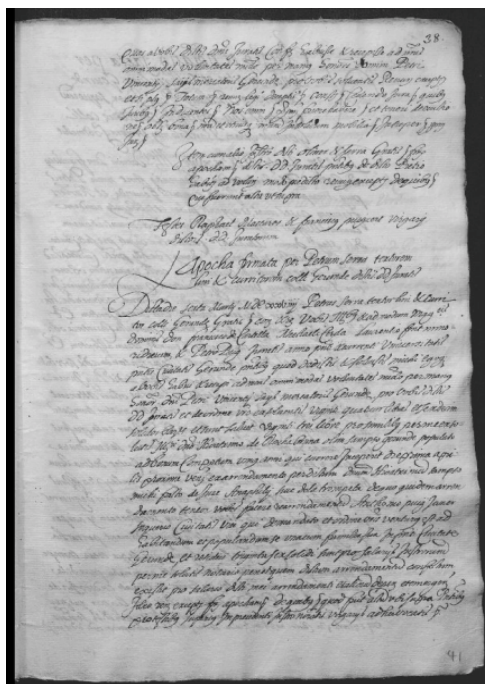
Ordinatio contra en Pou musich

Die vigesima millesimo sexcentesimo quarto dicti admodum magister domini jurati que en Pou musich ses desacatat devant de ses magnificas dient moltes paraules injurioses. Perço deslberen y ordenen que sie posat dit Pou en los carcens reals de dita ciutat per los officials a qui se espere manant la present ordinatio ser intimada.¹⁹⁹

Val a dir, però, que no tota la documentació fa referència a litigis contra músics. El 6 de març de 1629 es redactà una àpoca en la que Joaquim Sampsó llogava anafilis i una trompeta a Antonio Puig Janer.

¹⁹⁹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1604, f. 166^v.

Figura I.28: Època pel lloguer d'uns anafils i una trompeta, 1629.
AMGi, *Manual d'Acords*, 6 de març de 1629, f. 38^r.

de prima aprilis proxime veniy ex arrendamento per dictum dominum Hiatriximus Sampso mihi facto des jure anaphiliy sive de la trompeta de quo quidem arrendamento teneor facere arrendamentum Anthonio Puig Janer.²⁰⁰

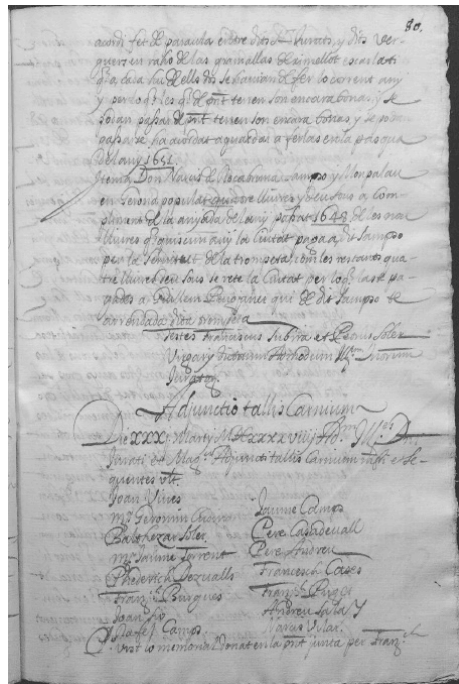
Així mateix, al *Manual d'Acords* de 1649, apareix un document en el que fa referència al lloguer d'una trompeta durant l'any 1648.

Don Narcís de Rocabruna Sampso y Monpalau en Gerona popular quatre lliures y deu sous a compliment de la anyada de lany passat 1648 de les nou lliures que quiscun any la ciutat paga a dit Sampso per la servitut de la trompeta, com les restants quatre lliures deu sous se rete la ciutat per lo que laste pagades a Guillem Puigjaner qui de dit Sampso te arrendada dita trompeta.²⁰¹

²⁰⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1629, f. 38^r.

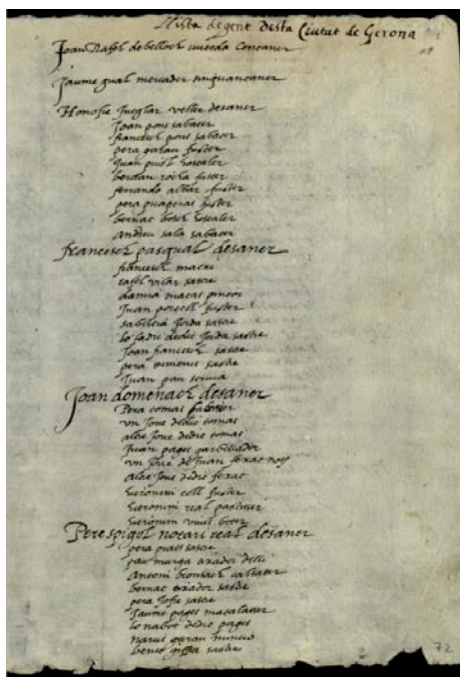
²⁰¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1649, f. 80^r.

**Figura I.29: Despeses pel lloguer d'una trompeta, 1648.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1649, f. 80^r.**

Al *Manual d'Acords* de 1594 es fa un recull de persones amb les seves ocupacions a la *llista de gent desta ciutat de Gerona*, on ens trobem amb el nom de cinc músics: Honofre Jutglar, Pera Gertran Jutglar, Miquel Roura Jutglar, Francesc Pou Jutglar i Martirià Sagalar Jutglar.

**Figura I.30: “Llista de gent desta ciutat de Gerona”.
AMGi, *Manual d’Acords*, 1594, f. 69”.**

4. ELS MANUSCRITS E-Boc 5 [E-Boc 5] I M.682 [E-Bbc 682]

Tot i que els manuscrits E-Boc 5 i E-Bbc 682 no es troben a Girona, han estat associats a institucions gironines.²⁰² En aquest apartat descriuré breument els aspectes més rellevants d'aquestes fonts. El manuscrit. E-Boc 5, de finals del segle XV i principis de XVI custodiat al Centre de Documentació de l'Orfeó Català, està estructurat en dues seccions: la primera secció està configurada per cinc misses polifòniques (tres de Heinrich Isaac, una de Josquin Desprez i una altra de Jacob Obrecht)²⁰³. La segona secció recull repertori franco-flamenc amb altres compositors de menys coneguts com Bartomeu Cots, Marturià Prats, Alonso de la Plaja i

²⁰² Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia del Renaixement amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”.

²⁰³ Segons Ros-Fàbregas, la data del Ms. E-Boc 5 no és anterior als primers anys del segle XVI, donat que inclou el motet *Quem dicunt homines* de Jean Richafort, compositor més jove dels que apareixen al manuscrit (ca. 1480-1547). Val a dir que tot i que sembla ser de les seves primeres composicions, és poc probable que fos anterior a 1500. Segons Howard Mayer Brown “Richafort, Jean”. A: Stanley Sadie (ed.). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, vol. 15 (New York: Oxford University Press, 2001), p. 839-840, moltes misses/parodies es van basar en aquest motet. Les primeres van ser de Divitis i Mouton.

Milans. Aquesta divisió en dues seccions aparentment no relacionades i l'atribució a una procedència espanyola només a la segona part és qüestionada per Emili Ros-Fàbregas afirmant que només s'ha fet servir un tipus de paper en tot el manuscrit, que la marca d'aigua (una flor de lis en un cercle) indica una possible procedència italiana²⁰⁴ i que el copista de la primera secció va ser el que va copiar a la segona secció *Domine non secundum* de Josquin. Tot apunta a que el manuscrit es va copiar en un sol lloc, ja que la possibilitat que es fes a dos indrets diferents només sembla viable si després del treball del primer copista el manuscrit s'hagués traslladat a Catalunya, on altres copistes haurien fet servir els folis en blanc. La data Ms. E-Boc 5 no és anterior als primers anys del segle XVI, donat que inclou el motet *Quem dicunt homines* de Jean Richafort (ca. 1480-1547),²⁰⁵ i tot i que sembla ser de les seves primeres composicions, és poc probable que fos anterior a 1500. La Taula I.18 mostra l'inventari abreujat del Ms. E-Boc 5. En negreta s'indiquen les atribucions a compositors²⁰⁶ i amb la lletra C es distingeixen els diferents copistes. Vegeu Taula I.18.²⁰⁷

²⁰⁴ “Les filigranes inscrits dans un cercle sont habituellement d’origine italienne”, “Les filigranes inscrites en un cercle són habitualment d’origen italià” (Briquet, 1966, filigrana n. 7313 i comentari v. II, p. 393). Sherr (1975, p. 138, 253 i 256) ha mostrat que els manuscrits de polifonia Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Cappella Sistina 49 i Cappella Sistina 63, copiats a Roma, tenen una marca d'aigua “flor de llis en un cercle” similar a la de Briquet n. 7313. Aquests manuscrits es van copiar aproximadament entre 1492 i 1507, i entre 1480 i 1507, respectivament.

²⁰⁵ És el compositor més jove dels que apareixen al manuscrit. Segons Howard Mayer Brown (2001), moltes misses/parodies es van basar en aquest motet. Les primeres van ser de Divitis i Mouton.

²⁰⁶ Vegeu Ros-Fàbregas, “Orígenes e inventario de un manuscrito catalán del Renacimiento con repertorio polifónico internacional: Barcelona, Biblioteca del Orfeo Català, Ms. 5”, 2001, a Maricarmen Gómez; Màrius Bernadó (ed.). *Fuentes Musicales en la Península Ibérica, ca. 1250 - ca.1550: Actas del Coloquio Internacional, Lleida, 1-3 de abril de 1996* (Lleida: Universitat de Lleida), p. 141-176. Per a una descripció codiològica del manuscrit vegeu “Script and Print: The Transmission of Non-Iberian Polyphony in Renaissance Barcelona”. A: Iain Fenlon; Tess Knighton (ed.). *Early Music Printing and Publishing in the Iberian World*. Kassel: Reichenberger, 2007, p. 299-328. Es poden veure els inventaris de tots dos manuscrits al catàleg en línia www.hispanicpolyphony.eu.

²⁰⁷ El més important és el primer. Després de copiar les cinc primeres misses anotarà “Scriptum per me Desiderium Johannis Clericum Aeseteñ” (escrit per mi Desiderium Johannis clergue d’“Aeseteñ”). Aeseteñ es pot referir a Aeserni, nom llatí d’Isernia, Nàpols.

Taula I.18: Inventari abreujat del Ms. E-Boc 5.

Núm.	Foli	Copista	Composició	Autor
1	f. 1 ^r -10 ^v	C1	[Missa Fortuna desperata], 4vv	[Josquin Desprez]
2	f. 11 ^v -24 ^r		[Missa Salve diva parens], 4vv	[Jacob Obrecht]
3	f. 24 ^v -33 ^r		[Missa Comme femme desconfortée], 4vv	Henericus Yzaac
4	f. 33 ^v -42 ^r		[Missa La Spagna], 4vv	Henericus Yzaac
5	f. 42 ^v -52 ^r		[Missa Argentum et aurum], 4vv	Henericus Yzaac
[Anotació del copista C1 «Desiderium Johannis»]				
6	f. 52 ^v -55 ^r	C2	[Missa L'homme armé super voces], 4vv (només Kyrie, Confiteor i Agnus Dei III)	Josquin Desprez
7	f. 56 ^v -57 ^r	C3	Ave Maria, 4vv	[Josquin Desprez]
8	f. 57 ^v -58 ^r	C4	[Sense text], 5vv	Anònim
9	f. 58 ^v -60 ^r		[Sense text], 5vv	Anònim
10	f. 60 ^v -61 ^r	C5	[Missa], 3vv	Alonso [de la Plaja]
11	f. 61 ^v		Regina celi, 3vv	Alonso de la Plaja
12	f. 62 ^r		Kyrie, 3vv	Penyalosa
13	f. 63 ^v	C2	Sanctus i Benedictus, 3vv	[Bartomeu] Cots
14	f. 64 ^r		Regina celi, 4vv	Anònim
15	f. 64 ^v		[Sense text], 4vv	Anònim
16	f. 65 ^r		[Sense text], 4vv	Marturià [Prats]
17	f. 65 ^v		O rex noster et Deus, 4vv	Milans
*18	f. 66 ^r		Et in terra [Altus], 3vv	Anònim
19	f. 66 ^v		Quem dicunt homines, 4vv	[Jean Richafort]
20	f. 67 ^r -68 ^r	C1	Domine, non secundum peccata, 2vv	[Josquin Desprez]
*18	f. 68 ^v	C2	Et in terra [Superius i Tenor]	Anònim
21	f. 69 ^r		O bone Jesu illumina, 4vv	[Anchieta/Compère/ Peñalosa/Ribera]
22	f. 69 ^v		Ave, verum corpus (música il·legible)	Anònim

El Ms. E-Boc 5 és important per ser l'única font de la península Ibèrica que auna aquestes cinc primeres misses de Josquin, Obrecht i Isaac. Així mateix, és l'única font que ha sobreviscut de la Missa Argentum et aurum d'Isaac. A més, les variants existents a les altres

dues misses d'Isaac (Missa La Spagna i Missa Comme femme desconfortée) mostren que les versions d'aquestes obres a E-Boc 5 són independents d'altres fonts. Exceptuant el llibre imprès Misse Obrecht (Venècia: Petrucci, 1503), E-Boc 5 recull la versió més completa i independent propera a fonts romanes de la Missa Salve diva parens d'Obrecht. Finalment, de les diferents versions de la Missa Fortuna desperata de Josquin, els manuscrits Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Cappella Sistina, 41 [V-CVbav 41] i E-Boc 5 semblen ser les més fidels.

Ros-Fàbregas afirma que aquest manuscrit podria haver arribat a Catalunya a través de Marturià Prats, cantor, constructor d'orgues i compositor, a qui se li atribueix una sola peça en la segona secció del manuscrit.²⁰⁸ Marturià Prats fou “fadrin chantre” (1464 -1466), cantor (1484) i mestre de capella d'Enric d'Aragó, comte d'Empúries. També treballà com a constructor d'orgues a València (1483-1485), Barcelona (1492) i Tortosa (1487-1499) amb el seu germà Antoni, abans de marxar a Roma a la capella papal de l'1 de febrer de 1501 fins al 1503.²⁰⁹ Tot i que no es coneix amb certesa quan va tornar de Roma, probablement ja era a Catalunya el 1504, moment en el qual va ser nomenat abat del monestir de Sant Esteve de Banyoles.²¹⁰

En conseqüència, és justificat dir que mentre Marturià Prats era membre de la capella papal a Roma va poder assistir a les cerimònies de dimecres de cendra i per tant era coneixedor del motet *Domine non secundum* de Josquin que s'interpretava a Roma. Així mateix que va estar en contacte amb altres obres francoflamenques que sonaven a Itàlia en aquells moments. De qualsevol manera, les misses del Ms. E-Boc 5 eren conegudes a Catalunya, fins i tot en cercles musicals que no tenien relació amb les capelles musicals del Reis Catòlics.²¹¹ És probable que Francesc Pujol, sotsdirector, bibliotecari i arxiver de l'Orfeó Català, adquirís aquest manuscrit entre el 1901 i el 1940.²¹²

²⁰⁸ Vegeu Gregori i Cifré, “Marturià Prats i Mateu Çafont músics de la capella de l'infant Enric (1445-1522), comte d'Empúries”. *Nassarre: Revista aragonesa de musicologia*, vol. 9, núm. 2, 1993, p. 147-154. Vegeu Josep Maria Gregori i Cifré. “Prats, Marturià”, a E. Casares Rodicio (ed.), *Diccionario de la música española e hispanoamericana*, 10, vol. 8 (Madrid: SGAE, 1999-2002), p. 931.

²⁰⁹ Vegeu Richard Sherr, “The Papal Chapel ca. 1492-1513 and its Polyphonic Sources”, tesi doctoral, Ph.D., Princeton University, 1975, p. 138, 253 i 256 i Franz Xaver Haberl “Die römische ‘schola cantorum’ und die päpstlichen Kapelsänger bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts”. *Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft*, III, 1888, p. 247.

²¹⁰ Vegeu Joan A. Abellan i Josep Grabuleda, *Els senyors de Banyoles: Els abats del monestir de Sant Esteve* (Banyoles: Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany, 2012).

²¹¹ Vegeu Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, p. 21-25.

²¹² Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. LXII.

Segons Ros-Fábregas el manuscrit Ms. M.682 [E-Bbc 682], conservat a la Biblioteca de Catalunya²¹³, procedeix molt probablement de Girona. Aquest manuscrit, polifònic, de finals del segle XVI, conté 63 obres, 25 anònimes i la resta atribuïdes 25 a Maillard²¹⁴, Palestrina (6), Robledo (2), Victoria (2), Fuster (1), Enscafeu? (1) i Maillard/Clemens non papa (1). Ros-Fábregas justifica la connexió amb Girona d'aquest document perquè tal com s'indica, amb data del 13 de maig de 1597, Jeroni Romaguera, cabiscol de la catedral de Castelló d'Empúries va tenir aquest document en propietat.²¹⁵

“[A]vui als 13 de maig de 1597 comensi jo Jeroni Romaguera *prevere* a rebre distribuïcions en la [ratllat, però probablement deia “Catedral de Castelló d'Empúries”] per raho de mon Benefiçi fundat en lo altrás dos Miquel [Pla?] per Guillem Blanch [el que segueix està ratllat]”.²¹⁶

Al mateix document hi ha una segona anotació que indica que hi va haver un altre propietari posterior, Narcís Puig, beneficiat del monestir de Sant Pere de Galligants de Girona el 1623. “Est liber hic *Narcisus Puig Clericus et Beneficiatus* [...] *Sti Petri de Galligans 1623*”.²¹⁷ Indica Ros-Fábregas que s'ha de tenir en compte que Jeroni Romaguera i Narcís Puig apareixen en un mateix document de 1623, per tant, es coneixien i que el document va passar del primer al segon, probablement per ser utilitzat a Sant Pere de Galligants.²¹⁸ Val a dir però

²¹³ Segons Gregori i Cifré, un dels “tresors” que probablement formaven part de la biblioteca de Josep Carreras, abans de la seva venda a la Biblioteca de Catalunya.

²¹⁴ Jean Maillard (1538-1572) fou un compositor d'origen francès que va gosar d'una gran importància a la seva època, és el que té més presència al document. De trajectòria vital poc coneguda, publicà els seus motets a *Modulorum Ioannis Maillard* (Paris, 1565), en dos volums, editats per Rosenstock (1987, 1993). El nombre d'obres de Maillard a E-Bbc 682 segons Stevenson és de trenta (1961, p. 446), però de no menys de vint-i-vuit, segons Rosenstock (1987, p. VIII i IX): “24 motets (22 dels quals inèdits), dos Magnificats i dues Misses; un altre motet del manuscrit atribuït a Maillard és de Clemens non Papa”. Com diu Ros-Fábregas, cal recordar que la situació geogràfica de Girona, fronterera amb França facilità l'augment de població d'origen francès que experimentà la ciutat, entre els quals amb tota probabilitat també hi havia músics. Així mateix, facilità la circulació de músics francesos i de repertori internacional.

²¹⁵ Jeroni Romaguera fou encarregat de dirigir el cant pla a la catedral de Castelló d'Empúries (des de 1603 fins a 1620), fou clergue de Sant Feliu de Girona, així com mestre de cant de la catedral de Girona a partir de 1622, càrrec que exercí fins a 1625, data de la seva mort.

²¹⁶ Ros-Fábregas, “Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, p. 27.

²¹⁷ Segons Ros-Fábregas, “Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, p. 28, l'última xifra bé podria ser un 4 perquè no queda clara, indicant 1634.

²¹⁸ “Narcís Puig, clergue de Roses, fa procura a Jeroni Romaguera, mestre de cant de la seu, 1623” (ADG, Llibre D-278, f. 111^v).

que s'ignora si el document es va quedar a Sant Pere de Galligants o per contra va passar a Sant Feliu, on es documenta un Narcís Puig entre els anys 1647 i 1653.²¹⁹

L'altra connexió amb la ciutat que argumenta Ros-Fàbregas és que entre les obres que hi ha al manuscrit, una d'elles *Vexilla regis* (f. 119^v) té una anotació que diu “A 5 de Sebastià Fuster”²²⁰, organista i mestre de cant de la catedral de Girona (1589-1604) segons Francesc Civil.²²¹

5. EL FONS MUSICAL DE LA CATEDRAL DE GIRONA

Aquesta secció s'ha elaborat a partir del catàleg que Josep Maria Gregori ha realitzat del fons musical de de l'Arxiu Capitular la catedral de Girona. Compta amb 1952 registres musicals que estan catalogats i classificats en cinc col·leccions: 1248 obres manuscrites d'autor, 439 obres manuscrites anònimes, 89 llibres corals, 7 llibres de faristol i 169 impresos.²²²

5.1. Manuscrits d'autor

Pel que fa als manuscrits d'autor recopilen majoritàriament obres que estaven relacionades amb les celebracions litúrgiques i religioses que es celebraven a la Catedral i que eren interpretades per la capella de música. D'aquestes 1248 obres manuscrites i d'autor, 543 corresponen a mestres i organistes de la Catedral: Verdalet (1), Gas (48), Gaudí (1), Milans i Godayol (7), Gònima (72), Juncà (70), Balius (25), Arquimbau (41), Pons, (21) Compta, (88) Carreras, Casademont (2), Rué (23), Perramon (34), Colomer (13) i Civil (10).²²³ Val a dir però que una part important del repertori dels mestres de la Catedral des segles XV i XVII acabà formant part de la biblioteca de Joan Carreras i Dagas,²²⁴ bibliòfil i mestre de la Seu.

²¹⁹ Marquès i Planagumà, “Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona”, p. 109.

²²⁰ Només es conserva una veu. Diu Ros-Fàbregas que el copista només va copiar la veu superior de la segona estrofa (“O Crux ave”) deixant la resta de pentagrames buits.

²²¹ Civil i Castellví, “Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500”, p. 570. Segons Ros-Fàbregas a l'Arxiu Diocesà de Girona hi ha documentació que amplia la seva activitat com a mestre de cant uns anys, essent el període de 1581 a 1604.

²²² Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona* (Inventaris del fons musicals de Catalunya; 10) (Barcelona: Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Barcelona i Institut d'Estudis Catalans, 2019).

²²³ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. L.

²²⁴ Fou adquirida per la Diputació de Barcelona el 1892, gràcies als informes favorables de Francisco Asenjo Barbieri i Felip Pedrell. Vegeu Francesc Bonastre. “Les primeres col·leccions de música de la Biblioteca de

Actualment aquest repertori es conserva en el fons de la Biblioteca de Catalunya que porta el seu nom, donat que les converses amb la Diputació de Girona entre els anys 1870-1871 per obtenir aquest llegat no va prosperar.²²⁵ Reafirma aquesta deslocalització del fons del GIC d'una part important del fons Carreras i Dagas de la Biblioteca de Catalunya la concordança que hi ha entre les edicions impreses del segle XVI de les obres de Giovanni Matteo Asola, Girolamo Belli i Ercole Zappano de la col·lecció d'impresos GIC: Imp-7. La part d'Altus es conserva a Girona, mentre que les del Cantus són al fons Carreras i Dagas a la Biblioteca de Catalunya. Un fet similar es produeix amb l'Imp-125 del llibre de Motets a 5 veus sobre el Càntic dels Càntics de Giovanni Pierluigi da Palestrina, de manera que a Girona es conserva el quadern d'Altus de l'edició de Girolamo Scotto (Venècia, 1603), mentre que al fons Carrera i Dagas de la Biblioteca de Catalunya ho fan els quaderns de Cantus, (m 136), Altus (M153), Quintus (M252), Quintus c.2 (M882) i Bassus (M137) de la primera edició d'Antonio Gardano (Venècia, 1587). A aquest repertori deslocalitzat caldria sumar els manuscrits miscel·lanis MS. E-Boc 5 i el MS. E-Bbc 682.

Respecte als manuscrits d'autor que es conserven a la Catedral entre el segle XVI i primera meitat del XVII només podem fer referència al manuscrit nº4.

4. Marcià Albareda. (+ 1673). Tono per a 8 veus i Acompanyament. “A la reyna del Carmelo A 8/Marcià Albareda”

Es tracta d'un foli apaïsat recte i 5 quartilles també apaïssades de mitjans del segle XVII. Les mides són de 319 cm × 214 cm i 160 cm × 212 cm, respectivament. Està escrit per dos cors. El primer cor: Tiple ½, Alt i Tenor; el segon cor: Tiple, Alt i Baix. Es conserva complet.

Catalunya: el fons Carreras i Dagas i el fons Felip Pedrell”, Conferències en el centenari de la Biblioteca de Catalunya (1907-2007) (Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2008), p. 30-32. La biblioteca de Joan Carreras i Dagas constituí el fons que fundà la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya. La catalogació del fons Carrera i Dagas generà l'edició de dos volums del catàleg que Felip Pedrell publicà entre el 1908 i 1909. L'encàrrec contemplava l'elaboració d'un “catàleg monumental il·lustrat, amb comentaris crítics i il·lustracions musicals”. Vegeu Felip Pedrell, *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona*, 1, (Vilanova i Geltrú: Oliva Imp., 1908), p. 9-15.

²²⁵ Lluís Brugués i Agustí i Josep Maria Garcia i Balda, *Joan Carreras i Dagas* (Girona: Ajuntament de Girona: 2014), p. 142-146.

5.2. Manuscrits anònims

Aquesta secció conté 439 obres, majoritàriament repertori eclesiàstic en llatí i romanç dels segles XVII al XIX. En moltes ocasions, a les partícules, que són copiades entre les darreries del segle XVII i principis del segle XIX, hi ha dibuixos i gargots, així com inscripcions amb els noms dels escolans cantors que les van interpretar (sovint amb la frase al costat de “ha passat aixó”) al costat de l’any en què ho van cantar.²²⁶ Ens trobem noms com Pere Almirac, Pere Mux, Pere Marquès, Josep Mercaer, Ramon Parsalisa, Feliu Busquets, Narsis Bibern, Joan Juñe, Genís Pou, Josep Bisbe, Pere Pou, Agustí Labrosa, Joan Pages, Francesc Baró, Fidel Bisba, Joseph Vert, Ignasi Coll, Narcís Coll, Miquel Vilar i Ermengol Llopis. Entre les obres manuscrites d’autor i les anònimes es conserven 81 en les que hi ha a l’interior del títol original o en alguna anotació de la coberta dels manuscrits la inscripció de la propietat a nom de Francesc Crehuet. Així mateix, es conserven 14 manuscrits on hi ha el nom de Quilmetas (ratllat cinc vegades), 68 manuscrits tenen el segell de J. Perramon i 66 el de F. Forn.

5.3. Llibres corals

Al fons de la catedral de Girona es conserven 89 llibres corals, 31 dels quals es van escriure entre el segle XV i la primera meitat del segle XVII. Destaquen per la seva magnitud, pulcritud i per la bellesa ornamental.²²⁷

5.4. Llibres de faristol

La col·lecció de “llibres de faristol” està composta per set llibres de polifonia dels segles XVII-XVIII, de naturalesa miscel·lània. Recullo quatre d’ells del segle XVII.

3. Joan Pujol Requiem a 4 veus²²⁸

Es tracta d’un llibre de polifonia enquadrat amb cobertes de pergami, relligaments en diferents punts i dos tancaments de pell del segons terç del segle XVII. Les seves mides són de

²²⁶ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, LII-LIV.

²²⁷ Vegeu l’Apèndix 8 del Volum II.

²²⁸ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. L, està identificat gràcies a concordança del seu responsori, *Ne recorderis peccata mea Domine*, amb el que es conserva a Canet de Mar: Au- 818 i BC: M585, f. 41^r (T) i 37^v (B). Vegeu *Música eclesiàstica de Joan Pujol (1570-1626)*, *Marcia Albareda (+1673)*, *Josep Reig (+1669)* i *Miquel Rosquelles (+1684) per a 4, 7 i 8 veus* (Transcripció: Josep Maria Gregori- Bernat Cabré) (Vilablareix: Ficta, 2015). *Mestres Catalans Antics*, vol. 7 i *Andrea Puentes-Blanco, Música y devoción en Barcelona (ca. 1550-1626). Estudio de libros de polifonia, contextos y prácticas musicales*, tesi doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2018, vol. I, p. 3, 7, 19.

305 cm × 210 cm. Està escrit per a Contralt, Alt, Tenor i Baix. El f. 25 està enganxat a la cobertura de darrere, amb les parts musicals d'A i B copiades al f. 24. Es conserva en mal estat, ja que els plecs estan desmembrats i els folis estan desgastats per l'ús. S'atribueix a Joan Pujol en base a la concordança del responsori "Ne recorderis peccata mea Domine" amb el mateix que es conserva a Canet de Mar: Au-818, editat a Josep Maria Gregori-Bernat Cabré. Música eclesiàstica de Jon Pujol (1570-1626), Marcià Albareda (+1673), Josep Reig (+1669) i Miquel Rosquelles (+1684), per a 4, 7 i 8 veus. Vilablareix: Ficta, 2015.-Mestres Catalans Antics, 7.

5. Josep Gas, Joan Pujol. Misses a 4 veus. "Missae quae á quatuor vocibus, Domi-/nicis Aventus, nec non Quadragesimae/in Cathedrali Ecclesia Gerun-/dae secundum usum"

És un volum recte de 21 folis de 1618. Es tracta d'un llibre de polifonia enquadernat amb cobertes de pergami, sis punts de relligament i dos tancaments de pell. Les seves mides són de 435 cm × 280 cm. Es conserva complet. Té les lletres capitals dels títols diplomataris en vermell. Conté [1] f. IV 4^r: "Missa pro Dominicis Adventus". "Sepuag. Sexag. Et quiquages. Tantum" (afegit)- Auctore Iosepho Gaz", solament conté el Kyrie eleison; [2] f. 4^v-1^r: "Missa Quadragesimae Dominicis -et feria 4ª cinerum se canta al Diumenge/ de Rams (afegit)- Auctore Ioanne Pujol. 1618" conté 3 "Christe eleison", sense el Gloria; f. 33^v; inscripció al terme: "Codern de la Sta. II^a Cathedral per la /Dominica Dios Mio No/Antonio Guiu". Conservatoció deficient: enquadernació malmesa i folis desgastats per l'ús. Aquest llibre de polifonia correspon a l'antic Ms. 1 que Higini Anglès descriu a *Johannis Pujol. Opera omnia. Volumen II. In festo Beati Georgii*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans-Biblioteca de Catalunya, 1932, p. VI.

6. Joan Pujol. Vexilla Regis a 4 veus

Es tracta d'un llibre de polifonia del segon terç del segle XVII enquadernat amb cobertes de pergami, diferents punts de relligament i dos tancaments de pell. Les seves mides són de 308 cm × 209 cm. Es conserva complet. Està escrit per a Contralt, Alt, Tenor i Baix. El títol diplomatare de la portada és "Aquest Llibre es de la Santa Isglesia Cathedral/de Gerona". A l'angle superior dret del f. 3^r hi consta l'autor "Compositum á Ioanne Pujol". Conté les estrofes polifòniques, parelles, de l'himne: [1] f. IV-3^r: "Compositum á Ioanne Pujol", "Quae vulnerata lancae", [2] f. 3^v-5^r: "Arbor decora et fuldida", [3] f. 5^v-7^r: "O crux ave spes unica". Concorde amb TarC:An -77, Ms. que sense el nom de l'autor, probablement Miquel Roué copià i portà a Tarragona, després d'ocupar la plaça de mestre de la catedral de Girona. Val a dir l'obra ja

havia estat transcrita juntament amb les dues Passions i Missa a 4 que es conserven GIC-per Joan Carreras i Degas, el qual en feu una versió amb Flauta 1/2, Violí 1/2 i Acompanyament, cf. GIC: Au-1020. Aquest llibre de polifonia correspon a l'antic Ms. 3 que H. Anglès descriu a *Johannis Pujol. Opera omnia. Volumen II. In festo Beati Georgii*. Barcelona: Institut d'estudis Catalans - Biblioteca de Catalunya, 1932, p. VII; se li assigna també l'antiga signatura 78/380.

7. Joan Pujol; Anònims. Passions a 4 veus. "Pasio de Domingo de Ramos y Feria Sexta"²²⁹

És un llibre de polifonia de 1618 que es conserva complet. Està enquadernat amb cobertes de pergami sobre cartró, sis punts de relligament i dos tancaments de pell. Inclou capitals en vermell. Conté [1] f. IV-2^r (actual f. 2 unit a l'antic f. 3), (Íncipit de la passió) "Passio Domini Iesu Christi secundum Matthaem/Ioannem", per a Contralt 1/2, Alt i Tenor; [2] f. 2^v-18^r: "Auctore Ioanne Pujol. 1618", "Non in die festo", per a Contralt, Alt, Tenor i Baix. [3] f. 18^v-29^r "Feria Sextam Paraceue. A 4. Joannes Paulus Puyol", "Quem queritis" per a Contralt Alt, Tenor i Baix. [4] f. 29^v-30^r (Anònim) "Passio Domini nostri Jesu Christi secundum Matteum" per a Contralt 1/2, Alt, i Tenor, la m, còpia del tercer terç del segle XVIII, incompleta; [6] f. 31^v-32^r: fragment de polifonia sense text, llevat de la capital: "D", per a contralt 1/2, f. 32^r en blanc; [7] f. 32^v-33^r (Anònim) "Passio Domini nostri Jesu Christi secundum Matteum", per a [I Cor: Contralt 1/2, Tenor 1/2; II Cor: Contralt 1/2, Alt i Tenor), la m, còpia del tercer terç del segle XVIII, incomplet; f 33^v.: conté diverses inscripcions: "Amor no me mates mas", "Jesu filii Davit miserre meÿ", "Glorias y gracias de la Boca de los Santos y Justos de la Corte Celestial", "Vuy que contam als 24 de 9bre de 1689/ se ha feta siesta a l'ospital y donant perpaga pi y vi" (repetit tres vegades). Aquest llibre de polifonia correspon a l'antic Manuscrit 2 que Higiní Anglès descriu a *Johannis Pujol. Opera omnia. Volumen II. In festo Beati Georgii*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans- Biblioteca de Catalunya, 1932, p. VII; també se li assignà la signatura 78/381. Vegeu l'edició moderna de les Passions de Joan Pujol a José V.González Valle. *La tradición polifónica del canto del "Passio" en Aragón*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1990, p. 141-162 i a *La tradición del canto litúrgico de la Pasión en España*. Barcelona: CSIC, 1992, p. 158-173.

²²⁹ Gregori i Cifré, *Fons de la catedral de Girona*, p. L, forma part de la mateixa col·lecció que el LF-3, estudiat anteriorment. Està en concordança amb GIC: Au-1013, 1016, 1017 i 1018. Les Passions de Diumenge de Rams i Divendres Sant contingudes en aquest llibre hans estat editades per José Vicente González Valle. *La tradición polifónica del canto del "Passio" en Aragón*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1990, p. 141-162 i a *La tradición del canto litúrgico de la Pasión en España*, I, (Barcelona: Universitat de Barcelona, 2018), p. 3, 7, 19.

5.5. Impresos

Pel que fa a la col·lecció de música impresa el fons de la Catedral de Girona atresora edicions molt valuoses del segle XIX. Jo recullo les que són del segle XVI (Imp-7)²³⁰ i primera meitat del XVII (Imp-125),²³¹ així com les que contempnen obres d'autors d'aquest període (Imp-145).

7. Giovanni Matteo Asola; Belli Hieroni; Hercule Zapanno. Salms. ALTUS/SECUNDUS CHORUS/DUPLICIS COMPLETORII/ROMANI, Quorum primum paribus, alterum vero ne que pro temporum varietate/in fine officii dicuntur/PARIBUS VOCIBUS [...] R.D.IO.MATTH ([...] ASSOLA) AVCTORE/VEN(ETIIS MD) LXXXVII/Apud Riciardium Amadinum

L'edició és de Venècia: Apud Riciardum Amadinum, 1586 1588. Es conserva incomplet. Aquest imprès inclou: [1] GiC: Ms Au-1048, "Rubbleo", "Hoc corpus". [2] Giovanni Matteo Asola, p. 1-16: ALTUS/SECUNDUS CHORUS/DUPLICIS COMPLETORII/ROMANI, Quorum primum paribus, alterum vero communibus/decantantur vocibus/Quatuorq. Ille B.V. Antiphone que pro temporum varietate/in fine officii dicuntur/PARIBUS VOCIBUS [...] R.D.IO.MATTH ([...] ASSOLA) AVCTORE/VEN(ETIIS MD) LXXXVII/Apud Riciardium Amadinum. (RISM: A22566, del qual se'n conserva el quadern de Cantus a la BC: M 553 (CP 562). Cf. <https://hispanicpolyphony.eu/es/source/1826>). [3] Giovanni Matteo Asola, p. 17-24: ALTUS/PSALMI AD /TERTIAM/SECUNDUM USUM S. ROMANAE ECCLESIAE/Cum Hymno. Te Deum laudamus. /CHORUS PRIMUS. QUATUOR VOCIBUS [...] R.D.IO. MATTH [...] ASULA AV)CTORE/VENET (IIS MD) LXXXVI/ Apud Riciardium Amadinum; p. 18^v: 10. Matthaeus Asula (RISM A 2563, del qual se'n conserven dos exemplars dels quaderns de les parts del Cantus del I i II Cor de la BC: M 565 (CP 561). Cf. <https://hispanicpolyphony.eu/es/source/18733>). [4] Giovanni Matteo Asola, p. 25-32: ALTUS/PSALMI AD /TERTIAM/SECUNDUM USUM ROMANUM/Ad pares

²³⁰ El repertori internacional del Renaixement queda recollit en aquest imprès. Es tracta d'un quadern d'Altus que té relligats en un mateix volum diferents edicions amb el repertori de completes i antífones marianes de Giovanni Matteo Asola (ca. 1532-1609), els salms de vespres d'Ercole Zapanno i els de Girolamo Belli (1552 - ca. 1620), impresos a Venècia per Ricardo Amadino, entre 1586 i 1588. Segons Gregori i Cifré, s'ha optat per incloure'l, dins la col·lecció d'Imp., de la mateixa manera que s'ha fet amb l'Imp-125, pel seu caràcter fragmentari.

²³¹ Dins de la mateixa col·lecció que l'Imp-7, es tracta d'un exemplar d'Altus de l'edició de Motets a 5 veus de Giovanni Pierluigi de Palestrina, imprès a Venècia per Girolamo Scotto 1603. Correspon a una reedició de la primera edició d'Angelo Gardano el 2587. RISM: P717 <http://www.printed-sacred-music.org/manuscripts/0000000002484>. Al fons Carreras i Dagas de la BNC es conserven els exemplars M136, M882, M137, M 156 i M 252 (antics CP 532) de la primera edició d'Angelo Gardano, Venècia, 1587. Cf. Andrea Puentes-Blanco, "Libros impresos de la polifonía en la Biblioteca de Catalunya (1503-1628)", *Revista Catalana de Musicologia*, IX, 2016, p. 75-98 i <https://hispanicpolyphony.eu/es/source/18661>.

voces canandi; Cum Hymno. Te Deum laudamus. /CHORUS SECUNDUS. QUATUOR VOCIBUS/Per R.D [...] VENET(IIS MD) LXXXVI/Apud Riciardum Amadinum (Correspon al quadern d'Altus del II Cor de l'edició anterior). [5] Ercole Zappano, p. 33-60: ALTUS/AD VESPERAS /INTOITUS ANNI/ SOLEMNITATIBUS/DAVIDICA PSALMODIA/ Quaternis concinen [...] (vo)cibus/CVM CA [...] (VIR) GINIS/ NNO. VNEIITIS (M) DLXXXVIII/APUD RICIARDUM AMADINUM; p. 34: Hercules Zappannus (RISM: Z92, DEL QUAL SE'N CONERVA UN EXEMPLAR DE LA PART DE CANTUS A LA Biblioteca de Catalunya: M 565B (CP 563) Cf. <https://hispanicpolyphony.eu/es/source/18731>). [6] p. 61-88: ALTUS/HIERONYMI BELLI/ARGENTESIS/PSALMI AD VESPERAS/CVUM HYMN [...] (MAG) VEN (ETIIS)/ APUD IACOBUM VICENTIUM [...] Amadinum socios /MDLXXXVI (RISM: B1731, del qual se'n conserva un exemplar de la part de Cantus a la Biblioteca de Catalunya: M. 552 (CP 560). Cf. <https://hispanicpolyphony.eu/es/source/18640>).

125. Giovanni Pierluigi da Palestrina. Motet a 5 veus. ALTUS/ IOAN PETRALOYSII/PRAENESTINI/Mottetorum Quinque vocibus/Liber Quartus, ex Canticis Salomonis, /nunc deuo in lucem aditus./ Venetÿs Apyd Haredem Hieronymi Scoti MDCIII

L'edició és de Venècia: Apud Haredem Hieronymi Scoti, 1603. Es conserva incomplet. Aquest imprès inclou una "Taula de Motets o cantars del present llibre", paginada a l'inici del qd. RISM: P717 <http://www.printed-sacred-music.org/manuscripts/00000002484>. Al Fons Carreras i Dagas de la Biblioteca de Catalunya es custodien els exemplars M136, M882, M137, M156 i M252 (antics CP 532) de la primera edició d'Angelo Gardano, Venècia, 1587. Cf. PUENTES-BLANCO, Andrea. "Libros impresos de polifonia en la Biblioteca de Catalunya (1503-1628)", *Revista Catalana de Musicologia*, IX (2016), p. 75-98 i <https://hispanicpolyphony.eu/es/source/18661>.

145. Música per a Orgue. Praxis Organeidi in Ecclesia/Kirchliches Orgenspiel/eine Aswahl von Orgelstücken vorzugsweise der namhaftesten Mesiter des 16. Un 17. J/gesammelt von /Friedrich riegel/III Heft. Ionische, Aeolische und Mixolydische Tonart

L'edició és de Brixen: A. Weger's Buch, 1872. Es conserva complet. Es tracta d'un recull d'obres per a Orgue aplegades per modes tonals de diversos autors del segle XVI al XVIII: J. Pachelbel, G. Carissim, G. B. Fasolo, A. Gumpelzhaimer, J. C. Kittel, J. C. Kerl, .G. Albrechtsberger, J. E. Ret, G. Muffat, G. Palestrina, J. Grätz, E. Eberl, O. Lasso T. L. Vittora, Sacartt, G. Frescobaldi, J. Jeep, M. Prätorius, H. L. Hassler, O. Pitoni i J. S. Bach, entre d'altres.

Conté una dedicatòria “Con mis mil mejores deseos y Buenos recuerdos/a Mosén Fernando Fors Navarro/Bonn, 21 de juliol de 1961/ Heinrich [...]”.

6. RESUM DEL CAPÍTOL I

Entre el 1500 i 1650 Girona gaudia d'estructures i espais importants disposats a acollir la multitud de diferents cerimònies que tingueren lloc a la ciutat i rebre a les diverses personalitats importants que passaren per la ciutat.²³² A més d'un nombre molt considerable d'esglésies, convents i monestirs, on veurem a la Part II i III d'aquesta tesi que es celebraven alguns oficis durant festivitats importants, la ciutat comptava amb la basílica de Sant Feliu i la Catedral, espais imprescindibles i de referència a nivell cerimonial, on es celebraven oficis, misses i on s'anava a escoltar el Te Deum quan la cerimònia així ho requeria; també es feien processons al seu interior i als voltants. De la mateixa manera, Sant Feliu i la Seu suposaven el punt de partida de processons com la del dia de Corpus, model de moltes altres importants. Ambdós temples tenien capella de música i orgue (o més d'un en el cas de la Catedral) com hem vist al Capítol I, per tal d'acompanyar i solemnitzar els diferents actes litúrgics que hi tenien lloc. Així mateix Girona presumia d'un impressionant aspecte que la convertia en l'escenari perfecte per albergar els diferents actes que acompanyaven i definien aquestes cerimònies. El Capítol i els jurats de la ciutat n'eren els facilitadors i gestors,²³³ tot i que no sempre amb una bona entesa entre ambdues institucions.²³⁴ A tot això cal afegir la seva ubicació geogràfica, definint-la com a portal d'accés de ciutadans francesos i seguint Emili Ros-Fàbregas, afavorint la circulació de músics francesos, així com de repertori internacional.²³⁵

Durant aquest llarg període de temps la ciutat no va ser aliena als moments complicats que vivia Europa ni a la complexa relació que mantenia amb la monarquia espanyola. D'altra banda, l'escassa producció agrícola, la manca d'aliments, el declivi comercial i els abundants episodis de pesta dibuixaren un panorama de misèria, que com veurem al Capítol IV, fou font

²³² Aquestes cerimònies s'estudiaran a la Part II i Part III d'aquesta tesi doctoral.

²³³ A la Introducció de la tesi s'elabora un estudi del *Cerimonial dels jurats* de 1596 on es recullen els protocols dels llibres antics que els jurats havien de seguir en els diferents actes, ordenats en funció de les festivitats litúrgiques i de les cerimònies extraordinàries que es portaven a terme, en els que havien de participar. Al Document 7 de l'Apèndix 2 es fa una transcripció completa del document.

²³⁴ Vegeu Àngel Pubill, *Festa, litúrgia i música a la Girona del barroc: La visió dels jurats*, p. 16-22.

²³⁵ Vegeu Ros-Fàbregas, “Dos manuscrits de polifonia amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, p. 29.

de motivació d'alguna de les cerimònies, o per contra, provocà que es prohibissin els balls o altres manifestacions d'alegria.

Joan Pujades, Andreu Ponsatí, Francesc Pou i Campells eren membres tots de diferents cobles de ministrils d'entre quatre i cinc músics. Jaume Julia apareix com a integrant d'un grup de música sorda de set membres, Francesc Mallol per "tres tabals y quatre trompetes" i Llätzer Martí "per sonar un tambor als soldats y per lo pipphano". Bartomeu Molins consta "per sonar a cavall los atambors". Així mateix, Esteve Miralles, mestre de capella de la Catedral, se li pagaren nou lliures "per tots los cantos de dits dies". A Joan Martí, mestre de capella de Sant Feliu, "per haver sonat ab un orga xich en dita Iglesia de sant Feliu". Podem trobar més referències a músics concrets el 1590 on s'acusava a Antoni Verges i els seus companys de violar la prohibició de tocar. El 1600 ens trobem al músic Joan Rovira, Miquel Clarà i "sos companyons" també en una situació compromesa. En circumstàncies complicades ens trobem al músic Pou el 1604. Als *Manuals* de 1607 apareix Jaume Moler, fuster i entenc que músic de Girona, per unes albaides. Als pagaments que es fan a propòsit de la processó de Santa Teresa el 1622 s'abonaren 2 lliures a Toni Camps per quatre trompetes i quatre tabals. El 1629 es redactà una època en la que es llogaven uns anafils i una trompeta, Així mateix, el 1648 ens trobem a Narcís de Rocabruna Sampsó i Montpalau i Guillem Puigjaner, a propòsit del lloguer d'una trompeta.

Gràcies als estudis de Civil, Marquès, Gregori i Cifré i a la documentació de les *Actes Capitulars* sabem també els noms dels mestres de capella des del segle XV al segle XVII, tant de la Catedral com de Sant Feliu, així com els organistes dels dos llocs. Val a dir que no sempre coneixem del músic concret al que es feia referència, però sí sabem l'agrupació en la que actuava. És el cas del pagament de dos lliures "als trompetes del senyor princep". Així mateix, ens podem trobar que només tenim constància del lloc de procedència, per exemple el pagament d'una lliura i quatre sous a l'entrada de Felip el bell el 1503 d'una cobla de Púbol. En aquesta mateixa entrada es menciona la presència de joglars de Ventalló i Púbol. A les festivitats de Sant Narcís, el 1594 es recullen pagaments a músics de Barcelona i de Girona. Així mateix, Chía recull en el seu treball *La música en Gerona* una relació important de cobles de joglars documentades entre el segle XV i XVI i la seva procedència. També de les cobles de ministrils i els sonadors de corda.

Aquest panorama, que ens aporta escassa informació pel que fa a contingut purament musical, quedarà completat amb l'estudi del Capítol V amb la gran riquesa de la *Consueta* en la que ens trobem amb una descripció molt precisa del cerimonial i de la música que sonava a cada una de les festivitats. D'altra banda, gràcies a la recent publicació de l'estudi de Josep

Maria Gregori i Cifré pel que fa al fons de la catedral de Girona hem pogut resoldre la manca de testimonis musicals concrets respecte a aquest període amb l'estudi de manuscrits d'autor, manuscrits anònims, llibres corals i impresos. La catedral de Girona era una institució de referència que estava en contacte amb les altres catedrals catalanes i amb els centres musicals del sud de França. Els mestres de capella, organistes, cantors i ministrils es movien en diferents centres musicals dels països de la corona catalanoaragonesa gràcies a la xarxa de relacions que existien entre les catedrals catalanes, valencianes i aragoneses. De la mateixa manera, també ho feien, gràcies a la seva ubicació geogràfica estratègica, en els territoris de la Catalunya Nord. És per això que el fons musical de la catedral de Girona, llevat del repertori que es troba deslocalitzat, compta amb música no només de la zona d'influència de la Seu, sinó també amb música d'altres centres catalans, composicions d'autors hispànics i repertori internacional. Així mateix, aquest capítol inclou referències als manuscrits E-Boc 5 i E-Bbc 682 com a documents deslocalitzats, corroborant així la hipòtesi de Ros-Fàbregas de la seva procedència gironina.

PART II
LES CERIMONIES CIVILS

CAPÍTOL II

LES ENTRADES REIALS I D'ALTRES DIGNATARIS

El Capítol II està dividit en dues seccions. En la primera secció es fa un estudi de les diferents entrades reials que rebé Girona entre els anys 1500-1650. La segona secció presenta les entrades realitzades per altres dignataris (virreis, consellers, ducs, ambaixadors, comtes i comtesses, “oïdors militars”, cancellers, tresorers, governadors, “mossurs”, bisbes, cardenals, inquisidors, generals, monges i visitadors) a la ciutat durant aquest segle i mig.

1. L'ENTRADA REIAL

L'arribada de les noves idees humanistes del Renaixement va venir acompanyada de canvis en les tradicions dels festivals europeus de l'època medieval. Es recuperaren les tradicions clàssiques: el festival d'aigua, les entrades d'estat a mode d'entrades triomfals de l'imperi romà, també els ballets a cavall que emulaven els antics grecs. Així mateix, es recobrà l'antic escenari, s'inventaren el prosceni i els decorats en perspectiva i es reconstruïren a Itàlia i a França la música i dansa antigues.¹

Segons Roy Strong els canvis dels festivals medievals durant la segona meitat del segle XV a la segona meitat del segle XVII vingueren determinats bàsicament per tres esdeveniments. El primer d'ells fou la transformació de l'entrada reial en un triomf absolutista a mode de les entrades imperials romanes. El segon canvi vingué amb la recuperació de l'ideal de la cavalleriesitat, la importància de la cort, i la seva arquitectura.² Finalment, el tercer canvi es concretà amb el naixement de teatres de cort fixes ens els que s'emulava l'estructura còsmica com a model de l'estat absolutista. El *ballet de cour* va constituir la forma renaixentista més important dels nous festivals i en la que es plasmaran d'una manera més evident els ideals humanistes: l'analogia del macrocosmos-microcosmos i l'aspiració de la terra amb les

¹ Roy Strong, *Arte y poder. Fiestas del Renacimiento (1450-1650)* (Madrid: Alianza Editorial, 1988), p. 55.

² Strong, *Arte y poder*, p. 55-56.

harmonies del cel a través dels símbols visuals, l'al·legoria, la música i el moviment.³

La presència reial es materialitzava a través de les celebracions reials. Aquests esdeveniments estaven normalment relacionats amb aspectes importants de la vida del rei o de la família reial: naixements, matrimonis i defuncions. També es portaven a terme altres actes en els quals la reialesa era el centre d'atenció: pregàries, accions de gràcies, commemoracions per motius bèl·lics i nomenaments de càrrecs importants, juraments del rei davant les corts i cerimònies per l'accés del nou rei al tron.⁴ Tanmateix, la visita del rei o d'algun altre membre de la família reial suposava la festa reial més important que es celebrava a Catalunya.⁵ Aquesta

³ Strong, *Arte y poder*, p. 55.

⁴ Maria Àngels Pérez Samper, "Les festes reials a la Catalunya del Barroc", a Albert Rossich i August Rafanell (ed.): *El barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987* (Barcelona: Quaderns Crema, 1987), p. 347. De la mateixa autora vegeu *Barcelona, Corte. La visita de Carlos IV en 1802* (Barcelona: Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España, 1973); "Fiestas reales en la Catalunya de Carlos III", a *Actes del II Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Catalunya a l'època de Carles III, Pedralbes, Revista d'Història Moderna*, 13/2 (1988), p. 561-576; "El Rey y la Ciudad. La entrada real de Carlos I en Barcelona", a *Studia Historica. Historia Moderna*, VI (1988), p. 439-448; "La presencia del rey ausente: las visitas reales a Cataluña en la época moderna", a González Enciso, A. i Usunáriz Garayoa J. M. (dir.), *Imagen del rey, imagen de los reinos. Las ceremonias públicas en la España Moderna (1500-1814)* (Pamplona: EUNSA 1999), p. 63-116; "Barcelona corte: las fiestas reales en la época de los Austrias", a Lobato, María Luisa-García, Bernardo J. (coord.), *La fiesta cortesana en la época de los Austrias* (Valladolid: Junta de Castilla y León, 2003), p. 139-192; "Las entradas reales: ceremonia y espectáculo", a Ríos, R. E. i Vilaplana Sanchís, S. (ed.), *Germana de Foix i la societat cortesana del seu temps* (València: Generalitat Valenciana, Biblioteca Valenciana, 2006), p. 145-159. Vegeu també Pérez Samper, Miguel Raufast Chico, "Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la Guerra Civil Catalana (1460-1473)", *Anuario de Estudios Medievales (AEM)*, 38/2 (juliol-desembre de 2008), p. 1.037-1.085.

⁵ En l'àmbit hispànic vegeu Rafael Seugón, *El magestuoso recibimiento, y famosas Fiestas que en la insigne Ciudad de Barcelona se han hecho a la Magestad de la Serenissima Reyna de Ungria doña Maria de Austria, que Dios guarde [...]* (Barcelona: Esteban Liberòs, 1630). Del mateix autor, "La insigne, entretenida, y celebrada fiesta que en servicio de su Alteza del Señor Infante Cardenal se hizo en Barcelona, a los 31 de enero de 1633, con las invenciones, trages, empresas, motes, bayles, y canciones, que en tal mascara se hizieron, y cantaron, cuyo origen fue la entrada del Gran Belluga" (Barcelona: Pedro Lacavalleria, 1633); Maricarmen Gómez Muntané, *La música en la casa real catalano-aragonesa, 1336-1432*, I (Barcelona: Bosch editors, 1979); Laura García Sánchez, "Solemne entrada a Barcelona y diversos acontecimientos festivos ante la jura de fueros del reino de Cataluña por Felipe IV, en 1626: el dietario, como testimonio, de Miquel Parets", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13, II (1983), p. 473-480; Rosana de Andrés Díaz, "Las entradas reales castellanas en los siglos XIV y XV, según las crónicas de la época", *La España Medieval*, 4, 1984, p. 48-62; José Manuel Nieto Soria, "Ceremonias de la realeza. Propaganda y legitimación en la Castilla Trastámara (Madrid: Nerea, 1993); Emili Ros-Fàbregas, "Music and ceremony during Charles V's 1519 visit to Barcelona", *Early music*, XXXIII (1995), p. 374-39; María Prevosti, "Maria d'Hongria a Barcelona: exemple de rebuda d'un personatge reial a la Barcelona del segle XVII", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, any XVIII, 18-II (1998), p. 169-178; Tess Knighton i Carmen Morte García, "Ferdinand of Aragon's entry into Valladolid in 1513: the triumph of a Christian King", *Early Music History*, 18 (1999), p. 119-163; Juan José Carreras, "La música de las entradas reales", Robledo, Luis *et al.* (ed.), a *Aspectos de la cultura musical en la corte de Felipe II* (Madrid: Alpuerto, 2000), p. 273-287; Krista de Jonge, "El Emperador y las Fiestas Flamencas de su Época (1515-1558)", a *La Fiesta en la Europa de Carlos V* (Sevilla: LF Ensayos, 2000), p. 49-71; M. L. Madonna, "El viaje de Carlos V por Italia después de Túnez: el triunfo clásico y el plan de reconstrucción de las ciudades", a *La Fiesta en la Europa de Carlos V* (Sevilla: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 2000), p. 235-255; Alfredo J. Morales, "Recibimiento y Boda de Carlos V en Sevilla", a *La Fiesta en la Europa de Carlos V* (Sevilla: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 2000), p. 27-47; María Luisa Lobato i Bernardo José García García (coord.), *La fiesta cortesana en la época de los Austrias* (Valladolid: Junta de Castilla y León, 2003), p. 233-247; Vicente Lleó Cañal, "Entradas reales y estrategias urbanas en el Renacimiento. El caso sevillano", a

visita cobrava la seva expressió per antonomàsia en l'entrada reial que es feia de manera pública i solemne.⁶ Les processons que es celebraven durant l'any així com les entrades reials seguien el mateix recorregut de la processó del dia de Corpus.

En època del reis catòlics la cort no estava ubicada de manera fixa en una ciutat, de manera que Catalunya, tot i que era un destí escollit pels reis per fer llargues estades, deixà de ser el lloc de residència reial. Carles V va realitzar un total d'onze visites al Principat, quasi el doble de les que va fer el seu fill Felip II, que es van reduir únicament a sis. Felip III només va visitar Catalunya en una ocasió, el 1599, després del seu casament amb Margarida d'Àustria. Tot i que es produí amb goig per ambdues parts, la situació es va veure dràsticament modificada uns anys després, de manera que el monarca no va venir més a Catalunya. El seu successor, Felip IV, amb un èxit molt relatiu, no va visitar el principat fins el 1626. Sis anys més tard, es va produir el seu últim i poc satisfactori viatge a Catalunya, concretament a Barcelona. Passà molt de temps fins que la figura del rei tornà a trepitjar terres catalanes, absència només apaivagada pel pas d'algun membre de la família reial com el prínceps de Savoia.⁷

Antonio Garrido Aranda (coord.), *El mundo festivo en España y América* (Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, 2005), p. 91-102; Miguel Ruffaust Chico, “¿Un mismo ceremonial para dos dinastías? Las entradas reales de Martín el Humano (1397) y Fernando I (1412) en Barcelona”, *En la España medieval*, 30 (2007), p. 91-129; María José del Río Barredo, “El viaje de los príncipes de Saboya a la corte de Felipe III (1603-1606)”, a *L'affermarsi della corte sabauda. Dinastie, poteri, élites in Piemonte e Savoia fra tardo medioevo e prima età moderna*, Paola Bianchi, Luisa Clotilde Gentile (coord.) (Torí: Silvio Zamorani editori, 2006), p. 407-434; Josep Maria Sabaté i Bosch, “Entrada y recibimiento del rey en Tarragona”, a José Martínez Millán i Maria Antonietta Visceglia (dir.), *La monarquía de Felipe III. Los Reinos* (Madrid: Fundación Mapfre, Instituto de Cultura, IV (2008), p. 214-220; Juan Chiva Beltrán, “Triunfos de la Casa de Austria: entradas reales en la Corte de Madrid” (Castelló: Universitat Jaume I, *Potestas*, 4, 2011), p. 211-228; Ana Isabel Carrasco Manchado, “Las entradas reales en la corona de Castilla: pacto y diálogo político en torno a la apropiación simbólica del espacio urbano”, a Boucheron, Patrick y Genet, Jean-Philippe (ed.), *Marquer la ville, signes, traces, empreintes du pouvoir (XIIIe-XVIIe siècle)* (París: La Sorbonne, 2014), p. 191-234.

⁶ En l'àmbit internacional vegeu Elie Konigson, “La Cité et le Prince: Premières entrées de Charles VIII (1484-1486)”, a Jacquot, J. (coord.), *Les Fêtes de la Renaissance*, III (París: CNRS, 1972 (1956), p. 55-70; Ralph E. Giesey, *The Royal Funeral Ceremony in Renaissance France* (Ginebra: Droz, 1960). Del mateix autor, *Ceremonial et puissance souveraine. France XV-XVII siècles* (París: Armand Colin, 1987); Antoinette Huon, “Le Thème du Prince dans les Entrées parisiennes au XVIe siècle”, a Jean Jacquot, *Les Fêtes de la Renaissance*, I (París: CNRS, 1969), p. 21-30; Bernard Guenée i Françoise Lehoux, *Les entrées royales françaises de 1328 à 1515* (París: Éditions du CNRS, 1968); María Alves, “Entradas régias portuguesas: una visão de conjunto” (Lisboa: Horizonte, 1986); André Chastel, “Les entrées de Charles Quint en Italie”, a Jacquot, J. (cord.). *Fêtes et Cérémonies au Temps de Charles Quint* (París: CNRS, 1975), p. 197-206; David Rivaud, “Les entrées royales dans les “bonnes villes du Centre-Ouest aux XVe et XVIe siècles: théâtres et décors historiques”, a Noël Coulet i Olivier Guyotjeannin (dir.), *La ville au Moyen Âge. Sociétés et pouvoirs dans la ville*, II (París: Éditions du CTHS, 1998), p. 277-294; Fanny Cosandey, “La reine de France: symbole et pouvoir XVe-XVIIIe siècle” (París: Éditions Gallimard, 2000); Paola Venturelli, “La solemne entrada en Milán de Margarita de Áustria, esposa de Felipe III (1598)”, a Bernardo José García García, María Luisa Lobato López (coord.) (Valladolid: Junta de Castilla y León-Consejería de Cultura y Turismo, 2003), p. 233-247; Paola Bianchi i Luisa Clotilde Gentile, *L'affermarsi della corte sabauda. Dinastia, poteri, élites in Piemonte e Savoia fra tardo medioevo e prima età moderna* (Torino: Silvio Zamorani editori, 2006), p. 407-434.

⁷ Pérez Samper, “Les festes reials a la Catalunya del Barroc”, p. 352.

L'entrada reial, juntament amb el torneig i la mascarada foren els principals tipus de festival que el Renaixement va heretar de l'Edat Mitjana. Constituïa el moment en el qual un rei feia l'entrada i possessió d'una ciutat o vila de manera solemne. Fins al segle XIV, els magistrats, la burgesia i els membres de les confraries rebien al sobirà a la porta de la ciutat per acompanyar-lo després al centre de la població.⁸ És a partir del segle XV que es comencen a incorporar altres estaments de la societat, reflectint-se així l'ascens de les classes urbanes i l'augment de poder del governant.⁹ D'aquesta manera s'obtenia la participació del conjunt de la societat, assolint-se l'objectiu de la festa reial, que era que el sobirà pogués establir contacte amb el seu poble.¹⁰

L'entrada es ritualitzà de forma que sempre s'iniciava amb un gest de lleialtat: el governant, guarnit amb luxosos vestits i joies entrava a la ciutat a cavall o amb una mula. Els consellers portaven les regnes dels animals, així com les vares i els bordons del pal·li. En algunes de les entrades, un cavaller portava la seva espasa davant el rei i dos àngels,¹¹ que de vegades sortien de l'arc¹² i d'altres baixaven des de dalt a través d'uns cables, fent-li l'entrega oficial de les claus.¹³ Aquests arcs, malgrat seguir els preceptes dels models vitrubians i els ornaments de Valèrian, conservaven sempre un toc tradicional i popular.¹⁴ L'acte s'acompanyava amb una ofrena mútua de regals. El monarca garantizava els drets i privilegis dels ciutadans, fet que es tornava a repetir davant el clergat en arribar a l'església o catedral.

⁸ Segons Pérez Samper, "Les festes reials a la Catalunya del Barroc", p. 399, a la porta de les ciutats més grans es col·locaven carros triomfals. Aquests carros eren els elements de la processó de la Festa-Déu integrada a l'entrada reial.

⁹ Strong, *Arte y poder*, p. 22.

¹⁰ Pérez Samper, "Les festes reials a la Catalunya del Barroc", p. 345.

¹¹ Pérez Samper, "Les festes reials a la Catalunya del Barroc", p. 360.

¹² Segons Pérez Samper, "Les festes reials a la Catalunya del Barroc", p. 402-403 i 407. La simplicitat dels arcs triomfals de començaments del segle XVI van anar donant pas a arcs més complicats que procuraven fer-se "a l'estil romà" o "com els feren els grecs". La temàtica herculiana és una de les que abunden en aquests arcs. Diu Lenke Kóvacs, *La ciutat com a escenari*, p. 80 citant Jesús Francesc Massip, "De ritu social a espectacle del poder: l'entrada triomfal d'Alfons el Magnànim a Nàpols (1443), entre la tradició catalana i la innovació humanística", ed. Guido D'Agostino i Giulia Buffardi, *XVI Congresso di Storia della Corona d'Aragona*, Celebrazioni Alfonsine, 1997, II. (Nàpols: Paparo, 2000), p. 1862, que un primer testimoni d'aquests tipus d'arcs el trobem a l'entrada d'Alfons el Magnànim a Nàpols (1443), on el carruatge (reial) passava per sota d'arcs efímers fets amb fulles demurta i cedre, un dels quals, dreçat vora el Mercat, era de fusta.

¹³ Segons Charles A. Marsden, "Entrées et fêtes espagnoles au XVIIe siècle". *Les fêtes de la Renaissance I*, dins Jacquot Jean (ed.) (París: CNRS, 1960), p. 398, aquesta entrega la feien dos àngels que de vegades sortien de l'arc i d'altres baixaven des de dalt a través d'uns cables.

¹⁴ Marsden, "Entrées et fêtes espagnoles au XVIe siècle", p. 410.

Quan es tractava d'una ciutat universitària com Valladolid o Alcalá de Henares, el rei havia d'escoltar un llarg discurs en llatí. En la resta de ciutats, el discurs era curt i en espanyol, o simplement no es feia.¹⁵ El clergat era l'encarregat de conduir-lo fins a l'església o catedral on era costum oficiar-se una missa solemne o entonar-se el Te Deum.¹⁶ En la processó d'entrada, el rei, sota pali i encapçalant la comitiva, era acompanyat pels principals funcionaris d'estat, pels bisbes, el clergat i les ordres religioses, els oficials públics i els representants dels gremis i les confraries. La riquesa de colors dels vestits juntament amb el so de les campanes i els músics, les escenificacions d'històries, els aplaudiments i aclamacions del públic assistent feien del seguici tot un espectacle.¹⁷ Aquesta processó es mantindrà des de l'Edat Mitjana fins al Barroc. Les representacions que en ella es feien a l'època medieval, normalment de caràcter religiós, es convertiran al llarg del segle XV i del segle XVI en arcs i teatre al carrer. Aquestes funcions exaltaven la legitimitat del monarca i posaven de relleu les virtuts a les que havia d'aspirar,¹⁸ exhibint els favors que rebrien els súbdits si ell adquiria aquestes gràcies.¹⁹

Segons Lenke Kóvacs, tot i que el Renaixement ja comença a comptar amb teatres estables per a la celebració dels diferents espectacles, la ciutat com a escenari continua estant present dins de les commemoracions que tenen a veure amb aquells esdeveniments espectaculars que afecten a tota la societat. A les entrades reials o de personatges il·lustres es poden diferenciar tres escenaris ben definits amb una simbologia molt concreta. El primer d'aquests espais és aquell en el que s'inicia la comitiva, el segon està configurat pels diferents indrets per on passa aquesta i l'últim és on, previs actes que acaben de configurar la festa, acaba la cerimònia d'acollida. Aquest darrer espai cerimonial és la Seu. Després de fer les pregàries oportunes i acabat el recorregut, es donava per conclosa la cerimònia d'acollida. Era en aquest moment que el monarca passava a

¹⁵ Marsden, "Entrées et fêtes espagnoles au XVIe siècle", p. 398.

¹⁶ Andrés Amorós i José María Díez Borque (coord.), *Historia de los espectáculos en España* (Madrid: Castalia 1999), p. 196.

¹⁷ Amorós i Díez Borque, *Historia de los espectáculos en España*, p. 196. Quan es celebrava l'ocupació d'una ciutat que s'havia conquerit als musulmans, s'inclouïen tota una sèrie d'elements bèl·lics: el pendó que s'acompanyava pels estendards de les ordres militars de la contesa i de tambors i trompetes que substituïen la música de joglars i ministrils.

¹⁸ Segons Strong, *Arte y poder*, p. 23, per això s'inspiraven en la tradició del *speculum*, principis des de San Agustí a San Joan de Salisbury i en el *De Regimine Principum*. Aquets tractats parlaven de les virtuts que havia d'ostentar un monarca cristià model.

¹⁹ Segons Strong, *Arte y poder*, p. 23, tot això s'escenificava en forma d'arbres coberts de fulles, jardins i arbustos plens de fonts i fonts de les que brollava l'aigua.

retirar-se a descansar al lloc que la ciutat havia disposat perquè pogués passar la nit.²⁰

La ciutat s'engalanava per tal de mostrar el respecte i goig que despertava la visita del monarca.²¹ Els carrers es netejaven i es decoraven amb joncs i herbes aromàtiques i com a les festes importants, es penjaven tapissos a les finestres.²² Els preparatius quedaven establerts a través d'unes crides públiques en les que s'obligava a tenir els espais per on passava la comitiva bens nets i guarnits, multant a tot aquell que contravingués el que havia quedat disposat.²³ El protocol indicava una sèrie d'actes simbòlics establerts que s'havien de complir al llarg del recorregut.²⁴ La magnificència de la visita reial es perllongava amb els festeigs que es portaven a terme després de l'entrada: corrides de braus, justes, balls,²⁵ festes navals, jocs de canyes i torneigs que podien durar més d'un dia.²⁶ La música, les lluminàries i els focs artificials ajudaven a acabar de dibuixar aquest espai màgic i espectacular.²⁷ Seguint Raventós Freixa, l'entrada reial feia servir models festius que ja estaven consolidats. És per això que el Corpus era el referent de les festes extraordinàries o de certa rellevància.²⁸ L'entrada reial presentava

²⁰ Kóvacs, *La ciutat com a escenari: les entrades reials i la festa urbana* (Barcelona: Quaderns d'Història, 9, 2003), p. 75. De vegades, les ciutats de costa com Barcelona també escenificaven l'entrada via marítima.

²¹ Amorós i Díez Borque, *Historia de los espectáculos en España*, p. 195.

²² Segons Kóvacs, *La ciutat com a escenari*, p. 78, i fent referència a *Coses evengudes en la Ciutat y Regne de València. Dietari de Mossèn Joan Porcar, capellà de Sant Martí (1589-1626)*, I (Madrid: 1876), p. 35-36, citat per Alfons Francesc Massip, *La Festa d'Elx i els misteris medievals europeus* (Alacant: Institut de Cultura Juan Gil-Albert i Ajuntament d'Elx, 1991), p. 224, aquesta mesura era molt valorada pels forasters reials i queda constància en una notícia a propòsit de les noces de Felip II i Margarita d'Àustria el 1559 a València. En ella s'afirma que els castellans d'aquesta època tenien encara pocs hàbits pel que feia a qüestions higièniques. En un dietari de l'època es pot llegir que “de la gran pudor entrà primer un home y s'ofegava, y entrà un altre per a ajudar a d'aquell y ls restaren hallí mort de la gran pudor”. “Y casi en totes les cases que estos grans de castellans han aposentat, han fet lo mateix dels pous, y tots los aposientos an enmerdat, y tot ho an deruït y casi fins a tots los panys de les portes han arrancat. Esta és la ganàntia que sa Magestat nos à portat a València ab tal bruta gent”.

²³ Kóvacs, *La ciutat com a escenari*, p. 77.

²⁴ Vegeu Josep Lluís Sirera, “El poble com a espectador absent?: el populisme de la festa urbana a la València del Renaixement”, a *El teatre popular*, p. 280-282.

²⁵ Segons Marsden, “Entrées et fêtes espagnoles”, p. 392, la dansa ocupava un lloc preminent en les entrades reials. Quan les ciutats no disposaven de recursos suficients per erigir un arc de triomf es procurava que els millors ballarins poguessin oferir el seu art.

²⁶ Segons Marsden, “Entrées et fêtes espagnoles”, p. 394, era un joc d'origen àrab que consistia en que quatre quadrilles (de vegades sis) es repartien en dos grups. El primer seguia al segon llençant canyes, una espècie de javelines sobre l'adversari. Quan s'arribava a una punta de la plaça la primera quadrilla tornava cap a l'altra punta, seguit pel tercer, el tercer pel quart, i així consecutivament. El joc continuava fins que els participants es cansaven.

²⁷ Pérez Samper, “Les festes reials a la Catalunya del Barroc”, p. 373.

²⁸ Jordi Raventós Freixa, *Manifestacions musicals a Barcelona a través de la festa. Les entrades reials (segles XV-XVIII)*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2006, p. 119.

l'estructura següent: els jurats i els homes de la ciutat aguardaven fora muralles; a Barcelona al portal de Sant Antoni i a Girona al portal de l'Àngel. Es mostrava obediència mútua i es retien honors al monarca, se li besaven les mans i es juraven els privilegis, usos, costums i llibertats de la ciutat.²⁹ Fet el jurament es descrivia el recorregut per on que passava la comitiva, que tant en el cas de Barcelona com en el de Girona anava des del portal fins a l'entrada de la Seu. Acompanyaven la comitiva les trompetes i els tabals del rei. En el cas de de Girona les entrades reials seguien tres itineraris diferents. El primer d'ells correspon a l'entrada de 1538 i probablement a les de 1548³⁰ i 1647.³¹ El segon dels itineraris correspon a les entrades de 1493, 1496, 1503, 1548³² i 1647.³³ El recorregut variava lleugerament, ja que es rebia al rei a l'altra banda del riu i no es construïa cap pont per travessar-lo, sinó que s'utilitzava el pont de Pedra. En tercer lloc, si el rei venia de "la part de Perpinya", l'itinerari era completament diferent; és el cas de l'entrada fugaç de 1533 i de la del príncep Filibert, el 1610. Aquest últim no pujà a la Seu aquell mateix dia, sinó que anà directament al convent de framenors, on pernoctà.

L'arribada del monarca era anunciada pels focs artificials i pel bestiar, que era acompanyat pels tabals i les trompetes que encapçalaven la processó. Seguidament es situava la comitiva central que estava configurada per la comitiva reial, la de govern i l'esclésiàstica. Els cridaners eren els encarregats d'avisar de l'arribada del seguici a toc de trompeta. Tancaven la processó els gremis amb les seves banderes i estendards, acompanyats dels seus propis ministrils. A Barcelona existia un ordre establert en el qual quedava ben estipulat com es col·locaven els gremis; no així a Girona.³⁴

²⁹ Raventós Freixa, *Manifestacions musicals a Barcelona a través de la festa*, p. 190, AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 37^r.

³⁰ No s'especifica l'itinerari, però consta que venia de Barcelona. D'altra banda, també podria haver seguit el recorregut que s'indica a la Figura II.2.

³¹ Com succeïa a l'entrada de 1548, tampoc s'especifica l'itinerari, però sabem que venia de Barcelona. Així mateix, també podria haver seguit el recorregut que s'indica a la Figura III.4.

³² Com ja he comentat abans, donat que no s'especifica l'itinerari, però sí es comenta que venia de Barcelona, podria haver seguit aquest recorregut.

³³ Com a l'entrada de 1548, tampoc s'especifica l'itinerari, però sí es diu que venia de Barcelona. És per això que és possible que seguís aquest recorregut.

³⁴ Les confraries i els gremis de la ciutat s'organitzaven seguint un ordre jeràrquic, de manera que les més importants passaven les últimes. Segons Chamorro, *Ceremonial monàrquico y rituales cívicos. Las visitas reales a Barcelona desde el siglo XV hasta el XVII*, p. 195, citant James Amelang, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714* (Barcelona: Ariel, 1986), p. 28, afirma que l'organització de les confraries a Barcelona era un model únic en comparació amb la resta de ciutats de la península ibèrica. "Contrastando con la presencia esporádica de cofradías artesanales en la mayoría de ciudades castellanas, apenas había en Barcelona actividades económicas que no fueran reglamentadas directamente por algun gremio. La fuerza del corporativismo local no

Figura II.1: Recorregut de l'entrada reial de 1538, 1548 i 1647. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Portal de l'Àngel
2. Carrer Albareda
3. Plaça del Vi
4. Carrer dels Ciutadans
5. Plaça de l'Oli
6. Carrer de Sant Llorenç
7. Plaça de la Seu
8. Seu

era sino una de las numerosas características que contribuían a que la historia de Barcelona estuviera més vinculada al Mediterráneo que a los centros urbanos del resto de la Península”.

Figura II.2: Recorregut de les entrades reials de 1493, 1496, 1503, 1548 i 1647. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Portal del Cugussach
2. Portal d'en Vila
3. Plaça d'en Vila
4. Pont de Pedra
5. Plaça del Vi
6. Carrer dels Ciutadans
7. Plaça de l'Oli
8. Carrer de Sant Llorenç
9. Plaça de la Seu
10. Seu

Figura II.3: Recorregut de les entrades reials de 1533 i 1610. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal et al., *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Portal de Nostra Dona
2. Carrer de Nostra Dona
3. Plaça de Sant Pere
4. Carrer dels Perolers
5. Placeta dels Perolers
6. Carrer de les Ballesteries
7. Plaça de la Presó
8. Carrer de la Presó
9. Plaça de l'Oli
10. Carrer dels Ciutadans
11. Pont de Pedra
12. Convent de Sant Francesc

Així mateix, els monarques i prínceps s'allotjaren en els següents indrets:

Figura II.4: Allotjaments reials. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Casa Sarriera (1493, 1496, 1503, 1533, 1538, 1548)
2. Convent de Sant Francesc (1610)
3. Palau episcopal (1538, 1647)
4. Posada dels Recaders

En el cas de Girona, al *Cerimonial del jurats* podem trobar quines eren les indicacions, pel que fa al protocol, que s'havien de seguir quan un rei visitava la ciutat. Dos dies abans que el rei o la reina visités la ciutat els jurats enviaven “tres embaixadors a dit Senyor Rey o Reyna ab lletra de fey crehensa per part de dits jurats y Ciutat”. A la carta se li transmetia “lo contento molt gran que esta ciutat e los jurats en nom de aquella com à fidelissims y humils vassalls de sa Magestat” experimentaven per la seva visita. Així mateix, el rei o la reina comunicava als jurats el dia i l'hora en la qual desitjava fer la seva entrada a Girona. Si era la “primera vinguda a esta ciutat,” els jurats havien de posar en antecedent al monarca i de la mateixa manera que havien fet els seus predecessors, havia de jurar “los Privilegis usos e costums de la dita Ciutat e sobre asso sentir la sua intentio lo qual jurament sol sempre rebre y continuar lo notari desta ciutat.”

Per tal de complir el protocol, es feien tota una sèrie de preparatius. En primer lloc, es confeccionava “un talem³⁵ de brocat³⁶ ras ab tovallons de tafeta³⁷ carmesi”. Aquest tenia les quatre armes reials, les quals es disposaven “los dos en los caps primer y derrer de dit talem dins y de fora dos en cascun cap hu ahen contra del altre y altres quatre armes de la ciutat dos en cascun costat del talem en la part dedefora de dit tovallo”. També es preparaven sis bordons³⁸ daurats per tal de portar el tàlem i sis cordons llargs de “ceda groga y vermella ab dos ganxos de argent daurats per tirar lo fre del cavall de sa Magestat.”³⁹ De la mateixa manera es disposaven 60 o més atxes⁴⁰ que eren dutes per “gent de les confraries disposta per portar aquelles.” A més, es col·locava “un pont de bigues molt ample al pas de l'Onyar” i a sobre d'aquestes “palla y tot cubert de arena per passar y tambe de devant lo portal de Cugussach⁴¹ per passar la aygua”.

³⁵ Segons el DCBV, és un sinònim de pal·li, és a dir, una peça de tela fina col·locada a manera de cobricel damunt sis o vuit barres llargues, que són portades per altres tantes persones, i sota la qual va la custòdia en les processons i un rei o prelat en l'entrada a llocs de la seva jurisdicció.

³⁶ Segons el DCBV, és un teixit de seda amb or o argent.

³⁷ Segons el DCBV, tela fina de seda, llisa i llustrosa.

³⁸ Segons el DCBV, cada un dels bastons llargs que sostenen el pal·li.

³⁹ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 33^r.

⁴⁰ Segons el DCVB, ciri molt gruixut, que sol tenir de dos a quatre blens entortolligats.

⁴¹ Avui seria la part occidental de la plaça Catalunya.

S'elaboraven “moltes lanternes⁴² y cresols de terra⁴³” per les lluminàries⁴⁴ que es preparaven la nit que el rei arribava a la ciutat. Així mateix, “les cobles de jutglars” havien d'estar a punt “per los balls” que es feien durant tres dies “arreu” i preparades per “sonar a la entrada de dit Senyor”.⁴⁵ Els jurats feien crides un o dos dies abans de l'entrada, de manera que durant aquests, els obradors havien de romandre tancats i la població havia de respectar el caràcter festiu de la jornada, a propòsit de la visita del monarca. Tothom havia de comerciar amb els preus acostumats, de manera que s'havien de vendre “les vitualles als matexos preus”.

Es preparava un cadafal⁴⁶ “boy ben ferm” de bigues a l'areny “en lo costat de fora lo Portal de l'Àngel per lo jurament te de prestar sa Magestat” de més de vint palms d'amplada i de més de 16 de llargària “ab los grahons de aquell tot cubert de draps. “En front del murer” dels cadafals s'aconditionaven un dosser i un soli de draps d'or i els pilars del cadafal havien de ser coberts de “draps de ras o de vellut de colors millors”. Sobre aquest cadafal es col·locava una cadira de vellut amb una espatllera que tenia un coixí, també de vellut. Davant d'aquesta hi anava un setial⁴⁷ cobert de brocats d'or amb coixins “y sobre de aquell una creu y es la del Monestir dels frares menors y un bell Missal”. El cadafal s'usava per l'acte de jurament al que s'havia de sotmetre el rei.⁴⁸

“Tres jurats e altres tres persones” eren els encarregats de “tenir lo carrech del talem.” Per dur i tirar dels cordons del fre del cavall dels jurats, es comptava amb vint-i-dos prohoms “molt ben tractats e de tots estaments” amb el jurat en cap que portava els cordons del fre del cavall del rei

e preparades totes les dins coses acostumen de procurar dits magnífics jurats que els embaxadors avisen de punt en punt a quina hora pora entrar sa magestat perque dits jurats isqueren a rebrel.⁴⁹

⁴² Segons el DCBV, fanal; llum en què la flama és defensada contra el vent per parets de metall, de vidre, de banya.

⁴³ Segons el DCBV, recipient de terra refractària, de metall, etc., dins el qual es posa oli i un ble per a fer llum.

⁴⁴ Segons el DCBV, conjunt de llums encesos per a solemnitzar una festa, posats especialment en les finestres, balcons, carrers, etc.

⁴⁵ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 33^v.

⁴⁶ Segons el DCBV, plataforma de taulons elevada en un lloc públic per estar-hi els personatges principals o els espectadors d'un acte solemne.

⁴⁷ Segons el DCBV, seient de cerimònia, distingit.

⁴⁸ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 34^r-34^v.

⁴⁹ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 34^v-35^r.

Els jurats anaven a cavall i es feien acompanyar aquell dia de la millor manera i si era possible amb “sexanta persones de cavall o mes” que sortien de la Casa de la ciutat i anaven a rebre al rei fins a la torre de l’Avellaneda o fins la torre de micer Rodes. Si el monarca no es trobava allà, havien d’aturar-se fins que veiessin venir “a dit Senyor e a son exercit”. Una vegada trobats, els veguers baixaven les maces i s’apeaven del cavall “tots dits jurats e promens” per tal de besar les mans del sobirà. El jurat en cap li donava la benvinguda i notificava la satisfacció que sentia la ciutat per la seva visita “suplicant a nostre Senyor li donés “molts anys de vida per a venir en ella ab augment de majors estats y altres paraules pertinents segons apparra convenir”.⁵⁰

Fets els honors, el jurat en cap es col·locava a mà esquerra del monarca i la resta de jurats davant “ab llurs promens”; d’aquesta manera acompanyaven al rei. “Poch apres” eren els jurats els que demanaven permís per passar a davant, per tal d’arribar fins al portal de Cugussach, on ja estaven convenientment disposats el tàlem i els cordons “ab les persones que son ja dedicades”. Quan arribava el rei, el qual no baixava del cavall, el jurat en cap prenia la corda del fre de cavall del monarca i “ab les altres persones que ja havien estat triades” tiraven dels cordons. Els tres jurats i els tres prohoms col·locaven al rei sota el tàlem i el jurat en cap i els prohoms disposaven els ganxos dels cordons al fre del cavall del monarca per tirar d’ell; així anaven caminant fins que eren a prop del portal de l’Àngel. Quan eren “cerca del portal den Vila” feien “tirar la artillaria de dita ciutat la qual an acostumat de fer ja preparar y posan alt sobre Lo forn de Beuda e tiran molt tirs arcabussos⁵¹ en la torre del portal del Carme”. A l’arenys, prop del portal de la ciutat, sortien les confraries amb llurs banderes i allà, “los abanderados” havien d’anar “ben adressats” i fer la “deguda submissio al Sr Rey ab grans crits de alegria dient Visca el Rey nostre senyor”.⁵²

Si els agafava la nit, havien d’encendre “totes les atxes” i es tiraven “dits cordons e aportant lo talem com dites” anaven “fins al peu de dit catafal”. Si era massa tard, el rei es col·locava a sota i feia jurament.⁵³ Una vegada es trobava al portal de l’Àngel, acostumava “lo guardia de Sant Francesch à acompanyat de molt frares de dit monestir ab capes y vestidures

⁵⁰ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 35^r-35^v.

⁵¹ Segons el DCBV, arma de foc, portàtil, semblant a una escopeta grossa, que s’usava molt en els segles XVI i XVII.

⁵² AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 35^v-36^v.

⁵³ Segons el *Cerimonial dels jurats*, 1596, p. 36^r, es feu a l’entrada reial del 6 de setembre de 1493 i a la de l’emperador Carles del 14 de febrer de 1538, atès que arribaren tard i prestaren jurament a cavall.

sacerdotals” esperar “allà a sa Magestat” i portar “la creu de dit monestir y un missal. “Sobre de dites creu e missal jurava lo Senyor Rey los privilegis libertats usos y bons costums de dita ciutat.” Prestat ja el jurament, els jurats “ab gran humilitat y Reverentia lahudells ço es lo jurat en cap” lliuraven les claus dels portals de la ciutat “al Senyor Rey y ab lo mateix orde” sota el tàlem, i tirant el jurat en cap i els prohoms dels dos cordons, entraven pel portal i anaven pel carrer de l’Albareda i per la plaça del Vi. Allà, els músics solien “fer grans alegries y musicha” i es dirigien fins a la plaça de la Seu; arribats al peu de l’escala es feia una processó. Al primer replà de la Catedral es col·locava una cadira de vellut amb coixins i a sobre, el missal, que era sostingut pel senyor bisbe “ab capes de brocat y altres” el rei prometia servir les “libertats ecclesiastiques privilegis llibertats e immunitats de la Iglesia del qual jurament ne sol llevar altre notari desta ciutat”. Una vegada prestat el jurament, el clero començava a cantar “Te Deum Laudamus” i pujava a la Seu fins les reixes de l’altar major. Acabat el càntic i les oracions acostumades, el rei tornava a baixar “per dita escala al peu de la qual torna pujar a cavall y ab lo mateix orde atxes y lluminaria”⁵⁴ anaven “dits jurats portant lo talem y tirant los cordons” com estava establert i “ab molta musica fins a la posada aont se va apear dit Senyor Rey”.⁵⁵

Quan el rei marxava de la ciutat, els jurats s’acomiadaven d’ell, mig dia o un dia sencer abans, i no l’acompanyaven “per lo gran dolor y anuix han de la sua partida”. Quan tornava el rei, sortien els jurats a rebre’l “en la creu ques pren lo camí de Banyoles de della les cases del Pont major”. Allà li feien reverència i el jurat en cap es col·locava a la seva mà esquerra. Els altres jurats es posaven davant seu amb els prelats i els barons, l’acompanyaven fins a la posada i allà li feien reverència novament, tornant d’aquesta manera cap a la Casa de la ciutat.⁵⁶

1.1. Entrades reials a Girona, 1493-1610

Les entrades reials més importants que es produïren a Girona en aquest període foren les següents:

- a. Ferran II d’Aragó i Isabel I de Castella, 1493
- b. Ferran II d’Aragó, 1496
- c. Felip el bell, 1503

⁵⁴ Segons el DCBV, conjunt de llums encesos per a solemnitzar una festa, posats especialment en les finestres, balcons, carrers, etc.

⁵⁵ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 37^r-38^r.

⁵⁶ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 34^r-v, f. 38^r-v.

- d. Emperador Carles V, 1533
- e. Emperador Carles V, 1538
- f. Emperador Carles V, 1538
- g. Felip II, 1548
- h. Maximilià II d'Àustria
- i. Maria d'Àustria, 1582
- j. Margarida d'Àustria, 1599
- k. Filibert de Savoia, 1610⁵⁷
- l. Lluís II de Borbó- Condé, 1647

a. Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella, 9 de setembre de 1493

El 6 de setembre del 1493 els jurats de Girona reberen “una letra” del rei que comunicava la seva entrada a Girona:

El Rey

Amados y fieles nuestros nos embiamos a Calderon y a Juan de Leon nuestros aposentadores levadores desta para que nos aposenten en esta ciudad donde seremos el sabado dios queriendo porende bos encargamos y mandamos que les deys luego hun official que baya con ellos por la ciudad a fazer el dicho aposentamiento segunt a ellos lo havemos mandado dada en Barcelona IIII de setembre anno de MLCCCCLXXXIII.

Yo el Rey
Almaçan Secretario⁵⁸

Rebuda la carta s'assignaren “possades per la dita Magestat e totes les gents”. “Los dits jurats ab hun jurat e ab lo batle faeren aposentar e assignar posades per la dita Magestat e totes les gents”. “E depresem” es disposaren els preparatius per la seva recepció. Es feu un cadafal de bigues “bo y ben ferm en lo arenal” al costat del mur i del portal del Albadiners. Aquest havia de fer més de vint palms d'ample “e de llarch de mes de setze palms” i havia de tenir graons coberts de draps de ras brocat d'or “e al entorn vellut morat”. El cadafal i els graons estaven coberts “de draps de ras e ab la cuberta de draps grogs e vermells”. Hi havia un setial cobert de brocats d'or amb coixins “ab un solemne missal e ab la creu de monastir dels frares manors”. També hi havia dos draps del monestir de Sant Martí Sacosta que es posaren als pal·lis. Es feren tovallons de seda “ço es de sati” i es col·locaren sis bordons “als dits tovallons

⁵⁷ En aquest apartat he considerat també com a entrada reial la que va fer el príncep Filipert de Savoia el 1610.

⁵⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1493, f. 76^r.

de sati”. Així mateix, es feren pintar senyals reials de la ciutat i sobre els pal·lis es disposaren sis bordons. Després d’això es donà ordre de preparar quatre cordons de seda groga i vermella “ab sengles ganxos de argent, “dos per la brida de la mula del señor rey y dos per la mula de la senyora reyna”. Es feren crides i tothom havia de fer festa aquells dies que els reis entraven a la ciutat. Era d’obligat compliment “agranar la ciutat e mondar carres llochs e plases” desde aquell dissabte que començaven les celebracions. La crida deia que la nit del 7 de setembre “y altres dos nits subsegüents en que quiscuna de las magestats dels rey y reyna nostres señors arribaran en la present ciutat” s’havien de fer “alimaries ab atxes llanternas y altres coses” cadascú com millor pogués i tal i com s’havia fet a l’entrada reial de l’any anterior, sota pena de vint sous a qui ho contradigués. Aquell dia s’havia de treballar “amagadament fentu en las botiges”. Als tres dies de la publicació del band, els carrers, carrerons i les places havien d’estar ben nets; havien de desaparèixer les bigues i objectes que poguessin obstaculitzar els carrers places o voltes. Les parts que s’havien “d’adobar” havien d’estar ben disposades “sota pena de 3 sous per aquiscu qui contrafera al contingut del present capitol y de aver de pagar lo gasto que suportera esta ciutat per ferlos netejar y adobar”. Així mateix, els taverners, pastissers, i altres persones que acostumaven “de vendre y revendra vitualles” no podien comerciar amb la seva mercaderia a preus superiors del que era habitual i havia d’estar aprovat per band, essent multat a aquell que no ho complís amb tres sous. Les manifestacions d’alegria per tal de festejar l’arribada del monarca havien de fer-se evidents. Aquell dia tothom havia de vestir-se el millor possible, de manera que a la “ciutat tant homens com dones y llur familias” havien d’anar “ab los millors robas y ornamentals los sie possible”. També podien ballar mentre duressin les “festes be y honestament tot en demostratiu de alegria”.⁵⁹

El rei tenia prevista la seva arribada el dissabte 9 després de dinar. Mossèn Ramon Puig i Ponç Julià foren els que comunicaren la notícia. Els monarques entraren molt ben acompanyats, ja que eren “sobra quorante de cavall”. Quan “foren passada la torre de la avellaneda trobaren los dits senyors jurats Rey e Reyna” i als seus acompanyants. Allà, els jurats besaren la mà dels monarques “e apres meterense en lur orde”. El rei anava al costat del jurat en cap, Rafel Sampsó i la reina al costat del segon jurat Onofre Miquel Sepmano. “Demanada l’itèntia ab lur companya ab pasos cuitats sen tornaren al seu lloc e apres tiraren quasi fins al portal de Cugussat”. Quan ja havien arribat “dits senyors rey e reyna” entraren a sobre d’una mula i cada un a sota d’un pal·li d’or. El jurat en cap agafà el fre de la de la brida de l’animal del rei i altres persones tiraven dels cordons que agafave en “ab los ganxos de

⁵⁹ AMGi, *Visites reials. Aconteixements*, lligall 1, R.12873.

argent”; feren el mateix amb la reina. Així marxaren fins al cadafal que s’havia disposat a l’areny, “al costat del mur e del Portal dels Albadiuers” de més de vint pams d’amplada per setze de llargària; aquest estava ricament decorat amb “draps de ras” i “draps grocs i vermells”. Al cadafal hi havia un setial cobert de brocat d’or, amb coixins sobre el que es col·locava el missal i la creu del monestir dels frares menors i sobre els quals el rei feu els juraments.

Car de present faeren fer un cadafal de bigues, bo e ferm, en lo areny, al costat del mur e del portal dels Albadiuers, vers certs, lo qual era de ample de mes de vint palms e de larch de mes de setze palms, e mes de graons, e aqui vers lo mur meteren un drap de ras, e dessus lo drap de hun dosser de brocat dor, e al entorn vellut morat, lo qual cadafal e graons era cubert de drap de ras, e ab la cuberta de draps grocs e vermells e qui estava aperellat hun bel sitial cubert de brocat dor, ab coixins ab hun solenne missal, e ab la creu del monastir dels Frares Manors, e per cert no estava molt be.⁶⁰

Havien de prestar jurament, però com “era hora ja tarda” el rei i la reina “a cavall” “juraren sobre lo missal e la creu”. El missal el portà el “gordia dels frares menors acompanyat ab altres frares”. Juraren els privilegis, llibertats, immunitats, bons usos, consuetuds, usos i costums de la ciutat, davant el notari Nicolau Rocha. Després del jurament es dirigiren cap a la Seu i quan foren a la plaça de les Albergueries, passaren “ab grans juglars e alegries” davant la casa de la ciutat; també passaren els oficis i els “manesterals de la dita ciutat ben abillats e vestits, cascun offici ab sa bandera”.

Dit dia, e prestat lo dit jurament, ab los bordons e palis en lorde mateix, tiraren los dits senyos vers a la esglesia de la Seu, e com foren a la plaça de les Albergaries davant casa de la dita ciutat passaren aqui, ab grans juglars e alegries, davant dits senyors Rey e Reyna, los officis, ço es los manestrals de la dita ciutat ben abillats e vestits ascun offici ab bandera e com passaren e fayen gran reverencia als dits senyors Rey e Reyna.⁶¹

Quan arribaren a l’escala de la Catedral sortí una solemne processó “de tot lo clero ab les capes e al primer repla foren posades unes cadires ab coixins molt bells ab un missal”. A sobre d’aquest missal “dits senyors juraren les libertas privilegis e immunitats eclesiastiques del qual jurament rebe carta en Ramon mercader notari de Gerona”.⁶² Entraren a dins la Seu, a l’altar

⁶⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1493, f. 76^r.

⁶¹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1493, f. 76^v.

⁶² AMGi, *Manual d’Acords*, 1493, f. 77^v-78^r. Griselda Juliol i Albertí, “Llibre vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)”, *Llibres de Privilegis*, 8. *Documents de l’Arxiu Municipal*, 2 (Girona: Ajuntament de Girona; Barcelona: Fundació Noguera, 2001). Jurament prestat de servir los privilegis de la dita ciutat per lo senyor rey e Reyna. In Dei nomine. Pateat universis quod nos Ferdinandus et Elizabet, Dei gratia rex et regina Castelle, Aragonum, Legionis, Sicilie, Granate, Toleti, Valencie, Gallecie, Maioricarum, Hispalis, Sardinie, Cordube, Corsice, Murcie,

major a escoltar el Te Deum Laudamus i les Vespres de la Verge Maria, cantades aquestes pels “cantors e xandres de la capella del dit Senyor Rei”. Bartomeu Cots era el mestre de capella de la Catedral.

E com dits senyors foren dits dita esglesia, so es en lo altar major a acabat lo psalm de Te Deum Laudamus, lo qual fou cantat ab gran solemnitat foren dites vespres de la Verge Maria les quals digueren los cantors e xantres de la capella del dit señor rey e dites vespres ja era de nit los dits jurats hagueren fet preparar a despeses de la ciutat sinquante entorxes de cera, qui promptament foren aqui, e apres los dits senyors Rey e Reyna cavalcaren devant lo palau del señor bisbe ab cordons e bordons en lo meteix orde ab grans entorxes e luminaria trucaren a la posada del dit señor Rey e Reyna la qual era la casa de mossen Tosa Carrera cavaller situada en lo carrer Ciutadans, e aqui reposaren aquella nit e tot lendema, que era vuyt de setembre, diumenge e feta de la sacratissima Verge Maria.⁶³

Giennis, Algarbii, Algezire, Gibraltaris et insularum Canarie, comes et comitissa Barchinone, dominus et domina Vizcaye et Moline, dux et ducissa Athenarum et Neopatrie, comes et comitissa Rossilionis et Ceritanie, marchio et marchionissa Oristanni et Gociani, ad supplicationem dilectorum et fidelium nostrorum Rafaelis Sampso, Micaelis Sepmana, Maciani Iuliani, Damiani Andree et Micaelis Bertran, iuratorum nostre civitatis Gerunde, humiliter pro parte dicte civitatis universitatis et singularium deeadem nobis factam, existentes personaliter constituti in arinnio Undaris, ante portale vocatum dels Albadiverseius civitatis, ad cuius portalis latus, pro nostro felici adventu ad ipsam civitatem, paratum erat solium regium supra cadafale quoddam fusteam pannis deraset serici per totum, ut decet, coopertum et ornatum, cum preparatione crucis Domini nostri Ihesu Crhisti et missalis pro subscripti iuramenti prestacione paratum, scienter et de certa sciencia nos dicti rex et regina promittimus vobis dictis iuratis et successoribus vestris nomine dicte civitatis in manu et posse notarii infrascripti, tanquam publice persone, vestri et aliorum omnium, quorum interest et intererit, nomine in futurum legitime stipulantis et recipientis, necnon sponte iuramus ad dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia, a nobis corporaliter tacta, super crucem Dominus nostri Ihesu Christi tenere et inviolabiliter observare libertates, immunitates, franquitates, gracias, concessiones, provisiones, indulta et quecumque privilegia, bonos usus, usaticos, consuetudines eiusdem civitatis tam per nos aut alterum nostrum, coniunctis vel divisim, et serenissimos predecessores nostros reges Aragonum comittes que Barchinonis hactenus dicte civitati Gerunde, universitati et singularibus eiusdem datos, datas et data, concessos, concessas et concessa qualiter cumque, prout de eis et eorum quolibet melius hactenus usi fuerunt et utuntur. Eas ob res huius modi nostri iuramenti prestationem et alia supradicta universis et singulis officialibus nostris, tam presentibus quam futuris, intra nostri dominium ubilibet constitutis, intimantes et notificantes eis et eorum cuilibet insolum dicimus, precipimus et iubemus sub ire et indignacionis incurso penaque florenorum auri duorum milium, a contrafacientibus irremissibiliter exigendorum nostrisque erariis aplicandorum, quatenus libertates, immunitates, franquitates, gratias, concessiones, provisiones, indulta et quecumque privilegia, bonos usus, usaticos et consuetudines dicte civitatis, tam per nos aut alterum nostrum, coniunctum vel divisim, et serenissimos predecessores nostros reges Aragonum, comittes Barchinonis, hactenus dicte civitatis Gerunde universitati et singularibus eiusdem datos, datas et data, concessos, concessas et concessa, prout de eis et quolibet eorum melius et hactenus usi fuerunt et utuntur, teneant firmiter et observent, tenereque et observari faciant iuxta eorum et earum seriem et tenorem, et contra eos vel ea aut in eis contenta non faciant vel veniant aliqua ratione, pro quanto gratiam nostram caram habent iramque et indignationem nostram et dictam penam cupiunt evitare. In quorum omnium et singularium fidem et testimonium premissorum presens publicum instrumentum ad dictorum iuratorum supplicationem per Nicolaum Rocha, notarium publicum et dictorum iuratorum et consilii civitatis prefate scribam, fieri et tradi iussimus et mandavimus. Que fuerunt acta et per nos dictos regem et reginam laudatum, concessum, firmatum et iuratum Gerunde, ante portale dels Albadivers dicte arinnii civitatis Gerunde, dum ibidem eramus pro intrando in dicta nostra civitate equitando in singulis mulis, die videlicet sabbati, septima mensis septembris, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo tercio, presentibus reverendisimo in Christo patre Petro de Mandoça, cardinali Yspaniarum, nobili Requesen de Soler, milite gerentivices gubernatoris generalis in Catalonie principatu, et fratre Francisco Rovira, gardiano monasterii Fratrum Minorum Gerunde, et aliis pluribus in multitudine copiosa.

⁶³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1493, f. 76^v- 77^r.

Figura II.5: Entrada de Ferran i Isabel, 9 de setembre de 1493. AMGi, *Visites reials. Aconteixements*.

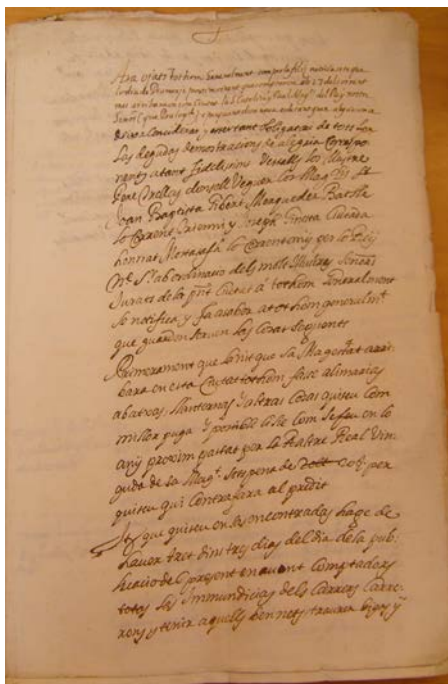
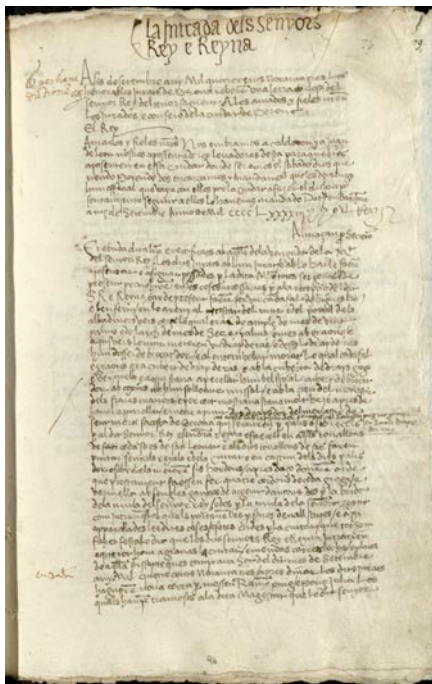

Figura II.6: Entrada de Ferran i Isabel, 9 de setembre de 1493. AMGi, *Manual d'Acords*, 1493, f. 76^r.

Els monarques s'hospedaren aquella nit a casa de mossèn Sarriera, al carrer Ciutadans. El dilluns al matí els reis marxaren de Girona en direcció Figueres i d'aquí cap a Perpinyà, per tal de prendre possessió dels comptats del Rosselló i de la Cerdanya.

b. Ferran II d'Aragó, 12 d'agost de 1496

El 17 de juliol el rei Ferran envià una carta als jurats per comunicar que enviava al seu aposentador Joan de Leon, encarregat de gestionar l'allotjament de les persones que l'acompanyarien en la seva propera entrada a la ciutat.⁶⁴ Demanava que pogués fer "dit aposentament" sense contratemps i amb ajuda d'alguna persona que el pogués acompanyar. La carta deia així:

Als amats e feels nostres los jurats e promens de la ciutat de Girona
Lo Rey

Amats e feels nostres nos enbiam a Joan de Leon nostre aposentador a aqueixa ciutat per aposentar los grans, e altres cavallers que ab nos van pregam e encarregamvos que per servey nostre li lexeu fer dit aposentament el doneu alguna persona que ab ell vage per que myllor e sens contradiccio alguna ell pugur fer dit aposentament com cumple a nostre servey.

Dat en Saragossa a XVII de juliol any mil CCCCLXXXVI.

Yo el Rey
Gonçales, Secretari⁶⁵

El dijous 12 d'agost de 1496 feia entrada a Girona el rei Ferran que venia de Castella. Se'l fou a rebre a la torre de l'Avellaneda i s'hospedà a casa de mossèn Joan Sarriera, al carrer Ciutadans, tal com havia fet a l'entrada de 1493. El monarca estigué unes setmanes a la ciutat, ja que no marxà fins a 27 de setembre.

⁶⁴ Segons Alfredo Chamorro Esteban, *Ceremonial monárquico y rituales cívicos. Las visitas reales a Barcelona desde el siglo XV hasta el XVII*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2013, p. 83, citant Juan Bermúdez a *Regalía del aposentamiento de la corte: su origen y progreso, leyes, ordenanzas, y reales decretos para su cobranza, y distribucion* (Madrid: Imprenta de Antonio Sanz, 1738), f. 1, citat per I. Ezquerria Revilla, "El aposento cortesano", a J. Martínez Millán i M. A. Visceglia (dir.), *La monarquía de Felipe II [...]*, I, p. 1170, que entre "los Derechos propios de la Corona, llamados de Regalía, ò Reales, tiene lugar el de Aposentamiento, siempre reservado à la Magestad". Segons Chamorro citant Bermúdez, l'aposentador havia de conèixer molt bé el protocol per tal de donar allotjament al rei i el seu seguici seguint el que estava establert, procurant a més a més, que no fos en perjudici dels ciutadans. A Catalunya, segons les constitucions i privilegis només tenien dret a ser aposentats el rei, la reina, el primogènit, el governador en absència del monarca, el pontífex i la seva família. Tanmateix, en funció de la situació política i econòmica del moment s'era més o menys flexible, de manera que es podia negar l'allotjament a una persona de la reialesa que no tingués jurisdicció sobre Catalunya. És el cas de Maximilià d'Àustria en la seva entrada a Barcelona el 1581, Chamorro, *Ceremonial monárquico y rituales cívicos*, p. 84, citant *Les Rúbriques de Bruniquer*, II, p. 248.

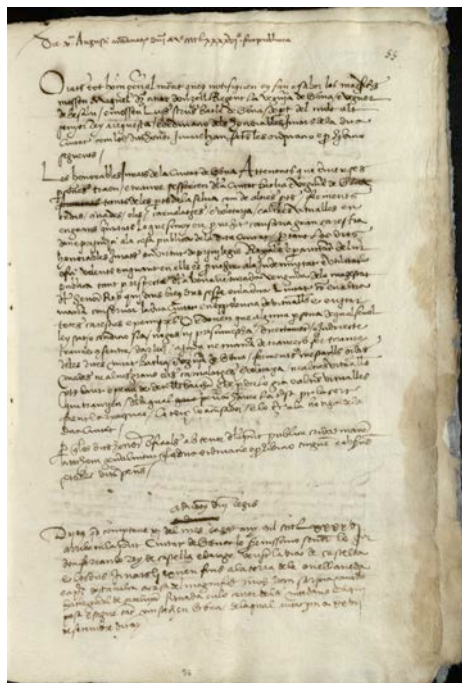
⁶⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1496, f. 54^r.

Adventus domini Regis

Dijous ques comptave XI del mes dagost any mil CCCXVI arriba en la present ciutat de Gerona lo serenissimo señor lo señor don Fernando Rey de Castella e dArago venint de la via de Castella e los dits jurats exiren fins a la Torra de la Avellaneda e apres descavalca a casa del magnifich mossen Joan Sarriera cavaller batle general de Catalunya situada en lo carrer dels Ciutedans e aqui posa e sigue tant com estessen en Gerona de la qual ciutat parti a XXVII de setembre dit any.⁶⁶

Bartomeu Cots era el mestre de capella de la Catedral i Joan Ferrando l'organista.

**Figura II.7: Entrada del rei Ferran, 12 d'agost de 1496.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1496, f. 55^r.**

c. Felip el bell, 25 de gener de 1503

El 23 de desembre de 1502 el rei don Ferran donà notícia de la visita a Girona que tenia pensada fer el príncep Felip II a la seva tornada de Flandes.

⁶⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1496, f. 55^r.

Carta del rey a los jurados avisando del paso por la ciudad, camino de Flandes, del principi D. Felipe el Hermoso, y que se le reciba con toda honra y solemnidad.

Madrid, 23 de diciembre de 1502

El Rey. Amados y fieles nuestros. El principi nuestro fijo va a Flandes y ha de pasar por essa çiudad. Y por que es razon que en las çiudades y villas desse principado se le faga la honra y recibimiento que como a nuestro fijo y principe de Castilla y de Aragon se le deve fazer, escrivimos a las çiudades y villas desse dicho principado que son de pal·lio por donde el dicho principi nuetro fijo ha de passar que le reçiban con palio y con toda honra y acatamiento que principe deve ser reçebido. Por ende vos encargamos y mandamos que lo fagays assi en essa ciudad y que en la passada por ahy del dicho principe nuestro fijo fagays toda la demostracion de plazer que en semejantes casos con los principes se suele fazer en ello nos fareys mucho plazer y servicio. Segun mas largamente vos lo fablara o escrivira de nuestra parte el conde de Ribagorça nuestro lugarteniente general al qual dareys fe y creencia. Dada en la villa de Madrid a XXIII dies del mes de diziembre ano de mil quinientos y dos.

Yo el Rey Almaçan, Secretari.⁶⁷

El 25 de gener de 1503, rebuda ja la carta del rei, els jurats es disposaren a fer els preparatius oportuns per tal de fer la rebuda del príncep amb els honors pertinents. Els jurats assignaren a un jurat i a un ciutadà les tasques d'hostatjar les persones que acompanyaven al príncep, que eren moltes; eren al voltant de vuit-cents a cavall.

Per tant los dits jurats certificats de la venguda del dit señor e venguts los aposentadors del dit señor los dits jurats deputaren hun jurat e hun ciuteda per aposentar les gents qui venien en companyia del dit señor les quals gents eren moltes car extimaves es deya eren entorn vuitsents a cavall.⁶⁸

Es disposà un pal·li de satí carmesí brocat d'or que havien demanat en préstec per mitjà del bisbe mossèn Pons Taverner de Sant Feliu. Es confeccionaren “bona folradura de tela” i uns tovallons de tafetà blau clar amb les armes reials de la ciutat. Es dauraren sis bordons “de fust” per al pal·li i també es col·locaren dos cordons de seda groga i vermella amb dos ganxos d'argent daurats per a la brida de “la mula” del príncep. Els bordons eren portats per persones ja assignades per aquesta funció.

Eren ja dits jurats prevists, e havien preparat hun pali de sati carmesi brocat d'or, que havien manlevat per mija del senyor bisbe de mossen Pons Traver prevere beneficita en la esglesia de Sanct Feliu de Gerona qui dit drap te en comanda, e en lo qual faeren metre bona folradura de tela e uns tovallons de tafata blau clar, ab les armes reyals e de la dita ciutat, e feeren daurar sis bordons de fust per al dit pali e mes apparellaren dos cordons de ceda

⁶⁷ AMGi, *Carta Reales*, RRCC, 70. *Manual Acords*, 1503, f. 71^r.

⁶⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 12^r.

grogas e vermella ab sengles ganxos de argent daurats per la brida de la mula del dit señor príncep, com intraria, los quals bordons portaven les persones deius escrites.⁶⁹

Fetes les crides per la ciutat en els llocs que es tenia per costum, tothom havia de fer festa, escombrar i netejar els carrers, places i indrets per on estava previst que passés la comitiva. La crida deia que per l'entrada del príncep havien de fer alimàries i portar provisions per ell i el seus acompanyants. Es demanà que mossèn Sarriera oferís casa seva per allotjar el príncep. També s'establí que el mercader Pons Julià s'ocupés de fer les alimàries per les muralles i torres de la ciutat, així com dels focs cresols per l'entrada. Els jurats escriviren als nobles i "gentilshomes" del bisbat per convidar-los als festeigs.

Molt magnífichs e de gran providencia mossen. Per letres de la magestat del Rey nostre senyor e del illustre senyor loctinent general certificats de la venguda del il·lustrissimo senyor príncep: lo qual molt prest Deu volent arribara en aquesta ciutat, e d'aquí tirar al via de Flandes, volents amb totes forces fer la recepcio de sa Altesa ab les mes honorificencia e festa a sa Altesa decent e a nosaltres possible, pregam a la magnificencia vostra que li placia venir en aquesta ciutat per dita rao significant-vos que ultra que fareu servey a la prefata magestate al dit senyor e honra molt gran a aquesta ciutat e a vos, nosaltres ho reputarem a vostra magnificencia a especial plaer molt assenyalada complacencia. De Gerona a XIII de janer any MDIII.⁷⁰

El dimecres 25 de gener a la una, deprés de dinar, els jurats marxaren de la ciutat a rebre al rei, acompanyats d'un gran nombre de persones. Aturats a la torre d'en Rafart, arribaren mossèn Joan Vicens de Terrades i micer Bernat de Belloch, ja de tornada, de la seva trobada amb el príncep i amb notícies sobre l'hora que volia ser rebut. La comitiva, sabent que el rei era ja molt a prop i amb vergues alçades, anà fins a un camp proper a la creu d'en Rafart. Els integrants del seguici s'aparearen dels cavalls i besaren d'un en un la mà del príncep, que continuava muntat a cavall. Acabades les cortesies es dirigiren cap a la ciutat com establia el protocol; el jurat en cap i mossèn Ramon Despuig al costat del príncep.

Los jurats se aturaren en dret la torra del Rafart, esperant aquí, e estants axi aturats arribaren los honorables mossen Joan Vicens de Terrades e micer Bernat de Belloch ciutedans de la dita ciutat los quals ja havien tramesos al dit señor e saber la hora de la sua entrada, e apres haguda relacio de tot, poch apres los dits jurats e los qui aquells acompanyaven, havent avis cert que lo dit señor ere qui molt prop, moguerense e tiraren tots ensemps ordenats ab

⁶⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 12^r.

⁷⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 13^v.

vergues alsades, fins en un camp qui es sobre la creu del Rafart, e com foren aqui ja lo dit señor fou en vista llur, e com foren prop de ell los verguers calaren les vergues, e los dits jurats e tots los qui ab ells anaven descavalcaren de les mules e de hu en un a peu estant lo dit señor aturat a cavall, besaren la ma al dit señor, e fet aço encontinent tornaren a cavalcar, e meterense en orde car mossen Ramon dez Puig, jurat en cap, se mete al costat del dit señor.⁷¹

Els que l'acompanyaren arribaren abans que el príncep a l'areny, davant la torre grossa dels Albadivers i a prop del portal d'en Vila. Quan se'l veié arribar, cinc jurats i un ciutadà l'anaren a trobar amb un pal·li amb sis bordons. Anaren a poc a poc fins que coincidiren al portal de Cugussach. El príncep es col·locà dins el pal·li i es posaren els ganxos d'argent "al banc de la mula" i tiraren dels cordons.⁷² També hi havia quatre cobles de joglars o sonadors que anaven davant i, com que era de nit, es preparen torxes de cera que foren portades per trenta homes "jovens e disposts". Entraren pel portal d'en Vila i continuaren per la plaça d'en Vila, que estava molt il·luminada per les llanternes, lluminàries i alimàries. Passaren per davant del monestir dels frares menors, pel pont de Pedra, per la plaça de les Albergueries, pel carrer dels Ciutadans, pel carrer Sant Llorenç, arribant finalment a la Seu.

Los quilts acompanyaven sen tornaren cuytats e arribaren molt abans quel dit señor princep al areny de la dita ciutat davant la torra grossa dels Albadivers e prop del portal den Vila, e aqui estiguen fins que lo dit senyor princep, fou en vista lur e com lo dit senyor fou vist los sinch jurats e hun ciuteda que portaven lo pali ab sis bordons tiran apoch apoch fins lo encontraren e eren prop o davant el Cucussach, e lo dit senyor anant a cavall ab sa mula fou mes deius lo dit pali e mes dins aquell les persones devall deputades a tirar lo cordo meteren los ganxos d'argent al banch de la mula del dit senyor e tiraren los cordons e daqui los dits jurats havien fetes aqui preparar quatre cobles de juglars o sonadors qui anaven davant e mes perque ja ere de nit faeren aqui preparar trenta entorxes de cera que portaven trenta homens joves e disposts.⁷³

Els representants de les confraries havien d'anar a l'areny de l'Onyar per rebre al príncep i fer-li reverències tal com s'acostumava. Arribat el príncep a l'escala de la Seu, el bisbe de Girona Berenguer de Pau, així com el clero de la Seu, vestits amb capes, sortiren en processó al primer replà de l'escala on es feu el setial de coixins amb el missal. Allà s'agenollà el senyor

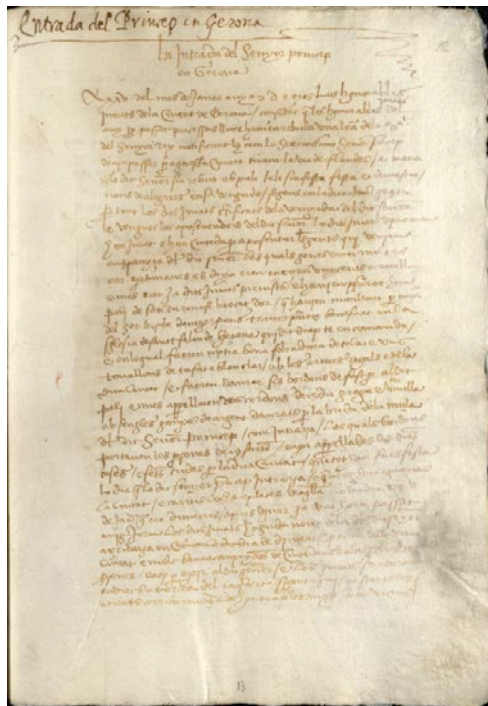
⁷¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 12^v.

⁷² AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 13^r. Els portadors de cordons foren Mossen Ramon dez Puig, Jurat, Eymerich de la Vila, Luis Strus, Pere de la Vila, Francesch Beude, Vicens de Terrades, Francesch Scala, Gabriel Sunyer, Pere Francesch Sentseloni, Bernat de Belloch, Francesch de Terrades i Guillem Descoll.

⁷³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 12^v-13^r.

i besà la creu i seguí cap a l'interior de la Seu on fou rebut pel cant del clero i el Te Deum Laudamus amb acompanyament de l'orgue major.⁷⁴ El príncep entrà a l'altar major i després sortí per la porta de l'escala en el mateix ordre, amb el pal·li i els cordons, en direcció a la posada que se li havia preparat, que era la casa de mossèn Joan Sarriera, situada al carrer Ciutadans. Els jurats s'acomiadaren i marxaren a la Casa del Consell i d'allà a les seves cases.

**Figura II.8: Entrada de Felip el bell, 25 de gener de 1503.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 12^r.**

Los caps dels oficis de la ciutat foren emprats per los dits jurats, e dit dia ab lurs panons o banderes exiren al dit senyor al areny de Onyar en lo loch a on dit señor fou rebut e mes sota lo pali e faeren honors e lurs reverencies al dit senyor com es acostumat, e arribat lo dit senyor a la escala de la Seu lo reverendissimo pare en Crist e señor lo senyor don Berenguer de Pau per la miseratio divina bisbe e lo honorable clero de la dita seu ab capes exiren al dit señor processionalment e al primer repla de la dita escala fou fet sitial de coxins ab lo missal e aquí se agenolla lo dit senyor e besa la creu e daquí dit senyor tira dins la dita esglesia de la Seu on fou rebut ab gran jocunditat cantant lo dit clero molt be e ab gran content e sonoritat de veus lo psalm Te Deum Laudamus ab lo orgue major qui ere sonat ab gran melodia e lo dit señor intra dins lo altar major qui estave molt ben parat, lo qual vee e intra lo dit señor, e fet aço los dits jurats, en lo mateix orde exints per lo portal de la escala ab lorde mateix lo dit senyor ab lo pali e cordons ana a la posada que li havien preparada so es en casa de mossen Joan Sarriera cavaller situada en lo dit carrer del

⁷⁴ El mestre de capella de la Catedral era Bartomeu Cots i l'organista Joan Ferrando.

Ciudadans e daqui pres comiat del dit señor los dits jurats sen tornaren a Casa de la ciutat e daqui en lurs cases.⁷⁵

**Figura II.9: Despeses per l'entrada de Felip el bell, 1503.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 17^r.**

The image shows a page from a handwritten manuscript, likely a ledger or account book, with the page number '17' in the top right corner. The text is written in a cursive script and is organized into a list of entries, each starting with a Roman numeral (X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX) and followed by a description of an expense. To the right of each entry is a numerical value, often followed by a unit like 's' (sols) or 'd' (deniers). The entries describe various costs, such as payments to musicians, expenses for food and drink, and other ceremonial costs. The handwriting is somewhat faded and the paper shows signs of age.

La Taula II.1 recull les despeses realitzades a propòsit de la cerimònia d'entrada de Felip el bell. Es recullen noms concrets i llocs de procedència d'algun d'ells. Vegeu Taula II.1.

⁷⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 13^r.

Taula II.1: Despeses per l'entrada del rei, Felip el bell, 1503.⁷⁶

Concepte	Quantitat a percebre
Item mes paga als trompetes del senyor princep corante solidos ⁷⁷ per estrenes	2 lliures
Item paga an en Maria de Vantallo per un cobla de jutglas per dos jorns, sinquente-dos solidos, fou-lus dat vuyt sous per que los altres aquausa com eren vanguts de quatre leugues	2 lliures i 12 sous
Item mes fou pagat anen Mateu Farer de Ayguaviva per una cobla corante-quatre solidos, mes per lo lit	2 lliures i 3 sous 1 sou 8 diners
Item mes paga an en Bacet de Casa de la Selva per una cobla corante-quatre solidos e vint diners per lo lit	2 lliures 5 sous i 8 diners
Item paga a Maso de Pubol per una cobla vint e quatre sous	1 lliura i 4 sous
Item paga a mosen Antoni Comelles per la anada que feu ab lo alemany Astelriam per conposar lo pali trenta sis solidos per ell e mossen Guillem	1 lliura i 16 sous
Item mes paga als frares de Sancta Clara per civade e pale que los trompetes del senyor princep los avien mengade vint e dos solidos	1 lliura 2 sous i 4 diners
Item paga a mestre Jacme Sebater per dos jorns que mes anar serquar los jutglars de Vantello e Pubol sis solidos	1 lliura i 6 sous
Item mes paga an en Germa Serra verguer set solidos, e aso per ligre ⁷⁸ tres cides e per loguer de la mula que el cavalca lo die intra lo senyor princep, e dos sous per en Puig coredor per sonar en dites crides, e dotse diners per sonar lo tabal en fer dites crides, es per tot set solidos e mig	6 sous i 6 diners

d. Carles V, 21 d'abril de 1533

El 21 d'abril de 1533 Carles V, en la seva tornada cap a Espanya de la seva estada a Itàlia, a causa d'una tempesta, desembarcà de manera precipitada a Roses cap a les doze del migdia.

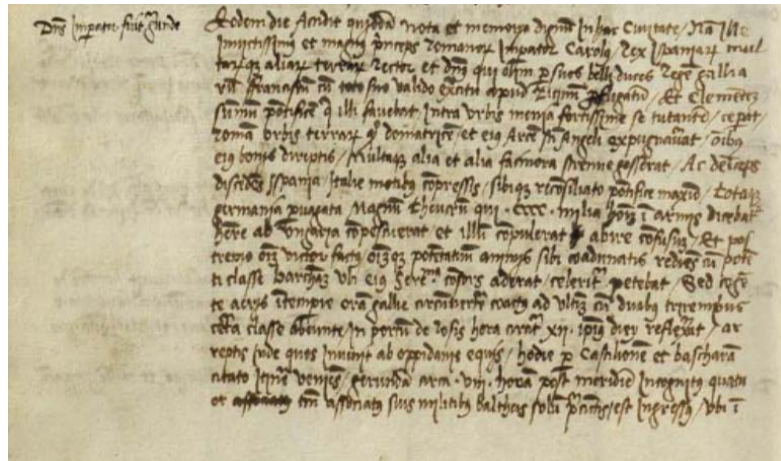
⁷⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1503, f. 17^{r-v}.

⁷⁷ Sou.

⁷⁸ Llegir.

els cavalls d'uns pagesos, passà per Castelló d'Empúries i Bàscara. Intentà pasar d'incògnit, cosa que no aconseguí, i feu entrada a Girona als volts de les vuit del vespre del mateix dia 21.

Figura II.10: Entrada de Carles V, 21 d'abril de 1533, ACG, *Acta Capitular*, 21 d'abril de 1533, vol. 7, f. 135^v.

Arreptis inde quos invenit ab oppidanis equis, hodie per Castilionem et Bascharam citato itinere veniens, Gerundam, circa VIII horam post meridiem, incognitus, quatuor tamen assonatus suis militibus, baltheis solum precunctis, est ingressus. Ubi, in hospicio cursorum, per horam et mediam vel circa, refocillatus, ascensis novis equis barcharum, profectus est.⁷⁹

La ciutat s'il·luminà per tal de fer els honors pertinents a l'emperador. S'hospedà a la posada del Correu o de Recaders⁸⁰ on descansà durant una hora i mitjà. Després de fer un mos passà per la plaça de Sant Feliu, el carrer Ballesteries, la plaça de les Cols i el pont de Framenors, des d'on marxà amb uns altres cavalls cap a Barcelona, per arribar l'endemà a les deu del matí.

Anglès fa una relació dels músics que segons el “Libro de la Veeduría e Ynformaciones de la casa del Príncipe N. S. de que es veedor Andrés Martínez de Ondaro y Hernando de Soto en su nombre”, tot i que residien a la cort solien “estar librados”.⁸¹ Tanmateix, al mateix

⁷⁹ ACG, *Acta Capitular* de 1533, vol. 7, f. 135^v-136^r.

⁸⁰ Segons Jaume Marquès, “El Emperador Carlos V y Gerona”, *Revista de Girona*, 5 (1958), p. 70, era una posada pública que avui té el número 9, a la Pujada del rei Martí.

⁸¹ Higini Anglès, “La música en la corte de Carlos V”, col·l. *Monumentos de la Música Española*, II, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1944, p. 42-43: “Ynformación de otros oficiales de la reyna na sa que residiendo en esta corte suelen ser librados. Capilla: (Figuran numerosísimos “capellanes” entre ellos los siguientes:) al maestro Sículo Marineo, Mateo Fernández, maestro de dicha capilla, Pedro de Pastrana, en Roma,

document especifica quins eren els ministrils que l'acompanyaren en aquell viatge i venien amb ell d'Itàlia. Foren els següents: Antonio de Cáceres de la Sala, Antonio Lucas, Francisco Lucas, Gracián de la Sala, Juan de Torquemada, Pedro de Trugillo i Sebastián de Mendieta.⁸² Bartomeu Cots era el mestre de capella durant aquesta entrada reial.

e. Carles V, 14 de febrer de 1538

El 3 de gener es convocà un Consell general per tal de “provehir y ordenar” tot allò que fos necessari per l'entrada del rei. Els jurats enviaren una carta a Joan Agullana, ciutadà resident a Barcelona, per saber exactament com volia fer el rei la seva entrada.⁸³ La resposta del monarca fou que vindria a Girona amb “ab sa case y cort”. Anglès no especifica quins eren els músics que l'acompanyaven en aquest viatge, però els ministrils havien d'estar entre aquesta llista. Segons Anglès, la llista dels músics instrumentistes que apareixen a les nòmines de l'any 1538 és la següent:⁸⁴

Antonio de Cáceres de la Sala, Antonio Lucas, Francisco Lucas, Gracián de la Sala, Pedro de Trugillo, Sebastián de Mendieta, Miguel Calvo, Joan de Garamendi; menestril de flauta; Francisco de Soto, músico de cámara, Antonio de Cabeçón.⁸⁵

Tomás García, tañedor de órganos de Toledo. Moços de capilla: a Pedro de Ayala, moço de capilla I mill DCCC, a Felipe De Valeana, otros tantos I mill DCCC, Joan de Quono, otros tantos I mill DCCC, a Alonso de Alderete, a Diego de Guevara. Trompetas: Alonso Fernández VIII mil CCCXXXIII, Alonso de la Vila, Bartolomé de Chaves, Bernabé Gascón, Diego de Villasus, Fernando de Vallejo, Juan Fernández de Peçuela, Gaspar de Sotto, Juan de Quirós”.

⁸² Anglès, “La música en la corte de Carlos V”, p. 43. “Menestriales: Antonio de Cáceres de la Sala, vino con el Emperador de Ytalia a XXII de abril [...] (sirve después en la corte desde mayo hasta fines de diciembre). Antonio Lucas, vino con el Emperador de Ytalia el XXII de abril que sirvió el cumplimiento del dicho mes (sirve después, ídem, ídem). Francisco Lucas, vino con el Emperador de Ytalia [...] (igual que los anteriores), Gracián de la Sala, vino con el Emperador de Ytalia, Juan de Torquemada, vino con el Emperador de Ytalia, Pedro de Trugillo, vino con el Emperador de Ytalia. Sebastián de Mendieta, vino con el Emperador de Ytalia [...]”.

⁸³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 20^v: “Invictissimo e clementissimo Cesar rey e Señor nostre catholich. En Joan Agullana ciuteda daquesta vostra ciutat per part nostre sera a besar humilment les mans e peus de vostre Senyors Cesarea e real Magestat e supplicara a aquella de algunes coses occorrentes per lo servey de vostra Magestat Supplica per ço humilment a vostra Cesarea e Real Magestat li placia benignament hoyrlo y donar creença al que per nostre part explicara y de special gracia atorgar lo que supplicara. E nostre Señor Deu la vida y stat de vostre Senyor Cesarea e Real Magestat tinga en continua proteccio ab tota prosperitat y augment com per ella y per los seus faels vassalls es desitjat. Escrita en la vostre ciutat de Gerona a tres de janer any MDXXXVIII. Divina vostra Sagrada Cesarea e Real Magestat. Humils e obedients vassalls qui les mans e peus daquella humilment e subjecte besen. Los jurats de la vostra ciutat de Gerona”.

⁸⁴ Anglès, “La música en la corte de Carlos V”, p. 51.

⁸⁵ Segons Anglès, “La música en la corte de Carlos V”, p. 51-52, Antonio de Cabeçón és la primera vegada que forma part dels ministrils de l'emperador, ja que fins ara havia constatat únicament com a organista de l'emperatriu.

Joan Fulla, un dels adjunts, s'encarregà de comprar la seda i el brocat pel tàlem. Així mateix, es delliberà que el tàlem i el sobrecel per l'entrada del rei fos de brocat amb tovallons de tafetà carmesí i que en els tovallons del tàlem hi hagués quatre senyals amb les armes imperials i reials. Aquestes es diposaren en el primer i últim cap del tàlem. Fora es col·locaren dos a cada cap "hu a lencontre del altre" i quatre senyals amb les armes de la ciutat, dos a cada costat del tàlem, a la part exterior del tovalló.

Primo que fos fet lo talem y sobrecel per la entrada de sa Magestat de brochat ras ab tovallons de tafeta carmesi com se deya ere estat fet en Barcelona en la primera entrada de sa Magestat y que en los tovallons del dit talem fossen posats quatre senyals ab les armes imperials e reals los quals foren posats en los caps primer y derrer del dit talem dins y de fora dos en quacun cap, hu a lencontre del altre, y altres quatre senyals ab les armes de la ciutat dos en quascun costat del talem en la part defora de dit tovallo.⁸⁶

Els bordons i els cordons havien d'ésser pintats i daurats novament. S'havien de fer dos cordons llargs de seda groga i vermella amb dos ganxos de plata daurats per tirar de la brida del cavall del rei. Els jurats havien de confeccionar gramalles⁸⁷ de "drap de grana" folrades de setí carmesí i aquestes havien de ser sufragades "dels bens de la ciutat". S'havien de disposar seixanta torxes de cera que havien de ser utilitzades per les confraries i oficis de la ciutat. També un cadafal al costat de la part de fora del portal de l'Àngel pel jurament del rei. S'havien de preparar llanternes i altres coses necessàries per les alimàries i llums que es farien servir durant les nits que el rei passés a Girona. Dintre dels preparatius constaven els joglars i els sonadors que tocarien perquè els ciutadans poguessin ballar els dies que duraven les celebracions.

Item que los sis bordons y portar dit talem fossen pintats y daurats de nou. Item que fossen fets dos cordons larchs de ceda groga y vermella ab dos ganxos dargent daurats per tirar la brida del cavall de sa Magestat. Item fou delliberat que los jurats se fessen les gramalles de drap de grana nou, y que les folres fossen de seti carmesi, e que dels bens de la ciutat fos ajudat als dits jurats per lo mes cost de dites folres sinch sous per quascun palm de seti. Item que fossen preparades sexanta entorxes de çera, y que fossen emprades les confreries y officis donassen persones competents per portar aquelles y apres les restituissen als dits jurats. Item que fos preparat un cadafalç en lo costat de part de fora del portal del angel per lo jurament de sa Magestat. Item que fes un preparatori de llanternes y altres coses

A Antonio de Cabeçón, el çiego, músyco y organista, sys mil e quinientos mrs. De su quitación que ovo de aver desde doze de hebrero deste año que asentó, fasta fin de abril dél, a razón de treinta mil maravedís. Que tiene de merced de su Magestat en cada año por virtud se su asyento.

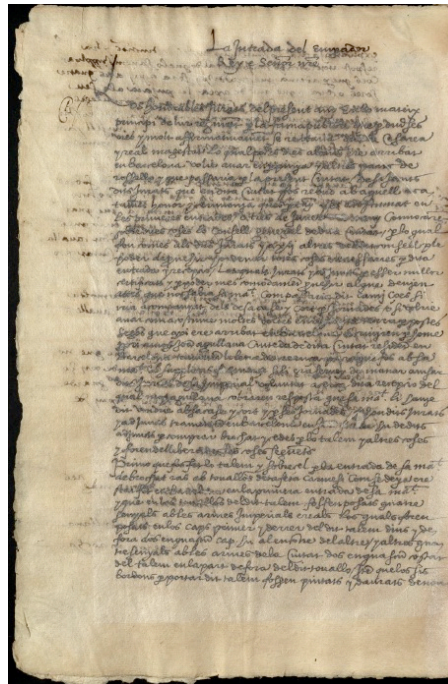
⁸⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 20^v.

⁸⁷ Segons el DCBV, cadafal cobert de draps de dol, sobre el qual es col·loca un taüt o es figura que hi ha el mort del qual se celebren les exèquies.

necessaries per alimaries y lums en les nits que sa Magestat seria en dita ciutat, e de jutglars e sonadors per ballar en los dies.⁸⁸

Figura II.11: Entrada de Carles V, 14 de febrer de 1538.

AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 20^v.

La visita del rei es demorà força, de fet, inclús s'arribà a posar en dubte que aquesta s'hagués de produir. El 10 de febrer però, els jurats de la ciutat reberen una carta del vicecanciller i una de l'emperador en la que s'anunciava la seva visita i es demanava que els gironins estiguessin preparats per a rebre'l.

Molt magnífichs señors y de molta providencia. Sollicitant me el señor mossen Agullana que sabes de la partida de sa Magestat, per lo que desige servir a vostres merces ho he fet, y lo que he pogut saber es que partira el dilluns y sera el dimecres en Girona a hon dient que no estara mes de un die porque va de pressa solament per a visitar aquelles fortaleras. A la tornada pora ser que hi estiga un parell de dies vostra merces vegem si manan quels servesca de alguna altre cose, que axi generalment com en particular ho fare ab la voluntat que tostemp los he tingut. Ab esta va una letra de sa Magestat per a les coses que son necessaries per al camí, yo lis deman de gratia ho façan ab la sollicitud que solen sempre en coses de son servey. E nostre Señor guard les molt magnificas personas de vostra merce com desigen. De Barchelona huy dijous a les set hores de la nit MDXXXVIII. S. D. V. M. Servidor el vicecanciller Miquel Mai.⁸⁹

⁸⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 20^v-21^r.

⁸⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 17^r.

A los amados y fieles nuestros los jurados officiales Consejo y hombres buenos de nuestra ciudad de Girona.

El Rey

Amados y fieles nuestros. Vimos vuestra letra y entendimos la creencia de vuestro mensajero y sobrello no hay que screviros sino que hos tenemos en servicio vuestra buena voluntad y en lo demas no sera menester hazerse otro apercibimiento voluntario mas de que quando nos fuereis con nuestra casa y corte, lo qual sabreys antes de nuestra partida por la yda de nuestros aposentadores, tengais bastecida la ciudad y proveays que al aposiento se haga llanamente y con la comodidad que conviene, que en ello nos hareys servicio. Dada en Barcelona a XXXI de henero de MDXXXVIII.

Yo el Rey.
Comalonga, secretario.⁹⁰

El jurat mossèn Pasqual, juntament amb els aposentadors del rei s'assignaren "les possades necessaries" pel rei i els seus acompanyants. Es manà fer un cadafal de bigues a l'arenya costat del portal de l'Àngel, de més de vint pams d'ample i de més de setze de llarg. Havia de tenir graons coberts de tela de ras i "en la frontera del mur" una tela de ras de predicadors amb la història de Santa Magdalena. Sobre el drap de ras hi havia d'haver un dosser i soli de tela d'or. El cadafal havia d'estar cobert de tela de ras i sobre el cadafal s'havia de col·locar una cadira de fusta amb un recolzador de vellut negre i un coixí també de vellut. Davant la cadira s'havia de disposar un setial cobert de brocat d'or amb coixins i sobre ell un missal amb la creu del monestir dels frares menor. Tenint ja notícia que el monarca havia sortit de Barcelona, els ciutadans Rafel Agullana i Jeronim Rocha foren els encarregats de portar notícies sobre l'hora en la que el rei volia fer la seva entrada i havien de demanar-li que jurés els privilegis de la ciutat, tal com era acostumat. Així mateix, eren els encarregats de "rebre lo talem y cordons" i de resoldre qualsevol tipus de dubte que sorgís a propòsit del cadafal.

E promptament fou fet un cadafalç de bigues y posts bo y ben ferm en lo areny en lo costat vers cerç del Portal del Angel de ample de mes de XX y de larch de mes de XVI palms ab sos graons tot cubert de draps de ras, y en la frontere del mur lo drap de ras de Predicadors de la ystoria de Santa Magdalena y sobre dit drap de ras un dosser, e solio de draps dor y ere cubert dit cadafalç tambe de draps de ras ab tovallons de vellut negre y los pilars aximateix estaven cuberts de draps de ras y sobre dit cadafalç stave aparellada una cadira de fusta ab recolzador de vellut negre y ab un coxi de vellut y devant dita cadira un setial

⁹⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 17^{r-v}.

cubert de brocat dor ab coxins y sobre ell un bell missal ab la creu del monestir del Frares Menors, y en lo mig ques preparaven dites y altres coses.⁹¹

Aquests sortiren el 13 de febrer i arribaren a Hostalric, on també arribà el rei aquell dia. Obtinguda resposta del monarca, determinaren amb el cavallerís⁹² que no es faria cap modificació al cadafal. L'endemà dijous 14 de febrer, el rei, fetes les crides i “altres coses acostumades” feu la seva entrada a la ciutat. És així que, arribat el dia, partí a trobar-se amb el rei un seguici de seixanta persones a cavall. Passada la torre de l'Avellaneda la comitiva feu una parada, ja que el rei encara era lluny. Una vegada el monarca s'acostà a la ciutat, els jurats anaren per la drecera de la torre de Rodes i trobaren al monarca. Apeats dels seus cavalls, els jurats besaren la mà del rei d'un en un. Mossèn Pere Cerdà, jurat en cap, es col·locà al costat esquerre del rei i els altres jurats a davant; d'aquesta manera entraren a la ciutat. Prèvia llicència del rei, s'avançaren per acabar de diposar els preparatius per la seva l'entrada, de manera que una vegada arribaren al portal del Cugussach descavalcaren per estar preparats per a rebre al monarca. Disposats el tàlem i els cordons, arribà el rei i es col·locaren a sota. Els ganxos dels cordons no es pogueren acomodar als bancs de la brida del cavall, ja que el cavall “rebufave” i el rei demanà es prenguessin les corretges de les regnes i que no col·loquessin els ganxos per no “embravir lo cavall”. D'aquesta manera continuaren fins al portal de l'Àngel, o del Albadivers.⁹³ Així mateix, “alt sobre el forn” de mossèn Beuda es tiraren cinquanta mascles i desde el portal del Carme cent arcabussos.⁹⁴ A l'areny, a prop del portal d'en Vila, sortiren els oficis i menestrals de la ciutat amb les seves banderes fent reverències i grans manifestacions d'alegria al rei.

Y poch apres dits jurats obtenguda licencia de sa Magestat ab los de lur companyia cuytaren tornarsen en dita ciutat y arribats devant lo portal de Cugussach descavalcaren y aqui fou ja preparat lo talem y cordons y poch apres arriba sa Magestat y en dit loch estant sa Magestat a cavall fou mes dessota dit talem los bordons del qual portaven los deius escrits. E aqui mateix volgueren posar los ganxos dels dits cordons en los banchs de la brida del cavall de sa Magestat y per quant lo cavall rebufave sa Magestat dix que si volien prenguessen les correges de les regues y que no possassen los ganxos per no embravir el cavall y axi anat del cap de dit cavall en avant tiraren los cordons los deius escrits e axi

⁹¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 21^r.

⁹² Segons el DCVB, oficial de la Casa Reial, encarregat de la direcció, governament i custòdia de les cavalcadures de les persones reials.

⁹³ Avui el Carrer de Troia, a la cruïlla entre la plaça de Catalunya i el carrer del Carme.

⁹⁴ Segons el DCBV, arma de foc, portàtil, semblant a una escopeta grossa, que s'usava molt en els segles XVI i XVII.

continuaren fins al portal del Angel, o dels Albadivers, y entretant alt sobre lo forn de mossen Beuda destiraren passats sinquanta mascles de la artillaria de la ciutat que per ço havien alli preparats los quals portaren gran bullici, y sa Magestat se gira y mira en dita part hon destinaren dita artilleria lo que dura, y aximateix en la torre del portal del Carme estaven preparats passats cent archabussos los quals destiraren.⁹⁵

Com que era tard, el rei no es detingué i amb aquest al pal·li s'encengueren les torxes, llanternes i llums que s'havien preparat per l'ocasió. Passant per un ampli pont fet de "bigues y ab palla y arena demunt" el riu Onyar arribaren al portal de l'Àngel. Allà els esperava el guardià de Framenors acompanyat d'altres frares del monestir. El rei s'aturà i sense baixar del cavall adorà la creu i sobre el missal i la creu jurà els privilegis, llibertats, usos i bons costums de la ciutat.⁹⁶ Una vegada fets els juraments continuaren fins la Seu i arribats al peu de l'escala el bisbe i el clero el reberen en processó vestits amb capes. Al primer replà de l'escala hi havia una cadira amb coixins i un missal a sobre que agafà el bisbe, vestit de pontifical, i sobre el qual el rei jurà les llibertats eclesiàstiques, privilegis i immunitats de l'església. Prestat el jurament, el seguici entrà a la Catedral cantant el Te Deum Laudamus, arribant fins la reixa de l'altar major.⁹⁷ Acabades les oracions, baixaren per la mateixa escala. Seguint el mateix ordre que a l'anada, es dirigiren a l'allotjament que s'havia disposat pel rei, la casa del mossèn Antich Sarriera, situada al carrer Ciutadans. Al dia següent, el divendres, els jurats foren a visitar al rei

⁹⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 21^v-22^r.

⁹⁶ El jurament que havia de fer el rei no es feu al cadafal que s'havia construït per l'ocasió, ja que era molt tard i "se havie hagud avis y sentiment" que quan passés el rei el integrants del seu sèquit s'endurien tot el que hi havia. Per tal de posar solució al problema, mossèn Agullana i micer Rocha es trobaren amb el cavallerís major perquè donés ordre que no es toqués res o que li fes arribar al rei la notícia. Ràpidament el monarca manà que es desmuntés, de manera que quan aquest arribà a la ciutat ja s'havien tret totes les teles i ornaments del cadafal. Aquest fet quedà recollit al final de la memòria de l'entrada del rei. Els jurats es plantejaren que donat que a l'entrada dels reis Ferran i Isabel tampoc es feu servir el cadafal, potser era convenient informar als reis que feien entrada a la ciutat que el costum era de fer el jurament a cavall. E arribats en dit portal per esser hora tarda tambe perque se havie hagud avis y sentiment que en esser passat sa Magestat alguns de sa case y Cort pendrien tot lo cadafalç y atavios dell, mossen Agullana qui havia tengut carrech ab micer Rocha de concertar e informarse del interes de dit cadafalç vist que fora lo contarrí del que lavien informat a Hostalrich ere tornat en lo camí a parlar al dir Cavalleriç maior dient que a paraula sua restaria burlant lo cadafalç y que per ço sa Señoria provehis no si tochas. AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 23^v.

⁹⁷ El mestre de capella de la Catedral era Bartomeu Cots i l'organista Narcís Dolç.

a la seva posada després de dinar, ja que aquest partí cap a Perpinyà. La nit que arribà el monarca i les següents, es feren balls per la ciutat amb música de joglars.

f. Carles V, 25 de setembre de 1538

El dilluns 25 de setembre el rei tornà a Girona de la seva estada al Rosselló arribant a les cinc de la tarda. Els jurats acompanyats de molt prohoms reberen al monarca a la creu de Banyoles on apeats li besaren la mà. Muntats novament a cavall, el jurat en cap, mossèn Cerdà es posà al costat esquerre i els altres a davant del rei. Aquella nit de pluja el rei dormí al palau episcopal. El dia següent fou visitat al palau pels jurats que l'acompanyaren a les onze del matí a sentir missa a l'altar major de la Seu. Acabada la missa, dinaren a palau per després tornar a la Seu a veure "lo drap de Carles"⁹⁸ i a Sant Feliu a veure el sepulcre de Sant Narcís. Feu la seva sortida de la ciutat pel carrer Ballesteries i la plaça de les Cols, per sortir a l'areny i agafar el camí cap a Barcelona.

Y axi entraren en ciutat ab bona pluge que feya y descavalca y posa en lo Palau episcopal ahon resta y dormi aquella nit, y lo die apres seguent anaren dits jurats visitar lo en dit palau, ço es quan isque per anar a ohr missa que eren circa les onze hores y acompanyarelo a la Seu ahon fou dita missa en lo altar major, acabada⁹⁹ la qual volgue veure dit altar major y joyells¹⁰⁰ de dita iglesia y apres sen tornen dinar en dit palau y havent menjat torna en dita iglesia y volgue veure lo drap de Carles gran de la istoria del emperador Constanti y apres baxa a la yglesia de Sent Feliu y vege lo cors de Sent Narcis y sepulcre y basa per la escala y al peu della en la plassa de Sent Feliu cavalca y tira per les Ballesteries y plassa de les Cols y exial areny y tira son camí cap a Barcelona.¹⁰¹

g. Felip II, 18 d'octubre de 1548¹⁰²

L'octubre de 1548 el príncep Felip II, disposà el seu primer viatge cap a l'estranger. Sortí desde Valladolid i es dirigia cap a Flandes; feu entrada a Girona per després embarcar a Roses

⁹⁸ Tapís de la Creació.

⁹⁹ Foli malmès. Batlle i Prats diu "acabada".

¹⁰⁰ Foli malmès. Batlle diu "i joyells".

¹⁰¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1538, f. 25^{r-v}.

¹⁰² Segons *La crònica de Jeroni de Real*, p. 32, citant la pàgina 4 del llibre *Viatge del Príncipe*, aquesta entrada real es produí el 19 d'octubre de 1550. Queda recollit a Juan Cristóbal Calvete de Estrella, *El felicísimo viaje del muy alto y muy poderoso príncipe Don Felipe* (Madrid: Sociedad de Bibliófilos Españoles, 1930), p. 9, que aquesta entrada es produí dos anys abans, el 18 d'octubre de 1548.

on, acompanyat d'una flota de cent vaixells arribaria a la costa de Gènova el 25 de novembre. L'acompanyaven en aquest viatge vint-i-un patges joves i una multitud de nobles, entre els que estaven el cardenal Cristóbal de Madruzzo i el nunci pontifici Giovanni Poggio, que havia anat a Valladolid pel casament de la infanta Maria amb el seu cosí Maximià d'Àustria. També hi havia oficials de la capella Reial, “la cual era de muy excelentes cantores y músicos los más escogidos que hallarse podían.”

Segons Anglès el Libro de la Veeduría d'aquell any els cantors que acompanyaven el príncep eren: Pedro de Arce, contrabaix, Nofre de Queralt, contrabaix, Juan de Cariñena, tenor; Miguel Graçó, tenor; Pedro Gelós, tenor; Sebastián Mir, contralt, Gregorio de la Bastida, contralt; Juan de Resa, tiple; Juan del Rincón, tiple, Ginés Laynes, contralts, Marcos de Dueñas, tiple, Gonçalo de Mexía, contrabaix, Mechor de Valdés, contralt, Jerónimo de Talamante, tiple, Lázaro Velázquez, contrabaix, Domingo de Burguillos, tiple, Jerónimo López de Oviedo, Alfonso Martínez de Almenar y Juan de Villadiego i Luys de Narváez, Antonio y Juan de Cabezón.¹⁰³ A més dels músics anteriors, formaven part del seguici reial del rei Felip deu trompetes (entre aquests Maetre Jorge, “trompeta ytaliano” i deu ministrils, que segons el mateix Libro de la Veeduría eren els següents:

Diego Gonçález, Antonio Lucas, Bernardino de Caleruela, Francisco Gonçález, Francisco de la Sala, Gregorio de Ortega, Garcían de la Sala, Pedro de Trugillo, Sebastián de Mendieta i Gaspar de Camargo. Així mateix l'acompanyaven l'organista i compositor Antonio de Cabezón “ciego de nacimiento” i el seu germà Juan, també compositor;¹⁰⁴ deu trompetes i deu ministrils.¹⁰⁵ El 8 d'octubre els jurats reberen la següent carta:

Als amats y fells de la real magestat los jurats de la ciutat de Gerona
Lo marques de Aguilar
Lloctinent y Capita General

Amats y feels de la real Magestat nos havem manat despaxar sa Martinot alguazir real per a que notifique e mane de nostre espars a tots he qualsevol officials que aposenten las personas he cavelvaduras de la cort del princep nostre señor e altres quis van a embarcar en lo port de Rosas per acompanyar sa Altesa en son benaventurat passatge, y per estar aqueixa ciutat de Gerona en lo camí per hon se ha danar al dit port de Rosas y poria esser que la armada se hagues a detenir en aquell alguns dias per causa de no tenir lo temps tal qual es menester, en tal cars seria necessari haverse de aposentar alguna part de la gens en dita ciutat, perço que diem encarregam he manam que tingau ben provehyda la dita ciutat

¹⁰³ Anglès, “La música en la corte de Carlos V”, p. 108.

¹⁰⁴ Anglès, “La música en la corte de Carlos V”, p. 107.

¹⁰⁵ El mestre de capella de la Catedral era Bartomeu Cots i l'organista era probablement Gaspar Sagristà (sabem que inicià els seus serveis el 1541, però no quan els finalitzà).

de virtualles axi per a la gens he cavalcaduras que passara per ella per anar a Rosas com per lo ques poria a seguir de haver se aposentar aqui alguna gent de dita armada. Certificant y assegurant los que las vendra ab tota libertat y advertint los que no exegeran per ellas mes del just he raonable preu, he aposentaseu las personas que en dita ciutat arribaran fent las tothom tractament com de vosaltres se confie y he teniu acostumat en tot lo que toca al servey de sa Magestat e de sa Altesa. Dat en Barcelona a VIII de octubre de MDXXXXVIII.
El Marques de Aguilar¹⁰⁶

El dia 15 es feu una crida a so d'atabal i trompetes en la que s'anunciava la vinguda del rei i que se l'havia de rebre "ab tanta honra he festa com a la dita ciutat sie possible". Es per això que es manà a tothom que es fes festa i es donessin mostres d'alegria per motiu de la visita del rei. S'havia "d'aparcar" el dol. Es multava amb una pena de vint sous a tot aquell que no ho complís. Així mateix, s'havien de fer alimàries i llanternes "y altres coses", així com havien de disposar-se les virtualles necessàries per alimentar al príncep i el seu sèquit. Estava prohibit vendre aliments més cars dels preus que estaven estipulats abans de la visita del príncep; es castigava amb una multa de cinquanta sous. Els hostalers i els taverners havien d'estar ben provistos i novament quedava prohibit superar els preus que estaven establerts.

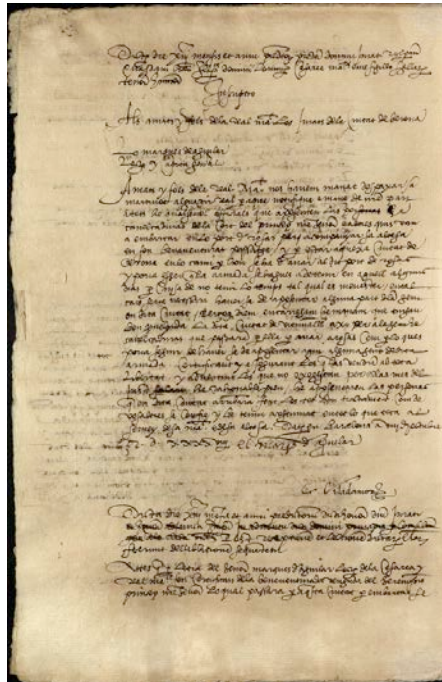
Els menestrals de la ciutat havien de retre obediència als pabordes i als regidors. Durant els dies que el príncep estava a la ciutat s'havien d'evitar els conflictes, de manera que estava penat "tirar spasa ne punyal contra altre". Per tal de fer l'entrada tal com estava establert, es besaren les mans del príncep i se li suplicà el dia i hora que tenia pensat entrar a la ciutat i si volia "muntar a la Seu", de manera que el jurats havien d'estar avisats per fer "millor lo servey de sa altesa". Donat que el príncep entrava com a "rey novell" havia de jurar els privilegis, usos i costums de la ciutat, segons "los reys passats". El notari del Consell havia de fer alta del jurament. Es demanà al príncep fer els juraments en un cadafal com havia fet el rei Ferran.

Item suplicaran sa altesa que li plaura dir qual dia e quina hora delibera entrar en la dita ciutat de Gerona y que dits jurats resten avisats y pugan millor fer lo servey de sa altesa. Item si plaura a sa altesa muntar a la Seu. Item deduhiran a sa altesa pus entrara com a rey novell deu jurar los privilegis usos y costums de la dita ciutat segons los reys passats".¹⁰⁷

¹⁰⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1548, f. 63^v.

¹⁰⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1548, s/n. Entre els folis 66^v i 67^r.

**Figura II.12: Entrada de Felip II, 18 d'octubre de 1548.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1548, f. 63^v.**

D'altra banda, s'havia de parlar amb els canellers¹⁰⁸, drapers i “altres sia menester” per tal de fer la provisió necessària de tela d'or, de cordons i “daltres draps y ornaments que serviran per lo talem”. En aquesta entrada queda recollit el pagament de tres lliures per dues cobles de jutglars “y les dites alimaries”. A l'atabal i a les trompetes que sonaren mentre es feia la crida i a l'entrada “de sa Altesa” se'ls pagà quatre sous. El príncep, que passà per Barcelona, fent estada a Montserrat el dia 10 d'octubre, entrà a Girona el 18 del mateix mes “y como a tal le salieron a recibir”.¹⁰⁹ Se'l rebé amb una salva,¹¹⁰ així com amb la presència d'una gran multitud “soldados armados de coseletes i arcabussers, cavallers “y gentiles hombres bien adereçados en caballos galantemente guarnecidos” que anaren “fuera de la ciudad” a fer-li la rebuda convenient. El príncep venia acompanyat d'un seguici important.

¹⁰⁸ Segons el DCBV, qui fa o ven canelles.

¹⁰⁹ “fue la primera ciudad adonde el Príncipe entró con pompa y aparato real”, Juan Cristóbal Calvete de Estrella, *El felicísimo viaje del muy alto y muy poderoso príncipe Don Felipe*, p. 9.

¹¹⁰ Segons el DCBV, descàrrega d'armes de foc feta en señal de goig o de salutació.

Venia el príncipe muy bien acompañado de caballeros. Iban delante dos maceros con sus maças reales: seguianse luego dos reyes de armas con sus cotas de insignias reales, y delante del príncipe iba el duque de Alba.¹¹¹

Una vegada el príncep fou arribat a la ciutat, tal com era acostumat, dos jurats el reberen i lligaren les cordes de seda del fre cavall. El príncep fou transportat pels jurats en un pal·li digne de l'ocasió. D'aquesta manera es dirigiren a la Seu i “a la mitad de las gradas que hay para subir a ella” sortiren a trobar-lo “con toda aquella solenidad y ceremonia eclesiastica que se suele recibir un Principe y Señor natural” el bisbe Joan Margarit vestit de pontifical, juntament amb la resta de dignitats, canonges i clergat. Després de venerar una creu que el bisbe tenia a les mans, el príncep entrà a la Catedral, on feu les pregàries oportunes. En sortir es dirigí amb el seu seguici cap a la casa del bisbe que “hizo plato al Príncipe y a toda su real casa”. La ciutat s'engalanà per l'ocasió i es feren balls i lluminàries.

Estaban las ventanas de las casas muy bien adornadas de alhombros y tapiceria, llenas de muchas y hermosas damas que en la ciudad habia. A la noche, en señal de la publica alegria, se hicieron muchos fuegos y luminarias por todas las calles y por las murallas, torres, templos y ventanas, regocijandose con muchas danças y bailes, discurriendo por toda la ciudad, haciendo los arcabuceros salvas y escaramuças con que manifestaban el gozo que de la presencia del príncipe la ciudad tenia.¹¹²

L'endemà, 19 d'octubre, el seguici partí cap a Castelló d'Empúries per continuar el seu viatge al dia següent cap a Roses, d'on partiria cap a Gènova. Acabada “la salva de arcabuceria con mucha destreza” les trompetes i els clarins sonaren per totes les galeres “con mucho concierto y armonia”.

Tot i que no tenim noms concrets en la presència de músics a la relació de despeses per la cerimònia d'entrada de Felip II, sí sabem els pagaments que es van efectuar als joglars, a les trompetes reials i als músics que acompanyaren la crida amb els atabals i les trompetes. Vegeu Taula II.2.

¹¹¹ Calvete de Estrella, *El felicísimo viaje del muy alto y muy poderoso príncipe Don Felipe*, p. 9.

¹¹² Calvete de Estrella, *El felicísimo viaje del muy alto y muy poderoso príncipe Don Felipe*, p. 10.

Taula II.2: Despeses per l'entrada del príncep Felip II, 1548.¹¹³

Concepte	Quantitat a percebre
Item per les cobles de jutglars que sonaren y les dites alimaries sexanta sous	3 lliures
Item se dona a les trompetes de sa altesa	2 lliures i 8 sous
Item per los que sonaren los atabales y trompetes com se feu la crida y la entrada se sa altesa quatre sous	4 sous

Figura II.13: Despeses per l'entrada del príncep Felip II, 1548. AMG, *Manual d'Acords*, 1548, f. 68^r.

The image shows a handwritten manuscript page, folio 68 recto, from the 'Manual d'Acords' (1548). The page is filled with dense, cursive handwriting in Catalan. It lists various expenses for the entry of Prince Philip II, with each item followed by its corresponding amount in lliures and sous. The page is numbered '68' in the top right corner. The entries include items like 'Item per les cobles de jutglars', 'Item se dona a les trompetes de sa altesa', and 'Item per los que sonaren los atabales y trompetes'. The amounts are written in a mix of lliures and sous, such as '3 lliures', '2 lliures i 8 sous', and '4 sous'.

¹¹³ “Memorial de les despesas fetas per la entrada del serenísimo princep nostre señor”, *Manual d'Acords*, 1548, f. 68^{r-v}. Hi ha un detall molt minuciós de fins a quaranta-cinc conceptes diferents.

h. Maximilià II d'Àustria,¹¹⁴ 23 de novembre de 1568

El dimarts 23 de novembre de 1568 entrà a Girona Maximilià II d'Àustria. Els jurats havien estats assabentats a través del bisbe de Girona, Pere Carlos, que l'arxiduc, que havia fet nit a Bàscara, venia de “la volta de Roses”. En absència del síndic, mossèn Francesc Garbí, notari de la ciutat, s'encarregà de demanar a quina hora volia fer entrada, que fou a les deu del matí. Descabalcà al peu de l'escala de la Catedral i el bisbe en companyia de molts canonges, li feu rebuda. Després pujaren a la Seu a “fer oracio” a l'altar major i un cop el bisbe donà la benedicció, marxaren cap al palau.¹¹⁵ Ja arribats, els jurats marxaren cap a la Casa de la ciutat, que era d'on havien sortit. L'endemà, mossèn Garbí anà al palau per demanar a quina hora volia ser visitat i aquest, acceptant l'oferiment, volgué que fos abans de migdia, ja que tenia pensat marxar havent dinat.

Lo arxiduc entra en dita ciutat a las deu hores, ans de migdia y descavalca a peu de la escala de la Seu y lo bisbe en companyia de molt canonges lo rebe a la escala y apres senan fer oracio al altar major lo qual salva descubert y parat ab sos lo argenta”.¹¹⁶

El mestre de capella de la Catedral en aquesta entrada reial era Antoni Seguí.

i. Entrada de Maria d'Àustria,¹¹⁷ 30 de setembre de 1582

El disset de setembre de 1582 entrà a Girona Maria d'Àustria “vidua relict¹¹⁸ de Maximilia emparador dels romans rey de Ungria y germana y sogre de la magestat de nostre rey e senyor don Phelip”. Venia d'Hongria i havia de desembarcar a Cotlliure, dirigint-se després a Perpinyà. La reina, acompanyada de la infanta, entrà en un “cotxo”, així com la seva filla ho feu en un altre. Venien acompanyades del capità general i duc de Terranova¹¹⁹ que les

¹¹⁴ Maximilià II d'Àustria (Viena, 31 de juliol de 1527-Ratisbona, 12 d'octubre de 1576), fou emperador del Sacre Imperi Romà Germànic, rei d'Hongria (1564-1576) i rei de Bohèmia (1564-1576).

¹¹⁵ Antoni Seguí fou el mestre de capella de la Catedral i Gaspar Sagristà probablement l'organista.

¹¹⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 69^r.

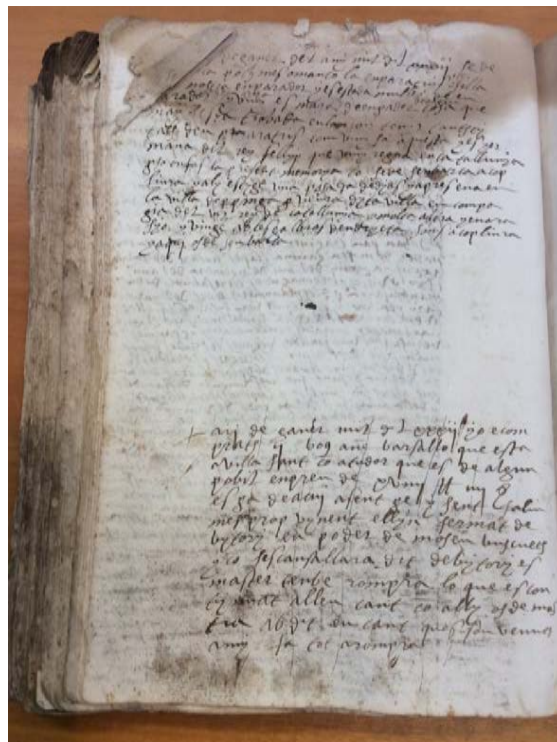
¹¹⁷ Maria d'Àustria (Madrid, 21 de juny de 1528-Convent de les Descalces Reials, Madrid, 26 de febrer de 1603) fou infanta d'Espanya i arxiduquesa d'Àustria, emperadriu del Sacre Imperi i reina consort d'Hongria i de Bohèmia (1563-1572). Fou la filla gran de l'emperador Carles V i de la seva dona Isabel de Portugal.

¹¹⁸ Segons el DCBV, deixat per un que és mort; sobrevivent.

¹¹⁹ Es refereix a Carles d'Aragó i Tagliavia. També va ser príncep de Castelvetrano, marquès de Àvola i de Favara i comte de Borghetto.

havia anat a rebre a Perpinyà. que les havia anat a rebre a Perpinyà.¹²⁰ El jurats, acompanyats “de molts del consell de tots brassos” “al camí on es de practica” i apeats i desbarrats les reberen fent les atencions pertinents, besant la mà a cadascuna d’elles. El seguici, que entrà per Pedret, sentí al seu pas salves amb mascles d’artilleria de ferro. Entrà a la Seu i en presència del bisbe de Girona Benet de Tocco, vestit de pontifical, de tots els canonges i “tots los altres de la cort” arribà fins l’altar major a sentir vespres. L’emperatriu i la infanta es situaren “dins la rexa de laltar major acompanyades de les seves dames”.¹²¹ Una vegada acabades les vespres, els jurats les acompanyaren fins al Palau del bisbe, concretament fins a la seva cambra, que era on estaven allotjades.¹²²

Figura II.14: Entrada de Maria d’Àustria, 30 de setembre de 1582.
 AMGi, *Llibre de comptes de Joan Deviu, pagès i ramader de*
Torroella de Fluvià, 1528-1582.

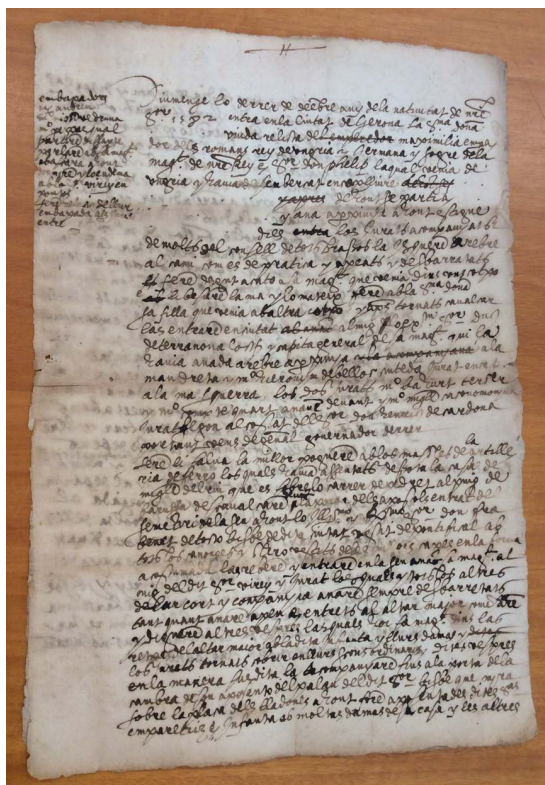

¹²⁰ El seguici també estava integrat per Joan de Borja i Castro, majordom major de l’emperatriu, càrrec que mantindria fins que aquesta morí el 1603. Felip II li concedí el 1596 el títol de comte de Mayalde.

¹²¹ AMGi, *Visites reials. Aconteixements.*

¹²² AMGi, *Visites reials. Aconteixements.*

Figura II.15: Entrada de Maria d'Àustria, 30 de setembre de 1582.
AMGi, *Visites reials, Aconteixements*.

j. Margarida d'Àustria, 21 de març de 1599

El 21 de març de 1599 la reina Margarida d'Àustria arribà a Palamós acompanyada de quaranta-quatre galeres, de camí cap a València, que era on l'esperava el rei. El 22 de març es decidí que en representació de Girona (la reina no feu entrada a a ciutat), anirien a rebre-la a la posta el ciutadà Miquel Saconomina, el mercader Pere Galí i Joan Fàbrega, per tal de donar-li la benvinguda, oferir-li la ciutat i mostrar-li “lo parabién” pel matrimoni amb el rei.¹²³

k. Manuel Filibert de Savoia,¹²⁴ 30 de setembre de 1610

Es té constància en els *Manuels d'Acords* que el dimecres 29 de setembre de 1610 el “princep Pheberto de Savoya Prior mayor de Castilla y de Portugal y Princep de la mar” volia visitar la ciutat. El síndic, Joan Ferrer, com era acostumat, li donà la benvinguda a l'alçada de

¹²³ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 243.

¹²⁴ Manuel Filibert de Savoia (1587-1637) fou fill de Carles Manuel I de Savoia i Caterina Micaela d'Espanya.

la vila de Bàscara i li demanà a quina hora volia fer la seva entrada, per tal de disposar-ho tot amb els honors pertinents; l'hora convinguda fou les sis de la tarda. Una vegada havia tornat el síndic es preparà l'allotjament del príncep al monestir de Francesc i tot allò necessari per la seva estada.

Li feren adressar los aposentos nous que son lo monastir de Sant Francesch de dita ciutat y feren molta provisio de capons, pollastres, colomins, vedella, moltons, vi blanch y claret pa formatges y altres coses per provisio de sa taula y altres adreços de llits i paraments.¹²⁵

D'aquesta manera, els jurats, amb un nombre important de prohoms, partiren a cavall de Casa de la ciutat i anaren a prop de Pont Major a rebre'l i donar-li la benvinguda oferint-li Girona; el príncep correspongué amb satisfacció. Una vegada prengueren direcció cap a la ciutat, quan foren davant l'hospital de Sant Llàtzer, les persones encarregades per fer-ho, llençaren una gran quantitat de mascles¹²⁶ i arcabussos.¹²⁷ A les muralles, que estaven ben engalanades amb “dos banderas de camp” solemnes, hi havia “piffes y mussichs” per tocar en el moment que el príncep feia la seva entrada.

Y així dit senyors jurats ab molts promens del Consell de dita ciutat a cavall tots partiren de la Casa de la ciutat y anaren fins cerca del pont Major ahont lo reberen y li donaren la benvinguda y contento havia rebut esta ciutat de la vinguda de sa Altesa y li offeriren la ciutat y dit serenissim princep rebe molt gran contento de dit recibo y estigueran dits serenissim princep y jurats desbonetats tant quant dura lo rahanament y sen vingueran envers la present ciutat y essent devant lo hospital de Sant Llatzer comensaren les persones que tenian orde desta ciutat de tirar molts mascles y una gran russiada de arcabussos que eran cerca de dos cents los arcabussos qui estaven en les muralles devant lo portal de Nostra Senyora de Sant Pere y abans de arribar en dit portal alguns cent passos reiteraren en tornar tirar dits mascles y una gran russiada de dits arcabussos y atanbors y piffes y musichs que estaven sonant en dita muralla en lo temps que dit serenissim princep entra y passa y posaren en dita muralla dos banderas de camp que fosi molt solempne y regosyjada entrada entant ques va veura que dit serenissim princep restera molt satisfet.¹²⁸

L'entrada es feu pel carrer de les Ballesteries, seguint després pel carrer dels Ciutadans.

¹²⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 121^v.

¹²⁶ Segons el DCVB, canó de bombardera o d'altra peça d'artilleria.

¹²⁷ Segons el DCVB, arma de foc, semblant a una escopeta grossa, que s'usava molt en els segles XVI i XVII.

¹²⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 121^v.

Tothom portava lluminàries per col·locar a les finestres i només s'apagaven davant del pont de Pedra, a l'alçada del portal de l'església del monestir de Sant Francesc, on s'allotjava el príncep. Aquest, entre mig de dos jurats entrà a l'església del monestir i resaren davant l'altar major; després entraren "als aposentos" pel claustre i els jurats s'acomiadaren del príncep. Davant del monestir hi havia quatre confreres i altres persones que eren les encarregades de provehir "de tot lo necessari per la taula". Una vegada tot estava disposat, els jurats marxaren a cavall fins a la Casa de la ciutat, tal com es solia fer.

Entraren en la present ciutat anant via dreta per lo carrer de las Ballesterias y girant per lo carrer dels Ciutedans traient thotom lluminarias per les finestras y passaren per lo pont de Pedra y essent devant lo portal de la isglesia de dit monastir tothom se apea y los dos jurats mes preheminentes posaren dit princep al mig y entrant en la isglesia de dit monestir y essent dalt en dits aposentos nous en dit monestir y en lo altar mayor feren oracio y senentraren apres per la claustra y sen puyaren als dits aposentos nous en dit monastir y essent dalt en dits aposentos dits senyors jurats se despediren del dit serenissim princep devant a dit monastir quatra comfraries y altres persones perque provehissen de tot lo necessari per la taula y servei de dit serenissim princep.¹²⁹

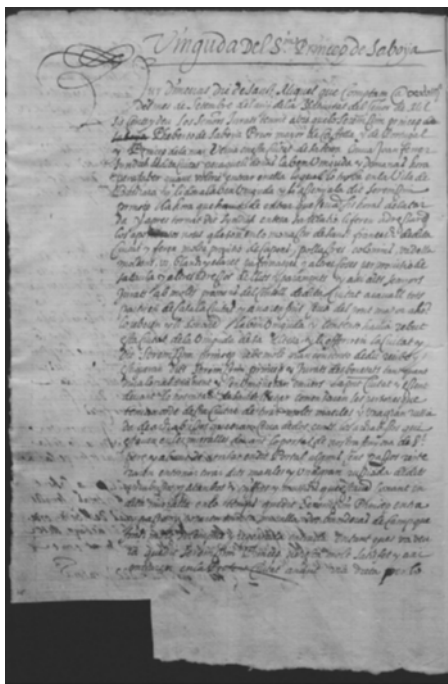
L'endemà dijous, pactada l'hora per fer visita al príncep, els jurats anaren de manera consistorial al monestir per tal de fer-la efectiva. El jurat en cap li oferí la ciutat al príncep, que acabava d'escoltar missa; aquest respongué que estava molt satisfet. La visita finalitzà quan s'acompanyà al príncep fins a la porta de Nostra Senyora del "Llorito". Allà, a cavall i fent les salutacions acostumades, tornà cap a la "volta de Barcelona"; els jurats marxaren cap a la Casa de la ciutat.

Lo endema dijous dits señors jurats enviaren a dit serenissim princep per a demanarli hora per a ferli visita y obtinguda aquella anaren dits señors jurats consistorialment en dit monastir y trobaren que acabave de oyr missa y axi se acostaren a ell y lo jurat en cap li offeri esta ciutat y ell li ha respost que agrahia lo que esta ciutat havia fet per ell y que en occasio se recordaria della y encontinent lo acompanyaren fins la porta de Nostra Senyora del Llorito y puja alli a cavall y tots feren la salut acostumada y dit serenissim princep sen ana a la Volta de Barcelona y dits señors jurats en Casa de la ciutat.¹³⁰

¹²⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 122^r.

¹³⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 122^r.

Figura II.16: Entrada de Manuel Filibert de Savoia, 30 de setembre de 1610. AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 121^v.

1. Lluís II de Borbó-Condé,¹³¹ 8 de novembre de 1647

El 8 de novembre de l'any 1647, entre les deu i les onze de la matinada, el príncep Lluís II de Borbó-Condé, lloctinent i capità general de Catalunya i dels comptats del Rosselló i Cerdanya, feu entrada a la ciutat. Venia de Barcelona en la seva tornada cap a França. El síndic Joan Gibert Adroguer anà fins a Hostalric per saber l'hora en la que volia fer l'entrada. Tot i que els jurats ja estaven a punt per rebre'l "ab una copiosa promanada", el príncep "per anar tant de pressa no podia detenir-se per a dit recibo" i no li convenia cap "serimonia que pogues donar ocasio a que ell se hagues de detenir". És per això que els jurats enviaren a Joan Gibert fins al palau episcopal, que era on estava allotjat, per demanar-li l'hora en la que volia ser visitat, que fou després de dinar. Preparats els jurats per fer la visita al príncep, arribaren Cristòfol Rich i els canonges de la seu "ab embaxada" a la casa de la ciutat. Volien exposar "els inconvenients y els danys" que la ciutat i el bisbat patien a nivell espiritual per falta de govern espiritual desde la mort de Francesc Aymerich, cabiscol major i canonge, i per l'absència de Francesc Pijoan, ardiaca de Besalú, també canonge de la Seu. És així que els oficials i els vicaris generals del bisbe resolgueren amb una ambaixada demanar-li al príncep que donés llicència a Francesc

¹³¹ Lluís II de Borbó-Condé (París, 1621-Fontainebleau, 1686) va ser un príncep francès i mariscal militar.

Pijoan, que estava, per ordre de sa magestat, a la vila francesa d'Orniac, per tornar a Girona i poder exercir el càrrec de vicari. Es delliberà que el secretari fes un escrit en el que quedés reflectit “lo que la ciutat en conformitat de dit molt il·lustre Capítol havia de supplicar a sa Altesa.”

Acerca de asso se proposaren de comu contentiment de dits senyors prohomens e inseguint lo vot, y parer de aquells deliberaren, y ordenaren que fos fet y executat axi y conforme per part de dit molt illustre Capítol ab dita embaxada los era estat supplicat y per en asso ordenaren a mi Michael Gali notari y secretari de la present ciutat en conformitat de dit molt illustre Capítol havia de suplicar a sa Altesa.¹³²

Així els jurats, acompanyats d'una “promenada” nombrosa, partiren de Casa de la ciutat cap al palau episcopal. Quan arribaren foren informats que el príncep encara feia sobretaula i que no havia acabat de dinar “y aixi per no descomodar a sa Altesa y per altres justas rahons” entraren a la Seu. Quan fou el moment pujaren a palau per fer la visita, donant en primer lloc la benvinguda amb moltes mostres d'alegria, no sense transmetre, tanmateix, la tristesa de veure que “sens ne anave”; així mateix, se li oferí la ciutat “per a tot quant fore per a son real servey”. Com havia estat acordat, es traslladà la petició del Capítol “per boca del senyor jurat real, jurat en ordre primer.

Serenissim senyor

Los inconvenients y danys que en aquesta ciutat y en son bisbat resultan en lo esperitual y en espedicio de las cosas ecclesiasticas faltant lo govern ecclesiastich per la ausencia del doctor Francesch Pejoan ardiaca de Besalu y ser mort don Francesc Aymerich los dos vicaris generals del bisbe de aquesta isglesia dels quals no poch a part ne cap als seculars ames del general desconsuelo ocasionan als jurats de Gerona a supplicar com molt humilament supplican a vostra Alteza sia de son Real servey manar los aconsolar y evitar dits danys e inconvenients o donant llicencia a dit D. Pejoan de tornar asi a exercir son carrech de vicari general o de altre qualsevol manera que a vostra Alteza aparegs com ja ab carta de quinse de juliol passat ho tenian supplicat que a mes del benefici publich que en tot lo bisbat ne resultara ho tindran a molt singular merce de vostra Alteza.¹³³

El príncep respongué que estava molt content per la visita i per la rebuda que se li havia donat i que estava disposat a atendre a la ciutat “en lo poch temps que li restava del govern del principat” pel que fos necessari. Tanmateix, pel que feia a la llicència de Pejoan, no podia donar

¹³² AMGi, *Manual d'Acords*, 1647, f. 321^v.

¹³³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1647, f. 322^{r-v}.

el seu vist-i-plau, ja que creia que era un assumpte que competia al cardenal Mazzarino i que no dubtava que aquest posaria solució a la qüestió que li havien demanat.

Pero en tocant al donar llicencia al dit doctor Pejoan no podia per ara donarlo gust pero que assegurava que venint com venia sa eminencia del senyor cardenal Macerino per lloch y capita general destos principats essent aquell com es tant princep de la isglesia podian tenir moltras esperansas que posaria en las cosas supplicades algun saludable servey”.¹³⁴

2. ENTRADA DE VIRREI

Segons el *Cerimonial dels jurats* de 1596, quan el Lloctinent General de Catalunya entrava a la ciutat, els jurats enviaven al síndic “ab un postillo unes tres leugues lluny omes” per tal de notificar-li l’alegria que experimentava la ciutat per raó de la seva visita i demanar-li l’hora en la que volia fer entrada a la ciutat. “Demanada llisentia” tornava el síndic a donar noves als jurats, els quals, a cavall i de manera consistorial, partien de Casa la ciutat sense avisar a cap oficial reial.

Quan lo senyor lloctinent general de Catalunya se enten ve a esta ciutat dits magnifichs jurats fan a anar lo syndich ab un postillo algunes tres leugues lluny o mes y notificar li lo contento an rebut y reben de la vinguda de sa excel·lencia y supplicar lo se servesca donar la hora que volra entrar en Gerona y aquella entesa. Demanada llisentia tornar sen per avisar a dits magnifichs jurats. Los quals se posen a cavall y consistorialment partexen de casa la ciutat sens cridar official real algu per anar a rebre a dit senyor virrey.¹³⁵

Per anar a rebre al virrei l’anaven a trobar “venint de la part de Barcelona fins a la torre de Refart”. Quan es reunien amb ell li havien de retre cortesia, besant-li la mà i sense apear-se del cavall. El virrei es situava enmig del segon jurat i del jurat en cap. Aquest últim li mostrava la gran satisfacció per la seva visita; l’acompanyaven dos jurats que anaven davant amb tots els prohoms.

Y li ixen venint de de la part de Barcelona fins a la torre de Refart y en trobarlo sens apear-se algu dells li an de fer cortesia com si li besaven la ma. Y lo jurat en cap y lo segon lo posen al mig y dit jurat en cap li notifica lo content molt gran que an rebut de la vinguda de sa

¹³⁴ AMGi, *Manual d’Acords*, 1647, f. 322^v.

¹³⁵ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 40^{r-v}.

excel·lencia a esta ciutat y axi fan camí posant los altres dos jurats de devant ab tots los promens tambe de devant.¹³⁶

Si es donava el cas que pel camí el virrei els interrogava, en respondre, el jurat en cap li havia de fer cortesia treient-se la gorra i tornant-se-la a posar. Tots a cavall acompanyaven al virrei fins davant la porta de la casa on s'allotjava. Quan volia baixar del cavall, demanava "llicentia" i marxava sense apear-se del cavall; "via dreta" se'n tornaven cap a la Casa de la ciutat.

si per lo camí dit senyor virrey los interroga al respondre li ha de fer cortesia lo jurat en cap llevant se la gorra y tornant se la posar en continent e tots a cavall lo acompanyen fins davant la porta de la casa aont va a posar y al punt que dit senyor virrey se vol apear demanen llicentia y sen van sens apear se y via dreta sen tornen en Casa la ciutat.¹³⁷

Si el virrei marxava al matí, el síndic el tornava a visitar per demanar-li l'hora en la qual volia se li fes la visita acostumada. Si marxava a la "volta de Perpinya" i tornava a Girona, se l'havia de rebre novament de la mateixa manera, se l'anava a buscar al pilar de les Orelles i el síndic havia de visitar-lo per saber l'hora en la que volia fer l'entrada.

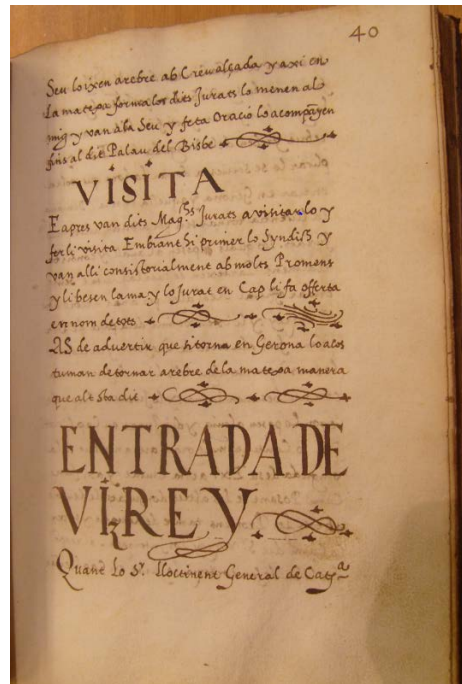
E si entendran que dit senyor virrey sen va lo de mati embien a cap de poch lo syndich a dit senyor virrey per supplicar lo sia servit de donar los hora per anar a besar les mans a sa excellencia de servir lo. Item si y haura algunes coses en la ciutat que paregues fossen a utilitat de la republica la y supplicaran y lo demes que convindra a dir faran. Item si dit senyor virrey sen anira a la volta de Perpinya quant tornara en Gerona lo an de tornar a rebre de la mateixa manera que dalt esta dit y li an de exir fins al Pilar de les Orelles. E lo syndich te de exir primer com ja esta dit per saber la hora volra entrar.¹³⁸

¹³⁶ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 40^v.

¹³⁷ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 40^v-41^r.

¹³⁸ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 41^r-^v.

Figura II.17: Entrada de virrei.
AMGi, Ceremonial dels jurats, 1596, f. 40^r.

La Taula II.3 presenta els virreis de Catalunya entre el 1500 i el 1650. Vegeu Taula II.3.

Taula II.3. Virreis de Catalunya, 1500-1650.¹³⁹

Monarca	Virrei de Catalunya
Ferran II (1479-1516)	<ul style="list-style-type: none"> • Joan d'Aragó (1496-1501), duc de Luna, comte de Ribagorça i castellà d'Amposta • Jaume de Luna (1501-1514) • Alfons d'Aragó i Roig d'Ivorra (1514-1520), arquebisbe de Saragossa
Carles V (1517-1556)	<ul style="list-style-type: none"> • Pere Folc de Cardona (1521-1523), arquebisbe de Tarragona i bisbe d'Urgell • Antonio de Zúñiga (1523-1524), prior de Castella de l'orde de Sant Joan de Jerusalem • Fadrique de Portugal i Noronha (1525-1539), bisbe de Sigüenza i arquebisbe de Saragossa • Sant Francesc de Borja (1539-1543), marquès de Llombai i duc de Gandia • Juan Fernández Manrique de Lara (1543-1553), marquès d'Aguilar del Campó • Pere Afán Enríquez de Ribera i Portocarrero (1554-1558), marquès de Tarifa i duc d'Alcalà de los Gazules

¹³⁹ Vegeu Joan Reglà, *Els virreis de Catalunya* (Barcelona: Vicens Vives, 1980).

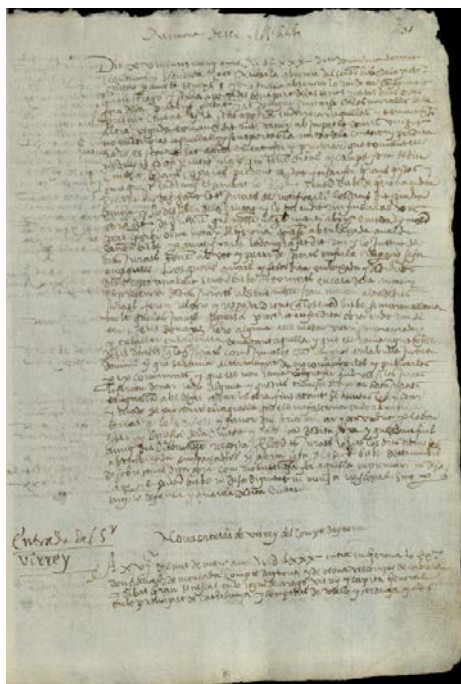
Felip II (1556-1598)	<ul style="list-style-type: none"> • García Álvarez de Toledo i Pimentel-Osorio (1558-1564), marquès de Villafranca del Bierzo • Diego Hurtado de Mendoza i de la Cerda (1564-1571), príncep de Melito i duc de Francavilla • Fernando de Toledo (1571-1580), prior de Castella de l'orde de Sant Joan • Francesc de Montcada i Folc de Cardona (1580-1581), marquès d'Aitona i comte d'Osona, vescomte de Cabrera i Bas • Carles d'Aragó i Tagliavia (1581-1582), príncep de Castelvetro i duc de Terranova • Juan de Zúñiga i Avellaneda (1583-1586), comte de Miranda del Castañar • Manrique de Lara i Girón (1586-1590) comte de València • Pedro Luis Galcerán de Borja (1591-1592), mestre de Montesa • Bernardino de Cárdenas i Portugal (1592-1596), duc de Maqueda • Lorenzo Suárez de Figueroa (1596-1602), duc de Feria
Felip III (1598-1621)	<ul style="list-style-type: none"> • Lorenzo Suárez de Figueroa (1598-1602), duc de Feria • Joan Terés i Borrull (1602-1603), arquebisbe de Tarragona • Hector de Pignatelli i Colonna (1603-1610) • Pedro Manrique, bisbe de Tortosa (1611) • Francisco Hurtado de Mendoza i Cardenas (1611-1615), marquès d'Almazan • Francesc Fernández de la Cueva (1616-1619), duc d'Alburquerque • Fernando Afan Ribera i Enríquez (1619-1622), duc d'Alcalà
Felip IV (1621-1665)	<ul style="list-style-type: none"> • Joan Sentís i Sunyer (1622-1626), bisbe de Barcelona • Luis Diez Aux de Armendáriz (1626-1627), bisbe d'Urgell • Miquel de los Santos de San Pedro (1627-1629), bisbe de Solsona • Gómez Suárez de Figueroa i Córdoba (1629-1630), duc de feria • Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba (1630-1632), duc de Sogorb • Ferran d'Hasburg (1632-1633), cardenal i infant d'Espanya • Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba (1633-1638) • Dalmau de Queralt i Codina (1638-1640), comte de Santa Coloma • Enric d'Aragó Folc (1640), duc de Sogorb i comte d'Empúries • Garcia Gil Manrique (1640), bisbe de Barcelona i president de la Generalitat • Pedro Fajardo de Zúñiga i Requesens (1640-1641), marquès de los Vélez • Federico Colonna (1641) • Juan Ramírez de Arellano, marquès consort de la Hinojosa (1641) • Pere Antoni d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba (1641-1644) • Andrea Cantelmo (1644-1645) • Diego Mexía Felípez de Guzmán (1645-1647), marquès de Leganés • Guillem Ramon de Montcada i Castre (1647-1648), marquès d'Aitona • Juan de Garay Otañez (1648-1650) • Francisco de Orozco (1650-1652), marquès de Mortara
Lluís I (1610-1643)	<ul style="list-style-type: none"> • Urbain de Maille (1641-1642) • Philipe de la Mothe Houndancourt (1642-1645)
Lluís II (1643-1715)	<ul style="list-style-type: none"> • Mariscal de Bressé (1641-1649), (1642-1645) • Henri Harcourt de Lorraine (1645-1647) • Michele Mazzarino (1647-1648) • Charles Schomberg (1648) • Lluís Borbó-Vendome, duc de Mercoeur i Vendôme (1649-1651)

2.1. Entrades de virrei a Girona

a. Francesc de Montcada i Cardona, 16 de març de 1580

El 16 de març de 1580 entrà a Girona Francesc de Montcada, comte d'Aitona i d'Osona, vescompte de Cabrera i de Bas Grau, senescal del regne d'Aragó, virrei i capità general del principat de Catalunya i comptat del Rosselló i Cerdanya. Els jurats enviaren al síndic per saber l'hora en la que volia entrar a la ciutat. És així que quan aquest tornà, un gran nombre de prohoms del Consell, sense apear-se del cavall, l'anaren a rebre “prop de la quintana de la torra del refart sobre lo pla de Gerona”.

Figura II.18: Entrada de Francesc de Montcada i Cardona, 16 de març de 1580. AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 31^r.

Feu entrada al costat dels ciutadans del braç major mossèn Rafel Capmany i mossèn Rafel Ferrer, de mossèn Joan Moner, mercader i ciutadà del braç mitjà, així com mossen Baldiri Gelabert Calsater, ciutadà del braç menor. L'acompanyaren fins a casa de mossèn Sarriera, al carrer Ciutadans. A la nit, el síndic i un dels veguers anà a demanar-li a quina hora volia que hi anessin. L'endemà fou visitat a l'hora acordada a casa de mossèn Sarriera, que era on tenia allotjament.

Lo endema hora tarda poch abans del seny de la oracio tornant dits jurats de veure dit sindich a dit virrey tornant y vinguda la hora dits jurats ab molts promens anaren a visitar dit senyor virrey en dita casa de dit señor Sarriera.¹⁴⁰

b. Francesc de Montcada i Cardona, 16 de juny de 1580

El dijous 16 de juny de 1580 feu entrada el comte d'Aitona, Francesc de Montcada i Cardona “loctinent y capita general de sa magestat”; venia de Perpinyà, on feia dies que hi era. La ciutat envià un síndic i un veguer al castell de Pontós on era sabut que dinaria, per tal de saber l’hora a la que volia fer entrada. Aquests partiren de Girona

a les tres hores de mati passada mige nit tirant la volta del castell de Pontos en lo qual arribaren a las set hores ans de mig dia en lo qual castell encara no y era dit senyor loctinent¹⁴¹

Esperant el síndic i el veguer al virrei, arribà de Vilabertran, on havia passat la nit. El síndic i els jurats ho feren entre les deu i les onze, abans de migdia “ab molta gent quil acompanyaven”. Feren els honors pertinents al virrei, tal com estava establert, demanant-li l’hora a la que volia fer entrada a la ciutat, per tal de rebre’l. Així mateix, se’l posà al corrent “del agravi lo señor bisbe de Gerona havia fet en l’entrada del señor cardenal” contravinguent el que estava establert per ocasions similars;¹⁴² contestà que ell tractaria el tema. Respecte l’hora de l’entrada, digué “que ell feya compte de entrar la hora ont trova los magnífichs jurats en casa la ciutat”. Els jurats cavalcaren pel carrer Ciutadans, per la plaça de l’Oli, pel carrer de Pedret, davant Nostra Senyora del Pilar, per la capella de Sant Jaume i per Sant Llätzer. Arribaren fins al pilar de les Orelles, per tal d’anar a trobar-lo, on l’esperaren més de tres hores, ja que venia amb retard perquè havia sortit tard de Pontós.

Estigueren molt gran estona esperant dit señor virrey qui parti molt tart de Pontos y arriba mes de tres hores passat lo seny de la oracio y los jurats ya estaven per rebrel ab molts atxas.¹⁴³

¹⁴⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1580, f. 31^{r-v}.

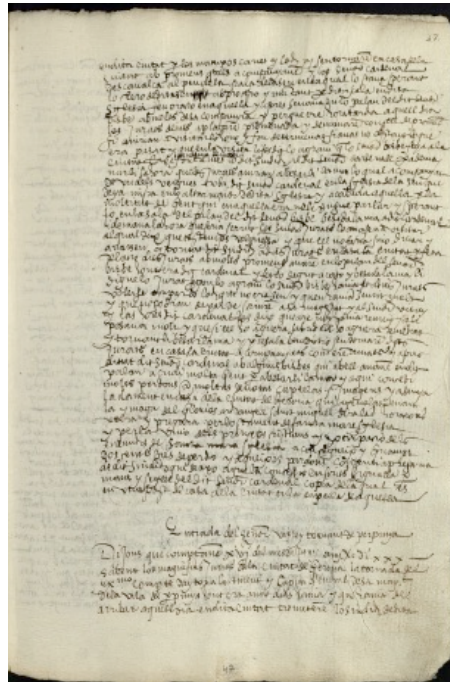
¹⁴¹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1580, f. 47^v.

¹⁴² Vegeu l’entrada del Cardenal Alexandro Riario, 10 de juny de 1580.

¹⁴³ AMGi, *Manual d’Acords*, 1580, f. 47^v.

La comitiva entrà a Girona fins a la casa de Joan Sarriera, situada al carrer Ciutadans, que era on el virrei tenia allotjament. Donat que era molt tard, no se li feu visita; tampoc l'endemà “per partir lo virrey demati”.

Figura II.19: Entrada de Francesc de Montcada i Cardona, 16 de juny de 1580. AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 47^v.

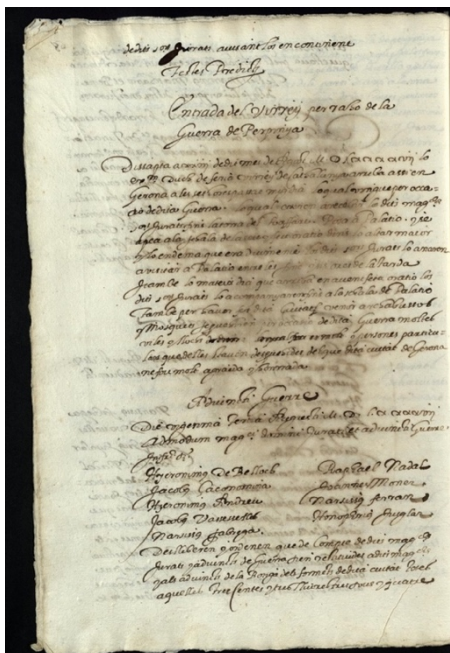
c. Lorenzo IV Suárez de Figueroa, 23 d'agost de 1597

El dissabte 23 d'agost de 1597 el duc de Feria i virrei de Catalunya entrà a Girona a les set de la tarda “per occasio de dita guerra”. Fou rebut a la torre d'en Rafart. De camí al palau, que era on s'hostatjava, feu parada a la Seu per resar a l'altar major. L'endemà els jurats anaren a visitar-lo al palau entre les cinc i les sis de la tarda. Els gironins es sentiren molt agraïts per “haver fet dita ciutat venir archabussos y mosquets¹⁴⁴ que se hoiren per occasio de dita Guerra moltes viles y llochs y persones particulars que de ells staven desquehides”¹⁴⁵

¹⁴⁴ Segons el DCBV, arma de foc, semblant a una escopeta però molt més llarga, que es posava damunt una forqueta en haver-se disparat.

¹⁴⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1597, f. 68^v.

Figura II.20: Entrada de Lorenzo IV Suárez de Figueroa, 23 d'agost de 1597. AMGi, *Manual d'Acords*, 1597, f. 68^v.

d. Fernando Afán de Ribera y Enríquez, duc d'Alcalà, 11 de maig de 1622

Segons el *Manual d'Acords* el dimecres 11 de maig de 1622 feia entrada a Girona el lloctinent, capità general, duc d'Alcalà i virrei de Catalunya. Anava cap a Banyoles per tractar l'assumpte de la mort de l'abat Anton de Cartellà en circumstàncies violentes.

Lo duch de Alcalá vuy virey de Cathalunya venie a esta ciutat de Gerona y anave en la vila de Banyolas per a veurer lo llastimos cas de la mort del abat fra Anthon de Cartella abat del Monastir de Sant Esteve de dita vila lo qual feren volar ab polvora ab tot un quarto de la abadia de dit monastir diumenge a vint y sinch de abril proppassat a les quatre hores de la matinada.¹⁴⁶

El síndic, en companyia del mestre de portal, anà a trobar al virrei per tal d'acordar amb ell l'hora en la qual volia ser rebut. Es trobaren a l'Hostal de Vallorca, i, tot i que agrai "la mercè" s'establí que si els senyors jurats donaven el seu consentiment, concertarien la seva entrada a la tornada de Banyoles, "perque anave de pressa". El dijous, el síndic es trobà amb el

¹⁴⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 36^f.

virrei a l'Avellaneda i donà conformitat a la resolució, pactant la seva rebuda al seu regrés de Banyoles.

Y dit señor syndich troba a dit señor duch en lo Hostal de la Vallorca y dona la benvinguda le demana la hora que feye compte entrar en dita ciutat perque dits señors jurats lo puguessen exir ha rebre, y dit señor duch digue que agrahia la merce y que folgaria que fos el resibo quant tornaria de Banyolas perque anava de pressa. [...] [...] y anant dit syndich lo dit dijous a trobar lo dit seño virrey lo troba a la Avellaneda y dada nostra resolucio aparegue molt be a dir señor virrey fos lo resibo per la tornada.¹⁴⁷

El virrei arribà al monestir de Sant Francesc de Girona, el dijous a les vuit del matí, ja que era el lloc on s'allotjava. Per tal de rebre'l com era menester, es feu una "promenada" amb una gran nombre de prohoms de tots els estaments i s'establí que com el virrei tenia pressa i no era necessari que el fossin a rebre, no el visitarien fins a la seva tornada de Banyoles. Tornà el síndic amb un veguer per tal de determinar l' hora a la que se li havia de fer ambaixada. S'envià al senyor Rafel de Sant Martí, a Francesc Moler, mercader, i a Miquel Guardiola, cirurgià; amb aquesta ambaixada se li oferí tot el que convingués per tal de fer-li tots els honors pertinents.

arriba dit dijous a les vuyt hores de la matinada, en lo monastir de Sant Francesch y alli se apea perque posave en dit monastir, y sabut per dits señors jurats que dit señor virrey ere arribat ajuntaren encontinent una promenada en la qual hy assistiren molts prohoms de tots estaments y resolgues en dita promenada que ates dit señor virey anave de presa y no havie volgut que li isquesen ha rebre que no convenie lo anassen a visitar fins a la tornada de Banyoles y encontinent enviaren lo sindich ab un verguer a dit señor virey per a demanarli hora per a ferli una embaxada.¹⁴⁸

Arribats aquests al monestir, es trobaren que el virrei sortia de la seva habitació i baixava a missa. Molt agrait, s'excusà per haver de marxar amb tanta pressa i afirmà tornar dissabte.

Els jurats feren l'endemà divendres una altra "promenada". Anà el síndic novament el mateix divendres, acompanyat del veguer Rafel Mascarós fins a Banyoles per demanar-li al virrei l' hora en la qual volia fer l' entrada; allà es trobaren amb el virrei al monestir i acordaren l' entrada per les quatre de la tarda del dissabte. El síndic tornà la mateixa nit amb la resposta, de manera que l'endemà sortí una important comitiva amb un gran nombre de prohoms; a

¹⁴⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 36^r.

¹⁴⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 36^{r-v}.

cavall, anaren a trobar al señor virrei a la creu del pilar de les Orelles. Aquest venia amb un cavall amb la guàrdia d'alabarders i cavalls "ab trompeta". Allà li donaren la benvinguda i el col·locaren enmig del señor jurat en cap i el tercer jurat.¹⁴⁹ La trompeta es feu passar a davant de tots el prohoms i "lo guio darrera dell". Els veguers que tornaren amb les maces alçades, es treieren les gorres fins que s'aparen. Vingueren per Sant Llätzer dels masells i entraren pel portal de la Verge Maria. Passaren per la plaça de Sant Pere i Sant Feliu, pel carrer de les Ballesteries i giraren per "los quatra cantons". Continuaren per davant la presó, passant per la plaça de l'Oli, pel carrer dels Ciutadans i la plaça del Vi. Seguiren pel carrer de l'Albareda i sortiren fora del portal de l'Àngel. Entraren pel portal d'en Vila fins "en lo pla de sant Francesc, on el señor virrei baixà a la porta de Nostra Senyora de "Lloreto". El senyors jurats també s'aparen del cavall i, disposats de la mateixa manera, amb el prohoms a davant, acompanyaren al señor virrei fins a l'altar major on s'agenollà i resà. Els jurats el seguiren pel claustre del monestir fins a la porta de "son aposento" i fetes les cortesies acostumades, tornaren cap a la Casa de la ciutat.

Dits señors jurats convidaren molts prohoms y ben posats ha cavall ab ses goldrapes ysqueren lo dissapte a catorse de dit mes de maig a rebre lo dit señor virey lo qual trobaren en la creu dels Pilars de les Orelles. Altrament dita, la creu cuberta lo qual venia a cavall ab un cavall ab sa guarda de alabarders y una esquadra de cavalls ab sa trompeta y guio de devant y saludant dits señors jurats al dit señor virey se cobriren y li donaren la benvinguda, y encontinent lo posaren en lo mig los señors jurats en cap y ters per esser mort lo segon y se encaminaren per la volta de Gerona y encontinent feu passar la trompeta de devant de tots los prohoms y lo guio darrera dell y los dits señors jurats havien ordenat que los verguers quels acompanyaren y anaren anant y tornant ab les masses altas que en lo punt trobaria a dit señor virey se llevassen les gorres y anassen descoberts de cap fins que se apareen, y venint per Sant Llatzer dels masells entraren per lo portal de la Verge Maria plassas de Sant Pere y Sanct Feliu carrer de les Ballesterias girant per los quatra cantons devant la preso plassa del Oli carrer dels Ciutadans y plassa del Vi y carrer de la Albareda y isqueren fora del Portal del Angel y entraren per lo portal den Vila en lo pla de Sant Francesch hahont se afea dit señor virey en la porta de Nostra Senyora del Lloreto y dits señors jurats tambe se apareen y posats ab lo mateix orde ab los prohoms devant acompanyaren lo dit señor virey fins en lo altar major hahont se agenolla y feu oratio y de aqui lo acompanyaren per lo claustro de dit monastir fins a la porta de son aposento y fetas moltas cortesias a dit señor virey sen tornaren dits señors jurats y prohoms fora de dita Porta del Llorito y alli tornaren pujar a cavall y vingueren a descavalcar y aparearse en la Casa de la ciutat.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Normalment, es col·locava entre el jurat en cap i el segon, però aquest últim havia mort.

¹⁵⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 36^v-37^r.

Com que era ja tard, s'acordà no fer la visita fins l'endemà. Així és que el virrei, donat que era la jornada de Siquagesma, fou convidat per part del Capítol de la Seu a escoltar l'ofici. Els jurats, assabentats que anava a la Catedral, feren novament una "promenada". Ja arribats a la Seu, aquests prengueren seient en els llocs acostumats "ab los draps de la ciutat". Així mateix, es posaren el "tapet" i la cadira dintre del retxat de l'altar major a la part de l'evangeli. Quan el virrei entrà per la porta, sortiren a rebre'l, i, es col·locà enmig dels jurats tal com estava establert i en entrar el capellà, aquest donà aigua beneïda al virrei. Els jurats l'acompanyaren fins a la grada de l'altar major, anant el veguer amb les maces alçades. Un cop fetes les salutacions, el virrei s'agenollà "a son tapet o strado" i el jurats tornaren als seus seients.

Sabent los señors jurats que dit señor virey anave ohyr lo offici en la Seu ha hora del offici acudiren en dita seu ab promenade conforme se acostume y fent cridar official bastoner algu puix dit señor virey havie de assistir en lo offici y en la Seu dits señors jurats se assentaren en los seients ordinarijs ha hont se acostumen de assentar ab los draps de la ciutat y los criats de sa excellencia posaren lo tapete y cadira dintre lo retxat del altar major a la part del evangeli y quant saberen dits señors jurats que dit señor virey arribave lo isquieren a rebre a la porta de la iglesia y sel posaren en lo mig los señors jurats com esta dit y al entrar lo capella de les ceremonias que dit señor virey amenave dona aygua beneyta a dit señor virey y dits señors jurats lo acompañaren fins a las gradas del altar major anant los verguers ab les masses altas y fetas ses saluts dit señor virey sen analla agenollar a son tapet o estrado y dits señors jurats sen tornaren assentarse en dit llur lloch acostumat.¹⁵¹

Després dels oficis, es comunicà al virrei amb una ambaixada de quatre persones que era acostumat fer una processó amb el Santíssim Sacrament per tota l'església i se li oferí portar una vara de tàlem. Així doncs, es feu un ofici solemne, amb el Santíssim Sacrament. El virrei respongué que es sentia agraït i que seguiria la processó amb un ciri. La processó es feu de manera solemne, assistint tots els canonges i beneficiats; quan acabà l'ofici i la processó "ere una hora i un quart". Tornaren a rebre al virrei a les grades de l'altar major i col·locat novament entre el jurats en cap i tercer, l'acompanyaren fins a la porta de l'església; fetes les cortesies pertinents s'acomiadaren. Anaren fins al monestir de Sant Francesc per trobar-se amb ell. Estava allotjat a la "selda primera a ma dreta alt en lo claustro". Fetes les salutacions acostumades, s'acomiadaren, tornant els senyors jurats i els prohoms a la Casa de la ciutat.¹⁵²

¹⁵¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 37^v.

¹⁵² AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 37^v.

y feu tant solemne lo ofici y professo que ere una hora y un quart quant se acaba y acabada la professo los señors jurats tornaren a rebre lo dit señor virey a les dites grades del altar major y posaren lo en lo mig dits señors jurats en cap y tercer y lo acompanyaren fins a la porta de la isglesia y fentse cortesia se despediren y lo mateix dia despres dinar enviaren lo sindich de part de dits señors jurats a dit señor virey per demanarli hora per anarlo visitar lo qual la dona y dit syndich vingue en Casa de la ciutat ahont eren los dits señors jurats ab molt prohomens ha fer relatio del que lo dit señor virey li havie dit y feta aquella los dits señors jurats y prohomens se alsaren y anaren a visitar lo dit señor virey en lo monastir de Sant Francesch dels frares menors de la present ciutat de Gerona lo qual ere en la selda primera a ma dreta alt en lo claustro y rebe dita visita estant de peus, y feta la salut dels señors jurats y prohomens se cobriren encontinent y donada la benvinguda y bones pasquas se despediren fentse salut ab molt compliment.¹⁵³

Aquests enviaren una ambaixada de quatre representants per tal de donar la benvinguda i desitjar bones pasqües als membres del Real Consell que acompanyaven al virrei. Trobant-se aquest a la Ciutat la vigília de Corpus, s'envià una ambaixada de quatre prohoms amb un veguer per fer-li saber de la festa que acostumava a celebrar-se a la ciutat. Li oferiren una vara de tàlem per la processó del dia de Corpus. Respongué que aniria a la processó amb una ciri a la mà. Els jurats determinaren que farien una “atxa blanca dorada ab les armes de la Ciutat de pelde una lliura i mijapoch mes o manco”. Aquell dia, després de dinar, abans de marxar a les vespres a la Seu i “antes de donar rams a ningú”, enviaren al virrei amb el síndic i el veguer un paner de vímet blanc amb rams d'or barbarí¹⁵⁴ i flors al mig.¹⁵⁵

Antes de partir per anar a las vespres en la Seu y antes de donar rams a ningú enviaren a dit señor virey per los dos obrers de la present ciutat ab lo syndich y un veguer un paner pla de vimens blanchs fet a modo de bassina en lo qual hy havie molts rams de or barbari y de flors y en lo mig hu de molt mes aventatjat que no dels señors jurats de hont ne exien sinch ramets ab sinch banderetas de or barbari ab les armes de la ciutat y dits obrers per part dels señors jurats presentaren a dit señor virey dit paner dient li feian part de la festa se fes en Casa de la ciutat.¹⁵⁶

El virrei, molt satisfet per l'ofertament, acceptà. Així mateix, s'entregaren rams grans al síndic i al veguers, idèntics als dels senyors jurats; també es repartiren rams petits al senyor governador i al regent Ferrus Gamis i Remona. El síndic i el veguer acudiren a les vespres de

¹⁵³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 38^r.

¹⁵⁴ Segons el DCBV, oripell, làmina de llautó per imitar l'or.

¹⁵⁵ Aquests eren millors que els dels jurats, en els que hi havia cinc “ramets” amb cinc banderetes d'or barbarí amb les armes de la ciutat.

¹⁵⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 38^r.

la Seu com era costum, sense cridar, sabent que el virrei ja hi era a la ciutat. Conscients de la visita del bisbe de Barcelona aquella mateixa tarda a Girona per tractar l'assumpte de l'abat de Banyoles, els jurats enviaren el síndic i un veguer per donar-li la benvinguda; també li portaren rams. A la nit se li enviaren al monestir cobles de ministrils per tocar davant la seva habitació.

La mateixa tarda sabent que lo señor bisbe de Barcelona era arribat a esta ciutat per lo assumpte de la desgradatio li enviaren dits señors jurats lo sindich y un verquer a donarli la benvinguda y tambe se li aportaren rams conforme als señors del Consell y en la nit se enviaren les cobles dels ministrils en Sanct Francesc devant lo aposento hahont dorme lo dit señor virey.¹⁵⁷

L'endemà, dia de Corpus, enviaren els músics per a fer llevant de taula¹⁵⁸ i sonar davant del virrei". Després de dinar, els jurats anaren a la Casa de la ciutat per fer les cerimònies que s'acostumaven a realitzar aquells dies. Es donaren ventalls als jurats, els quals pujaren a la Seu fent cridar a l'oficial real perquè el virrei assistís a la processó. "Quan el virrei arribà a la Seu, els jurats sortiren a rebre'l a la porta de l'església amb els veguers i les maces alçades. Els dos jurats en cap es posaren al mig i l'acompanyaren fins a les grades de l'altar major, tornant, tot seguit, als seus seients. El governador i la resta de cavallers seguiren rere el virrei, dins la reixa i en el mateix punt, també un síndic amb un verguer i "los obrers de la ciutat". En una bacina de plata es presentà al virrei un ventall gran de palma cobert de setí carmesí amb flors i baretas d'or i seda carmesina i una altra blanca daurada amb les armes de la ciutat de pèl d'una lliura i mitja per portar-la a la processó; també es donaren ventalls mitjans al governador i a tots els cavallers que l'acompanyaren. Així mateix, es repartiren ventalls petits de palma a tots els alabarders¹⁵⁹ i entre les cinc i les sis de la tarda partí de la processó de la Seu. Aquell dia assistí el bisbe de Banyoles "ab lo gremial" i darrere d'ell, el virrei, el governador i els cavallers que l'acompanyaren. Els jurats, amb els prohoms, portaven el tàlem, anant sempre els veguers amb les masses altes.

¹⁵⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 38^v.

¹⁵⁸ Segons el DCBV, capta domiciliària, acompanyada o no de música, que fan els obrers o majorals de la festa major mentre la gent dina, per recollir diners destinats a sufragar les despeses de la festa.

¹⁵⁹ Segons el DCBV, soldat armat d'alabarda (arma de tall i punta, consistent en una fulla de devers 30 cm. de llargària que a la part inferior duu a una banda una fulla com de destrial o mitjalluna, i a l'altra banda una punta recta o corbada cap avall, i va ficada al cap d'un mànec de 10 ó 12 pams de llarg).

Lo endema dia de Corpus tambe enviaren los musichs per a fer llevant de taula y sonaren devant dit señor virey y lo mateix dia apres de dinar acudiren dits señors jurats en la Casa de la ciutat conforme los altres anys se acostume y fetes las ceremonias acostumbrades y donats los ventalls dits señors jurats pujaren en la Seu sens cridar oficial real per raho que dit señor virey havie de assistir a la professo y quant saberen que lo dit señor virey arribave en la Seu lo isqueren a rebre a la porta de la isglesia ab los verguers ab les masses altes y los dos jurats en cap y tercer sel posaren en lo mitx y lo acompanyaren fins a les grades del altar major.¹⁶⁰

En el decurs de la processó, quan foren cap a Sant Francesc i el ciri del virrei es consumí, li donaren una altre del mateix pes. Una vegada arribats a la Seu, s'acomiadaren amb molt compliments. Els jurats, quan ja havia marxat el virrei, tornaren amb les banderes i els ministrils a Casa de la ciutat.

En lo discurs de la professo quant foren a Sanct Francesc aparexent que la atxa del señor virey se desmenuie li feren donar altra de blanca del mateix pes y feren tirar molts mes maules de le que se acostume posant aquells en llochcs escondits per a que nos vehessen y despres de esser tornada dita professo en la Seu dits señors jurats tornaren a pendrer dit señor virey en lo mig y lo acompanyaren fins a la porta de la isglesia de hont se despediren ab molts compliments y despres de esser senanat dit señor virey los dits señors jurats ab totes les banderes y ministrils en Casa la ciutat.¹⁶¹

El diumenge següent, els jurats acudiren al monestir de Sant Francesc “en promenade”. Sabent que el virrei assistiria a la processó del Santíssim Sacrament no portaren cadires, sinó que el virrei segué “a les cadires del cor baix”. Tornaren a rebre'l a la porta de la Seu, acompanyant-lo fins a l'altar major. Es feu ambaixada de quatre novament, per si volia portar tàlem; ell respongué que aniria amb un ciri i els jurats portarien el tàlem. Quan acabà la processó l'acompanyaren cap al monestir i allà s'acomiadaren degudament. El dimarts següent a la tarda, un cop executada la sentència, el virrei partí cap a Barcelona.¹⁶²

Lo diumenge següent los dits señors jurats acudiren a vespres en lo monastir de Sant Francesch ab prohomenada conforme acostumen y sabent que dit señor virey assistiria en la professo se acostume de fer del sanctissim sacrament no y feren portar les cadires sino que se assentaren en les cadires del cor baix y quant dit señor virrey fou en la porta de la isglesia dits señors jurats lo isqueren a rebre y sel posaren en lo mig y lacompanyaren fins als escalons del altar mayor y li enviaren una embaxada de quatre per a veurer si voldria aportar vara de talem en la professo y ell repongue que aniria ab un ciri y los señors jurats ab los prohomens portaren lo talem y despres de acabada la professo dits señors jurats lo

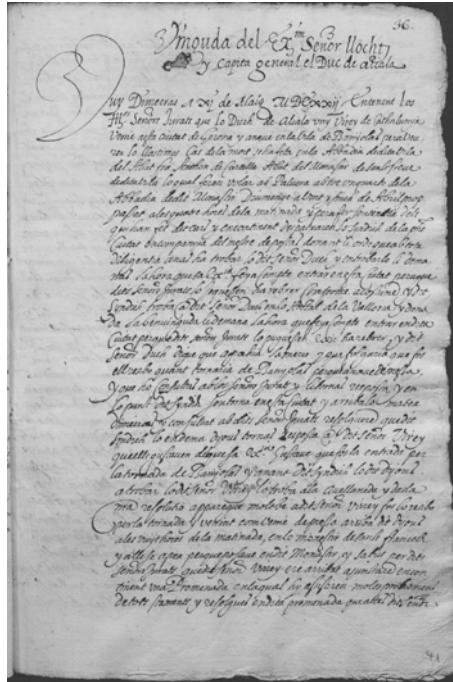
¹⁶⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 38^v.

¹⁶¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 39^r.

¹⁶² AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 36^r-39^r.

acompanyaren fins al apossento de dit monastir ha hont estave y se despediren ab molta cortesia de ell y lo dimars vinent despres de haver exequutada la sententia perque ere vingut a la tarda dit señor virey parti per a Barcelona.¹⁶³

Figura II.21: Entrada de Fernando Afán de Ribera y Enríquez, 11 de maig de 1622. AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 36^r.

e. Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, 3 de desembre de 1637

El virrei de Catalunya arribà a Girona el 3 de desembre de 1637; venia de Perpinyà i es dirigia cap a Barcelona. El síndic anà fins a Bàscara per demanar-li si volia que se li fes entrada, però aquest la rebutjà. El dia 14 els jurats l'anaren a visitar a casa de l'ardíaca Major, don Bernat de Cardona. El conseller que l'acompanyava marxà sense ser visitat pels jurats, ja que tenia pressa. L'endemà mateix, el virrei marxà cap a Barcelona.

Lo conseller que anava en sa companyia, no volgué visita dels jurats, dient al síndich que duptava tingués lloch per anar de pressa y, en quant lo tingués ja avisaria, y no u féu, y axí no.l visitaren, y lo endamà se n'anaren.¹⁶⁴

¹⁶³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1637, f. 39^r.

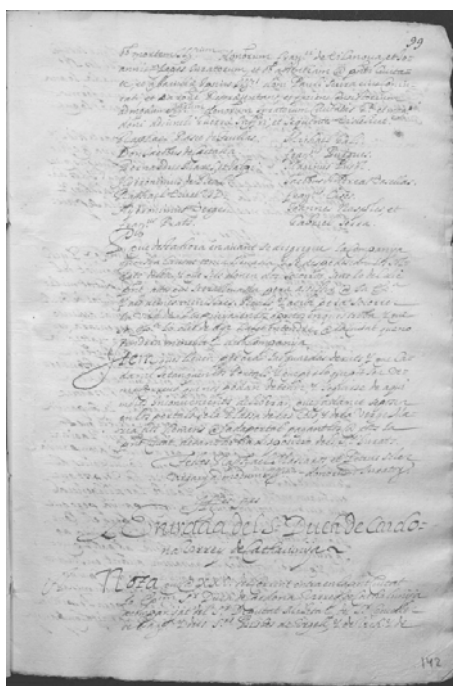
¹⁶⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 103.

f. Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, 25 de juny de 1640.

El 25 de juny de l'any 1640, el duc de Cardona, acompanyat del diputat militar, del conseller de Barcelona, del bisbe d'Urgell i de Vic i de molts membres del Consell Real, per “anar amb molta pressa”, no volgué que se li fes entrada. És per això que se l'anà a visitar directament on tenia l'allotjament. El dia 26 de juny partí a la matinada cap a Perpinyà per posar solució a una situació conflictiva que es vivia a la ciutat.

Y apes als XXVI de dit a la matinada parti dit senyor virrey desta ciutat a effecte de veurer si podia compondre las rendicions ques son mogudas entre los soldados de sa Magestat y los habitants de dita vila, y remediar las desdichas, y tant apretadas necessitats que en dita vila se patexan.¹⁶⁵

Figura II.22: Entrada d'Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba. AMGi, *Manual d'Acords*, 1640, f. 99^r.

g. Urbain de Maillé-Brezé, 20 de febrer de 1642.

El 20 de febrer el virrei passà per Girona. Acordat, via epistolar, el dia en el que volia fer la seva entrada, la ciutat “en una gran promenade” decidí “ferli lo mes ostentos recebiment

¹⁶⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1640, f. 99^{r-v}.

posible per ser lo primer govern.” El síndic marxà el mateix dia 20 “ab son postillo” cap a Figueres, per on venia el virrei. Trobant-se pel camí, el síndic li besà la mà en representació de la ciutat i li demanà si volia que la ciutat li fes rebuda. Donada resposta positiva, el virrei establí les quatre de la tarda com a hora convenient. El síndic ordenà al sargent major que enviés les companyies que estaven disposades “ab los cuerpos de guardia” a la Casa de la ciutat i a la plaça del Vi. A més de les companyies, col·locades “en alas y esquadrons,” també formaren part de la comitiva quatre jurats amb els seus cavalls amb gualdrapes¹⁶⁶, quatre veguers portant “masses altes” i davant, el trompeta de la ciutat vestit de gala. Els jurats es col·locaren de dos en dos i “tras dells desordenadament”, els insaculats,¹⁶⁷ els ciutadans, els cavallers i la “gent rica de la ciutat” amb cavalls i vestits de gala per anar a rebre al virrei a la creu Coberta. El jurat en cap li donà la benvinguda i li “oferi la ciutat breument,” sentint-se el virrei molt agraït.

Arribats los señors jurats sa presencia llevadas las gorras lo jurat en cap sens moures ningu de cavall li dona la benvinguda, y li offeri la ciutat breument, y sa excellencia respongue molt agraït fent demostracio de molta estima, y amor estants uns, y altres ab lo sombrero a la ma tot lo temps durant lo rahonament.¹⁶⁸

Aquest es col·locà entre el jurat en cap i el segon jurat; el tercer i el quart anaven davant seu i dels veguers. Dues trompetes reials acompanyaven el virrei per tot l’itinerari establert: portal de la Verge Maria, plaça de Sant Pere, plaça de Sant Feliu, carrer de les Ballesteries, plaça de les Cols, carrer de l’Abeurador, plaça del Vi i carrer dels Ciutadans, fins a la casa de Martí d’Agullana que fou on s’allotjà el virrei. Els ciutadans li donaren la benvinguda pels carrers “ab moltas aclamacions” i ell arribà “fins sa casa saludant quantas damas y señoras vey a per finestras”; allà, la comitiva tornà a la Casa de la ciutat, d’on havia sortit.

Y estimant sa excel·lencia la oferta y visita se despediren los jurats, y allo propri acompanyament sen tornaren en Casa la ciutat acompanyantlos sa excel·lencia fins la primera porta de son aposento.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Segons el DCBV, peça de tela que protegeix i adorna la gropa d’una cavalcadura.

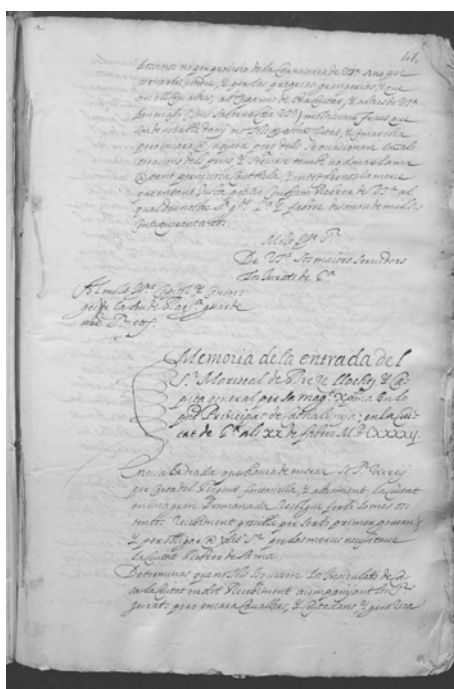
¹⁶⁷ Segons el DCBV, es triaven a través d’un procés on es posaven dins un sac o altre recipient les cèdules o bolles amb els noms respectius que es triaven a sort.

¹⁶⁸ AMGi, *Manual d’Acords*, 1642, f. 48^r.

¹⁶⁹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1642, f. 49^r.

Amb artilleria i mascles se li feren tres salves reials: quan entrà pel portal, “al mitx de la Ciutat” i quan s’apeà del cavall. Tanmateix, no es tiraren davant d’ell “per no commoure los cavalls.” La ciutat nomenà “comissaris” per disposar els preparatius que requeria la visita: sedes, cadires, quadres, llenya, carbó i cera blanca. Fou demanda del virrei no gastar “en menjar, ni altre cosa.” Davant i als voltants del palau es posaren graelles¹⁷⁰ que cremaren durant quasi tota la nit. El síndic demanà al virrei a quina hora volia ser visitat, ja que marxava l’endemà al matí. Així, convinguda l’hora, els quatre jurats “ab molt acompanyament”, tant d’insaculats com de cavallers, arribaren al palau, on hi havia molts cavallers, jutges de la cort i capitans. Asseguts els quatre jurats i el virrei, es feren els compliments oportuns i els jurats oferiren novament la ciutat. Acabada la visita, tornaren a la Casa de la ciutat; les companyies es retiraren, excepte la companyia de la retroguardia que restà tota la nit a la placeta de Casa de Agullana i a la porta. A les vuit del matí de l’endemà, partí el virrei. Envià un jutge de la cort per donar les gràcies per la rebuda que se li havia fet, mostrant plena disposició per servir a la ciutat i als gironins en tot allò que li fos possible.

Figura II.23: Entrada d’Urbain de Maillé-Brezé, 20 de febrer de 1642. AMGi, *Manual d’Acords*, 1642, f. 41^r.

¹⁷⁰ Segons el DCBV, teiera; recipient format de barres de ferro, dins el qual es posen teies per a fer llum, sobretot en les nits de festa popular.

Aquest fou el recorregut que feu la comitiva que acompanyà al virrei en la visita que feu a Girona el 20 de febrer de 1642. Vegeu Figura II.24.

Figura II.24: Recorregut de l'entrada del virrei, Urbain de Maillé-Brezé, virrei de Catalunya, 20 de febrer de 1642. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

Lo endema demati a les vuyt hores al partirse lo señor virrey envia en Casa la ciutat un jutge de cort lo qual representa als señors jurats, y a una gran promanada la estimacio que sa excellencia havia feta del agasaio li havia fet la ciutat y que ell venia de part y mandato de sa excellencia a donarlos ne las gracias, y a offerir a la ciutat que en tota occasio, y en tot lo que li fos posible los serviria.¹⁷¹

h. Urbain de Urbain de Maillé-Brezé, 30 d'abril de 1642

El 30 d'abril el virrei feu entrada Girona. Anava a besar les mans del rei. Tot i que no volgué que se li fes entrada, els jurats el visitaren i li posaren “compañia de guardia”.¹⁷²

i. Philippe de la Mothe-Houdancourt, mariscal de la Mothe, 9 de desembre de 1644

El 9 de desembre de 1644 entrà a Girona el Mariscal de la Mothe, virrei de Catalunya a la seva tornada cap a França. Els jurats l'anaren a visitar.¹⁷³

j. Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, 18 de març de 1645

El 18 de març de març de 1645 entrà a Girona el comte de Harcourt que venia de França per ocupar el càrrec de virrei del Principat. Els jurats anticiparen i escurçaren la processó de Sant Narcís per tal de poder rebre'l. S'allotjà al palau del bisbe. L'endemà anà a la Seu amb un ciri a la processó de la Minerva i el dilluns marxà cap a Barcelona. “Per poder assistir los jurats al recibo, anticiparen la professó de Sant Narcís y també la acursaren; tractaren-lo de altesa sereníssima y per ser de la casa de Lorena de sanch real”.¹⁷⁴

k. Henri de Lorraine, comte d'Harcourt, 7 i 10 d'abril de 1645

El 7 d'abril el virrei passà per Girona de camí a la campanya de Roses. No feu parada a la ciutat, tot i que es detingué a Pont Major a dinar. El dia 10 tampoc s'aturà.¹⁷⁵

¹⁷¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1642, f. 49^v.

¹⁷² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 179.

¹⁷³ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 218.

¹⁷⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 219.

¹⁷⁵ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 219.

L. Entrada de Michele Mazzarino, cardenal, 25 de febrer de 1648

El 25 de febrer de 1648 s'envià un síndic al cardenal Michele Mazzarino i virrei de Catalunya, per demanar-li si volia que l'anessin a rebre a l'entrada a la ciutat.¹⁷⁶ El cardenal respongué que li era indiferent, però que entraria en carrossa, tal com ho feu a Perpinyà i a Figueres.¹⁷⁷ Es feu una “promenada” i “per ser una novedat may vista de hòmens”, els jurats anaren “sols ab un coche y los pròmens a cavall.” El cardenal no volgué fer entrada sinó “ab llitera closa.” Finalment entrà i establí la seva posada al convent de Sant Domènec.¹⁷⁸

Tingués's promenada y, después de varios discursos, per ser una novedat may vista de hòmens, se havia resolt anassen los jurats sols ab un coche y los pròmens a cavall y, fent-se entendre dita resolució al Regent, digué no entraria sa Eminència sinó ab llitera closa y, mentre es tractava si exiria o no, entrà dins Ciutat y axí ni s'i isqué.¹⁷⁹

A les onze del matí els jurats el visitaren i quan tornaren a Casa de la ciutat s'assabentaren que a la tarda faria els juraments a la Seu, per la qual cosa se li comunicà que se li enviaria una ambaixada si així ho volia i així assistir-lo al jurament. A les quatre de la tarda es celebrà l'acte de jurament on el cardenal es col·locà en una “silleta”, els jurats en una part de l'evangeli i el Consell reial a l'epístola.¹⁸⁰ L'acompanyaren fins al portal, tornant aquest després al seu seient.

¹⁷⁶ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 233, Mazzarino era germà del ministre de França. El 1647 fou obligat a acceptar el càrrec de virrei de Catalunya, per allunyar-lo de Roma i la política italiana. Fins el 1648 no va venir a Catalunya, on estigué només 75 dies, ja que dimití i tornà a Roma.

¹⁷⁷ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 234, el regent de la Cancilleria, Josep Fontanella, era l'enllaç amb el cardenal, procurant suavitzar les sortides de to i mal caràcter del cardenal.

¹⁷⁸ Era un convent del seu orde.

¹⁷⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 234.

¹⁸⁰ Segons el DCBV, el costat dret de l'altar mirat del lloc on estan els feels, que és el costat on es posa el celebrant o el subdiaca per a llegir o cantar l'epístola.

m. Entrada de Charles Schomberg, mariscal i duc d'Halluin, 2 de juny de 1648

El 2 de juny de 1648 feu entrada Charles Schomberg, mariscal, duc d'Halluin i virrei de Catalunya.¹⁸¹ Se'l rebé tal i com era acostumat i es disposà el seu allotjament al monestir de Sant Francesc.¹⁸²

n. Entrada de Charles Schomberg, mariscal i duc d'Halluin, 2 de gener de 1649

El 2 de gener feu entrada a Girona el duc d'Halluin, virrei de Catalunya, de camí cap a França. S'allotjà al monestir de Sant Francesc, on "els jurats vells" el visitaren.¹⁸³

3. ENTRADA D'ALTRES DIGNATARIS**a. Nicolás Perrento de Granvela i Francisco de los Cobos, consellers, 14 de desembre de 1537, 14 de desembre de 1537**

El 14 de desembre de 1537, els jurats reberen cartes del rei i dels seus "aposentadors" Leon i Granvela, consellers del Consell d'estat del rei, per ser allotjats a la ciutat. Conformes amb la demanda, es delliberà oferir allotjament "als dits senyors". De camí a Perpinyà, per tractar la pau entre el rei de França i Espanya, feren entrada a la ciutat acompanyats "de molts cavallers y persones principals de la Cort de la Cesarea e real Magestat". Els jurats determinaren que no se'ls havia d'anar a rebre. Tanmateix, el bisbe i el veguer si ho feren. El comendador s'allotjà al palau episcopal i Granvela ho feu a la casa del arcediaconat major. En representació dels jurats, el mateix dia, el síndic es trobà amb els consellers, per tal de saber a quina hora volien ésser visitats. Tot i que aquests no ho consideraven necessari, respongueren que les vuit del matí de l'endemà era una bona opció, ja que es sentien cansats. El dissabte al matí, els jurats, acompanyats del prohoms amb els veguers a davant, pujaren fins al palau i visitaren al comendador a la sala major, que els rebé amb molta cortesia. A Granvela no el visitaren ja que havia marxat de la ciutat. El senyor comendador ho feu havent dinat.

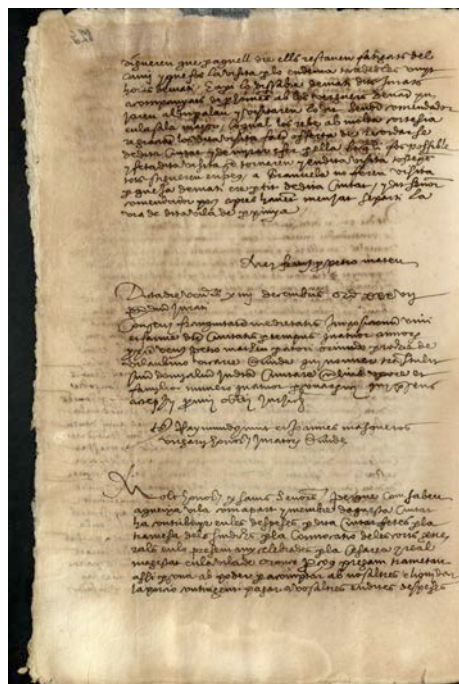
¹⁸¹ Només estigué mig any al càrrec.

¹⁸² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 236.

¹⁸³ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 238.

Lo mateix die dits magnífichs jurats trameteren lo sindich per demanar hore als dits señors para visitarlos, y per ells fou respost ab molta cortesia que no freturave pendre aqueix treball, pero sent replicat per dit sindich digueren que per aquell die ells restaven fatigats del cami y que fos la visita per lo endema vora de les vuyt del mati, e aqui lo dissapte demati acompanyats de prohomens ab los verguers devant pujaren al palau i visitaren lo dit señor comendador en la sala major, lo qual los rebe ab molta cortesia [...]. A Granvela no feren visita perque ja de mati ere partit de dita ciutat, y dit señor comendador poch apres havent menjat se parti la via de dita vila de Perpinya.¹⁸⁴

Figura II.25: Entrada de Nicolás Perrento de Granvela i Francisco de los Cobos, 14 de desembre de 1537. AMGi, *Manual d'Acords*, 1537, f. 125^v.

b. Diego Fernández de Córdoba, duc de Cardona, 7 de juny de 1601¹⁸⁵

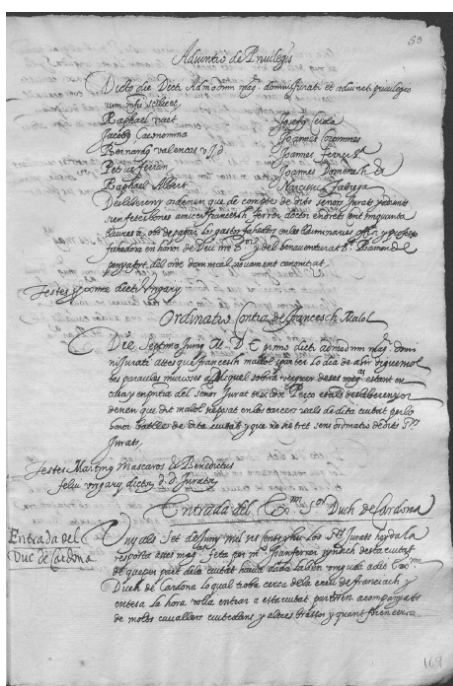
El 7 de juny de 1601 els jurats, tinguda la resposta del síndic de la ciutat, Joan Ferrer, respecte l'hora en la que el duc de Cardona volia fer entrada a la ciutat, l'anaren a trobar “acompanyats de molts cavallers ciutadans y altres brassos”. Quan estigueren a prop de la creu

¹⁸⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1537, f. 125^v.

¹⁸⁵ Joana d'Aragó i de Cardona va ser la duquesa de Cardona entre els anys 1575 i 1608. Amb la mort del seu germà, Francesc Ramon, sense descendència masculina, es va extingir la branca masculina dels Aragó-Cardona i Joana va esdevenir la successora. Es va casar amb un aristòcrata andalús, Diego Fernández de Córdoba, persona a la que es refereix aquesta entrada.

d'en Ginesta es trobaren amb el duc que fou ubicat “al mig dels dos senyors jurats en cap”, li donaren la benvinguda i li transmeteren el goig que experimentava la ciutat per la seva visita; l'acompanyaren fins a al palau del bisbe de Girona i “sens apear-se algu se despediren de dit senyor Duch”. L'endemà, els jurats, acompanyats d'un gran nombre de “cavallers ciutedans y altres brassos” foren fins al palau del senyor bisbe per visitar-lo, abans de la seva marxa cap a Castelló.

Figura II.26: Entrada de Diego Fernández de Córdoba, duc de Cardona, 7 de juny de 1601. AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 69^r.

c. “Promenada” d’Anna Dorotea¹⁸⁶, filla de l’emperador Rodolf¹⁸⁷, 3 de desembre de 1622

El 3 de desembre de 1622 “Donna Anna Dorotea”, filla de l’emperador Rodolf visità Girona. El síndic anà fins a l’hostal de la Nau, que era on estava allotjada per demanar-li l’hora

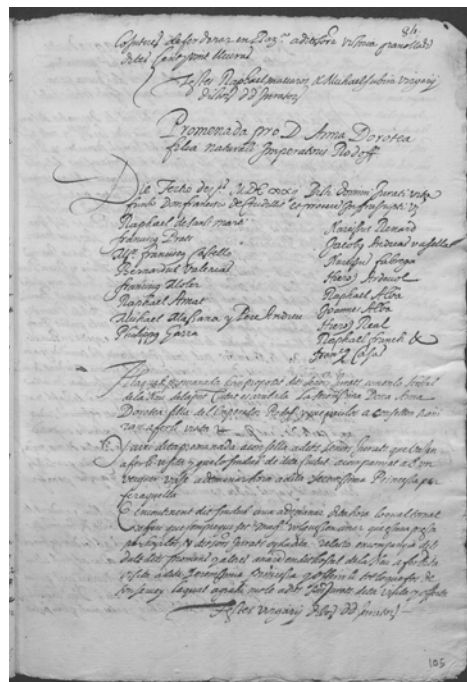
¹⁸⁶ Anna Dorotea d’Àustria (Viena, 1612 -Madrid, 1694), fou filla natural de l’emperador Rodolf II d’Habsburg i de la seva amant Catalina Estrada.

¹⁸⁷ Rodolf II d’Habsburg (Viena, 18 de juliol de 1552-Praga, 20 de gener de 1612) fou arxiduc d’Àustria, rei d’Hongria (1572-1608) i de Bohèmia (1575-1611) i emperador del Sacre Imperi Romanogermànic (1576-1612). Era fill i successor de l’emperador Maximilià II del Sacre Imperi Romanogermànic i de Maria, filla de l’emperador Carles V.

en la qual volia ser visitada. Establerta aquesta, foren els jurats i els prohoms oferint-li “tot lo que fos de son servey”, fet que fos rebut amb molta gratitud.

y dits senyors jurats oyda la dita relatio en companyia dels dalt dits promens y altres anaren en dit Hostal de la Nau a fer dita visita a dita serenissima princessa y offerinli tot lo que fos de son servey la qual agrahi molt a dits senyors jurats dita visita y oferta.¹⁸⁸

Figura II.27: “Promenada” d’Anna Dorotea, filla de l’emperador Rodolf II, 3 de desembre de 1622. AMGi, *Manual d’Acords*, 1622, f. 84r’.

d. Enric d’Aragó Cardona-Córdoba, duc de Sogorb i de Cardona, 22 de juliol de 1628

El duc de Cardona, Enric d’Aragó-Cardona-Córdoba, la duquessa i els seus fills feren entrada a Girona el 22 de juliol de 1628 de camí cap a Empúries, acompanyats d’una gran “promanada” de militars, ciutadans, mercaders i menors.

El 21 del mateix mes de juliol el síndic es trobà amb el duc, la duquessa, el comte d’Empúries (el primogènit) i la resta de fills, per tal de comunicar al jurats la informació pertinent i poder rebre’l tal com era costum. Quan arribà a les Mallorquines es trobà amb ells i

¹⁸⁸ AMGi, *Manual d’Acords*, 1622, f. 84r’.

una vegada foren arribats “a la possada ahon estaven”, baixà del cavall i un dels criats del comte els acompanyà fins a la porta “del apossinto”. Allà, el síndic segué al costat del duc i li demanà l’hora a la que volia ser rebut, tot seguint el protocol. S’acordà doncs, que entrarien el dia següent a les sis de la tarda. El síndic sopà en companyia dels senyors veguer i jutge, don Joan Sarriera i don Berenguer d’Oms, així com amb altres nobles cavallers que formaven part de la comitiva. Després de l’àpat, tornaren cap a la ciutat amb les noves. L’endemà, els jurats anaren a la Casa de la ciutat a les quatre, en companyia de molts cavallers i ciutadans. A les cinc, enviaren al síndic per tal de trobar-se amb el duc i demanar així “llicentia perque la ciutat isques a rebre’l”. Una vegada obtinguda aquesta, el duc de Cardona, amb els seus fills, s’aturaren a la creu d’en Ginesta i la besaren; allà mateix es trobaren amb els jurats i els prohoms i es feren les cortesies acostumades, de manera que “lo jurat en cap los dona la ben vinguda y lo duch ab molts grans compliments agreint la merce se li feya.”

Dit dia a la que fora quatre hores anaren los jurats en casa la Ciutat y convidaren molts cavallers, ciutadans, mercaders, y menors, y a les sinch oras enviaren dit sindich al senyor duch lo qual estava en la torra dels pares de la campanya a, dirli nos fes merce darnos llicentia perque la Ciutat isques a, rebre a sa excellencia.¹⁸⁹

Seguint el protocol que estava establert, el duc es situà enmig del jurat en cap i del segon. El fill, per ser comte d’Empúries,¹⁹⁰ ho feu entre el tercer i quart jurat; també anaven dos prohoms que eren Alexandre de Cartellà i Joan Agusti Savarres. Enmig es col·locà el segon fill del duc, don Pedro;¹⁹¹ l’acompanyaren fins a la porta de la casa de Joan Sarriera, amb tots els compliments estipulats, “on passarien la nit”. Sense baixar del cavall, s’acomiadaren a la porta “ab molt compliments” fins l’endemà, que és quan es faria la visita pertinent al duc, la duquessa i els seus fills.

Lo jurat en cap y segon possaren en lo mitx al senyor duch y lo jurat ters y quart se possa en lo mitx lo senyor compta de Empurias son fill, y dos promens que foran don Alexandre de Cartella y Joan Agusti Savarres ciuteda honrat se possa en lo mitx don Pedro son fill segon del senyor duch y axi lo anaren acompanyant fins a la porta de don Joan Sarriera ahont se despediren los jurats sens apeare ab molts grans compliments ab molta satisfactio los unos ab los altres.¹⁹²

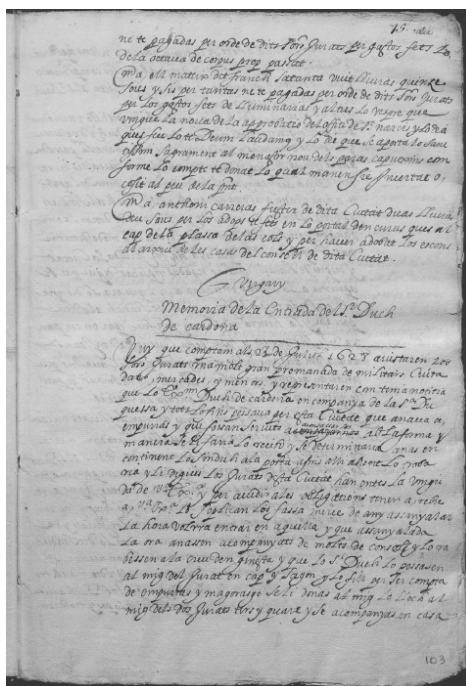
¹⁸⁹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1628, f. 75^v.

¹⁹⁰ Lluís Ramon d’Aragó-Cardona-Córdoba i Fernández de Córdoba.

¹⁹¹ Pere Antoni d’Aragó-Cardona-Córdoba i Fernández de Córdoba.

¹⁹² AMGi, *Manual d’Acords*, 1628, f. 76^r.

Figura II.28: Entrada del duc de Sogorb i de Cardona, 22 de juliol de 1628. AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, f. 75^v.

El dia 23, a les 8 del matí, el síndic es trobà novament amb el duc, que demanà l’hora en la que els jurats podien fer la rebuda, tal com era costum. Una vegada obtinguda la resposta i en companyia de molts cavallers, ciutadans, mercaders i menors, “i ab una molt gran promanada”, anaren a casa de don Joan Sarriera. Allà es feren tots el compliments oportuns i entrant a dins, seguieren el duc amb quatre jurats “i assentat lo jurat en cap en nom de tots li offeri la ciutat y li representa la merce”. Molt agrait, “offeri molt a las veras que qualsevol cosa volgues la ciutat que ho feia ab molt gran amor y voluntat”. Després d’una bona estona de conversa, demanaren fer les visites pertinents a la duquessa, que es trobava en una estança, amb la senyora Francisca de Sarriera.

Entraren los jurats al apossinto trobaren sa excellencia en companyia de dona Francisca Sarriera y trobaren quatre cadires de vellut carmesi altes al costat de sa excellencia restant a solas dins la quadra nos assentarem y cobriram y lo jurat en cap en nom de tots li offeri aquesta ciutat y li dona la benvinguda.¹⁹³

¹⁹³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, f. 76^v.

Novament el jurat en cap, en nom de tots, li oferí la ciutat i li donà la benvinguda. Es feren els compliments esperats i s'expressaren alegries mútues. Continuà la visita amb les salutacions cap a al comte d'Empúries, de manera que els jurats entraren a l'estança on es trobava el fill del duc. Tornaren a seure i el jurat en cap oferí novament la ciutat, mostrant la joia dels gironins per la visita. El comte d'Empúries, acompanyat de l'abat, canonges i altres nobles acomiadaren als jurats fins al cap de l'escala. Aquell dia, don Francesc de Cartellà avisà als jurats que els senyors ducs i el comte volien fer una visita a la Casa de la ciutat entre les cinc i les sis de la tarda. Els jurats combregaren moltes persones insaculades, anomenant tres d'elles de cada branca, fent un total de dotze, per tal de fer la rebuda adient. Quan arribaren, els jurats sortiren a rebre'ls molt ben acompanyats, fins a l'arxiu o sala del Consell on estava el duc. Quan tornaren, els acompanyaren fins al mateix lloc que els havien rebut "i un poquet mes enlla". "A les sis hores poc mes o, manco" arribà el duc a la Casa de la ciutat, acompanyat de dos abats, alguns canonges i molts nobles cavallers. Quan els reberen, el posaren enmig del jurat primer i segon. El comte estava enmig del tercer i el quart. D'aquesta manera l'acompanyaren fins a la Casa del Consell. Els assistents acompanyaren a alguns insaculats i tornaren al rebedor

entratenitse per allí i molts insiculats se restaren assentats dins dita sala y los senyor duch ab molts compliments se offeri altra vegada a, esta ciutat ab moltas viras tractatnos sempre de senyoria lo que li estima lo jurat en cap de part de tots y tinguerem un rato de conversatio demanant del estat de la ciutat disitjaria veurer lo arxiu de les ascripturas y la taula y axi li amostraren los jurats lo arxiu de les ascripturas y la capella y lo palloll y tambe la ala de la taula y totes las caxas ahon estaven las monedas y finalment a la sala de las armas del que nesta molt content y demanava molt especificadament totas las cosas de Casa la ciutat.¹⁹⁴

Després, arribant fins a mitja volta del pati de la ciutat, s'acomiadaren novament, amb molts compliments.

e. Enric d'Aragó i Enríquez de Cabrera, duc de Sogorb i Cardona, 3 de maig de 1635

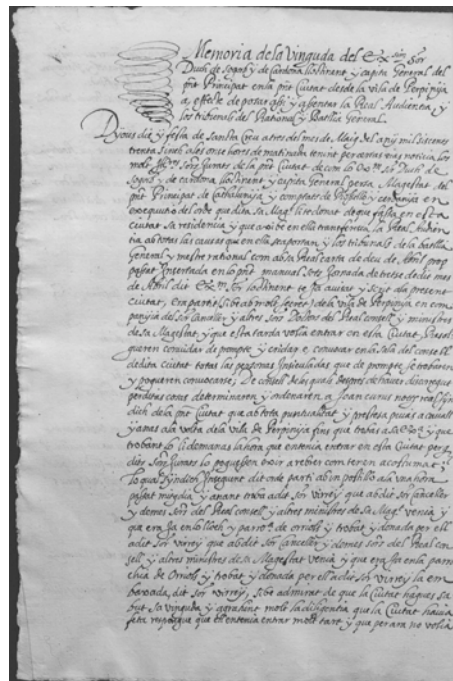
A les onze del matí del dijous 3 de maig del 1635, dia de la Santa Creu, arribaren notícies de l'entrada del duc de Cardona a Girona, que venia de Perpinyà. Anava acompanyat del canceller "y altres senyors doctors del Real Consell y ministres de sa Magestat". Aquella mateixa tarda volien fer entrada a la ciutat, per la qual cosa es convocà al Consell a totes les persones insaculades amb les que fos possible contactar. S'envià el notari i síndic de la ciutat,

¹⁹⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, f. 87^r.

Joan Curus, que anà a cavall fins a la volta de Perpinyà per tal de trobar-se amb el duc i demanar-li a quina hora volia fer entrada a la ciutat i poder-lo rebre com estava establert. El duc no volia cap rebuda ja que venia esgotat del viatge i preveia que arribaria ja de nit.

Y trobat y donada per ell a dit senyor virrey la embaxada, dit senyor virrey, si be admirat de que la ciutat hagues sabut sa vinguda y agrahtint molt la diligencia que la ciutat havia feta respongue que ell entenia entrar molt tart y que per ara no volia que li fessen entrada tant perque venia cansat, com també perque entenia tornassen lo endema.¹⁹⁵

Figura II.29: Entrada Enric d'Aragó i Enríquez de Cabrera, duc de Sogorb i Cardona, 3 de maig de 1635. AMGi, *Manual d'Acords*, 1635, f. 36^v.

L'entrada fou a les vuit del vespre “en companyia de dit senyor canceller y de altres senyors del Real Consell, y ab algunes companyies de soldats de a cavall, si be dins cotxo y sens llums” i s'hospedà a la casa “dels pubills de Cruylles”, al carrer Ciutadans. És per això que a pesar d'haver-se convocat una gran quantitat d'insaculats amb cinquanta atxes de cera blanca “per anar a dit recibo” no es feu cap rebuda, acordant doncs que el síndic fos l'endemà al matí

¹⁹⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1635, f. 36^v.

“per demanar-li hora per la visita que los dits senyors jurats li entenian fer”. El duc estimà que les onze de matí era una bona hora.¹⁹⁶

E lo mateix dia y en lo mateix mati lo dit syndich de la present ciutat inseguint lo orde que per dits senyors jurats lo die de oyr li ere estat donat en lo punt que dit senyor virrey isque de Consell ana a demanarli hora per ferli dits senyors jurats la visita que havien resolt ferli y sa excellencia respongue que si a dits senyors jurats apareixia a ell li estaria be que fos a les onse e dita matinada.¹⁹⁷

f. Lluís Caldés, conseller en cap de Barcelona, 14 de gener de 1640

El 14 de gener, el conseller en cap de Barcelona Lluís Caldés entrà a Girona. Els jurats l'anaren a visitar a Sant Francesc, que era on s'allotjava. Després, el conseller anà a la Casa de la ciutat, tornant la visita que els jurats li havien fet.

Dit die arribà así en Gerona lo Conceller en Cap de Barcelona que.s deya Luís de Caldés, que venia del camp. Los jurats li anaren a fer visita, que posava en San Francesch, hi.l tractaren de senyoria y ell també los la donà y, poch après, los tornà la visita als jurats anant en Casa la ciutat.¹⁹⁸

g. Philippe de la Mothe-Houdancourt, 17 de febrer de 1641

El 17 de març entrà a Girona el mariscal Philippe de la Mothe-Houdancourt, camí cap a Barcelona.¹⁹⁹ Els jurats li feren les visites oportunes; se li posaren “las Companyias” quan entrà pel portal de Nostra Senyora, passant pel carrer Ciutadans; una guàrdia l'acompanyava.²⁰⁰

h. René Voyer, comte d'Argenson, 23 de març de 1641

El 23 de març de 1641, René Voyer, comte d'Argenson visità Girona per motiu del nomenament com a comte de Barcelona al “rey Christianíssim” Lluís XIII.²⁰¹ La ciutat li feu la

¹⁹⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1635, f. 37^r.

¹⁹⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1635, f. 37^v.

¹⁹⁸ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 115.

¹⁹⁹ Fou virrei de Catalunya durant els anys 1642-1644.

²⁰⁰ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 138.

²⁰¹ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 139, citant Sanabre, *La acció de Francia en Catalunya*, p. 148, fou intendent general i governador de Catalunya de 1641 a 1643. Fou un dels homes de confiança de Richelieu.

rebuda oportuna amb quatre homes i ell anà a la Casa de la ciutat a tornar la visita. El col·locaren entre “lo jurat en cap y ters”.²⁰²

i. Ambaixadors Josep de Margarit²⁰³ i Francesc Joan de Vergós,²⁰⁴ 26 de setembre de 1641

El 26 de setembre de 1641 passaren per Girona Josep Margarit, ambaixador de la Diputació i Francesc Joan de Vergós, ambaixador de Barcelona. Anaven a París a demanar al “Rey christianissim” vingués a Catalunya a jurar els pactes amb el Principat.

j. René Voyer, comte d'Argenson, 7 de novembre de 1641

El 7 de novembre de 1641, Argenson, procedent de Barcelona, entrà a la ciutat per trobar-se amb el Marquès de Bressé, que havia vingut a jurar el seu càrrec de virrei de Catalunya i jurar els pactes que tenia “concordats amb la Provintia” com a procurador del rei de França. Els jurats enviaren quatre persones per donar-li la benvinguda. El dia 8 de novembre Argenson tornà la visita.²⁰⁵

k. Josep Quintana i Jeroni Gaver, diputats, 15 de novembre de 1641²⁰⁶

El 15 de novembre de 1641 passaren per Girona tres ambaixadors que envià la Diputació “a la ralla de Cathalunya” i dos la ciutat de Barcelona.” L’ambaixada estava liderada pel diputat Josep Quintana de part de la Generalitat i Jeroni de Gaver de part de Barcelona. Venien per donar la benvinguda al marquès de Bressé que havia de prendre possessió del càrrec de virrei.²⁰⁷

²⁰² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 139.

²⁰³ Senyor de Castell d’Empordà, fou un dels protagonistes de la rebel·lió catalana i el més proper a França. Fou governador de Catalunya a partir de 1641. Arrel del matrimoni amb Maria de Biure i de Cardona, baronessa d’Aguilar (de Bassella, Alt Urgell), Lluís XIV li atorgà el títol de marquès d’Aguilar; Felip IV no el perdonà mai. Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 165.

²⁰⁴ El copista escriu Vergés en comptes de Vergós. Fou un noble barceloní que formava part de la junta secreta del Consell de Cent que organitzà la separació de Catalunya. Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 165.

²⁰⁵ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 167-168.

²⁰⁶ El 18 del mateix mes la ciutat de Girona també envià dos ambaixadors, Garau d’Alemany i Ramon de Farners que arribaren a Argelès a rebre al marquès de Bressé.

²⁰⁷ Antoni Simoni Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents* (Barcelona: Curial, 1991), p. 168

l. Garau d'Alemanys i Ramon Farners, 18 de novembre de 1641

El 18 de novembre Girona envià dos ambaixadors a Argelès, Garau d'Alemanys i Ramon Farners, per donar la benvinguda al marquès de Bressé.²⁰⁸

m. René Voyer, comte d'Argenson, 26 de novembre de 1641

El 26 de novembre passà el comte d'Argenson, que anava cap a Barcelona, per participar en l'elecció de consellers a Barcelona. El jurats li donaren la benvinguda i "ell los tornà la visita."²⁰⁹

n. Rafael Antic, "oïdor militar", 8 desembre de 1641

El 8 de desembre de 1641, entrà a Girona Rafael Antic, "oïdor militar", que anava de camí cap a Argelès. Els jurats li feren visita i ell al dia següent anà a la Casa de la ciutat i la tornà.²¹⁰

o. Rafael Antic, "oïdor militar", 10 de gener de 1642

El 10 de gener l'oïdor militar arribà a Girona de tornada del Rosselló. Com que tenia pressa, no acceptà la visita dels jurats.²¹¹

p. René Voyer, comte d'Argenson, 13 de gener de 1642

El 13 de gener passà el senyor d'Argenson de camí cap a Barcelona. Els jurats li enviaren la benvinguda, responent ell amb una visita i amb la publicació d'"algunas mersès que lo Rey Christianíssim havia fetas dels officis vagants".²¹²

²⁰⁸ El marquès es trobava a Argelès per impedir que els castellans poguessin demanar ajuda a Perpinyà. Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 168.

²⁰⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 169.

²¹⁰ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 170.

²¹¹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 173.

²¹² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 173.

q. Ambaixadors de Barcelona, 29 d'abril de 1642

El 29 d'abril passaren per Girona quatre ambaixadors de Barcelona que anaven a donar la benvinguda al rei.²¹³

r. Josep Fontanella, regent de la Cancilleria, altres jutges del Concell i el tresorer, 20 de maig de 1642

El 20 de maig de 1642 feren entrada Josep Fontanella, el regent de la Cancilleria, altres jutges del Consell i el tresorer que anava a acompanyar al rei en campanya. La ciutat envià a quatre persones per fer la rebuda.²¹⁴

s. René Voyer, comte d'Argenson 1 de juny de 1643

L'1 de juny de 1643, procedent de França, entrà el senyor d'Argenson a Girona. Els jurats el visitaren i ell tornà la visita. Els comunicà que no feren mostres públiques de condol per la mort del "Rey Christianissim", ja que encara no havien rebut cartes de la reina.²¹⁵

t. Josep Biure i Margarit, governador de Catalunya, 10 de desembre de 1643

El 10 de desembre entrà a Girona el governador de Catalunya. Per ser la primera vegada que visità la ciutat se l'anà a rebre i aquest prestà jurament a la Seu "ab la cerimonia acostumada."

Los molt illustres señors jurats de dita ciutat isqueren fora de la ciutat per a fer lo recibo de la vinguda del molt il·lustre y prestable señor don Joseph de Biure y de Margarit portant veus de General Governador de Cathalunya a lo qual vingue en la dita present ciutat per a prestar son jurament conforme es de costum de semblants governadors los quals dits señors jurats juntament ab dit molt il·lustre señor governador se conferiren en la iglesia cathedral de la Seu de dita present ciutat per a prestar dit jurament ab la cerimonia acostumada lo qual fonch del tenor següent ço es.²¹⁶

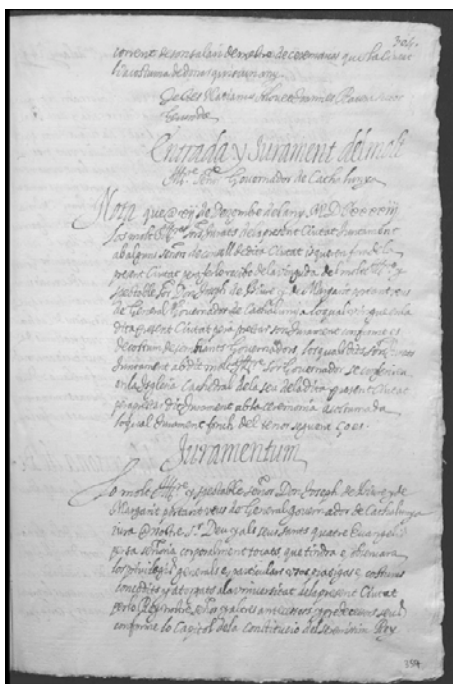
²¹³ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 178.

²¹⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 180.

²¹⁵ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 201.

²¹⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, f. 304^r.

Figura II.30: Entrada de Josep Biure i Margarit, governador de Catalunya, 10 de desembre de 1643. AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, 304^r.

u. Cèsar de Choiseul, comte de Plessis-Prelain, 12 de juny de 1645

El 12 de juny el comte de Plessis-Perlain entrà a Girona de camí cap a Montserrat.²¹⁷ Els jurats li enviaren quatre persones per fer-li visita, fet al que ell no correspongué. D'altra banda el comte sí tornà la visita al Capítol.²¹⁸

w. Llorenç de Barutell, canceller de Catalunya, 18 de juliol de 1645

El 18 de juliol entrà a Girona el canceller de Catalunya, Llorenç de Barutell que anava cap a Oix. Els jurats li feren visita i ell correspongué de la mateixa manera.²¹⁹

²¹⁷ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 221, fou el vencedor de Roses.

²¹⁸ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 221.

²¹⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 222.

x. Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa de Harcourt, 16 de gener de 1646

El 16 de gener els jurats acordaren els preparatius per tal de rebre adequadament a la comtessa d'Harcourt. En primer lloc es disposà que la seva rebuda es fes “ab tota ostentacio” que es pogués i que els jurats sortissin on era acostumat rebre als virreis i tal i com es feu quan entrà el seu marit, Henri de Lorraine, virrei i comte d'Harcourt. També s'havien de convidar a tots els cavallers, ciutadans i altres persones “de qualitat tant insiculats com no insiculats.” Es tiraria tota l'artilleria i tots els mascles desde les torres de les muralles; es farien tres salves.²²⁰ Així mateix, es contractaren cinc “coblas de musichs” que havien d'estar ubicades en cadafals a les places per on passava el seguici; havien de tocar fins les deu de la nit.

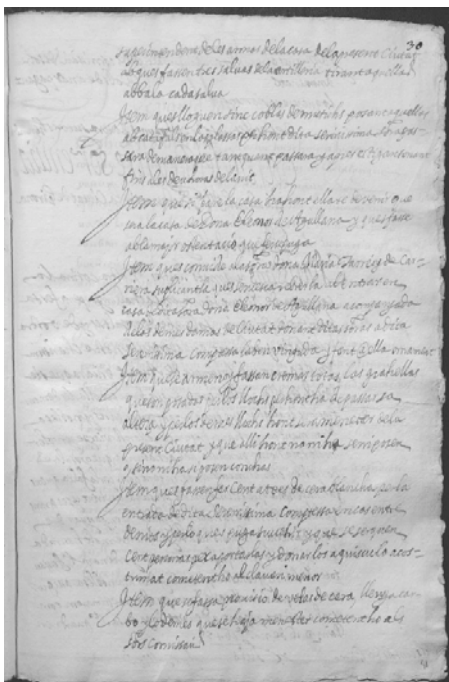
Item ques lloguen sinc coblas de musichs posant aquellas ab catafals en las plassas per hont dita serenissima señora passara de manera que tant quant passara y apres estigan sonant fins a les deu horas de la nit.²²¹

La comtessa s'havia d'hospedar a la casa d'Eleonor d'Agullana, fent-se “ab la major ostentacio” posible. La “senyora dona” Maria Terré y Sarriera “acompanyada de las demes damas de ciutat” fou elegida per tal de donar-li la benvinguda. També s'havien de guarnir totes les “grahellas que son posadas per los llochs per hont ha de pasar sa alteza y per los demes llochs hont sera menester de la present ciutat.” Cent persones havien de portar cent atxes de cera blanca per ser utilitzades en cas de que l'entrada fos de nit i s'havia de fer provisió d'espelmes blanques de cera, llenya, carbó “y lo demes que se haja menester”. Amb data de 16 de novembre de 1645, els jurats reberen una carta del rei demanant es feren “moltas demostracions y agasajos”.

²²⁰ Estava a càrrec del superintendent de la casa de la ciutat, Jaume Camps.

²²¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1646, f. 30^r.

Figura II.31: Entrada de Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 16 de gener de 1646. AMGi, *Manual d'Acords*, 1646, f. 30^r.

Charissims y amats nostres nostra cosina la comtessa de Aucurt sen va en Cathalunya per a fer sa habitatio ordinaria, sabem be de vosaltres y de vostra inclinatio y voluntat que aportan a nostre charissim y molt amat cusi lo compte de Aucurt encara que sie igual per ella volem creure que fereu per ella les demonstracions de alegrias que esperam tant per sas parts y noblesa de son marit com per haver pres un tant llarch viatge per voler molt tota nostra provincia de Cathalunya, que vosaltres non porieu creurer, ni considerar, ni tant poch per la falta quens fa una persona que estimam molt per sa rara virtut y ses grans qualitats: nosaltres la havem volguda acompanyar de aquesta lletra per lo avis de la Reyna nostre molt honrada dama y mare per la qual vos manam y ordenam li fassau totes les honors y cortesias que son degudas a sa noblesa assegurant vos que tot allo que fareu per ella ho estimasen com es raho restant pregant a deu vos tinga en sa santa guarda.

Paris a 16 de noviembre de 1645 Luis²²²

El 2 de febrer entrà a Girona la comtessa d'Harcourt, esposa del virrei en “una llitera coberta.”²²³ Per la rebuda de la comtessa es col·locaren “tres-cents hòmens en esquadro” amb

²²² AMGi, *Manual d'Acords*, 1646, f. 30^r.

²²³ Segons el DCBV, vehicle a manera de cotxe sense rodes, amb vares horitzontals que surten per davant i per darrera, a propòsit per a esser conduïda a braços o per bèsties.

els seu capità i l'alferes, portant la bandera de la ciutat, formant primer davant els molins nous i després a la plaça del Vi, per acompanyar-los finalment fins la seva posada.²²⁴

Que.s posaren tres-cents hòmens en esquadró, donant la càrrega en sa entrada los quals, ab son capità y alferes, ab la bandera de la Ciutat, lo formaren davant los molins nous y després se posaren en la plaça del Vi i fins a sa posada, y se li posà posta en la nit.²²⁵

La primera salva d'artilleria i mascles es feu al portal de Nostra Senyora; allà tres cobles de ministrils estaven preparades per tocar al seu pas. Així mateix, es disposaren cadafals amb cobles de ministrils pels diferents indrets pels quals havia de passar el seguici.²²⁶

En lo portal de Nostra Senyora, hi havia tres coblas de ministrils hi.s féu la primera salva de artilleria y mascles, y en las plaças per hont havia de passar hi havia catafals ab coblas de ministrils.²²⁷

La “senyora dama Maria Terré ab todas las damas” fou l’encarregada de rebre a la comtessa a casa d’Eleonor d’Agullana. Els jurats, apeats del cavall, reberen a la comtessa, tal com estava previst amb les cents atxes enceses. L’endemà al matí es feu una missa baixa a la Seu i es cantaren “vilansicos a tres coros”; se li ensenyà l’altar i la tresoreria a la comtessa, rebent-la a la seva sortida amb la mateixa llitera que feu l’entrada a la ciutat.²²⁸ Aquella mateixa nit es feren balls per les places.

²²⁴ Casa dels Agullana (ubicada al costat esquerre de l’escala de Sant Martí Aacosta) “hont le y tenia adressada la Ciutat ab la major hostentatió los vuyt comissaris”.

²²⁵ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 223.

²²⁶ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 223, “donaren la volta per la plaça de les Cols y, davant lo General (casa de la ciutat), fins a la casa de Agullana”.

²²⁷ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 223.

²²⁸ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 224, la comtessa no volgué oferir cadires a les dames que l’acompanyaven, sinó “traburets”, tal com havia fet a Perpinyà. Aquest gest disgustà a aquestes dames, de manera que aquestes es negaren a seure i acompanyarla, ja que en altres ocasions amb altres virreines “las habían dadas”. L’endemà, donat que la situació no es redreçà només acompanyaren a la comtessa Maria Terré i “dos o tres de altres” que seieren “ab unos banquillos que havien posats”.

El 4 de febrer la comtessa partí cap a Hostalric on es trobà amb el seu marit.²²⁹ Deu dies després, els jurats reberen una carta del virrei donant les gràcies pels honors fets a la seva dona en la seva visita a la ciutat:

De madame la comtessa ma esposa tinch entesa llargament, lo affavorit recibo, agasajo y festas que vostra senyora. y demes magistrats, la noblesa y altres particulars de aqueixa ciutat li han fet y considerant estas demostracions com a originadas de la veneratio ab que estiman mas cosas, y de la gratitut conservan dels cuydados prenc en procurar lo millor estat desta provintia; ne he concebut tant greu contento, quem ha paregut, no podria complidament satisferme, sens donarlin part. Perço fas a vostra senyora la present donarli de tot las degudas gracias y regonexentme obligat de mes en mes de aumentar la bona voluntat que li tinch ja des del principi de mon govern. Ella resta molt ben disposada per a mostrarsels tant favorable y grata quant lo bon procehir de vostra senyora me convida, en quant se offeresca del benefici de aqueixa ciutat, y tant en comu com en particular de VS a qui Deu quart de Barcelona 14 febrer 1646.²³⁰

y. Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 2 de febrer de 1646

El 2 de febrer de 1646 Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt entrà a Girona. El rei havia demanat se li “fessan moltes demostrations y agasajos”. És per això que es disposaren tres-cents homes en esquadró

donant la càrrega en sa entrada, los quals, ab son capità y alferes, ab la bandera de la ciutat, lo formaren devant los molins nous y després se posaren an la plaça del Vi fins la posada, y se li posà posta en la nit.²³¹

Així mateix, els jurats la reberen tal com es feia amb els virreis, amb una llitera coberta, que la protegia totalment. Al portal de Nostra Senyora²³² es feu la primera salva d'artilleria i també mascles. D'altra banda, es disposaren cobles de ministrils, tant al portal de Nostra Senyora, com a les places per on havia de passar. “Donaren la volta per la plaça de las Cols y,

²²⁹ Pel que fa a la qüestió de les cadires, es resolgué que es “donassen cadiras a las señoras s'i trobaren.

²³⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1646, s/n. Entre el f. 34^v i 35^r.

²³¹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 223.

²³² Estava situat a l'entrada de Girona pel nord.

devant lo General, fins a la casa de Agullana²³³ hont le y tenia adressada la Ciutat ab la major hostentatió pogueren los vuyt comissaris”.²³⁴

Maria Terré,²³⁵ “ab todas las damas de la ciutat” foren les encarregades de rebre a la comtessa. D'altra banda, els jurats “ensent-se apeats” foren a visitar-la provistos d'atxes per l'entrada, “que passaven de cent”.

L'endemà es feren balls per les places;²³⁶ també s'escoltà missa baixa a la Seu, “cantant vilansicos a tres coros”. El dia 13 del mateix mes la ciutat rebé carta del virrei en senyal agraïment.²³⁷

z. Fills d'Henri Lorraine, comte d'Harcourt i virrei de Catalunya, 24 de maig de 1646

El 24 de maig de 1646 entraren a Girona els fills del virrei, que encara eren infants.²³⁸ Els jurats els feren la rebuda pertinent.

aa. Margarida-Felipa Cambout, virreina i comtessa d'Harcourt, 1 d'abril de 1647

L'1 d'abril, la virreina i comtessa d'Harcourt, passà per Girona en el seu viatge cap a França. Els jurats, tal i com estava establert, li feren visita.²³⁹

²³³ Situada al costat esquerre de l'escala de Sant Martí Sacosta.

²³⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 223.

²³⁵ Era neboda de Lionor Sarriera d'Agullana i feia de mestressa de casa quan els Agullana no hi eren.

²³⁶ No s'infringia el vot de ballar de Nadal al dia de la cendra, ja que s'estipulava que “no es prohibeixen en dit temps per ocasió de festa de algun sant o altres rahunables causas, com se fassen sens màscaras y desfressas o altres poch honestos entramesos”.

²³⁷ Aquests festejos acabaren en conflicte de protocol perquè no es volgué donar cadires a les dames com havia fet en Perpinyà, los aparegué a las de Gerona no pasar per assò, atès que altrás Virreynas las havian dadas en Barcelona en semblants ocasions y axí no.s tingué; esent arribada no se assentà sinó que se n'entrà en son quarto y las damas,vent que no hisqué, se n'anaren, y lo endamà, sabent habian llevadas las cadiras de la quadra, sols hi havian deixada la sua sota lo docer, no y tornaren sinó la senyora dona Maria Terré y dos o tres de altres, assentant-se ab uns banquillos hi havian posats. A quatre se n'anà a Hostalrich on s'i trobà lo Virrey, hi resolgué que.s donassen cadiras a las señoras s'i trobaren y axí mateix a las de Barcelona en lo sarau y momària li feren. Fou alabada la actió de las damas de Gerona. Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 224.

²³⁸ Tot i que el manuscrit parla de dos fills, el virrei en tenia quatre, arribant més tard a ser sis. Els fills eren el següents: Armanda-Enriqueta de Lorraine, abadessa de Soissons (1640-1684); Lluís de Lorraine, comte d'Armanyac (1641-1718); Felip, cavaller de Lorraine i abat de diversos monestirs (1643-1702); Alfons-Lluís, cavaller de Malta, abat de Royaumont i cavaller d'Harcourt (1644-1683); Ramón Berenguer, abat (1647-1681); Carles, comte de Marsan (1648-1708). Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 225.

²³⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 228.

ab. Antoni de Grammont, “mossur” d’Agramunt, 20 d’abril de 1647

El 20 d’abril, feu entrada a Girona Antoni de Grammont, “Tinent de sa Altesa real, lo mossur de Agramunt, Mariscal de França”. Els jurats li feren visita, però donada la pressa que portava, no li fou possible tornar-la.²⁴⁰

ac. Jean Gaspard Ferdinand Marchin, lloctinent del virrei, 28 de desembre de 1649

El 28 de desembre entrà a Girona Jean-Gaspard-Ferdinand Marchin, tinent general de l’exèrcit de Catalunya i lloctinent del virrei. El jurats vells li feren visita i la ciutat li disposà allotjament a Sant Francesc.²⁴¹

ad. Lluís de Borbó-Vendôme, duc de Mercuri, 19 de febrer de 1650

El dissabte 19 de febrer de 1650 a les quatre de la tarda entrà a Girona el duc de Mercuri; anava a Barcelona a jurar el càrrec de lloctinent general. Una gran “promenada” l’anà a rebre fora la ciutat “en la forma acostumada”. Col·locat “almig dels dos senyors jurats”, el jurat Colomer a mà dreta i el jurat Bassa a mà esquerra, entraren a la ciutat fins al monestir de Sant Francesc, on s’acondicionaren una sèrie de cel·les “molt ben adornades y entapissades” perquè es pogués allotjar. Després els jurats “sen tornaren en les cases del Consell de la present”.

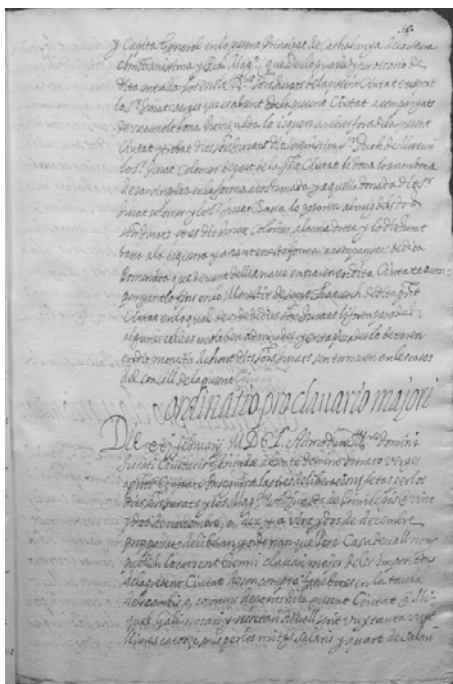
anant en esta forma acompanyats de dita promenada que devant dells anave entrasen en dita ciutat acompanyantlo fins en lo monestir de Sant Francesc de dita present ciutat en lo qual de orde de dits senyors jurats li feren parades algunes celdas molt ben adornades y entapissades lo dexasen en dit monestir de hont dits senyors jurats sen tornasen en les cases del Concell de la present.²⁴²

²⁴⁰ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 229.

²⁴¹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 243.

²⁴² AMGi, *Manual d’Acords*, 1650, f. 56^r.

**Figura II.32: Entrada de Lluís de Borbó-Vendôme,
duc de Mercuri, 19 de febrer de 1650.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1650, f. 56r.**

4. ENTRADA DEL BISBE DE GIRONA

El Llibre del *Cerimonial dels jurats* recull el protocol que es seguia quan l'arquebisbe de Tarragona o el bisbe de Girona feia entrada a la ciutat. Per tal d'exemplificar-ho em centro en cinc entrades que feren el 1528 Guillem de Boil, el 1598 Arévalo de Zuazo, el 1612 Onofre Reart, el 1622 Francesc Senjust i el 1628 García Gil de Manrique. Els *Manuals d'Acords* recullen els diferents testimonis.

Segons el *Ceremonial dels jurats* únicament la primera vegada que feien la seva entrada a la ciutat l'arquebisbe de Tarragona i el bisbe de Girona se'ls feia rebuda amb tots el honors. Quan el bisbe de Girona o l'arquebisbe venien “de la volta de Barcelona” els jurats els anaven a rebre a la Creu d'en Ginesta. Tanmateix, quan ho feien “de la volta de Perpinya” els jurats s'apropaven fins al pilar de les Orelles.

Item los dits magnífichs jurats acostuman exir aqiseu dels dits arcabisbe y bisbe de Gerona. Quant venen la primera vegada de la volta de Barcelona fins a la Creu den Ginesta e quan venen la primera vegada de la volta de Perpinya ixen lus fins al Pilar de les Orelles

y en lo anar los a rebre se serveix en tot lo mateix modo, terme y manera, que sta dit ab les entrades dels cardenals.²⁴³

El protocol a seguir era el mateix que s'establia per les entrades dels cardenals, amb l'excepció que al bisbe i a l'arquebisbe no se'ls feia sinó que un "recebiment de exida" i als cardenals dos. És així que totes les vegades que l'arquebisbe o el bisbe venia a Girona, els jurats l'anaven a rebre d'aquesta forma. Tanmateix, si aquests havien estat durant un any o més absents de la ciutat es feia d'una altra manera.

Salvo que com dit es no sels fasins tant solament un recebiment de exida. Y als cardenals dos, e totes altres vegades que lo demunt dits o algun dells ve en Gerona los dits magnífichs jurats van a visitar los. Entes empero e no en altra manera que hagen estat un any o mes absent desta ciutat.²⁴⁴

La següent taula recull els bisbes de Girona entre el 1486 i el 1656. Vegeu Taula II.4.

II.4: Bisbes de Girona, 1486-1656.²⁴⁵

Nom	Notes	Episcopat
Berenguer de Pau		1486-1506
Joan d'Espès		1507-1508
Guillem Ramon Boïl		1508-1532
Joan de Margarit i de Requesens		1534-1554
Arias Gallego	Traslladat a Cartagena	1556-1565
Pere Carles		1565-1572
Benet de Tocco	Traslladat a Lleida	1572-1583
Jaume Caçador		1583-1597
Francisco Arévalo de Zuazo		1598-1611
Onofre de Reart	Procedent de Vic	1611-1620
Pere de Montcada		1620-1621
Francesc de Senjust	Procedent d'Elna	1622-1627
Garcia Gil de Manrique	Traslladat a Barcelona	1627-1633
Gregorio Parceró	Procedent d'Elna i traslladat a Tortosa	1633-1656

²⁴³ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 41^v.

²⁴⁴ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 42^r.

²⁴⁵ www.bisbatgirona.cat.

a. Guillem de Boïl, 12 de Juliol de 1528

El 12 de juliol, passat el migdia, Guillem de Boïl feu la seva entrada a Girona després d'una dilatada absència i d'haver patit un llarg captiveri a mans dels francesos.²⁴⁶ Havia fet nit a Bàscara i parà a dinar al castell de Medinyà. El bisbe, que entrà en llitera, donat el seu delicat estat de salut, fou rebut entre les cinc i les sis de la tarda per una comitiva formada per criats, familiars, ciutadans, cavallers i altres habitants de la ciutat.²⁴⁷ Uns s'acostaren fins a Medinyà, d'altres a Costa Roja, al pont o a la creu Coberta; els jurats, els consellers de la ciutat i la gent gran el reberen a l'església de la Mare de Déu del Pilar. El seguici entrà a la ciutat i continuà per la plaça de Sant Pere, el carrer de la Barca, la plaça de Sant Feliu i la plaça de les Cols; continuà pel pont de Pedra, la plaça del Vi, el carrer dels Ciutadans, la plaça de l'Oli i finalment pel carrer del Call o de Sant Llorenç, arribant finalment a la Catedral, on, amb el so de les campanes majors i amb música del *Te Deum Laudamus* fou rebut pel clero.

El bisbe finalitzà la cerimònia amb l'oració d'acció de gràcies i es dirigí fins al palau episcopal, on estava allotjat per poder rebre als jurats. L'endemà assistí a vespres on fou rebut pel Capítol molt solemnement. El bisbe es mostrà molt agraït pels esforços que s'havien fet per rescatar-lo del captiveri.

²⁴⁶ Segons Jaume Marquès i Casanovas, "El Bisbe de Girona Guillem Boil i el seu mausoleu", *Annals de l'Institut d'estudis gironins*, 32 (1993), p. 67, venint de Roma per mar, fou pres per pirates francesos i estigué captiu o presoner en Marsella prop de set mesos. Foren necessàries diverses sol·licituds per part del Capítol per tal d'ésser rescatat.

²⁴⁷ Segons Marquès i Casanovas, "El Bisbe de Girona Guillem Boil i el seu mausoleu", p. 67, el bisbe baixà de la llitera i pujà a una mula.

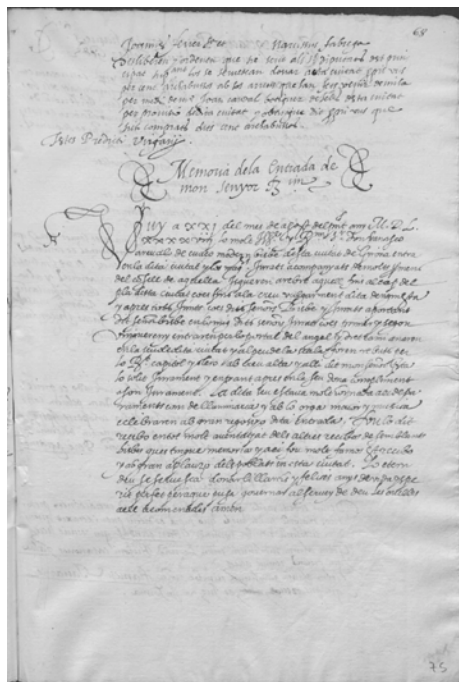
Figura II. 33: Recorregut de l'entrada de Guillem de Boïl, bisbe de Girona, 1528. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal et al., *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

b. Arévalo de Zuazo, 21 de agost, 1598

Segons el *Manual d'Acords*, el 21 d'agost de 1598 feu entrada a Girona Francisco Arévalo de Zuazo, “modern bisbe de esta ciutat de Girona”. Els jurats, acompanyats d'un gran nombre de prohoms del Consell, sortiren a rebre al bisbe a la creu d'en Ginesta i després, tots junts, marxaren cap a la ciutat. El bisbe es col·locà entre el primer i segon jurat.

Figura II.34: Memòria de l'entrada d'Arévalo de Zuazo, bisbe de Girona, 21 d'agost de 1598. AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 68r.

Don Francisco Arevalo de Çuaço modern bisbe desta ciutat de Girona entra en la ciutat y los magnífichs jurats acompanyats de molts promens del Consell de aquella isqueren a rebre aquell fins al cap del pla desta ciutat ço es fins a la creu vulgarment dita den Ginesta y apres tots jurats ço es dits señors bisbe y jurats aportant dit señor bisbe en lo mig dits señors jurats ço es primer y segon.²⁴⁸

El seguici entrà pel portal de l'Àngel i pujà fins la Seu. El bisbe fou rebut pel Capítol i el clero al peu de l'escala “ab creu alta”. Allà mateix, el bisbe feu jurament i entrà a la Seu donant “compliment a son jurament”. La Catedral estava guarnida amb lluminàries i aquell dia sonà música de l'orgue major, per tal de celebrar amb “gran regosijo dita entrada”. La visita es celebrà entre aplaudiments, essent tot un esdeveniment entre els gironins.

Vingueren y entraren per lo portal del Angel y dret camí anaren en en la Seu de dita ciutat y al peu de la scala foren rebuts per lo reberend Capítol ab creu alta y allí dit mon señor esta lo solit jurament y entrant apres en la Seu dona compliment a son jurament. La dita seu estava molt hornada de paraments com de lluminaria y ab lo orga maior y musica celebraren ab gran regosijo dita entrada, fou lo dit recibo entot molt aventatjat dels altres

²⁴⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 68r.

recibos de semblants bisbes ques tingue memoria y aci fou molt famos este recibo y ab gran aplauso dels poblats en esta ciutat.²⁴⁹

c. Onofre Reart, 5 de febrer de 1612

Segons el *Manual d'Acords* de 1612, el diumenge 5 de febrer del mateix any entrava a la ciutat el bisbe Onofre Reart, “modern bisbe desta ciutat de Gerona”. Els jurats, en companyia d'un gran nombre de prohoms del Consell, sortiren a rebre'l fins a la creu d'en Ginesta.

Vuy diumenge que comptam a sinch del mes de febrer de 1612 lo molt illustre y Reberendissim senyor don Onofre Reart modern bisbe desta Ciutat de Gerona entra en la dita ciutat de Gerona los illustres senyors jurats de aquella acompanyats de molts promens del Consell de aquella isqueren a rebre aquell fins a cap del pla desta Ciutat ço es fins a la creu vulgarment dita den Ginesta y apres tots junts, ço es dit señors bisbe y jurats ço es segon y ters per no esser hi lo jurat en cap per estar indispost.²⁵⁰

El seguici entrà pel portal de l'Àngel i anà fins la Seu, on, al peu de l'escala i “ab creu alta” fou rebuda pel Capítol i el clero. Allà, el bisbe prestà el jurament. Seguidament, la comitiva entrà a dins la Seu on, amb lluminàries i música de l'orgue major i cornetes es donaren mostres d'alegria per la visita del bisbe. Després, el seguici marxà cap al palau del bisbe i l'acompanyaren fins al peu de l'escala, on s'acomiadaren d'ell.

Vingueren y entraren per lo portal del Angel y dret cami anaren en la Seu de dita ciutat y al peu de la escala foren rebuts per lo reberend Capítol y clero ab creu alta y alli mon senyor presta lo solit jurament y entrant apres en la Seu dona compliment a son jurament, fet aço sen ana en continent en son palacio en al qual acompanyaren fins al peu de la escala de aquell y aqui se despartiren, la dita Seu estave molt honrada ali de paraments com luminaries i ab lo orga mayor y musica de cornetas celebraren ab gran regosijo dita entrada. Lo etern deu se servesca donarli llarchs y felius anys de vida y sperit per fet perque prega governar al servey de deu les ovelles a ell acomanades. E tes de advertir que arribant dits senyors jurats al cap de dit pla ab dir senyor bisbe tots els senyors canonges, cavallers y altres persones qui anaven ab sa companya feren lloch y al cap de un poquet alguns senyors canonges capitulars de la Seu y Sant Feliu que anaven ab ells per acompanyarlo se posaren tots junts ab una tropa devant los verguers qui acompanyaren dits senyors jurats volent precehir los dits promens de Consell qui anaven devant.²⁵¹

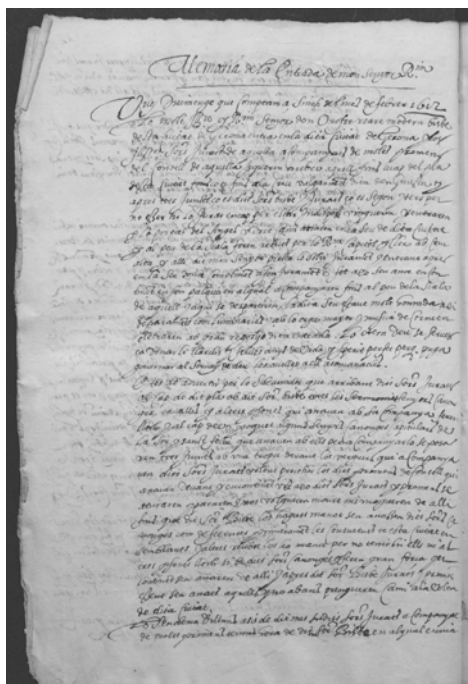
²⁴⁹AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 68^r.

²⁵⁰AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, f. 22^v. Aquell dia el jurat en cap es trobava indispost, i feia les funcions el segon jurat.

²⁵¹AMGi, *Manual d'Acords*, 1612, f. 22^v.

Fins que el bisbe no donà l'ordre per marxar, la comitiva aguardà al palau, tal com era costum. L'endemà, dilluns 6 de febrer, acordada l'hora prèviament, els jurats, acompanyats novament d'una gran quantitat de prohoms, anaren a visitar al bisbe a palau.

Figura II.35: Memòria de l'entrada d'Onofre Reart, bisbe de Girona, 5 de febrer de 1612. AMGi, *Manual d'Acords*, 1612, f. 22^v.

Dits señors jurats y promens se aturaren y pararen y nos volgueren moure nis mogueren de alli fins que dit senyor bisbe los hagues manat sen anassen dits senyors canonges com de fet entes primerament la consuetut te esta ciutat en semblants y altres recibos los ho mana per no tenirhi ells ni altres persones lloch si be dits senyors canonges y feren gran força per continent sen anaren de alli y apres dit senyor bisbe jurats y promens essent sen anats aquells y no abans prengueren cami a la volta de dita ciutat. L'endema dilluns a sis de dit mes dits senyors jurats acompanyats de molts promens tenien hora de dit senyor bisbe en alqual enviaren per lo sindich de dita ciutat per a demanarla juntament ab un verguer anaren e ferli visita en dit palacio conforme es de pratiga y costum.²⁵²

d. Francesc Senjust, 15 de novembre de 1622

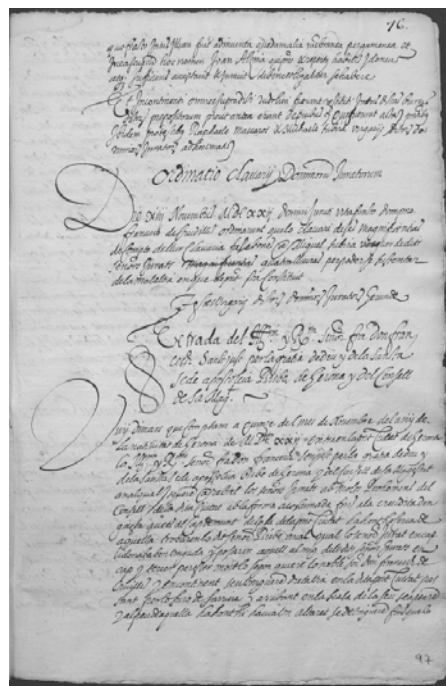
El dimarts 15 de novembre, els jurats, acompanyats de molts prohoms “del consell de la dita ciutat ab la forma acostumada” anaren a rebre el bisbe fins a la creu d'en Ginesta. “El bisbe

²⁵² AMGi, *Manual d'Acords*, 1612, f. 22^v-23^r.

i todas las otras personas se anaren de prompte tal com sacostumava,” quedant-se els jurats i els prohoms, així com els criats i altres persones que acompanyaven al bisbe.

El jurat en cap li donà la benvinguda ubicant-lo entre el jurat en cap i el tercer, ja que el segon, Francesc de Cruilles, havia mort. Passaren pel turó d'en Sarriera i quan arribaren a l'escala “se apareen y al peu de aquella hahont hi havia un altaret” es detingueren fins que el Capítol de la seu baixà en processó amb creu alçada, on el bisbe havia de jurar “les immunitats privilegis y exemptions de la iglesia.” Fet el jurament, el bisbe es col·locà al costat del gremial i els jurats ho feren darrere. Així pujaren a la Seu i estant allà els jurats i el bisbe entraren a l'altar major i seieren on acostumaven a fer-ho. Després, ja havent sortint de la Seu, els jurats l'acompanyaren fins al primer esgraó del palau on l'acomiadaren, tornant cap a Casa de la ciutat.

Figura II.36: Entrada de Francesc Senjust, bisbe de Girona, 15 de novembre de 1622. AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 76^v.

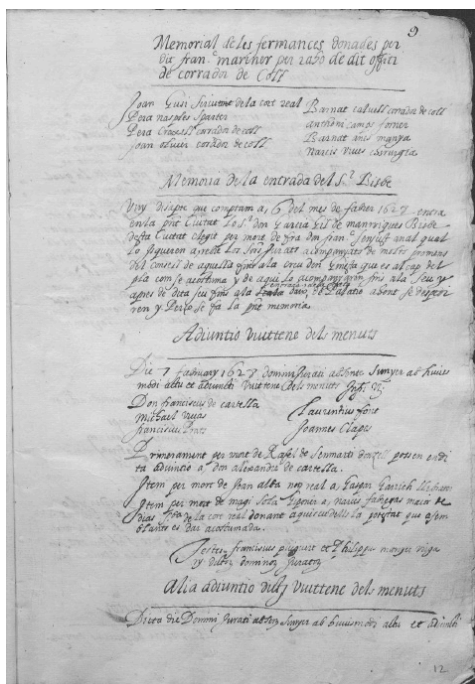
Dit senyor bisbe se posa junt del gramial y dits señors jurats se posaren de darrera aquell y axi sen pujaren en la dita seu y essent en aquella los dits señor bisbe y el reberend capitol senentraren dins los altar major y dits senyors jurats restaren assentats en lo seont ahont se acostumen de assentar y apres al cap de un rato exint dit senyor bisbe y dit reberend Capítol de dit altar major de dita Seu dits senyors jurats lo tornaren posar en lo mig de ells, y lo

acompanyaren a son palatio fins al primer escalo de la escala de dit palau hahont se despediren de dit senyor bisbe fahent cor los dits prohoms.²⁵³

e. García Gil de Manrique, 6 de febrer de 1628

El dissabte 6 de febrer de 1628 el bisbe Garcia Gil de Manrique entrà a Girona. Un gran nombre de jurats, acompanyats de multitud de prohoms, l'anaren a rebre a la creu d'en Ginesta per acompanyar-lo, en primer lloc a la Seu i després al palau episcopal, que era on estava allotjat.

Figura II.37: Memòria de l'entrada de García Gil de Manrique, bisbe de Girona, 1628. AMGi, Manual d'Acords, 1628, f. 9^r.

Vuy disapte que comptam a, 6 del mes de febrer 1628 entra per la present ciutat lo senyor don Garcia Gil de Manrique bisbe desta ciutat elegit per mort de fra Francesc Senjust anal qual lo isqueren a, rebre los senyors jurats acompanyats de molts promens del Consell de aquella fins a la creu den Ginesta que es cap del pla com se acostuma y de aqui lo acompanyaren fins a la Seu y apres de dita Seu fins a la entrada de la escala baix, de palacio ahont se despediren y perço se fa la present memoria.²⁵⁴

²⁵³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 76^r.

²⁵⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, f. 9^r.

5. ENTRADA D'ALTRES BISBES

a. Fra Bernardo de Santa Teresa, bisbe de Babilònia, 17 de setembre de 1647²⁵⁵

El 17 de setembre de 1647 fra Bernardo, bisbe de Babilònia, entrà a Girona. Els jurats anaren a visitar-lo i l'endemà ho feren la ciutat i el Capítol; s'allotjà a la Pia Almoina.²⁵⁶

6. ENTRADA DE CARDENAL

El *Cerimonial dels jurats* fa una descripció acurada de quins protocols s'havien de seguir quan un cardenal visitava la ciutat. Completo aquest apartat amb els testimonis de les entrades que feren els cardenals Alexandro Riario el 1580, Francesco Giogiosa el 1591, Antonio Zapata el 1605 i Domenico Ginnasio també el 1605. Els diferents testimonis estan recollits als *Manuals d'Acords* dels anys corresponents. Segons El *Cerimonial dels jurats* de 1596, quan es tenia notícia de l'entrada a la ciutat d'un cardenal s'acostumava a enviar un síndic “ab la posta ab un estafeta y exirli una o dos lleugues lluny,” per tal de donar-li la benvinguda per part de la ciutat i fer-li saber l'alegria que experimentaven els gironins per la seva visita; també se li demanava l'hora a la que tenia pensat entrar a Girona i així els jurats el poguessin rebre com era costum.

Quant se te noticia certa que algun cardenal ve a esta ciutat acostuman los magnifichs jurats embiar lo syndich a la posta ab un estafeta y exir li una o dos lleugues lluny y en trobarlo donarli la benvinguda per part de la ciutat y ferli asaber lo contento molt gran que los magnifichs jurats an rebut y reben de la vinguda de sa illustrissima y reverendissima senyoria y demanarli a quina hora fa compte de entrar en Gerona perque los magnifichs jurats lo pujan rebre com es de costum.²⁵⁷

Quan es sabia l'hora, el síndic ho comunicava als jurats per tal de que ho disposessin tot per fer la rebuda al cardenal com estava establert. Els jurats sortien “ab les robes de domas y ab

²⁵⁵ Segons Busquets, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 231, Fra Bernat de Santa Teresa (Duval), camelita descalç francès, va ser un frare missioner que l'any 1638 va ser nomenat bisbe de Babilònia. Va viure a Ispahan (Pèrsia) i va tornar a França el 1642. Va residir a Catalunya durant el 1647 i uns mesos de 1648. Tornà a França aquell mateix any, morint a París l'11 de novembre de 1669.

²⁵⁶ No s'allotjà ni al palau episcopal ni a la casa de l'abat de Galligants com ell demanava, ja que en aquells dia hi havia el bisbe de Lleida i s'esperava l'arribada del príncep de Condé. ACG, *Acta Capitular*, 17 de setembre de 1647, vol. 27, f. 34^v-35^r.

²⁵⁷ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 38^v-39^r.

gualdrapes per les mules” i de manera consistorial marxaven cap la Casa de la ciutat, sense cridar cap oficial real. Si el senyor governador es trobava a Girona també sortia a rebre'l i es col·locava a mà dreta del cardenal, el jurat en cap es situava a l'esquerra i els altres dos ho feien a davant. Els prohoms, síndics i jurats el rebien, sense apear-se del cavall besant-li la mà, a les cases de Pont Major si venia de Perpinyà i “fins a endret lo Refart” si ho feia de Barcelona. Els prohoms encapçalaven el seguici, de manera que anaven a davant de tots els jurats. El jurat en cap era l'encarregat de rebre el cardenal donant-li la benvinguda i notificant l'alegria que experimentava la ciutat per la seva visita, acompanyant-lo fins la “posada” on havia de passar la nit.

Y en saber la hora dit syndich torna a girar y notificarho a dits magnífichs jurats los quals ans de partir dit syndich ja fan moltes diligencies en posarse apunt ab molts promens perque encontinent se pujan posar a cavall y dits magnífichs jurats solen exir quiseu ab les robes de domas y ab gualdrapes per les mules. Y ixen consistorialment de Casa la ciutat sens cridar oficial real algu salvo que es consuetut que si lo senyor governador se troba en Gerona y ix a rebre se posa a ma dreta del cardenal. E lo jurat en cap a la esquerra y van y li solen exir dits jurats per a rebre aquell fins a les cases del Pont Major si ve de la part de Perpinya. E si ve de la volta de Barcelona fins endret lo Refart y en trobarlo acostumen dits jurats sens apear-se de cavall acostarse a ell y li besen la ma. E encontinent lo jurat en cap se posa y se te de posar a la ma dreta de dit senyor cardenal e, lo jurat segon a la esquerra. E axi lo posen al mig e los altres jurats se posen de davant e tots los promens de davant de dits magnífichs jurats.²⁵⁸

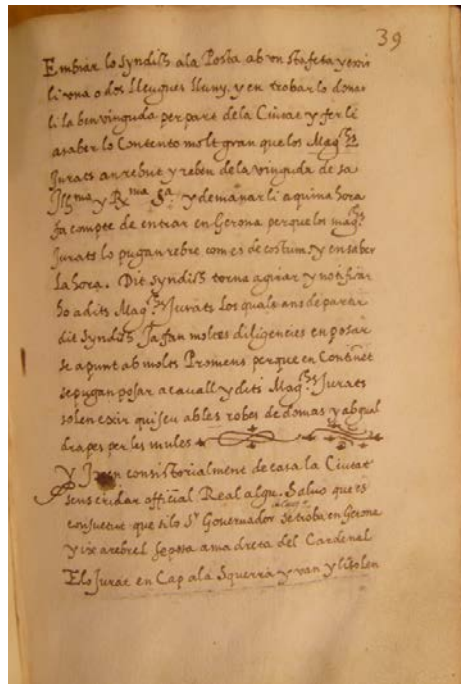
Era costum que el bisbe, el Capítol i clero de dita Seu sortissin “ab creu alçada” a rebre el cardenal. De la mateixa manera, els jurats el col·locaven al mig i anaven a la Seu; sentida l'oració, l'acompanyaven fins al palau del bisbe. Després, de manera consistorial i “ab molts promens” anaven avisitar-lo entrant primer el síndic. Li besaven la mà i li feien “offerta en nom de tots”. Si el cardenal tornava a Girona, s'acostumava a rebre'l tal i com estava establert.

Es consuetut que lo bisbe Capítol y clero de dita Seu lo ixen a rebre ab creu alçada y axi en la mateixa forma los dits jurats lo menen al mig y van a la Seu y feta oracio lo acompanyen fins al dit palau del bisbe. E apres van dits magnífichs jurats a visitar-lo y ferli visita entranthi primer lo syndich y van allí consistorialment ab molts promens y li besen la ma y lo jurat en cap li fa oferta en nom de tots. As de advertir que si torna a Gerona lo acostuman de tornar a rebre de la mateixa manera que alt esta dit.²⁵⁹

²⁵⁸ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 39^{r-v}.

²⁵⁹ AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 39^v-40^r.

**Figura II.38: Entrada de cardenal. AMGi,
Ceremonial dels jurats, 1596.**

a. Alexandro Riario, 10 de juny de 1580

El divendres 10 de juny de 1580 feia entrada a Girona “devers la vila de Perpinya venia un cardenal llegat alatere del molt natissimo pare Gregori” que anava camí de Portugal, on “lo rey y señor nostre lo Rey Felip de Espanya qui tenia camp en lo regne de Portugal per a conquistar aquell”. Els jurats enviaren a Pere Pasqual, notari real i síndic de la ciutat a la porta per “besar les mans a dit cardenal” i demanar-li l’hora a la que volia fer l’entrada a la ciutat. El cardenal, que venia en llitera “entraria y que ell tiraria que nos aturaria”; el síndic, a cavall, tornà cap a la Casa de la ciutat per comunicar la decisió del cardenal. Els jurats i els prohoms partiren de la Casa de la ciutat passant pel carrer dels Ciutadans, per la plaça de l’Oli, per davant el portal de la Presó, pel carrer Ballesteries, pel pont dels Perolers, la plaça de Sant Feliu, pel carrer de les Carnisseries de Sant Feliu, la plaça de Sant Pere, pel carrer del portal de Nostra Senyora i sortiren pel carrer de Pedret, passant davant la capella de Nostra Senyora del Pilar, la capella de Sant Jaume i de Sant Llätzer. Continuaren per l’ Hospital dels Mesells per baixar fins prop de la creu dels Mesells on es trobaren amb el cardenal “y sens apearse li besaren la ma y

prengueren sa benedictio en companyia del qual anava lo reverendissimo don Benet de Toco bisbe de Gerona”.²⁶⁰

Figura II.39: Recorregut de l'entrada del cardenal Alexandro Riario. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal et al., *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

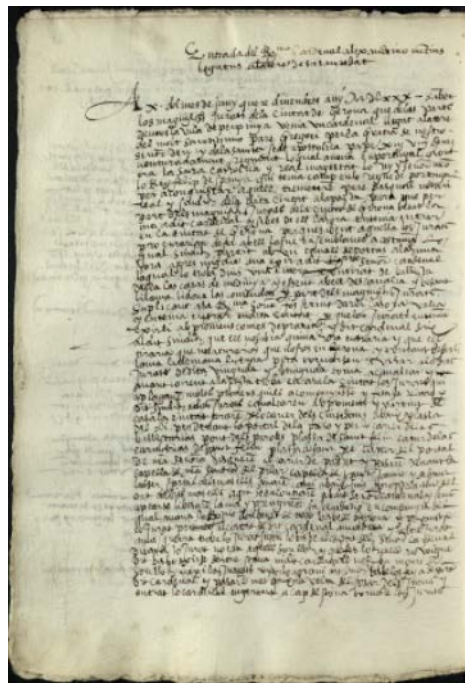

1. Plaça del Vi
2. Carrer Ciutadans
3. Plaça de l'Oli
4. Carrer de la Presó
5. Carrer de les Ballesteries
6. Carrer dels Perolers
7. Plaça de Sant Feliu
8. Plaça de Sant Pere
9. Carrer del portal de Nostra Senyora

²⁶⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 46^v.

El jurat primer es col·locà al costat dret del cardenal i l'altre jurat al costat esquerre. El bisbe ho feu a mà dreta del cardenal, dient-li el jurat segon que “no era aquell son lloch” i que es situés on li pertocava. Tanmateix, el bisbe no volgué atendre a les indicacions que se li donaren. Entraren a Girona per la Volta del Fossar dels jueus i ja a les escales de la Catedral l'esperava el clero; “muntant per dita escala en dita esglesia feu oratio en aquella “ per marxar després cap al palau del bisbe, que era on s'allotjava. Els jurats havien tornat ja a la Casa de la ciutat “pels matexos carres y lochs”.

Figura II.40: Entrada d'Alexandro Riario, cardenal, 10 de juny de 1580. AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 46^v.

L'endemà al matí el síndic i un veguer foren fins al palau per tal de demanar-li l'hora en la que volia ser visitat l'endemà; el cardenal es trobava a la Seu on “deya missa en lo altar mayor de dita esglesia”. Una vegada acabà, es reuní amb el síndic i el veguer i els comunicà que el podrien visitar a l'hora que volguessin, ja que “ell no faria sino dinar”. Amb la resposta del síndic, els jurats, acompanyats de molts prohoms anaren fins al palau del bisbe on li besaren la mà. Feta la benedicció se'n tornaren cap a la Casa de la ciutat, però abans, el jurat segon aprofità per dirigir-se al bisbe i recordar-li l'agravi del dia anterior i que el tema no quedaria així, que es posaria en coneixement de sa Magestat i del virrei. El cardenal afegí que “li pesava

molt y que si ell lo aguera sabut se aguera remediad”. Una vegada els jurats abandonaren el palau “y apres dinat dit señor cardenal ab alguns bisbes qui ab ell anaren endins palau acudi molta gent per besarli la ma y a qui concedi molts perdons a molts senyors capellans”.²⁶¹

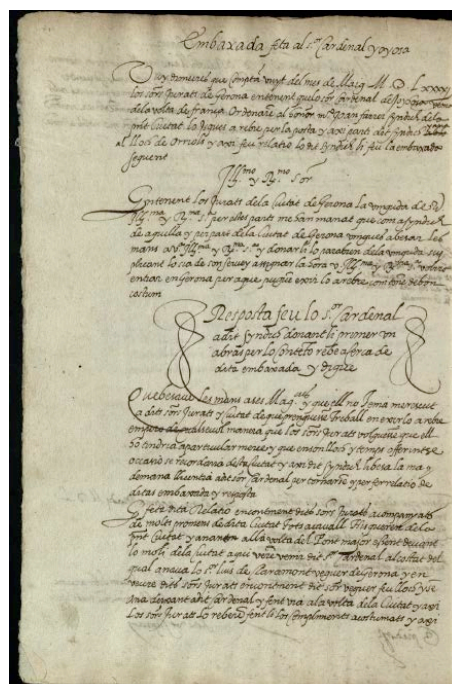
b. Francesco Giogiosa, 8 de maig de 1591

El dimecres 8 de maig de 1591 del cardenal Francesco Giogiosa feia entrada a Girona. És per això que els jurats enviaren a Joan Ferrer, síndic de la ciutat, per fer-li ambaixada en representació de la ciutat. El cardenal es mostrà molt satisfet davant la proposta de la ciutat de fer-li rebuda.

Resposta feu lo senyor cardenal a dit syndich donantli primer un abras per lo contento rebre acerca de dita embaxada y digue

Que besave les mans a ses magestats y que ell no tenia merescut a dits senyors jurats y ciutat de que prenguessen treball en exirlo a rebre empero de qualsevol manera que los senyors jurats volguessen que ell ho tindria a particular merce y que enson lloch y temps offerintse occasio se recordaria desta ciutat y axi dit syndich li besa la ma y demana llicentia a dit senyor cardenal per tornarsen y per fer relatio de ditas embaxada y resposta.²⁶²

Figura II.41: Entrada del cardenal Francesco Giogiosa, 8 de maig de 1591. AMGi, *Manual d'Acords*, 1591, f. 44^v.

²⁶¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 47^r.

²⁶² AMGi, *Manual d'Acords*, 1591, f. 44^v.

Figura II.42: Recorregut de l'entrada del cardenal Francesco Giogiosa. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

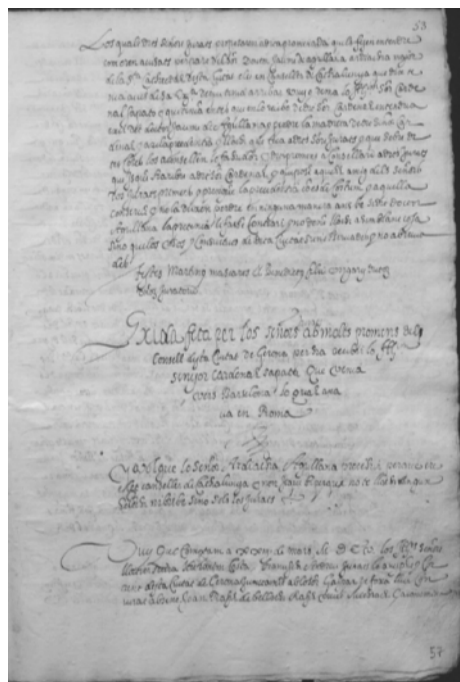
1. Portal de la Vila
2. Pont de Pedra
3. Plaça del Vi
4. Plaça de l'Oli
5. Carrer de la Força
6. Casa de l'Almoina
7. Palau episcopal

Els jurats i un gran nombre de prohoms de la ciutat anaren fins a pont major “devant lo moli de la ciutat” per fer-li la rebuda i els compliments acostumats. Els jurats encapçalaven el seguici que anà a cavall fins a Sant Francesc. El cardenal els acompanyava situat entre els jurats de la mà major i mitjana. “Après de haver fet oratio amenant lo al mig”, marxaren a peu fins l’Hostal de la Nau, que era on el cardenal s’ hospedava. Allà s’acomidaraen d’ell i enviaren un veguer per tal de saber a quina hora tenia pensat marxar l’endemà i així els jurats poguessin anar a acomiadar-lo. Els jurats i un gran nombre de prohoms anaren a l’Hostal de la Nau l’endemà dijous a les sis del matí.

c. Antonio Zapata, 22 de març de 1605

El 22 de març de 1605 un gran nombre de personalitats del Consell partiren a cavall per rebre el cardenal Zapata que venia de Barcelona de camí cap a Roma “inseguint la consuetut antiquíssima”. Es trobaren amb ell al Camí Real, a prop de de la creu “qui esta davant de la torra Sampsona” on el jurat Seura li donà la benvinguda en nom de la ciutat.

Figura II.43: Entrada d’Antonio Zapata, cardenal, 22 de març de 1605. AMGi, *Manual d’Acords*, 1605, f 53^v.

“Al temps los solgueren posar los dits senyors jurats en lo mitx com de pratiga y costum en vinguda de semblants persones”. L’ardiacà es col·locà a la dreta del cardenal “molt mes enllà del que ho es costum”, fet que provocà una crida d’atenció per part dels jurats, ja que “no li tocava tal precedentia sino sols a dits señors jurats”. Tanmateix, l’ardiacà Agullana no acceptà les indicacions de canviar de lloc, tal com se li havia dit. El cardenal, “digue que ell no volia ser causa de que y hagues controversia entre dita ciutat”, fet pel qual decidí entrar sol amb els criats. La desobediència de l’ardiacà francès provocà que “Joan Ferrer sindich de dita ciutat alli present haver de presentarli una requesta verbal per lo agravi ques feia ab les regalias de sa magestat y a la dita ciutat en nom de dita magestat”.²⁶²

d. Domenico Ginnasio, 5 abril de 1605

Consta en el *Manual d’Acords* del 5 d’abril de 1605 que els senyors jurats, acompanyats d’un gran nombre de prohoms del Consell de la ciutat, sortiren de manera consistorial a rebre al cardenal Ginnasio que venia de Roma. A cavall i amb trenta atxes enceses, per ser ja entrada la nit, foren a trobar-lo pel camí que venia de Barcelona “çoes per lo suro de Sarrieta”, a prop de la creu d’en Ginesta.

Vuy dimarts que comptam a sinch de abril de MDCV los señors jurats acompanyats de moltissims prohoms del Consell desta ciutat isqueren ha rebre al illustrissim y reberendissim señor don dominico Ginnasio cardenal y nuntio apostolich en los regnes d’Espanya la qual venia de la cort de sa magestat del Rey nostre señor y anave en Roma y partiren dits señors jurats consistorialment de la Casa del Consell de dita ciutat a cavall ab trenta atxas encesas per ser vuyt hores de la nit quant partiren y ora qui anaren dreta pora per lo camí barcelones çoes per lo suro de Sarrieta y essent prop de la creu den Ginesta.²⁶³

És així que, “mes enlla de dit suro”, estava el senyor cardenal, en companyia de Lluís Jultra i d’Abellas, cavaller veguer de la ciutat y dels canonges. Aquests s’havien avançat als jurats i una mica abans d’arribar, els senyors jurats i els prohoms, els veguers i els canonges, s’acomiadaren del cardenal tornant cap a la ciutat.

Molt mes enlla de dit suro trobaren dit señor cardenal en companyia de Lluys Jultra y de Abellas cavaller veguer desta ciutat y de molts canonges titulars quieren ja anats ha rebre a dit señor cardenal molt abans que dits señors jurats y encontinent un poquet abans de

²⁶² AMGi, *Manual d’Acords*, 1605, f. 53^v.

²⁶³ AMGi, *Manual d’Acords*, 1605, f. 72^{r-v}.

arribar dits señors jurats y promens ab dit señor cardenal los dits veguers y canonges titulars se despediren daquell.²⁶⁴

El cardenal, acompanyat dels jurats i el prohoms, fou rebut amb una gran benvinguda entre aplaudiments. Situat enmig d'aquests entrà a la ciutat amb moltes llums d'atxes i lluminàries. La comitiva passà pel portal de la Vila, pel pont de Pedra, per la plaça del Vi, pel carrer de la Força i finalment per darrere la Casa de l' Almoina, arribant al palau del episcopal de Girona on era rebut "ab molta alegria ab musica de ministrils". D'allà partiren els jurats amb lluminàries, essent ja les deu de la nit.

Y axi dits señors jurats ço es los dos primers arribant ab dit señor cardenal posaren aquell en lo mitx dell y se li dona la bona vinguda y tots los dits promens se giraren envers dita ciutat y tots junts ab gran aplauso vingueren y entraren en dita ciutat ab molta lluminaria de atxes y passaren per lo portal den Vila y per lo pont de Pedra per la plassa del Vi per la Forsa y per lo tras de la Casa de la Almoina y acompanyaren a dit señor cardenal fins al palatio del reberendissim señor bisbe desta ciutat ahont lo hospeda dit señor bisbe ab molta alegria ab musica de ministrils y dits señors jurats y promens essent davant les portes de dit palatio se despediren dell y sen tornaren en Casa de dita ciutat dehont eren partits ab dita lluminaria que eren deu hores de la nit.²⁶⁵

L'endemà al matí el síndic anà a besar la mà del cardenal per tal de saber a quina hora d'aquell mateix dia podien anar els senyors jurats a fer-li també les pertinents reverències. Essent pactada les deu hores del matí, com de costum, hi assitiren els jurats, acompanyats d'un gran nombre de prohoms i visitaren al cardenal. Aquest es trobava en una cambra "ahont hi havia caderas de rapos". Allà, el jurat Llätzer, en absència del señor Gaspar de Foxà, militar i jurat en cap, li transmeté l'alegria de la ciutat per la seva visita i "li offeri aquella en totes coses fossen de son servey", sentint-se el cardenal molt agraït.²⁶⁶

Lo sendema demati lo sindich de dita ciutat ana de part de dits señors jurats a besar les mans a dit señor cardenal per ha supplicarlo fos servit assenyalar la hora perque ells puguessin anar ha besarli les mans y ferli visita com se acostuma y dit señor cardenal assigna per les deu hores del mati dels mateix die y axi dits señors jurats acompanyats de molt promens a la hora assignada se conferira en dit palatio per ha fer dita visita a hont trobaren dit señor cardenal a una cambra ahont hi havia caderas de rapos y dit señor cardenal e jurats se assentaren an aquella y assentats lo señor jurat Llatser Seura ciutada per absentia del señor Gaspar de Foxa militar jurat en cap de dita ciutat per part de aquella li digue y

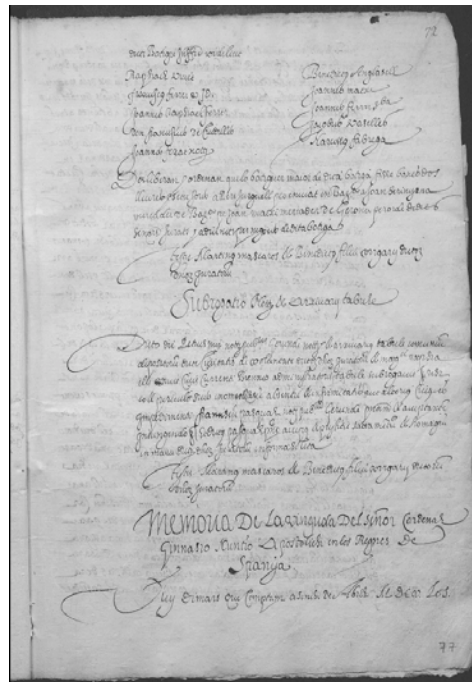
²⁶⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 72^v.

²⁶⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 72^v.

²⁶⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 72^r.

explica lo gran contento havia rebut tota esta ciutat ab sa vinguda i li offeri aquelles en totes coses fossen de son servey y dit senyor cardenal agrahi molt la seva cortesia se li havia feta ab demostratio de molta alegria y contento que li havia cabut ab dit recibo se li havia fet.²⁶⁷

Figura II.44: Entrada de Domenico Ginnasio, cardenal, 5 abril de 1605. AMGi, *Manual d'Acords*, de 1605, 72r.

7. VISITA DEL GENERAL DELS ORDES DE PREDICADORS, FRAMENORS O ALTRES

El *Cerimonial dels jurats* recull les indicacions que s’havien de tenir en compte per tal de fer la rebuda de manera convenient quan es produïa la visita del general de l’orde dels predicadors, framenors o qualsevol altre. El dia 28 d’abril de 1603 els jurats anaren a visitar al pare del orde dels caputxins. El testimoni d’aquests fets el trobem al *Manual d’Acords* del mateix any. En aquesta entrada no hi ha al·lusions musicals. Segons el *Cerimonial dels jurats*, els jurats anaven a visitar “los Generals dels ordens” cada vegada que algun d’ells venia a la ciutat. El jurat en cap, en nom de tots, li deia les següents paraules:

²⁶⁷ AMGi, *Manual d’Acords*, 1605, f. 72v-73r.

Reverendissim Pare

Molta alegria nos ha causada la vinguda de vostra reverendissima paternitat en esta ciutat fentnos merce de visitar esta santa casa y axi en lo que podra esta ciutat emplearse al servey de vostra reverendissima paternitat nos manara oferint la voluntat tant prompte en servirlo quant gran es la devotio de esta ciutat a esta santa casa y religio.²⁶⁸

a. Bonaventura de Girona, general dels franciscans, 15 de novembre de 1596

El 15 de novembre entrà a Girona Bonaventura de Girona, general dels franciscans, de camí a Roma. Els frares sortiren a rebre'l "en lo pla de Sant Francesc" cantant amb la creu alta, entrant d'aquesta manera dintre el monestir. Una vegada digué l'oració a l'altar, es seié en una cadira de vellut carmesí que els jurats havien deixat al monestir i els frares li besaren les mans. Els jurats el visitaren el mateix dia i li donaren la benvinguda, oferint-se pel que calgués.²⁶⁹

b. Llorenç de Brindisi, general dels caputxins, 28 d'abril de 1603

El 28 de abril de 1603 els jurats, acompanyats de molts prohoms del Consell de la ciutat, anaren al monestir dels Caputxins que estava situat fora muralles, per visitar "lo Reberendissim pare Generalissim" del orde dels caputxins; aquest havia arribat el dia abans al monestir.

Los illustres señors jurats acompanyats de molts promens del consell de dita ciutat anaren en lo monestir dels caputxins fora los murs de aquella a visitar los reverendissim pare generalissim del orde de dits caputxins los qual era arribat lo dia antes en lo dit monestir.²⁷⁰

Aquest rebé als jurats i amb moltes mostres d'alegria i entre aplaudiments es mostrà molt agraït. Els jurats li donaren la "charitat" que corresponia a aquell mes i el pare es mostrà molt satisfet.

Lo generalissim pare rebe a ses magestats y a llur companyia ab molta alegria aplauso y contento y los feu grans offertes y moltes gracies y merce de la visita la qual estima en molt y los dits senyors jurats li enviaren la caritat que baix esta ordenat a trenta del corrent mes y ell ne resta content.²⁷¹

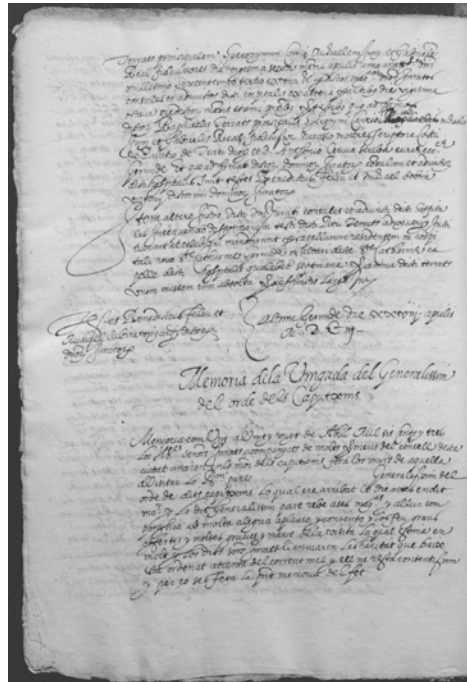
²⁶⁸ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 42^v-43^r.

²⁶⁹ Simon i Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, p. 228.

²⁷⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1603, f. 96^v.

²⁷¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1603, f. 96^v.

Figura II.45: Entrada de Llorenç de Brindisi, general dels caputxins, 28 d'abril de 1603. AMGi, *Manual d'Acords*, 1603, f. 96^v.

c. Pare Tommaso Turco, general dels dominics, 20 de març de 1648

El 20 de març de 1648 feu entrada a Girona el pare Tommaso Turco, general dels dominics.²⁷² Els jurats l'anaren a visitar en “promenada” tal com establia el *Cerimonial*; ell però no tornà la visita.

A vint arribà lo General dels dominicos, los jurats li feren visita, que ab una promenada se determinà que.s seguís la consuetut antiga, com diu lo serimonial; no obstant que quant vingué lo de la Mersè li enviaren quatre personas. No tornà la visita, escusant-se que anava desganat.²⁷³

²⁷² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 235, citant A. Marillier, “Thomaso Turco”, DTC 15 (1946): 1926, Tommaso Turco havia estat professor de teologia a Bolonya i Pàdua, així com president del Capítol el 1647. El 1648 tornà cap a Roma, moment en el que visità els convents del Principat, aprofitant la presència del també del dominic cardenal Mazzarino.

²⁷³ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 235.

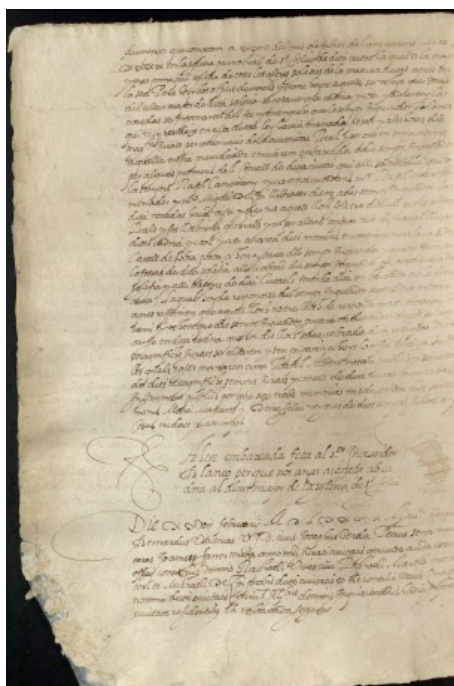
d. Fra Innozenzo de Caltagirone, general dels caputxins, 20 de març de 1649

El 20 de març entrà a Girona, camí del Rosselló, el general dels caputxins. Els jurats l'anaren a visitar, acompliment que ell tornà després.²⁷⁵

8. ENTRADA D'INQUISIDORS

El diumenge 25 de febrer de 1590 els jurats acudiren a Sant Feliu a escoltar els “officis divinals” per celebrar la visita a la ciutat de l'inquisidor Blanco. Aquest manà col·locar una cadira a l'altar major, lloc reservat exclusivament per “la autoritat Real”. Els jurats enviaren alguns prohoms de la ciutat per fer ambaixada a l'inquisidor; foren el ciutadà Rafel Campmany, el mercader Rafel Juanola i el llibreter Miquel Despi.

Figura II.46: Entrada d'inquisidors, 25 de febrer de 1590.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1590, f. 19^v.

²⁷⁵ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 239, el caputxí tenia fama de fer miracles, provocant que el seguís una gran multitud “fou tant seguit del poble, en qualsevol part anàs, per tota la gent dels llocs lo anavan seguint”.

Anaren a buscar a l'inquisidor i comunicar-li que no era un lloc adequat per col·locar la cadira. El trobaren “en lo fosar de dita esglesia” i allà els jurats li feren ambaixada de part de la ciutat, sense obtenir resposta de l'inquisidor respecte aquest assumpte. Considerava que no era el lloc adient per tractar aquell tema i veient els jurats que l'inquisidor no feia cas a les recomanacions, ja que pujava a l'altar major per seure a la cadira, aquests enviaren quatre prohoms avisant-lo novament que no podia seure allà. Finalment, “vehent se anave a sentar per no escandalitzar lo poble que alli estave junt per ohyr los officis divinals tingueren a be anarsen”.

9. ENTRADA DE LES MONGES CAPUTXINES

El 2 de juny de 1609 feren entrada “ab un cotxo los que ningu las podra veure” cinc o sis monges del monestir de les caputxines de Barcelona “en lo monastir ara novament construit en lo burch de Sant Feliu de Gerona”. Foren rebudes a la porta del monestir amb gran mostres d'alegria que elles agrairen molt.

lo gran contento havie rebut esta ciutat de llur vinguda offerintlos aquella extota occasio y dites mares agrahiren molt dita oferta estant promptes y aparellades de servir dita ciutat en tota occasio convinga.²⁷⁵

Entre els presents hi eren el bisbe, un gran nombre de cavallers “y altre gent del poble”, així com pel ciutadà Rafel de Belloch, el militar Rafel de Sant Martí i el notari Joan Ferrer Servià.

10. ENTRADA DE LES MONGES DE SANTA CLARA

El dissabte 26 de maig de 1640, les religioses del monestir de Santa Clara feren entrada a la ciutat “temerosas” per les “atrositats y desdichats fracassos” que patiren per part dels soldats dels “tercios de sa Magestat”, així com per les actituds poc respectuoses dels pagesos amotinats, que les amenaçaren i saquejaren. Aquestes partiren del convent, donada la poca seguretat en la que vivien en aquell moment, amb la creu alçada i en forma de processó, per buscar així protecció a la ciutat. Foren acompanyades pels religiosos de Sant Francesc, per moltes persones

²⁷⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1609, f. 76^r.

insaculades i pel govern de la ciutat; també per alguns cavallers, altres persones “principals” i per una gran esquadra de mosquetons.

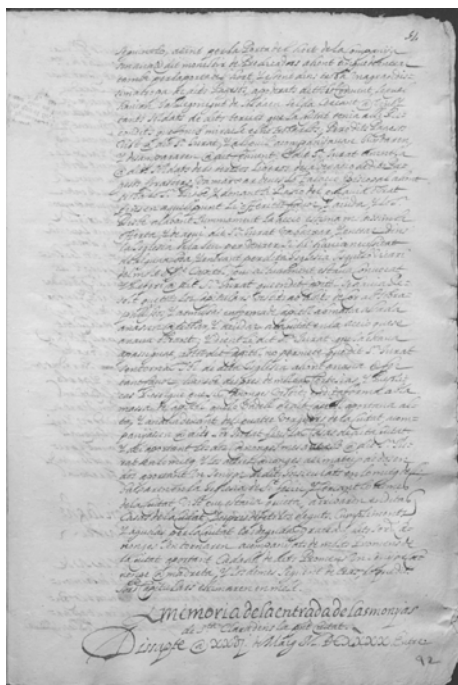
Figura II.47: Recorregut de l'entrada de les monges de Santa Clara, 1640. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Portal d'en Vila
2. Plaça d'en Vila
3. Pont de Sant Francesc
4. Plaça de l'Oli
5. Carrer dels Ciutadans
6. Cases Martí Agullana

Y aixi receloses de veurerse ab alguna gran vexacio tement los desacatos de dits pagesos, y pochos respostas que es veu tenen de son resoltas y determinadas, precehint a lo que se enten llegalitima a llicencia en lo modo que lo apretan de aquesta temporada ha donat lloch de poderla alcansar, de axirse de dit convent, y desemparar aquell attes maiorment la pocha y tarda cuida, y socorro que la ciutat los poria donar en caso algun apreto per tenir comte tencats tots los portals y la maior part de aquells paradats a pedra y cals. Y axi dit die casi a les quatre tocases de la tarda foren patides de dit monestir de Santa Clara, ab creu alsada, y en forma de professo, acompanyades de tots los pares de Sant Francesc y de moltes persones insiculades en lo govern de la ciutat, y de alguns cavallers y altres persones principals, y de una gran esquadra de mosquetons.²⁷⁶

Figura II.48: Entrada de les monges de Santa Clara, 26 de maig de 1640. AMGi, *Manual d'Acords*, 1640, f. 54^v.

La comitiva passà per la vora del mur de convent, pel portal d'en Vila, pel pont de Sant Francesc, per la plaça del Vi i pel carrer Ciutadans. Arribaren a les cases de Martí d'Agullana que estaven situades a la Pujada de Predicadors i al costat de l'escala de Sant Martí Sacosta, Les cases es trobaven desocupades i disposades ja per allotjar a les religioses.

En dita forma son arribades en las cases de don Martin de Agullana situades en la puixada de Predicadors, y en lo costat de la casa escala de Sant Marti Çacosta, las quals estaven

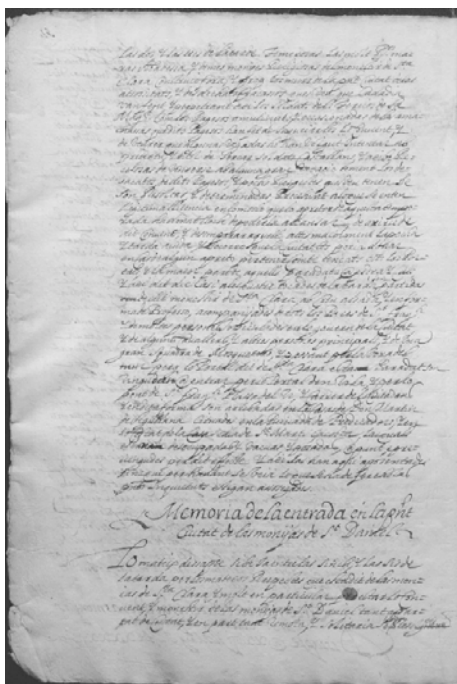
²⁷⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1640, f. 54^v.

desocupadas y vacuas, y posades, a punt, e previngudes per dit efecte y axi las han aqui aposentades fins que havent ses veia lo que se ha de fer.²⁷⁷

11. ENTRADA DE LES MONGES DE SANT DANIEL

El dissabte 26 de maig al matí, les religioses de Sant Daniel, entre les cinc i les sis de la tarda, pel mateixos motius que esgrimiren les monges de Santa Clara, per estar la comunitat tan apartada de la ciutat “y en part tan remota, y solitaria”, decidiren abandonar el monestir. Feren la seva entrada a la ciutat acompanyades de cavallers i altres “persones principals”. S’allotjaren a les cases de l’ardiaconat de l’Empordà, ubicades a la plaça dels Lledoners de la Seu, les quals es trobaven desocupades i disposades per ser utilitzades per les religioses.

Figura II.49: Entrada de les monges de Sant Daniel, 26 de maig de 1640. AMGi, *Manual d’Acords*, 1640, f. 55^r.

La illustres senyores abadessa y monges de dit monestir, y convent de Sant Daniel de lo orde de Sant Benet de al irse de dit monestir, y desemparar aquell, com de fet se son al idas y son vingudes dins la present ciutat acompanyades de molts cavallers, y altres persones

²⁷⁷ AMGi, *Manual d’Acords*, 1640, f. 54^r.

principales se son aposentades en las casas del ardiaconat de Empurda situades en la plassa dels Lladoners de la Seu, las quals estan vacuas, y previngudas per dit effecte, y asi fins que estas alteracions sian remediades.²⁷⁹

12. ENTRADA PIERRE DE LA MARCA, VISITADOR

El 27 d'abril de 1644 entrà Pierre de la Marca²⁸⁰ a Girona com a visitador de la província. Els jurats l'anaren a visitar i ell els correspongué.

13. RESUM DEL CAPÍTOL II

La documentació gironina, en concret el *Cerimonial dels jurats* i els *Manuals d'Acords*, recull de manera molt detallada el que fa referència al protocol que es seguia, sobretot, en les entrades reials i en les entrades de virreis. Malgrat les minses referències concretes a nivell musical, no hi ha dubte que l'entrada suposava un aspecte indispensable que articulava els diferents actes i acompanyava els festeigs tots els dies que duraven les celebracions. Tenim referències a “cobles de ministrils”, “joglars”, “musichs ab catafals”, “piffes i musichs”, “trompeta”, “atabal i trompeta”, “orgue major”, “cornetes”, Te Deum i “villansicos” entre altres, però cap dada sobre la música concreta que sonava aquells dies (excepte el Te Deum), tot i que eren de ben segur melodies conegudes i d'actualitat.

De la mateixa manera que passa en el cas de Barcelona, la descripció del protocol de la cerimònia d'entrada reial a la documentació gironina és normalment molt detallada, no així la música. De fet, en dues d'elles, l'entrada del rei Ferran, el 1496 i la del príncep Lluís II de Borbó-Condé, el 1647, no es mostren testimonis musicals.

A l'entrada de Ferran i Isabel, el 1493, els monarques es dirigiren cap a la Seu després del jurament i quan foren a la plaça de les Albergueries, passaren “ab grans juglars e alegries” davant la Casa de la ciutat. Entraren a dins la Seu, a l'altar major a escoltar el Te Deum Laudamus i les vespres de la Verge Maria, cantades aquestes pels “cantors e xandres de la capella del dit Senyor Rei”. A l'entrada de Felip el bell el 1503, “los dits jurats havien fetes

²⁷⁹ AMG, *Manual d'Acords*, 1640, f. 55^r.

²⁸⁰ Segons Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 223, fou historiador, polític, eclesiàstic i un dels teòric del gal·licanisme.

aquí preparar quatre cobles de juglars o sonadors qui anaven devant”. També es diu que “fou rebut ab gran jocunditat cantant lo dit clero molt be e ab gran content e sonoritat de veus lo psalm Te Deum Laudamus ab lo orgue maior qui ere sonat ab gran melodia”.

Segons Higini Anglès, a l'entrada de l'emperador Carles V el 1533, es coneixen els noms dels ministrils que l'acompanyaren en aquell viatge i venien amb ell d'Itàlia: Antonio de Cáceres de la Sala, Antonio Lucas, Francisco Lucas, Gracián de la Sala, Juan de Torquemada, Pedro de Trugillo i Sebastián de Mendieta.

A l'entrada de l'emperador Carles V el 1538, sabem per la documentació que la nit que arribà el rei i les següents es feren balls per la ciutat amb música de joglars. D'altra banda, Higini Anglès també ens dona a conèixer els noms dels músics que acompanyaven a l'emperador: Antonio de Cáceres de la Sala, Antonio Lucas, Francisco Lucas, Gracián de la Sala, Pedro de Trugillo, Sebastián de Mendieta, Miguel Calvo, Joan de Garamendi, Francisco de Soto i Antonio de Cabezón. Així mateix es determinà que es “fes un preparatori de llanternes y altres coses necessaries per alimaries y lums en les nits que sa Magestat seria en dita Ciutat, e de jutglars e sonadors per ballar en los dies”. També queda recollit als *Manuals d'Acords* que el seguici entrà a la Catedral cantant el Te Deum Laudamus, arribant fins la reixa de l'altar major.

A l'entrada de Felip II el 1548 es feu, tal com estava establert, una crida a so d'atabal i trompetes en la que s'anunciava la vinguda del rei. La ciutat s'havia d'engalanar per l'ocasió, fent-se balls i lluminàries, implicant necessàriament la presència de música. Higini Anglès ens torna a donar dades dels músics que acompanyaven el monarca: Pedro de Arce, Nofre de Queralt, Juan de Cariñena, Miguel Graçó, Pedro Gelós, Sebastián Mir, Gregorio de la Bastida, Juan de Resa, Juan del Rincón, Ginés Laynes, contralts, Marcos de Dueñas, Gonçalo de Mexía, Mechor de Valdés, Jerónimo de Talamante, Lázaro Velázquez, Domingo de Burguillos, Jerónimo López de Oviedo, Alfonso Martínez de Almenar, Juan de Villadiego, Luys de Narváez, Antonio i Juan de Cabezón. Així mateix, deu trompetes (entre aquests Maestre Jorge, “trompeta ytaliano” i deu ministrils, que segons el mateix *Libro de la Veeduría*, eren els següents: Diego González, Antonio Lucas, Bernardino de Caleruela, Francisco González, Francisco de la Sala, Gregorio de Ortega, Gracián de la Sala, Pedro de Trugillo, Sebastián de Mendieta i Gaspar de Camargo. També l'acompanyaven l'organista i compositor Antonio de Cabezón i el seu germà Juan, també compositor. Ja a Roses, amb destí Flandes, les trompetes i els clarins sonaren per totes les galeres “con mucho concierto y armonia”.

A l'entrada del príncep Filibert de Savoia de 1610 hi havia “piffes y mussichs” per tocar en el moment que el príncep feia la seva entrada, així com es feu una “gran russiada de dits

arcabussos y atanbors y piffes y musichs que estaven sonant en dita muralla en lo temps que dit Serenissim Princep entra y passa”.

Després de revisar els diferents testimonis musicals presents a les diferents entrades reials fetes a Girona en aquest període de temps, es pot afirmar que la música era un aspecte imprescindible de la celebració que acompanyava cada un dels moments dels festeigs i on es podien trobar cobles de joglars tocant durant tots els dies que duraven les celebracions. D'altra banda, aquesta manca de precisió a les fonts documentals fa que no poguem concretar quines eren les músiques que sonaven aquells dies (excepte el *Te Deum Laudamus*), tot i que sens dubte eren melodies conegudes. Per concloure, seguint Raventós, la dimensió musical queda estructurada en base a la seva funcionalitat.²⁸⁰ Aquesta és la classificació que jo presento:

- Anunci de les crides amb música de trompetes i tabals
- Música de trompetes i tabals del rei encapçalant la processó
- Seguici acompanyat de música
- *Te Deum Laudamus*, cantat pel clero després del jurament del rei
- Música dels cadafals fixes amb ministrils²⁸¹
 1. Davant la Casa de la Ciutat
 2. Plaça de les Cols
 3. Carrer de la Força
 4. Plaça de Sant Francesc
 5. Plaça del Mercadal
 6. Plaça de Sant Pere
- Música dels festeigs que es portaven a terme després de l'entrada: balls, danses i festes aristocràtiques i religioses.

Respecte a les entrades de virrei, només es poden observar referències musicals a l'entrada de Fernando Afán de Ribera y Enríquez el 1622, a la d'Urbain de Maillé-Brezé el

²⁸⁰ Raventós Freixa, *Manifestacions musicals a Barcelona a través de la festa*, p. 123-124, a diferència de les entrades a Barcelona, a Girona no es recull ni la cerimònia de la davallada, ni el cant al·legòric d'àngels o d'altres personatges

²⁸¹ En cap de les entrades reials ens trobem amb l'ubicació dels cadafals fixes pels diferents indrets de la ciutat. És però, probable, donada la importància de l'esdeveniment, que les diferents cobles estiguessin distribuïdes d'aquesta manera, tal com sí queda documentat a les festivitats a propòsit del naixement del príncep Baltasar Carles el 1629.

1642 i la de Margarida-Felipa Cambout, comtessa d'Harcourt el 1646. A l'entrada de Fernando Afán de Ribera y Enríquez el 1622 es mencionen “cobles dels ministrils en Sanct Francesc devant lo aposento ha hont dorme lo dit señor virey”; també que “lo endemà de Corpus enviaren los musichs per a fer llevant de taula” i que “sonaren devant dit señor virey”. Així mateix, que “despres de esser senanat dit señor virey los dits señors jurats ab totes les banderes y ministrils en Casa la ciutat”.

A l'entrada d'Urbain de Maillé-Brezé el 1642, “partiren los senyors quatre jurats ab llurs cavalls en gualdrapa devant los quatre verguers tambe ab mossins, y masses altes, y devant dells la trompeta de la Ciutat vestida de gala”, que “al ser devant Sant Llatzer dos trompetas Reals que aportaven, y anaven devant dels nostros verguers”. També que “lo senyor virrei demana als dos trompetas anassen devant” i que “los posas en lo puesto los servit, y respongue eran trompetas de sa magestat”.

A l'entrada de 1646 de Margarida-Felipa Cambout, comtessa d'Harcourt, es menciona “ques lloguen sinc coblas de musichs posant aquellas ab catafals en las plassas per hont dita serenissima señora passara de manera que tant quant passara y apres estigan sonant fins a les deu horas de la nit”. També que “en lo portal de Nostra Senyora, hi havia tres coblas de ministrils hi.s feu la primera salva de artilleria y mascles, y en las plaças per hont havia de passar hi havia catafals ab coblas de ministrils”. També que es cantaren “vilansicos a tres coros” i que es feren balls per les les places, fet que implicava la necessària presència de músics.

Es pot afirmar així, que coincideix que les tres entrades en les que hi ha referències musicals són les que estan descrites de manera més detallada. Això ens pot fer pensar que amb tota probabilitat a la resta de les altres entrades, la música devia tenir un paper important igualment a la cerimònia, tot i que no hagi quedat reflectit a la documentació.

Podem concloure que, pel que fa a les entrades d'altres dignataris, a nivell documental ens trobem amb molt poques referències musicals. Només les dues que tenen a veure amb la comtessa i virreina Margarida-Felipa fan menció a cobles de músics ubicades als cadafals per on passava el seguici i cobles de ministrils preparades per tocar al pas de la virreina. Així mateix s'ementa que es van cantar “villansicos a tres coros” i que es feren balls per les places.

D'altra banda, la descripció d'aquestes, exceptuant la que feu el duc de Cardona el 1628 i la que feu el duc de Segorb i de Cardona el 1635, que són una mica més precises, són molt concises, sobretot les que estan recollides a la Crònica de Jeroni de Real. Al *Cerimonial dels jurats*, les úniques referències que es fan respecte a l'entrada de personalitats diferents al rei, virrei, cardenal o bisbe de Girona les trobem al capítol de les *Serimonies extraordinaries y modo*

de asientos en casa la Ciutat, es limiten a donar breus indicacions de com ha de seure un duc o compte i els generals de les ordes.

Si algun Duc o Compte que sia de part de pare Real deu seure enmig del Jurat en cap y segon e deu li ser dit Il·lustrissim y excel·lentissim señor. Y si no sera Real tambe se li a de dar lo mateix lloch y dirli tant solament Il·lustrissim senyor. Si los generals dels ordens venen en casa la ciutat seuen entre lo cap y ters jurats y te sel de dir Reverendissim Pare.

És per tot això que, de la mateixa manera que el protocol d'entrada d'una personalitat de menys rellevància estava poc definit, tampoc ho estava el paper que ocupava la música en aquestes entrades.

El protocol establert per les entrades del bisbe de Girona i del cardenal era el mateix, exceptuant que al bisbe i a l'arquebisbe no se'ls feia sinó que un "recebiment de exida" i als cardenals dos. Val a dir però, que la descripció que trobem a la documentació del protocol a seguir no és gaire extensa. Així mateix, pel que fa a les referències musicals, són més aviat escasses. De les diferents entrades ens trobem que a la que feu el bisbe Boil el 1528 es fa referència a la música del Te Deum Laudamus per la que fou rebut per part del clero; de la del bisbe Arévalo de Zuazo el 1598 sabem que "ab lo orga maior y musica celebraren ab gran regosijo dita entrada". L'entrada del bisbe Onofre Reart el 1612 fou celebrada "ab lo orga mayor y musica de cornetes". L'entrada del cardenal Ginnasio, el 1605, "acompanyaren a dit señor cardenal fins al palatio del Reberendissim señor Bisbe desta ciutat ahont lo hospeda dit señor Bisbe ab molta alegria ab musica de ministrils". De la resta d'entrades manquen testimonis documentats pel que fa a l'aspecte musical, tot i que soc de l'opinió que això no indica que faltés música. Molt probablement el Te Deum i l'acompanyament d'orgue eren sempre.

Pel que fa a les entrades de personalitats religioses diferents al bisbe de Girona i als cardenals, ens trobem amb una descripció a la documentació molt poc detallada i amb nul·la presència musical. Val a dir que la descripció al *Cerimonial dels jurats* és molt poc precisa, de fet, només ens indica una sèrie de paraules que deia el jurat en cap per la seva visita.

Reverendissim pare molta alegria nos ha causada la vinguda de vostra reverendissima paternitat en esta ciutat fentnos merce de visitar esta santa casa y axi en lo que podra esta ciutat emplearse al servey de vostra reverendissima paternitat nos manara offerint la voluntat tant prompte en servirlo quant gran es la devotio te esta ciutat a esta santa casa y religió.

Això ens fa pensar que la música tenia un paper poc definit respecte a altres cerimònies de més rellevància. Acaba el capítol amb la visita del General dels ordes dels predicadors, framenors o altres; l'entrada de les monges de Santa Clara, la de les monges de Sant Daniel i l'entrada del visitador Pierre de la Marca. En totes es descriu de manera molt menys minuciosa el protocol que es seguia. Així mateix, no hi ha referències musicals en cap d'elles.

Pel que fa a la presència de música a les diferents cerimònies, insisteixo en la manca de testimonis concrets. Excepte el Te Deum Laudamus només podem aportar informació relacionada amb instrumentistes, agrupacions musicals i el nom d'algun músic. Cal insistir en el fet que la música era un aspecte imprescindible de la celebració que acompanyava cada un dels moments dels festeigs i que sens dubte, les melodies que sonaven eren conegudes. Amb tot, aquesta pobresa pel que fa a documentació musical, queda solventada al Capítol V de la tesi amb el treball detallat que es fa de la litúrgia d'algunes de les festivitats importants que es celebraven a la Catedral.

CAPÍTOL III

CELEBRACIONS MILITARS, CORTESANES I ALTRES FESTES CIVILS

El Capítol III completa l'estudi sobre cerimònies civils presentat al Capítol II. Està estructurat en tres seccions: a la primera secció es presenten les diferents commemoracions militars que tingueren lloc a la ciutat; la segona secció estudia les cerimònies que tenen a veure amb els nomenaments i juraments dels jurats; i la tercera secció aborda l'estudi de la festa cortesana, concretament els torneigs (vinculats a la confraria de Sant Jordi) i les “bollysias” que es celebraven a Girona.

1. CELEBRACIONS MILITARS

a. Conquesta de Mazalquivir, 28 d'octubre de 1505¹

El 13 de setembre es conquerí Mazalquivir. Per aquest motiu el dissabte 18 d'octubre es feu una crida en la que es notificà la notícia, de manera que s'establí fer el diumenge 28 d'octubre una processó solemne per la ciutat, manant a tothom que acudís a la Seu i que anés a la processó que partia de l'església dels frares menors. Allà es feu la missa i l'ofici solemne fent la “passada acostumada”.

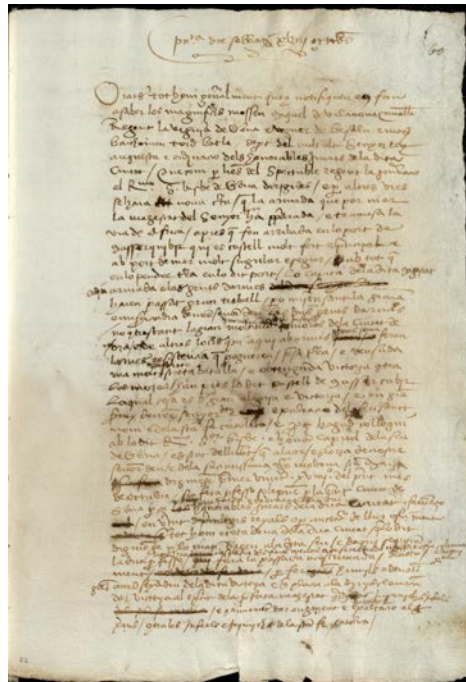
Hagud colloqui ab lo reverendissimo senyor bisbe e honorable Capítol de la Seu de Gerona, es estat deliberat que a laor e gloria de nostre senyor Deu, e de la sacratissima Verge madona Sancta Maria diumenge primer vinent XVIII del present mes de octubre sia feta professo solemne per la present ciutat de Gerona, per ço a requesta e ordinacio dels dits honorables jurats de la dita ciutat faents aço en virtut de privilegis reials e per autoritat de llur ofici, manen a tothom e tota dona de la dita ciutat, que lo dit diumenge per lo mati vagen a la dita seu, e daqui seguiran la dita professo la qual ira a lesglesia dels frares menors a on sera rebuda ab missa e ofici solemne e daqui partint fara la passada acostumada devotament, per fer humils e devotes gracies a nostre senyors Deu de la dita victoria e que placia a la divina clemencia dar victoria al exercit de la prefata magestat.²

¹ La jornada de Mazalquivir fou una de les campanyes que efectuà Ferran el Catòlic per tal de dominar la costa de Berberia.

² AMGi, *Manual d'Acords*, 1505, f. 60^r.

El dissabte a la nit s'havien de fer alimàries per les cases, les muralles, les torres, els carrers i les places. Així mateix, tothom havia de netejar els carrers i les places per on passava la processó, sota pena de cinc sous a tot aquell que no ho complís.

Figura III.1: Conquesta de Mazalquivir, 28 d'octubre de 1505.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1505, f. 60^r.

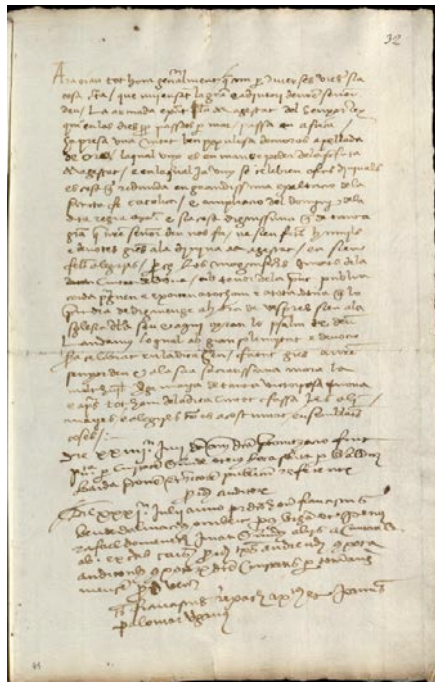
Item que tothom de la dita ciutat lo dia primer que es dissapte en la nit per alegria de la dita tant victoriosa nova, fassen alimaries en la dita ciutat per les cases, muralles, torres e carres e places axi com ens semblants casos es acostumat. Item que tothom haia e dege agranar e mundar los carrers lochs e places per on passara la dita professo sots bant o pena de v sous cascun e per cascuna vegada.³

³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1505, f. 60^v.

b. Conquesta d'Orà, 24 de juny de 1509⁴

El 24 de juny es celebrà la conquesta de la ciutat argelina d'Orà, esdevinguda el 17 de maig del mateix any. Segons el *Manual d'Acords* de 1509 aquell dia es celebraren “oficis divinals”, per tal de reafirmar la fe catòlica i celebrar l'ampliació del domini del rei. És per això que els jurats publicaren una crida demanant a tothom que aquell diumenge a l'hora de les vespres s'acudís a la Seu per sentir el Te Deum Laudamus i donar les gràcies a Déu i a la Verge “de tanta victoriosa nova”. Després s'havien de fer “alimaries, e alegries” tal com es tenia per costum.

Figura III.2: Conquesta d'Orà, 24 de juny de 1509.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1509, f. 32^r.

Vuy se celebren oficis divinals es cosa que redunda en grandissima exaltacio de la sancta fe catolica, e ampliació del domini de la dita regia magestat e sia cosa dignissima que de tanta gracia que nostre señor Deu nos fa, ne sien fetes humils e devotes gracias a la divina magestat, en sien fetes alegries, per ço los magnífichs jurats de la ciutat de Gerona, ab tenor de la present publica crida preguen e exorten a tothom e atota dona que lo present de diumenge a hora de vespres sien a la esglesia de la Seu e aqui oyran lo psalm Te Deum

⁴ Després de l'èxit de la presa de Mazalquivir, el cardenal Cisneros proposà a Ferran el Catòlic una expedició (que finançà ell mateix) per tal de conquerir la ciutat d'Orà, ciutat portuària del nord d'Argèlia.

Laudamus lo qual ab gran solempnitat e devocio sera celebrat en la dita seu, faent gracies a nostre senyor Deu e a la sua sacratissima mara, la molt humil Verge Maria, de tanta victoriosa nova e apres tothom de la dita ciutat fassa les alimaries, e alegries com es acostumat, en semblants coses.⁵

Figura III.3: Detall del fresc central de la Presa d' Orà pel Cardenal Cisneros de la capella mossàrab de la Catedral de Toledo, pintat por Juan de Borgoña, 1514.

c. Conquesta de Bugia, 5 de gener de 1510⁶

La conquesta de Bugia, es produí el 5 de gener del mateix any. Segons el *Manual d'Acords* de 1510, el batlle de Girona i mossèn Narcis “dez Puig” exhortà a tothom es dirigís a la Seu a sentir el Te Deum Laudamus. Els pabordes i el confreres havien d'anar a la Casa del Consell amb les seves banderes i ciris per acompanyar al jurats a la Seu, penant amb deu sous a qui no ho complís. Les portes i els obradors havien de romandre tancades mentres duressin les celebracions. D'altra banda, s'havien de fer lluminàries i altres manifestacions d'alegria. Durant aquells dies no es podien portar armes, ni espasa, ni llança si no es volia ser multat i perdre les armes.

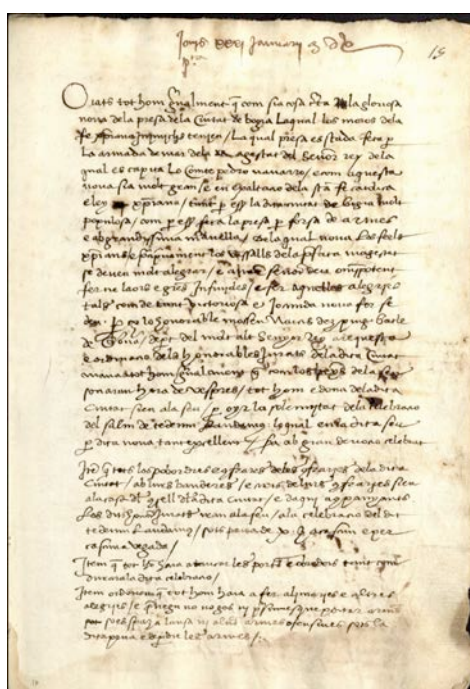
Lo honorable mossen Narcis des Puig batle de Gerona, de part del molt alt senyor rey a requesta e ordinacio dels honorables jurats de la dita ciutat mana a tothom generalment que

⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1509, f. 32^r.

⁶ El 5 de gener de 1510 Pere Navarro, comte d' Olivetto, prenia Bugia, ciutat al nord d'Argèlia.

com los senys de la seu sonaran hora de vespres, tot hom e dona de la dita ciutat sien a la Seu, per ohr la solemnitat de la celebracio del salm de Te Deum Laudamus, lo qual en la dita seu per dita nova tan excellent, sera ab gran devocio celebrat. Item que tots los pabordes e confreres de les confraries de la dita ciutat, ab lurs banderes e ciris de lurs confraries sien a la Casa del Consell de la dita ciutat, e d aqui acompanyats los dits honorables jurats iran a la Seu, a la celebracio del dit Te Deum Laudamus, sots pena de x sous a cascun e per cascuna vegada. Item que tot hom haia a tancar les portes e obredors tant com durara la dita celebracio. Item ordenen que tot hom haia a fer alimaries e altres alegries, e que nengu no gos ni presumesque portar armes, so es espaza lanza ni altres armes ofensives sots la dita pena e de perdre les armes.⁷

Figura III.4: Conquesta de Bugia, 5 de gener de 1510.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 15^r.

d. Conquesta de Trípoli, 25 de juliol de 1510

El 25 de juliol s'esdevingué la presa de Trípoli “apres que ab gran treball foren desembarcats”. El mateix dia 25 de juliol el comte Pere Navarro envià una carta al secretari mossèn Calsena informant de la presa de Trípoli.⁸ És per això, que per tal de celebra-ho amb tots els honors, es disposà que el dia 20 d'agost es celebrés el salm Te Deum Laudamus a la

⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 15^r.

⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 83^v.

Seu, després de les vespres. Tothom havia d'acudir a "oyr la celebració del dit psalm". Durant aquest dia no es podien treballar ni tenir els obradors oberts fins que es celebressin els festeigs, havent de pagar una multa de deu sous a qui violés l'ordinació. Tots el pabordes i confreres havien d'anar a vespres a la Casa del Consell amb el ciris i banderes corresponents per acompanyar als jurats a la Seu per "dita celebració".

Los dits honorables jurats hagut sobre aço colloqui ab lo honorable Capítol de la Seu de Gerona, han delliberat que vuy que es dimars vint del present mes de agost sia celebrat ab gran solemnitat en la dita seu lo psalm de Te Deum Laudamus apres vespres axi com en la dita seu es loablement acostumat. Item ordenen los dits honorables jurats que vuy la dita hora de vespres algu de dita ciutat no gos ni presumesque fer faena ni tenir los obredors oberts fins a tant que la dita celebració sia feta e los dits jurats ab lur companyia sien tornats en la Casa de la dita ciutat sots pena de x sous a cascu, e per cascuna vegada. Item ordenen que tot hom e tota dona de la dita ciutat los dits dia e hora vagen a la dita seu per oyr la celebració del dit psalm solemnament faedora sots la dita pena. Item ordenen los dits honorables jurats que tots los pabordes e confreres de les confraries de la dita ciutat, ab lurs ciris e banderes sien a la dita hora de vespres en la Casa del Consell de la dita ciutat e ensemps ab dits honorables jurats iran a la dita Seu per dita celebració e aço sots la dita pena.⁹

El 25 d'agost es publicà una crida en la que s'havia de donar les gràcies a Déu i a la Verge i per això, prèviament deliberat amb el Capítol de la Seu, es feu una processó per la ciutat, el diumenge següent. A la processó es portà el "cors sacratissim e preciossim de N.S.IHU.XST." Tothom havia de netejar, empal·liar i enramar els carrers, llocs i places per on passava la processó. Ningú, fos de grau o condició que fos, podia fer jocs o representacions deshonestes; tampoc es podia cavalcar pel matí. Es multava amb deu sous a tot aquell que no ho complís. El dia de la celebració al matí, els pabordes i els confreres havien d'assitir al peu de la Seu amb els ciris de la confraria i acompanyar la processó amb aquests encesos. Els integrants del seguici havien de col·locar-se en parelles i els que seguien la comitiva tenien prohibit fer focs, "greschs, voladors i coets". Així mateix, estava permès "sense encorrimment de pena alguna" agafar branques que no tinguessin fruit per enramar els carrers; no es podia però, tocar la resclosa de la ciutat.

Item que tohom haia agranar mondar, empaliar, e enramar los carrers lochs e places per on passara la dita professo, e que null hom de qualsevol grau estat o condicio sia no fassa jochs o representacions desonestes ne gos ne presumesca cavalcar de mati fins a tant que la dita professo sia feta, sots pena de deu sous a cascu e per cascuna vegada. Item que los pabordes e confreres de les confraries de la dita ciutat lo dia de la festa, per lo matí, ab los ciris de lurs confraries sien al peu de la escala de la Seu e que seguesquen, ab lums encesos la dita

⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 82^v.

professo així com ben han acostumat sots la dita pena. Item que tot hom e tota dona qui seguesquen la dita professo vagen ordenadament e devota, e de parell en parell e que nos meten devant los atres qui la dita professo seguiran, sots pena de deu sous a cascun e per cascuna vegada. Item que ningun no gos fer tochs, greschs, voladors ni coets entre los capellans ni entre dits homens e dones qui dita professo seguiran sots pena de vint sous. Item que tothom puixe pendre sens incorriment de pena alguna, en qualsevol de la rama dels arbres que no leven fruit per enramar les carreres pero que no gosen tocar la resclosa de la ciutat, ni cabiachs ni tapades e obres fetes en lo riu Ter, pero ques guarden de tallar arbres qui leven fruit o en que serment se conserve.¹⁰

Tothom havia d'estar a "regiment e ordinació" dels regidors i diputats elegits pels jurats. Aquell dia s'havia d'aparcar el dol. Tampoc es podia portar espasa, broquer,¹¹ llança ni altres armes, ja que era multat amb deu sous.

Figura III.5: Conquesta de Trípoli, 25 de juliol de 1510.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 85^r.

Item que tothom dege e haia estar sobre la solemnitat de la dita professo a regiment e ordinacio dels honorables regidors per los dits jurats elets e diputats. Item los dits jurats

¹⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 85^r.

¹¹ Segons el DCBV, escut circular que solia esser de fusta encuirada i que en el centre tenia una cassoleta o cavitat on es posava la mà del guerrer per aguantar l'ansa i sostenir el dit escut.

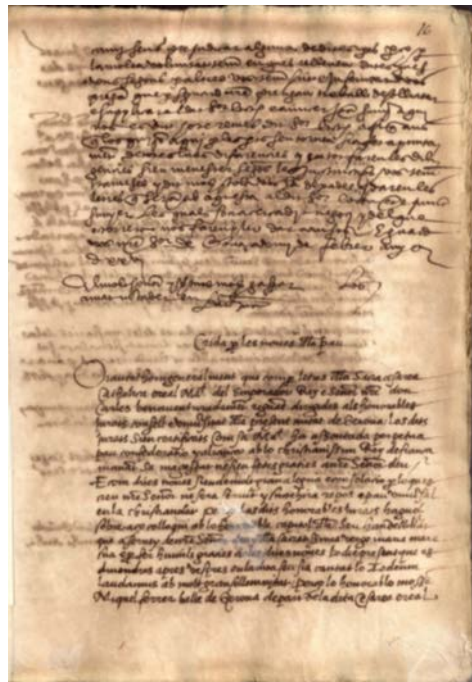
ordonen e preguen que durant la dita professo tot hom e tota dona haian posar lo dol aportaran. Item es ordenat que no sia algu de qualsevol condicio e estament sia qui lo dit dia gos portar espaza, broquer, lansa ni altres armes ofensives sots bant o pena de deu sous a cascu e per cascuna vegada.¹²

e. Te Deum per la pau amb França, 9 de febrer de 1526

El 9 de febrer es feu una crida per Girona per donar les gràcies per celebrar les noves que foren “de gran alegria” per la pau “perpetua” amb el rei de França. És per això que el rei ordenà que es donessin les gràcies a nostre “señor Deu”.

Los dits jurats sien certificats com sa magestat ha assentada perpetua pau confederatio y aliansa ab lo christianissim Rey de França manant sa magestat se sien fetes gracias a nostre señor Deu.¹³

Figura III.6: Te Deum per la pau amb França, 9 de febrer de 1526. AMGi, *Manual d'Acords*, 1526, f. 16^r.

¹² AMGi, *Manual d'Acords*, 1510, f. 85^r.

¹³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1526, f. 16^r.

“Hagut el capitol loportu colloqui” amb els jurats, aquests deliberaren que el divendres, després de les vespres es cantés un Te Deum Laudamus a la Seu amb molta solemnitat. També es pregà per la vida de l'emperador. El diumenge es feu una processó que partí de de la Seu, assistint els religiosos de les diferents esglésies i monestirs, portant “la imatge de nostra senyora amb lo Sant joell de la espina de la corona de nostre senyor Deu”, així com altres relíquies. El batlle demanà que el diumenge al matí s'acudís a la Seu per donar pas a la processó. Els pabordes de les confraries de la ciutat havien d'assistir a les set del matí a la Casa del Consell amb les seves banderes, per tal d'acompanyar als jurats i seguir la processó; es multava a tot aquell que ho contradís. Els carrers s'havien “dagranar mundar y empaliar,” així com les places i els llocs per on passava la processó.

f. Crida a la pau i a la processó del Te Deum per la pau, 6 de maig de 1560

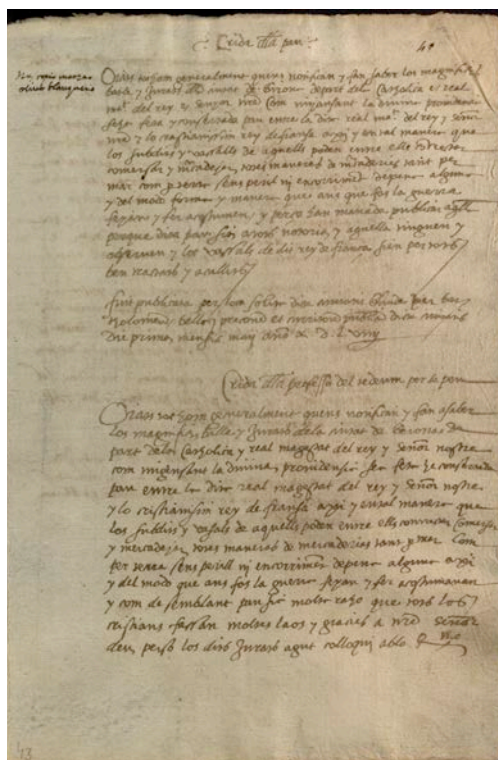
El dissabte 6 de maig de 1560 es feu una crida a la pau i a la processó del Te Deum per la pau entre el rei d'Espanya i el rei de França. Es comunicà als “subdits y vassalls” que podien comerciar sense perill donada al nova situació de pau que es mantenia amb el rei de França.

Oiats tothom generalment quens notifican y fan saber los magnífichs balle y jurats de la ciutat de Gerona de part de la catholica e real magestat del Rey e senyor nostre com minjansant la divina providencia sea feta y comensada pau entre la dita real magestat del Rey y señor nostre y lo cristianissim Rei de França axi y en tal manera que los subdits y vassalls de aquells poden entre ells comensar comerciar y mercadejar coses maneres de mercaderies tan per mar com per terra sens perill ni encorrimet de pena alguna.¹⁴

Per tal de donar les gràcies per la bona nova, els jurats, d'acord amb el bisbe i el Capítol de la Seu deliberaren que l'endemà diumenge, es faria una processó solemne que partiria de la Seu i passaria pels mateixos llocs que la del dia de Corpus. Després, a la Seu, s'entonaria el Te Deum Laudamus.

¹⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 40^r.

Figura III.7: Crida a la pau i a la professó del Te Deum per la pau, 6 de maig de 1560. AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 40^r.

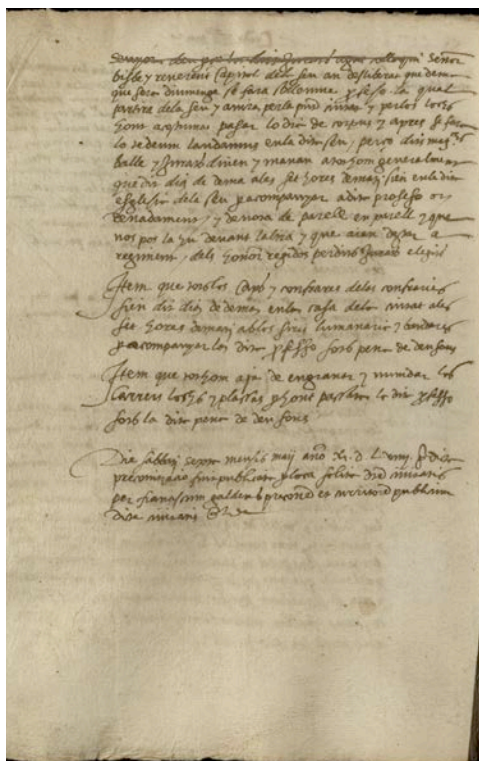

axi y del modo que ans fos la guerra feyan y fer acostumavan y com de semblant pau fins molta raho que sons los cristians fassan moltes laos y graties a nostre señor Deu perso los dits jurats agut colloqui ab lo reverendissimo señor bisbe y reverent Capítol de la Seu an delliberat que dema que sera diumenge se fara solemne y se fa la qual partira de la Seu y anira per la present ciutat y per los lochs hom acostuma pasar lo dia de Corpus y apres se fara lo Te Deum Laudamus en la dita Seu.¹⁵

El jurats i el batlle decretaren que aquell dia a les set hores del matí s'acudís a la Seu per tal d'acompanyar la processó "ordenadament". Es citava als membres de les confraries a l'hora pactada, amb els ciris, lluminàries i les banderes a la Casa de la ciutat, castigant a tot aquell que no ho fes amb una multa de deu sous. Igualment, era sancionat amb una multa de deu sous tot aquell que no netegés a consciència els indrets per on passava la comitiva.

¹⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 40^{r-v}.

Figura III.8: Crida a la pau i a la processó del Te Deum per la pau, 6 de maig de 1560. AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 40^v.

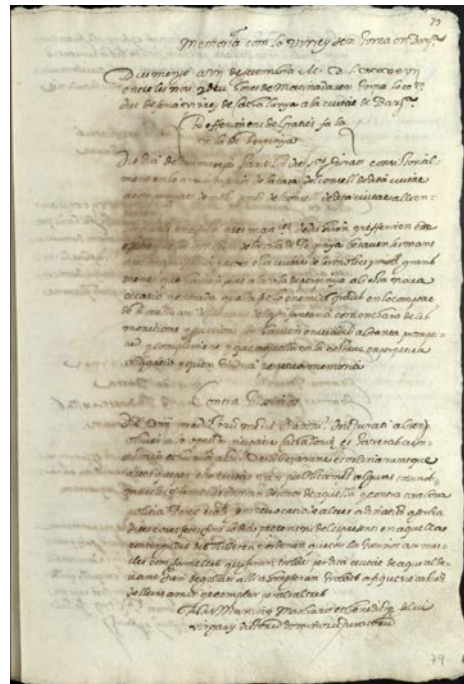
perço dits magnífichs balle y jurats diuen y manan a tothom generalment que dit dia de dema a les set hores demati sien en la dita esglesia de la Seu y acompanyar a dita professo ordenadament y devota de parell en parell y que nos pos la hu devant l'altra y que aian desar a regiment, dels honors regidos per dits jurats elegits. Item que tots los caps y confreres de les confraries sien dit dia de dema en la Casa de la ciutat a les set hores de mati ab los siris luminaria y banderes y acompanyar la dita professo sots pena de deu sous. Item que tothom aja de engranar y mundar los carrers lochs y plassas per hont passara la dita professo sots la dita pena de deu sous.¹⁶

g. Acte d'acció de gràcies que fa la vila de Perpinyà, 6 d'abril de 1597

El 6 d'abril, dia de de diumenge Sant, els jurats anaren de manera consistorial a l'arxiu inferior de la la Casa del Consell. Acompanyats d'un gran nombre de prohoms per rebre als "senyors consols" de Perpinyà, entraren a la ciutat per mostrar l'agraïment que sentien davant l'actuació que havia fet la ciutat envers l'atac dels francesos a la vila de Perpinyà.

¹⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 40^v.

Figura III.9: Acció de gràcies que fa Perpinyà, 1597.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1597, f. 73^r.

Los senyors consols de la vila de Perpinya besaven les mans a ses magestats y al ver esta ciutat de moltes y molt grans menes que havien fetes a la vila de Perpinya ab esta nova occasio y entrada que ha fet lo enemic frances en lo comptat de Rossello.¹⁷

h. Actes en commemoració de la victòria de Fuenterrabia, 19 de setembre de 1638¹⁸

El 18 de setembre la ciutat rebé carta del virrei fent-la sabedora de la victòria de Fuenterrabia per tal de que es “fessan demostracions de alegria.” Es delliberà que “ab promenade” es comunicés al Capítol i que “en conformitat ab la ciutat, se fes actió de gràtias.”¹⁹ Aquest respongué que no acostumava a fer-les sense carta del rei i que quan les tingués les faria. Finalment, l’endemà 19 de setembre, els jurats, en “promenade” i amb totes les confraries, anaren

¹⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1597, f. 73^r.

¹⁸ El setge es duqué a terme per part de les tropes franceses a la ciutat de Fuenterrabia.

¹⁹ Seguint Chamorro, *Cerimonial monárquico y rituales cívicos*, p. 347-348, en multitud d’ocasions l’origen de les processons d’ acció de gràcies està en les pròpies processons en les que es demanava la mediació divina; en agraïment es celebraven d’altres que corresponien a la concessió atorgada. El naixement d’infants, així com els triomfs reials també motivaven aquestes processons.

les confraries, anaren a Sant Narcís on es feu un ofici i es cantà el Te Deum; al vespre es feren lluminàries a la capella i “a casa la ciutat per tres vespres.”²⁰

i. Te Deum pel jurament de Lluís I i “los pactes firmats ab la Província”, 5 de gener de 1642

El 5 de gener de 1642 es cantà un Te Deum a la Catedral a propòsit del jurament rei Lluís I i dels pactes signats amb la província. Assitiren els jurats i les confraries.²¹

j. Commemoració de la victòria de l'Hostal de la Grua (Sant Celoni), 3 de abril de 1642

El 3 d'abril es feu una processó a Girona com la de Sant Narcís, tres vespres i lluminàries “en actió de gràties de la Victòria.”²²

k. Actes en commemoració de la victòria de la batalla de Montmeló, 4 abril de 1642

Els jurats reberen una carta del Mariscal de Brezé amb data del 31 de març on se'ls comunicà la victòria obtinguda el 28 de març per les tropes de la cavalleria franco-catalana contra les tropes castellanès. Amb data del 4 d'abril els jurats es dirigiren al síndic de Barcelona, Antoni Martí, donant les explicacions oportunes pel que feia a les celebracions, a propòsit de la victòria que se'ls havia comunicat uns dies abans. Per “esser tant tart”, “entre les sis y las set de la tarda” i per no “haver presa resolucio lo molt illustre Capítol a la nit” no es feren les mostres d'alegria que “requeria semblant nova”. Tanmateix, es tirà l'artilleria mosquetaria, hi hagueren cobles de ministrils” y altres demes coses”, així com comissaris per tractar amb el Capítol “quant en lo espiritual”.

Per nostra part se han fetas de prompte las que son estadas posibles tirant la artillaria mosquetaria coblas de manastrils, y altres demes coses, y tambe de comissaris per a tractar ab los molts illustre Capítol en quant lo espiritual.²³

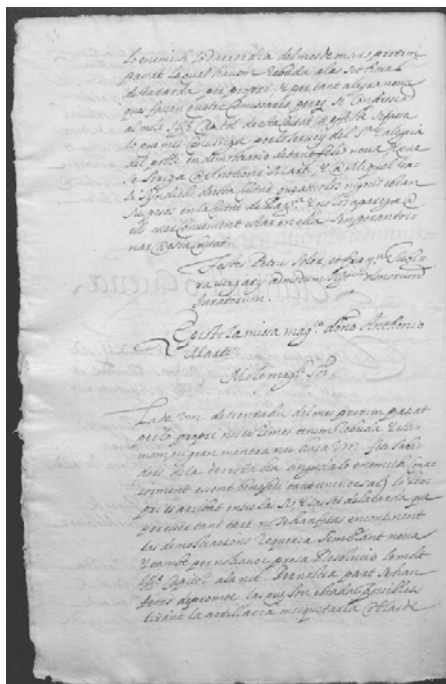
²⁰ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 107.

²¹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 173.

²² Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 178.

²³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1642, f. 89^v-90^r.

Figura III.10: Actes en commemoració de la victòria de la batalla de Montmeló. AMGi, *Manual d'Acords*, 1642, f. 89^v.

l. Actes de celebració per la recuperació de Perpinyà, 13 de setembre de 1642

El 13 de setembre de 1642, per celebrar la recuperació de Perpinyà, es feren tres dies de lluminàries, tres oficis i una processó solemne.

m. Accions de gràcies per la victòria de Miravet, 10 de març de 1643

El 10 de març de 1643 es feren accions de gràcies a la Seu, on es cantà el Te Deum per la victòria de Miravet que havia aconseguit el Mariscal de la Motte.²⁴

n. Te Deum per la victoria de Rocroi, 27 de juny de 1643

El 27 de juny de 1643 es feu un Te Deum a la Catedral per celebrar la victòria de Rocroi. El virrei envià una carta, que era una còpia de la del rei Lluís XIV, en la que animava a “donar gràties en totes parts dins Catahalunya” per la victòria. A més es convidava a “donar totes las

²⁴ La victòria de Miravet tingué un gran ressò. Es feren festejos populars i religiosos i també s'exhibiren els presoners per Barcelona. Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 195.

demostracions de alegria pública que sobre aquesta ocasió donen, la qual vindrà molt a propòsit per a donar consolació al pobles de Catahalunya sobre la pèrdua del difunt Rey”.²⁵

o. Festes per motiu de la rendició de Roses, 10 de juny de 1645

El 10 de juny de 1645 es celebraren les festes per motiu de la rendició de Roses.²⁶ A les tres de la tarda els jurats pujaren a la Seu de la mateixa manera que es feia el dia de Corpus. Allà es cantà el Te Deum i durant tres dies es feren lluminàries.

A deu se comensaren en Gerona las festas per lo rendiment de Rosas, a las tres horas aneren los jurats a la Seu, ab banderas y tot lo demás com la vigilia de Corpus, hi.s cantà lo Te Deum, ya al vespre y los tres dies següents, lluminàries.²⁷

El dia següent es feu una processó com la de Corpus. Es premiava a aquell que fes el millor altar, la millor creu, el millor tabernacle i la millor “invenió de foch.”

A dotse se féu una processó, que isqué de Sant Feliu, aportant la imatge de Santa Anna a la capella de Sancta Anna de Montfullà, per lo gran axut, que no havia plogut del janer, fora de les neus que foran las majors se fossan vistas. Havia trenta anys que dita professó no s’era feta y vingueren alsehoras molt banyats, que per lo camí plugué.²⁸

p. Ofici i Te Deum per la victòria del virrei, a prop de Camarassa, 9 de juliol de 1645

El 9 de juliol, per tal de commemorar la victòria “havia tingut lo virrey cerca de Camaraça”²⁹ es feu un ofici i es cantà un Te Deum a la Seu, així com aniversaris “per totes las isglésias per los difuncts.”

²⁵ Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 226.

²⁶ Segons Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 210, a primers d’abril de 1645, durant la Guerra dels 30 anys, que tenia enfrontades França i Espanya, el comte Duplessis sitià la ciutadella de Roses “ab vuyt mil infants y sis-cents cavalls, y a la mar ab quaranta velas, ço es quince galeras y los demás vaxells.” Fou una conquesta molt festejada, tant a Catalunya com a França.

²⁷ Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 221.

²⁸ Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 226.

²⁹ Municipi de la província de Lleida.

q. Processó per la rendició de Tortosa, 2 d'agost de 1648

Rebudes notícies del virrei, el 2 d'agost es feu una processó per celebrar la rendició de Tortosa. El Capítol, que ja estava al tant de les noves, “feu entendre a la ciutat de què cantarian un Te Deum per la Seu”. Així mateix, els jurats sortiren en “promenada” “ab la solempnitat acostumada de l'Àliga, Gegant, Banderas”.³⁰

r. Te Deum en honor de la signatura de la pau de Westfàlia, 18 d'abril de 1649

El 18 d'abril es cantà un Te Deum a la Seu, al que assistiren els jurats per celebrar la pau que s'havia signat a Westfàlia “ab lo Emperador i Apotentats de Alemanya”.³¹

2. NOMENAMENT DE JURAT

2.1. Nomenament, habilitació y graduació de Bernat Sió, ciutadà de mà mitjana, 6 de desembre de 1610

El 6 de desembre del 1610, dia de la festa de Sant Nicolau, micer Pau Vergés, doctor en dret i ciutadà; el militar Serafi Sunyer; el mercader Llätzer Moner, Charol Mercader, el calceter Miquel Tomàs, així com el notari i secretari Rafel Albert es congregaren amb catorze assistents. També hi assistiren els veguers Benet Feliu i Miquel Subirà.

Congregats ab catorse assistents ço es dos del bras militar quatre del bras major quatra del bras mija y los restants quatra del bras menor y ajustats la hora per los dits magnífichs señors jurats assignada dins lo arxiu nou de la Casa del Consell de dita ciutat.³²

Es feu l'extracció de deu ciutadans de la “bossa del dit bras mija per habilitar matricular y agradar un ciutada de la dita ma mitjana”. Hi havia una caixa tancada que fou oberta pel notari i “aportada y exhibida la dita bossa com dalt esta dit en lo dit arxiu”. S'obrí i s'estrageren els rodolins que contenia per després posar-los dins una bacina de llautó en la que hi havia aigua

³⁰ Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 37.

³¹ El 15 de maig i el 24 d'octubre de 1648 es signà la pau a Westfàlia a Osnabrück i Münster respectivament. Aquest tractata posà fi a la Guerra dels Trenta Anys a Alemanya i la guerra dels 80 anys entre Espanya i els Països Baixos.

³² AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 137^r.

i que es cobrí amb una tovallola. Els rodolins es remenaren “tres voltes” per un nen menor de deu anys i una vegada feta l’extracció de les deu persones que s’havien d’encarregar d’habilitar al ciutadà de mà mitjana, “totes les dites membranes foren restituidas y tornades dins la dita bossa per mi dit notari y secretari y axi encontinent fonch per mi dit notari y secretari llegit dit privilegi”. Una vegada llegit, davant els jurats i les deu persones extretes per l’habilitació, els congregats marxaren de l’arxiu com era acostumat.

y anades que sen foren lo dit misser Llatzer Moner y Charol presta jurament en ma y poder del dit magnifich señor misser Pau Verges jurat en cap a nostre señor Deu y als seus sants quatra evangelis y apres totas las ditas deu persones axi extretas per habilitar una apres altra.³³

S’anomenà en veu alta a les persones extretes per

habilitar matricular y agradar a Bernat Sio mercader la present ciutat asserint segons Deu y sa consciencia esser habil y suficient tant en llinatge com encara en bens y valor de la persona y tenir totes les qualitats requerides conforme ab dit privilegi esta disposat la qual nominacio feta fonch procehit immediatament per lo dit misser Llatzer Moner y Charol y per les dites deu persones extretes per dita habilitació.³⁴

Després es feren “llenguas o membranes de pergami” en blanc pels que havien de votar i pels que havien de “matricular” que foren repartides pel notari. Es disposaren en una taula “ab un tapi vert” i dues capsas al davant, una blanca i una altra amb lletres grosses on es col·locaren les membranes. Si la membrana es disposava de manera secreta a la capsa blanca volia dir que el ciutadà no es volia matricular i habilitar. Així doncs, es treieren les membranes de les urnes i dos parts dels votants ho feren a favor de l’habilitació de Bernat Sió; el resultat fou publicat pel notari.

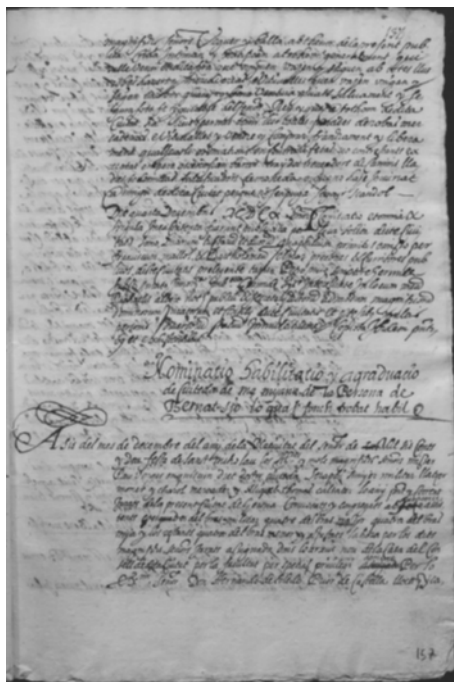
de les tres parts, les dos en quiscuna de les quals estave ferit matriculetur y axi fer de les tres parts dels dits votants dites dos parts o, mes los qui han votat y dirigit llus vots e veus que lo dit Bernat Scio fos habilitat per ciuteda de la dita ma mijana de la dita ciutat lo qual axi en la dita forma elegit fonch publicat aqui mateix per mi dit notari y secretari.³⁵

³³ AMGi, *Manual d’Acords*, 1610, f. 138^{r-v}.

³⁴ AMGi, *Manual d’Acords*, 1610, f. 138^v.

³⁵ AMGi, *Manual d’Acords*, 1610, f. 139^r.

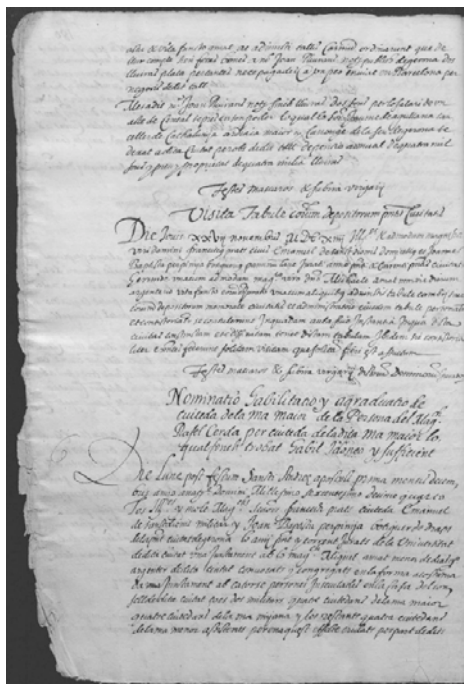
Figura III.11: Nomenament del ciutadà de mà mitjana, Bernat Sió, 6 de desembre de 1610. AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 138^r.

2.2. Nomenament, habilitació y graduació de Rafel Cerdà, ciutadà de mà major, 1 de desembre de 1614

El dilluns 1 de desembre de 1614, dia de Sant Andreu, el ciutadà i jurat en cap, Francesc Prats, el militar Emmanuel de Santdionís i el botiguer de draps “de la present ciutat de Gerona” es reuniren a la Casa del Consell. També hi eren Joan Baptista Perpinyà i el ciutadà de la mà menor Miquel Amat, jurats tots ells, així com el notari i secretari Rafel Albert; eren un total de catorze persones: dos militars, dos ciutadans de la mà major, quatre ciutadans de la mà mitjana i quatre ciutadans de la mà menor. Així mateix els veguers Rafel Mascarós i Miquel Subirà.

Figura III.12: Nomenament del ciutadà de mà major, Rafel Cerdà, 1 de desembre de 1614. AMGi, *Manual d'Acords*, 1610, f. 137r.

2.3. Nomenament, habilitació y graduació de Joan Garra, ciutadà de mà mitjana, 6 de desembre de 1614

El dissabte 6 de desembre de 1614, dia de Sant Nicolau, el ciutadà i jurat en cap Francesc Prats, el militar Emmanuel de Santdionís, el botiguer de draps “de la present ciutat de Gerona” Joan Baptista Perpinyà, juntament amb el ciutadà de la mà menor Miquel Amat, jurats tots ells, així com el notari i secretari Rafel Albert, es reuniren tal com s’acostumava. Eren un total de

catorse persones inseculades en la Casa del Consell de dita ciutat ço es dos militars quatre ciutadans de la ma major quatre ciutadans de la ma mitjana y los restants quatra ciutadans de la ma menor.³⁶

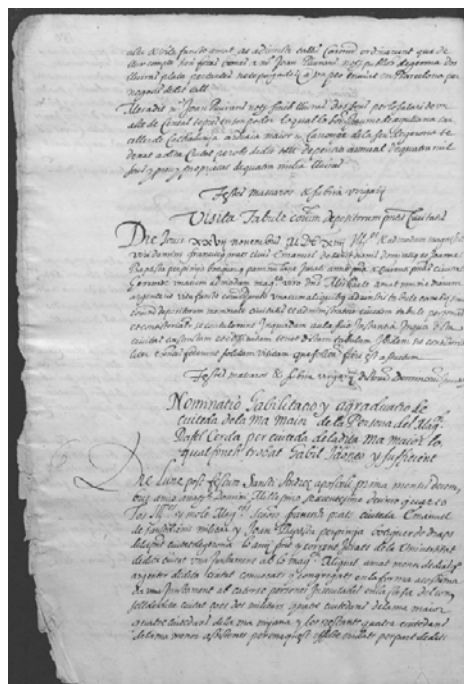
També hi assistiren els veguers Rafel Mascarós i Miquel Subirà. Es feu l’extracció de deu persones “per habilitar matricular y agradauar” a un ciutadà de la mà mitjana. Reunits a l’arxiu, hi havia una caixa tancada que fou oberta pel notari amb cinc claus, les qual tenien els jurats, el notari i secretari. A dins estaven “escondidas” les bosses o sacs de rodolins o nominacions

³⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1614, f. 180v.

de les mans major mitjana i menor i dels altres oficis de la ciutat. Es mostrà la bossa i s'estrageren “els rodolins” per tal de fer la selecció de les deu persones per l’habilitació. Es col·locaren en una bassina de llautó coberta amb una tovallola. Els rodolins foren remenats “tres voltes per un minyo menor de deu anys” per treure després un darrere l’altre fins arribar a deu. Es descartaren aquells ciutadans que no es personaren. Per votació es considerà hàbil “la persona de Joan Garra mercader”.

E prestat lo dit jurament per lo dit Senyor Joan Baptista per mija jurat de la dita ma mijana fonch nomenat ab alta e inteligible veu a les ditas deu personas per habilitar matricular y agradauar per a ciuteda de la dita ciutat de la dita ma mijana la persona de Joan Garra mercader asserint segons deu y ha essentia esser habil y sufficient tant en llinatge com encara en bens y valor de la persona y tenir totas las qualitats requisidas conforme disposa lo dit Real Privilegi la qual nominatio feta fonch procehit immeditament per lo dit senyor Joan Baptista Perpinya e per les ditas deu personas extretas per a fer dita habilitacio en votar per via de escrutini lo dit Joan Garra nomenat per ciuteda de la dita ma mitjana.³⁷

Figura III.13: Nomenament del ciutadà de mà mitjana, Joan Garra. AMGi, *Manual d'Acords*, 1614, 180^v.

³⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1614, f. 184^v.

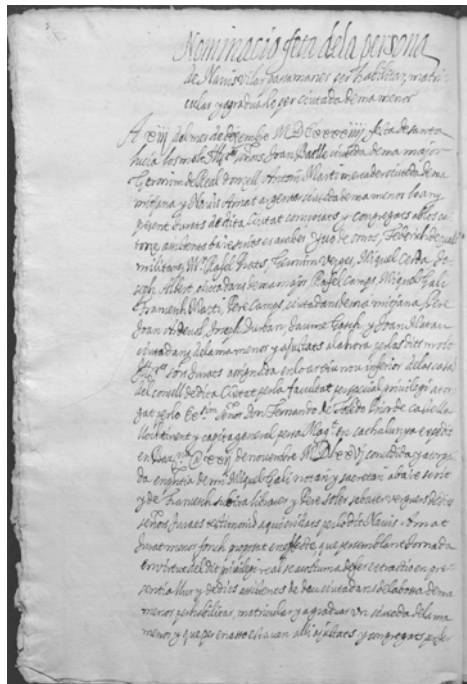
La resolució es publicà “ab alta e intelgible veu” pel notari en presència de tots els jurats y “deu assistents conforme dals esta dit.” Per acabar, es tornà a tancar la caixa “ab todas las claus conforma estava de abans en presentia dels dits testimonis de la ciutat.”

2.4. Nomenament, habilitació y graduació de Narcís Vilar, ciutadà de mà menor, 13 de desembre de 1644

El dia de Santa Llúcia, 13 de desembre de 1644, el batlle i ciutadà de mà major, Jeroni de Real, donzell, Antoni Mercader, ciutadà de mà mitjana i l'argenter Narcís Amat, ciutadans de mà menor, es congregaren “ab los 14 assistents” de les diferents mans a l'arxiu inferior de la Casa del Consell on es celebrà l'acte per “matricular, graduar al ciutadà de ma menor Narcis Vilar”

que per semblant jornada en virtut del dit privilegi real se acostuma de fer extractio en presentia llur y de dits assistents de deu ciutadans de la bossa de ma menor per habilitar, matricular y agradar un ciutadà de la ma menor en asso estauen alli ajustats y congregats per fer dita extractio.³⁸

Figura III.14: Nomenament del ciutadà de mà menor, Narcís Vilar, 13 de desembre de 1644. AMGi, *Manual d'Acords*, 1644, f. 274^v.

³⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1644, f. 274^v-275^r.

Hi havia una caixa tancada amb cinc claus, les qual tenien els jurats, el notari i secretari. A dins estaven “escondidas” les bosses o sacs de rodolins o nominacions de les mans major mitjana i menor i dels altres oficis de la ciutat. El notari obrí la caixa en presència dels assistents. “Portada y exhibida” la bossa de la manera que estava establerta, s’estrageren les deus persones per fer l’habilitació. El secretari obrí la bossa i traié tots els rodolins de la mà menor. Es col·locaren en una urna “o bassina gran de llauto en la qual havien posada aygua y cuberta dita urna ab una cuberta de llauto”. Al mig tenia un forat amb una màniga de domàs on foren remenats els rodolins per un nen més petit de deu anys. Hi havia diferents noms per poder portar a terme la cerimònia d’habilitació, desestimant els que tenien deutes amb la ciutat, els que no vivien a Girona, els que no es personaven, els que eren menors de trenta anys o els que estaven en manlleuta³⁹ “per la regia cort.” Votat per escrutini, s’anomenà a Narcís Vilar, passamaner de Girona ciutadà de la mà menor.⁴⁰

e, ditas cosas seguidas y legit lo Privilegi del Prior don Fernando y prelat lo solit iurament per dit senyor Narcis Amat jurat de ma menor fonch anomenat Narcis Vilar passamaner de Gerona lo qual votat per escrutini fonch trobat habil y axi fonch insiculat y habilitat per ciutada de la dita ma menor de la dita ciutat.⁴¹

3. JURAMENT DE JURAT

3.1. Galceran Masdeu, 5 de gener de 1607

El dimecres 5 de gener de 1607 Galceran Masdeu, “apotecari de Gerona”, “lo qual fou entrat en jurat per lo corrent any lo primer dia del corrent mes”, acompanyat d’un gran nombre de persones, feu acte de jurament per accedir al càrrec de jurat del braç menor. La resta de jurats li donaren les informacions oportunes i ell “accepta dit carrech”, vestint-se en el mateix arxiu amb gramalla. El sotsbatlle acudí amb l’escriba major de la Cort Reial per tal de prendre-li jurament “devant los altres señors jurats los quals tots quatre jurats seguieren en lo fron hahont

³⁹ Segons el DCBV, fermaça, allò que es dona a dipòsit com a penyora.

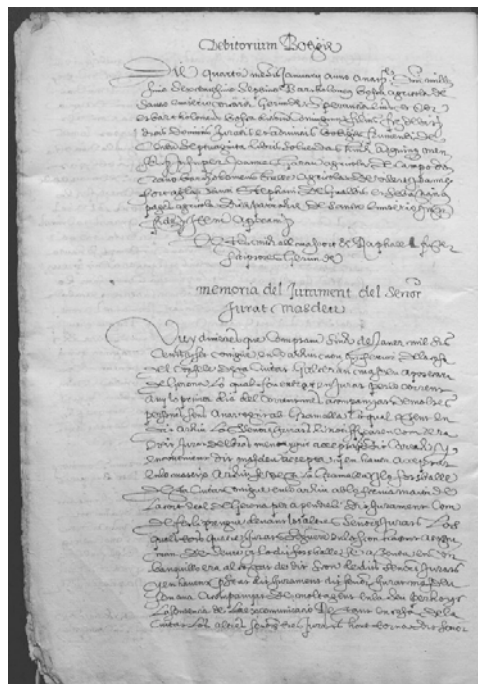
⁴⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1644, f. 266^v. El privilegi fou llegit pel prior don Fernando i Narcís Amat, jurat de la mà menor, prestà el jurament.

⁴¹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1644, f. 276^v.

acostuman de seure”. Acabat l’acte, es dirigiren a la Seu per sentir la sentència de “la excomunicacio” i tornar després a la Casa de la ciutat.

En haver acceptat en lo mateix arxiu se vesti la gramalla y lo sotsballe desta ciutat vingue en lo arxiu ab lo escriba major de la Cort Real de Gerona per a pendreli dit jurament com de ferli prengue devant los altres señors jurats los quals tots quatre jurats seguieren en lo front hahont acostuman de seure y lo dit sotsballe se assenta en un banquillo.⁴²

Figura III.15: Jurament de Galceran Masdeu, jurat de Girona, 5 de gener de 1607. AMGi, *Manual d’Acords*, 1607, f. 19^v.

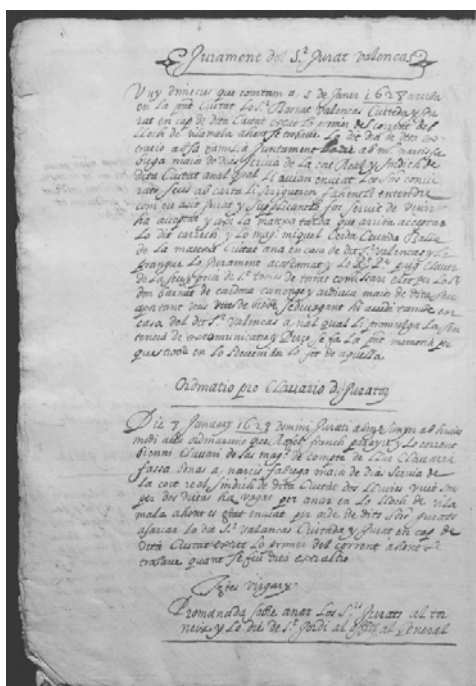
3.2. Bernat Valencas, jurat en cap de Girona, 5 de gener de 1628

El dimecres 5 de gener de 1628 feu acte de jurament el ciutadà i jurat en cap Bernat Valencas. Havia estat “extret lo primer del corrent del lloch de Vilamala ahont se trobave lo dia de la extraccio ab sa familia”. Se li envià una carta per comunicar-li que havia estat “axit jurat” i per demanar-li acceptés el càrrec. El magistrat Miquel Cerdà, ciutadà i batlle de la ciutat anà a casa del senyor Valencas i li prengué jurament. El pare Puig Claver de la Seu, prior de Sant Tomàs de Torras, comissari elet pel senyor Bernat de Cardona, canonge i ardiaca major de la

⁴² AMGi, *Manual d’Acords*, 1607, f. 19^v.

Seu “aportant veus de bisbe” acudí també a casa del senyor Valencas per promulgar-li la sentència d’excomunicació.

Figura III.16: Jurament de Bernat Valencas, jurat en cap de Girona, 5 de gener de 1628. AMGi, *Manual d’Acords*, 1628, f. 4^v.

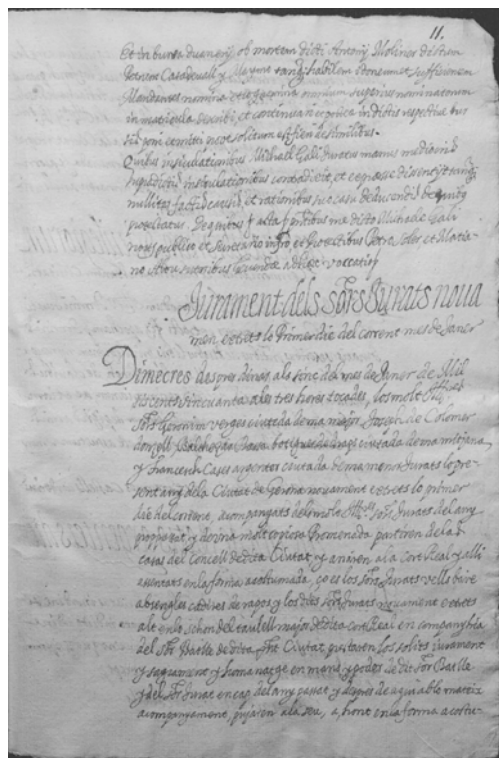
3.3. Jerònim Vergés, Josep Colomer, Baltasar Bassa i Francesc Cases, 5 de gener de 1650

El dimecres 5 de gener de 1650 a les tres de la tarda, els jurats Jerònim Vergés, ciutadà de mà major, Josep de Colomer, donzell, Baltasar Bassa, botiguer de draps i ciutadà de mà mitjana i Francesc Cases, argenter i ciutadà de mà menor, “extrets lo primer die del corrent” acompanyats dels jurat de l’any anterior i de molt prohoms, partiren en una gran promenade de la Casa del Consell i anaren a la Cort Reial. Allà, assentats com era acostumat, “ço es los señors jurats vells baix ab sengles cadires de rapos y los dits senyors jurats novament estrets alt en lo sehon del taulell major de dita Cort Real” acompanyats del senyor batlle prestaren jurament, sacrament i homenatge a mans del batlle i del jurat en cap de l’any passat.

Dimecres despres dinar als cinc del mes de janer de mil sis cents cinquanta a les tres hores tocades, los molt illustres senyors Geronim Verges ciuteda de ma major, Joseph de Colomer donzell, Balthezar Bassa botiguer de draps ciutada de ma mitjana y Francesch

Cases argenter ciutada de ma menor jurats lo present any de la ciutat de Gerona novament extrets lo primer die del corrent, acompanyats dels molt illustres señors jurats del any proppassat y de una molt copiosa promenade partiren de las cases del Consell de dita ciutat, y anaren a la Cort Real y alli assentats en la forma acostumada, ço es los senyors jurats vells baix ab sengles cadires de rapos y los dits senyors jurats novament extrets alt en lo sehon del taulell major de dita Cort Real en companyia del senyor batlle de dita present ciutat prestaren los solits jurament y sacrament y homenatge en mans y poder de dit señor batlle y del jurat en cap del any passat.⁴³

Figura III.17: Jurament de Jerònim Vergés, Josep Colomer, Baltasar Bassa i Francesc Cases, 5 de gener de 1650. AMGi, *Manual d'Acords*, 1650, f. 11^r.

A continuació, amb la mateixa comitiva, pujaren a la Seu on sentiren la sentència d'excomunicació. D'allà tornaren a la Casa de la ciutat després de que el veguer mostrés els agraïments oportuns als membres de la “promenade”.

despres de aqui ab lo mateix acompanyament, pujaren a la Seu, a, hont en la forma acostumada oiren la sententia de excomunicatio que quiscun any los jurats novament extrets acostuman a, oir, la qual los fonch promulgada per lo illustre y molt reverendissim

⁴³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1650, f. 11^r.

senyor Francesc Pejoan ardiacha de Besalu y canonge de dita seu, official y vicari General del molt illustre y reverendissim senyor bisbe de Gerona, y de aqui sen tornaren en Casa la ciutat y despres de donades per un verguer les gracies als senyors de la promenade y acompanyament.⁴⁴

4. LA FESTA CORTESANA

En aquesta època les festes anaven acompanyades d'una fastuosa articulació d'elements que la convertien en tot un espectacle visual: arquitectures permanents i no permanents, adornaments, poesies i emblemes.⁴⁵ En les processons-seguici hi havia carros triomfals, banderes, estandards, pendons, indumentàries luxoses, mascarades burlesques, mojjangues grotesques, còmiques i festives. Tot aquest esplendor era arrodonit amb lluminàries i focs d'artifici, així com jocs de canyes, toros i records de torneigs medievals. Aquestes celebracions es revelaven com un aparador del poder de les altes classes socials.

Segons Defourneaux, l'etiqueta feia del rei un personatge “quasi sagrat que devia ser inaccessible a les contingències del món”.⁴⁶ L'etiqueta i el protocol presidien els diferents actes de la família real i el seu entorn, ja fos en les vivències més quotidianes com en aquelles de caràcter més solemne. El part de la reina, els aniversaris reals, les proclamacions reals, les ambaixades estrangeres i les morts eren motiu per organitzar ostentoses festes. En totes elles els carrers s'adornaven amb tapissos, arcs triomfals, obeliscs, piràmides, elements arquitectònics efimers, així com elements simbòlics de caràcter mitològic, bíblic i al·legòric.⁴⁷

4.1. El torneig

El torneig era un altre element essencial de les entrades reials espanyoles i europees que es feien a les places de les ciutats i als quals podia assistir el poble.⁴⁸ Per raons polítiques i socials, alienes a l'arribada del les armes de foc que hagués pogut provocar la davallada del

⁴⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1650, f. 11^{r-v}.

⁴⁵ Amorós i Díaz Borque, *Historia de los espectáculos en España*, p. 208.

⁴⁶ Marcelin Defourneaux, *La vie quotidienne en Espagne au Siècle d'Or* (París: Hachette, 1964), p. 51-53.

⁴⁷ José Deleito, *El rey se divierte* (Madrid: Espasa Calpe, 1964), p. 106.

⁴⁸ Marsden, “Entrées et fêtes espagnoles”, p. 410.

torneig, el model renaixentista experimentà certes transformacions vers el medieval. Els torneigs, que adoptaren temàtiques mitològiques de les novel·les cavalleresques medievals tenien cada vegada més tints teatrals en els quals el monarca o l'hereu sempre resultava victoriós.⁴⁹

Cap a la segona meitat del segle, arran de la mort d'Enric II, la lluita en els espectacles veié minvar el seu protagonisme, donant pas a l'exaltació de la grandesa dels monarques. Neix així el *tournoi a thème*. Així mateix, el segle XVII ens presenta la seva nova forma coneguda com a *opera torneig* en la qual la lluita es feia normalment en espais interiors, en un escenari de prosceni el qual estava ricament equipat i decorat.⁵⁰ El combat quedava reduït a una sèrie de moviments que ajudaven al desenvolupament de la trama, de manera que la destresa amb les armes passava a un segon plànol en pro de la capacitat teatral. També es recupera l'antic ballet eqüestre en el qual tres cercles concèntrics de genets donaven voltes. D'altra banda, la dansa cortesana geomètrica o horitzontal es rebel·là com una de les importants noves formes dels festivals renaixentistes; és el *ballet de cour*.⁵¹ Al mateix temps sorgeix la *mascarada*. Tanmateix a partir del segle XVI, i per tal d'evitar aldarulls, es prohibiren les "ballades" a les festes majors, fet que feu que els músics, en no poder tocar, es quedessin sense feina, suposant un nou focus de conflictes.⁵²

A la documentació gironina he trobat dues referències a tres torneigs que es feren a la ciutat; en les tres era protagonista la confraria de Sant Jordi de Girona. El primer d'ells és un torneig que celebra la confraria de Sant Jordi el 1599, el segon és un "torneixt de peu" del 1612 i l'altre una "promanada" i un "torneix" que es feren el dia de Sant Jordi de 1628. En l'ordinació 9 de les *Redres o Noves Ordinations de la Confraria del Glorios Sant Jordi de la Ciutat de Gerona* de 1612 sí hi ha referències musicals; no en el *Manual d'Acords* de 1628.

⁴⁹ Strong, *Arte y poder*, p. 62.

⁵⁰ Segons Strong, *Arte y poder*, p. 66, el torneig acabà per ubicar aquest tipus d'espectacle al palau, fora de l'abast de les classes més humils.

⁵¹ Segons Strong, *Arte y poder*, p. 69, el ballet és una de les formes del Renaixement més difícils de reproduir, ja que manquen les anotacions coreogràfiques.

⁵² Reglà, *Els virreis de Catalunya* (Barcelona: Vicens Vives, 1980), p. 61-62.

a. Torneig de la confraria de Sant Jordi, 11 de gener de 1599

L'11 de gener de 1599 la confraria de Sant Jordi feu un torneig en el qual Pere Saconomina guanyà un lleonet d'or de sis o vuit escuts i uns guants que donà a sa mare. Anava vestit de blau i daurat.⁵³

b. Torneig de peu, 18 de gener de 1612

A l'ordinació 9 de les *Redres o Noves Ordinations de la Confraria del Glorios Sant Jordi de la Ciutat de Gerona fet en lo any MDCXXXI* es diu que a la plaça els músics estaven arraconats, de manera que no es veien ni es sentien. És per aquesta raó que se li encarregà al fuster dos cadafals, per tal d'ubicar “una cobla de ministrils” i que estigueren a la mateixa alçada que “la estachada”.

Item per quant se veu que en la plassa per lo descomodiment de la gent estan arrenconats los musichs de manera que ni.s vehuen ni tampoc se houen per ço lo fuster sia obligat en fer dos catafals xichs ço es que en cada hu pugan estar una cobla de ministrils y que estigan baxos al igual de la estachada lo hu a la part deves las casas de la ciutat a la part del mantenedor y l'altra a la part dels aventurers a la part dels jutges.⁵⁴

c. “Promenada” dels jurats per anar al torneig el dia de Sant Jordi a l'ofici general, 12 de gener de 1628

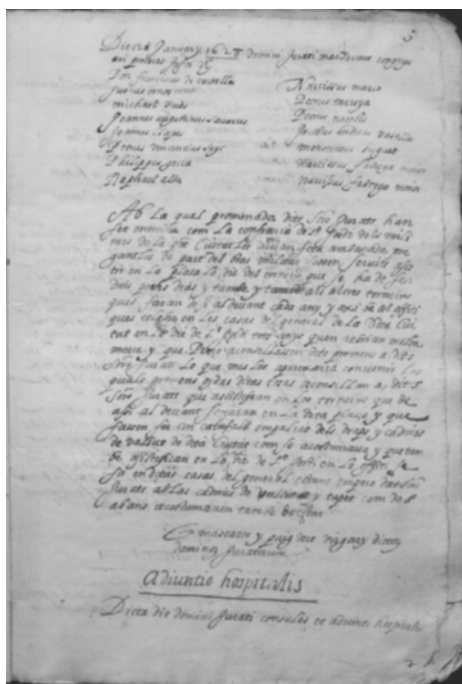
Segons el *Manual d'Acords* del 12 de gener de 1628 es feu una “promenada”. Es volia fer palès que la confraria de Sant Jordi dels militars de Girona havia fet ambaixada “pregant de part del bras militar fossin servits assistir en la plasa lo die del torneix que se ha de fer en pochs dies” i també als torneigs que s'havien de celebrar en endavant, els anys vinents. Així mateix que assistissin a l'ofici que es celebrava “en les cases del general de la dita ciutat en lo die de Sant Jordi tots los anys quen rebrian molta merce. Peço aconsellessin dits promens a dits senyors jurats” fer un cadafal empal·liat amb draps i cadires de vellut com era acostumat “estant empero dits senyors jurats ab las cadires de vellut y tapet com de abans acostumaven tambe de estar.”⁵⁵

⁵³ Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 248.

⁵⁴ Pelai Negre, “La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense”, *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* (AIEG), VI-VII (1951, 1952), p. 266.

⁵⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1628, f. 4^v-5^r.

Figura III.18: “Promenada” per anar al torneig i el dia de Sant Jordi a l’ofici al General, 12 de gener de 1628. AMGi, *Manual d’Acords*, 1628, f. 4^v-5^r.

4.2. “Bollísya de fills de ciutat”, 26 de juny de 1579

El 26 de juny es celebrà a la plaça de les Cols una “bollísya de fills de ciutat”. La festa, on es representà la presa d’un castell turc per part dels cristians, fou conduïda pels senyors Sunyer i Puig.⁵⁶ “Lo gran turc”, monsenyor Garau Valencas, vestia roba de domàs verda amb motius daurats. El capità dels cristians, Pere Ferran, mercader, portava un vestit blanc i una “calsa de talilla de plata ab una guera de Córdova ab passamans de plata y fullateria”. D’altra banda, “lo gran baxà” fou representat per monsenyor Teixidor, que anava vestit de satí lleonat.⁵⁷ L’alfereç, l’argenter Jofre portava una calça de vellut negre “ab enforros de brocat”. El sargent, monsenyor Solís, vestia de satí negre.⁵⁸ També hi havia 300 soldats que anaven vestits de seda.

⁵⁶ Segons Busquets i Simon, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 198, s’havia fet per l’ocasió un castell davant la plaça de les Cols, entre el portal i les carnisseries, on hi havia algunes peces d’artilleria.

⁵⁷ Color groc rogenic.

⁵⁸ Simón i Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, p. 198.

5. RESUM DEL CAPÍTOL III

Pel que fa a les celebracions militars, a la documentació gironina ens trobem, exceptuant la celebració que festeja la conquesta de Mazalquivir, el 1505, l'acte d'acció de gràcies que el 1597 feu Perpinyà, així com als festeigs per la recuperació també de Perpinyà, el 1642, alguna referència musical. A la majoria d'elles es fa referència al salm Te Deum que s'anava a escoltar a la Seu. A les commemoracions per la victòria de la batalla de Montmeló i les de la victòria de l'Hostal de la Grua de Sant Celoni, ambdues de 1642, trobem testimonis de "cobles de manastrils" i de la celebració de vespres. A la celebració per la conquesta de Mazalquivir el 24 de juny de 1509, es demanava a tothom que anés a la Catedral a sentir "lo psalm Te Deum Laudamus lo qual ab gran solemnitat e devocio sera celebrat en la dita Seu". Per festejar la conquesta de Bugia, el 2 de gener de 1510, es tornà a demanar que "tot hom e dona de la dita ciutat" fos a la seu "per ohyr la solemnitat de la celebracio del salm de Te Deum Laudamus", així mateix, que "los dits honorables jurats" anirien a la Seu, "a la celebracio del dit Te Deum Laudamus". Per commemorar la conquesta de Trípoli, el 25 de juliol de 1510, es deliberà que "es dimars vint del present mes de agost sia celebrat ab gran solemnitat en la dita seu lo psalm de Te Deum Laudamus". El 9 de febrer de 1526, els jurats, deliberaren que el divendres, per tal de signar la pau amb França, després de les vespres es cantés un Te Deum Laudamus a la Seu amb molta solemnitat. El 1560, es feu una crida a la pau i a la professó del "Tedeum Laudamus en la dita Seu" per la pau entre el rei d'Espanya i el rei de França. El 19 de setembre de 1638 es cantà el Te Deum i al vespre es feren lluminàries a la capella i "a Casa la ciutat per tres vespres", en commemoració de la victòria de Fuenterrabia. En els actes que festejaven la victòria de Montmeló el 4 d'abril de 1642 hi hagueren "cobles de manastrils y altres demes coses". El 3 d'abril, també de 1642, es feu una processó a Girona com la de Sant Narcís i es feren tres vespres i lluminàries per donar les gràcies per la victòria de de l'Hostal de la Grua de Sant Celoni. El 10 de març de 1643 es feren accions de gràcies a la Seu, on es cantà el Te Deum per la victòria de Miravet. El 9 de juliol de 1645 es tornà a cantar un Te Deum a la Seu, aquesta vegada per la victòria a prop de Camarassa. També per motiu de la rendició de Roses, el 10 de juny de 1645, "hi.s cantà lo Te Deum". El 2 d'agost de 1648, el Capítol, sabedor de la rendició de Tortosa, "feu entendre a la ciutat de què cantarian un Te Deum per la Seu". Finalment, el 18 d'abril de 1649, també es cantà un Te Deum a la Seu, aquesta vegada per motiu de la pau de Westfàlia.

A pesar de les minces indicacions a la documentació, tant a nivell cerimonial com musical, es pot afirmar que la celebració del Te Deum era un element comú a les celebracions de tipus

militar. Així mateix, tot i que no ho podem documentar, probablement també era habitual que en la majoria de celebracions hi hagués cobles de ministrils i joglars i que es celebressin vespres.

Pel que fa als actes cerimonials que tenen a veure amb els jurats, no s'observa cap referència musical a la documentació gironina. Val a dir que són actes molt protocol·laris que afecten als òrgans de govern de la ciutat en els quals la música no tenia un espai assignat. Així mateix, no consta cap indicació al *Cerimonial dels jurats*.

Respecte a la festa cortesana a Girona, concretament al *Torneixt de Peu* del 18 de gener de 1612, podem trobar testimonis sobre referències musicals a la documentació gironina, no així pel que fa al torneig de 1599 i a la “promenada” que es feu a propòsit del torneig que s'havia de celebrar el 12 de gener de 1628. Al torneig de 1612 es parla de construir “dos catafals xichs ço es que en cada hu pugan estar una cobla de ministrils”. Val a dir que el torneig que documentem l'any 1628 és una “promenada”, no un torneig en sí, però tot i que no consta a la documentació, no vol dir no hi hagués música, de fet era el més habitual. Respecte a la “bollísya de fills de ciutat” de 1579, no trobem cap vestigi musical.

PART III

LES CERIMÒNIES RELIGIOSES

CAPÍTOL IV

LES CERIMÒNIES RELIGIOSES A GIRONA

El Capítol IV està dividit en tres seccions: en la primera secció s'estudien les dues principals festivitats del calendari litúrgic a Girona (Nadal i Corpus); en la segona secció s'investiguen les efemèrides relacionades amb la reialesa i les altes dignitats de la ciutat: baptismes, noces i exèquies; i la tercera secció aborda les processons, “promenades”, vesticions d'ordes religiosos i pregàries populars.

1. FESTES DE L'ANY LITÚRGIC

1.1. Nadal

Segons el *Cerimonial dels jurats*, el dia de Nadal a Girona, els jurats, juntament amb el veguer, el batlle i els prohoms anaven a la Seu per tal d'escoltar l'ofici. Allà es feien “compliments lo veguer y jurats y promens uns à altres sobre la oferta”. Els jurats, el veguer i el jurat en cap rebien al bisbe una vegada ja s'havia despullat de les vestidures sacerdotals. Després li desitjaven unes bones Pasques i l'acompanyaven fins al seu palau. Allà es feien uns a altres compliments i tornaven cap a la Casa de la ciutat.

Els jurats convidaven al batlle a la Casa de la ciutat el dia de Sant Esteve al matí i d'allà partien de manera consistorial fins a Sant Feliu, entrant pel cor. El Capítol i el clero baixaven de la Seu i allà es feia l'ofici. El batlle, els jurats i els prohoms es feien els deguts compliments i una vegada acabat l'ofici, el Capítol i el clero, tornaven cap a la Catedral amb la creu alçada. Ja arribats a la plaça de la Seu, els jurats i el clero es saludaven i baixava el batlle, els prohoms i els jurats pel carrer de Sant Llorenç, fins arribar a la Casa de la ciutat on els rebia el veguer; fent “les gracies a tots los acompanyants, aquest demanava que l'endemà al matí vinguessin es esta casa per anar en lo monestir de sant Francesc”.¹

El dia de sant Joan de Nadal al matí, consistorialment i “sens convidar oficial real algu”, anaven fins al monestir de Sant Francesc i allà escoltaven l'ofici i el sermó. Una vegada acabat

¹ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 23^{r-v}.

l'ofici, "lo guardia acompanyat de alguns frares" es reunien amb els jurats i el jurat en cap que pronunciava unes paraules desitjant bones pasques.

El dia dels Sants Innocents "sens convidar oficial real algu", de manera consistorial, "ab llurs promens", fins al monestir de predicadors, on sentien l'ofici i el sermó, i una vegada acabat aquests, el jurat en cap també pronunciava aquestes paraules:

Bona desexida de festes done Deu nostre senyor Jesucrist estes y moltes merçe molt gran nos fa nostre senyor acabem nostre ofici de jurades dins breus dies reste pregar a Jesucrist supliquen al senyor done tals successors que ell sia servit y esta ciutat ben governada, o, altres paraules pertinents.²

Si entre el dia de Nadal i el dia 19 hi havia un diumenge entremig, el jurats tenien per costum anar fins al monestir de la Mercè i escoltar l'ofici i el sermó. D'altra banda, el jurat en cap deia les mateixes paraules que el dia dels Sants Innocents.

1.2. El Corpus Christi

Les primeres informacions que es tenen referents a la festivitat del Corpus a Girona es remunten a la primera meitat del segle XIV. Segons Girbal, tot i que no es tenen dades concretes de l'inici del costum de fer la processó públicament pels carrers,³ el 1409 apareixen notícies en una carta que el bisbe Ramon Descatllar⁴ envià al batlle i als prohoms de Corçà, per tal de demanar alguns joglars "per la solemnitat de la festa del preciós cos de Jesucrist qui acis fara gran e solemne".⁵

Serà durant el segle XV que la festivitat va agafar embranzida i la despesa que comportà va augmentar exponencialment, acord a la seva nova magnificència.⁶ Això va provocar que, per tal de normalitzar els excessos, s'establís una regulació el 1546 i una nova el 1589.⁷ Tanmateix,

² AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 24^v-25^r.

³ Segons Pep Vila i Montserrat Bruget, *Festes públiques i teatre a Girona, segles XIV-XVIII: notícies i documents* (Girona: Ajuntament de Girona, 1983), en els primers temps la processó es feia pel claustre de la Catedral.

⁴ Fou bisbe de Girona, monjo i abat del monestir de Santa Maria de Ripoll i bisbe d'Elna.

⁵ Claudi Girbal, "La festividad del Corpus. Noticias históricas locales", *Revista de Gerona*, II (1878), p. 24.

⁶ Josep Gibert i Buch, *Girona: petita història de la ciutat i de les seves tradicions i folklore*, Barcelona (1946), p. 22.

⁷ En el *Manual d'Acords*, 1589, f. 27^v-29^v, es redacta un nou reglament que fa referència a la processó del Corpus on s'estableix la quantitat de vergues, rams, ventalls de palma que s'havien d'entregar a les diferents persones que

a començaments de segle, la celebració de la festivitat, tot i que amb alguns elements menys,⁸ tornarà a la normalitat.

Abans de les vespres de la festivitat de Corpus, s'adornava el cor de la Catedral amb branques noves i verdes. Es col·locava un dosser més gran en el cor, tal com era costum fer el dia de l'Ascensió, la Pentecosta i de moltes altres ocasions. L'altar major s'ornamentava amb imatges i copes, igual que a les grans festivitats. Al mig es posava una custòdia més gran davant el Santíssim Sacrament que es guarnia amb cera i llums que s'encenien al final, a l'última vespra.⁹ Aquestes cremaven de la mateixa manera per tota l'octava. Com el dia de la Nativitat del senyor i altres festivitats, precedint els fidels, el setmaner¹⁰ es dirigia fins a l'altar major, vestit amb una estola i una capa de pluja. Aguantava els canelobres i els ciris encesos a les mans, tornant a posar el Santíssim Sacrament a la custòdia. Mentrestant, quatre oficiants, que havien d'estar a punt, amb bordons i capes, s'agenollaven davant l'altar major cantant en veu baixa "Tantum ergo sacramentum" de l'himne "Pange lingua". Si era necessari també es deia el vers "Genitori Genitoque". Tornant a posar el Sant Sacrament, el setmaner col·locava l'encens al pebeter¹¹ que li proporcionava un acòlit¹² o algun nen de seminari i agenollant-se tirava encens tres vegades. Després s'aixecava i deia en veu baixa el vers "Panem celi dedit eis Alleuia" i "Oremus, deus qui nobis sub sacramento mirabili". Tots en silenci es dirigiren cap al cor on començaven les vespres. Eren quatre oficiants: dos xantres amb bordons de Pau, dos alfullers amb bordons de Beuda o de Pinya; tots vestien capes dignes de les grans festivitats. A les primeres vespres es deien oracions i es cantaven diverses antífoes i salms. A les segones

formaven la comitiva. També es donaven indicacions pel que fa als coets que es farien explotar aquells dia i les banderes que portarien les confraries. Respecte a la música, quedava escurçada a dues cobles de joglars i dues de ministrils, amb retribucions respectives de vuit i quatre lliures. D'altra banda, el terme música baixa substitueix al de sonadors de corda, que deixa d'aparèixer. També es fa referència a quatre tabals i quatre trompetes, als quals se'ls paga vuit i quatorze sous, respectivament.

⁸ Segons Chía, *La Festividad del Corpus en Gerona: noticias históricas acerca de esta festividad desde el siglo XIV hasta nuestros días* (Girona: Paciano Torres, 1895), p. 5 en aquest segle certes representacions del segle passat com els evangelistes, els reis i la capella de cant (aquesta última fins al segle XVII) desapareixen. Tanmateix, a partir del 1513 apareixen "lo jagant, lo drach i la aliga", *Manual d'Acords*, f. 32^v i 32^r. D'altra banda, segons Pontich, *Acta Capitular* de 1511, f. 192^r, apareixen uns nous personatges, dotze homes que fan de reis i que surten en processó entre la custòdia i el clero. Segons Chía, *La festividad del Corpus en Gerona*, p. 65, aquests personatges acabaren sent substituïts per nens.

⁹ També cremava cera, sis unces com a mínim, per la causa pia fundada per Antic Vidal, presbíter beneficiat d'aquesta església i dos ciris blancs per aniversari per Antic Vidal, que ho havia establert en el seu testament del 15 de gener de 1605.

¹⁰ Persona que exerceix una funció durant una setmana quan li toca per torn.

¹¹ Vas per a tenir i cremar-hi matèries aromàtiques.

¹² Segons el DCBV, escolà, el qui serveix la missa.

vespres es deien oracions i s'entonaven himnes, salms i antífonas; també es cantava el Magnificat tres vegades, a dos cors de manera solemne per tota la capella de cantors acompanyat amb orgue, igual que es feia el dia de Nadal. Els alfullers cantaven el "Benedicamus triumphatur" que era respost per l'orgue.

Es feia una processó fins a l'altar major i allà dos canonges deien un vers davant el faristol que iniciava el segon xantre. El setmaner deia "Dominus vobiscum" i recitava diverses oracions. Es tornava a entonar el "Benedicamus triumphatur" amb orgue. Seguidament es feia una parada i es deien els salms de les completes. Es deien tots els himnes d'aquesta mesura durant tota l'octava, així com també l'himne "Verbum supernum prodiens" que es cantava amb orgue; també el "Nunc dimittis". Poc després venien en processó els jurats, els pròcers de la ciutat, juntament amb les confraries portant tots els seus estandards fins a l'església, acompanyats de músics de diferents tipus, tocant amb gran alegria i amb tota la solemnitat possible.

Després de les completes es deien les matines, ja que es feia la processó l'endemà. Al final es tocava el primet tracte i passat un petit interval de temps, totes les campanes sonaven com a les vespres. El setmaner començava les matines amb l'antífona d'invitatori "Christum Regem adoremus dominantem gentibus". Tal com estava a l'oficiari i al llibre, dotze canonges deien l'invitatori vestits amb capes de seda i amb ciris encesos, tal com es feia el dia de la Nativitat del senyor, Pasqua i altres festivitats principals. Es cantaven diversos himnes i salms. Es recitaven versos i es feien també lectures, així com també es recitaven una sèrie de responsoris. El primer d'ells estava a càrrec dels canonges més antics que deien l'invitatori, el segon el deien nens i del tercer eren responsables els beneficiats del cor major. Els oficiants deien el quart i la resta de responsoris. El vuitè però, el deien els oficiants que havien dit l'invitatori. El tercer nocturn es deia a criteri del xantre i com els altres dies, es feia la novena lectura. Així mateix, es cantà el "Te Deum" amb orgue. Al final, es feia el toc de tots els címbals. Per les laudes i per les hores, es digueren antífonas, salms, himnes, responsoris i el "Benedicamus"; també sonava l'orgue.

Al matí, a l'hora que corresponia i durant mitja hora, el setmaner avançava cap a l'altar i vestit amb una cap a blanca treia el Santíssim Sacrament, de la mateixa manera que es deia a les vespres. No hi assistien però, els xantres i els oficiants, tot i que sí ho feien a l'octava abans de les matines vestits amb capes i bordons. Després el setmaner avançava cap al cor i deia el "Pare nostre", l' "Ave Maria" i el "Credo".

A la prima es cantaven himnes, antífonas i el "Benedicamus". També s'entonaven responsoris i versicles. A la sexta, a més d'oficiar-se la missa i cantar-se el gradual "Oculi omnium", es sumava l'alleluia "Corona aurea" i la seqüència "Lauda Sion salvatorem" que

s'anava alternant amb la música de l'orgue de "manera tranquil·la". També s'entonava el prefaci de Nadal. Acabada la missa es deia la nona on s'entonà l'himne en el mateix to que el nº 6. S'entonava un reponsori breu i es recitava un versicle. Així mateix, el "Benedicamus" era entonat pels oficiants. El sotsxantre entonava l'himne "Pange lingua gloriossi" conjuntament amb el cor, que el seguia, avançant en processó cap a l'altar. Quan el setmaner arribava allà, rere l'altar, es vestia amb una capa de seda blanca i proseguia fins l'altar. Tirava encens tres vegades al Sant Sacrament, tal com es feia habitualment i deia el versicle "Panem celi dedit eis". Es cantava el "Benedicamus" sencer.

A les primeres vespres es cantava el "Magnificat", alguns salms i himnes, així com el "Benedicamus triumphatur" pels alfullers i respost per l'orgue. Després es feia una processó a l'altar major que feia una parada al cor. Es deien versicles, tal com s'acostumava a les primeres vespres. A les completes, s'entonaven els mateixos que a les primeres vespres. Després, venien els jurats, i els pròcers de la ciutat, amb les confraries, i tal com s'havia dit el dia anterior, disposats de la mateixa manera, arribaven els germans dels monestirs de la ciutat que havien d'assistir a la processó de manera solemne, portant la creu i cantant "himnos modulantes", amb el Santíssim Sacrament. Hi havia deu oficiants amb deu bordons, dels quals quatre eren canonges i la resta eren beneficiats que havien estat cridats pel vicari i escollits pel Capítol. El mestre de cerimònies o algú altre, també triat pel Capítol i que vestia una dalmàtica¹³ blanca era l'encarregat de cantar l'evangeli i de portar l'estendard de l'església. Acabades les completes, s'ordenava com s'havia de fer la processó, convidant alguns beneficiats per tal de que anessin des de la tresoreria fins a la plaça de la Catedral amb estendards de l'església. El bidell¹⁴ anava davant i el mestre de cerimònies o un altra persona era l'encarregat de portar l'estendard muntat a cavall. A sota de les escales de la Seu estaven els beneficiats a punt per acompanyar-los fins al cor de l'església novament. Es feia la processó com habitualment. L'ofici, com era costum, anava a càrrec del bisbe, amb dos assistents, alguna de les dignitats o antics canonges. A la processó es treia el Santíssim Sacrament en una gran custòdia¹⁵ que era portada per quatre beneficiats.

¹³ Segons el DCBV, espècie de túnica oberta pels costats i amb mànegues amples i curtes, que porten el diaca i el subdiaca en els oficis divins i que antigament portaven els reis, els heralds i altres personatges.

¹⁴ Segons el DCBV, home que està al servei d'un capítol, catedral o d'un claustre de professors per fer missatges i complir altres comandes d'orde interior.

¹⁵ Segons el DCBV, reliquiari de metall preciós, dins el qual s'exposa a la veneració pública el cos de Nostre Senyor Jesucrist.

Segons el *Cerimonial dels jurats* de 1596,¹⁶ el dia de la vigília de Corpus,¹⁷ entre les dotze i la una, els jurats, juntament amb el batlle i altres personalitats anaven fins a la Casa de la ciutat,¹⁸ on el clavari repartia rams d'or barbarí als assistents a la celebració. Amb la comitiva també anaven el gegant, la gegantessa, els dracs, la mulassa, l'àliga i les confraries amb les respectives banderes.¹⁹ Acompanyats amb música,²⁰ es dirigien cap a la Seu, entrant pel cor, on escoltaven vespres. Els jurats de l'any anterior, que eren els que ostentaven el càrrec de la celebració, anaven al mig dels jurats d'aquell any. El veguer comunicava l'hora a la que havien de ser l'endemà, i d'aquesta manera, abandonaven la Seu passant novament pel cor, seguidament per Sant Feliu, pel carrer de les Ballesteries, la plaça de les Cols, pel carrer de l'Abeurador, per arribar finalment a la Casa de la ciutat. Allà, abans d'acomiar-se dels presents, el veguer, en nom dels jurats, donava les gràcies als acompanyants i els demanava que l'endemà tots fossin presents a l'hora acostumada.

El dia de Corpus, els jurats anaven a la Casa de la ciutat a la una, o una mica abans,

¹⁶ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 14^r-17^r.

¹⁷ En el cas de que el senyor virrei es trobés a Girona s'havia de fer una ambaixada per demanar-li que portés el tàlem, ja que l'any 1564 va assistir al "Te Deum Laudamus" per causa de la pesta negra i es feu una processó, portant lo tàlem el príncep. En cas de no ser el virrei a la celebració, s'havia de convidar al senyor governador. El dia de Corpus eren els jurats els que portaven el tàlem, anant el veguer a mà dreta del jurat en cap i quatre prohoms de cada braç portant els ciris, AMGi, *Manual d'Acords*, 1563, f. 71^r. L'any 1563 la processó no va poder sortir amb normalitat per culpa del mal temps, retardant la seva sortida a les dues de la tarda i essent interrompuda novament per les inclemències del temps. Segons Chía, *La Festividad del Corpus en Gerona*, p. 99, l'any 1622, el dia de la vigília, abans d'anar a la Seu, com era costum, els jurats enviaren rams al duc d'Alcalà, virrei de Catalunya, mitjançant un síndic, un verguer i tres membres del Reial Consell i al bisbe de Barcelona. El duc havia vingut a Girona a propòsit del crim de l'Abat fra Anthon de Cartellà, del monestir de Sant Esteve de Banyoles, per part de dos monjos. A la nit, els ministrils feren albaides ("gallardes" que es tocaven en la véspera de Corpus enfront les cases del verguer, jurats i altres persones) davant el convent de Sant Francesc i l'endemà "llevant de taula y sonar davant dit senyor Virrey". Els músics volien un augment de salari, ja que cobraven vuit lliures per cada cobla de ministrils i en altres llocs cobraven setze ducats per una feina menys dura. També proposaven que se'ls eximís de fer albaides o llevants de taula, costum que desaparegué amb l'arribada dels Borbons.

¹⁸ L'ajuntament.

¹⁹ Segons Chía, *La Festividad del Corpus en Gerona*, p. 107, a pesar de la revolta que vivia Catalunya en aquesta època, el dia del Corpus d'aquell any, es va celebrar la processó amb quaranta-vuit dotzenes de ventalls de diverses classes i sis dotzenes de "vergas vermelles", quatre cobles de joglars i el concurs de trompetes i tabals, el seguici amb l'àliga i els gegants, les salves d'artilleria i els dos refrescos servits a la Casa capitular.

²⁰ Seguint Chía, *La Festividad del Corpus en Gerona*, p. 31, pel que fa als sonadors de corda (que acostumaven a ser de la ciutat, a diferència de les cobles de joglars que venien dels pobles de les rodalies de Girona), es podien presentar vestits o no per l'ocasió i en diferents formacions. Tanmateix, cap a finals del segle XV la formació començà a fer davallada, de manera que el nombre de membres es va anant retallant i els seus components deixaren de fer servir les instrumentàries que tan incòmodes els resultaven. Durant aquest nou segle aparegueren instruments nous envers el segle anterior. Pel que fa a les cobles de joglars, acostumaven a estar configurades per quatre, cinc i fins a sis membres. Tanmateix, a finals del segle a finals del segle el nombre minvà degut a l'aparició d'una nova formació: els ministrils.

juntament amb els convidats i el veguer²¹ que es col·locaven al mig d'ells, mentre el clavari repartia ventalls de palma als convidats i els músics tocaven i l'àliga ballava.²² Seguidament, els jurats més grans es col·locaven entre els jurats nous i anaven agafats fins a la Seu. Una vegada allà, a mà dreta del jurat en cap, es col·locaven les banderes i el veguer, les confraries i els animals seien en el banc que se'ls havia assignat. A continuació, els jurats antics, mentre es deien les vespres, anaven cridant a totes les persones de la Casa de la ciutat que portaven vergues vermelles, de manera que anaven marxant amb ells cap a la casa del canonge, ja que els estava esperant amb la bandera de la Verge. Una vegada reunit amb ells, es col·locava al costat dels jurats antics i els jurats nous i, vestit amb roba de diaca i acompanyat d'un nen que havia d'anar al seu costat, es dirigien fins al peu de l'escala de la Seu per lliurar la bandera de Nostra Senyora.

El diumenge al matí, l'endemà del dia de Corpus, si els jurats eren convidats, anaven fins a predicadors per escoltar la missa i seguir la processó del Sant Sacrament que es feia en dita església. Després de dinar, ho feien fins al convent de Sant Francesc i allà assistien novament al seguici. Després de sopar, i de manera voluntària, anaven a l'església del Carme a sentir completes i a assistir a la processó.

El dia de l'octava de Corpus, el jurats havien d'anar fins a la Casa de la ciutat; cridaven al batlle, als prohoms, les confraries amb llurs banderes, al gegant, la gegantessa, els dracs, l'àliga i la mulassa. Partien de la Casa de la ciutat i anaven cap a la Seu a escoltar vespres.

A continuació es feia una processó amb el Santíssim Sacrament per la Seu. Una vegada

²¹ Segons Chía, *La Festividad del Corpus en Gerona*, p. 96, l'any 1610 als verguers de Girona se'ls va ordenar que abandonessin la posició que ocupaven al costat dels jurats, ja que segons els capitulars, era una ubicació massa privilegiada per aquests funcionaris reials que no havien d'ocupar un lloc més distingit que els representats de les comunitats religioses. Donat que cap dels bàndols va voler abandonar la seva postura, el Capítol va optar per excomunicar els verguers. El bisbe Arévalo de Zuazo, però, els absolgué.

²² Segons Chía, *La Festividad del Corpus en Gerona*, p. 16, el 1573, el bisbe Tocco es va sentir malament quan va veure l'àliga i els gegants en processó, fet que va donar problemes perquè pogués sortir l'any següent. Aquest fet fou el detonant per escriure un monitori (carta en què l'autoritat invita o cita a algú davant el su tribunal, sots pena d'excomunió a alguna altra) en el que es condemnaven certes pràctiques que ell estimava com poc ortodoxes, de manera que demanava que desapareguessin de les esglésies el soroll, els crits, els contractes *in judicis seculars*, els jocs, els tractes, les màscares, els balls, els menjars i altres pràctiques que estimava deshonestes. Aquest monitori va rebre resposta de parts del jurats de la ciutat declarant l'honestedat de les celebracions que honoraven la festa del Corpus i la seva contrarietat davant tal injustificada prohibició. Tot i que no va aparèixer cap nova fent referència a l'esdeveniment, l'any 1575 una comissió del Capítol entregà un document en el qual s'arribaven a una sèrie d'acords, de manera que tot i que la celebració no deixava de celebrar-se, la festa experimentava canvis notoris. "Lo que se concederá en la fiesta del Santíssimo Sacramento, es lo que sigue. Que puedan los magníficos jurados y sus acompañados, la vigilia, el día y la octava del Santíssimo Sacramento entrar en la yglesia con los ministriles tañendo el sacri solemniso, otro motet o, musica que no sea laçiva ni prophana y ansi mismo que con toda molestia y sin estruendo, ni hechar cohetes puedan entrar también. El gigante y gigantessa, aguila y dragones, y dar la buelta por la yglesia haziendo el debido actamiento al Santíssimo Sacramento y yr delante de toda la processión. Nos permitimos empero en ninguna manera que en ningún tiempo en la yglesia hayan de dançar ó bailar ni ménos hazer otro acto yndecente ni que entren en ella trompetas ni atambores tañendo".

aquesta havia acabat, els jurats mostraven els seus respectes al senyor bisbe i als capellans que assistien a la celebració.

Des d'allà, la comitiva formada pel senyor bisbe, els canonges, les confraries amb les banderes, els prohoms i el batlle baixaven cap a Sant Feliu. Seguidament, es prosseguia cap a Santa Clara, passant per la plaça de les Cols, pel pont de pedra i per l'interior de l'església de Sant Francesc. Una vegada arribava la processó al monestir de Santa Clara, es feia processó per dins l'església i pel pati. Acabada aquesta, la comitiva tornava cap a la ciutat on els veguers, en nom de la ciutat, mostraven la seva gratitud al batlle i als prohoms.

La crida que recull el *Manual d'Acords* de l'any 1601,²³ publicada el dia 16 de juny²⁴ per “loca solita per ciuitatis Gerunde” per Bartolomeu Telmar i Miquel Telmar, i acompanyats de “duas tubes et duos anaphylum”, feia saber que el dia 21 es celebrava a Girona la festivitat del Corpus i que “com aquell die sie lloable consuetud fer professo solempne per esta ciutat de Gerona a honor y reverencia de nostre señor Deu Jesucrist y de la Santtissima Trinitat”. Tothom havia de “agranar mundar empaliar y enramar los carres llochs y plasses” per on passava la processó. Cap persona, de cap condició o estament, estava autoritzada a fer entremesos ni representacions deshonestes. També estava prohibit “cavalcar demati fins atant la dita solempne professo sia feta”, sota pena de deu sous.

Els jurats decretaven que els pabordes i les confraries, “ab llurs banderes respectivament”, estaven convocats a la una davant la Casa de la ciutat, “passat migdie”, tant el dia de la festa com el dia de l'octava. Les confraries havien de restar al peu de les escales de la Seu amb els ciris que havien de servir per acompanyar la processó. Els que seguien la processó ho havien de fer de manera ordenada i era castigat el fet de “llansar foch cresch volador ni coets entre los capellans ni homens ni dones de la dita professo”. Aquells que volien “enramar” podien prendre “sense incorriment de pena alguna”, qualsevol part de la branca dels arbres que no tingués fruit. No es podien tocar les rescloses ni altres obres que fossin “fetes ni fassen per deffentio de dita ciutat en lo riu de ser ni altres qui sien en la vora del riu”. El dol s'havia d'arraconar durant la processó. També era castigat el fer de portar “espasa broquer llansa ni altres armes ofensives”. No es podia injuriar als “deputats per aportar la aguila drach gegant gegantessa”.

²³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 61^{r-v}.

²⁴ La data també podria ser el 15 de juny, donat que hi ha una taca de tinta i es fa difícil distingir-ho del cert.

Figura IV.1: Recorregut de la processó de Corpus Christi. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal et al., *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Catedral de Girona
2. Basílica de Sant Feliu
3. Carrer de les Ballesteries
4. Plaça de les Cols
5. Carrer d'Abeuradors
6. Plaça del Vi

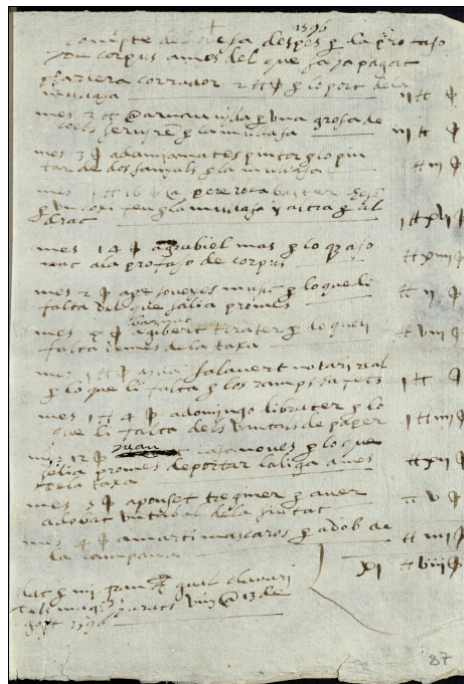
Coneixem els noms dels músics que van acompanyar els festeigs a la festivitat de Corpus de 1596, però no quins instruments tocaven ni a quina agrupació pertanyien. Vegeu Taula IV.1.

Taula IV.1: Despeses per la festivitat de Corpus, 1596.²⁵

Concepte	Quantitat a percebre
A. Riera, corredor. Per lo port de la mulassa	2 lliures
Arnau Villa. Per una grosa de coets servyren per la mullasa	3 lliures
Damia Mates, pintor. Per lo pintar de dos sanyals per la mullasa	3 sous
Pere Roca, baster hojon per un coxi feu per la mullasa y altra per al drac	1 lliura i 16 sous
Gabriel Mas per lo que a sonat a la profaso de corpus	14 sous
A Jaume Foneyes music per lo que li falta del que sali a promes	2 sous
Bernat Gibert, firater per lo que falta demes de la taxa	8 sous
Jalavert, notari real per lo que li falta per los rams que sha fets	1 lliura
Domingo, librater per lo que li falta dels vatals de paper	1 lliura i 4 sous
Juan Casanoves. Per lo que seli a promes de portar laliga dines de la taxa	12 sous
Ponset, treginer. Per anar adobar un tabal de la siutat	5 sous
Martí Mascarós. Adob de la campana	4 sous

²⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1596, s/n. Entre el f. 77^v i el 78^r.

Figura IV.2: Despeses per la festivitat de Corpus, 1596.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1596, f. 90^v.

El 13 de maig de 1600, al *Manual d'Acords* del mateix any s'estableix una ordinació contra el músic Joan Rovira, músic de Girona i “sos companys”, ja que no tenien cap intenció de tocar ni durant la vigília, ni durant l'octava de Corpus. És per això que el veguer Jaume de Solonell i el Batlle Miquel Oliver, determinaren que Joan Rovira, Miquel Clara i els altres companys havien de pagar una multa. D'altra banda, també tenien prohibit tocar durant tot aquell any “en la present batllia y vegaria estreta de Girona” si no rectificaven i tocaven durant aquells dies com era costum a la ciutat.

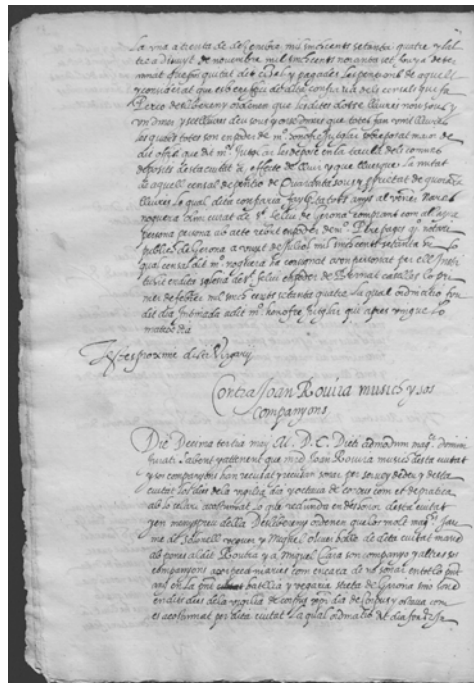
Contra Joan Rovira musich y sos companys

Die decima tertia maij MDC dicti admodum magister domini jurati sabent y attenent que mestre Joan Rovira musich desta ciutat y sos companys han recusat y recusan sonar per revey de deu y desta ciutat los dits dies de la vigilia dia y octava de Corpus com es de practica ab lo selari acostumat lo que redunda en dehonor desta ciutat yen menyspreu della deslberen y ordenen que los molt magnifichs Jaume de Solonell veguer y Miquel Oliver Batlle de dita ciutat mane ab penes al dit Rovira y a Miquel Clara son compayo y altres sos companys axi pecaniaries com encara de no sonar en tot lo present any en la present batllia y vegaria estreta de Girona sino sone en dits dies de la vigilia de Corpus Christi dia de Corpus y octava com es acostumat per dita ciutat la qual ordinatio dit dia.²⁶

²⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1600, 53^v.

El 13 de maig el batlle i el veguer decretaren que Joan Rovira i els seus companys, el dissabte abans del dia de Corpus, havien d'assistir a la festivitat i tocar. Els músics es negaren públicament a acatar l'ordre, fet que despertà un profund desgrat per part de les autoritats i que provocà el confiscament dels instruments dels músics per part del batlle.

**Figura IV.3: “Ordinatio contra Joan Rovira musich y sos companys”.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1600, f. 54^r.**

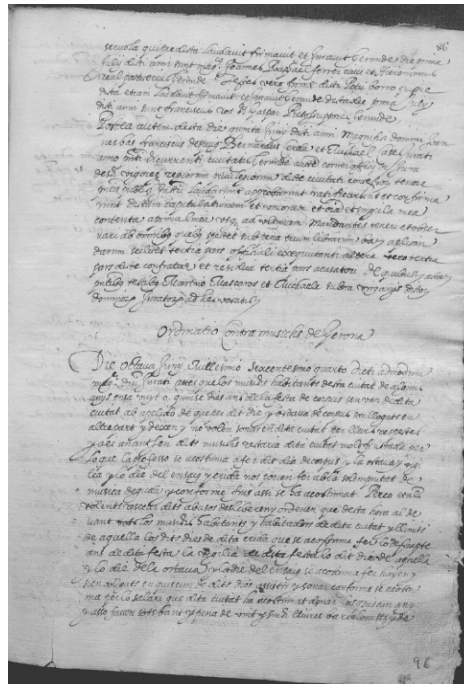

[...] los molt magnífics señors veguer y batlle desta ciutat posassen penes a Joan Rovira musich de dita ciutat y a sos companys que lo dissapte ans de la festivitat y la vigilia dia y octava de Corpus Christi salvador nostre per XIII vinent assistissen y sonassen com es de practica y lloable costum per lo servey de deu y de dita ciutat com revera los foren posades dites penes y per lo que no obstant dites penes dits Rovira y sos companys dicihen publicament que noy sonaran ni obehiran a dits manaments lo que redundaria en gran deservy de deu y deshonor de dita ciutat. Perço et aliis, provehint a la honor de dita ciutat com es raho deslberen y ordenen que lo dit señor batlle prenga encontinent tots los instruments de musica necessaris per dita festivitat y jornadas axi de dit Joan Rovira com de sos companys.²⁷

²⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1600, f. 54^r.

Segons el *Manual d'Acords* del 8 de juny de l'any 1604, s'originà un altre conflicte durant la festivitat del Corpus, “amb los musichs habitants desta ciutat de alguns anys ensa”. Entre vuit i quinze dies abans, els músics faltaren a la seva cita amb la processó de Corpus de Girona, ja que se'ls contractà en un altre lloc. És per això que, davant aquest fet, “car lo die del ensaig y crida nos porien fer ab la solempnitat de musica deguda”, es va establir que els músics quedaven obligats “a assistir y sonar” sota pena de vint-i-cinc lliures barceloneses i a estar tancats trenta dies a la presó en cas de contradir dita ordinació. A més, se'ls castigà amb la prohibició de tocar durant un any complert “en dita ciutat batllia y vegaria de Gerona”.

Figura IV.4: “Ordinatio contra musichs de Gerona”.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1604, f. 86^r.

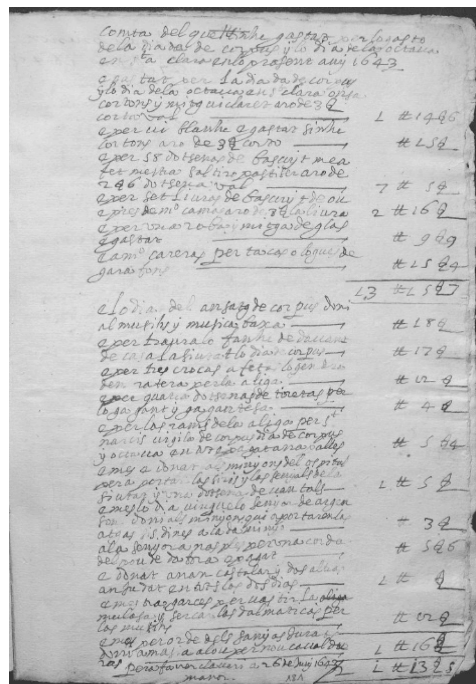
Ordinatio contra musichs de Gerona

Die octava junij sexcesimo quarto dicti admodum magister domini jurati attes que los musichs habitants desta ciutat de alguns anys ensa vuyt o, quince dias ans de la festa de corpus sen van de dita ciutat ab apelido de que per dit die y octava de Corpus son llogats en altre part y dexten y no volen sonar en dita ciutat per llurs respectes y ali anat fen dits musichs restaria dita ciutat molt frustrada per lo que la professo se acostuma a fer dit dia de Corpus y la octava y vigilia y lo die del ensaig y crida nos porien fer ab la solempnitat de musica deguda y conforme fins assi se ha acostumat que desta hora al devan tots los musichs habitants y habitants de dita ciutat y limits de aquella los dits dies de dita crida

que se acostuma fer lo dissapte ans de dita festa la vigilia de dita festa lo dit die de aquella sien obligats en quiseum de dits dies assistir y sonar los quiscum any y asso fassen sotsbant y pena de vintysinch lliures barceloneses y de estar trenta dies a la preso y de sonar de tot un any complit e dita ciutat batllia y vegaria de Gerona manant que la present ordinatio sie enviada als oficials ordinaris de dita ciutat requerint los exequent aquella com tenen obligatio.²⁸

El 1643 tornem a tenir informació musical referent a la festivitat del Corpus i l'octava de Santa Clara. En aquesta ocasió es fa referència a un pagament de 18 sous (molt poc si comparem amb el salari que perceberen els músics que vingueren de Barcelona el 1596 per exemple) “als musichs y musica baixa”. Vegeu Taula IV.2.

Figura IV.5: Despeses per la festivitat de Corpus i pel dia de l'octava de Santa Clara, 1643. AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, s/n.

²⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1604, f. 86^{r-v}.

Taula IV.2: Despeses per la festivitat de Corpus i per l'octava de Santa Clara, 1643.²⁹

Concepte	Quantitat a percebre
Als musichs y musica baixa	18 sous
Mestra Garces per vastir la mulasa y sercar las dalmaticas per los musichs	6 sous

Torno a recollir els pagaments a propòsit del dia de Corpus, aquesta vegada els corresponents a l'any 1649. Val a dir que aquests salaris semblen més adients. Es fa una descripció prou detallada de les agrupacions musicals, així com dels instruments que acompanyaren la festivitat aquell dia. Vegeu Taula IV.3.

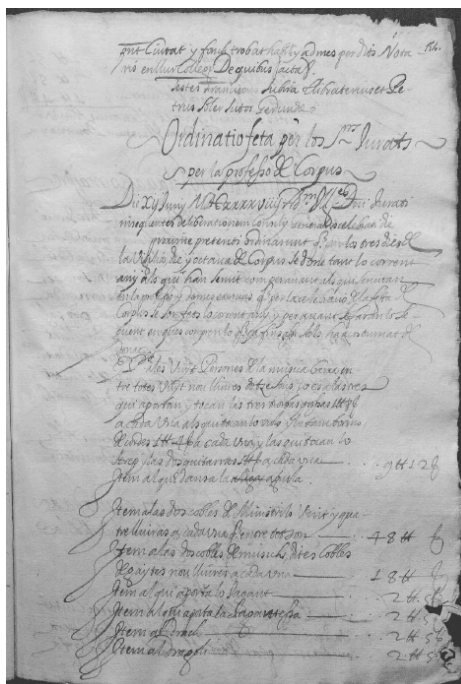
Taula IV.3: Despeses per la festivitat de Corpus, 1649.³⁰

Concepte	Quantitat a percebre
Per a les vuyt persones de la musica baixa entre totes vuyt nou lliures dotze sous, ço es a las tres qui aportan y tocan las tres tiorbas grossas 1 lliura i 8 sous a cada una als qui tocan lo violi y lo tamborino de cordes 1 lliura 4 sous a cada una y las qui tocan lo estrep y las dos guitarras 1 lliura a cada una	9 lliures i 12 sous
Item a las dos cobles de ministrils vint y quatre lliuras a cadascuna que entre tot son	48 lliures
Item a las dos cobles de musichs, dites cobles de gaytes nou lliures a cada una	18 lliures
Item al musich dels gegants	2 lliures i 5 sous

²⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, s/n. Entre el f. 132^v i el f. 133^r.

³⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1649, f. 154^r.

Figura IV.6: Despeses per la festivitat de Corpus, 1649.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1649, f. 154^r.

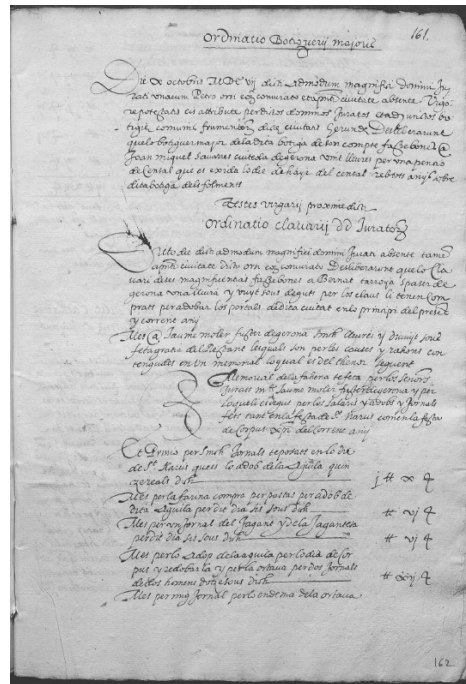
Taula IV.4: Pagaments fets al mestre Jaume Moler, fuster de Girona, a propòsit d'uns “salari i adobs” prestats a la festivitat de Sant Narcís i Corpus, 1607.

Concepte	Pagament
Et Primo per sinch jornals te posats en lo die de Sant Narcis que es per lo adob de la aguila quinze reals dich	1 lliura i 10 sous
Mes per la farina compra per pastas per adob de dita aguila per dit dia sis sous dich	6 sous
Mes per un jornal del jagant i jagantessa per dit dia sis sous dich	6 sous
Mes per lo adop de la aguila per lo dia de de Corpus y redobarla y per la octava per dos jornals de dos homens dotze sous dich	12 sous
Mes per mig jornal per lo endema de la octava de corpus per plagar la roba y posarla en lloch y tornar las tres sous dich	3 sous
Mes per la farina compra per adop de la aguila del dia de corpus quatre sous dich	4 sous
Mes per las taxtetes ³¹ per lo adob de la cua y a les ales de dita aguila sous dich	1 sou 6 diners

³¹ Segons el DCBV, clau curt i de cabota ampla.

Concepte	Pagament
Per la aygua cuyta per los predits adobs sis diners dich	6 diners
Per las albadades del vespre de Corpus y ab lo esmorsar quatra sous dich	4 sous

Figura IV.7: Pagaments per la festivitat de Sant Narcís i Corpus, 1607.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1607, f. 161^r.

De totes aquestes despeses (vegeu Taula IV.4) crida l'atenció el que fa referència les albadades³² del vespre de Corpus, fet que ens indica que el fuster Jaume Moler també era músic. Segons Albert Garcia Espuche, a part dels músics que tenien una dedicació completa i exclusiva a la música, hi havia un gran nombre de persones que compaginaven aquesta professió amb una

³² Segons el DCBV, música o cançó que fan a la porta d'una casa, a punta d'alba o en la nit, per obsequiar qualcú.

altra.³³ Segons l'autor, a la Barcelona del segle XVII i principis del XVIII hi ha molts menestrals que consten a la documentació amb un parell d'oficis; és el cas dels paraires o dels corders.³⁴

2. NAIXEMENTS I BAPTISMES

Els naixements dels prínceps, especialment si es tractava del primogènit, era un esdeveniment molt important.³⁵ Aquest fet donava pas a diferents cerimònies religioses i civils, sempre d'acord amb la posició social dels pares. Els nonats acostumaven a batejar-se dins de la novena.³⁶ Els *Manuals d'Acords* contenen el testimoni de les cerimònies celebrades pels naixements de la princesa Anna, filla de Felip III de Castella i futura esposa de Lluís XIII de França, el 1601; també el de Felip IV de Castella i III d'Aragó i Portugal, el 1605 i el del fill d'aquest, Baltasar Carles, el 1629.

a. Felip II, 21 de maig de 1527

El 21 de maig de 1527 neixia Felip II. El 8 de juny es feu per la ciutat una crida en la que ho anunciava i on es disposava que s'havien de donar mostres d'alegria.

Los dits jurats sien certificats com a nostre señor ha plagut desliurar la Serenissima emperatriu muller sua ab un fill que pari a vint y hu del dit mes de maig, e que per dita nova es de grandissima alegria e consolatio per ço los vessalls de la prefata magestat per obre deuen demostrar la alegria quen tenen.³⁷

Tothom havia d'acudir a la seu a sentir vespres i el Te Deum Laudamus que es cantava amb molta solemnitat. Els confreres i els pabordes havien d'estar a la una a la Casa del Consell "ab llurs banderes" en companyia dels jurats. Així mateix, es decretà que el dilluns següent, també al matí, s'havia de fer una processó que sortís de la Seu seguint el recorregut del dia de

³³ Albert García Espuche *et al.*, "Dansa i música. Barcelona 1700", *Monografies del museu d'història, col·lecció la ciutat del Born. Barcelona 1700*, 2 (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009), p. 60.

³⁴ Els corders de viola (fabricaven cordes per batre fibra) sovint eren violistes. Albert García Espuche *et al.*, "Dansa i música. Barcelona 1700", p. 61.

³⁵ Sobre música a les cerimònies de la reialesa vegeu Keith McGowan, "The Prince and the Piper: Haut, bas and the Whole Body in Early Modern Europe", *Early Music*, 27 (1999), p. 211-232.

³⁶ Amorós i Díez Borque, *Historia de los espectáculos en España*, p. 200.

³⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1527, f. 52^r.

Corpus. Hi assistien les diferents esglésies, així com els monestirs; portaven la imatge de Nostra Senyora “ab lo dit joel de la spina de la corona de nostre senyor Deu Jesucrist” i altres relíquies. Els ciutadans havien d’ “agranar mundar empaliar y enramar los carrers lochs e plasses per on passara dita professo.” Els dimarts es feia una altra processó que anava fins al monestir de Santa Clara i que després tornava a la Seu.

sera feta altre solemna professo que partira de la dita seu e ira al monestir de Senta Clara e de aqui sentornara a la dita seu pero dirs magnifics señors veguer e balle asegue sia e ordinatio dels dits señors jurats manen a tothom generalment que lo dit demati com lo seny maior sonara vagen a la dita Seu y seguescan la dita professo ordonadament y devota.³⁸

Els ciutadans havien d’aparacar el dol durant tres dies i procurar vestir-se de la millor manera que poguessin. S’havien de fer balls, alimàries i “altres alegries”. Mossèn Joan Margarit, ardiaca major de la Seu, trasmeté als jurats i al jurat en cap que el Capítol de la Seu havia delliberat que l’endemà es resaria i es diria el salm del Te Deum Laudamus. Es així que els jurats “tingueren consell de prohomens” i en situacions similars “los reys passats” acostumaven a escriure notificant les noves, per la qual cosa els jurats havien d’esperar alguns dies la carta real, però per ser mossèn Bartomeu Ferrer “persona de molt credit” al capítol li semblà convenient fer pregàries a nostre senyor i convidar als jurats. És per això que es delliberà que anessin a la celebració del Te Deum Laudamus amb molta solemnitat i que no es fessin altres celebracions i alegries fins que es rebessin cartes reials i es sabés el que es faria a Barcelona. Una vegada rebudes les notícies de l’emperador i del lloctinent general es convocà un Consell general i s’escribí a Barcelona per saber com s’havien de disposar els preparatius. Es decidí portar a terme les celebracions el 9 de juny amb l’assistència dels jurats i multitud de ciutadans, mercaders i altres membres del Consell, portant les banderes de la ciutat i de les confraries; també hi assistiren els confreres, les pabordies i els confreres dels oficis “ab les statues del gegant y del drac e diversos sons e instruments de música”. La gran comitiva acudí a sentir vespres a la Seu on es cantà el salm del Te Deum Laudamus “ab molta solemnitat”.

Los dits jurats ab molts ciutadans mercaders y altres del Consell de la dita ciutat ab les banderes de la dita ciutat y de les confraries y ab les pabordies, e confreres dels officis e ab les statues del gegant y del drac y diversos sons e instruments de musica anaren a vespres a la seu, e dites vespres fou cantat lo psalm del Te Deum Laudamus ab molta solemnitat e

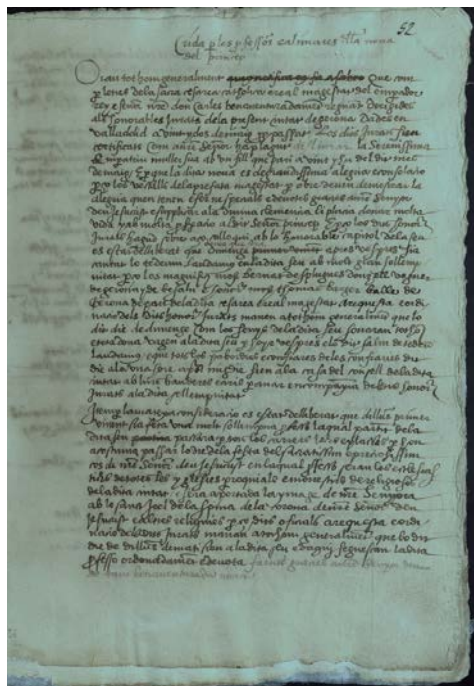
³⁸ AMGi, *Manual d’Acords*, 1527, f. 52^v.

despres devallaren a la Esglesia de Sant Feliu a hon axi mateix fou cantat lo dit psalm per lo clero de dita esglesia.³⁹

Després es cantà el mateix el salm a la basílica de Sant Feliu. Cap a la nit, els jurats es trobaren a la Casa del Consell amb ciutadans i mercaders i altres membres del Consell, així com els veguers que encapçalaven la comitiva “ab molts juglars” fent “la volta per tota la ciutat per tots los lochs hon passa la professo de corpus” i portant cadascun torxes.

Apres lo dit dia entrada la nit los dits jurats se aiuntaren en la Casa del Consell ab ciutadans y mercaders y altres del Consell y anaren ab los veguers devant ben acompanyats, e ab molts juglars e sons devant faeren la volta per tota la ciutat per tots los lochs hon passa la professo de Corpus.⁴⁰

**Figura IV.8: Nativitat de Felip II, 21 de maig de 1527.
AMGi, *Manual Acords*, 1527, f. 52^r.**

³⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1527, f. 53^v.

⁴⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1527, f. 53^v.

L'endemà es feu una molt solemne professó tal com es feia el dia de Corpus, amb totes les ordes i amb lluminàries “ab tots los officis ab banderes”. Es portà la imatge de “nostra dona” i el sant joyell de la espina i altres relíquies; el veguer, els jurats i dotze prohoms portaren el tàlem. Després de dinar es feren grans balls i donat “que era molta carestia de forment,” per no perjudicar als menestrals, es delliberà que les alegries es farien en els tres dies de la festa de la Sincuagesma.

E lo dimarts següent fou feta altra professó ab lo clero de la Seu y de Sant Feliu la qual ana y fen offici solemne a Santa Clara e los dits tres dies en les nits se feren alimaries per tota la dita ciutat y balles.⁴¹

b. Anna d'Espanya, 29 d'octubre de 1601

El 22 de setembre el rei envià una carta als jurats de la ciutat per comunicar el naixement de la princesa Anna, filla del rei Felip III. Demanava que es celebressin processons i es fessin les lluminàries, així com les i alegries oportunes per festejar la notícia.

Amados y fieles nuestros. Oy savado veintidos de setembre entre la una y las dos horas de la mañana fue nuestro señor servido de alumbrar a la serenissima Reyna mi muy chara y muy amada muger de una hija, y siendo el contentamiento que dello nos queda tan grande como es rason, y sabiendo la parte que como tan buenos y fieles vassallos os ha de caber por el beneficio grande que esperamos que ha de resultara todos nosotros reynos y señorios, no avemos querido dexar de avisaroslo con esta, y de como entrambas quedan buenas, y encargaros que dandole con processiones solemnes y devotas infinitas gracias por ello, y supplicandole la guarde para su santo servicio hagais junctamente las luminarias y alegrias que se acostumbra y deuen, para que desta manera su divina Magestat (de cuya mano procede todo el bien) sea glorificado y el pueblo regosijado, que en ello recibiremos muy accepto plasser y servicio. Dat en Valladolid a XXII de septiembre de MDCI

Yo el Rey⁴²

El duc de Feria també envià una carta als jurats amb data de 5 d'octubre en la que comunicava el naixement de la princesa Anna demanant que la ciutat fer alegries i lluminàries per celebrar l'esdeveniment.

Lo Duch de Feria lloctinent y capita general

Amats y faels de la real magestat. Ab la real carta que sera ab la present entendreu com nostre senyor es estat servit donar a la serenissima Reyna nostra senyora una filla del qual

⁴¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1527, f. 53^v.

⁴² AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 53^v, s/n. Entre el f. 99 i el f. 100.

com a merce tant senalada y necessaria per albe universal dels regnes y señories de sa magestat se li han de donar gracies infinites y per la part vos ha de tocar de aço decontentament la havem volguda acompanyar ab esta ab la qual vos diem y encarregam que com a tant bons y fahels vassalls sou de sa magestat sentiau la alegria quees raho y ab professons solemnes y devotes doneu a sa divina magestat les gracies supplicant lo sie servit donar a les dos entera salut y fareu les alegries supplicant lo sie servit donar a les dos entera salut y fareu les alegries y luminaries que ensemblans casos se acostumen que sa magestat nerestara molt servit. Dat en Barcelona a sinch de octubre de MDCI

Lo Duch de Feria⁴³

El 29 d'octubre de 1601, amb música de minitrils, al so de "quatuor tubarum et tuiem anaphilium", es publicà una crida per tots el llocs i places públiques de Girona, a propòsit del naixement de la princesa Anna, filla de Felip III. Los humilissims y fidelissims "vassalls" havien de manifestar "la alegria y contento" "y ferne specials e devotes graties a nostres señor Deu Jesucrist y suplicar a la divina clementia li plassera donar molta vida y ab molt prosperos successos a la dita señora Princesa". Es comunicava als ciutadans que el dissabte de novembre d'aquell mateix any es cantaria a la Catedral el salm Te Deum Laudamus. S'exhortava a tothom, "de qualsevol stament grau o conditio" "que lo dit dia de dissabte quant les campanes de la dita Seu tocaran tot home e tota dona" anessin a la Seu per sentir vespres i el Tedeum Laudamus. Els pabordes i els confreres havien d'acudir de manera ineludible el dissabte a la una, "apres mig die", a la Casa del Consell "ab llur banderes y ciris per anar acompanyar los dits señors jurats a la dita solemnitat". Era multat amb una pena de deu sous qui contradís aquesta disposició. L'endemà diumenge, es celebrà una processó que sortí de la Seu i que tingué com a recorregut els mateixos carrers i places per on passava la processó del Corpus. Aquell dia, acudiren tots els representants dels diferents centres religiosos de la ciutat. Amb la processó, sortia la imatge de la Verge, "lo sant Joyell de la espina de la corona del nostre señor Deu Jesucrist i altres reliquies". També hi eren "lo drach gegant aguila y altres animals". Era d'obligat compliment que tothom fes festa el dissabte i el dilluns, així com que les portes dels negocis romanguessin tancades. La multa, per qui no complís, era novament de deu sous. Durant les celebracions, la gent havia de vestir-se com millor pogués "per demostratiu de alegria".

Item que tothom hage y dega fer festa dit dissapte y dilluns y tenit tancat les portes y obradors sots pena de deu sous aquseu y tambe sots dita pena hayan de agranar mundar empaliar y enrramar los carres llochs y plasses per hont passara la dita solemne professo sots la dita pena e, tothom puga pendre sens incorriment de pena alguna de la rama dels

⁴³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 53^v, s/n. Entre el f. 99 i el f. 100.

arbres qui no lleuen fruyt per enramar los carres pero que no gosen tocar en obres que sien fetes per deffensio del riu de Ter ni arbres qui lleven fruyt o, enque serment se conserve.⁴⁴

El dissabte, el diumenge i el dilluns, tothom estava obligat a deixar de banda el dol per tal de mostrar “gran alegria”. Així mateix, s’havien de fer “balls y altres solassos”; els gironins es podien “desfrassar y fer mascarar ben y honestament”. També, durant aquests tres dies, a la nit, es feien “lluminaries y falles granes teya y altres coses”, tal com era acostumat. El dissabte 20 d’octubre s’establí que s’havia de fer una “solempne professo com lo dia de Corpus diumenge que comptarem a quatre de novembre ab les confraries y ab tots los animals de dita ciutat”; d’altra banda, s’havien de “enremar y empal·liar los carres”. La vigília de diumenge s’anava consistorialment a vespres a la Seu i a sentir el “Te Deum” a la Seu i a Sant Feliu; les campanes de la ciutat tocaven “los dits dies”. El dissabte al vespre, el diumenge i el dilluns al vespre “sinch cobles de jutglars sonaven de dia y de nit tots los tres dies” a la plaça de Vi, a la de les Cols, de Sant Feliu i a l’església del Mercadal. A la una, havien d’estar uns ministrils, dues caixes, pífans i dues trompetes al pont de Pedra, així com dotze mosquets a la torre de la presó. La crida es feia el dia de Sant Narcís “ab los ministrils”. “Els comissaris per la embaxada fahedora al capítol foren dits micer Pau Verges del Pi y Narcis Fabrega.”

Lo dissapte vespre lo diumenge y dilluns als vespres sinch cobles de jutglars y que hayen de sonar de dia y de nit tots los tres dies en les plasses del Vi de les Cols de Sant Feliu y del Mercadal dita de mossen Borro y la una en la torre del pont de pedra y alli sonar ab ministrils a la torre de la preso dos caxas pífans y dos trompetes y dotze mosquets.⁴⁵

El 23 d’octubre “los dits embaxadors” asseguraren que aquell matí havien “fet dita embaxada y apunctaren que per dissapte vint y quatre de novembre” anirien a sentir vespres i a cantar el Te Deum Laudamus per la Seu. També es feu la mateixa ambaixada al Capítol de Sant Feliu i s’oferí el Te Deum. Per aquells dies s’havia de fer una important provisió de teies, “sombres” i “grasalets”, per tal d’iluminar les muralles de la ciutat, els campanars i les places.

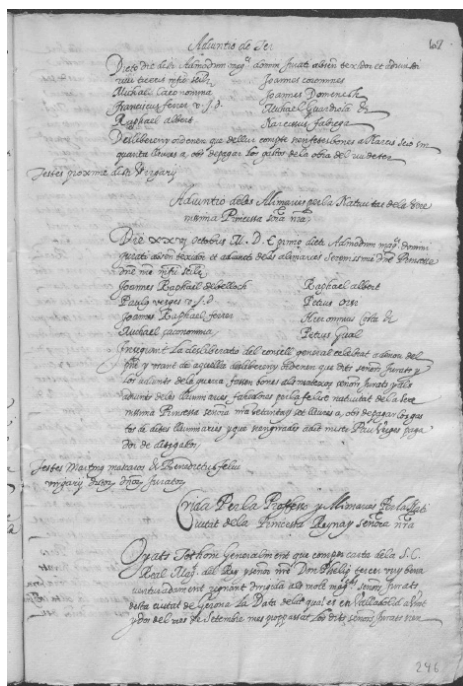
Ques fasse provisio de cent cinquanta quintars de teyha sens la que ya dita ciutat te scombres oli once botes ques fassen lluminaries en les muralles de dita ciutat y per la ciutat y per los campanars posant a cada marlet dos grasalets y als señors jurats y adjunts oli grasalets y tehya y per les places.⁴⁶

⁴⁴ AMGi, *Manual d’Acords*, 1601, f. 108^r.

⁴⁵ AMGi, *Manual d’Acords*, 1601, f. 108^v.

⁴⁶ AMGi, *Manual d’Acords*, 1601, f. 108^v.

**Figura IV.9: Nativitat d'Anna d'Espanya, 29 d'octubre de 1601.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 107^r.**

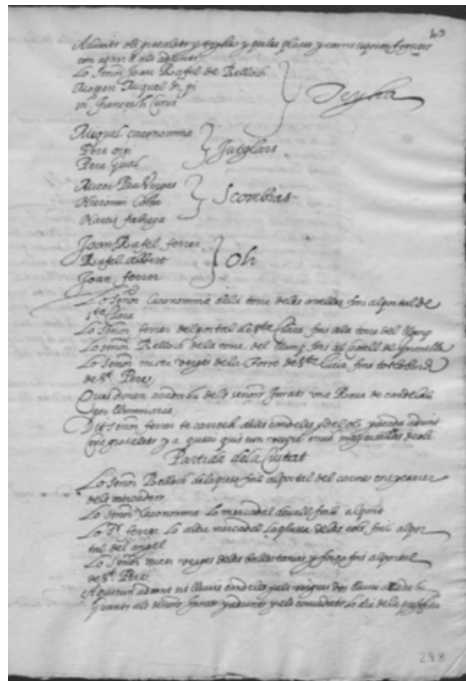
Es donà a “cadahu dels señors jurats una roua de candelas per lluminarias”. El señor Ferrer fou l’encarregat de “les candelas y del oli y acada adjunct se li havia de donar cent grasalets y a quiscu quis cun vespre sinch maytadelles de oli”. També s’afegiren “aquiscun sis lliures en candeles y als veguers dos lliures a cada hu”. “Guants al señors jurats y adjunts y als convidats lo dia de la professo”; “als clavaris sis lliures candeles y no res mes”.

Al *Manual d'Acords* es menciona el nom de tres joglars: Miquel Saconomina, Pere Orsi i Pere Gual, a més dels encarregats de les teies, de les escombres i l’oli. S’assenyala la posició que havien d’ocupar a la ciutat algun d’ells. Es diu que el senyor Saconomina havia de ser “de la torre de les Anelles fins al portal de Santa Clara” i a la “partida de la ciutat” el senyor Saconomina era a “lo Mercadal devall fins al pont”. També a “la partida de la ciutat” es fa referència a Joan Rafel de Belloch, portador de teia, que es situava “de la preso fins al portal del Carme Cort y carrer dels Mercaders”. Joan Rafel Ferrer, estava a “lo altre Mercadal la plassa de les Cols fins al portal del Angel”. Per últim, al señor micer Pau Verges es col·locava a “les Ballesteries y fore a fins al portal de Sant Pere”.⁴⁷

⁴⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 107^r-109^v.

El 1601, a propòsit del naixement d'Anna d'Àustria ens trobem a la documentació el nom de tres joglars que acompanyaren els festeigs aquell dia: Miquel Saconomina, Pere Orsi i Pere Gual.

**Figura IV.10: Joglars. Miquel Saconomina, Pere Orsi i Pere Gual.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 109^r.**

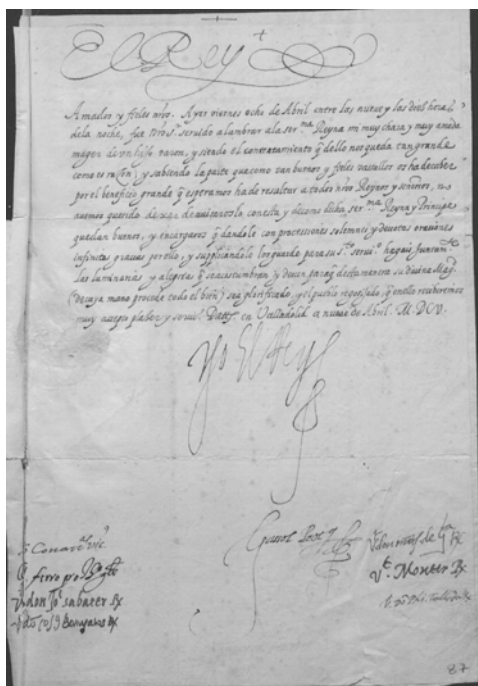

c. Felip IV,⁴⁸ 8 abril de 1605

Segons el *Manual d'Acords*, el 14 de maig de 1605 es publicà una crida amb música de quatre tubes, quatre anafils i dues cobles de ministrils per motiu de la processó i lluminàries del naixement de Felip IV. El rei envià una carta als gironins el 9 d'abril desde Valladolid, anunciant la bonanova del naixement del seu fill.

⁴⁸ Felip IV de Castella i III d'Aragó i Portugal.

**Figura IV.11: Nativitat de Felip IV, 8 abril de 1605.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, s/n.**

El Rey

Amados y fieles nuestros. Ayer viernes ocho de abril entre las diez horas de la noche, fue nuestro sr servido alumbrar a la serenissima Reyna mi muy chara y muy amada muger de un hijo varon, y siento el contentamiento que dello nos queda tan grande como es razon y sabiendo la parte que como tan buenos y fieles vassallos os ha de caber por el beneficio grande que esperamos ha de resultar a todos nuestros Reynos y señorios, no avemos querido dexar de avisaros lo con esta y de como dicha serenissima Reyna y principe quedan buenos, y encargaros que dandole con processiones solemnes y devotas oraciones infinitas gracias por ello, y supplicandole los guarde para su santo servicio i hagais juntamente las luminarias y alegrias que se acostumbra y deven para que desta manera su divina magestad. (de cuya mano procede todo el bien) sea glorificado, y el pueblo regosijado, que en ello recibiremos muy acepto placer y servir. Dat en Valladolid a nueve de Abril MDCV.⁴⁹

Carta que obtingué resposta “per lo parabien del naxament de princep”.

Esta ciutat de vostra Magestat infinitament se es alegrada y ha rebut grandissima merse y contento ab la felice nova vostra Magestat envia ab sa real carta de nou de abril proxim passat avisant del ditxos part de la serenissima Reyna senyora nostre alumbrada del serenissim princep charissim señor nostru natural y mes que sie estat tant bo y prospero y ab tanta sparansa de salut sie molt enhorabona y per a molts contentament llarchs y felis anys ab la fruissio y prosperitat que estos antiquissims y fidelissims vassalls de vostra magestat desyen y suppliquin pus espera que dell com sia princep y señor nostre

⁴⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, s/n.

cristianissim y clementissim sia de resultar en particular a esta sa republica innumerables beneficis y merces colmades y ob temperat com diuen al real mandato sian donades per tant gran merse gratias al altissim Deu ab professons solempnes y devotes suplicant lo guardi per hahont sant servey y junctament hauen fetes moltes lluminaries ab alegrias y solassos no en la forma deuen y som obligats. Pero ab totes les veres maneras y forsas possibles y resta com sempre molt obligats y aparellats en lo que mes sie del real servey de real persona vida y estats del qual conserve y prospere Deu nostre señor ab felissim regiment de tots fos regnes compot y se supplique desta ciutat de vostre magestat de Gerona y maig als XXVIII de MDCV.

A la Sagrada Cesarea Real magestat del Rey nostre Señor
De Vostra Sagrada Cesarea Real magestat
Molt humilts subdits vassalls qui les reals mans de Vostra magestat Besen
Los jurats de la ciutat de Gerona⁵⁰

A la crida del 14 de maig s'establí que els gironins havien de demostrar "alegria y contento" pel nou naixement del príncep i havien de donar gràcies a Déu perquè li donés molts i pròspers anys de vida. Es manà a tothom de qualsevol estament, grau o condició que quan sentiren el dissabte les campanes de la Seu tothom es dirigís a la Catedral per sentir el Te Deum Laudamus. Els pabordes i les confraries amb les banderes i els ciris havien d'acudir el dissabte a la una, per tal d'acompanyar als jurats a la Casa del Consell. El diumenge es feia una processó que partia de la Seu i passava pels llocs que tenia per costum passar la de Corpus. Acudiren les diferents personalitats de totes les esglésies i monestirs de la ciutat; també es traïé la imatge de la Verge i "lo sant joyell de la espina de la corona de nostre señor Deu Jesucrist e altres reliquies". El diumenge acompanyaren la comitiva el drac, el gegant, l'àliga i altres animals. Aquest dia s'havia de ser a la Seu per tal d'acompanyar "la dita solempne professo be y ordenadament". Tots els pabordes i confreres havien d'estar a la Casa del Consell amb les banderes i ciris per acompanyar als jurats a la processó; es multava a tot aquell que no ho complís.

Item per la matexa raho y consideratio es estat deslliberat que lo diumenge mes propseguent sie feta una molt solempne professo la qual partira de la dita Seu y passara per tots los carrers llochs y plasses per hont acostume de passar lo die de la festivitad del sacrotysim y pretiotissim cos de nostre señor Deu Jesucrist en la qual professo sera tots los reverends ecclesiastichs de totes les iglesias parrochials e monastirs de religiosos de la dita ciutat y sera aportada la image de nostra señora gloriosissima ab lo sant joyell de laspina de la corona de nostre señor Deu Jesucrist e, altres reliquies e la dita ciutat dit die de diumenge traura lo drach gegant y aguila y altres animals que te per regosyar per totes les vies possibles dita solempne professo. Perso dits señors officials harequesta ordinatio te dits señors jurats manen a tothom generalment que lo dit die de diumenge a la una hora passat mitgdie sien en la dita seu y daqui seguessan la dita solempne professo be ordenadament e,

⁵⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 116^{r-v}.

devota fahent gratias a nostre señor Deu de tant felice y benaventurada nova. Item que tots los pabordes y confreres de les confraries de dita ciutat lo dit die de diumenge a la una hora sie en la dita Casa del Consell ab llurs banderas y ciris per acompanyar los dits señors jurats en la dita Seu e daqui acompanyar y seguir la dita solempne professo sots pena de deu sous aqiseu.⁵¹

Tothom havia de fer festa el dissabte i el dilluns, així com les portes i els obradors havien de romandre tancades sota pena novament de deu sous. S'havia de netejar, empaliar i enramar els carrers, places i qualsevol indret per on passés la processó. Es podien prendre branques dels arbres que no tinguessin fruit sense encorrimment de cap tipus de pena; altrament no es podien tocar aquells arbres que fossin destinats a la “deffentio del riu de Ter”.

Item que tothom hage y dega fer festa dit dissapte y dilluns y tenir tancat las portas sots pena de deu sous aqiseu y tambe sots dita pena hagen de agranar mundar empaliar y enramar los carres llochs y plasses per hon passara la dita solempne professo sots la dita pena e, tothom puga pendre sens incorrimment de pena alguna de la rama dels arbres qui no lleven fruyt per enramar los carres pero que no gosen tocar en abres que sien fetes per deffentio de riu Ter ni altres que lleven fruyt en que serment se conserve.⁵²

Aquell dia, donada la solemnitat de la processó, s'havia d'estar a disposició dels jurats elegits ex professo, castigant a aquell que no ho fes. Tothom havia d'aparcar el dol i donar mostres d'alegria. D'altra banda, també era permés fer balls i “altres solassos honestos”; la gent es podia disfressar i fer “mascaras be y honestament”.

Item que tothom sobre la solemnitat de la dita solempne professo hagen estar a ordinatio dels regidors dels dits señors jurats perso elegits y diputats sots la dita pena. Item que tots los tres dias de dissapte diumenge dilluns tots los poblats de dita ciutat homens y dones y llurs families posen lo dol que aporten y mostren gran alegria y fassen balls y altres solassos honestos y ques puga desfrassar y fer mascararas be y honestament.⁵³

Durant els tres dies s'havien de fer lluminàries i altres coses que es tenien per costum. Així mateix, els gironins s'havien de vestir de la millor manera que poguessin per tal de fer els honors pertinents.

⁵¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 101^v-102^r.

⁵² AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 102^r.

⁵³ AMGi, *Manual d'Acords* 1605, f. 102^r.

Item que tots los dits tres dies a les nits tothom fasse lluminarias y altres alegrias ab lluminarias de llanternas de falles granes teya y altres coses segons que per semblants coses es acostumat. Item que durant los dits tres dias tothom se vesta lo millor que pora per demostratio de dita alegria.⁵⁴

En el Consell que es celebrà el 26 d'abril de 1605 es delliberà que dos dies després s'havia de fer una ambaixada per notificar la felix notícia del naixement del príncep, així com s'havia de comunicar el contingut de les dues cartes reials rebudes a propòsit de l'esdeveniment, una del rei i l'altre del lloctinent i capità general del principat de Catalunya. Perquè la ciutat tingués temps de “prevenir” tot allò necessari per festejar el dit naixement, s'acordà disposar-ho tot pel 22 de maig del mateix any. Aquell dia els jurats manaren convidar a tots els insaculats a la Casa del Consell per acompanyar el seguici fins la Seu i sentir les vespres. L'endemà diumenge, a la una, els jurats i els prohoms acudiren a la Casa de la ciutat per sortir en processó. Allà reberen cadascú d'ells una verga blanca i, acompanyats de l'àliga, el gegant, la gegantessa, el drac, el dragolí, nou cobles de ministrils i totes les confraries amb les seves banderes pujaren a la Seu a sentir vespres. Es feu una processó per la Seu on es cantà el Te Deum Laudamus.

Après lo sendema diumenge en la dita professo y a la una hora passat migdie dits señors jurats y promens acudiren en dita casa de la ciutat y allí sels donaren ço es aquireu de dits promens una verga blanca y de aqui encontinent via drete anaren en la Seu ab la aguila gegant gegantessa drac dragoli de dita ciutat ab nou coblas de ministrils acompanyats de todas las confrarias y banderas de aquelles y en dita seu ohiren vespres y selebraren les dites vespres se feu professo per dita seu cantant Te Deum Laudamus per tant ditxosa nova de dit naxement de dit serenissim princep.⁵⁵

La comitiva baixà per les escales de la Seu i anà cap a Sant Feliu, fent la volta davant l'altar major de la capella de Sant Narcís; continuà per la plaça de Sant Feliu, pel carrer de les Ballesteries, la plaça de les Cols, el carrer dels Abeuradors, entrant finalment a la Casa de la ciutat. Davant les banderes de les confraries anaven a cavall tres homes vestits de negre amb gramelletes de tafetà vermell que portaven tabals “y los altres tabals de dita ciutat ab moltes trompetas”.

De aquí entraren a la Casa de la ciutat que es la ronda que se acostuma de fer la vigilia de Corpus y devant las banderas de dites confraries anaven ha avall tres homens ab sons tabals

⁵⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 102^r.

⁵⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 108^v.

de negras vestits ab unas gramalletas de taffeta vermell y los altres tabals de dita ciutat ab moltas trompetas.⁵⁶

El dissabte al migdia, a les torres de Geronella, la de les Anelles, de la Presó, de les del pont i del portal de Carme es llençaren molts tirs de mascles i arcabussos. El diumenge es tiraren també molts mascles, mosquets i arcabussos en les torres anteriors i a la una, després de dinar, els prohoms, amb vergues blanques, ventalls de palma i acompanyats de les confraries, banderes, lluminàries, nous cobles de ministrils, l'àliga, el gegant, la gegantessa, el drac, el dragolí i música de tambors i trompetes anaren a la Seu a sentir vespres. La processó partí novament de la Seu i com era acostumat, feu el recorregut de Corpus.

Lo sendama diumenge que comptarem die de vintydos de migdia assignat per fer dita solempne professo demati y al mitgdie se tiraren molts mascles mosquets y archabussos en las ditas torras y apres dinar al punct de la una hora dits señors jurats y promens acudiren en dita Casa de la ciutat ço es dits promens ab dits vergues blanques y alli se le donaren ventall de palma a quiscu y acompanyats de todas las confrarias banderas y lluminarias de aquellas y de ditas nou cobles de ministrils ab dits aguila gegant y gegantessa drach y dragoli a tambors y trompetas anaren en dita Seu y alli hoyren vespres solempnes y encontinent ditas aquellas parti de la Seu la professo y feu la mateixa ronda que se acostuma de fer la professo de Corpus.⁵⁷

A la processó acudiren el bisbe de la ciutat, les diverses dignitats, els canonges i el clero, tant de la Seu com de Sant Feliu. Anaven vestits amb almusses⁵⁸ i sobrepellissos.⁵⁹ Els ordes de la ciutat portaven la imatge de la Verge i el cap de Santa “Suhafina” de la Seu. Davant el seguici hi anaven sis tambors i trompetes; també un gran nombre de donzelles vestides de blanc amb els cabells solts amb creus i tabernacles. La comitiva comptava així mateix amb quatre cavalls “cotones” i quatre soldats que feien “baterias”. També hi havia un hort “encanyat” enramat d’heures on a dins hi anava un home que cantava “El Rossinyol”.⁶⁰ Era portat per “quatre salvatjes” i dos anaven davant per “guarda”. Es premiava amb vint reals a qui elaborés

⁵⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 108^v.

⁵⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 109^r.

⁵⁸ Segons el DCBV, peça de la indumentària eclesiàstica, que consistia en una caputxa que no sols cobria el cap sinó que s'estenia fins a cobrir els braços.

⁵⁹ Segons el DCBV, el pelliç és una peça de vestir de molt abric, feta o folrada de pell, que generalment no arriba més avall dels genolls.

⁶⁰ És la primera vegada que apareix el nom concret d'una obra musical diferent al Te Deum.

la millor creu i amb trenta a qui fes el millor tabernacle. Els jurats, que foren el jutges, determinaren que la millor creu fou la del monestir de Nostra Senyora del Pilar de l'orde dels agustins i el millor tabernacle fou el del monestir de Sant Josep descalços. Es llençaren molt tirs de mascles, mosquets i arcabussos.

En dita professo assisti lo reverendissim bisbe de dita ciutat las dignitats canonges y clero tant de dita seu com de dita Isglesia de Sant Feliu vestits ab almussas y sobrepallissos y no ab las capas y tambe tots los ordes de dita ciutat y aportaven la image de nostra senyora y lo cap de Santa Suhafina de dita Seu en dita professo anaven davant dits atambors y trompetas moltas donsellas vestidas de blanch ab los cabells estesos las creus y tabernacles ab molta pompa y anaven en dita professo quatre cavalls cotones y quatre soldats fent diversas baterias y apres anaven ballant que amenaven la confraria dels alabadivers y tambe hi hanave un hort encanyat y demunt enrramat de euras y dins hi anave un home qui cantava lo Rossinyol quatre salvatjes aportaven aquell y dos salvatjes que anaven davant per guarda y donaven despres de mes gentil creu vint reals per mes gentil tabernacle trenta reals y aixi dita professo fonch judicat per dits señors jurats jutges de dites coses que permes gentil creu guanyave la del monastir de nostra senyora del pilar de los de Sant Agusti y per mes gentil tabernacle guanyava lo monastir de Sant Joseph dels descalsos y a dit tabernacle.⁶¹

El diumenge després de sopar, una vegada feta la processó, les nous cobles de joglars es distribuiren en els nou cadafals que hi havia.⁶² Els cadafals estaven col·locats davant la Casa de la ciutat, la plaça de l'Oli, davant la casa del jurat Costa “es baix al sol de la pujada de la Seu”, la plaça de Sant Pere, la plaça de Sant Feliu, la plaça de les Cols, la plaça d'en Vila, la plaça de les Monges i davant la casa de mossèn Francesc Moner. Els músics tocaren fins a la mitjanit sense parar i molta gent ballà. El diumenge “entrade nit” es llançaren molts “cuets voladors i tronadors” i es cremaren moltes “escombras”.

Dit die diumenge apres sopar feta la dita professo totes dites nou cobles de jutglars se repartiren ab catafals que havien manat ha fer dits señors jurats y adiuents çoes en quiscu catafal una cobla los quals catafals eren fe çoes hu davant casa la ciutat altre en la plassa del Oli altre davant casa lo señor jurat costa que es baix al sol de la pujada de la Seu altre en la plassa de Sant Pere altre en la plassa de Sant Feliu altre en la plassa de les Cols altre en la plassa den Vila y altre en la plassa de las monjas davant casa mossen Francesch Moner mercader de dita ciutat y dits musichs estigueren sonant en dits cataffals fins a la mitja nit sens mai parar y moltissima gent ballave en demostratio de la gran alegria que havie rebut del avis de dit ditxos naxament de dit serenissim princep.⁶³

⁶¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 109^r.

⁶² El *Manual d'Acords* parla de nou cobles de cadafals, però només detalla la ubicació de vuit d'aquestes cobles.

⁶³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 109^v.

Figura IV.12: Recorregut de la processó per motiu de la nativitat de Felip IV. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Catedral de Girona
2. Basílica de Sant Feliu
3. Carrer de les Ballesteries
4. Plaça de les Cols
5. Carrer dels Abeuradors
6. Plaça del Vi

Figura IV.13: Ubicació de les cobles durant les celebracions per la nativitat de Felip IV.⁶⁴ Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

⁶⁴ No es coneix la ubicació de la cobla.

Taula IV.5: Ubicació de les cobles durant les celebracions del naixement del príncep Felip IV.

1. Davant la Casa de la Ciutat
2. Plaça de l'Oli
3. Davant la casa del jurat Costa ⁶⁵
4. Plaça de Sant Pere
5. Plaça de Sant Feliu
6. Plaça de les Cols
7. Plaça d'en Vila
8. Plaça de les monges devant casa mossèn Francesch Moner ⁶⁶
9. ?

El diumenge al vespre “alguns files” feren lludioladas a la plaça de les Cols. Anaven a cavall i amb molts ornaments. Entraren a la plaça amb una atxa encesa a la mà dreta i una draga pintada a l'esquerra, així com amb moltes lluminàries. Anaven corrent un “envers” l'altre i es tiraren moltes lludiolas com era acostumat fer en aquest tipus de jocs. El diumenge, abans de marxar el sol, es feu una gran lluminària i també s'il·luminaren els diversos carrers i indrets, un total de més de cent quaranta focs i “un quintar de tella”. A cada una de les torres de la ciutat es col·locà una cobla de joglars que tocava fins que duraven les lluminàries.

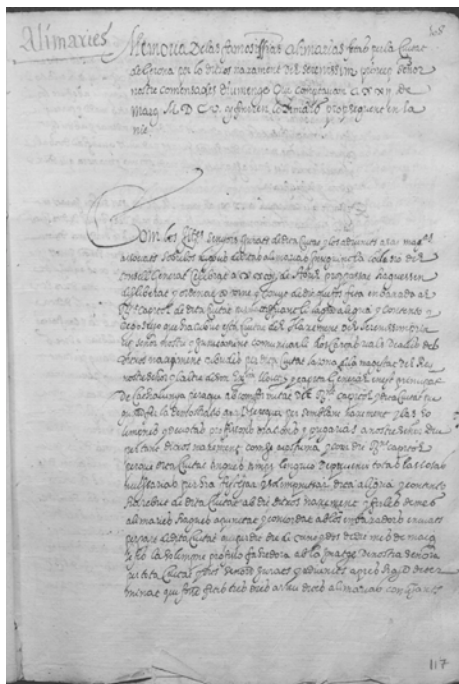
Per los carres y llochs plasses de dita ciutat havia manats posar dits señors jurats y adiuents mes de cent coranta fogs los quals dit vespre manaren ensendre tots per quiscun foguer se dona un quintar e tella y en las ditas torras de las anellas de la preso del pont de Pedra y del portal del Carme y moltes altres torras de dita ciutat y quiscuna torra crema cada nit quatre quintars de teya y las torras que cremaven teya eren moltas en nombre tambe se feu grandissim foch de teya y en ditas torres de la preso del pont de Pedra y del Carme en quiscuna de aquelles se feren posar una cobla de jutglars que sonaven tant quant duraren ditas alimaries dit vespre en las murallas de dita ciutat se feu la lluminaria en sta manera que posaren alt al cap demunt de quiacun marlet y tambe baix sota dits marlets se posa una llanterna axi mateix de paper ab congrasalet dins y per las voras del pont de dita ciutat tambe se posaren moltissimas llanternas.⁶⁷

⁶⁵ Situada “al sol de la pujada de la Seu”.

⁶⁶ Donada la ubicació dels diferents convents femenins de la ciutat en aquesta època i tenint en compte que no he trobat en la documentació gironina la situació de la casa de Francesc Moner, crec que es refereix a la plaça del monestir de Cadins.

⁶⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 110^r.

**Figura IV.14: Nativitat de Felip IV, 8 abril de 1605.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 109^r.**

El diumenge a la nit aquestes lluminàries foren acompanyades del gegant i la gegantessa amb una cobla de joglars i moltes escombres enceses que eren portades per nens que anaven ballant i cridant “visca el príncep” amb grans mostres d’alegria. El dilluns següent a les nou del matí, les diferents cobles s’havien de col·locar als seus cadafals tot el dia fins a la mitja nit. Aquella nit molta gent ballà i hi hagueren moltes màscares per les diferents torres. Es tiraren molts tirs de mosquets i arcabussos tal com es feu el diumenge. El dilluns al vespre es tornaren a fer alimàries, desde les vuit fins les onze de la nit.

Dilluns subsegüent de dit diumenge de mati a las nou horas manaren ab todas las ditas coblas de musichs que quiscuna coblas anas en son catafal ahont tot lo die fins a la mitjanit de aquell estiguessen sonant y moltissimas personas ballant en las quals hi hague moltissimas mascarar per todas ditas torras se tira molts tirs de mosquets y archabussos conforme se feu dit die de diumenge.⁶⁸

El dilluns es feren alimàries i foren acompanyades pel gegant, la gegantessa, els quatre cavalls “cotones” i quatre soldats que anaven a la processó acompanyats de tambors, d’una

⁶⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 110^v.

cobla de joglars i d'escombres enceses portades per nens. Aquests anaven ballant durant el recorregut, i també ho feren quan arribaren al monestir de Santa Clara.

Dit dilluns fentse dites alimaries tambe lo gegant gegantessa y los quatre cavalls cotones y dits quatre soldats que anaven ab dita professo dit diumenge acompanyats de dits atambors de una cobla de jutglars y de moltas escombras ensesas que portaven los minyons els quals havien comprades dita ciutat anaren per tota ciutat ballant conforme feren dit dissapte vespre y tambe anaren sta ballan dins lo pati y esglesia del monastir de Santa Clara de dita ciutat.⁶⁹

El dilluns al vespre “els obres de dita isglesia de Sant Feliu” acompanyats d’alguns parroquians convidaren als jurats per sentir l’ofici l’endemà dimarts i donar així les gràcies “ha nostre señor de tant ditxos naxament”. El dimarts el jurats pujaren a Sant Feliu acompanyats d’un gran nombre de prohoms per “ohir solempne offici” que es celebrà a l’altar major amb molta solemnitat. També hi havia les nou cobles de ministrils i la imatge de “nostre señor”, així com molts tirs de mosquets i arcabussos. Una companyia d’uns cent quaranta soldats es col·locaren fent filera de dos davant dels jurats i darrere “dita companyia” anaven les nou cobles de ministrils, també de dos en dos. Així acompanyaren als jurats a la Casa de la ciutat passant pel carrer de les Ballesteries, per la plaça de les Cols i pel carrer de l’Abeurador, fins arribar a la Casa de la ciutat. Després de dinar, les cobles de músics, cada una en el seu cadafal, estigueren tocant fins a la mitjanit d’aquell dia per la multitud de persones que ballaven i portaven màscares. També es tiraren molts tirs de mascles, mosquets i arcabussos, com els dies anteriors.

Una companyia de soldats que podia ser cent y coranta se posaren davant dits señors jurats fent filera de dos en dos y darrera dita companyia anaven dites nou cobles de ministrils seguint lo mateix orde de dos en dos y axi acompanyaren a dits señors jurats fins en dita casa de la ciutat sonant dits musichs y tirant dita companya de soldats continuament fins haguren dexats dits señors jurats en dita Casa de la ciutat y passaren per lo carrer de las Ballesterias la plassa de las Cols y carrer del Abeurador y essent dits señors jurats en dita Casa de la ciutat dita companyia de soldats se despedi tirant molts tirs. Dit die apres dinar las ditas coblas de musichs quiscuna en son catafal y alli estigueren sonant fins a la mitja nit del dit die y moltissimas personas ballant y tambe se tiraren en ditas torras dit die moltissimas tres de mascles mosquets y arcabussos conforme se feu ab los dits tres de diumenge y dilluns.⁷⁰

⁶⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 110^v.

⁷⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 110^v.

Aquest mateix dia, a les tres de la tarda, es feu una “companyia” de quatre cents homes, arcabussers, mosqueters, piquers i alabarders, amb soldats i molt nens vestits per l’ocasió; anaren cap al monestir del Carme i feren “ronda” per tota la ciutat i el mercadal, novament amb molts tirs. El dimarts es continuà amb les lluminàries i el “fochs”. Els tres dies que duraven les alimàries, a més del dissabte, s’havia d’anar amb gramalles forrades de brocadello,⁷¹ amb els costats i les “ales” de les gramalles de grana i pells.

El dits señors jurats tots dits tres dies de ditas alimarias⁷² y tambe lo dit die de dissapte anaren ab les gramalles forradas de brocadello ço es los costats y les ales de ditas gramalles conforme aportaren forrades la de grana ab pells.⁷³

Durant aquests tres dies el jurats havien de trobar-se a les set del matí a la Casa de la ciutat i allà havien de donar caritat als pobres, a cadascú un pa de sis unces. Cada dia es repartiren vuit quarteres de forment en pa cuit, de manera que en els tres dies es sumà un total de vint-i-quatre quarteres. A la crida que es feu dissabte es decretà que els dies que duraven els festeigs s’havia de fer festa i les portes i obradors havien de romandre tancats. Tots els dies de les alimàries els arcabussers i els mosqueters que havien de tirar a les torres al migdia havien d’anar a casa del jurats; allà es feu la salva amb molt tirs de mosquets i arcabussos. Durant els tres dies, la bandera de la ciutat estigué posada a una de les finestres de la Casa de la ciutat. Així mateix, durant tres dies sonaren continuament tambors per tota la ciutat. Als cadafals, que estaven molt bé tapissats de “draps de rasos” es col·locaren tres cartrons de mig full amb les armes de la ciutat pintades, un a cada costat del cadafal i un altre al mig.

Tots dits tres dias dits señors jurats a les set hores de mati de quiscun die se trobaren en dita casa de la ciutat y alli donaren caritat als pobres que alli anaren un pa aquiscu de pesde sis onses cadascu y gastaren cada dia de dits tres dias vuyt corteras de forment en pa cuyt que entre dits tres dies foren vint y quatre corteras de forment. Lo dit dissapte dits señors jurats manaren fer crida que tothom en dita ciutat tingueren dits tres dias todas las portas y obradors tancats y fessen festa com de fet tothom los tingueren tancats y feren festa tots los dits tres dias. Tots tres dias de ditas alimarias los archabussers y mosqueters que tenian carrech de tirar en ditas torras en lo mitg del die anaren en les cases de cadahu de dits señors Jurats y alli los feya la salva ab molt consert tirant molts tirs de mosquets y archabussos y tots dits tres dies la bandera de camp que te dita ciutat estigue arbolada en una de las finestras de dita casa de la ciutat y tambe tots dits tres dias anaren per dita ciutat continuament molts atambors sonant y los dits catafals estaren molt ben antapissats de

⁷¹ Segons el DCBV, (segles XVI i XVII), teixit de seda i or, més lleuger que el brocat.

⁷² Segons el DCBV, il·luminació feta amb molts de llums, per senyal de festa.

⁷³ AMGi, *Manual d’Acords*, 1605, f. 110^v.

draps de rasos y ab tres cartrons de mitg fulls ahont estaven les armes de dita ciutat pintadas posades dites armes en cada costat de catafal y una en lo mitg.⁷⁴

Els jurats i altres persones feren “moltes diversitat de poms”, pintats amb les armes de la ciutat i amb llums a dins. També s’inventaren motets i versos i enigmes en honor al rei i al príncep. Els pares descalços feren una creu de foc amb alimàries “cosa digna desser vista”.

Y los dits magnífichs jurats y altres particulars se assenyalaren en las alimarias fent molts diversitats de poms ab los quals estaven pintadas las armas reals y de la ciutat ab llums de dins ab molts inventions de motets y versos y enigmas en alabansa del Rey y del princep de la ciutat y los pares descalsos ab les alimaries feren una creu de foch cosa digna desser vista.⁷⁵

d. Carles d'Àustria, 15 de setembre de 1607

El dimarts 2 d'octubre de 1607 el Capítol de la ciutat convidà als jurats de la ciutat “perque fossen servits assitiren dits offici y professo” l’endemà i fer els honors oportuns pel naixement del príncep. És així que el dimecres, el jurats, acompanyats d’un gran nombre de prohoms anaren a la Seu “per fer Te Deum Laudamus de tant ditxosa nova” i sortir en processó.

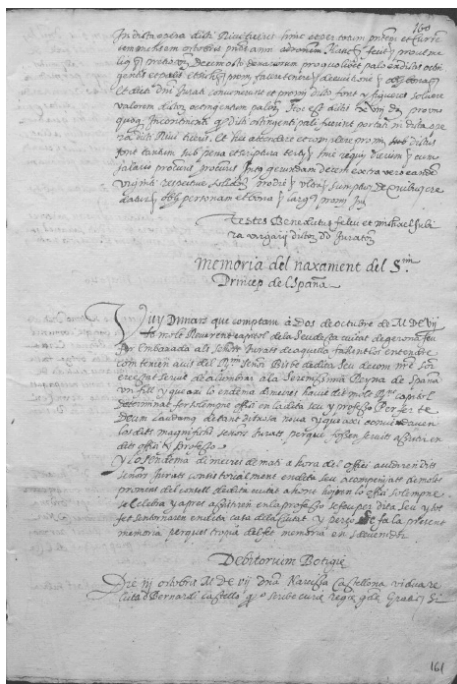
Vuy dimars que comptam a dos de octubre de MDCVII lo molt reverent Capítol de la Seu desta ciutat de Gerona feu fer embaxada als señors jurats de aquella fassentlos entendre com tenen avis del reverend señor bisbe de dita Seu de com nostre senyor ere estat servit de alumbrar a la serenissima Reyna de España un fill y que axi lo endema dimecres havie dit molt reverent Capítol determinat fer solempne ofici en la dita Seu y professo per fer Te Deum Laudamus de tant ditxosa nova y que axi convidaven los dits magnífichs señors jurats perque fossen servits assistiren dits offici y professo. Y lo sendema dimecres de mati a hora del ofici acudiren dits señors jurats consistorialment en dita seu acompanyats de molt promens del Consell de dita ciutat ahot hoyren lo ofici solempne se celebra y apres assistiren en la professo se feu per dita Seu y tot fet sen tornaren en dita Casa de la ciutat.⁷⁶

⁷⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 111^v.

⁷⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 111^v.

⁷⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1607, f. 160^r.

Figura IV.15: Nativitat de Carles d'Àustria, 15 de setembre de 1605.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1605, f. 160^r.

e. Baltasar Carles, 19 de novembre de 1629⁷⁷

Al *Manual d'Acords* del 19 de novembre de 1629 es publicà un “adjunctio de les alimarias” on es deliberà i s’ordenà que per motiu de la notícia del naixement del príncep Baltasar Carles es procedia a celebrar els festeigs en el seu honor. El dissabte 8 de desembre a migdia, dia de Nostra Senyora de la Concepció, començaren les festes amb gran solemnitat, amb tirs de mascles i arcabussos, música de ministrils, de trompetes, tambors, i so de campanes. També es convidà a tots els monestirs. Les festes s’havien de celebrar fins el dimarts 11 de desembre a les cinc de la tarda. Les nits de dissabte, diumenge i dilluns es feren alimàries per tota la ciutat, per les muralles i les torres.

Dissapte die de Nostra Senyora de Conceptio proxim vuyt que comptarem vuyt de desembre al mitgdie se comensaren las festas per dit Consell general deslberades fer ab la major pompa que sie posible ab tirs de molts mascles archabusos mosquets so de coblas de ministrils y de trompetas, tocamet de altambors y repicament de campanes y que per aso se conviden per part de la ciutat tots los monastirs y que esta solempnitat se vaja continuant fins al dimars a les 5 hores proxim vinent que comptarem a onse de dit mes de desembre a

⁷⁷ Cinquè fill de Felip IV, únic baró.

la hora del migdia y que dit dissabte dilluns y diumenge, a las nits se fassan per tota ciutat, y en las muralles y torras della las degudas y acostumadas alimarias.⁷⁸

El dissabte dia de Nostra Senyora, després de dinar, els jurats, acompanyats “de la major promanada” possible, així com de totes les confraries de la ciutat amb les seves banderes, els gegants, l'àliga i altres animals, anaren consistorialment a la Seu a escoltar el Te Deum Laudamus. El Capítol determinà fer les celebracions aquell dia, tal com es feia al Corpus “ab mes solemnitat” si era possible. L'endemà es pujà a la Seu a sentir l'ofici i després de dinar es tornà amb la mateixa solemnitat a sentir les vespres, assistint a la processó que el Capítol feia per la ciutat. La capella de la Casa de la ciutat havia d'estar adornada de la millor manera possible i a l'altar cremaven dos llums de cera blanca des del migdia de dissabte fins dimarts a “les hores proxim a mig dia”. La música sorda⁷⁹ sonà “en dita capella” el diumenge, dilluns i dimarts i es celebraren i s'escoltaren totes les misses possibles. Els jurats foren els encarregats de “conduir y llogar” sis cobles per tocar tots aquells dies. Al migdia i “al toch de les oracions per las torras y campanas” les cobles de músics, situades als cadafals que es feren per l'ocasió, havien d'estar a les seves respectives ubicacions. A cada un d'aquest llocs s'havia de fer un cadafal amb “un señal de paper gran” amb les armes de la ciutat.

El dissabte, dilluns i dimarts es repartí als pobres sis quarteres de forment amb vuit unces de pa cuit a l'hora establerta pels jurats. Es donà un premi de cinquanta reals a qui fes el millor hivernacle i trenta a qui elaborés la millor creu; els jurats n'eren els jutges. Es confeccionaren també quatre banderes carmesí per quatre trompetes, les quals havien d'estar ben pintades amb les armes de la ciutat.

Item que sian donadas per premi de qui millor invencio de tabernacle fara sinquanta reals, y aqui fara millor invencio de creu trenta y que sian jutges dits señors jurats. Item ques prenga donat carmesi per fer quatra banderas per quatra trompetas, las quals banderas hajan de estar ben pintades ab las armas de la ciutat a cada part ab los serrells de seda per las voras y ab los cordons del mateix.⁸⁰

⁷⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1629, f. 173^v.

⁷⁹ Segons el *Diccionario técnico de la música* de Pedrell, *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona*, I (Vilanova i Geltrú: Oliva Imp., 1908), p. 9-15, *Música sorda ó baixa*. Decíase antiguamente en Cataluña de la que solía figurar en festejos y procesiones, compuesta de coblas de arpas, laudes y vihuelas de arco, de tiorbas, tamborinos y guitarras, etc. Con el tiempo las coblas de la música sorda se compusieron solo de ciegos como las que figuran en la actualidad en esta capital en la procesión del Corpus.

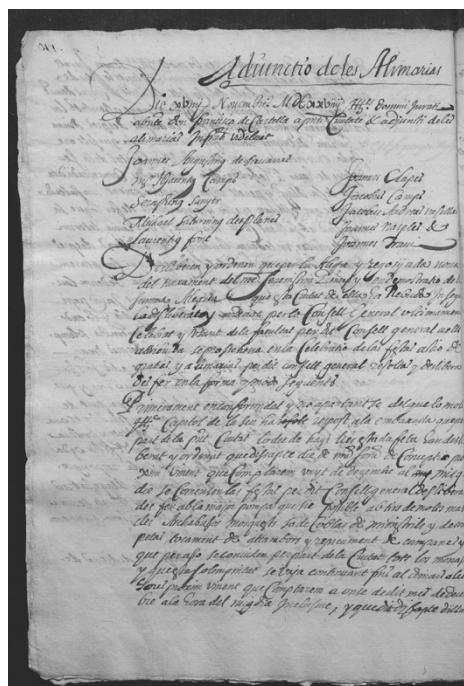
⁸⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1629, f. 174^v.

Figura IV.16: Ubicació de les cobles de músics a Girona durant la cerimònia del naixement de del príncep Baltasar Carles, 1629. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Davant la Casa de la ciutat
2. Plaça de les Cols
3. Carrer de la Força
4. Plaça de Sant Francesc
5. Plaça del Mercadal
6. Plaça de Sant Pere

**Figura IV.17: Nativitat de Baltasar Carles, 19 de novembre de 1629.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1629, f. 174^v.**

3. CASAMENTS

Els enllaços també comportaven tot un seguit de celebracions: banquets amb molts convidats, música, balls, braus i canyes. Aquestes sempre eren reflex del poder adquisitiu dels contraents o de llurs famílies. El *Manual d'Acords* inclou la descripció de les celebracions a propòsit del casament de Ferran amb Germana de Foix i les cerimònies que festejaren les dobles noces el 1615 d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó el 1615.

a. Ferran d'Aragó i Germana de Foix, 19 d'octubre de 1505

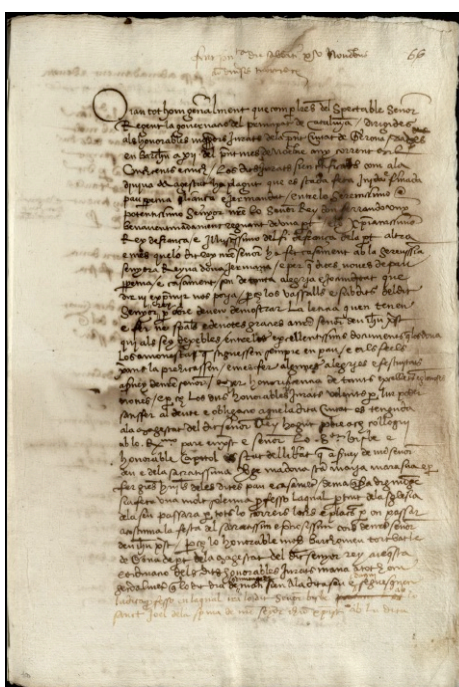
El 12 de novembre els jurats reberen una carta⁸¹ del rei comunicant el seu casament amb Germana de Foix, que va tenir lloc per poders el 19 d'octubre del mateix any, així com la nova pau amb França. Es feu una crida, tal i com estava establert, per comunicar les bones noves i indicant als ciutadans que havien de mostrar la seva alegria durant els tres dies que duraven els festeigs, aparcant el dol i fent “alimaries e altres alegries”. També s’anunciaven balls i altres

⁸¹ Vegeu Document *Manual* 10 dels Apèndixs.

solaços. Els carrers i places per on havia de passar la processó s'havia de “empaliar mondar e agranar”. El diumenge es feu una processó seguint el mateix recorregut que la de Corpus; “quatre preveres” portaven una imatge d'argent

de nostra dona e en la ma portava lo dit Sanct Joel de la espina, a talem que portaven lo batle, quatre jurats e.j. ciutada, e ab entorn XII prohomens ab ciris blanchs com es la festa de Corpus.⁸²

Figura IV.18: Casament de Ferran d'Aragó i Germana de Foix, 19 d'octubre de 1505. AMGi, *Manual d'Acords*, 1505, f. 66^v.

b. Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, 16 desembre de 1615

El 24 d'octubre el rei envià un carta als jurats per informar a la ciutat de la bona notícia de les dobles noces dels seus fills.

El Rey

Amados y fieles nuestros. Importando lo que se dexa considerar el buen sucesso de los casamientos del principe y Reyna infanta mis muy caros y muy amados hijos de que ja teneys notitia, y siendo tan necessario en estas ocasiones implorar el auxilio divino para

⁸² AMGi, *Manual d'Acords*, 1505, f. 66^v.

que mayor se encaminen y dispongan, desseo que se haga esto en todas las ciudades villas y lugares destos principados y condados por medio de una missa cantada y processiones generales y assi os encargo y mando que en lo que os tocare ordeneis que se executa y cumpla luego con mucho fervor y devocion. Datts en Burgos a XXIII de octubre MDCXV
Yo el Rey⁸³

Després de rebre la carta els jurats triaren els comissaris que havien d'anar al Capítol de la Seu per fer ambaixada i transmetre el contingut de la mateixa i poder així portar a terme el que el rei demanava. El Capítol respongué que normalment era ell que rebia les cartes reials i que “no entenien fer ningunes demostracions” fins que no tinguessin notícies del monarca. Atesa la resposta, es feu una “promenada” per fer ambaixada al bisbe i comunicar-li el contingut de la missiva i el que havia passat amb el Capítol. Els ambaixadors deixaren la carta al bisbe i aquest determinà que ell mateix intercediria per arribar a un acord amb el Capítol, proment tornar la resposta als jurats “dins pochs dies”;⁸⁴ aquesta es tornà el 2 de desembre a través del seu oficial. El Capítol es mantingué en la mateixa postura inicial, així és que els jurats, ateses dites respostes, feren el mateix dia una “promenada” per solucionar l'assumpte. Arribat finalment a un acord, s'establí celebrar “tres dies arreu” un ofici cantat cada dia “ab musica y tota la solempnitat possible” i fer una processó “ab molta pompa”, tal com es feia el dia de Corpus. Havien d'assistir totes les confraries amb les seves banderes i lluminàries, l'àliga, el gegant, la gegantessa, el drac, el dragolí i la mulassa. S'havia de partir primer de la basílica de Sant Feliu, continuant per aquelles esglésies i monestirs que determinaren els jurats. Es feu una crida per tal de fer extensiva aquesta informació a tots el gironins.

Lo mateix die a la qual han fet entendra totes les dalt dites coses per aquels aconsellen lo que sie del mes del servey de deu nostre señor y desa magestat, la qual promanada aconsella a dits señors jurats que ateses dites respostes ques fessen selebrar tres dies arreu un officí cantat solempne cada dia ab musica y ab tota la solempnitat possible y que sie feta cada die de dits tres dies una professo ab molta pompa ab que y asistescan totes les confraries, banderas, luminaria, aguila, jagant, jagantessa, drag, dragoli y mulassa axi y conforme se fa ab la professo de Corpus, y ques comensa primer en la iglesia de Sant Feliu, y apres en les altres que aparexera a dits señors jurats y ques fasse crida publica notificant al poble dites coses”.⁸⁵

⁸³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1615, f. 154^r.

⁸⁴ Foren Hieronim Andreu, Seraphi Sunyer, Lorens Font i Antoni Laudes.

⁸⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1615, f. 154^v.

A la crida, que es publicà a so de tubes i dos anafils, es convidava a mostrar les alegries que la notícia havia de despertar en els “fidelíssims vassalls”, de manera que havien de donar les gràcies a Déu i “suplicar a la divina clemència”. Els jurats arribaren a l’acord amb el Capítol que el dissabte següent, dia 29, després de les vespres, s’havia de cantar de manera solemne el Te Deum Laudamus a Sant Feliu. El veguer Galceran de Llupia i el ciutadà Joan Bas, batlles de la ciutat, establiren que tothom, fos home o dona i amb independència del seu estament, grau o condició havia d’assistir el dissabte a la basílica de Sant Feliu quan les campanes toquessin, per sentir el Te Deum Laudamus. Els pabordes i confreres estaven citats a la una a la Casa de la ciutat amb les seves banderes i ciris per acompanyar així als jurats a escoltar l’ofici i a formar part de les processons que es feren, multant amb deu seus a qui no ho complís.

dits señors jurats manen a tothom generalment de qualsevol estament, grau o condicio sien que lo dit die de dissapte mes propvinent quant les campanes de la isglesia de Sant Feliu tocaran tothom e tota dona vagen en dita isglesia de Sant Feliu per hoyr les solempnes vespres en lo dit himne te Tedeum laudamus y que tots los pabordes y confreres dels officis de dita ciutat dit die de dissapte a la una hora apres mig die sien en la Casa del Consell de dita ciutat ab llurs banderes per acompanyar als dits señors jurats a la dita solemnitat.⁸⁶

De la mateixa manera, el diumenge, s’havia de celebrar també a Sant Feliu l’ofici cantat amb orgue i a la tarda una processó solemne. L’endemà dilluns, la missa havia de tenir lloc al monestir de predicadors on també s’havia de fer una processó pels claustres. El dia següent, els dimarts, s’havia de celebrar un ofici i una processó pels claustres, aquesta vegada, del monestir de Sant Francesc. Durant els dies que duraven les festes, dissabte, diumenge, dilluns i dimarts, es comptava amb la presència del drac, el gegant, la gegantessa, l’àliga i altres animals.

Y lo endema dimars se fara tambe officí cantat en la isglesia del monestir de Sanct Francesch ahont no res manco se fara encontinent celebrat dit ofici tambe solempne professo y lo ambit y claustres de aquell, e la dita ciutat dits dies de dissapte diumenge dilluns y dimars traura lo drag jagant, jagantessa aguila, y altres animals que te per regosyar per totes les vies possibles dites solempnes professons y festivitats.⁸⁷

Tothom havia de fer festa el dissabte, dilluns i dimarts, fins a mig dia. Les portes dels obradors havien d’estar tancades, sota pena de deu sous a qui ho contravingués. També es penava a tot aquell que no netegés els carrers, corts i places per on passaven els jurats. Qualsevol

⁸⁶ AMGi, *Manual d’Acords*, 1615, f. 164^v-165^r.

⁸⁷ AMGi, *Manual d’Acords*, 1615, f. 165^r.

que anés a les processons havia d'estar a disposició dels "regidors", elegits per l'ocasió, multant-se a tot aquell que no ho complís. Els ciutadans havien d'arraconar el dol, mostrant gran alegria i fent balls i altres solaços. Estaven autoritzats a disfressar-se i podien fer "mascaras be honestament"; durant aquests dies, la gent havia de vestir-se amb les seves millors robes. També s'autoritzava a fer lluminàries, llanternes "e de falles teya y altres coses", tal com s'acostumava.

Item que tothom hage y dega fer festa dits dissapte dilluns y dimars fins al mig die y tenir tancades les portes y obradors sots dita pena de deu sous aqiseu y tambe sots dita pena hagen en dits dies de agranar, mundar y natejar los carrers llochs y plasses per hont passaran dits señors y jurats. Item que tot hom que anira en dites solempnes professons hagen de estar a ordinacio dels regidors per dits señors jurats perço elegits y deputats sots dita pena. Item que tots los dits dies de dissapte diumenge, dilluns y dimars tots los poblats de dita ciutat homens y dones y llurs familias posen lo dol que aporten y monstren gran alegria y fassen balls y altres solassos honests y ques puguem desfressar y fer mascaras be y honestament. Item que tots los dits dies a les nits tothom fasse lluminaries altres alegries ab lluminarias de llanternes e, de falles teya y altres coses segons que per semblants cosas es acostumat. Item que durant los dalt dits dies tothom se vesta lo millor que pora per demostracio de dita alegria.⁸⁸

El 16 de desembre de 1615 es documenta al *Manual d'Acords* del mateix any una ordinació, a propòsit de les cerimònies de les dobles núpcies dels prínceps, Anna amb el rei de França, Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó. Durant aquells dies, la ciutat havia de compartir la joia amb els matrimonis per motiu de les seves noces; és per això que s'havien de fer processons, pregàries i alegries. El primer dia de celebracions, el dissabte 19 de desembre, cap a migdia, s'havia de llençar davant la Casa de la ciutat "los mascles ço es sis" i les cobles de ministrils havien de ser també davant la Casa de la ciutat una estona abans, així com les trompetes, els tabals, els mosqueters i els arcabussers; els músics acompanyaven als jurats, al secretari, al síndic i al clavari a escoltar les vespres fins a Sant Feliu. També formaven part de la comitiva les confraries, amb les seves lluminàries i banderes. Acabades les vespres, el seguici baixava per les escales de Sant Feliu, continuava pel carrer dels Perolers, de les Ballesteries, per la plaça de les Cols, pel carrer de l'Abeurador, arribant a la Casa de la ciutat.⁸⁹

⁸⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1615, f. 165 -165^v.

⁸⁹ El recorregut variava poc respecte el que es seguia el dia de Corpus, que començava a la Catedral.

Figura IV.19: Recorregut del seguici en motiu de les noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, diumenge 19 desembre de 1615. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Sant Feliu
2. Carrer dels Perolers
3. Carrer de les Ballesteries
4. Plaça de les Cols
5. Carrer d'Abeuradors
6. Plaça del Vi

Primo que la vigilia die de dissapte mes propinent que comptarem a 19 del corrent mes de decembre al mig die se ha de tirar devant la Casa la ciutat los mascles ço es sis y que totes les cobles dels ministrils sien en dita casa y ha sonar una estona y les trompetes y tabals y los moscaters y arcabusses y fer salva, devant dita Casa de la ciutat y dels señors jurats secretari sindich y clavari. Lo apres dinar tenen de esser en dita Casa de la ciutat los musichs per acompanyar a vespres en Sanct Feliu als señors jurats ab les confraries luminaries y banderes y lo dit die se daran les vergues y venint apres de vespres se passara per la escala de Sanct Feliu per lo carrer dels Parolers, Ballesteries, plassa de les Cols y per lo carrer del Abeurador.⁹⁰

Aquell mateix dissabte al vespre, es feren alimàries a la Casa de la ciutat “ab grasalets y lanternes” i les cobles de ministrils havien de ser-hi novament. Es tiraren mascles “al toch de la oracio” i a continuació es feu la salva a la Casa de la ciutat on hi eren els jurats, el secretari, el síndic i el clavari. L’endemà diumenge es tornà a anar a Sant Feliu a escoltar l’ofici “que era cantat a cant de orga”. Tots els ministrils havien d’estar preparats a la Casa de la ciutat, així com els arcabussers i els mosqueters per acompanyar als jurats a sentir l’ofici, fent les salves. També es llençaren sis mascles al “toch de la oracio”.

Després de dinar, els jurats tornaren a visitar la basílica de Sant Feliu, acompanyats dels homes insaculats, de les confraries amb les lluminàries i banderes, de la música de ministrils, de la música sorda, dels tambors, trompetes, la mosqueteria, de l’arcabusseria i dels animals de la ciutat. Les celebracions continuaven amb una processó que es feia a la basílica de Sant Feliu i als voltants. Als jurats i als prohoms se’ls havia de donar “un ram aquisiu de or barbari” i una vegada acabada la processó, se’n tornaven cap a la Casa de la ciutat pel cementiri de Sant Feliu.⁹¹ Passaven pel carrer del Llop, per davant l’ Hostal de l’Àngel, pel carrer de la Barca, per la plaça de Sant Feliu, per les Ballesteries, per la plaça de les Cols, pel carrer de l’ Abeurador, arribant finalment a la Casa de la ciutat.

Lo dit diumenge apres dinar se anira en la matexa isglesia de Sant Feliu acompanyats dits señors jurats del promens insiculats, de les confraries luminaries y banderes, musica de ministrils, musica sorda atambos trompetes, mosqueteria, y archabusseria y los animals de la ciutat y en dita isglesia y per lo rededor della se fara dita professo y a dits señors jurats y a dits promens sels hage de donar un ram aquiseu de or barbari y feta dita professo sen tornaran exir per lo semetiri de dita isglesia de Sanct Feliu que es a la part de sents devallat y lo carrer del Llop per davant lo Hostal del Angel y lo carrer de la Barcha per la plassa de Sanct Feliu y passen per les Ballesteries y plassa de les Cols y de dit carrer Abaurador y drete via a Casa la ciutat.⁹²

⁹⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1615, f. 163^v.

⁹¹ La basílica de Sant Feliu estava envoltada per cementiris.

⁹² AMGi, *Manual d’Acords*, 1615, f. 163^{r-v}.

El diumenge al vespre es feren les mateixes alimàries, tal com havien tingut lloc el dissabte, fent els arcabussers i els mosqueters les mateixes salves davant de la Casa de la ciutat; novament, “al toch de la oracio” es llençaren sis mascles. L’endemà dilluns al matí, s’anà fins al convent de predicadors⁹³ a “oyr lo ofici de nostra señora solemne ab la mateixa pompa que esta dalt dit” i després es feu una processó “per les claustres y ambit”. A la tornada, el seguici passà per la plaça de l’Oli, per davant la presó, per l’Argenteria, la plaça de les Cols, per tornar finalment a la Casa de la ciutat pel carrer de l’Abeurador. Al vespre d’aquell mateix dilluns, es feren les mateixes alimàries i les mateixes salves, com ja s’havia especificat abans; també es tiraren sis mascles. El dimarts al matí s’anà fins a Sant Francesc a sentir “lo ofici del esperit sant”. Després es feu un processó pels claustres i en tornar es passà per la plaça de Sant Francesc, pel carrer dels Canaders, el carrer de l’Albareda i finalment s’arribà a la Casa de la ciutat. També es llençaren mascles novament davant la Casa de la ciutat. Durant els tres dies que duraren les festivitats es repartí una “almoyna de pa cuyt als pobres gastant tres quarteres de blat cada dia”. També sonaren les campanes de les diferents esglésies i monestirs. Cada dia es posaren dotze ciris “de tres unces” a Sant Feliu i a les esglésies on es tenia per costum celebrar els oficis “ys traura patentinet dit Santissim Sacrament” per col·locar-lo en els altars majors de les diferents esglésies.

Lo dimars demati subsegüent se te de anar al monastir de Sanct Francesch a oyr lo offici del Esperit Sanct solemne ab la mateixa pompa que esta dalt dit exceptat que noy haura predica y se fara professo per les claustres y ambit la tornada passaran per lo pla de Sanct Francesch per lo carrer dels Canaders, per lo carrer de la Albareda y dreta via a Casa de la ciutat, y lo mateix mati de dimars fassan dits archabusses y mosquetes les mascles salvas davant la Casa la ciutat als dits señors jurats secretari sindich y clavari. En cada hu dels dits tres dies en alsant nostre señor se tenen a tirar los mascles y archabusseria y mosqueteria en la isglesia hahont se celebra. A cada hu dels dits tres dies se donara en Casa la ciutat una almoyna de pa cuyt als pobres gastant tres quarteres de blat cada dia. En dits dies se ha de fer per les isglesies y monastirs lo trillo ab les campanes regosyant dites festivitats en senyal de alegria. En passats dits dies se te de trauer per los monastirs de dita ciutat patentment lo Sanctissim Sacrament repartintse entre ells hun dia cada monastir. En que dit clavari envie dotse siris de tres onces en quiscuna de les dites isglesies de Sant Feliu y dels dits monastirs hahont se celebraran dits officis ys traura patentinet dit Santissim Sacrament per posar en los altars mayors de dites isglesies.⁹⁴

⁹³ Convent de Sant Domènec.

⁹⁴ AMGi, *Manual d’Acords*, 1615, f. 164^{r-v}.

Figura IV.20: Casament d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, 16 de desembre de 1615. AMGi, *Manual d'Acords*, 1615, f. 163^v.

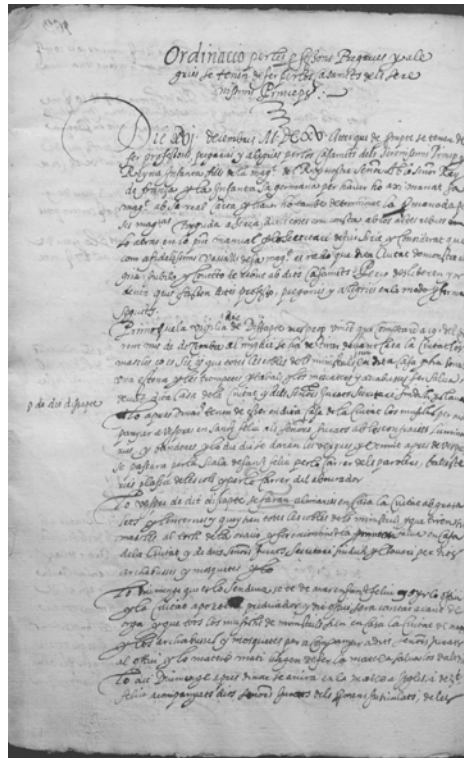

Figura IV.21: Noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó. Impressió anònima. Museu Carnavalet. Història de París.

El 13 de desembre de 1615 es recullen els següents pagaments efectuats a propòsit de les noces del príncep Felip i la infanta Anna amb el rei de França Lluís XIII i la seva germana Isabel.⁹⁵ De la mateixa manera que a l'entrada del rei de 1548, es registren un gran nombre de conceptes que en aquesta ocasió recullo en la seva totalitat, per tal de plasmar la gran magnitud que tingueren les celebracions. Vegeu Taula IV.6.

Taula IV.6: Despeses per les dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII i Felip IV amb Isabel de Borbó, 1615.⁹⁶

Concepte	Quantitat a percebre
Primo per quatre grosses de cuets a Joan Ribera parayre a 4 lliures la grossa	16 lliures
Item a Rafel Baro sastre per lo port de aguila per los quatre dies y per los gastos de fer lo venir de Palamos	7 lliures
Item a la cobla de ministrils de Juan Pujades musich que eren sinch musichs per haver sonat dits quatre dies y lo die se feu la crida per tota ciutat	10 lliures
Item a la cobla de ministrils de Andreu Ponsati que eren quatre per haver sonat en dits dies	6 lliures
Item a la cobla de ministrils de Francesc Pou que eren quatre per haver sonat en dits dies	4 lliures
Item a la cobla de ministrils den Campells que eren quatre per haver sonat en dits dies	4 lliures
Item a Jaume Julia per la musica sorda que eren set musichs que sonaren	7 lliures
Item a Francesch Comes per lo port del dragoli	1 lliura i 10 sous
Item a Guillem Landrich per lo port de la mulassa	2 lliures?
Item a Narcis Sabater per lo port del jagant	1 lliura i 10 sous
Item a Baldiri Soler per lo port de la jagantessa	1 lliura i 10 sous
Item a Francesch Mallol corredor per tres tabals y quatre trompetas han servit en tots los alt dits dies	4 lliures i 8 sous
Item a Pere Anes Manya per setze soldats de archabusseria y mosqueteria tiraren en dits dies ... quatre fogs per quiscu y per quiscu die	12 lliures i 12 sous

⁹⁵ *Manual d'Acords*, 1615, f. 167^v.

⁹⁶ *Manual d'Acords*, 1615, f. 167^v-169^v.

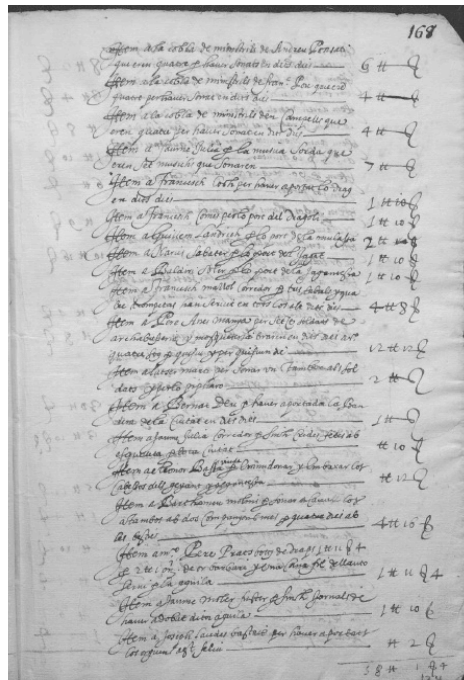
Concepte	Quantitat a percebre
Item a Latser Marti per sonar un tambor als soldats y per lo piphano	2 lliures
Item a Bernat Deu per haver aportada la bandera de la ciutat en dits dies	1 lliura
Item a Jaume Julia Corredor y sinch crides fetes ab esquilleta per tota la ciutat	20 sous
Item a Leonor Bassa viuda per emmidonar y embaxar los cabessos dels gegant y gegantessa	12 sous
Item a Barthomeu Molins per sonar a cavall los atambors ab dos companyons mes per quatre dies ab les besties	4 lliures i 16 sous
Item a mossen Pere Prats, botiguer de draps, 1 lliura 11 sous 4 diners per 2 lliures 1 onza de or barbari y una cana fil de llauto servi per la aguila	1 lliura, 11 sous i 4 diners
Item a Jaume Moller fuster per sinch jornals de haver adobat dita aguila	2 lliures i 10 sous
Item a Joseph Laudes Bataie per haver aportat los orguens a Sant Feliu	2 sous
Item a Arnau Monvila, polvorer, per lo tir de sinquanta quatre mascles, a rao tres sous perquiscun tir	8 lliures i 2 sous
Item a Narcis Bataie per lo servey de sis dies de aportar terra encendra teya y altres coses	3 lliures i 4 sous
Item a Roch Negrell per haver aportat los draps de ras, lo talem y nateiar les instancias de Casa la ciutat	8 sous
Item an en Montesarto Vintar per sis quintars teya, a rao 5 sous lo quintar	1 lliura i 10 sous
Item per 60 vergues vermelles per los qui acompanyen los jurats	6 lliures
Item per los coloms de la aguila respadura tirketes y claus	9 sous
Item a mossen Miralles per vuyt dotsenes de miralls de or barbari petis i sis rams grans	10 lliures i 16 sous
Item a mossen Mates pintor per setze plumes pe la aguila 1 sou pluma y per lo pintor de tres poms feu per les alimaries	1 lliura i 4 sous
Item per les palancas se feren a Onyar	8 sous
Item a Latzer Francesch droguer per los ciris enviats al monastir y per una atoxa de cera groga y una lliura aygua cuyt y per la disminucio de dotse ciris y les professons a rao 30 sous per quiscun die	30 lliures

Concepte	Quantitat a percebre
Item a Pere Nasples esparter per 53 maytadelles de oli comprat per les alimaries	3 lliures, 10 sous i 8 diners
Item anen Massaguer per posar los pals y grahellas	20 sous
Item a Joan Ferrer campaner de Sant Feliu per reparar les campanes ab son companyo	1 lliura i 4 sous
Item a mossen Cassanyas Fuster per empaliar la iglesia de Sant Feliu	6 sous
Item per al qui sona lo jagant y jagantessa	1 lliura
Item a Benet Artigues per lo vi gastaren los musichs per refrescar y los tabals y trompetes	1 lliura i 19 sous
Item al sacrista del Carme per dits tochs fahet lo trillo	1 lliura i 4 sous
Item al sacrista de Sant Francisco de Paula per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item al sacrista dels Descalsos per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item al sacrista de Predicadors per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item al sacrista de la Merce per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item al sacrista de Sant Francesch per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item al rector del Mercadal per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item a mossen Miralles organista per tots los cantos de dits dies ⁹⁷	9 lliures
Item al sacrista de Sant Augusti per dits tochs	1 lliura i 4 sous
Item per tres raymes de paper per les llanternes, a rao 14 sous per rayma	2 lliures i 2 sous
Item per les mans de fer dites llanternes a rao 2 sous per cent y tres jorns a rao 4 sous a quiscu es tot	1 lliura i 18 sous
Item per mil grasalets de terra a Rafel Alba Ollera a rao 6 sous lo cent valen	3 lliures
Item a Gali notari com ha obrer de la iglesia de Sant Feliu per la disminucio dels ciris de la obra cremaren a vespres y al offici que eren a la retxa del altar mayor de dita iglesia	1 lliura i 4 sous
Item a Lobet passamaner per los tochs de la campana del monastir de les monges caputxines	10 sous
Item als pares caputxins per dits tochs	10 sous
Item a les monges de Santa Clara per dits tochs	10 sous

⁹⁷ Fou mestre de capella de Sant Feliu entre els anys 1594 i 1642.

Concepte	Quantitat a percebre
Item al hospital de Santa Catherina per dits tochs	10 sous
Item a mossen Marti organista de la Seu per haver sonat ab un orga xich en dita iglesia de Sant Feliu ⁹⁸	1 lliura
Item a Rafel Mascaros, Miquel Subira, Francesc Puigvert i Francesc Serra verguers per los treballs han presos en les alt dites coses	4 lliures
Item a Rafel Albert notari y secretari 2 lliures per los treballs de assetar totes les dalt dites coses	2 lliures
Item a Magi Sola clavari de dits señors Jurats per gastos te fets per dita ocasio	1 lliura
Per lo que resta se dona al procurador qui feachs sermo en Sant Feliu per fer exemplar aquell	3 lliures i 16 sous

Figura IV.22: Despeses per les dobles noces d'Anna d'Àustria amb Felip III i Felip IV amb Isabel de Borbó, 1615. AMGi, *Manual d'Acords*, 1615, f. 168^r.

⁹⁸ Es refereix a Joan Martí pare, que fou mestre de capella de la Catedral entre els anys 1589 i 1603.

4. EXÈQUIES

Els actes funeraris es distingien en funció de la procedència social del difunt. El seguici podia encapçalar-se per portadors del pendó, elm, espasa i l'escut del difunt al revés com a símbol del dol. La comitiva estava formada per la família, el cavall preferit del mort, així com els confreres en el cas que el personatge fos membre d'una confraria. Aquesta processó s'acompanyava amb música de tuba o de xirimies. El seguici (com a mínim la confraria) oficiava un banquet en el cementiri, donant les caritats per les ànimes una persona encarregada, per tal d'ajustar-se al pensament cristià que aquest acte de generositat contribuiria a la salvació de l'ànima del mort.⁹⁹

4.1. Exèquies reials

Quan el rei moria, arribava la notícia del seu traspàs a totes les ciutats del regne i els magistrats redactaven un edicte en el qual s'establí com havia de ser el dol. El 1497 a Burgos, s'amenaçà a tot aquell que no el respectés amb estripar-li la roba que portava “e ninguno sea osado de traer vestidos colorados, amarillos nin de otro color ninguna, nin seda e ropa encima[...]”.¹⁰⁰ La casa reial proporcionava les robes apropiades per tal de poder vestir el dol a tots els seus servents en funció del seu estatus, uns de pany i uns altres de baieta. També ho feien les audiències, els ajuntaments, les universitats, els capítols, la noblesa i les persones importants. També es lluïa el dol en certs edificis, esglésies i fins i tot cavalcadures.¹⁰¹

Els funerals del rei es dividien en dos parts, la primera d'elles es feia tot seguit a l'enterrament i la segona es portava a terme setmanes després. L'església es cobria amb teles negres. Al creuer es col·locava la sepultura, que moltes vegades no era real. Consistia en un entaulament¹⁰² esgraonat sobre el qual s'aixecava una sostre que suportava espelmes o cremava encens.¹⁰³ Al *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* es fa referència al “tuguri” o “capelardent” pels funerals de l'infant don Alons que consistia en un andamiatge de pal pintat de negre,

⁹⁹ Per l'estudi de la música a les exèquies vegeu Fernando Martínez Gil, *Muerte y sociedad en la España de los Austrias* (Cuenca: Universidad de Castilla la Mancha, 2000).

¹⁰⁰ Javier Varela, *La muerte del rey. El ceremonial funerario de la monarquía española (1500-1885)* (Madrid: Ediciones Turner, 1990), p. 33, citant José Camón Aznar, *Sobre la muerte del príncipe don Juan*, p. 80- 81.

¹⁰¹ Varela, *La muerte del rey*, p. 34.

¹⁰² Segons el DCBV, conjunt d'ormeigs de fusta.

¹⁰³ Varela, *La muerte del rey*, p. 49.

semblant a un baldaquí, col·locat sobre el cadafal. El cos era cobert amb draps de ras i or, amb escuts i emblemes reals: corona, ceptre, espasa, orbe i mà de justícia. Sobre l'estructura i al costat es col·locaven ciris i brandons. La tradició castellana, però era més senzilla que la aragonesa, tot i que a mesura que ens endinsem en el segle XVI, els ornaments són més elaborats.¹⁰⁴ El túmul intentava ser fidel al poder del rei i deixar paleses les seves gestes. Generalment es disposava en diferents nivells. En els inferiors es descrivien els èxits polítics i militars del monarca i les seves virtuts. També es podien afegir llocs del món que haguessin format part del seu govern. Es representava la mort de manera realista com la força que pot abatre aquest poder. Finalment, quedava palesa la gloria del monarca que feia perdurable la seva dinastia.¹⁰⁵

A les poques setmanes d'enterrar-se el rei, es celebraven les honres fúnebres. Ciutats, capítols i universitats, ajuntaments i altres corporacions organitzaven cerimònies per la seva ànima arreu del territori de domini espanyol. La façana de l'església s'acostumava a tapar amb unes teles negres que penjaven, jeroglífics i epitafis llatins; també hi havia dossers negres on es col·locaven armes reials o emblemes de la corporació que ho organitzava.¹⁰⁶ A les naus centrals i al presbiteri penjaven teles negres, baietes a les primeres i domassos i velluts a les altres. Des de finals del segle XVI es col·locaven a les naus de l'església quadres que feien al·lusió als fets més importants de la seva vida.¹⁰⁷ A través d'estàtues o pintures s'enaltien les virtuts del monarca que ressaltaven la seva superioritat política i religiosa i el seu caràcter sobrehumà.¹⁰⁸ El dia de la cerimònia, els assistents es dirigien de manera ordenada fins al temple, a tocs de les campanes de la ciutat. Cada una de les corporacions, clergues, magistrats, nobles i confraries tenien un lloc designat per ordre jeràrquic. Segons el protocol, el dol per la mort d'una persona reial havia de durar sis mesos, fins a les celebracions de les honres.¹⁰⁹ La despesa de cera durant l'enterrament sempre era la part més costosa de les cerimònies. Durant les exèquies de Felip IV cremaren 1700 espelmes; es corria perill d'incendi i per això a sobre de la cúpula hi havia una sèrie de persones preparades per apagar el foc amb galledes d'aigua, xeringues i altres eines de

¹⁰⁴ Varela, *La muerte del rey*, p. 50.

¹⁰⁵ Varela, *La muerte del rey*, p. 52.

¹⁰⁶ Varela, *La muerte del rey*, p. 108.

¹⁰⁷ Varela, *La muerte del rey*, p. 110.

¹⁰⁸ Varela, *La muerte del rey*, p. 116.

¹⁰⁹ Varela, *La muerte del rey*, p. 121.

prevenció per si es calava foc. Es buscava el contrast entre la lluminositat de les espelmes i la negror del dol.¹¹⁰

Les honres fúnebres duraven dos dies. Durant el primer dia es deien les vespres, les matines i les laudes; el segon dia tres misses solemnes amb música, la de l'Esperit Sant, la de Nostra Senyora i la de rèquiem. Enmig de la cerimònia es pronunciava l'oració fúnebre.¹¹¹ Les morts reials més importants d'aquest període que he pogut documentar són les que mostro en aquesta taula. Vegeu Taula IV.7.

Taula IV.7: Defuncions reials, segles XVI-XVII (1a meitat).

Any	Monarca
1504	Isabel I de Castella
1516	Ferran el Catòlic
1539	Isabel de Portugal
1555	Joana I de Castella
1558	Carles V
1568	Carles d'Àustria
1568	Isabel de Valois
1580	Anna d'Àustria
1598	Felip II
1611	Margarita d'Àustria
1621	Felip III
1646	Baltasar Carles

El *Ceremonial dels jurats* de 1596 estableix el protocol que s'havia de respectar el dia de les exèquies del rei o la reina. El *Cerimonial* recull que una vegada era rebuda la carta avisant de la defunció del o de la monarca, els jurats tenien per costum fer una "bona promenade". Els prohoms aconsellaven als jurats fer cridar al Consell General i llegir la carta de sa Magestat determinant que es fecin les exèquies i com havien de ser aquestes.

Acostumen determinar y cometan sien fetes les obsequies y sobre dels dols ques han de posar los magnífichs jurats syndich, notari del Consell y als dos clavaris ço es al clavari de les impositions y al clavari de dits jurats, y als veguers com se veu axi ab les obsequies se feren del serenissim princep don Carlos a 5 de agost de 1568 y a 23 de novembre, 1580, sobre la mort de la serenissima Reyna dona Anna y de altres Reys y senyors nostres y sobre dites obsequies y gastos fahedors lo Consell general fa comissio a dotze persones per a

¹¹⁰ Varela, *La muerte del rey*, p. 124.

¹¹¹ Varela, *La muerte del rey*, p. 128.

tractar y assentar dits negocis y asso a sort de rodolins trahuen los dits comissaris o altrament sils a par y en lo Consell dits jurats dexen les gramalles pomposes portant mato capo.¹¹²

Els comissaris feien anar al síndic a veure al governador de Catalunya. Si estava a Girona, s'acompanyava d'un veguer i li demanava permís per fer la crida acostumada pels diferents indrets de la ciutat. Anaven el síndic i el veguer "ab dol" i amb el cap cobert. S'enviaven tres ambaixadors i tres comissaris per notificar la mort al bisbe i al Capítol i concertar les exèquies. El Capítol solia enviar tres comissaris. Els jurats anaven a la Casa de la ciutat perquè el notari de la ciutat portés cartes als cavallers de la "vegaria streta y ampla de Gerona" per informar-los de la mort del/la reina o príncep i disposar així les exèquies pertinents.

Los magnífichs jurats sen van a Casa la ciutat per a fer que lo notari de la ciutat escriga lletres als cavallers de la vegaria estreta y ampla de Gerona notificantlos la mort de tal princep, pregant lo que lo dia ques comensaran dites obsequies acudan en la Casa la ciutat per lo honor y servey se deu a la Magestat del Rey y senyor nostre.¹¹³

Així mateix, un veguer era l'encarregat de posar al corrent de les noves als altres veguers, als batlles, al sotsveguer, i al sotsbatlle, mostrant la carta que certificava la notícia i pregant que els fessin companyia els dies que es celebraren les exèquies. El sacrista mitjà de la Seu fou l'encarregat de tocar les campanes els tres dies que duraren les cerimònies. Els jurats enviaren un veguer per fer saber a les diferents parròquies que si sentien les campanes de la Seu també havien de fer sonar les seves per avisar de la mort del rei, reina o príncep. Les mostres de dol havien de fer-se evidents, de manera que l'endemà després del Consell General, quan la ciutat ja era coneixedora de la nova, els jurats havien de vestir-se de dol i cobrir-se el cap per anar a la Casa de la ciutat; el mateix havien de fer els veguers i el síndic quan anava a notificar la mort al governador. D'altra banda, els jurats establiren que donada la dolorosa notícia, tothom havia de mostrar la seva tristesa per la pèrdua, de manera que quedava prohibit fer solaços, balls o atxes, essent castigada qualsevol actitud contrària a aquesta disposició. Els obradors havien de romandre tancats i no es podia comerciar mentre duraven les exèquies. Tampoc es podia practicar cap joc i s'exhortava a tothom a que prengués "a nostre Senyor Deu per la salut y bon repos de la anima del Senyor Rey o Princep". Les portes de la Casa de la ciutat també havien

¹¹² AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 43^v.

¹¹³ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 44^{r-v}.

de romandre tancades durant tres dies en senyal de dol. La crida s'havia de fer seguint una sèrie d'indicacions, de manera que dos corredors amb veu fosca, sense cap tabal i "ab una trompa" eren els encarregats. Els corredors i el notari havien d'anar vestits de dol i amb el cap tapat. L'hora establerta per fer la crida era "quasi de toch de la Ave Maria" i aquesta s'havia de publicar tal com el costum establia.

Los dits magnífichs jurats fan ordinatio que considerada la molt trista y dolorosa mort del tal Rey o princep senyor nostre de la qual tots los vassalls deuen estar trists com es raho y se amostre per altres exteriors que no sia persona alguna de qualsevol stament o conditio sia que gos ni presume fer solaços balls ni altres alegries en la dita ciutat ballia y vegaria de aquella de dies ni de nits palesament ni amgada sots certes penes y fer la publicar de manament dels oficials reals. Item que tots los habitants de la dita ciutat hagen de tancar les portes y obradors ni pugan parar los dies de dites obsequies notificant los ho ab crida sots dita pena y que no gosen jugar en ninguna manera de jochs.¹¹⁴

Els adjunts de les exèquies vestits amb gramalles i amb el cap cobert sortiren a cavall acompanyats amb dos homes a peu vestits també de dol amb atxes enceses; anaren tocant a les portes de certs cavallers, ciutadans i senyores "viudes principals" per assistir "al costat del tumol¹¹⁵ e capella ardent". La comitiva estava formada pels jurats, el veguer, el batlle, el sotsveguer, el sostbatlle i també els convidats i els eclesiàstics, així com alguns canonges de la Seu que també vestiren de dol i es cobriren el cap. Davant anaven els quatre veguers, portant dos d'ells "masses altes cobertes de dol". "Primo a la dreta" es situaven a l'esquerra el veguer i el jurat, i entre aquests dos, es col·locava un canonge i un ciutadà. A segona fila, anava el jurat segon a mà dreta i el batlle a l'esquerra. Entremig es situava un canonge i un ciutadà. A la tercera fila, a mà dreta es col·locava el tercer jurat i a mà esquerra un canonge. Al mig, el sotsveguer i un ciutadà. La quarta fila quedava dibuixada de la següent manera: a mà dreta el quart jurat, el seguia un sostbatlle i a mà esquerra un canonge. Per acabar, la cinquena fila estava formada pel notari i el síndic i alguns ciutadans o mercaders també amb el cap cobert. Ja a la Seu, la comitiva entrava pel cor i cadascu seia al seu lloc fent-se els compliments acostumats. Els jurats havien d'anar "ab caperons al cap" fins que acabaven les exèquies. Després, havien de portar el dol tot l'any de manera que es feia "dol de Raxa o Contra y molt bo" i solien folrar les mànigues de vellut.

¹¹⁴ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 45^v-46^r.

¹¹⁵ Segons el DCBV, cadafal cobert de draps de dol, sobre el qual es col·loca un taüt o es figura que hi ha el mort del qual se celebren les exèquies.

veguer-veguer-veguer-canonge-ciudadà-jurat-veguer
batlle- canonge -ciudadà- jurat segon
canonge -sotsveguer- ciudadà tercer -jurat
canonge -sotsbatlle -quart jurat
notari -síndic -ciudadans- mercaders

Los adjunts de dites obsequies ab ses gramalles y caps cuberts de nit ab dos homens o mes de peu y ells a cavall vestits dits dos homens tambe de dol ab atxes enceses fan tocar a les portes dels poblats desta ciutat anellades convidant aquells per lo dol y obsequies predites e tambe particularment convidan alguns cavallers y ciutedans y à algunes senyores viudes principals per a que elles se servescan en assistir ab cap cuberts al costat del tumol e capella ardent.¹¹⁶

a. Isabel I de Castella, 26 de novembre de 1504

El 26 de novembre de 1504, desde Medina del Campo el rei envià als jurats de Girona una carta comunicant la mort de la reina. Deia així:

Lo Rey

Amats e feels nostres. A nostre Senyor deu ha plagut vuy data de la present apellar al seu sanct regne la anima de la serenissima Reyna nostra molt cara e molt amada muller la qual tingue en sa gloria, ha rebuts los sancts sagraments de la isglesia ab gran record e contricio, lo que certament en gran part ha alleujat nostre treball, gracies sien fetes a sa Magestat pus axi li ha plagut. Som certs que com a bons vassalls y feels, los quals sempre haveu tengut cares les coses de nostre servici y estat, haureu de aço aquell sentiment qe es rao, e ab tal confiança vos ne certificam, perque pregueu a nostre Senyor per la sua anima, faent.li fer les exequies y sacrificis en semblant cas acostumat fer. Encarregamvos molt que fassau fer lo que satisfi al sufragi y be de la sua anima, apartant los guasts de les marregues y altres superflus del mon, com aquesta sia stada la sua ultima voluntad, en lo qual nos servireu. Datada en la vila de Medina del Campo a XXVI dies de novembre any mil sinch cents e quatre.

Yo el Rey
Climent, Prothonoari.¹¹⁷

El dimecres 4 de desembre de 1504 els jurats, vestits amb gramalles de tela de bruneta¹¹⁸ i caperons al cap i acompanyats d'un gran nombre de ciutadans i prohoms, feren "passada" seguint el recorregut de Corpus en senyal de dol per la mort de la reina. També formava part de

¹¹⁶ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 46^{r-v}.

¹¹⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1504, f. 62^v.

¹¹⁸ Segons el DCBV, roba de llana tenyida, generalment de color fosc.

la comitiva mossèn Miquel de Vilanova, rector de la vegueria de Girona i veguer de Besalú, el notari escrivà i el síndic del Consell; els dos últims també vestiren caperons al cap. Els ciutadans però, no els duïen al cap, sinó al coll. Es portaren les vergues alçades i cobertes d'un drap negre; es feu el recorregut en silenci.

Dimecres a quatre del mes de desembre MDIIII los honorables jurats acompanyats de molts ciutedans e prohomens de la dita ciutat ab lurs gramalles de drap de bruneta e caperons que shavien fets lo dit dia, e lo magnifich mossen de Miquel de Vilanova regent la vegueria de Gerona e veguer de Besalu, ço es dit veguer e jurats ab caperons al cap, faeren passada per la dita ciutat ab les vergues alsades cubertes de drap negre e los verguers ab caperons al cap, e lo notari escrivà llur e del dit Consell ab lo capero al cap e lo sindich per semblant, e anaren per tota la ciutat per alla on passa la professo del Corpus, e anaren ab gran silenci e molt adolits denotant lo gran dol de la mort de la dita senyora Reyna, e los ciutedans e qui acompanyaren dits jurats anaven ab gramalles e caperons no al cap mes al coll.¹¹⁹

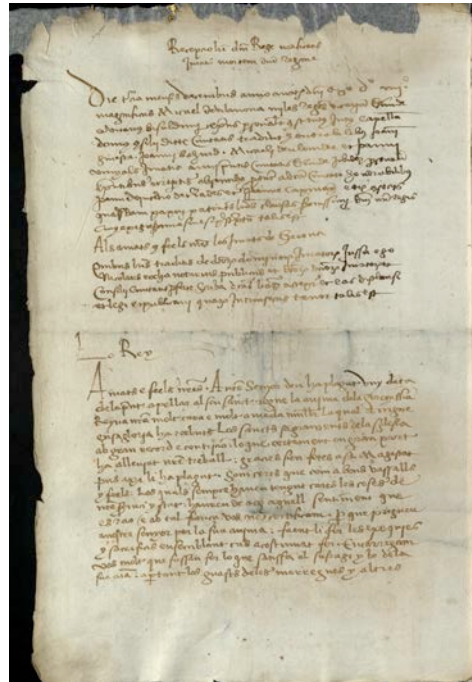
Aquell dia es feu una crida en la que s'ordenava als "vassalls" que havien d'estar trists i donar mostres de tal sentiment. És per això es prohibí fer balls, solaços i qualsevol tipus d'alegria, ja fos de manera pública o privada, castigant a tot aquell que ho contradís amb una multa de 50 sous i una pena de presó a pa i aigua. Els obradors i les portes havien de romandre tancats, independentment de la condició o estament del propietari.

Los honorables jurats de la ciutat de Gerona en virtut de privilegis reials per autoritat de llur ofici. Considerada la molt trista e dolorosa mort de la serenissima e excellentissima senyora Reyna, de la qual los vassalls de la magestat del señor rey deuen estar trists, e es rao tal tristicia se demostre per actes exteriors. Per ço ordonen que algu de qualsevol estament o condicio sia no gos ni presumescha fer solassos, balles ni altres alegries en la dita ciutat, de nits ni de dia, publicament o amagada sots bant o pena de L sous a cascu per cascuna vegada e encare de estar a la preso a pa e aygua considerada la condicio de cascuns. [...] Item a ordinacio dels dits jurats manen los dits magnifichs oficials que vuy que es dimecres e dema que sera dijous per tot lo dia algu de qualsevol stament o condicio no gos ni presumescha tenir les portes o obredors uberts ans decontinent haien a tancar, e dits dos dies estiguen tancades ab demostratio de dol e aço sots la dita pena de la qual no sera feta amor ni gracia.¹²⁰

¹¹⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1504, f. 64^v.

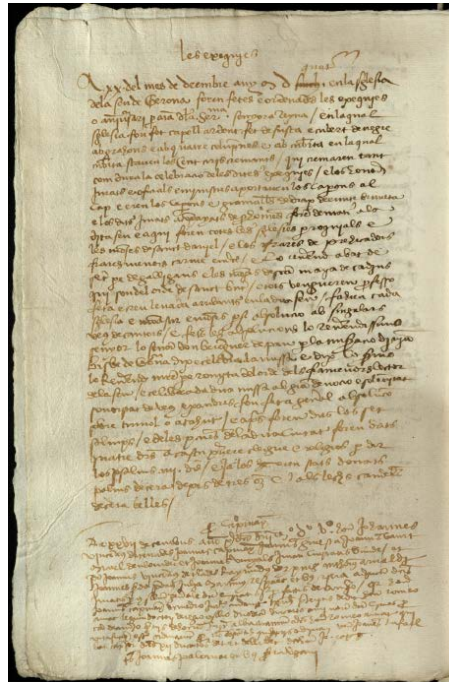
¹²⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1504, f. 64^v-65^r.

Figura IV.23: Carta per les exèquies de la reina Isabel I de Castella, 26 de novembre de 1504. AMGi, *Manual d'Acords*, 1504, f. 62^v.

El 20 de desembre de 1504 es celebraren les exèquies a la Seu i per l'ocasió es feu una capella ardent de fusta coberta de negre amb esgraons i amb quatre columnes. A la coberta hi havia cent ciris que cremaren durant tot el temps que duraren les exèquies. Acudiren al matí els jurats acompanyats dels prohoms vestits amb caperons al cap i gramalles de tela de bruneta, totes les esglésies parroquials, les monges de Sant Daniel, els frares de predicadors, els frares menors, els religiosos del Carme i la Mercè, l'abat de Sant Pere de Galligants i les monges de Santa Maria de Cadins. Cada monestir o església feia les absolucions per si mateix “ab singulars veus de cantors”. Una vegada realitzades les absolucions, el bisbe de Girona Berenguer de Pau celebrà la missa i dit el sermó el mestre i Pere Rovira de l'ordre dels framenors, lector de la Seu, digué el sermó. Celebrada la missa, amb gran solemnitat i amb “sonoritat de veus e xandres” es feu l'absolució sobre el túmul i després es digueren els salms.

**Figura IV.24: Exèquies de la reina Isabel I de Castella,
26 de novembre de 1504. AMGi, *Manual d'Acords*, 1504, f. 64^v.**

A XX del mes de desembre any MD quatre en la esglesia de la Seu de Gerona foren fetes e ordenades les exequies o aniversari per anima de la serenissima senyora Reyna, en la qual esglesia fou fet capell ardent fet de fusta e cubert de negre ab grahons e ab quatre columnpes e ab cuberta en la qual cuberta estaven los cent ciris cremant, qui cremaren tant com dura la celebracio de les dites exequies, e los honorables jurats e oficials e ministres aportaven los caperons al cap e eren los caperons e gramalles de drap de cinte bruneta e los dits jurats acompanyats de prohomens foren de mati a la dita Seu e aqui foren totes les esglesies parroquials e les monjes de Sanct Daniel, e los frares de predicadors, frares menors, Carne e Merce, el lo reverent abat de Sent Pere de Galligans e los monjes de Sancta Maria de Cadins qui son del orde de Sanct Bernat, e tots los vengueren professo feta e creu levada, arribants en la dita Seu, fahien cada esglesia e monastir e monjes per si absolucio ab singulars veus de cantors e fetes les absolucions lo reverendissimo senyor lo señor don Berenguer de Pau per la miseracio divina bisbe de Gerona dix es celebra la missa e dix lo sermo lo reverend mestre Rovira del orde dels framenors lector de la Seu, e celebrada dita missa ab gran devocio e solemnitat, sonoritat de veus e xandres fou feta general absolucio sobre tumult o atahut, e apres foren dits los set psalms.¹²¹

¹²¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1504, f. 68^v.

b. Ferran II d'Aragó, 23 de gener de 1516

El diumenge 10 de febrer els jurats reberen la notícia de la mort del rei Ferran. Per tal de fer-li el dol apropiat els jurats mossèn Pere Escuder, Francesc Borro, Miquel Exuli i Pere Bernat determinaren fer els diversos preparatius. Es manaren fer vuit gramalles amb caperons i robons¹²² de tela de canemàs¹²³, ja que no es trobà entrelliç¹²⁴ en tota la ciutat. També es feren cinc gramalles i cinc caperons pels cinc jurats, més la del síndic Pere Escuder. Francesc de Terrades encapçalà la comitiva, seguint-lo el veguer amb les vergues cobertes. El batlle, els jurats, el notari i els veguers portaven caperons al cap; aquests últims duïen les vergues alçades i cobertes amb el drap de canemàs. Acompanyaven el seguici un gran nombre de ciutadans i prohoms seguint el recorregut que es feia el dia de Corpus. Els jurats establiren fer una crida per la ciutat en la que es prohibiren els balls, els solaços i qualsevol manifestació d'alegria. Durant tres dies tothom havia de tenir les portes i els obradors tancats i no es podia fer cap tipus de treball. També es determinà que el dia 12 d'aquell mateix mes es convocaria el Consell General per poder celebrar les exèquies.

E noresmenys los dits jurats ordenaren esser feta crida publica per la dita ciutat lo qual pel manament del honorable batle fou publicada prohibint balls solassos e tota manera de alegria e que per tres jorns continuus tot hom tingues les portes e obredors tancats e algu no gosas fer faena.¹²⁵

Els jurats es reuniren amb alguns canonges a l'església de Sant Martí Sacosta per tal d'establir els preparatius per poder celebrar les exèquies. Es decidí fer-les el dia 27 del mateix mes triant sis homes: Bernat de Belloch, doctor el lleis, Carles Terradel, mestre en medicina, Joan Cerdà, draper, Dalmau Ombert, notari; Pere Andreu, apotecari i Jaume Martí calceter¹²⁶; eren els encarregats de “totes aquelles coses les quals fossen necessàries per la solemnitat de les dites exequies”.

Los dits jurats elegiren sis homens ço es los honorables micer Bernat de Belloch doctor en leys mestre Carles Terradell mestre en medicina Johan Serda draper Dalmau Ombert notari

¹²² Segons el DCBV, vesta llarga que cobria els altres vestits.

¹²³ Segons el DCBV, roba feta d'estopa de cànem.

¹²⁴ Segons el DCBV, manera de teixir no a la plana, sinó amb moltes calques.

¹²⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1516, f. 40^r.

¹²⁶ Segons el DCBV, qui fa, adoba o ven calces.

Pere Andreu apotecari e Jacme Marti calssater los quals haguessin carrech de treballar e dar recapte e bon compliment en totes aquelles coses les quals fossen necessaries per la solemnitat de les dites exequies.¹²⁷

A la Seu es construí un taüt o cimbori de quatre columnes davant l'altar major entre les reixes de l'altar i els bancs on seien els jurats. El cimbori es cobrí amb tela negra amb senyals amb les armes d'Aragó i les de la ciutat. A la summitat del tabernacle es col·locà una torxa grossa i als corns,¹²⁸ a la part superior, quatre torxes grans. Es col·locaren cent ciris negres de quatre lliures cadascun que cremaren juntament amb les cinc torxes. A la part baixa del cimbori es feu un cadafal de fusta on es pujava a través d'uns esgraons col·locats a la part del costat del cor. El cadafal es cobrí de "draps de peus" on estaven les armes reials. Així mateix, el taüt estava molt adornat amb draps d'or. A sobre es col·locà una espasa daurada i un ceptre amb un pom d'or; també es disposaren vuit torxes de cera negra amb les senyals d'or del rei i de la ciutat. També es repartiren "palms de cera" pel cor de la Seu i candeles "per fora cor".

E així fou construït en la esglesia de la Seu, so es devant lo altar major en lo espay qui es entre les rexes del dit altar, e los banchs a on acostumen a seure los dits jurats, un atahut o cimbori ab quatre columnes o pilars de altitud de¹²⁹ palms e de longitud de¹³⁰ palms e de latitud o amplitud de¹³¹ palms de cana comuna de Gerona lo qual cimbori fou cubert de tela negra ab diversos senyals ab les armes de Arago mesclats ab los de la ciutat en los tovallons, e dins la coberta en cascu dels dits tovallons fou mesa una cortina de tela negra ab hun gran e bell senyal de les armes d'Arago e alguns senyals, ab les armes de la dita ciutat en cascu corn de la dita cortina e les columpnes foren cobertes de tela scura. E en la summitat del dit tabernacle o cimbori fou posada un entorxa grossa e en los corns del dit tabernacle en la part superior quatre antorxes grosses e bones e lo dit cimbori so es daça foren era de quatre corns e dessus montave en alt estant a la mes superior part agut a quatra vents foren meses per ordre, cent ciris petits de cera negres en los quals ab les sinch antorxes cremaven e fahien gran lum e paria molt gran cosa, e en la part inferior deius dit tigurí o cimbori fou fet un cadafal de fust de alt de¹³² palms en lo qual se muntave per alguns grahons posats en la part de vers lo cor e lo qual cadafal fou cubert de draps de peus en que eren les armes reials, e dessus lo dit cadafal e deius lo dit cimbori ere o estave lo tumol o atahut molt gornit e cobert de draps dor e aquí dessus dit ataut fou posada una espaza daurada e un

¹²⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1516, f. 40^r-v.

¹²⁸ Segons el DCBV, angle, extrem més o menys puntegut.

¹²⁹ No s'especifica la quantitat.

¹³⁰ No s'especifica la quantitat.

¹³¹ No s'especifica la quantitat.

¹³² No s'especifica la quantitat.

septre e un pom dor e mes entorn del dit simbori so es daça e della foren posades vuyt entorxes de cera negres ab senyals dor del señor rey de la ciutat.¹³³

Es triaren quatorze persones¹³⁴ que portaren caperons al cap i gramalles negres. Anaven muntades a cavall per convidar a les persones que havien d'acudir a les exèquies. Aquell dia “de bon mati” els jurats es trobaren a la Casa del Consell amb altres persones per acompanyar el seguici; aquestes es disposaren en deu “cobles” i per ordre. Una vegada foren arribades a la Seu, els integrants de la comitiva seguieren per ordre als bancs i les dones vídues amb els mantells al cap es col·locaren al voltant del taüt.¹³⁵ Quan arribaren totes les esglésies i les ordes de la ciutat amb la creu alçada es feu l'absolució entorn el taüt. També es convidà a l'abadessa i a les monges de Sant Daniel, així com a les monges de Cadins, que tot i la solemnitat de l'ocasió, no assistiren.

Item ordonaren los dits jurats que fossen eletes XIII persones les quals ab capirons en lo cap e gramalles negres vestides anassen a cavall a convidar generalment a totes les persones que la dita jornada fossen a les dites exequies [...]. Fou feta crida que tothom fos a les dites exequies lo dia assignat e que lo dit jorn ningu no tingues ubert ni faes faena e tothom per tres dies continuus e immediats ans del dia de la dita celebracio en la Seu fou fet clast de sons molt bell axi com se acostuma de fer en la mort dels capitulars. En la dita jornada que ere dimecres XXVII de febrer any MDXVI dedicada a la celebracio de les dites exequies los dits jurats de bon mati se ajustaren en la Casa del Consell de la dita ciutat e si ajustaren altres persones per acompanyar los dits jurats e ajustats foren fetes cobles per ordre [...].¹³⁶

¹³³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1516, f. 40^v.

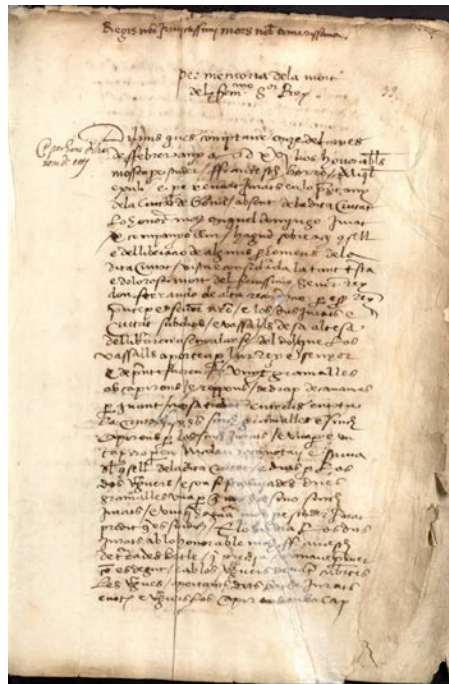
¹³⁴ Foren Ramon Despuig, Gaspar de Vila, micer Bernat de Belloch, Joan Raset, micer Guillem Fabre, micer Jacme Bellsola, Joan Cerda, Joan Ginesta, Dalmau Ombert, Antoni Massanet, Pere Andreu, Marti Respart, Melcior Marti, Jacme Marti.

¹³⁵ Aquell dia faltaren algunes. Les que assistiren foren:

La Sra. Elionor, vídua de micer Guillem Julia, doctor en lleis, ciutadà de Girona
 La Sra. Eulalia, vídua del mestre en medicina Miquel Sepmana, ciutadà de Girona
 La Sra. Aldonsa, vídua demicer Salvador Bellver, mestre en dret, ciutadà de Girona.
 Madona Blanca, vídua d'Antoni Comelles, draper de Girona.
 Madona Francesca, vídua de Pere Escuder, notari de Girona.
 Elizabet, vídua de Carles Serda, notari de Girona.
 Joana, vídua de Carles Serda, notari de Girona.

¹³⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1516, f. 41^r.

**Figura IV.25: Exèquies del rei Ferran II d'Aragó,
23 de gener de 1516. AMGi, *Manual d'Acords*, 1516, f. 39^r.**

Aquell dia Miquel Desguell, canonge i sagristà major de la Seu, celebrà una missa major, ja que el bisbe estava absent. La missa fou cantada “ab molt bon orde, e sonoritat de veus”. Després de les ofertes dels eclesiàstics, del batlle, dels jurats, dels prohoms, “e pobles tant homes com dones”, les vídues que estaven al voltant del taüt oferiren pa, vi i llum. Després el reverend mestre Joan Monjo, doctor en teologia, frare dels predicadors i lector de la Seu, feu un sermó. Una vegada acabat, es feu l’absolució sobre el taüt per entrar després de la missa a sentir els salms al cor.

Lo clero comensa a celebrar la missa major la qual celebra mossen Miquel Desgrell canonge e sacrista major de la dita Seu, car lo sr. bisbe ere absent, la qual missa fou cantada e solemnizada, ab molt bon orde, e sonoritat de veus.¹³⁷

¹³⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1516, f. 42^r.

c. Joana I de Castella, 12 d'abril de 1555

El 29 d'abril els jurats reberen una carta de la princesa de Portugal amb data del 18 d'abril on s'anunciava la mort de la reina Joana. Els jurats es reuniren en Consell on determinaren que les exèquies s'havien de fer tal com s'acostumava, però que havien de fer "exequies tan moderades" com es poguessin fer i que "les coses de la anima" es fessin amb "molts complimens". Les cerimònies es celebraren el 27 de maig a la Seu de la ciutat. És per això que es pregava assistència aquell dia al matí a la Casa del Consell i així donar peu a la celebració dels actes. Es feu una crida on mossèn Josep Bonaventura Miró, donzell veguer de Girona i de Besalú i mossèn Miquel Sampsó, ciutadà i batlle de Girona, de part del rei i a ordinació dels jurats, establiren que no es feren balls ni cap tipus de joc, així com cap manifestació d'alegria "en la dita ciutat batlia ni vegaria" ja fos de dia o de nit. Estava multat amb una pena de 60 sous per cada vegada que es contravingués la disposició i amb presó "a pa y aigua". Els obradors i botigues havien de romandre tancats durant els dies que duraven les cerimònies, és a dir, dijous, divendres i dissabte, donant mostres de dol per la mort de la reina.

Girona vivia moments delicats, ja que amb moltes dificultats abastava "pagar les pentions dels censals" que la ciutat feia i "havent de traure diners ab talles y ab cosa tan odiosa". Una raó més que s'esgrimia per moderar les despeses destinades a dites exèquies fou que els gironins eren pobres i que molts mendicaven per les portes. Així mateix, s'afegí que amb prou feines aquell any podien complir amb el pagament del fogatge i maridatge de la "serena princesa de Portugal". També es mencionà la inversió feta per reparar els desperfectes ocasionats per les inundacions i "ayguades" que els riu Ter i Onyar havien fet aquell any. Esgotades totes les vies per obtenir fons per sufragar les exèquies, els jurats demanaren doscentes lliures per pagar les despeses "se hauran de fer per ditas obsequias."

Considerant que la dita ciutat en comu no te bens alguns y que per les rendes y emoluments de impositions de dita ciutat ab difficultat abastan pagar les pentions dels censals que dita ciutat fa y haver de tractar de traure diners ab talles y ab cosa tant odiosa y dificil que apar impossible per lo que de quatre parts les tres y enchara mes dels poblats de dita ciutat son persones pobres.¹³⁸

L'11 de març els jurats reberen una carta del marquès de Tarifa, lloctinent general, a propòsit de la que havia enviat el jurat Joan Verges explicant la situació de la ciutat, en la que es donava permís per "poder prendre dos centes lliures de la quantitat que resta en poder del

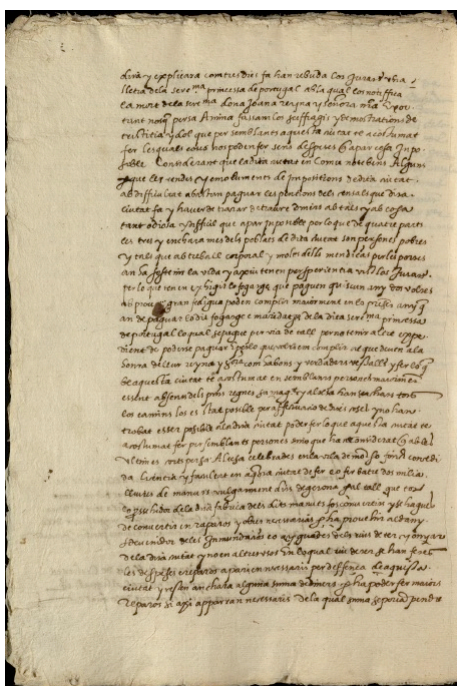
¹³⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1555, f. 57^v.

clavari” de la ciutat per poder així “emplearles en les honres de sa magestat la reyna dona Joana”.

Que si dit mestra racional sera content que dita ciutat se servesca de dites doscentes lliures per ha pagar dites exequies fara en haver lletra del dit mestra racional dirigida a dits jurats ab la qual los servesca es content que dels diners son en poder del clavari de aquesta ciutat se servescan de doscentes lliures per pagar los guastos y despeses se hauran de fer per dites exequies.¹³⁹

L’1 de maig es rebé una carta de la princesa de Portugal on es comunicava la notícia de la mort de la reina i on es pregava es fessin a totes les esglésies i monestirs de la ciutat “obsequies pregaries y orations que en semblants coses se deuen fer o hauen lloablement acostumat pregant tots a nostre senyor Deu”. Amb data de 9 de maig els jurats reberen una carta de resposta d’Arruffat a mossèn Verges en la que comunicava que suspendria les “censures declarades contra l’ardiaca Junyent i mossèn Capmany, notari” durant tres dies per tal de que es poguessin celebrar les exèquies de la reina Joana i així que es poguessin fer “ab la solempnitat se acostuma y dits ardiacha y capmany” poguessin prendre part de les celebracions “y lo clero no cessara de fer son offici en llur presencia per dits tres dias”.

**Figura IV.26: Exèquies de Joana I de Castella,
12 d’abril de 1555. AMGi, *Manual d’Acords*, 1555, f. 57^v.**

¹³⁹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1555, f. 58^r.

d. Carles d'Àustria, 24 de juliol de 1568

El dijous 8 d'agost de 1568, els jurats reberen carta del rei don Felip comunicant la mort de son fill, el príncep Carles. Es celebrà un consell després de dinar on es determinà que s'havien de fer exèquies per l'ànima del príncep, seguint el mateix protocol que estava establert a Barcelona en ocasions similars, motiu pel qual s'envià un síndic. L'endemà divendres al matí els jurats, acompanyats pels veguers, es reuniren a la Casa del Consell “per servir lo dol”, amb gramalles de dol i “capirons al cap”.

Fou deslberat se envias en Barcelona un veguer de peu ab letra y al sindic se de esta ciutat en dita ciutat de Barcelona per entendra lo que se feya si haura determinat fer per los conselles de Barcelona.¹⁴⁰

Els jurats tingueren dubtes “en lo modo forma y manera” de fer les exèquies i volgueren entendre's “ab los conselles dexa ciutat” i enviaren un síndic per poder tenir els detalls oportuns i poder fer les exèquies de “la mateixa forma.” La ciutat envià al síndic i un veguer per tal de fer ambaixada al bisbe, que acceptà positivament el requeriment. Vestits amb gramalles de dol i el cap cobert, “tornaren a la seu donant raho als jurats que estaven a la casa de la ciutat servint lo dol.” Així, donaren notícies del que els havia dit els senyor bisbe i de com anirien “a trobar-lo”. Els ambaixadors anaren a fer la visita al bisbe sense dol. Aquest estigué disposat “en fer tot lo que convingues y la mateixa oferta feu lo Capítol.” Tornaren els ambaixadors a la Casa de la ciutat amb la resposta del Capítol i del bisbe. Es triaren representants entre els jurats, dos majors, un mitjà i un menor per encarregar-se de les exèquies. Els jurats tornaren a les seves respectives cases amb gramalles i els cap coberts; també ho feren els veguers.

Dit sindic y verguer aribaren en Casa la ciutat hont com es dit es eran los jurats servint lo dol ils feren relatio de tot lo predit ço es de la resposta los havia feta los senyor bisbe y vicari y dee com habian trobats per lo cami lo dels embaxada sils habian dit lo que lo senyor bisbe y vicari los habian dit, y fent dit sindic y verguer dit cami sanaren ab lurs gramales de dol y los caps cuberts y los ambaxados anaven sens dol y feren dita embaxada a di sr bisbe lo qual se offeri en fer tot lo que convingues y la mateixa oferta feu lo Capítol.¹⁴¹

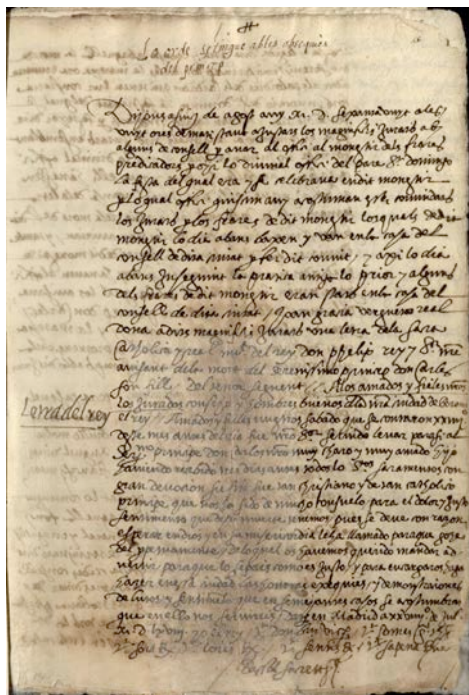
¹⁴⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 47^v.

¹⁴¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 48^v-49^r.

Aquell dia, després de dinar, el veguer fou a casa del canonge Carreres “altra dels comissaris elegits pel Capítol per fer-li a saber que los elets per la ciutat” estarien al monestir de Sa Martí Sacosta a les tres i que avisés als “altres comissaris canonges.” Així mateix, que acudissin a les tres al monestir tots els canonges i les persones que havien estat elegides per la ciutat. S’enviaren jurats a Barcelona per tal de saber els detalls de com fer les exèquies. Es feren els tocs que s’acostumava a fer durant tres dies arreu, fins que es tingué resposta, després de que es publicqués a través d’una crida la mort del príncep en la que com era acostumat, no es podien fer ni balls ni solaços i s’havien de tancar les portes i els obradors els dies que duressin les cerimònies.

Fou deslberat attes que los jurats seavian enviat a Barcelona y en lo modo forma y manera se feyan ditas exequies que per ara fins se tingues resposta se feren los tocs se acostuman fer tres dias areu apres ques publicas la mort de algun Rey Reyna o princep nostre.¹⁴²

Figura IV.27: Exèquies de Carles d’Àustria, 24 de juliol de 1568.
AMGi, *Manual d’Acords*, 1568, f. 46^r.

¹⁴² AMGi, *Manual d’Acords*, 1568, 49^v.

Ordenada la crida enviaren a dos corredors que vestien gramalles de dol i portaven el cap cubert amb capirons per publicar-la. Cada un d'ells portava una trompa i "seus tabals" i anaven acompanyats d'una persona que llegia la crida. S'envià al sagristà mitjà de la Seu per determinar amb el veguer "los tochs" que s'havien de fer durant els tres dies. El vespre abans de les exèquies "feta la concordia ab dit sagrista" els jurats enviaren al veguer per informar al vicari del bisbe de la mort del príncep i que aquest pogués avisar "las parroquias," així com als monestirs dels frares de la ciutat. El vespre després "de haver sonada la oracio" les campanes de la Seu sonaren i després ho feren les de les altres esglésies parroquials i els monestirs. Es feu durant tres dies. "Fetes les diligencies per dits jurats" tornaren cap a casa vestits de dol. Després, reunits, els jurats feren entendre al Consell la mort del príncep, oferint-se per fer tot allò que fos convenient per portar a terme les exèquies.

Los magníficos jurats de la ciutat de Gerona enviaren de privilegis reals y per autoritat de lur offici considerada la molt trista y dolorosa mort del serenissimo princep don Carles señor nostre de la qual sos vasals deuen estar trists y es raho cal tristisia se mostre per a ses excellencias pero ordenen que algu de qualsevol estament o condicio sia no gos ni presumisca fer solas o balles ni altres alegrias en la dita ciutat ni ballia ne vegaria de aquella de dias ni de nit ab palesament o amagada e encara de estar a la preso a pa e aygua.¹⁴³

e. Isabel de Valois, 3 d'octubre de 1568

El 25 d'octubre de 1568 els jurats reberen cartes comunicant la defunció de la reina i de la filla que esperava. Es convocà "Consell de promens del consell de dita ciutat de tots brasos" per llegir el contingut de les cartes.

A los amados y fieles nuestros los jurados de la nuestra ciudad de Gerona

El Rey

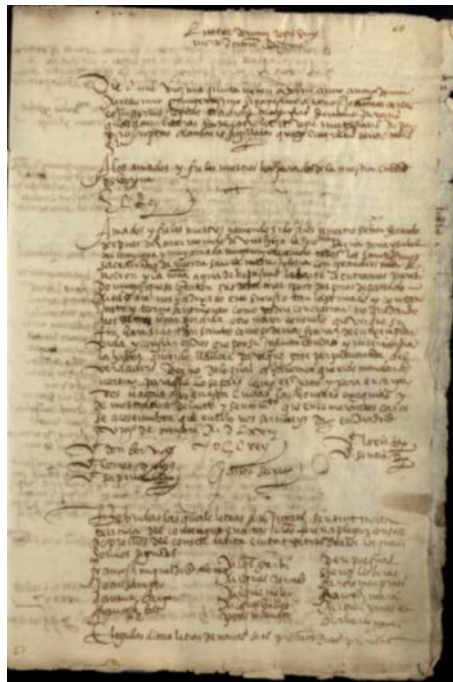
Amados y fieles nuestros habiendo sido Dios nuestro señor servido despues de haver movido de una hija a la serenissima Reyna dona Isabel mi muy cara y muy amada mujer de tenido todos los Santissimos Sacramentos de nuestra santa madre iglesia con grandissima devocion y la niña agua de baptismo levarse a entramos para si domingo que se contaron de este mes poco despues de passado medio dia nos ha dexado este suceso tan lastimado y con tan justo y tierno sentimiento como podes considerar no quedando nos de tan gran perdida otro major consuelo que ver que su fin havia sido tan santo como se devia esperar de su exemplar vida y confiar en Dios que por su infinita bondad y misericordia los habia querido llamar para que gose perpetuamente del verdadero rey de lo qual os havemos querido mandar advertir para que lo sepais como es justo y para encargar los hagais a fer

¹⁴³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 49^v.

en esta ciudad las honras exequias y demostracion de luto y sentimiento que en semejantes casos se acostumbra que en ello nos servireys dar.¹⁴⁴

El dilluns 28 del mateix mes el jurats reberen una altra carta del rei en la que es demanava si es farien les exèquies pertinents per l'ànima de la reina i com es sugrafarien les despeses. Reunits en consell novament, els integrants decidiren “sien fetas las exequias quant en los sufragis per anima de la serenissima reyna que sian fetas conforme ses acostumat”. Es determinà cantar salms i també hi hagueren “candelas”. Tanmateix, però, es decidí no fer “despeses de gramalles ni dol attes que ja porten los diners necessaris sien presas de la fabrica”.¹⁴⁵

Figura IV.28: Exèquies d'Isabel de Valois, 3 d'octubre de 1568.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 63^r.

¹⁴⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 63^r.

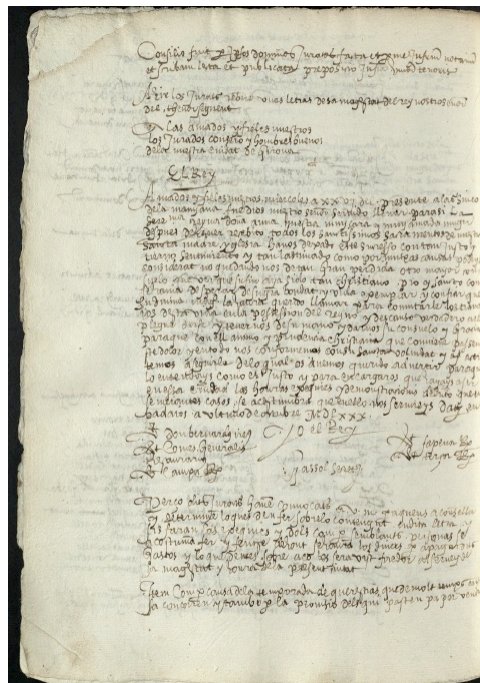
¹⁴⁵ El membre del Consell Francesc Miquel de Sancto Celedonio fou de l'opinió que s'havien de fer les exèquies “ab tots los gastos que se acostuman de fer e imitant conforme la possibilitat de la dita ciutat”. AMGi, *Manual d'Acords*, 1568, f. 64^r.

f. Anna d'Àustria, 26 d'octubre de 1580

El 20 d'octubre de 1580 els jurats reberen una carta del rei en la que es comunicava la mort de la reina a les 5 del matí del 26 d'octubre. És per això que els jurats convocaren un Consell General i que d'aquesta manera poguer disposar de tot allò necessari “per mort de dita serenissima reyna.” Els jurats, els veguers i els síndics s'havien de vestir de dol i cobrir-se el cap; les portes de la ciutat havien de romandre tancades, com era “de patria.” El 13 de desembre assistiren els “adjunts de ditas obsequies” amb gramalles, vestits de dol i amb els caps coberts. També ho feren alguns cavallers i ciutadans, així com sis vídues, la senyora Cartellana, la senyora Torroella, la senyora Terrades, la senyora Sampsona, la senyora Maimona i la senyora Ferrer, per estar al costat del túmul o capella ardent.

Amados y fieles nuestros miercoles a 26 del presente dona Anna nuestra muy cara y muy amada mujer despues de haver recebido todos los santissimos sacramentos de nuestra sancta madre iglesia hanos dexado este suceso contan justo y tierno sentimiento y tan lastimado como por muchas causas.¹⁴⁶

Figura IV.29: Exèquies d'Anna d'Àustria, 26 d'octubre de 1580.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 73^v.

¹⁴⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 73^v.

g. Felip II, 13 de setembre de 1598

El rei Felip III envià una carta a data de 13 de setembre comunicant la mort del seu pare.¹⁴⁷ Així mateix, el duc de Feria, lloctinent i capità general envià una carta als ciutadans de Girona comunicant la notícia.¹⁴⁸ Per tal de fer extensiva la trista nova i posar en marxa els preparatius per les exèquies, els jurats determinaren convocar el Consell General per l'endemà a la una "passat migdia" a la Casa de la ciutat. Essent informats els membres del Consell pel corredor Bartomeu Jalmar, "se llevaren los capirons de domas vermell y gorres aportaven" i es quedaren a l'arxiu fins a les oracions. Al vespre, el botiguer Pere Prats proporcionà la tela necessària per elaborar la roba de dol que requeria l'ocasió. L'endemà al matí, dissabte 3 d'octubre, els jurats i els veguers, acompanyats d'alguns prohoms, anaren a la Casa de la ciutat vestits ja amb el cap cobert, així com gramalles i maces altes cobertes de dol. Es tancà la porta i les finestres de la Casa del Consell, "dexant sols uberta la portella"; es treieren tots els ornaments que hi havia a l'arxiu i a la porta, on es col·locà una "portalera de dol de bayeta". La taula del secretari "de dalt y de baix" també es cobrí amb un "cobre taula negre de bayeta". Les portes i finestres havien de romandre tancades fins els dia de les exèquies i les funeràries. Els jurats, el notari i secretari, el síndic "i altres persones" havien de portar dol al rei. També se'ls pregà que assistissin el diumenge, el dilluns i el dimarts al dol que feu la ciutat a la Casa del Consell.

Dits señors jurats y adjunts ab altres persones tingueren lo dol del dit señor rey en la dita Casa de la ciutat cadal dia demati y del vespre ço es dit diumenge dilluns dimarts y dimecres propseguent y los quatre vergues de dits señors jurats que son Marti Mascaros Benet Feliu, Miquel Sobira Domingo Peyhasa.¹⁴⁹

El dia de les exèquies i funeràries es demanà llicència al veguers i al batlle per fer la crida per la ciutat i així notificar a tothom la mort del rei. Després, el mateix dia, el veguer Martí Mascarós es trobà amb el vicari del Capítol de la ciutat i li demanà l'hora a la que el Capítol podia escoltar l'ambaixada que la ciutat li volia fer. Aquest respongué que l'endemà diumenge a les set del matí els jurats havien triat un comissari per tal de notificar la mort del rei.

y apres lo matex dia a les sinch hores de la tarda lo verguer Marti Mascaros sana al reverend vicari del reverend Capítol de la ciutat y li demana hora porque lo reverend Capítol pogues

¹⁴⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 79^{r-v}. Vegeu Document *Manual* 16 dels Apèndixs.

¹⁴⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1580, f. 80^r. Vegeu Document *Manual* 17 dels Apèndixs.

¹⁴⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 80^v-81^r.

ohir la embaxada que la ciutat li entenia fer y lo dit reverend vicari respos que lo endema de mati diumenge a quatre de dit a les set hores de mati los ohyran y feta dita resolucio per dit verguer encontinent dits señors jurats y adjunts elegiren en comissaris per a notificar la dita trista y dolorosa mort del dit rei y señor nostre.¹⁵⁰

Mossèn Rafel Vuiet, ciutadà, mossèn Jaume Lledó, mercader i Jerònim Ardevol, argenter, acompanyats del veguer Martí Mascarós, amb el cap cobert i la maça coberta foren a fer ambaixada al Capítol, tornant a la Casa del Consell. El Capítol respongué que faria tot el que fos necessari per la seva part per celebrar les exèquies de manera convenient. Els comissaris eclesiàstics, després de les vespres, a les tres del mateix diumenge, anaren al monestir de Sant Martí Sacosta i allà es trobaren amb els comissaris laics per tractar el tema. El diumenge al matí els jurats escoltaren missa a la capella de la Casa del Consell “ab molts de dits adjunts” i aquell mateix matí es concertà amb el pintor Damià Mates fer cent una senyals pel dia de les exèquies, una gran de tela i cinc de paper grans amb les armes reials. Les altres senyals havien de ser meitat armes reials i meitat armes de la ciutat; es pagà set lliures i tretze sous. S’acordà amb el fuster que fes la capella ardent pel dia de les exèquies i posés els materials necessaris, avançant el cost de la tela i la fusta; també que fes allò necessari per “gornir de fusta lo dit señal” abonant-se-li després la quantitat de vuit lliures.

Lo matex diumenge demati dits señors jurats hoyren missa en la capella de la dita Casa del dit Consell ab molts de dits adjunts y lo matex mati se consertaren ab Damia Mates pintor per a que fes lo dia de les obsequies cent y un senyals çoes la hu molt gran de tela y sinch de paper grans tot ab les armes reals y tots los demes senyals has de esser xichs y miyaters y han de esser entrecambiament armes reals la mitat y laltre mitat ab les armes de la ciutat per preu de set lliures tretze sous compres lo cost de la tela necessaria per lo senyal major tambe lo matex mati se feu consert amb Jeronim Coll fuster per a que a gastos seus fasse ab lo compliment que convindra la capella ardent per lo dia de les obsequies y funeraries posant hi ell tela y fusta y tot lo necessari y ha de gornir de fusta a lo dit senyal y se li pagaran vuyt lliures.¹⁵¹

El diumenge a les dues, després de dinar, els jurats anaren a la Casa del Consell on es concertà com s’havien de fer les exèquies. Aquestes s’havien de celebrar el divendres o el dissabte si el bisbe es trobava a la ciutat, ja que havia estat fora “molts dies a visitar los vassalls”. Si no li anava bé, el bisbe havia d’establir la data que millor li convingués. La caritat de les

¹⁵⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1598, f. 81^v.

¹⁵¹ Sense numerar, foli ubicat entre el f. 81^v i el 82^r.

distribucions que es feien “per los reys y señors nostres” acostumaven a ser gratuïtes, solament es distribuïen quatre diners per a cada canonge i beneficiat, també un diner “per quiseu que offerira”; així mateix, s’oferia una quartera de pa pastat i una bota de vi. S’havien de complir totes les ordinacions generals durant el diumenge al vespre, el dilluns, el dimarts i el dimecres, d’acord amb la Seu i totes les altres parròquies i monestirs de la ciutat. Començaria a sonar la campana del Capítol, baixant nou voltes, per després fer-ho la resta de campanes.

El diumenge 4 d’octubre, després de l’oració, es publicà una crida per tots els llocs que es tenia per costum, així com a la Cort Reial. Es començava “ab veu baixa y dolorosa y de gran sentiment” per la Casa del Consell amb dos tabals descollats y amb dues trompetes “ab so de grant justitia” i dues atxes enceses. La crida fou llegida per Francesch Ros i publicada pel corredor públic Barthomeu Talmar, que anaven vestits amb gramalles i el cap cobert. A la crida s’establí que cap persona de la condició que fos fes solaços o balls ni cap altra manifestació d’alegria a la ciutat, batllia ni vegueria, de dia ni de nit, ja fos de manera pública o amagada. Es castigava amb una multa de seixanta sous i pena de presó a pa i aigua a qui fes el contrari. Tots els poblats de la ciutat havien de tancar les portes de les botigues i obradors durant tres dies, dilluns, dimarts i dimecres. Els triquets¹⁵² també havien d’estar tancats i no es podia jugar.

Perço et als ordenen que desta fora avant ninguna persona de qualsevol estament grau o conditio sie no gose ni presumesca fer soles o, balles ni altres alegries en la dita ciutat ballia ne vegaria de aquella de dies ni de nits palesament o amagada sots bant e pena de sexanta sous aqiseu e per quiscuna vegada que fara lo contrari y encara mes de estar en la preso a pa ya aygua considerada la conditio de que seu. Item que de present tots los poblats en la present ciutat hagen tancar les portes de les botigues y obradors y les tinguen tancades tres dies continuos propseguent ço es dema que fora dilluns dimars y dimecres proxims hi tingueren tancats tambe los triquets y que no gosen jugar en ninguna manera de jochs en dits tres dies sots la dita pena.¹⁵³

El dilluns dia 5 d’octubre s’enviaren cartes per a Sant Feliu de Guíxols, Besalú, Figueres i Torroella de Montgrí. Aquest era el contingut:

Molt Magnífichs señors per carta del serenissim Rey y señor nostre don Phelip segon vuy beneventuradament regnant de fet del mes de setembre proxim tenim entes la molt triat dolorosa mort del Rey don Phelip primer señor nostre amatissim de immortal memoria la qual havent sentida tant vivament com es raho pus tants llarchs anys nos ha governat ab tanta quiettat pau y augment de sata fe catholica femlos entendra estes coses per a que com a verdaders y faels vassalls desa magestat ne fassen lo degut sentiment axi en lo interior co

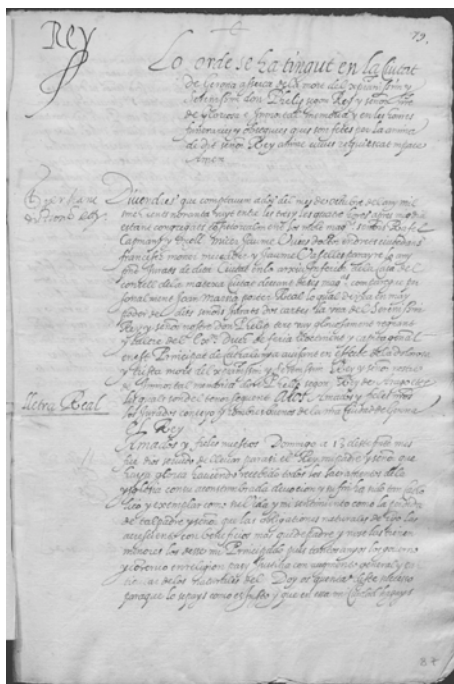
¹⁵² Segons el DCBV, antigament es deia *triquet* no solament el lloc on es jugava a la pilota, sinó també el destinat a altres jocs.

¹⁵³ AMGi, *Manual d’Acords*, 1598, f. 82’.

en lo exterior y ab llurs orationes tingueren acomenada la anima del dit señor Rey y suppar al altíssim deu li done e repos restant com sempre aparellats en tot lo que sia del contento del

Vos Magnífichs en Gerona y octubre al V de MDLXXXXVIII¹⁵⁴

Figura IV.30: Exèquies de Felip II, 13 de setembre de 1598.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 79^r.

El dimarts 6 d'octubre els jurats deliberaren i ordenaren que es feren quatre gramalles d'estat pel dia de les exèquies i que aquestes fossin de "bayeta molt ben abultades y ben fetes. Les havien de portat Rafel Vuiet, Jaume Saconomina, Miquel Vedruna i Garau Seura, que tenien el càrrec "de abilitar y ordenar les persones de dit dol" que anaren a les exèquies, així com de convidar sis vídues, les tres mullers de cavallers i les altres tres mullers de ciutadans, essent testimoni Martí Mascarós i Benet Feliu, veguers dels jurats. Després s'anaren afegint al dol diverses personalitats com Miquel Gordiola, sotsbatlle, Grau de Sant Martí, ardiaca de Besalú, entre d'altres.

Dimars sis de dit octubre los dits señors jurats absent lo dit señor jurat Vives y los adjunts de dit dol ço es dits Rafael Vivet, Miquel Vedruna, Garau Seura, Hieronim Costa, Rafel

¹⁵⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 82^v-83^r.

Albert notari, Joan Coromines, Bernat Tarrosa, Joan Domenech, Joan Ferrer Seura y Hieronim Ardevol deslberen y ordenen que sien fetes quatre gramalles de estat per lo dia de les obsequies y que sien de vayeta molt ben abultades y ben fetes y que aquelles dit dia aporten per dita ciutat les dites gramalles los dits Rafel Vivet Jaume Çaconomina Miquel Vedruna y Garau Seura ciutadans qui acompanyaran y faran costat en dit dia y que apres dites gramalles sien ben custodiades en la dita Casa del dit Consell y servescan en totes ocasions y en tot temps per los señors jurats qui seran y no per ninguna altra persona y tambe dits mossen tinguen carrech de abilitar y ordenar les persones de dit dol que aniran a dites obsequies y convidar sis vídues les tres mullers de cavallers y les altres tres mullers de ciutadans.¹⁵⁵

El dimecres 7 d'octubre es triaren una sèrie de vídues que havien d'estar al cadafal per tenir el dol. Eren la senyora Marimonda Sapsa, la senyora vídua San Martina, la vídua Andreua, muller relictà de micer Miquel Andreu, doctor en dret ciutadà; també la senyora Lluïsa, vídua Valenca, relictà de micer Celidon Valencas, doctor del Real Consell i la senyora Marcamia, vídua relictà de Narcís Bahurt. El mateix dimecres al matí el síndic es trobà amb el bisbe que havia arribat el vespre abans per concertar l'hora en que la ciutat volia fer ambaixada; el bisbe establí les deu hores del matí. “Y poch apres” anaren a fer ambaixada de part de la ciutat mossèn Miquel Vedruna, ciutadà, mossèn Joan Coromines, mercader i Bernat Tarroia. Aquests, acompanyats del veguer Martí Mascarós es trobaren amb el bisbe per establir el dia de les exèquies per l'ànima del rei. Després acudiren al dol Rafel Capmany i de Coll, ciutadà i mossèn Latzer Charol y Moner, mercader; també assistiren al dol el canonge Garau Sant Martí i el ciutadà Rafel de Belloch. Poc després tornaren els ambaixadors afirmant que havien fet ambaixada al senyor bisbe i que estarien preparats per fer les exèquies i dir la missa major el dilluns vinent o quasevol altre dia de la setmana; després de dinar anaren al dol diverses personalitats.

El dimarts 13 d'octubre mossèn Rafel Vivet i mossèn Miquel Vedruna, ciutadans, juntament amb un veguer, entre les set i vuit hores de la tarda, convidaren a les exèquies a les vídues que havien de estar al dol i al cadafal, l'endemà a les nou del matí. El mateix dia a la tarda, entre les cinc i les sis hores, mossèn Rafel Vuiet i mossèn Miquel Vedruna, ciutadans, convidaren a tots els nobles i cavallers per assistir també a les exèquies, a les vuit del matí. L'encarregat de fer les gramalles fou el mestre Sabestia Jordà, sastre de la ciutat; les havia de confeccionar folrades de vellut negre i en necessità tres canes. Es determinà que es fessin cent atxes d'una lliura de pes i cinc pams de llarg “de tres bleuens entorxades” per les exèquies. A dalt, a la summitat de la capella ardent hi havia un atxa gran que pesava vuit lliures i a cada

¹⁵⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 83^r.

costat de la capella una altra de quatre lliures i mitja. En comptes d'un "drap de dol" es posaren sis "mantells vells".

los dits señors jurats y los dits adjunts de dit dol deslberaren y ordenaren que fessen per dites funeraries y obsequies unes taxes de pes de una lliura y de llarch sinc palms de tres bleuens entorxades y que fossen estes cent en nombre y tambe que dalt a la sumitat de la capella ardent hi anaren una atxa grossa de pes de quatre lliures y mija y que tambe enloch de drap de dol del entorn posassen mantells vells y aci ne compraren sis de dits mantells vells per a dir effecte.¹⁵⁶

Donat que el bisbe de Girona es trobava fora de la ciutat, els comissaris eclesiàstics i els laics es citaren a Sant Martí per tractar el tema de les exèquies. Decidiren donar al sagristà vint-i-quatre lliures, la meitat més del que li donaren l'any vuitanta. El dimarts, "en haver tocat la oratio", dos corredors feren la crida, començant per la Casa del Consell. Acompanyada per dos tambors descollats, fou llegida per un jove que anava acompanyat per dos homes que portaven dues atxes enceses; tots anaven vestits amb les gramalles de dol i el cap cobert. Es feu una crida última on s'establí que el dimecres 14 d'octubre la ciutat havia de celebrar exèquies per l'ànima de Felip II, convidant i exhortant a que els homes amb gramalles i capirons fossin a les vuit del matí a la Casa del Consell de la ciutat i les dones amb mantells fossin a la Seu per assistir a les exèquies funeràries. El veguer i el batlle manaren a tothom de qualsevol estament, grau o condició que el dimecres al matí ningú obrís ni les portes ni els obradors, ni fes feina mentres duressin les celebracions. Es multava amb una pena de deu sous a qui fes el contrari.

Attes y considerat que dema que sera dimecres que comptarem a quatre del present y corrent mes de octubre la dita ciutat celebrara y celebrar fara molt solempnes obsequies funeraries y aniversari y anima del christianissim y serenissim don Phelip segon dest nom Rey y señor nostre amatisim de felice y immortal memoria en la Seu de dita ciutat per a la qual solempnitat sera convidats tots los poblats en esta ciutat de part de aquella comes de pratica i lloable costum, los quals poblats a major cauthela ab tenor de la present publica crida conviden exortant y pregant effectuosament que los homens ab gramalles y capirons sien a les vuyt hores de mati a la Casa del Consell de dita ciutat y les dones ab mantells vaien en dita seu per assistir a dites obsequies funeraries y aniversari supplicant al altissim ab llurs oracions se servisque donar etern repos a la dita anima del dit Rey y señor nostre. Perço dits señors veguer y balle ab la matexa tenor manen a tothom generalment de qualsevol stament grau o, conditio sien que no gose ni presumesca lo dit dia de dimecres dema demati para ni tenir ubertes les portes ni obradors ni fer feyna ans tingan festa y colent¹⁵⁷ tant quant durara la celebratio de dita solempnitat y per tot lo dia sots pena de deu

¹⁵⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 84^r.

¹⁵⁷ Segons el DCBV, festa colenda és la festa en què és manat oir missa i no fer feines servils.

sous a quiseu y per quiscuna vegada que fara lo contrari de la qual pena no sera feta amor ni gratia alguna.¹⁵⁸

El dimarts 13 d'octubre el corredor públic de la ciutat, Barthomeu Talmar, publicà la crida i Francesch Ros la llegí pels llocs acostumats de la ciutat, tal com es feia el dia de Corpus, començant davant la Casa del Consell. El mateix dia després de començada la crida, “los adjunts de dol” a cavall, vestits amb gramalles, el cap cubert i amb quatre atxes anaren per tota la ciutat tocant les portes. També habilitaren les fileres dels assistents a les exèquies. El dimarts, després de l'oració a la Seu, tocaren les campanes a so de difunts, i després ho imitaren la resta d'esglésies, parròquies i monestirs de la ciutat. El dimecres 14 d'octubre, a les vuit del matí, el jurats, vestits amb les gramalles de dol i acompanyats de molta gent, del secretari, del mossèn i del síndic Joan Ferrer, es trobaren a l'arxiu per a anar a celebrar les exèquies. Es disposà com havien d'anar col·locades les fileres per tal de formar el seguici per pujar a la Seu. El secretari ho havia d'anunciar a la porta de l'arxiu i “ab alta y intel·ligible veu ho crida als nominats”, de manera que totes les persones que assistiren a les exèquies havien de tenir clar quina era la seva col·locació. El dol partí de la Casa del Consell, passà pel carrer dels Ciutadans i pujà fins la Seu per l'escala que entrava al cor. Cadascú ocupà el seu lloc en el banc que li pertocava. Una vegada es digué l'oració, Rafel Viuet, Jaume Saconomina, Miquel Vedruna i Garau Seura, amb molt de respecte, convidaren i acompanyaren fins al cadafal de la capella ardent les vídues convidades que es col·locaren tal com s'havia establert. La capella ardent estava a l'altar major, a l'espai entre les retxes de l' altar; feia vint-i-sis pams de llarg i trenta d'alçària. Hi havia cinc esgraons per pujar al cadafal i tenia una cucurulla coberta de baieta “a manera de torre que pujave molt mes alt” que la capella. Així mateix, sobre el cadafal hi havia un túmol molt alt que tenia una tela brodada a sobre amb una corona reial i un septie i una espasa daurada sobre un “drap de brocat”. També hi havia cent atxes petites que estaven cremant que pesaven una lliura cadascuna. A cada punta hi havia un atxa que pesava sis lliures, així com a cada costat del túmol sis atxes. Al bisbe de Girona, Arévalo de Zuazo i al bisbe de Vic que assistiren a les exèquies, se'ls repartí un ciri gran que feia mitja lliura.

La dita capella ardent o, tegurio estave en la forma ques segueix ço es devant lo altar major en lo espay ques entre les retxes de dit altar y los dits jeorns tenia de llarch vint y sinch palms y de altaria trenta palms havie sich graons per per puiar dalt lo cadafal de baix tenia de altaria sinch palms ab una cucurulla a manera de torre que puyave molt mes alt que la dita capella ardent en lo mig estave cubert de vayeta y la dita cucurulla de tela negra sobredit cadafal havia un tumol ben alt ab un drap de brocat de sobre y una corona real y

¹⁵⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 84^v-85^r.

un septie i un aspasa daurada nua sobre dit drap de brocat hi havia cent atxes xiques de pes de una lliura quiscun y estaven dalt cremant per lo entorn y la aquella y en la retxa perque no y en cada punta hi havia una altre atxa de pes de quatra lliures quiscuna y dalt en la punta una altre atxa de pes de sis lliures y una en cada costat de dit tumol hi havia sis atxes que ab totes eren dotze de pes quiscuna de quatre lliures donaren a adit señor i al reverendissim bisbe de Vich qui assisti en lo cor a dites obsequies aquireu un siri gros de pes de mija lliura quiseu y apres posaren en lo altar major dotze ciris de pes quiseu de mija lliura y donaren vuytanta ciris de pes de tres onses quiseu y serviren per dits señors jurats y dol y canonges y donaren se cinc centes candeles de pes de dos onses y tambe sen donaren en comu quatre centes candeles de pes quiscuna de onsa y mija y per dir misser se donaren sis lliures candeles dinerals.¹⁵⁹

Després es col·locà a l'altar major dotze ciris de mitja lliura i es repartiren vuitanta ciris d'onze lliures als jurats i als canonges. També es repartiren quatre centes candeles d'onze lliures i mitja. Per dir missa es donaren “sis lliures candeles de minerals”. El bisbe Arévalo de Zuazo cantà la missa de requiem i aquesta es feu “a cant de orga”. Es pagà al mestre de cant de la Seu vint reals “per los cantos”. Paule Papi, ardiaca de la Selva feu de diaca i Rafel Batlle, canonge de sotsdiaca i d'assistent. Es feren les ofertes que es tenia per costum i una vegada acabat l'ofici, el bisbe feu tres absoltes davant el túmul. Entrà tot el clero dins les retxes de l'altar major i es digueren els set salms penitencials. El pare fra Lluís feu testimoni de la vida del rei. Una vegada acabades les cerimònies a la Seu, els jurats marxaren cap a la Casa de la ciutat en el mateix ordre i un cop arribats al pati d'aquesta, Rafel Vivet donà les gràcies en nom de la ciutat a tots els assistents a les exèquies.

Lo dit reverendissim senyor don Francisco Arevalo de Çuaço, bisbe ab molta autoritat y solepmitat comensa a cantar la missa de requiem hi digues a cant de orga y paga la ciutat al mestre de cant de la Seu vuit reals per los cantos y los reverendissims Paule Papi ardiaca de la Selva feu de diaca y Rafel Batlle canonge de sotsdiaca y de assitent Narcis Masdeu, thesorer anaren oferir dins dites retxes y junt a dit altar major sots dits señors jurats y lo dit secretari y dit sindich ab caps cuberts y apres hisqueren dos ecclesistichs ab estoles perque tota la demes gent de dit dol y alli congregada offeris com es de practica y lloable costum lo dit offici acabat dit reverendissim señor bisbe feu tres absoltes devant dit tumol y volta aquell tres vegades incensant y acabant lo offici entra tot lo clero dins les retxes del dit altar major y digueren los set psalms penitencials en lo mig de dit offici predica y fentlo testimoni de la vida y fi de dit señor rey lo molt reverendissim pare fra Lluís deute del dit señor bisbe y fentlo ab tant compliment doctrina gratia y art que tot lo poble lo lloha y alaba molt y ne resta molt satisfet apres de totes les dites coses los dits señors jurats acompanyats ab tot lo dit dol sen tornaren ab lo matex orde que eren vinguts en dita Casa de dit Consell y essent en lo pati de aquella los dits señors Rafel Vivet Jaume Çaconomina Miquel Vedruna i Garau Seura, ciutedans junta de dits señors jurats y en nom y per part de dita ciutat lo dit señor Rafel Vivet feu les graties degudes a tots los de dit dol ab esta tenor de paraules. Graties. Molt illustres molt reverends magnifichs y molt honors señors los señors jurats los fan

¹⁵⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 87^{r-v}.

moltes gracies per la honra quels han feta en les obsequies y funeraries del Rey nostre señor la anima del qual done lo etern Deu bo y etern repos amen.¹⁶⁰

El diumenge 18 d'octubre els jurats vestiren les gramalles de dol folrades de vellut, així com les gorres de “rissa”; la resta de dies següents vestiren de la mateixa manera.

Lo diumenge mes propsegüent que ere a divuyt de dit mes de octubre dits senyors jurats tragueren llurs gramalles de dol aforrades de dites tres canes de vellut quiseu conforme dalt se ordena ques prenguessen y aportaren les matexes gorres de rissa que acostumaren aportar.¹⁶¹

El 28 d'octubre es recullen les “ordinacions sobre los gastos fets per les funeràries del Rey nostre señor” (Felip III). Es pot veure com apareix el nom del Sebastià Fuster, mestre de cant de la Catedral entre els anys 1589 i 1603. A la taula següent només he recollit la informació que conté interès de tipus musical. Vegeu Taula IV.8.

Taula IV.8: Despeses per les exèquies del rei, 1598.¹⁶²

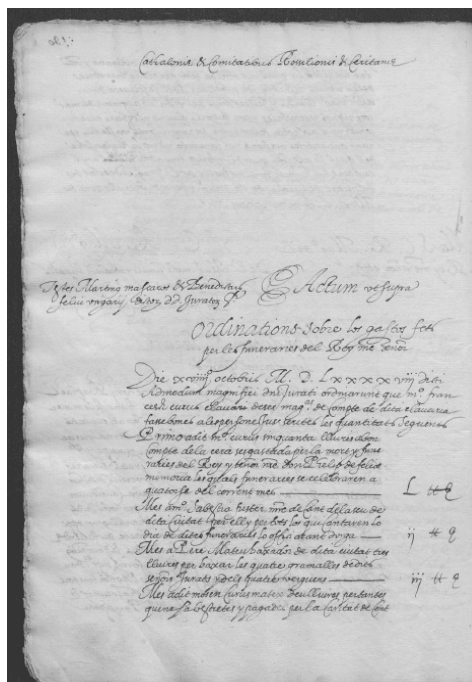
Concepte	Quantitat a percebre
Mes a mestre Sebastia Fuster mestre de cant de la Seu de dita ciutat per ell y per tots los qui cantaren en lo dia de dites funeraries lo offici a cant dorga	2 lliures

¹⁶⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 87^v-88^r.

¹⁶¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 88^r.

¹⁶² AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 90^v.

Figura IV.31: Despeses per les exèquies del rei, 1598.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 90^v.

h. Margarida d'Àustria, 3 d'octubre de 1611

Al *Manual d'Acords* de 1611 es recull la carta en la que el rei, Felip III es dirigí als ciutadans de Girona fent saber del naixement del seu fill, l'infant Alfons, així com la defunció de sa muller, la reina Margarida.

El Rey

Amados y fieles nuestros, jueves a XXII de setiembre mas cerca passado a las onze horas y media de la noche fue Dios servido alumbrar a la serenissima Reyna mi muy cara y muy amada muger que haya gloria, de un hijo que queda bueno y del sobre parto le acudio tan gran mal que acabo sus dies lunes tres deste mes a les nueve hores de la manyana despues de haver recebido todos los sacramentos de la iglesia con su acostumbrada devocion, ha me dexado este lunes so con tan justo y tierno sentimiento y tan lastimado como por muchas causes podeys considerar no quedando de tan gran perdida otro mayor consuelo que ver haya sido su fin tan catholico y exemplar como la vida y confiar que su divina Magestat le havra querido llamar para comutarle de los trabajos desta vida en la passion del reyno y descanso verdadero del plegue darsele y tenernos de su mano dandonos su consuelo y gracia para que en el animo y prudencia cristiana que conviene para este dolor y en todo me conforme con su santa voluntad y acierte a seguirla, de lo que los he querido advertir para que lo entendays como es justo y para encargaros que hagays hacer en esta ciudad les honres exequias y demostraciones de luto quien semeiantes casos se acostumbra que en ello nos seguireys. Datat en San Lorenço a x de octubre de MDCXI

Yo el rey¹⁶³

¹⁶³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 129^r.

El marquès d'Almaçan es dirigí també al poble donant les explicacions oportunes sobre el comunicat del rei i demanant als ciutadans com era de costum, participar en les cerimònies pertinents.

Lo Marques de Almaçan
Lloctinent y capita general

Amats y feels de la real magestat ab la carta de sa magestat que sera ab esta entendreu que com a XXII de setmbre fou servit nostre Senyor donar un fill a la reyna nostra senyora, y apres de sobrepert li acudi tant gran mal, y acaba esos dies a tres del passat havent rebuts tots los sacraments de la esglesia ab sa acostumada devocio: de la mort de la qual es just se faça la demostracio de sentiment que la occasio demana. Perço havem tingut a be fervos ho saber ab la present, per a que en aquexa ciutat tots pregueu a deu per sa anima, y aixi us ho encarregam, y afectuosament pregam ho façau, com en semblants ocasions haveu acostumat, y conforme sa magestat confia de vostra antiga y gran fidelitat. Datat en Barcelona al primer de novembre de MDCXI.

Marques de Almaçan¹⁶⁴

Els jurats enviaren al corredor públic Francesc Mallol per cridar al Consell General i que el dia següent, diumenge 13 d'ocubre, a la una, tots els membres del Consell fossin presents després el migdia, multant amb trenta sous a tot aquell que no ho complís. Havien de vestir amb les gramalles de grana, capa i barret; així mateix, fou d'obligat compliment que romanguessin a l'arxiu fins que es fessin les oracions. L'endemà diumenge 13 de novembre al matí, els jurats havien de trobar-se a la Casa de la ciutat per anar a sentir missa a la Capella de Sant Miquel; vestiren amb gramalles de dol i el cap cobert. Els veguers també havien d'assistir vestits així i portar les maces "cobertes de dol". Alguns prohoms, el notari i secretari i el síndic s'afegiren a la comitiva.

Lo endema diumege de mati a tretze de dit mes de novembre dits senyors jurats anaren en la dita casa de la ciutat ab gramalles de dol y cap cubert y los vergues tambe ab gramalles de dol y cap cuberts y ab les masses cubertes de dol acompanyats de alguns promens qui per llurs deures aportaren dol y lo dit Albert notari y secretari y dit sindich anaren tambe dit sia de diumenge ad dol y cap cobert y oyren missa tots junts eb la capella de sant Miquel de la dita Casa de la ciutat.¹⁶⁵

Després de sentir missa, els jurats tornaren a casa "ab lo mateix dol y forma que eren vinguts". Les portes principals i les finestres "de baix" de la ciutat havien de romandre

¹⁶⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 129^v.

¹⁶⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 130^f.

tancades. D'altra banda, s'havien de treure els ornaments dels arxius nou i vell. També es col·locava una "portalera de dol" de faig per la mort de la reina i a la taula del notari i secretari Serich una cobretaula negra de baieta. L'arquilla havia de romandre a sobre la taula, així com les portes havien d'estar tancades sempre, durant tot el temps que duraren les exèquies. Els jurats, el notari i secretari i el síndic havien de portar tots els dies el dol i el cap cobert fins que es feren les exèquies. Els "adjunts de dol i altres persones", així com els quatre veguers dels jurats havien de "tenir el dol" de la reina a la Casa de la ciutat, cada matí i vespre durant el dimarts, dimecres i dijous.

y apries de haver oit missa y tractar dits senyors jurats alguns negocis acerca dit dol tornaren an llurs cases ab lo mateix dol y forma que heren vinguts y as de advertir y entendre que en rebre dits senyors jurats com esta dit les dites cartes y sese aquelles encontinent manaren tancar les portes principals y les finestres de baix de la dita casa y les de la sala de la taula dexant sol uberta la portalera y feren llevar los aparatos y ornaments que eren en los arxius vell y nou y en la porta del dit arxiu nou feren posar una portalera de dol de bayeta en demostracio y sentiment de la dolorosa mort de la dita senyora Reyna y la taula ahiont jo dit notari i secretari Serich un cobre taule negre de bayeta y feren tambe cubrir de bayeta la arquilla en sobre dita taula y les dites portes y finestres estigueren tancades sempre en la forma dalt dita fins que foren fetes les obsequies y funeraries y axi be tots los dits senyors jurats y lo dit notari y secretari y dit syndich cadaldia ab dit dol y capcobert y ab los adjunts de dol y altres persones tingueren lo dol de dita senyora reyna en la dita Casa de la ciutat cadaldia de mati y vespre so es lo dimars dimecres y dijous propseguints y los quatre vergues de dits señors jurats que son Rafel Mascaros, Benet Feliu, Miquel Subira y Domingo Payrega.¹⁶⁶

El dissabte 11 de novembre es reberen dues cartes entre les tres i les quatre de la tarda, una del rei i l'altra del marquès de Almazan, per tal d'establir la manera en què es farien les exèquies i com es sufragarien les despeses. Els jurats enviaren al veguer Honofre de Cruïlles i de Urrea, i al ciutadà i batlle Joan Miquel Albrich per anunciar el contingut de les cartes. Com que el veguer era fora, comunicaren el contingut de la primera al batlle i el de la segona a Miquel Despí, mercader i sotsveguer de la ciutat. Es pregà assitir "molt afectuosament" el dimecres, dijous i divendres propers al dol a la Casa del Consell i també el dia de les exèquies i funeràries. Es demanà llicència als oficials reials a fer la crida ordinària per tal de comunicar la mort de la reina. El dilluns a les cinc de la tarda el veguer Rafael Mascarós es trobà amb el vicari de Girona i li demanà hora perquè el Capítol fes l'ambaixada que la ciutat li havia de fer. El vicari respongué que l'endemà dimarts 15 de novembre a tres quarts de dues els rebrien. Es triaren comissaris¹⁶⁷ acompanyats del veguer Mascarós que anà amb el cap cobert i amb la maça per

¹⁶⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 130^{r-v}.

¹⁶⁷ Rafel de Belloch, Seraphi Sunyer, Jaume Lledo i Jaume Campolier.

fer l'ambaixada a l'hora establerta, després de dinar. Es donà conformitat de manera que afirmaren que estaven preparats i que per portar-ho a terme triarien comissaris eclesiàstics per poder tractar amb els comissaris de la ciutat. Es comunicà la selecció d'aquests, dia, lloc i hora on s'havien de trobar. Es feren els tocs ordinaris generals durant el dimecres, dijous i divendres; la Seu fou la primera en fer-los i després seguiren la resta de parròquies i monestirs de la ciutat. Començà la Seu amb la campana del Capítol i "es tocaran primer nou voltes" per sonar després la resta de les campanes. La ciutat s'encarregà de fer "dits tochs" a les esglésies i monestirs. El dimarts "en haver tocada la oratio" es publicà la crida en veu baixa amb els tabals descollats i amb música de dues trompetes "ab so de gran tristesa" i dues atxes enceses, davant la Casa del Consell i per totes les places i indrets on es tenia per costum anunciar altres crides de la ciutat. La crida fou llegida per Pere Puig i publicada per Francesch Mallol. El dia 15 del mateix mes s'enviaren cartes a Sant Feliu de Guíxols, Besalú, Figueres i Torroella de Montgrí, avisant de la mort de la reina.

dit dimars a vespre a 15 de dit mes de novembre en haver tocada la oratio se publica dita crida per tots los llochs acostumats de dita ciutat y tambe en la Cort Real de aquella comensant devant de dita Casa de dit Consell ab veu baxa y dolorosa y de gran sentiment ab los dos tabals descollats y ab dos trompetes ab so de gran tristesa y ab dos atxas enseses aportaven y fou legida per Pere Puig sericunt substituït de mi dit notariy secretari y la publica Francesch Mallol corredor publich y tots los qui entervingueren en dita crida anaven amb gramalles y cap cubert.¹⁶⁸

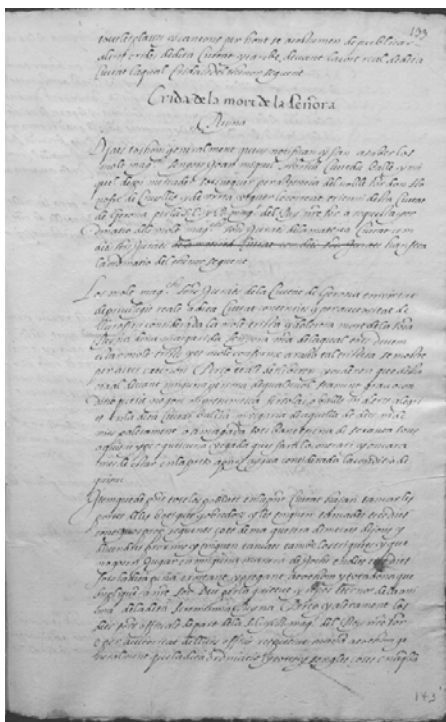
La crida prohibia a qualsevol persona de grau o condició que gosés fer solaços o balls, així com altres mostres d'alegria, ja fos de forma privada o pública, multant amb seixanta sous a tot aquell que ho contravingués i amb pena de presó, a pa i a aigua. També quedava desautoritzat obrir els comerços i fer qualsevol tipus de joc. Els ciutadans havien de tancar les portes dels seus negocis durant tots el dies que duressin les exèquies; també havien de romandre tancats els triquets, ja que no es podia fer cap tipus de joc.

desta ora al devant ninguna persona de qualsevol estament grau o conditio que sie no gose ni presumesca fer solas o balles ni altres alegries en la dita ciutat ballia ni vegaria de aquella de dies ni de nits palesament o amagada sots bant e pena de sexanta sous a quiseu y per quiscuna vegada que fara lo contrari y encara mes de estar en la preso a pan y agua considerada la conditio de quiseu. Item que de present tots los pobles en la present ciutat hajan tancar les portes de les botigues y obradors y les tinguen tancades tres dies contiguos prop següents ço es dema que sera dimecres dijous y divendres proxims y tinguen tancats tambe los triquets y que no gosen jugar con ninguna manera de jochs en dits tres dies jocs

¹⁶⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 133^v.

la dita pena exortant y pregant a tothom y tota dona que suplique a nostre senyor Deu per la quietud y repos eterno de la anima de la dita serenissima Reyna.¹⁶⁹

**Figura IV.32: Exèquies de Margarida d'Àustria, 3 d'octubre de 1611.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 133^r.**

El 16 de novembre el jurats anaren a la la Casa de la ciutat, vestits amb gramalles i el cap cobert. Després es reuniren amb ells el militar Rafel de Sant Martí, el ciutadà Francesc de Cruïlles de Vivet i el mercader Jeroni Costa. El dimecres després de dinar, els jurats tornaren a la ciutat vestits amb gramalles i amb el cap cobert novament. Després vingueren el militar Seraffí Sunyer, Pere Galinos, el ciutadà Miquel Ferrer i el militar Lluís Alemany. Una hora després acudiren altres jurats per tal de participar en el dol i més tard s'afegiren altres persones; el mateix protocol es repetí el dijous i el divendres.

El diumenge 20 els jurats pujaren a la Seu a sentir missa. El dimarts 22 de novembre vingueren a l'arxiu l'administrador de la taula amb tots els oficials i davant d'ells "lo andador" del la ciutat, vestits tots de dol. El dimecres 23 els jurats i "adjunts" enviaren a Benet Felici, veguer dels jurats per establir el dia de les exèquies per l'ànima de la reina. El dia 26 a les tres,

¹⁶⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 133^r.

després de dinar, els comissaris eclesiàstics, per ordre dels jurats, es trobaren al monestir de predicadors per posar dia de les exèquies; es trià el dia 2 de desembre i es decidí fer-ho “sense sermó”, donat que no era costum fer-ho. La capella ardent es disposà de la mateixa manera que s’havia fet a les exèquies de Felip II; havia d’estar a punt el dijous següent. L’obra s’encarregà a Jerònim Coll, fuster de la ciutat. Ell avançaria les despeses per cobrar més tard vuit lliures barceloneses. Així mateix, sel’s atorgà a Damià Mates i a Jeroni Andreu, pintors ambdós, cent una senyals de tela i cinc papers grans amb les armes reials. La resta de senyals havien de ser petites; la meitat havien de ser de la ciutat. Sel’s entregà deu lliures per confeccionar la tela major i deu lliures més per pintar el ceptre i la corona reial.

Figura IV.33: Túmul de Margarita d’Àustria a Lima, 1612.
María Adelaida Allo Manero i Juan Francisco Esteban Lorente.
“El estudio de las exequias reales de la monarquía hispana,
siglos XVI, XVII y XVIII”, *Antigrama: Revista del Departamento de*
***Historia del Arte de la Universidad de Zaragoza*, 19 (2004), p. 51, Figura 4.**

dits senyors jurats enviaren a cercar a Jeronim Coll fuster de la present ciutat al qual donaren orde que fes la capella ardent axi y conforme era estada feta per lo die senyor don Philip segon senyor nostre y que fos feta per de aqui a dijous primer vinent y que dit Coll fuster de la present ciutat al qual donaren orde que fes la capella ardent axi y conforme era estada feta per fer lo dit senyor don Philip segon senyor nostre y perque fos feta per de aqui a fijous primer vinent y que dit Coll fes dita capella a costes y despeses seves de dit Coll bestraent fusta y lo demes per la qual manufactio li donen vuyt lliures barceloneses y dit Coll present accepta y se ofer fer la dita obra per lo dit preu de vuyt lliures y tambe donaren a pintar a Damia Mates i a Jeroni Andreu pintors cent y un senyals ço es lo hu molt gran de tela y sinch de paper grans tots ab les armes reals y tots los demes senyals han de esser

xichs y migensers y han de esser entrecambiadament armes reals la mitat y altre mitat ab les armes de la ciutat per prende deu lliures compres lo cost dela tela necessaria per lo senyal major y tambe los donaren a pintar lo ceptre y corona real per preu entre tot de dites deu lliures.¹⁷⁰

El dilluns 28 del mes de novembre el jurats y “adjunts” anomenaren a Joan Rafel de Belloch i Rafel de Sant Martí per convidar a sis vídues, les tres primeres, mullers de cavallers i les altres tres, mullers de ciutadans. Aquell dia els canonges Jaume Pla i Cristòfol Miquel vingueren a la Casa de la ciutat i a la capella de Sant Miquel; tornaren la resposta als comissaris laics. El Capítol havia resolt que la ciutat donés vint-i-quatre lliures per les despeses ocasionades per les exèquies al sagristà mitjà. També es comptà amb els serveis de Latzer Francesc, droguer de la ciutat perquè fes la cera necessària per les cerimònies, cent atxes d’una lliura, dotze de quatre lliures de pes, una de pes de sis lliures i mitja, dos ciris de mitja lliura, cinc-cents ciris de dues unzes cadascun, vuitanta ciris de tres unces, quatre-centes candeles d’una unza i mitja i sis lliures candeles per les misses. Es concertaren a raó de set sous la lliura de les atxes i a set sous i mig els ciris i candeles. Als militars i ciutadans que es trobaven fora de la ciutat a diferents poblacions de la província sel’s envià una carta per informar de les exèquies de la reina.

La magestat del rey senyor nostre ab sa real carta de deu de octubre proxim passat nos feu entendre la mort trista y dolorosa de la serenissima reyna dona Margarita sa molt cara y amada muller, la qual havíem sentida tant vivament comes raho y axi per correspondre a nostre debit y obligatio havem assenyalat divendres proxim que comptarem a dos de desembre per a celebrar les obsequies o funeraries ab tot lo compliment possible en la Seu desta ciutat y perço ab esta fem entendre a vostra magestat estes coses per aques servesca com a verdader y fahel vesall de sa magestat sentim estes coses comes raho y assistir dit dia en dites obsequies y funeraries ab dol competent a effecte tots de suplicar a laltissim deu se servesca donar etern repos a la anima de dita senyora reyna quen reste molt particular contenta qui Deu guarde compost y se replica en Gerona y novembre als 28 de 1611.¹⁷¹

Les sis vídues de la ciutat foren convidades per part de la ciutat¹⁷² el divendres al matí a les nou. Aquestes, vestides amb gramalles de dol i portant dues atxes es col·locaren en un cadafal. Aquella mateixa tarda Belloch i Sant Martí convidaren a tots els nobles cavallers a les

¹⁷⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1611, f. 135^r.

¹⁷¹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1611, f. 135^v.

¹⁷² Representada per Joan Rafel de Belloch i Rafel de Sant Martí, acompanyats d’un verguer vestit de dol i amb el cap cobert.

exèquies del divendres a les vuit del matí a la Casa de la ciutat. El dijous, “en haver tocat la oratio” es feu la crida última pels llocs acostumats de la ciutat, començant davant la Casa del Consell. Hi havia dos corredors, dos tambors descollats, un jove que llegia la crida i dos homes que portaven dos atxes enceses; tots anaven amb gramalles de dol i amb el cap cobert. A la crida es convidava a celebrar les “obsequies y aniversari per anima de la senora Reyna dona Margarida de Austria” a “tots los poblats en esta ciutat”. Els homes amb gramalles i capirons havien de ser a les vuit del matí a la Casa del Consell; les dones havien de portar mantell per demanar “al Altissim ab llurs orations se servesca donar etern repos a la dita anima de dita senyora reyna nostra senyora”. Els senyors veguer i el batlle ordenaren que tothom, fos del grau o condició que fos, s’estigués de parar o tenir obertes les portes ni els obradors. No es podia treballar durant tot el decurs de les cerimònies, essent multat amb deu sous tot aquell que no ho complís. La crida es publicà el primer dia de desembre, “en haver tocada la dita oratio” pels llocs que eren acostumats, tal com es feia el dia de Corpus. El mateix dia, després de feta la crida, “los adjuncts del dol”, a cavall amb quatre atxes, gramalles i el cap cobert anaren per tota la ciutat “tocant los homens” per les portes amb dues maces de fusta; els integrants del seguici, el dia de les exèquies, es disposaren en quatre fileres. Tothom tenia un lloc concret assignat. Una vegada celebrades les cerimònies fúnebres, els jurats enviaren una carta¹⁷³ al rei per tal de comunicar-li que s’havien portat a terme les “obsequies y funeraries” el dia anterior.¹⁷⁴

Dit dijous en haver tocada dita oratio lo primer de desembre la dita crida fonch publicada per los llochs acostumats de dita ciutat com se fa lo dia del Corpus Cristi comensant devant dita casa de dit Concell per dit Francesch Mallol y Barthomeu y Talmar corredos publichs y legida per Pere Puig [...]. Lo mateix dia apres ja comensada la dita crida los adjuncts del dol a cavall ab quatre atxes devant ab gramalles y capcubert anaren per tota la ciutat tocant dos homens per les portes ab dos masse de fusta y los qui aportaven las atxes y massas y picaven ab dits massas anaven tambe ab gramallas y cap cubert.¹⁷⁵

i. Felip III, 31 de març de 1621

El divendres 23 d’abril, entre les tres i les quatre de la tarda, els jurats Rafel de Sant Martí, Francesc Castelló, Miquel Guardiola i Joan Garra, reunits a la Casa del Consell, reberen cartes del rei Feip IV i del virrei de Catalunya, anunciant la mort del rei Felip III. El dissabte 24 d’abril, els jurats, els veguers, alguns prohoms, el notari, el secretari i el síndic anaren a la

¹⁷³ Vegeu Document *Manual* 22 dels Apèndixs.

¹⁷⁴ AMGi, *Manual d’Acords*, 1611, f. 129^v-137^v.

¹⁷⁵ AMGi, *Manual d’Acords*, 1611, f. 136^v-137^r.

Casa de la ciutat “ab gramalles de dol i el cap cobert.” Aquests últims portaven “les masses altes.” Una vegada “tractat dits senyors jurats alguns negossis tornaren cap a casa” ab lo mateix dol y forma que eren vinguts”. “En rebrer dits senors jurats ditas dos cartas” es tancà la porta principal i les finestres “de baix”, deixant oberta només la portella. Les tregueren els ornaments que hi havia a l’arxiu i a la porta es feu posar “una portalera de dol de bayeta negra.”

en rebrer dits señors jurats ditas dos cartas y entesas aquellas encontinent manaren tancar la porta principal y les finestras de baix de la dita Casa del Consell dexant sols oberta la portella y feren llevar los aparatos y ornamentos que eren en dit arxiu y en la porta de aquell feren posar una portalera de dol de bayeta en demostracio y sentiment de la dita dolorosa y trista mort.¹⁷⁶

El diumenge 25 d’abril, els jurats faltaren a la processó de Sant Marc i anaren a la Casa de la ciutat vestits de dol i amb el cap cobert. Escoltaren missa a la capella de Sant Miquel de la mateixa Casa de la ciutat i aquell mateix dia, els comissaris, acompanyats del veguer Mascarós “ab lo dol cap cubert y massa cuberta” anaren a fer ambaixada al Capítol, on comunicaren la trista notícia. Per tal de gestionar “dit dol funerarias y obsequias fahedores” es triaren quatre comissaris eclesiàstics capitulars. Els jurats, per la seva part, triaren també quatre comissaris “per tractar dites coses ab dits comissaris eclesiastics capitulars.

acudiren en Casa de la dita ciutat ab dol y cap cubert de la matexa manera que dalt esta dit ahont ohyren missa en la Capella de Sant Miquel y dits comissaris acompanyats de dit Mascaros verguer ab lo dol capcubert y massa cuberta dit dia de diumenge de mati a les ditas vuyt horas anaren a fer dita embaxada a dit reverend Capítol.¹⁷⁷

Pel dia de les exèquies es disposaren cent divuit senyals pintats, fet que comportà una gran despesa de tela i de paper. Els senyals, que tenien les les armes reals, s’ubicaven a cada cantó del túmol i a la summitat. Els restants cent dotze havien de ser “xichs y migansers de la grandaria de mig pell de paper”. La meitat havien de tenir les armes reals i l’altra meitat les de la ciutat; el pintor també havia de pintar “lo ceptre y corona”. Així mateix, “apres lo dit dia de diumenge de mati” els jurats i adjunts, juntament amb el droguer Llatzer Francesch, disposaren

¹⁷⁶ AMGi, *Manual d’Acords*, 1621, f. 38^r.

¹⁷⁷ AMGi, *Manual d’Acords*, 1621, f. 39^v.

la cera necessària per “ditas funerarias”; també un gran nombre d’atxes. Aquell mateix matí es concertaren els preparatius pel túmul funerari amb el fuster Llatzer Riera.

Tambe lo mateix mati se feu concert per dits seños jurats y adjunts ab Llatzer Riera fuster per a que haga los seus fasse ab lo compliment que convindra la capella ardent per lo dia de les obsequias y funerarias posanthi ell tota la fusta y tot lo necessari y ha de guarnir de fusta lo dit señal gran de tela y se concertaren a vuyt lliuras per tot y lo dia abans ha destar tot a punt a migdia y quant no la ciutat ho fara fer a los gastos y despesas.¹⁷⁸

Els comissaris eclesiàstics i els de la ciutat es trobaren al monestir de predicadors. Aquella nit, “al toch de la oratio”, es feu tocar la campana capitular nou vegades. Després de sonar la campana major, havien de fer-ho la resta de la Seu i les altres, dos cops al dia durant el dilluns, dimarts i dimecres següent, al migdia i “entrada la nit”, sempre després d’haver-ho fet la campana major. El diumenge, “en haven tocada la oratio” es publicà davant la Casa del Consell de la ciutat la crida “per totes les plasses i cantons per hont se acostumen de publicar altres crides de dita ciutat”. Després, davant la Cort Real, “ab veu baixa y dolorosa y de gran sentiment ab dos tabals descollats y ab dos trompetas ab so de gran tristesa, y ab dos atxas encesas” fou llegida per Joan Torrabruna i publicada per Francesc Mallol; els dos anaven vestits amb gramalles i el cap cobert.

Quedava prohibit fer qualsevol tipus de ball, així com cap manifestació d’alegria, tant de dia com de nit, ja fos de forma pública o privada, sota pena de seixanta sous i una pena de presó, a pa i a agua; les portes de les botigues i els obradors havien de romandre tancades els tres dies que duressin les celebracions. També els triquets, de manera que no es podia “jugar en ninguna manera de joc”. S’exhortava i pregava a tothom que supliqués a nostre senyor pel “repos de la anima de dit senyor rey”.

Desta hora en endavant ninguna persona de qualsevol estament grau o condicio sie no gose ni presumisca fer solars, balles ni altres alegrias en la dita ciutat ballia ni vegueria de aquella de dias ni de nits palesament o amgadament sots pena de sexanta sous per quiscu y quiscuna vegada ques fara lo contari, y encara mes destaren la preso a pa y aygua considerada la conditio de quiscu.¹⁷⁹

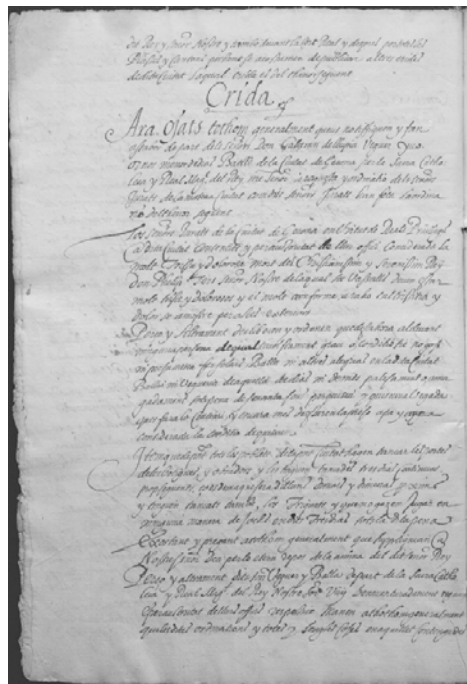
El dilluns al matí i al migdia passaren un gran nombre de persones per la Casa de la ciutat “a visitar y tenir dit dol”. Aquell mateix dilluns s’escriviren cartes avisant a les viles de Sant

¹⁷⁸ AMGi, *Manual d’Acords*, 1621, f. 40^{r-v}.

¹⁷⁹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1621, f. 41^v.

Feliu de Guíxols, Besalú, Figueres i Torroella de Montgrí de la mort del rei. Els dimarts els jurats acudiren novament a la Casa de la ciutat, igualment vestits amb el cap cobert i amb gramalles; també ho feren els comissaris designats per les exèquies, juntament amb els eclesiàstics. Es determinà com s'havien de col·locar les diferents personalitats a la Seu el dia de les exèquies. Així mateix, es decidí que no es cantarien salms, tal com s'havia fet a les funeràries de la reina Margarida.

Figura IV.34: Crida per les exèquies del rei Felip III, 31 de març de 1621. AMGi, *Manual d'Acords*, 1621, f. 41^v.

Y han acordat ab dits señors jurats y ab alguns dels dits adjunts del dol que la distributio se fara lo die de les obsequies en la Seu en esta forma ço es que en lo cor distribuesca los dos procuradors dels aniversaris y que nos cantaran los psalms derrera del officí com se feu ja ab les obsequias de la serenissima Reyna dona Margarida muller del dit señor Rey Phelip en lo any mil sis cents y onze y entre los llaychs dos personas llaycas anomenades per dits señors jurats y adjunts del dol.¹⁸⁰

¹⁸⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1621, f. 43^v.

Aquell mateix dia, a la Casa del Consell es reberen “moltes persones” per compartir el dol. El dimecres al matí, “ultim dia assignat per tenir dit dol en dita casa de la ciutat” s’elegiren sis vídues de Girona per tenir “dit dol lo dia de les obsequias.” Tanmateix, només es trobaren quatre que havien d’estar al cadafal. El dimarts, entrada la nit, els comissaris Francesc Prats i Francesc de Cartellà, acompanyats d’un veguer, vestits de dol, amb el cap cobert i atxes enceses, anaren a convidar-les de part de la ciutat per l’endemà dijous a les nou del matí. També es convidaren nobles, cavallers i ciutadans de la ciutat. El dia de les exèquies i funeràries s’havia de donar “per oferta 50 pans de princep” i una quarterola de vi claret. Les gramalles que havien de portar els jurats havien d’estar confeccionades amb les tres canes de tela que se’ls havia proporcionat i havien d’estar folrades de vellut negre. Les gramalles de dol que tenia la ciutat pels insaculats estaven “belles i gastades”, raó per la qual es decidí fer-ne “de noves de bayeta negra tenyida a Barcelona ab llur rosset y caparo quiscuna” i que després es guardessin per ocasions com aquestes. Es demanaren quatre més, donat que mancaven “per los qui faran costat a les fileras de dits senyors jurats”, vuit entre ciutadans i militars. S’havia de comunicar que es trobaven fora de la ciutat per tal de que poguessin assistir a les “obsequias y funerarias”, els monastirs havien d’acudir a la Seu per fer “absoltas generals conforme se acostuma”. D’altra banda, el mestre de cant no volia cantar per menys de cinquanta reals; se li donaren vint.

Lo mestre de cant de dita seu no vol cantar en lo offici se fara en ditas obsequias menos de cinquanta reals no havent may acostumat dita ciutat de donaren semblants occasions sino vint reals deslberen y ordenen que nos done, a dit mestre de cant sino vint reals.¹⁸¹

El dimecres després de l’oració es feu una ultima crida davant la Casa del Consell, en presència de dos corredors, dos “atambors descollats”, un noi jove que llegia la crida i, dos homes amb atxes enceses, vestits tots amb gramalles de dol i el cap cobert. “Després de ja començada la crida” dos dels “adjunts del dol” vestits per l’ocasió, a cavall i amb quatre atxes enceses, anaren per la ciutat tocant les portes amb maces de fusta. El dijous al matí, entre les vuit i les nou del matí, ubicats de la manera que ja havia estat disposada, els jurats, el secretari i el síndic acudiren a la Casa de la ciutat vestits de la forma establerta. El secretari es col·locà a la porta de l’arxiu i “ab alta y intelligible veu crida tots los nominats en ditas fileras” tal com ja havia quedat establert. Deprés s’ubicaren la resta d’assistents, de manera que

¹⁸¹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1621, f. 45^v.

y apes de haver llegidas y cridadas totes les ditas fileras aqui jo dit secretari y publique que apes anassen totes les demes persones que assistan en dit dol quiscu ab son degut orde conforme lo estament de cadaqual. Y així parti dit dol ab molt numero de gent ab molta autoritat y pompa funeral que noy ha memoria de homens que se sia may feta ab tanta solempnitat autoritat ni pompa.¹⁸²

La comitiva partí passant pel carrer Ciutadans cap a la Seu, entrant pel cor i prenent els seients que ja s'havien establert prèviament; “lo cap de guayta” de la ciutat s'encarregava de que la gent respectés el seu seient a la Seu. La capella ardent estava ubicada davant l'altar major “en lo spay que es entre las retxas de dit altar y los dits fronts”. Feia 25 pams de llarg i 30 d'alçària. Hi havia cinc esgraons per pujar al cadafal “de baix” que tenia 5 pams d'altura amb una “ciudadella” a mode de torre que pujava molt més alt que la capella ardent. Al mig estava coberta de baieta i hi havia la “cucurella” de tela negra. Sobre el cadafal es disposava un túmol amb “un drap” de brocat de cobre i una corona real, un ceptre i una espasa daurada nua sobre el “drap brocat”. També hi havia 100 atxes “xiquas de pes de una lliura quiscuna” que cremaven. “A l'agulla de la summitat” es disposava una altra de sis lliures i mitja de pes. A cada costat del túmol sis atxes, i a la retxa també se'n col·locaren. S'ubicaren dotze ciris de pes cadascú de mitja lliura a l'altar major. Al bisbe Pedro de Montcada se li donà un gran; també es donaren vuitanta ciris de pes de tres onzes i les candeles encarregades al droguer Francesc, a repartir entre els jurats i els canonges. Per dir misses es lliuraren “sis lliures de candeles dinerals”.

El bisbe de Girona Pedro de Montcada cantà la missa de requiem amb acompanyament d'orgue; la ciutat pagà al mestre de cant de la seu vint reals pels cantors. Dins la retxa de l'altar major es reuniren els jurats, el secretari, el síndic amb el cap coberts, dos eclesiàstics i els nobles per que “tota la demes gent de dit dol y allí congregada” copcés com de solemne era la cerimònia. Acabat l'ofici, el bisbe feu tres absoltes davant el túmol per després entrar dins les retxes tot el clero i dir els set salms penitencials; també hi hagué sermó.

Lo dit señor don Pedro de Montcada bisbe de dita ciutat ab molta autoritat y solempnitat comensa a cantar la missa de requiem y digues a cant de orga y paga la ciutat al mestre de cant de la Seu vint reals per los cantors y anaren offerir dins ditas retxas.¹⁸³

¹⁸² AMGi, *Manual d'Acords*, 1621, f. 47^v-48^r.

¹⁸³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1621, f. 48^v.

Acabada la cerimònia, els jurats tornaren cap a la Casa del Consell en el mateix ordre. Estant al pati, el senyor Belloch donà les gràcies als assistents a les exèquies.

Molt illustres molt reverends molt magnífichs y molt honorables señors los señors jurats los fan muchas gratias per la honrra quels han feta en las obsequias y funerarias del Rey nostre señor la anima del qual done lo etern deu bo y etern respos Amen.¹⁸⁴

El *Manual d'Acords* d'aquest any diu que “may se sien celebrades en esta ciutat per ningun rey y princep nostre ni persones reals quey hasse memories de homens.” El diumenge 19 de maig els jurats es tragueren les gramalles folrades, portant les mateixes gorres de rissa “que acostumaren daportar.”

j. Lluís XIII, 14 de maig de 1643

El rei Lluís XIII morí el 14 de maig de 1643. Els jurats reberen cartes, una del rei Lluís XIV, l'altra de la reina i la tercera del Mariscal de la Mothe, duc de Cardona, on es comunicava la notícia. Reunits en Consell¹⁸⁵ els jurats determinaren fer exèquies per l'ànima del rei. Llegides les cartes, s'acordà fer una ambaixada al Capítol de la Seu, a les tres de la tarda d'aquell mateix dia, per demanar hora al senyor don Francesc de Aymerich, capiscol major, canonge de la Seu i vicari general. Congregats a la Casa de la ciutat, “encara sens dol” per no tenir establert el dia en el que s'havia de començar, enviaren a buscar dues peces de roba de la botiga d'en Rafel i Jaume Camps per triar-ne una i tallar vint i quatre canes de roba, sis per cada un i una més pel jurat Moliner, “que li tocava com a sindic”, així com per a en Miquel Galí, notari i secretari. Es triaren els comissaris eclesiàstics i establiren trobar-se amb els comissaris de la ciutat a les sis de la tarda a la capella de Sant Pere “situada en lo sementiri de Sant Feliu de Girona”. Es llegiren els *Manuals* de 1598, 1611 i 1621 “per a veurer en dits anys, lo que en semblants casos se ha acostumat a fer.” Es delliberà donar a cadascun dels veguers “quatre canas y mitja vint y doze de Gerona” per fer-se les gramalles per al dol. S'havien d'adquirir de la botiga de Rafel y Jaume Camps “la bayeta que sera menester” per a la portalera¹⁸⁶ que s'instal·laria a la porta de la sala del Consell “per cubrir la taula del notari y secretari, arquilla, bufetillo y per lo escon hont han de seurer los senyors jurats y per lo demes que sie necessari”.

¹⁸⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1621, f. 48^v.

¹⁸⁵ Com que hi havia molts membres que estaven absents o malalts es decidí fer el Consell amb les persones que hi eren per tal de no endarrerir la qüestió.

¹⁸⁶ Segons el DCBV, cortina per a guarnir un portal.

El mateix dia a les set de la tarda, els comissaris de la ciutat es trobaren amb els jurats a la Casa de la ciutat per tal de transmetre les decisions preses, tenint com a referència el *Manual d'Acords* de 1621. S'acordà que l'endemà dissabte es toquessin les campanes a morts i que a la nit, a la Seu, es toquessin nou vegades la campana capitular; després, la campana major amb la resta "ab tota la solemnitat posible". En començar a tocar-la i no abans, havien de fer-ho totes les parròquies i convents de la ciutat. Així havia de ser també el diumenge, el dilluns, el dimarts i el dimecres "que son los dies assenyalats per tenir lo dol los senyors jurats en casa la ciutat". El dissabte 13 de juny es tornaren a trobar en el mateix lloc, a la capella de Sant Pere. Aquell mateix dia, els comissaris i els jurats concertaren amb el pintor Francisco Arcis pintar

las armas y senyals sean menester per al die de les obsequias, es a saber unas armas del Rey christianissim molt grans les quals han de ser pintadas sobre tela y han de tenir sinc palms y mig a tot quadro que ha de servir per restar en la Casa de la ciutat.¹⁸⁷

Així mateix, es pintaren les cinc armes del rei en paper a tota l'amplada del full; havien de servir per posar-les una a cada costat i l'altre a la summitat del túmol. El pintor també havia de fer cent dotze senyals de paper de mig full cadascun, "ço es sinquanta sis ab las armas reals y sinquanta sis ab las armas de la ciutat;" eren per posar les atxes i "altres parts". El pintor s'havia de pagar la tela del senyal gran; també havia de pintar i daurar el ceptre i la corona. Se li pagaren quatorze lliures i ho havia de tenir enllestit per diumenge 21 a migdia.

El dissabte a les sis de la tarda, els comissaris Jerònim Vergés, Jerònim de Real, Francesc Burgués i Pere Ferrer es trobaren amb els jurats, així com amb alguns senyors de la junta del dol, per informar de la trobada que havien establert a les quatre de la tarda, a la capella de Sant Pere. S'acordà portar a terme les exèquies el dilluns 22 de juny i que en l'ofici hi hagués sermó "lo qual predicara lo dit ser canonge Joan Vilar altre de dits comissaris ecclesiastics". El mateix dissabte 13 es decidí en Consell que els onze prohoms que havien d'anar amb els jurats a les quatre fileres el dia de les funeràries portessin el cap cubert i "gramallas ab rossega". Eren les que la ciutat donava cada any pels dies de dijous sant i dels difunts. Es repartiren també teles per fer vestits de dol "ço es capa y sotana fins a l'entrada de la cama ames y amenys segons llur grandaria". Els jurats s'havien de fer gramalles de la mateixa tela proporcionada per la ciutat per les exèquies; aquestes havien d'estar folrades de vellut negre, tal com s'acostumava.¹⁸⁸

¹⁸⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, f. 117^v.

¹⁸⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, f. 119^r.

També s'establí que s'havia de donar avís de la mort del rei a les universitats de Sant Feliu de Guíxols, Besalú, Figueres i Torroella de Montgrí, així com a tots els nobles, militars i ciutadans que vivien a la ciutat per tal de que assistissin a la Casa de la ciutat i participessin de les funeràries.

Els dies de les exèquies els religiosos dels monestirs havien d'acudir al matí a la Seu a fer "absoltas generals." Aquell dia es repartiren cinquanta pans i "vi claret". Així mateix, sis vídues que eren convidades un dia abans eren elegides per estar al cadafal de la capella ardent "per tenir dit dol en dita seu dit die". També es convidaren als nobles, cavallers, militars i ciutadans de la ciutat el dia abans. S'havien de celebrar per l'ànima del rei cent misses, vint a la Seu, deu a l'altar de Sant Feliu, deu al convent de predicadors, deu a la Mercè, deu al Carme, deu a Sant Francesc de Paula, deu a Sant Francesc, deu a Sant Agustí i deu als descalços. Els dies de les exèquies, dilluns 15, dimarts 16 i dimecres 17, així com el dilluns 22, dia de les funeràries, es celebraren totes les misses possibles i es donaren "de caritat tres sous per quiscuna missa." Es feu la crida per tots els llocs on era acostumat.

El diumenge 14 de juny arribaren a la Casa de la ciutat els jurats "ab llurs gramalles de dol, rossegas y caps cuberts acompanyats de alguns insiculats y de altres amichs", el notari i el secretari i Puget "servint de sindic", ja que aquell dia el síndic no podia fer les funcions. Tots anaven vestits amb gramalles, rossegues i el cap cobert. Escoltaren missa a la Capella de la Casa de la ciutat "sempre capcuberts." Una vegada escoltada aquesta, entraren a la sala de la Casa del Consell per seure. Darrere els bancs hi havia una "bayeta negra" posada a la paret, així com també amb bayeta negra "baix al peu lo sol" i la taula del secretari, "lo bufetillo" dels jurats, la portalera del l'arxiu i "la gran porta" d'entrada a la ciutat on hi havia una altra portalera. També es cobriren la resta de portes, finestres i finestrons fins les funeràries, permetent molt poca claror, just per poder escriure.

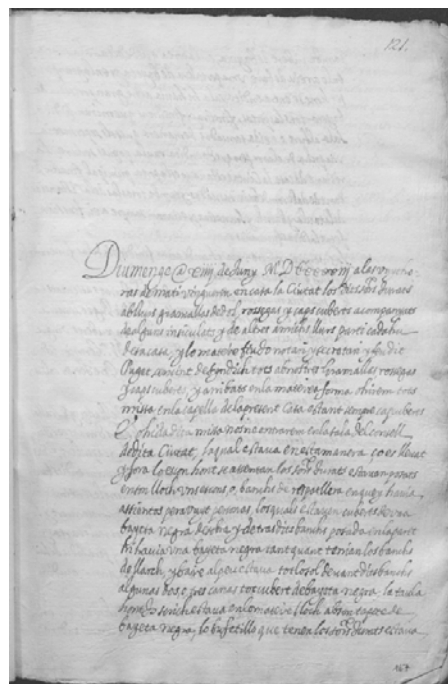
La taula hont lo jo serich estava en lo mateix lloch absent tapete de bayeta negra, lo bufetillo que tene los senyors jurats estava tambe cubert de bayeta, en la porta que de dita sala se entra, en lo arxiu de baix una portalera de bayeta y en la gran porta per hont se entra en dita sala hi havia altre gran portalera de bayeta tots las portas, finestras y finestrons que miran a dita sala alhort o exida tancadas, de manera que sols se permetia una pocha de claror per a que jo en dita taula pogues escriure lo restant.¹⁸⁹

Es llegiren les cartes reals i es convidà al veguer Rafel de Raset, que vestia encara sense dol. També es convidà a Jaume Guitart Mercader; els dos confirmaren la seva assistència.

¹⁸⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, f. 121^{r-v}.

Aquella mateixa nit es faria pública la crida. D'altra banda, l'encarregat de les misses a la capella de la Casa de la ciutat fou Miquel Castellar. Després de dinar, a les dues, vingueren els jurats vestits per l'ocasió i acompanyats pels veguers "y de alguns amichs y parents" a la Casa de la ciutat, seient tal i com s'havia establert. A prop de les quatre vingueren a la Casa dels Consell Jacinto Mosades, ardiaca d'Empordà, Jaume Pla, Francesch Pejoan i Joan Vilar, canonges de la Seu en representació del Capítol; foren rebuts per quatre insaculats, un de cada mà. Vingueren a donar "lo pésame" i seieren "en los mateixos banchs entre dits jurats" estant fins les cinc de la tarda. El dilluns 15 de juny al matí, "dia assenyalat per a tenit dit dol", els jurats, entre les vuit i les nou del matí, "ab gramalles, ab rossech y capcuberts" vingueren a la Casa de la ciutat "a tenir lo dol." El mateix dilluns a les dues, assentats de la manera establerta a la Casa de la ciutat, també acudiren una sèrie de personalitats, així com un gran nombre de cavallers, ciutadans "y altres personas de qualitat" per donar "lo pesame de dita mort a dits senyors jurats y estigue en dit dol aserca de una hora". El dimarts, entre les vuit i les nou del matí, asseguts de la mateixa manera que el dia abans a la Casa del Consell, vingueren els jurats, el secretari, el síndic, Francesc Pruigues i Joan Matau Brodador.

**Figura IV.35: Exèquies de Lluís XIII, 14 de maig de 1643.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, 121^r.**

Marxaren tots a missa a la capella de la Casa de la ciutat; després vingueren altres personalitats al dol. A les dues, després de dinar, continuà la visita de persones destacades a la Casa de la ciutat per tal de donar el dol. El dimecres, a les vuit del matí ho feren “ab lo mateix dol y en la mateixa forma que los altres dies” el secretari i el síndic, així com una sèrie de persones destacades que donaren “lo pesame ab tant compliment, ab tanta cortesia, ab tant modo, y ab elegancia.” Després de dinar, a les dues, els jurats, el síndic i el secretari vingueren a la sala de Casa de la ciutat, juntament amb un gran nombre de nobles i de personalitats. Es feu una última crida anunciant la celebració de les exèquies de Lluís XIII.

El diumenge 21 a les dues de la tarda els jurats no anaren a la processó que es feu a la Seu per “ser ters diumenge com se acostuma” i estar la junta “o catorzena” de dol.

Les exèquies de Lluís XIII també generaren un testimoni a la documentació pel que fa als pagaments a músics. En aquesta ocasió ens trobem que es menciona un pagament d’una lliura a mossèn Oliva rector de Santa Lucia, a Pere Texidor i al rector de Sant Nicolau “per haver tocat”. També a la sacristana de Sant Daniel “e a les mares caputxines per les mateixes rahons” Entenc que es deu referir als rectors i a la sacristana per haver tocat l’orgue i a les mares caputxines per haver cantat durant les exèquies, probablement amb acompanyament d’orgue. Vegeu Taula IV.9.

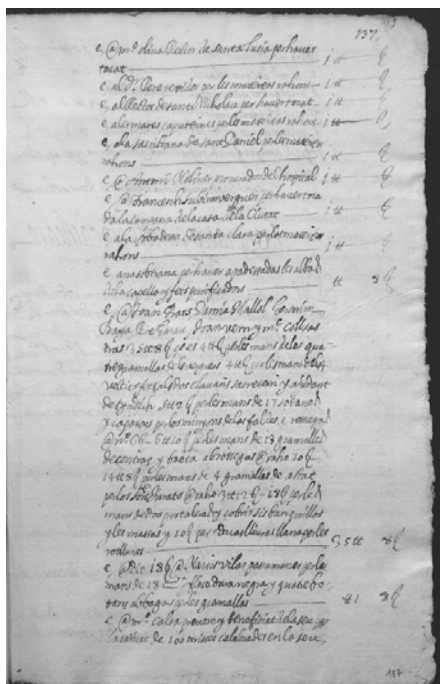
Taula IV.9: “Compte del que se ha gastat per las obsequias del Rey Luys tretze nostro Rey y señor a 22 juny 1643”.¹⁹⁰

Concepte	Pagament
E, a 4 Bastaxos per haver portades les atxes per les dos crides y per los que aportaven los tabals, trompetes y fadri escriptent y dos vergues	3 lliures
A mossen Oliva Rector de Sancta Lucia per haver tocat	1 lliura
Al dr Pere Texidor per les mateixas rahons	1 lliura
E al Rector de Sant Nicholau per haver tocat e a les mares caputxines per les mateixes rahons	1 lliura
A la sacristana de Sant Daniel per les mateixes rahons	1 lliura
Al mestre de cant de la Seu ¹⁹¹	2 lliura
Per los gastos se feren per les crides tant dels fadrins dels tabals com los demes	2 lliures i 10 sous

¹⁹⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1643, f. 135^v-137^v.

¹⁹¹ El mestre de capella el 1643 era Jaume Vidal.

Figura IV.36: Despeses per les exèquies de Lluís XIII.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1643, f. 137^r.

4.2. Altres exèquies

4.2.1. Bisbe de Girona

Les exèquies del bisbe de Girona també era una cerimònia que es vivia amb solemnitat. El *Ceremonial dels jurats* en fa referència. El *Manual d'Acords* ho exemplifica amb la mort del bisbe de Girona, Guillem de Boil el 28 de novembre de 1532, Francisc Areválo de Zuazo el 10 de gener de 1611 i amb la mort de Francisc de Senjust el 2 de març de 1627. Segons el *Ceremonial dels jurats*, quan el bisbe de Girona moria, el jurats es vestien de dol durant tres dies i el cos reposava al seu palau on les parròquies i monestirs anaven a “ferli absoluta”. El dia de l’enterrament portaven el cos en processó amb totes les parròquies i monestirs, seguint el mateix itinerari que la processó del Corpus “empero al revés”. Els jurats que venien de la Casa de la ciutat anaven darrere el cos, i en el cas de que hi hagués familiars del difunt, el col·locaven al mig. El cos del mort s’ubicava a la seva capella ardent i una vegada s’havia fet l’ofici se li donava sepultura.

Quant se mor los senyor bisbe de Gerona los magnífichs jurats se vesten de dol per tres dies ço es lo dia que mor y los dies que tenen lo seu cors en son palau aont val les parroquies

y monestirs a ferli absoluta. Apres lo porten lo dia de la sepultura ab professo per ciutat fent la volta de la professo de Corpus. Empero al revés ab totes les parroquies y monestirs y apres de feta, lo posen en la Seu en lo teguri o capella ardent se li fa com a princep y los jurats ans de partir la professo venen de Casa la ciutat y van darrera lo cos y si y ha parents de dit bisbe lo posen al mig y fet lo offici lo enterren.¹⁹²

a. Guillem de Boïl, 28 de novembre de 1532

El 25 de novembre de 1531 Guillem de Boïl convocà als canonges de la Catedral a la capella dels Evangelistes per demanar fos enterrat on havia estat ubicat el refectori i poder construir allà un edifici solemne acord amb la seva condició de bisbe.

Die sabbati, XXV novembris 1531. Convocato Capitulo in capella evangelistarum, in quo fuerunt praesentes Reverendus Dominus Episcopus, Margarit, Carreras, Albert, Coll, Cartellà, Belloch, Felices, Marsèr, Peris, Sola, Matheu, Torrell, Ferrer, Traver, Massot, Maya, Piquer, Solers, Lobet, positi sine ordine antiquitatis. Ad petitionem dicti reverendi domini. episcopi consenserunt sibi sepulturam in illo loco ubi antiquitatus erat refectorium ipsius ecclesiae, per quem locum fit transitus ad domum ibi canonica portio distributor, et ibi possit erigere et construere aedificium quantum cumque solemne et sumptuosum pro ornamento suae sepulturae.¹⁹³

El 21 de novembre de 1532 fou comunicat als jurats, que es trobaven a la basílica de Sant Feliu, que el bisbe Guillem de Boïl volia combregar “per la indispositio y malaltia” que patia. Aquell mateix dia els jurats anaren de manera consistorial, acompanyats de prohoms i veguers a visitar al bisbe, fet que decidiren repetir “tant quant duraria la malaltia”. El 28 de novembre de 1532, morí el bisbe Guillem Boïl “a les tres hores apres migdie” al palau episcopal “rebud poch abans lo sagrament de la extremaunctio”. El divendres “apres seguent” el cos del difunt estigué tot el dia sobre un llit ubicat a la sala major del palau, vestit amb hàbits episcopals amb mitra i crossa. Els jurats, “ab quatre entorxes” anaren a visitar-lo, també el clero de la Seu i les altres esglésies i monestirs de la ciutat; les monges de Sant Daniel foren fins al palau a fer-li absoltes.

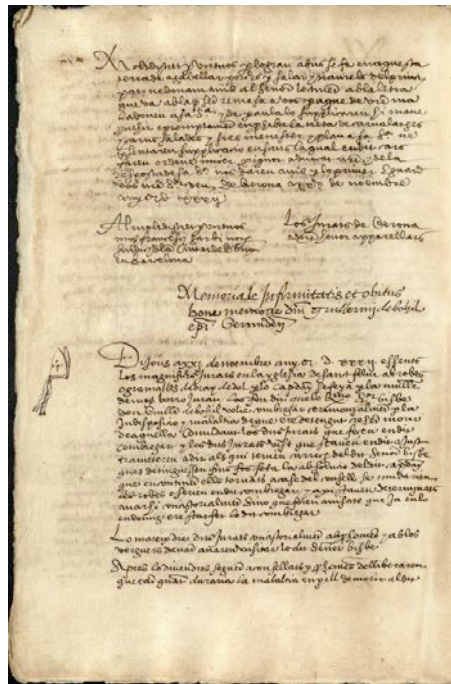
Lo divendres apres seguent tot lo die estigue lo cos a la sala major del dit palau sobre un lit de vestidures episcopals ab mitre y crossa ab quatre entorxes anaren lo a visitar los jurats, y lo clero de la Seu y de totes les altres esglesies y monestirs de dita ciutat y les monges de Sant Daniel.¹⁹⁴

¹⁹² AMGi, *Ceremonial dels jurats*, 1596, f. 48^v.

¹⁹³ ACG, *Acta Capitular*, 25 de novembre de 1531, vol. 7, f. 106^v.

¹⁹⁴ AMGi, *Manual d'Acords*, 1532, f. 76^r.

Figura IV.37: Exèquies de Guillem de Boil, 28 de novembre de 1532. AMGi, *Manual d'Acords*, 1532, f. 75^v.

El bisbe fou enterrat el dissabte. Acudiren tots els eclesiàstics de les diferents esglésies i monestirs. El cos es col·locà davant les retxes de l'altar major “sobre un lit vestit aximateix” amb vint-i-quatre torxes negres. Donada la precària situació en la que es trobava el bisbe en el moment de la seva mort, es feu un enterrament molt modest, complint estrictament el que requeria la seva categoria. Fou enterrat davant la imatge de Santa Maria, on el mateix bisbe havia fet construir una sepultura que a causa de la seva mort imprevista, deixà inacabada.¹⁹⁵

Marquès citant Jaume Villanueva diu que “su cuerpo (del obispo) se depositó interinamente en el pavimento, delante del altar de la capilla, de donde los años siguientes se trasladó a un sepulcro de mármol, al lado del evangelio de la misma, que corresponde poco a la pobreza en que murió su dueño. Yo no dudo que los de la familia cuidaron de construirlo conforme al mérito del prelado. Lo cierto es que no hay en esta catedral otra pieza que le aventaje en gusto.”¹⁹⁶

¹⁹⁵ Jaume Marquès Casanovas, “El Bisbe de Girona Guillem Boil i el seu mausoleu”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 32 (1993), p. 70.

¹⁹⁶ Jaume Villanueva, *Viaje a las iglesias de España*, XIV (Madrid, 1850), p.73, a Jaume Marquès Casanovas, “El Bisbe de Girona Guillem Boil i el seu mausoleu”

Figura IV.38: Sepulcre del bisbe Boil. Josep M. Oliveras i Puig.¹⁹⁷**b. Jaume Caçador, 19 de maig de 1597**

El 19 de maig de 1597 Jaume Caçador, bisbe de Girona “morí de faridura estant dinant”. Després de tres dies al palau, “embalsamat, ab un túmol alt al mitx de dita sala” es procedí al seu enterrament a la Catedral. El dia 22 de maig, seguint el recorregut de Corpus a la inversa, una comitiva formada per vuit capellans “que lo aportaven al coll, descarat”, així com els monestirs de la ciutat portant creus es dirigí fins a la Catedral. També hi havia jurats vestits de dol i amb falda: el ciutadà Rafel Viuet, el mercader Miquel Oliver, son nebot Jerònim Caçador,¹⁹⁸ l’argenter Miquel Amat i “un tal Taxeras”, jurats menors. Hi anava un altre nebot del bisbe “don Jaume”, que per ser eclesiàstic no havia de portar el cap cobert “ni ab cua”. El bisbe deixà mil quatre-centes lliures als aniversaris de la Seu, cinc-centes a l’hospital de Barcelona i cinc-centes a l’hospital de la ciutat.

¹⁹⁷ Joaquim Nadal i Farreras, *La catedral de Girona. Una interpretació* (Girona: Ajuntament de Girona; Lunwerg, 2002).

¹⁹⁸ Nebot del bisbe, es colocava al mig dels dos anteriors, vestits amb gramalla i amb falda “que tenia de més d’una cana i mitja tot rosegant”.

c. Francesc Arévalo de Zuazo, 10 de gener de 1611

El dilluns 10 de gener de 1611 la ciutat de Girona rebé la notícia de la mort del bisbe Francesc Arévalo de Zuazo a Mataró, després d’haver estat malalt un dies i caure, donant-se un cop al cap. Ja de nit portaren el cos del difunt al seu palau “ab moltissimas atxas y molta gent quel acompanyavan”. Els jurats formaren part del seguici, que desde l’arxiu inferior de la Casa del Consell l’assistiren de manera consistorial, vestits per l’ocasió i amb “insignias ordinarias”. Els canonges de la Seu arribaren a la Casa del Consell i aquests, per mitjà d’un verguer de “sas magestats”, demanaren llicència per comunicar juntament amb els jurats la defunció del bisbe. Aquest escolliren dos prohoms del Consell, per atendre i acompanyar als religiosos. Els jurats els reberen en nom de la ciutat, sortint de sota l’arcada de l’arxiu; els feren sentar a cada un en un costat. Al mig estava Alexandre Cornellà, militar i jurat en cap. Després, els canonges, en nom del Capítol, feren ambaixada per “a fer los entendre la dita malatia y mort” del bisbe. Donat que el cos del bisbe ja estava a palau i que el Capítol havia determinat enterrar el cos amb tota la pompa i solemnitat possible, convidaren als jurats a l’enterrament. Els demanaren que assistissin l’endemà a les set del matí, ja que es faria una processó per la ciutat “ab dit cos”. Després es feu un ofici solemne “com era de practica y bon costum”. Els jurats convidaren tots els monestirs i religiosos de la ciutat. Els prohoms respongueren “que de molt bona gana” assistirien a la processó i a l’enterrament i que farien tot el que convingués. Aquests havien de fer gramalles noves de dol “ab un gran rossech”¹⁹⁹ i portar-les el dia de l’enterrament, després, les havien de guardar a la Casa de la ciutat per fer-les servir el dijous i el divendres sant, que era quan el jurats tenien per costum portar el dol. Les gramalles antigues, donat que ja eren “armadas y algun tant gastadas”, les feren servir els veguers.

aconsellaren dits prohoms a dits senyors jurats ques fessen gramallas novas de dol ab un gran rossech y que las traigan per lo dia de dit enterro y apres sian guardadas en Casa de la ciutat per a servir fer los senyors jurats los dijous y divendres sants que acostuman en dits dias sas magestats aportan dol y aço attes que las gramallas de dol de present dita ciutat son ja armadas y algun tant gastadas y que ditas gramallas vellas servescan per los verguers de dits senyors jurats llevant ne las cuals son en aquellas.²⁰⁰

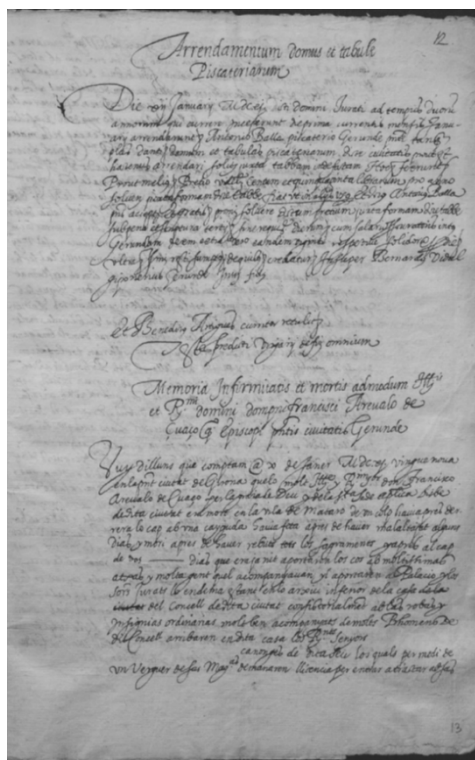
L’endemà divendres, els jurats no anaren a la Casa de la ciutat fins després de dinar. Vestits de dol i acompanyats d’un gran nombre de prohoms del Consell es dirigiren de manera

¹⁹⁹ Segons el DCBV, porció de vestit o altra cosa que rossega.

²⁰⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1611, f. 12^v.

consistorial al palau per visitar el cos del bisbe. Allà, a la sala, es trobaren el cos posat en un túmol negre vestit de pontifical ab mitra²⁰¹ y croça²⁰² amb la creu gran de plata de dita Seu y amb dues atxeres, una a cada costat, en les quals hi havia deu atxes. El cos, que fou visitat diàriament per totes les diferents parròquies i monestirs estigué col·locat d'aquesta manera durant tres dies. Els jurats i els de “sa companya” s’assegueren en unes cadires i allà trobaren als nebots del bisbe “que tenien el dol”. Aquests es col·locaren enmig dels jurats “lo hu apres laltre”. El jurat en cap donà als nebots les mostres de condol fent referència a la vida tan exemplar que havia portat.

Figura IV.39: Exèquies de Francesc Areválo de Zuazo, 10 de gener de 1611. AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 12^r.

A en apres acompanyats de gran companyia de molt prohomens de dit Consell a las tres horas apres migdia anaren consistorialment en lo dit palau per a visitar lo dit cos de sa senyoria y en la sala gran de aquell trobaren lo dit cos posat en un tumol negre vestit de

²⁰¹ Segons el DCBV, capell alt i acabat en punta, que en les grans solemnitats porten els arquebisbes, bisbes i altres prelats que tenen aquest privilegi.

²⁰² Segons el DCBV, bàcul de prelat.

pontifical ab mitra y croça ab la creu gran de plata de dita Seu y ab dos atxeres una en cada costat en las quals hi havia deu atxas ensessa ço es sinch atxas en cada una ahont estigue dit cos en la forma dalt dita per tres dias continuos ahont foren totas las exequias y monastirs de la ciutat y per tres dias fent li absoltas cadal dia y sas magnificencias y los de sa companyia se assentaren ab cadiras y trobaren alli son nebots de sa santedat aqui tenian lo dol y dits nebots estigueren en lo mig de dits senyors jurats lo hu apres laltre y lo dit Senyor jurat en cap dona al nebot lo pesame de la mort de sa santedat significantlos quant havia sentit esta ciutat la mort de sa santedat y quanta satisfaccio tenian de sa vida exemplar y de las moltes charitats y obras que havia fet en los monastirs de dita ciutat offerintlos tota cosa quels convingues y moltes paraules consolatorias y estigueren alli tenint dit dol algun quart de hora o mes.²⁰³

L'endemà dissabte, en comitiva, entre les set i les vuit del matí “tambe ab dol” tornaren a seure en unes cadires. Els nebots del bisbe es col·locaren de la mateixa manera “dalt dita tenint el dol” i en breu vingueren amb la creu major de la Seu tot el clero i amb les creus altes, totes les parròquies, monestirs i religiosos de la ciutat. Fetes les absoltes, entre sis eclesiàstics portaren el cos “ab sobrepellissos²⁰⁴ i processionalment el tragueren del palau”. El seguici passà en primer lloc per la casa de Joan Vivet, pel carrer de Sant Llorenç, per sota la presó, per la plaça de l'Oli, pel carrer Ciutadans, per la plaça del Vi. Continuà pel carrer de l'Albareda sortint pel portal de l'Àngel i a mà dreta del portal passà pel pont de Pedra, per la plaça de les Cols, pel carrer de la Galera,²⁰⁵ per les Ballesteries i per la plaça de Sant Feliu. Quan arribaren al portal de la Barca seguiren pel carrer del portal de la Barca i pujaren a la Seu.

Allà, el cos estava en un túmul davant l'altar major on hi havia enceses cent atxes. A la processó i enterrament acudiren “molts cavallers ciutadans y altres moltes personas de honor y moltes donas sense solemne offici”. Amb música d'orgue es digué missa i quan finalitzaren les absoltes, s'agraí a tots els assistents la seva presència a les cerimònies.

a cant d'orgue es digue la missa major y acabat l'offici i absoltas vingueren a dits senyors jurats totas las dignitats de dita seu acompanyats de tres canonges de aquella y feren las degudas gratias a sas magestats de la honra havian feta en las ditas professo y enterro autoritzant aquell ab llur presentia.²⁰⁶

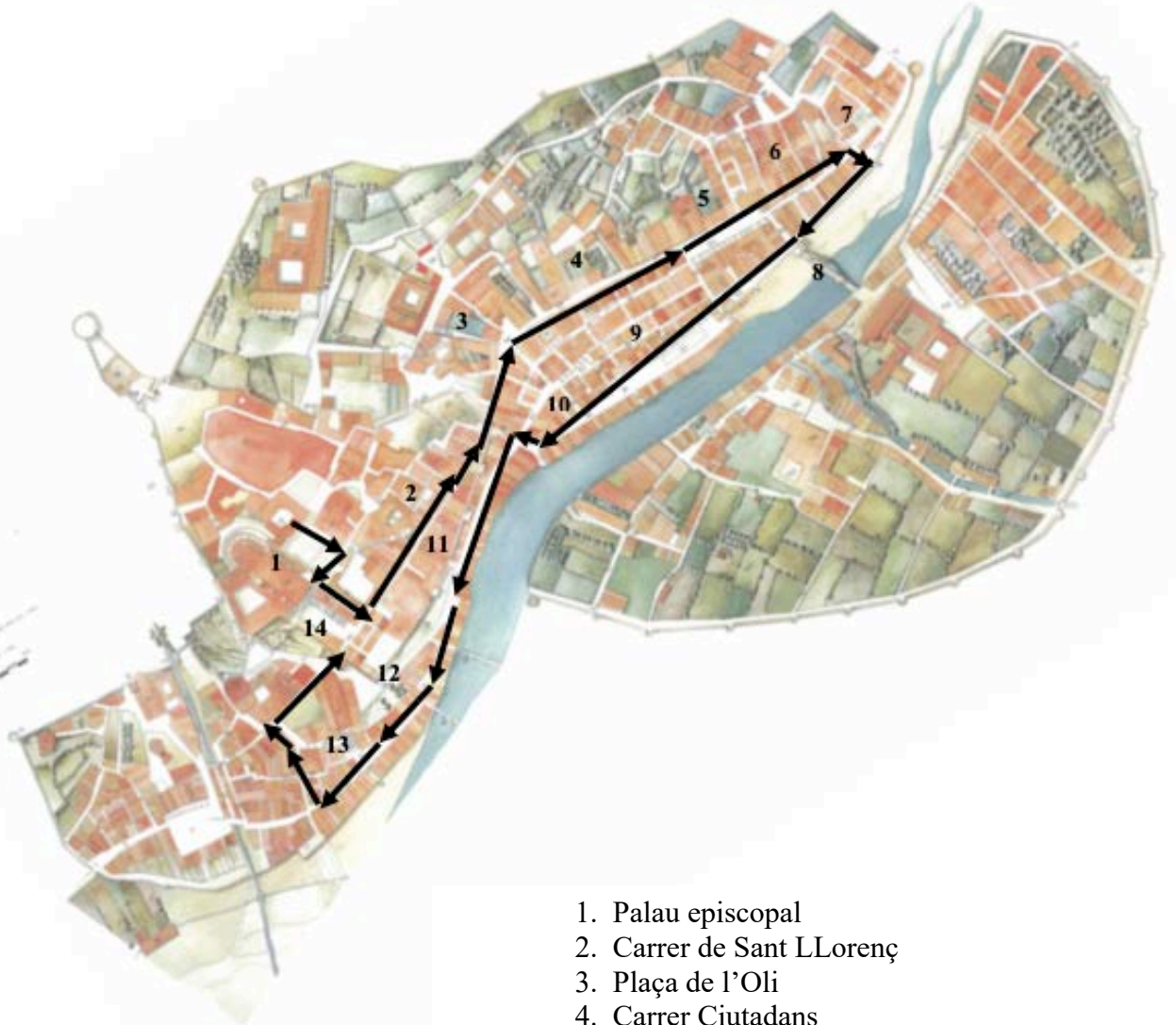
²⁰³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 12^v-13^r.

²⁰⁴ Segons el DCBV, vesta blanca de fil, amb mànegues curtes i molt amples o volades, llarga fins a la cintura o un poc més avall, que els clergues duen sobre la sotana en les processons, enterraments i altres actes litúrgics.

²⁰⁵ Actual carrer Argenteria.

²⁰⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1611, f. 13^r.

Figura III.40: Recorregut de les exèquies de Francesc Areválo de Zuazo. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal *et al.*, *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Palau episcopal
2. Carrer de Sant Llorenç
3. Plaça de l'Oli
4. Carrer Ciutadans
5. Plaça del Vi
6. Carrer de l'Albareda
7. Portal de l'Àngel
8. Pont de Pedra
9. Plaça de les Cols
10. Carrer de la Galera
11. Carrer de les Ballesteries
12. Plaça de Sant Feliu
13. Carrer de la Barca
14. Catedral

Els jurats “ab dit dol” tornaren al palau deixant als nebots del bisbe a la mateixa sala i estant allà i sense seure, tres criats “de la Senyoria de part de dits sos nebots” transmeteren la gran gratitud que sentien aquests. El bisbe fou enterrat davant l’altar major de la Seu, al costat “de la sepultura y vas del Reverend Jayme Cassador”. Durant tres dies al matí totes les parròquies i tots els monestirs anaren “a fer absoltas al dit cos”; aquells dies també sonaren totes les campanes de totes les dites esglésies.

d. Francesc de Senjust, 2 de març de 1627

Segons el *Manual d’Acords* de 1627 el dijous 2 de març d’aquell mateix any morí a la Bisbal Francesc de Senjust, bisbe de Girona, després d’uns dies de malaltia i d’haver rebut tots els sacraments. El mateix dia, vora les set del vespre, una gran comitiva “ab moltissimas atxas” portà el cos del bisbe al palau. El dissabte, els jurats sortiren de Casa de la ciutat a les tres de la tarda. De manera consistorial anaren fins al seu palau, vestits de dol i amb insignies per l’ocasió. Juntament amb dos canonges del Capítol de la Seu i per tal de fer ambaixada, foren a visitar el cos que estava en un túmul negre, vestit de pontifical “ab mitra y crosa” i amb la creu de la Seu i dues atxeres, una a cada costat, en les quals hi havia moltes atxes enceses. Els diferents religiosos de la ciutat també s’acostaren fins al palau a donar mostres de condol per la pèrdua. El jurat en cap es dirigí a Francesc de Vallguarnera i Senjust, el nebot del bisbe, de manera que feu referència a la seva vida exemplar “offerintli tota cosa que li convingues y moltas paraulas consolatorias”. L’endemà diumenge s’enterrà el cos de manera molt solemne. Abans però, entre les set i les vuit, es feu una processó per la ciutat amb el cos tal com s’acostumava. El dissabte a la tarda, el seguici anà de manera consistorial al palau del bisbe a visitar el seu cos, trobant a la sala gran el cos del bisbe en un túmul negre vestit de pontifical amb mitra i crosa amb la creu de la Seu. Hi havia dues atxeres a cada costat amb un gran nombre d’atxes enceses. El cos, que fou visitat diàriament per totes les diferents parròquies i monestirs, estigué col·locat d’aquesta manera durant tres dies.

Lo mateix dia de dissapte a les tres oras de la tarda anaren consistorialment en lo dit palau a visitar lo dit cos vestit de dol y en la sala gran de aquell trobaren lo dit cos posat ab un tumol negre vestit de pontifical ab mitra y crosa ab la creu de dita seu ab dos atxeras una en cada costat en les quals hi havia moltes atxes enceses on estigue dit cos en la forma dalt dita per tres dias ahont foren totas las parrochias y monastirs desta ciutat fahentli absoltas cadaldia.²⁰⁷

²⁰⁷ AMGi, *Manual d’Acords*, 1627, f. 26^{r-v}.

L'endemà diumenge, entre les set i les vuit, en comitiva i “ab dol” anaren al palau i segueren en una cadira. El nebot del bisbe es col·locà al mig en la forma acostumada “tenint dit dol”. De seguida vingué amb la creu major de la Seu tot el clero amb les creus alçades, així com totes les parròquies, monestirs i religiosos de la ciutat. Fetes tres absoltes, agafaren el cos sis eclesiàstics “ab sos sobre pallisos” i “procesionalment el tragueren del palau i passaren per la casa de micer Joan Vuiet”, sortint pel carrer de Sant Llorenç avall. Passaren per sota de la presó i per la plaça de l'Oli, continuaren pel carrer del Ciutadans, per la plaça del Vi i seguidament pel carrer de l'Albareda. Sortiren pel portal de l'Àngel i a mà dreta de dit portal passaren per sota del pont de Pedra. Després continuaren per la plaça de les Cols, el carrer de la Galera, per les Ballesteries i la per la plaça de Sant Feliu.²⁰⁸ aQuan foren arribats davant el portal de la Barca, pujaren a la Seu. Allà col·locaren el cos posant-lo amb moltes atxes enceses, en un túmol, davant l'altar major. Aquell dia assistiren a la processó i a l'enterrament “molts cavallers ciutadans y altres personas de honor y moltas donas.” L'ofici es feia amb música d'orgue i quan aquest era acabat, venien totes les dignitats de la Seu que eren acompanyades d'alguns canonges i es feren “degudas gratias”. El cos del bisbe era ubicat a la capella de Sant Benet. Els jurats, “ab dit dol” tornaren cap a palau del bisbe a la mateixa sala d'on havien sortit. Allà, els criats, de part del nebot del difunt, feren donar les gràcies als jurats “de la honra y particular merce los habian fet”; finalment, els jurats tornaren cap a la Casa del Consell.²⁰⁹

posaren dit cos en un tumol devant lo altar major ab multissimas atxes encesas y en ditas profaso y enterro assistiren molts cavallers ciutedans y altres personas de honor y moltas donas y fentse solempne ofici a cant de orgue y acabat lo ofici y absoltas vingueren a dits señors jurats totes les dignitats de dita Seu acompanyats de alguns canonges de aquella y feren les degudas gracias a las magestats de la honra havian feta en les ditas profaso y enterro autorisant aquella ab llur presentia y fet aço dits señors jurats sen anaren ab dit dol y tornaren en dit palau dexant dit nabot de dit señor bisbe en la matexa sala y lloch de ahont eren partits com dalt es dit y essent alli y sense asentarse alguns criats de sa santedat de part de dit son nabot feren molt grans refarmaments de gratias a sas magnificas de la honra y particular merce los havien fet.²¹⁰

²⁰⁸ Mateix recorregut que a les exèquies d'Arévalo de Zuazo.

²⁰⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1627, f. 26^r-f. 27^r.

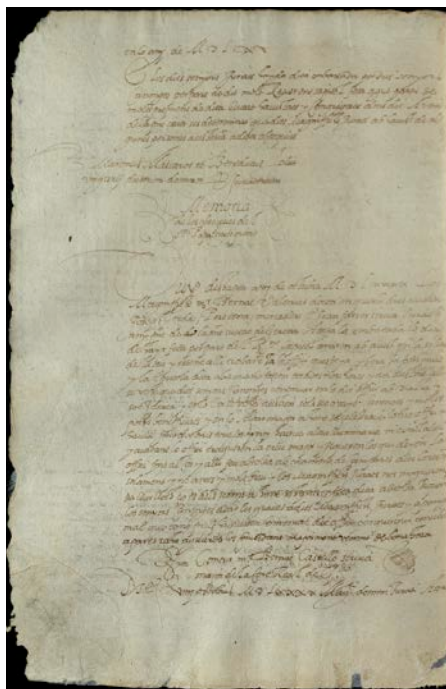
²¹⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1627, f. 26^v- 27^r.

4.2.3. Sixt V, papa de Roma, 6 d'octubre de 1590

El dissabte 6 d'octubre de 1590 els jurats Bernat Valencas, doctor en dret i ciutadà i els mercaders Josep Cerdà i Pere Serra, Joan Farrer Servia, atesa l'ambaixada feta el dia anterior per part del Capítol, anaren a la Catedral i allà es trobaren que s'estava fent l'ofici a l'altar major on només hi havia set o vuit canonges i molts pocs beneficiats. Hi havia dos ciris encesos i cap més lluminària ni túmul. Quan acabà la missa es tragué la creu major i sortiren els que havien dit l'ofici fins al cor on es feu l'absolta a so de campanes. Els jurats no es mogueren dels seus "escorns". Fetes les absoltes, els canonges sortiren a donar les gràcies als jurats.

En lo cor se vehie acistien i sols set o vuyt canonges y molt poch beneficiats y en lo altar major ahont se celebrave lo dit offici no hi havia sino dos siris encesos y noy hague altra lluminaria ni tumol algu y acabant lo offici tragneren la creu major y isqueren los qui deyen lo offici al cor y alli es feu absoluta ab tocament de campanes.²¹³

Figura IV.42: Exèquies del Papa Sixt V, 6 d'octubre de 1590.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1590, f. 84^v.

²¹³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1590, f. 84^v.

4.2.4. Exèquies a Sant Daniel

a. Abadessa de Sant Daniel

Quan l'abadessa moria, es feia saber de manera epistolar al bisbe, al vicari general i a qualsevol que estigués interessat. Es comunicava la seva mort i la seva successora, demanant la benedicció del bisbe. El cerimonial per triar la nova abadessa començava per convocar totes les monges, incloses les que es trobaven absents. De manera secreta es triaven les religioses que havien de fer el recompte de vots. Cada una de les votants posava el nom de la candidata seleccionada. Una vegada acabada la votació, es feia el recompte i es comunicava el resultat. En cas de no sortir cap escollida, els vots es cremaven. Quan la comunitat, per majoria, ja havia triat nova abadessa, se l'acompanyava a l'església cantant el Te Deum i aquesta seia a la cadira abacial. El notari comunicava l'elecció als presents i l'abadessa mostrava la seva conformitat a l'elecció demanant l'aprovació i benedicció del bisbe.²¹⁴

b. Monja de Sant Daniel

Segons el *Llibre d'aniversaris i misses* del monestir de Sant Daniel de 1685, quan una monja de Sant Daniel moria, rebia la combregació i se deia “la oració de malalts” després de les laudes, les vespres i les completes. Així mateix, el cor li cantava fins que aquesta havia traspasat, havia rebut l'extremaució o es trobava millor. El dia de la seva mort se li havia de dir “la oració, absolve” a cada hora canònica; també, davant el cos, “uns de morts Cum ily.”²¹⁵

El dia de “las honras” i la resta de dies, durant un mes, es deia “Deus cui propium”. També es recitaven dos nocturns; el primer a les laudes i l'altre després de vespres. Aquell dia, el monestir donava tres quartans²¹⁶ de blat pels pobres de la parroquia “y als demes mentre bastara”. L'endemà “de las animas” se li feia un aniversari cantat i cada dia de novena, les capiscoles li deien tres absoltes. El capellà, vestit amb capa havia de cremar encens. Així mateix, totes les monges, ja fossin escolanes o professes, li havien de dir tres misses baixes.²¹⁷

²¹⁴ AMSDG, MSDG, D 104, *Costumari en la defunció d'una abadessa de Sant Daniel*, s. XVIII-XIX. Vegeu Anna Gironella, *El monestir de Sant Daniel de Girona, mil anys de vida a la vall*, textos i Josep Maria Oliveras, fotografies (Girona: Ajuntament de Girona/Fundació Abertis, 2010), p. 41.

²¹⁵ En el cas que aquesta última oració no se li pogués dir el cor s'encarregava de fer-ho “en ser soterrada” després de les vespres.

²¹⁶ Segons el DCBV: Mesura de grans, de valor variable: a certes regions equival a la dotzava part de la quartera (Barcelona 5,79 litres, Lleida 6,11 litres, Tarragona 5,90 litres); a d'altres és la quarta part de la quartera (Girona 18,08 litres, Vall d'Àneu); a altres llocs és la tercera part de quartera (Solsona).

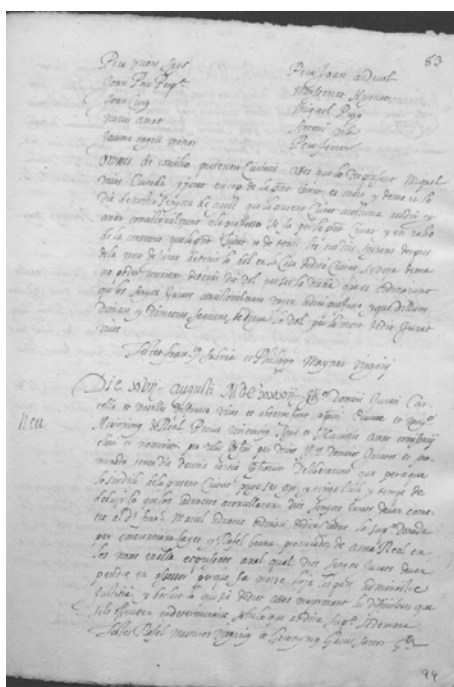
²¹⁷ AMSDG, MSDG, *Llibre d'aniversaris* del monestir de Sant Daniel de Girona, 3, 1685.

4.2.5. Miquel Vives, jurat 13 d'agost de 1632

De la mateixa manera que el jurament d'un jurat era un acte cerimonial que es vivia amb certa solemnitat, també ho fou l'enterrament. El *Cerimonial dels jurats* en fa menció i el *Manual d'Acords* de 1632 recull el testimoni de la mort de Miquel Vives el 13 d'agost de 1632. Segons el *Cerimonial dels jurats* quan es moria un jurat s'acostumava a tancar la porta principal de la Casa de la ciutat durant tres dies, restant únicament oberta "la porta xica"; no s'oficiava cap altra cerimònia. Si al jurat se li moria el pare, la mare, l'avi, l'àvia, la muller, el fill, la filla o la neta havia de portar dol durant quinze dies, així com gorra de tela o barret. Si se li moria el sogre, la sogra, el gendre o la nora havia de portar dol per temps de deu a dotze dies.

Es consuetud per tres dies tancar la porta principal de Casa la ciutat y sols tenen uberta la porta xica y nos fa altra serimonia. Per mort de pare avi o muller o fills. Item morintseli lo pare o mare o avi o avia o muller o fill o filla o neta de ques fes cos present es consuetut que lo jurat aqui se li mor qualsevol dels demunt dits porta dol quinze dies y nomes anant y ha de portar gorra de drap o sombrero. Item per mort de sogre o sogra gendre o nora de ques fes cos present aia de portar dol per temps de deu dies fins en dotze.²¹⁸

Figura IV.43: Exèquies del jurat Miquel Vives, 13 d'agost de 1632.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1632, f. 83r.

²¹⁸ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, f. 47v-48r.

Segons el *Manual d'Acords* de 1632 del dia 13 d'agost que la mort del jurat Miquel Vives coincidí amb les festes de Nostra Senyora d'agost. Donat que era costum acudir i anar de manera consistorial a la processó, es mantingué i es feu. Tanmateix, s'havien de respectar els tres dies després de la mort del jurat i "tenir lo dol" a la Casa de la ciutat.

Omnes de concilio presentis ciuitatis attes que lo dit present Miquel Vives ciutada y jurat en cap de la present ciutat es mort y dema es lo die de Nostra Senyora de agost que la present ciutat acostuma acudir y anar consistorialment a la professo se fa per la present ciutat y en raho de la consuetut que la present ciutat te de tenir los tres dies seguens despres de la mort de jurat de tenir lo dol en la Casa de dita ciutat.²¹⁹

En cas de no poder-se fer les cerimònies previstes per ser el dia de Nostra Senyora d'agost, els jurats havien d'anar consistorialment a la processó i respectar el dol pel jurat Miquel Vives el dilluns, dimarts i dimecres següents.

Si veja dema no poder comensar de tenir dit dol per ser la diada que es ordinariament que los senyors jurats consistorialment vagen a dita professo y que dilluns dimars y dimecres seguens se tinga lo dol per la mort de dit jurat Vives.²²⁰

La descripció musical pel que fa a les exèquies en la documentació gironina és molt minsa, trobant-nos inclús que a les que es celebraren per la mort de la reina Anna d'Àustria el 1580, pel rei Lluís de França el 1643, pel bisbe Guillem de Boil el 1532 i pel Papa Sixt V el 1590, no hi ha cap al·lusió musical. A les exèquies en honor a la reina Isabel el 1504, al rei Ferran el 1516, a la reina Joana el 1555, al príncep Carles el 1568 i al rei Felip II el 1598, s'insisteix en no fer cap tipus de ball, eliminant així cap manifestació musical que no tingués caràcter litúrgic. A les exèquies de la reina Isabel el 1504 cada monestir o església feia les absolucions per sí mateix "ab singulars veus de cantors". A la crida que es feu aquell mateix dia es prohibí fer balls, solaços i qualsevol tipus d'alegria. Celebrada la missa, amb gran solemnitat i amb "sonoritat de veus e xandres" es feu l'absolució sobre el túmul i després es digueren els salms. A les cerimònies per la mort del rei Ferran el 1516 es tornaren a prohibir els balls "per tres jorns". Aquell dia Miquel Desguell, canonge i sagristà major de la Seu celebrà una missa major, ja que el bisbe estava absent; fou cantada "ab molt bon orde, e sonoritat de

²¹⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1632, f. 83^r.

²²⁰ AMGi, *Manual d'Acords*, 1632, f. 83^r.

veus”. Tampoc estigueren permesos els balls durant els dies que duraren les exèquies de la reina Joana el 1555 ni del príncep Carles el 1568. Així mateix, el corredors que publicaren la crida del príncep Carles portaven una trompa cada un d’ells; també els “seus tabals”. Al vespre, després “de haver sonada la oracio” les campanes de la Seu tonaren i després ho feren les de les altres esglésies parroquials i els monestirs. L’únic testimoni musical que tenim de les exèquies de la reina Isabel el 1568 és que es determinà cantar salms. A les exèquies de Felip II el 1598, la crida es començà “ab veu baixa y dolorosa y de gran sentiment” per la Casa del Concell amb dos tabals descollats y amb dues trompetes “ab so de grant justitia”. S’establí que cap persona, de la condició que fos fes balls. El bisbe Arévalo de Zuazo cantà la missa de rèquiem, fent-se aquesta “a cant de orga”. Al mestre de cant se li pagaren vint reals “per los cantos”. El dimarts “en haver tocada la oratio” es publicà la crida en veu baixa que anunciava les exèquies de la reina Margarida el 1611. Aquesta es feu amb els tabals descollats i música de dues trompetes “ab so de gran tristesa” davant la Casa del Consell per totes les places i indrets on s’acostumava anunciar altres crides de la ciutat. A les exèquies de Felip III el 1621, “en haven tocada la oratio” es publicà davant la Casa del Consell de la ciutat la crida davant la Cort Real, “ab veu baixa y dolorosa y de gran sentiment ab dos tabals descollats y ab dos trompetas ab so de gran tristesa, y ab dos atxas encesas”. Així mateix, es decidí que no es cantarien salms, tal com s’havia fet a les funeràries de la reina Margarida. El bisbe de Girona Pedro de Montcada cantà la missa de requiem amb acompanyament d’orgue; la ciutat pagà al mestre de cant de la seu vint reals pels cantors, tot i que inicialment el mestre de cant no volia cantar a les exèquies per menys de 50 reals. L’única referència musical que tenim de les exèquies del bisbe Francesc Arévalo de Zuazo el 1611 és que “a cant d’orgue es digue la missa major”. També es feu “a cant de orgue” l’ofici per l’ànima de Francesc Senjust el 1627.

Quan una monja de Sant Daniel traspassava, l’endemà de la “de las animas” se li feia un aniversari cantat i cada dia de novena, les capiscoles li deien tres absoltes.

Quan un jurat moria es tancava la porta principal de la Casa de la ciutat durant tres dies, obrint-se únicament “la porta xica”. No s’oficiava cap altra cerimònia.

A tall de conclusió podem dir que sense ser gaire abundant, continuem trobant la presència de música a les exèquies reials i de personalitats religioses rellevants per la ciutat. Aquest fet ens indica novament la importància de la música com a part imprescindible del cerimonial, atorgant la solemnitat i recolliment propis de l’ocasió.

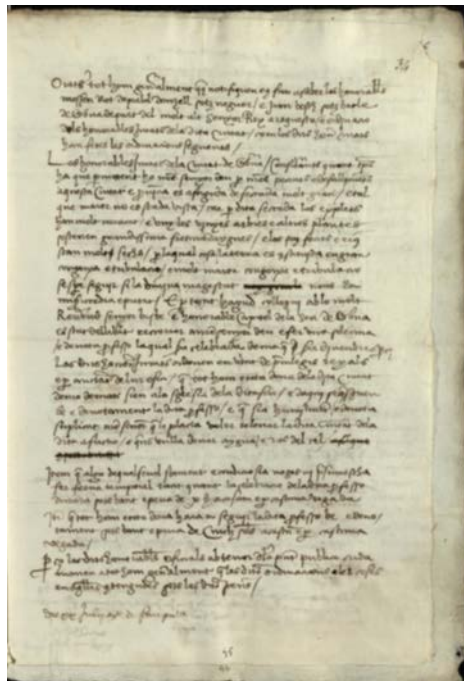
5. ALTRES CERIMÒNIES RELIGIOSES

5.1. Processó per demanar la pluja, 20 de juliol de 1500

El 20 de juliol de 1500 es feu una crida per ordenar que els gironins acudissin a la Seu per participar en la processó per tal de demanar que nostre senyor volgués “donar aygua” i lliurés a la ciutat de la gran sequera que l’assolava. S’ordenava que “tot home tota dona de la dita ciutat” estigués a la Seu l’endemà al matí i d’allà sortís “be e devotament” suplicant a nostre senyor que volgués “relevar la dita ciutat de la dita assunto” i que volgués “donar aygua” per apagar la sequera.

Que tot hom e tota dona de la dita ciutat dema demati sien a la Esglesia de la dita Seu, e daqui seguessen be e devotament la dita professo, e que sia humilment, e devota suplicant nostre señor que hi plaria voler relevar la dita ciutat de la dita assunto e quens vulla donar aygua.²²¹

Figura IV.44: Processó per demanar la pluja, 20 de juliol de 1500.
AMGi, *Manual d’Acords*, 1500, f. 34^r.

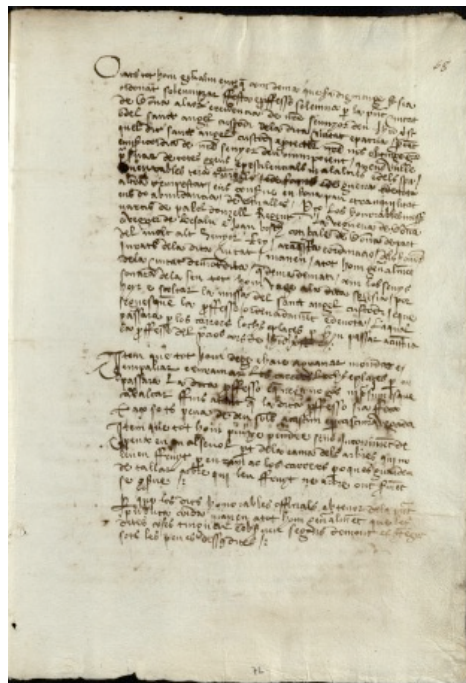
²²¹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1500, f. 34^r.

Estava prohibit treballar mentre durés la celebració, castigant amb una multa de deu sous a tot aquell que no ho complís.

5.2. Processó per demanar ajut contra les malalties, guerres i altres “tempestats” i obtenir abundància de vitualles, 8 octubre de 1500

El 5 d'octubre de 1500 es feu una crida per ordenar la participació a la processó solemne per demanar a “nostre senyor deu” i a l'Àngel Custodi els seus favors i els protegís contra “totes greus epestilentials malalties”, la guerra “e de tota altra tempestat,” així com per obtenir abundància de vitualles. És per això que s'establí que l'endemà tothom havia d'anar a la Seu per sentir la missa del Sant Àngel i assistir a la processó de manera ordenada. Els carrers per on passava s'havien “d'agranar, mondar e empaliar e enramar”, multant a tot aquell que no ho complís. Qualsevol podia prendre “sens encorrimment de pena” branques dels arbres que tinguessin fruit per “enramar los carrers”.

Figura IV.45: Processó per demanar ajut contra les malalties, guerres i altres “tempestats” i obtenir abundància de vitualles, 8 octubre de 1500. AMG, *Manual d'Acords*, 1500, f. 58^r.

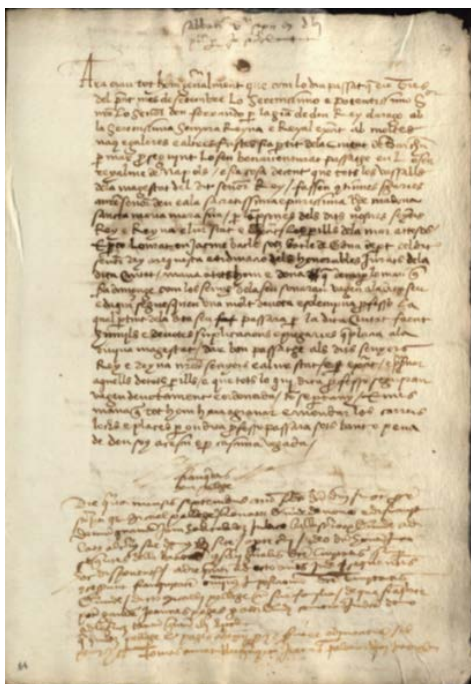

que dema demati am los senys sonaran de la Seu tot hom vage a la dita esglesia per seguesquen la professo ordenadament e devota la qual passara per los carrers lochs e plases per hon passar acostuma la professo del Corpus senyor de Jesucrist.²²²

5.3. Pregàries i processó per demanar una bona travessia als reis Ferran i Isabel, 3 de setembre 1506²²³

El 3 de setembre els reis Fernando i Isabel sortiren desde Barcelona cap a Nàpols “ab moltes naus e galeres e altres fustes”. Es demanà que tots los “vassalls” fecin pregàries a Nostre Senyor i a la Verge per tal de que tingueren un “bon passatge”.

Figura IV.46: Pregàries i processó per demanar un “bon passatge” a Ferran II d’Aragó i Isabel I de Castella, 3 de setembre de 1506. AMGi, *Manual d’Acords*, 1506, f. 59r.

²²² AMGi, *Manual d’Acords*, 1500, f. 58r.

²²³ Era habitual que a l’època moderna es fessin processons per tal de que reis i prínceps tinguessin un bon viatge, ja que, segons apunta Chamorro, *Les relacions entre Barcelona i la monarquia mitjançant les entrades reials*, p. 341 seguint Jean Delumeau, *El miedo en occidente (Siglos XIV-XVIII). Una Ciudad sitiada*, p.49, el mar “es por excelencia el lugar del miedo”.

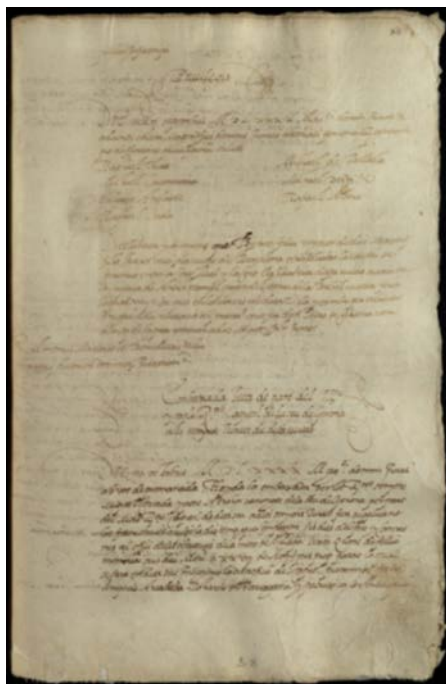
lo dia passat que ere tres del present mes de setembre lo serenissimo e potentissimo senyor nostre lo señor don Fernando per la gracia gra de deu Rey d'Arago ab la serenissima senyora Reyna e reyal exint ab moltes naus e galeres e altres fustes era partit de la ciutat de Barcelona per mar.²²⁴

Així “tothom e dona” havia d’acudir a la Seu per pregar per ses magestats i per participar en una “molt devota e solempna proceso” que sortia de la mateixa Seu, passant “per la dita ciutat”, fent les pregàries pertinents. Es demanà que els assistents es comportessin de manera devota i ordenada i que es guarnissin els carrers per on havia de passar, multant a tot aquell que ho contravingués.

5.4. Ambaixada feta de part del Capítol de la Seu de Girona als jurats de la ciutat, 5 d’octubre de 1590

El 5 d’octubre els canonges de la Seu Miquel Cortada i Pons Adroher feren un ambaixada als jurats per demanar la seva assistència a les exèquies del Papa Sixt V que tindrien lloc a la Seu l’endemà.

Figura IV.47: Ambaixada del Capítol de la Seu de Gerona als senyors jurats, 5 octubre de 1590. AMGi, *Manual d’Acords*, 1590, f. 84^r.

²²⁴ AMGi, *Manual d’Acords*, 1506, f. 59^r.

5.5. Festivitat de Sant Jacint, 20 de novembre de 1594

El diumenge 20 de novembre de 1594 se celebrà la festa de Sant Jacint al monestir de predicadors. El prior de predicadors digué el sermó “ab moltíssimes maravellas y miracles” del sant. L’església estava ricament guarnida i molt ben il·luminada. La nit abans es digueren completes molt solemnement i s’acompanyaren amb molta música. “Per tot lo mirador y paret de ort y per tot lo antorn de la muralla que vogís dit monestir y campanar” abundava la il·luminació de cresols de terra “que la ciutat te per a quant ce an de fer algunes alimàries per persona real”. Es tiraren coets “fins a mitjanit ab música”. Després de les vespres es feu una processó per la ciutat amb el sant i acompanyada dels jurats, portant el tàlem micer Llàtzer Saconomina i el veguer Garau de Miramón. També assistiren les confraries aportant il·luminació; aquests havien gaudit d’un “molt bon dinar”, pagat per “donya Estafanya”, dona de Miquel de Cruïlles i la senyora Polízena, dona de Rafel de Santmartí. “Per ser las dites de dit sant y apropiat en fer donar fruit de benedictió a las dones que no parèxan”. Mentre es feia l’ofici es llençaven “per la volta de la yglésia molts billets en alabansa de dit sant”.

Y entrells n’y avia que dèyan las mugeras quea vos ruegan luego las alcansáis la patisión que les da fruto de benditsión de que.l sya sienpre alabado Jasinto bienaventurado y dites senyores, com no avían may perit, prengueren en devotió lo dit sant y axí pagaren dita festa, la qual, com dic, fou de veure y de lloga a Déu.²²⁵

5.6. Benedicció de la capella nova del monestir de predicadors, novembre de 1596²²⁶

El novembre de 1596 el bisbe de Girona Jaume Caçador, l’abat de Cruïlles, l’abat de Sant Feliu de Girona i el canonge del Pla beneïren la capella nova, Nostra Senyora del Roser, del monestir de predicadors. Es portà la verge en processó, acompanyada de música fins a l’altar major.²²⁷

²²⁵ Simon i Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, p. 219-220.

²²⁶ No s’especifica quin dia.

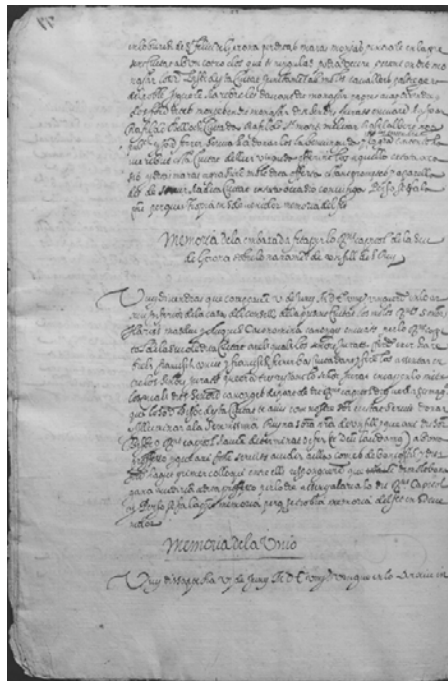
²²⁷ Simon i Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, p. 228

5.7. Ambaixada feta pel Capítol de la Seu de Girona per la nativitat del príncep Ferran d'Àustria,²²⁸ 5 de juny de 1609

El 5 de juny, els canonges enviats pel Capítol de la Seu, Narcís Masdeu i Miquel Saconomina, entraren a l'arxiu inferior de la Casa del Consell de Girona per comunicar la bona nova del naixement del príncep. Foren rebuts per Francesc Vuiet i Francesc Ferrer, ciutadans i s'assegueren “entre los señors jurats que eren tres restant lo señor jurat en cap en lo mitx”. Es determinà fer un Te Deum Laudamus i una processó tal com estava establert.

lo senyor bisbe de esta ciutat te avis com nostre senyor es estat servit donar y illuminar a la serenissima Reyna senyora nostra de un fill y que axi dit senyor bisbe y reverend Capítol havie determinat de fer Te Deum Laudamus ab una professo y que axi fossen servits acudir alla com es de bon costum.²²⁹

Figura IV.48: Ambaixada feta pel Capítol de la Seu de Girona pel naixement del príncep Ferran d'Àustria, 5 de juny de 1609. AMGi, *Manual d'Acords*, 1609, f. 76^v.

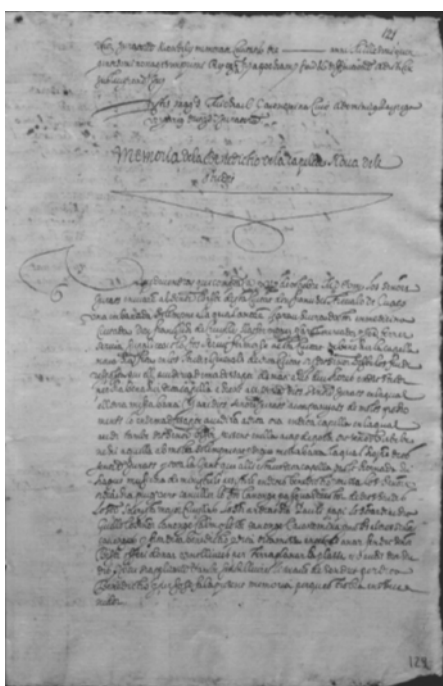
²²⁸ Ferran d'Àustria fou fill del rei Felip III i de la reina Margarida d'Àustria. Fou Infant d'Espanya de la casa d'Habsburg, governador del Milanesat i els Països Baixos espanyols, virrei de Catalunya, Cardenal-Arquebisbe de Toledo (1619- 1641) i comandant de les forces espanyoles durant la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648).

²²⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1609, f. 76^v.

5.8. Benedicció de la capella nova dels Estudis, 16 d'octubre de 1609

El divendres 16 de desembre de 1609 els jurats enviaren una ambaixada per anar a veure al bisbe de Girona Arévalo de Zuazo. Aquesta estava integrada pel doctor en medicina Garau Seura, el ciutadà Francesc de Cruïlles, el mercader Llätzer Moner i Carol, així com Joan Ferrer Servià. El bisbe que havia de beneir “la capella nova sia feta en los Studis Generals de dita respongué de manera afirmativa a la proposta dient que hi seria l’endemà al matí “a les deu hores en dit estudi per ha benehir la capella” i dir una missa baixa. El dissabte acudiren a la cerimònia els jurats, el bisbe, l’ardíaca i canceller Puigvert, el canonge i rector dels Studis Pasqual, el sacristà major Cruïlles, el sots-ardíaca Pauli Papi, el sots-ardíaca Guilló, els canonges Calm i Saconomina, així com “molt altres canonges” “y tota la gent que alli estave dita capella molt honrada”. La benedicció i la missa foren acompanyades per música de ministrils.

Figura IV.49: Benedicció de la capella nova dels Estudis, 16 d'octubre de 1609. AMGi, *Manual d'Acords*, 1609, f. 121^r.

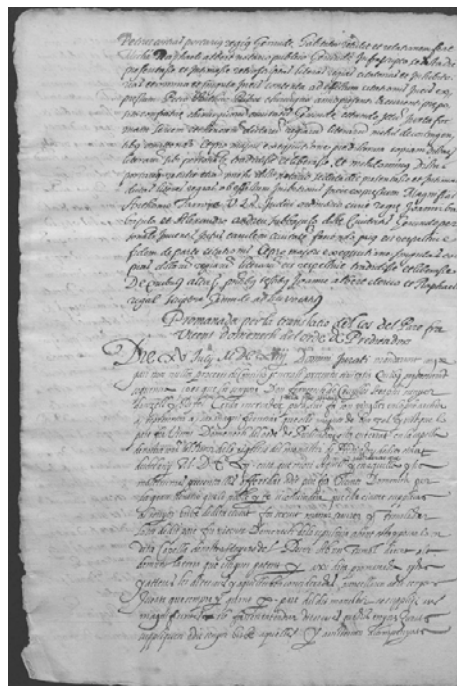

5.9. “Promenada” pel trasllat del cos del pare fra Vicens Domènec de l’orde de predicadors, 15 de juliol de 1614

El 15 de juliol el pare fra Vicens de l’orde de predicadors estava enterrat a la Capella del Roser del l’església del monestir de predicadors. Tenint en compte la gran devoció que li tenia el poble, la ciutat suplicà al bisbe de Girona poder treure i traslladar els seu cos “de la sepultura ahont esta y posarlo dita capella de nostra senyora del Roser ab un tumult decent alt demunt la terra que estigues patent”. Els frares del monestir demanaren als jurats que intercediren davant el bisbe per tal d’aconseguir el seu favor. Es feu una embaixada de part de la ciutat per fer la petició. El bisbe respongué que “se informaria acerca de dites coses y donarie raho a la magnificencias de la resolutio”.

Y axi dita promanada oyda y atesas les dites coses y aquelles ben consideradas aconsellaren a dits senyors jurats que sempre y quant per part del dit monestir se suppliques a ses magnificentes ils fassen entendre dites coses el que dits senyors jurats suppliquen a dit senyor bisbe aquelles y assitessen acompanyats de alguns promens del dit Consell en dita translacio.²³⁰

Figura IV.50: “Promenada” pel trasllat del cos del pare fra Vicens Domènec de l’orde de predicadors, 15 de juliol de 1614.
AMGi, *Manual d’Acords*, 1614, f. 133^v.

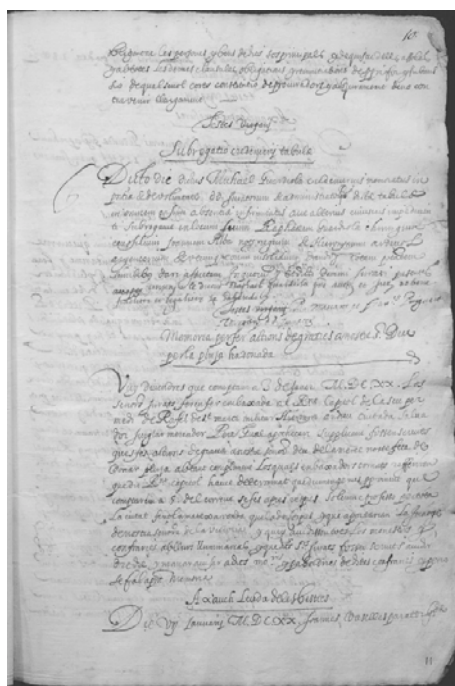
²³⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1614, f. 133^v i següent (s/n).

Oyda la dita propositio aconsella a dits señors jurats que fessen alimaries per dins Casa la ciutat y per les finestres del enfront de dita casa ab lo menys gasto se poran fer los dies que los dits pares de dita collegiata fara aquelles conforme tambe se feren per dit beat Ignasio y fonch deslliberat ab la promenade tinguda a 24 de juliol 1620 y que en lo de acudir dit senyors jurats a dits officis aconsellen que per llevar alguns inconvenients dexen de anarhi.²³¹

5.10. Acció de gràcies a Déu per la concessió de pluja, 3 de febrer de 1620

El divendres 3 de febrer de 1620 els jurats feren fer ambaixada al Capítol de la Seu. Hi anaren el militar Rafel Sant Martí, el ciutadà Jerònim Andreu, el mercader Salvador Jutglar i l'apotecari Pere Gual per fer les accions necessàries per demanar a Déu que els hi donés pluja. A tal requeriment el Capítol determinà fer processó després de les vespres, per tota la ciutat seguint el mateix recorregut del Corpus i portant la imatge de Nostra Senyora de la Victòria; havien d'assistir tots els monestirs i confraries amb les seves lluminàries.

Figura IV.51: Acció de gràcies a Déu per la concessió de pluja, 3 de febrer de 1620. AMGi, *Manual d'Acords*, 1620, f. 10^r.

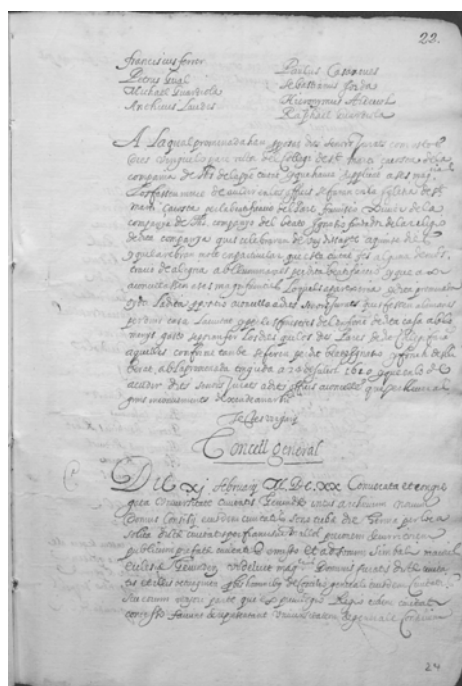
²³¹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1620, f. 21^v-22^r.

Los señores jurats feren fer embaxada al reberend Capítol de la Seu per medi de de Rafel de Sant Martí militar Hieronym Andreu ciutada Salvador Jutglar mercader Pere Gual apothecari supplicant fossen servits que fes actions de gracia a nostre señor Deu de la merce nos te feta de donar pluja abeant compliment los quals embaxadors tornats refferiren que dit reberend Capítol havie determinat que diumenge mes propvinent que comptarem a 5 del corrent se fes apres vespres solemne professo per tota la ciutat fent la matexa ronda que la de Corpus y que aportaran la imatge de nostra señora de la Victoria y quey acudissin tots los monestirs y confraries ab llurs lluminàries.²³²

5.11. “Promenada” per la beatificació del Pare Francisco Xavier de la companyia de Jesús, 24 de juliol de 1620

El 24 de juliol de 1620 els jurats feren una “promenada” en la que els religiosos de la Companyia de Jesús pregaven als jurats que, donat que durant aquells dies es trobava a la ciutat el pare rector del col·legi de Sant Martí Sacosta, assistissin als oficis que es feren a l'església de Sant Martí Sa Costa per la beatificació del pare Francisco Xavier de la companyia de Jesús, company del beat Ignasio, fundador de la “religio de dita companyia”.

Figura IV.52: “Promenada” per la beatificació del Pare Francisco Xavier de la companyia de Jesús, 24 de juliol de 1620. AMGi, *Manual d'Acords*, 1620, f. 22r.

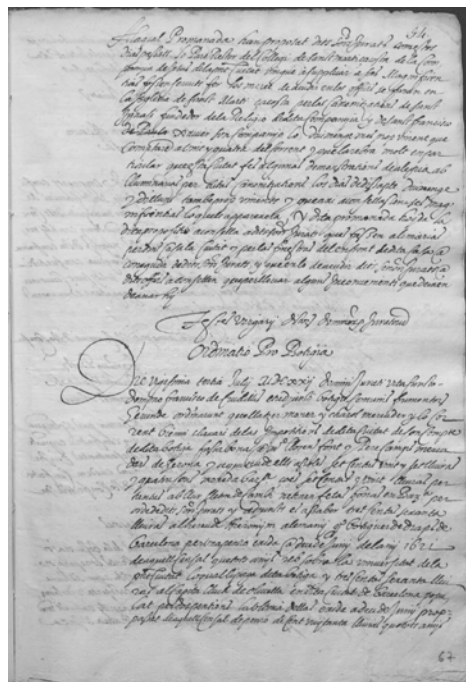
²³²AMGi, *Manual d'Acords*, 1620, f. 10r.

La cerimònia es celebrà quinze dies després, es demanava que els jurats donessin mostres d'alegria amb alimàries a l'interior de la Casa de la ciutat per tal de celebrar la beatificació. Tanmateix, recull el *Manual* que per “llevar alguns inconvenients” es deliberà que els jurats no assistissin als oficis.

5.12. “Promenada” per la canonització de Sant Ignasi i Sant Francisco Xavier, 20 de juliol de 1622

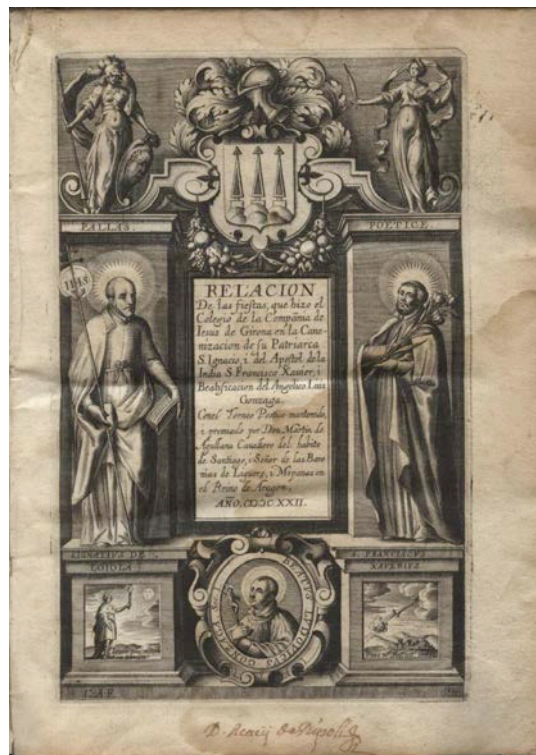
El 20 de juliol es feu una “promenada” per tal de demanar als jurats que assistissin a la cerimònia de canonització de Sant Ignasi, “fundador de la religio de dicta companyia y de sant Francisco Xavier son companyo” que es celebrava el següent diumenge, dia 24, a l'església de Sant Martí Sacosta. Es demanava que la ciutat fes mostres d'alegria “ab lluminaries per dites canonitzacions los dies de dissapte diumenge y dilluns”. Així mateix, es recomanava als jurats que el dia de la “promenada” fecin alimàries per l'interior de la Casa de la ciutat i també a davant de la mateixa. D'altra banda, per tal d'evitar “alguns inconvenients” aconsellaven que no assistissin als oficis.

Figura IV.53: “Promenada” per la canonització de Sant Ignasi i Sant Francisco Xavier, 20 de juliol de 1622.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 54^r.

Y dita promanada hoy de la dita propositio aconsella a dits senyors jurats que fassen alimarias per dins Casa la ciutat y per las finestras del enfront de dita Casa coneguda de dits senyors jurats, y que en lo de acudir dits senyors jurats a dits officis aconsellen que per llevar alguns inconvenients que deixen de anarhy.²³³

Figura IV.54: Gravats inclòs al frontispici de *Relacion de las fiestas que hizo el colegio dela compañia de Iesus de Girona, en la canonizacion de su patriarca San Ignacio, i del apostol de la India San Francisco Xavier, i beatificacion del angelico Luis Gonzaga. Con el torneo poetico mantenido i premiado por don Martin de Agullana, cavallero del abito de Santiago, señor de lasbaronias de Liguierre, i Mipanas, en el reino de Aragon, etc. Por Francisco Ruiz natural de la noble ciudad de Loja, en el reino de Granada. Dirigida al reverendisimo P Mucio Viteleschi preposito general de la compania de Iesus, Barcelona, Sebastian i Iaime Matevad, 1623. E-Bih, Rotlle 4B.*

Aquesta cerimònia de beatificació dels sants també acollia uns certàmens poètics, patrocinats per Martí i Leonor d'Agullana,²³⁴ on els poemes que participaven en el concurs es

²³³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 54r.

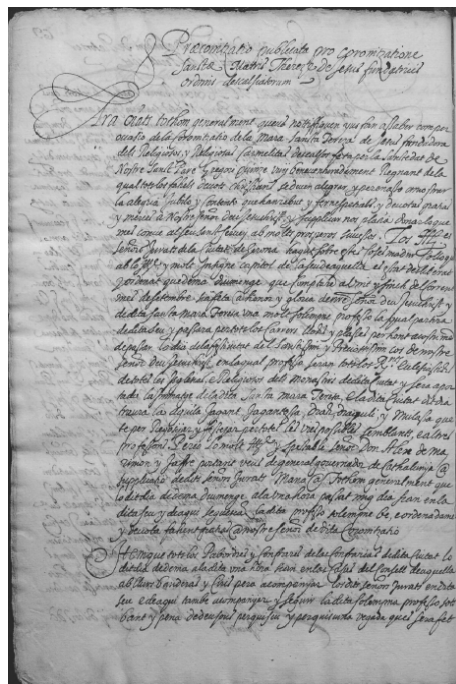
²³⁴ També pagaren la música de la resta de festivitats de canonització i encarregaren la redacció d'una relació dels festeigs, que fou impresa el 1623 a Barcelona.

llegien prèviament en veu alta en actes públics, normalment religiosos, combregant un públic important.²³⁵

5.13. Coronació de Santa Teresa de Jesús, fundadora de l'orde de les descalces i els descalços, 23 de setembre de 1622

El 23 de setembre de 1622 es publicà una crida pels llocs habituals de la ciutat a so de quatre tabals i quatre anafils per la “coronitzacio de la mara Sancta Teresa de Jesus fundadora dels religiosos y religiosas carmelitas descalsos feta per la santedat de nostre Sant Pere Gregori quinze”.²³⁶ Els encarregats foren Antoni Camps i altres corredors públics de la ciutat; la llegí Rafel Subirà, “escriptorem substitutum”.

Figura IV.55: Coronació de Santa Teresa de Jesús, fundadora de l'orde de de les descalces i els descalços, 23 de setembre de 1622. AMGi, *Manual d'Acords*, 1622, f. 69^v.

²³⁵ Mazuela-Anguila, “Music in the poetry competition held in Girona, 1622”, *Quadrivium. Revista Digital de Musicologia*, 7 (2016).

²³⁶ Vegeu el Document *Manual* 19 dels Apèndixs.

A la processó de Santa Teresa de 1622 es pagaren les següents quantitats als músics que l'acompanyaren. Vegeu Taula IV.10.

Taula IV.10: Despeses per la festivitat de Santa Teresa, 1622

Concepte	Quantitat a percebre
Per 4 trompetes y 4 tabals a Toni Camps	2 lliures
Per dos cobles de jutglars a 3 lliures 22 sous per cobla	7 lliures i 4 sous

5.14. Memòria del capítol provincial al monestir del Carme, 30 de març de 1625

El 30 de març de 1625, “festa de Pasqua del sperit sant” es celebrà un concili provincial al monestir de nostra senyora del Carme de Girona. Durant tres dies es publicaren les conclusions públicament, de manera que el segon dia, els jurats, acompanyats d’un gran nombre de prohoms del Consell acudiren al monestir. El dia següent, els pares carmelites, feta ja l’elecció “del provincial”, anaren de manera processional a la Seu on es digué l’ofici i el sermó; els jurats també acudiren a sentir l’ofici. Després, el pares tornaren processionalment al monestir i els jurats marxaren cap a casa. S’enviaren dos moltons diaris i una bota de vi blanc durant els tres dies de les festes de Pasqua que durà el Capítol provincial.

los pares carmelitas feta la electio del provincial lo sen dema anaran processionalment en la seu de dita ciutat ahont digueran ofici solelna y sermo y los señors jurats acudiran en dita Seu cada hu de persi a hoir dit offici y apres sen tornaran processionalment en dit monestir y dits señors jurats de dita Seu en fora sen tornaran en llurs casas y dits señors jurats enviaran en dit monestir sis moltons ço es dos cada dia de la tres festas de Pascha que dura dit Capitol provincial y una bota de vi blanch.²³⁸

²³⁸ AMGi, *Manual d’Acords*, 1625, f. 29^v.

tindria a molt gran mersè y estima” i es guarní la capella per tal d'albergar el cap del sant, posant davant la capella i sota la volta “draps de ras ab geroglífichs y epigramas en alabansa del Sant y de Gerona;” També es feren servir sedes, quadres i “molts llums.” El cap, que estava custodiat per quatre capellans, es col·locà sobre l'altar. Es digueren completes amb música d'orgue i els cantors de la capella de la Seu cantaren villancets fins a les deu de la nit. També hi hagué música sorda i ministrils. Molta gent anà a visitar la capella, que es tancà a les onze de la nit.

A las sis horas se obrí la capella estant ordenada de sedas, quadros y molts llums, y lo cap se posà sobre lo altar, hi.s digueran completas a cant de orga, hagué-y músicha sorda, ministrils, dos cantors de la capella de la Seu, que lo capitol envihà, y cantaren vilansicos fins a les deu horas de la nit.²⁴¹

A les nou del vespre es posaren coets en una estàtua que hi havia a la plaça “de un emparador tirà”; aquesta estava il·luminada amb “molts graellas i llanternas que estaven ubicades a la finestra de l'administrador. L'endemà, 1 de juny, a les sis del matí, la capella ja tornava a obrir les seves portes. A les vuit del matí, es combregaren els jurats, les confraries i les banderes, l'àliga, el gegant, la gegantessa i els ministrils “ab promenade”. Mitja hora més tard, arribaren pel carrer Ciutadans el bisbe Gregorio Parcero i “totas las religions” en processó.

Al primer, a las sis horas del matí, anà lo jurat real a obrir la capella, ahont tornaren fer assistència los mateixos quatre capellans, y no s'i digué missa. A les vuyt horas se juntaren los jurats ab promenade en Casa la ciutat, ab las confrerias y banderas, àliga, jagant, jagantessa y ministrils.²⁴²

Els religiosos i “las banderas” romangueren a la plaça i el Capítol i el clero entraren a la Casa de la ciutat on foren rebuts pels jurats i pels prohoms. Finalment, el bisbe entrà a la capella “ab lo gramial”²⁴³ seguit pels jurats i els prohoms. Es cantà un villancet i el bisbe digué una oració. Seguidament, els quatre capellans que custodiaven la relíquia a la capella l'agafaren i acompanyats dels jurats amb el tàlem i cantant el Te Deum Laudamus, marxaren cap a la Seu,

²⁴¹ Joan Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 92.

²⁴² Joan Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 93.

²⁴³ Segons el DCBV, peça de roba quadrada amb una creu enmig, que es posen els bisbes damunt els genolls per a certes cerimònies de pontifical.

passant per la plaça de les Cols i el carrer Ballesteries. Entraren a Sant Feliu i finalment arribaren a la Catedral on el bisbe, vestit de pontifical, feu un sermó.

Y, después de haver cantat un vilansico y dita una oració lo senyor bisbe, prengueren quatre capellans lo berat en què estva lo cap del Sant y, a l'exir de la volta, prengueren los jurats lo tàlam, y cantant lo Te Deum Laudamus, se n'anaren ab professó a la Seu.²⁴⁴

Dies després, el Capítol envià als canonges Pla i Vilar per donar les gràcies a la ciutat per “la demostració havia feta en honra del gloriós Sant Grato.”

5.16. Processó del Santíssim Sacrament, 8 de juny de 1637

El 8 de juny de 1637 l'ardiacà d'Empordà, Valdiri Vergonyós i Joan Riuans, notari, anaren a la Casa de la ciutat, en nom de les monges caputxines, a demanar als jurats si les volien acompanyar, juntament amb el Capítol per portar el Santíssim Sacrament de la Seu a la nova església; els jurats acceptaren i s'acordà que anirien de la mateixa manera que ho feien pel Corpus. El dia 28, a les quatre de la tarda, els jurats marxaren de la Casa de la ciutat en “promenada”, acompanyats de les confraries i de “tots los demás adornos del dia de Corpus.” Pujaren a la Seu, d'on Valdiri Vergonyós treié el Santíssim Sacrament. La processó baixà pel carrer de la Força, passà pel carrer Ballesteries i la per plaça de Sant Feliu. Seguiren per “lo carrer davant lo portal de la Barcha” per arribar a l'església de les caputxines, on deixaren el Santíssim Sacrament. Després els jurats i les banderes tornaren a la Seu, rere el Capítol.

Partiren los jurats de casa la ciutat ab promenada, confrarias y tots los demás adornos del dia de Corpus, y muntaren a la Seu, de hont isqué lo Sanctíssim Sagrament, aportant-lo en las mans lo ardiaca de Empurdà.²⁴⁵

L'església nova de les caputxines s'acabà el 1636. Estava situada al mateix lloc que es troba avui, a la pujada del rei Martí.

²⁴⁴ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 93.

²⁴⁵ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 94.

5.17. Trasllat del Santíssim Sacrament de la Seu a l'església de les Caputxines, 28 de juny de 1637²⁴⁶

El 28 de juny, els jurats, acompanyats de totes les confraries “y tots los demás adornos del dia de Corpus”, pujaren a les quatre de la tarda a la Seu, d'on sortí l'ardiaca de l'Empordà portant el Santíssim Sacrament a les mans. La processó baixà pel carrer de la Força, passà pel carrer de la Pressó, per les Ballesteries, per la plaça de Sant Feliu per pujar finalment “per lo carrer devant lo portal de la Barcha”. El seguici deixà el Santíssim Sacrament a “la isglésia nova de las ditas monjas caputxinas”, per tornar novament a la Seu.

hi·s reservà lo Sanctíssim Sagrament en la isglésia nova de las ditas monjas caputxinas. Y los jurats y banderas se'n tornaren tras del Capítol fins dins la Seu.²⁴⁷

5.18. Devocions i vots solemnes “per aplacar a Déu nostre senyor”, 28 de gener de 1641

El 28 de gener de 1641 es decidí fer per votació²⁴⁸ algunes devocions i tres vots solemnes “per aplacar a Déu nostre senyor”. El primer dels vots consistia en fer dejuni “per a sempre” la vigília de l'Anunció de Nostra Senyora. El segon també consistia en dejunar, aquesta vegada el dia de Sant Narcís. El tercer prohibia fer públicament màscares, fet que comportava l'impediment de celebrar la festa de carnestoltes.

no permètrer que de Nadal a Carnastoltas, que en part pública no se ballia ni.s fassan màscaras que és absolutament llevar las Carnastoltas per a sempre, dich de Nadal al primer die de Coresma, que entre any o per noviatjes o confrarias no.s priva de ballar, fins en eix temps que tantas offensas se feyan a Nostre Senyor y el fer-se màscara en ningun temps de l'any.²⁴⁹

5.19. Vots pel dia de la Candelera, 2 de febrer de 1641

El 2 de febrer els jurats i la Junta de Guerra, pujaren al presbiteri després de beneir la cera a la Catedral. Allà, mentre romanien agenollats davant el bisbe Fra Gregori Parcero, el

²⁴⁶ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 94.

²⁴⁷ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 94.

²⁴⁸ Es votaren en un Consell General el 6 de novembre.

²⁴⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 136.

secretari de la ciutat llegí els tres vots que la ciutat i el Capítol havien pactat fer. Consistien en dejunar dos dies i prohibir la festivitat de carnestoltes. El 3 de febrer es feren els tres vots acordats. Sortí una processó per la ciutat “la més devota que sie vista”. La comitiva estava encapçalada per les creus, seguia el pendó de la sang de Jesucrist amb tots els confreres vestits de negre que portaven atxes. Després seguien les confraries, els religiosos i el clero; anaven tots amb llum, molts d’ells descalços i formant dos cors. També hi havia nens i nenes que vestien de blanc. Un dels capellans portava el Crist de la Sang. Hi eren a la processó dotze membres de la Casa de la ciutat, així com de la junta de la guerra; portaven vestas²⁵⁰ i atxes. Rere d’ells hi havia jurats que anaven amb gramalles de baieta “ab rossega llarga”. Tant els jurats com els dotze prohoms anaven descalços. Rere d’aquests anaven els insaculats calçats i portaven “atxetas”. També hi havia dones que portaven llums.

El 6 de febrer la ciutat envià setze persones a peu a nostra senyore del Roure²⁵¹ per tal de confirmar el vot que havia fet. Quatre de la Junta de la Guerra,²⁵² quatre canonges,²⁵³ quatre beneficiats²⁵⁴ i quatre frares caputxins. Així és que després de sentir l’ofici a la Catedral, el bisbe i el clero partiren en processó amb el jurats i el pelegrins fins al portal de Nostra Senyora. Després de les oracions i les benediccions que feu el bisbe, el setze pelegrins li besaren la mà i marxaren cap a Llers. El bisbe i el clero tornaren a la Seu. El 7 de febrer els vilatans de Llers anaren a la capella de Nostra senyora del Roure.

El 8 de febrer arribaren els pelegrins de Girona. Els eclesiàstics digueren missa i els seculars es confessaren i combregaren. Com que s’havia afirmat que la imatge de la verge “en pesència de moltas personas que s’i trobaren presents” havia suat ja quatre vegades, l’oficial del bisbe i advocat fiscal, en presència dels setze pelegrins comprovà si hi havia cap forat per on pogués entrar aigua “y que, ab artifici, la fessan destilar”. No es trobà res “per ser ella de pedra mabra”. El 19 de febrer tornaren els setze pelegrins de Nostra Senyora del Roure i “anaren dret a la Seu” on es digué una Salva Regina.

²⁵⁰ Segons el DCBV, vestit, roba que cobreix el cos, en general, però sobretot la que ariba des del coll fins als peus.

²⁵¹ El Santuari de la Mare de Déu del Roura està a Llers (Girona).

²⁵² Jeroni del Real, militar, Joan Pau de Perpinyà, Ciutadà, el mercader Joan Riucan i el menor Pere Andreu.

²⁵³ Bernat de Cardona, ardiaca major, el canonge Rich, el canonge Mas i el canonge Vilar.

²⁵⁴ Mossèn ferrer, Mossèn Moret, Mossèn Güell i Mossèn Axada.

5.20. Cerimònia per commemorar el Jubileu concedit a Girona i son bisbat, 31 de gener de 1644

El 31 de gener es feren actes religiosos per commemorar que “lo summo Pontífice, a petició del Capítol de la Seu y jurats de Gerona” havia concedit el 12 de desembre de 1643 un jubileu “per ella y son bisbat”. El mateix dia, el diumenge de la sexagesima,²⁵⁵ s’havia de fer la comunió “ab motiu de fer-se una benedició per tota la terra”, tement que les excomunicacions que s’havien publicat per les cremes de les esglésies que havien fet els soldats fossin les responsables de l’esterilitat de la terra. Molta gent es combregava i es confessava. A la tarda es celebrà una processó i després es feu la benedició “a la placeta contígua al campanar de la Seu”, que tingué molta aflluència.

Fou cosa notable la devotió hi hagué en Gerona de confessar-se y combregar dit die, que s’entén no y hagué persona que deixàs de fer-ho. A la tarda se féu solempna professó y després se féu la benedictio a la placeta contígua al campanar de la Seu, ab grandíssim concurs de gent.²⁵⁶

5.21. Processó de Santa Anna de Montfullà per demanar la pluja, 12 d’agost de 1646

El 12 d’agost es feu una processó que sortí de Sant Feliu i en la que es transportà la imatge de Santa Anna de Montfullà per tal de demanar que ploqués, ja que feia molts mesos que no ho feia.²⁵⁷ Aquell mateix dia i l’endemà caigué la pluja tan desitjada.

5.22. Pregàries per la pesta i la sequera, abril, maig i juny de 1650

Durant els mesos d’abril, maig i juny, a causa de la pesta i la sequera, els ciutadans de Girona celebraren una sèrie d’actes religiosos per tal demanar els favors divins. El 30 d’abril de 1650, es tragué el Santíssim Sacrament pel les esglésies. A l’ofici hi assistiren els jurats i la tercera part de les confraries dels oficials. Així mateix, el dimecres el Capítol feu un ofici a Sant

²⁵⁵ Dominica segona de les tres que precedeixen la primera de Quaresma.

²⁵⁶ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 213.

²⁵⁷ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 226. Feia 30 anys que aquesta processó no es feia.

Narcís i una processó fins els quatre cantons. Pels carrers, les dones “ab minyonas vestidas de blanc” i portant un Crist, resaren durant una hora, de cinc a sis de la tarda.

A trenta, per haver-hi tant gran axut per los esplets²⁵⁸ y també en Tortosa pesta declarada, se comensà a traure patent lo Sanctíssim Sagrament per las isglésias, anat als oficis los jurats, assistint-los la tercera part de las confrarias dels oficials, y lo dimecres se feya un ofici a sant Narcís per lo Capítol y professó fins lo quatre cantons.²⁵⁹

El 3 de maig es feu “un solempne professó” amb el cap de Sant Grato, que estava a la basílica de Sant Feliu i que fou transportat per quatre capellans, i Santa Eufrosina, així com les relíquies del quatre màrtirs. També formaven part del seguici els jurats “ab tàlem, atxetas, convents y confrarias.” El 10 de maig sortiren en processó el carrer de les Ballesteries els capellans “y molta gent” portant la imatge del Crist de la sang de Jesucrist i la imatge de Santa Anna de Montfullà.²⁶⁰ El 18 de maig es feu una processó amb el Santíssim Sagrament que sortí del convent del Carme i anà fins els caputxins. Hi participaren totes les dones dels diferents carrers, portant un Crist cada un d’ells. També hi havia “minyonas vestidas de blanc,” “minyons aportant lo Christo de la Sanch ab moltas atxas” i vint-i-set disciplinats. El dia 22 tornà a sortir en processó el Santíssim Sagrament. Als oficis assistiren els jurats i la gent dels diferents carrers, així com “minyonas blancas” que “per més honestat” portaven uns vels negres.” Pregaren durant una hora, de cinc a sis de la tarda. El dia 30 el carrer de les Ballesteries feu una altra processó, en honor a Santa Anna de Montfullà. El 31 de maig es feu la processó del Viacrucis que sortia de Sant Francesc i anava fins a Monticalvari, portant la creu i dient oracions del Viacrucis; també hi anaven vint-i-sis noies vestides de blanc i vint-i-set disciplinats. Així mateix es feu un processó que sortí del Carme i anà fins a Palau Sacosta, dedicada a Sant Miquel. El 3 de juny es feu una processó i sermó portant el cap de Sant Feliu fins a Sant Daniel. Formaven part de la multitudinària comitiva els jurats i el clero de Sant Feliu.

²⁵⁸ Segons el DCBV, collita.

²⁵⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 244.

²⁶⁰ Poble del municipi de Bescanó (Gironès).

A tres se féu una professó aportant lo cap de sant Feliu, a sant Daniel, ab tàlem, anant-hi los jurats ab lo clero de sant Feliu, que féu allí lo ofici. Hi hagué sermó, ab moltas atxas y concurs de gent.²⁶¹

El 7 de juny, última festa de Pentecosta, es feu la processó de la confraria del Roser de l'església de Sant Domènec; partiren de Sant Domènec i arribaren a la Seu. El seguici, que era molt nombrós, estava integrat per deu noies vestides de blanc, vint disciplinats, els administradors, cavallers, ciutadans i altres estaments. Duien estendards, quinze Crists, ciris i atxes. Els pabordes, que anaven descalços, portaven Nostra Senyora vestida amb toques i vestits de bocaram.²⁶² Els frares cantaven lletanies i a cada església on es deia el rosari un religiós pujava al púlpit on explicava el misteri. Així mateix, durant dies es feren oficis a Sant Narcís. El 13 de juny ploqué en abundància.

6. CERIMÒNIES AL CONVENT DE SANT DANIEL

6.1. Cerimònia de vestició d'una novícia a Sant Daniel

La vida religiosa d'una donzella començava amb la seva participació a la cerimònia de vestició; aquesta simbolitzava la seva entrada al convent. En primer lloc, es concertava el dia en el qual s'havia de rebre a la noia, de manera que la campana del Capítol tocava a l'hora convinguda perquè l'abadessa i la resta de religioses es reunissin a l'altar de baix. Un cop allà congregades es feia entrar a la donzella que restava a la porta de l'església, acompanyada dels seus familiars "ó altres venerables personas" fins al presbiteri. Quan era a l'altar major encenia un ciri, fent les reverències pertinents.

Així que serà avisada, dita donzella, ab las personas que la acompanyarán, sen entrarà a la Isglesia fins al Presbiteri, y presentarse devànt lo Altar Major, encendrà en éll un ciri, lo qual restará cremànt, y farà devànt dit Altar devota reverencia ab molta modestia, y humilitat, lo que farà també al passar per devànt dels Altars de Sant Egidi, y Santa Geltrudis, posànt en élls un Ciri enses y aximateix en los demás Altars.²⁶³

²⁶¹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 245.

²⁶² Segons el DCBV, tela gruixada procedent de Pèrsia.

²⁶³ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 2.

Quan la donzella feia la seva entrada, la capiscola entonava l'antífona

Te gloriosus Apostolorum chorus, te Prophetarum laudabilis numerus, te Martirum candidatus laudat exercitus; te omnes Sancti, & Electi voce confitentur unanimes; beata Trinitas, unus Deus. Ad Benedictus omnium sanctorum Antifona est.

Una vegada la noia era davant i l'antífona ja havia finalitzat, el rector deia un "verset" i una oració.²⁶⁴ Després la capiscola entonava l'antífona de Nostra Senyora: "Ave Maria gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. Est ad Laudes 25 de Mars, Anuntiationis B M. V." Seguida del cor i amb els familiars que l'acompanyaven, la donzella, fent les reverències oportunes, anava des de l'altar major a l'altar de Nostra Senyora, on col·locava un ciri. Acabada l'antífona, el rector tornava a dir un "verset" i una oració.²⁶⁵ Després, la capiscola entonava l'antífona de Sant Daniel: "O Rosa Martirii, Daniel Speculum paradisi: qui Thalamum Christi mundo patiendo subiisti: factecum pariter valeamus al·leluia".

El cor la seguia fins a la capella de Sant Daniel on encenia un ciri i després de l'antífona, el rector tornava a dir una oració.²⁶⁶ Acabada aquesta, beneïa els hàbits de la donzella per tornarlos a l'abadessa. A continuació, la noia i els seus acompanyants es dirigien fins a la porta del monestir que estava tancada on, amb la creu gremial, l'esperaven l'abadessa i les altres religioses. Quan arribava la donzella a la porteria, el pare de la noia havia de picar amb l'anella grossa "tres pichs" i era al tercer cop que l'abadessa manava obrir la porta. El pare de la donzella presentava la seva filla a l'abadessa que responia a les seves paraules. A continuació, agafava de la mà a la noia i entrava al convent. Després, la capiscola entonava l'antífona: "Veni sponsa Christi, accipe coronam quam tibi praeparavit in aeternum" i de manera procesional marxaven cantant fins al cor de baix. Una vegada havien arribat, l'abadessa seia a la seva cadira i la

²⁶⁴ V. Benedicamus Patrem, & Filium cum Sancto Spiritu. R. Laudemus, & Superexaltemus eum in saecula. Omnipotens sempiternus Deus, qui dedisti famulis tuis in confessione verae Eternae Trinitatis Gloriam agnoscere, & in potentia Magestatis adorare unitatem; quaesumus, ut in eiusdem fidei firmitate ab omnibus semper muniamur adversis. Per Dominum, & c. Amen. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 7.

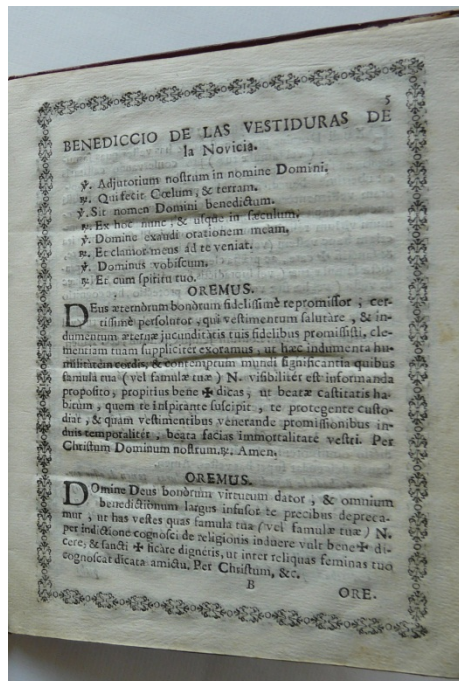
²⁶⁵ V. Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. Concede nobis famulis tuis quaesumus Domine deus, perpetuamentis, & corporis sanitate gaudere, 6 Gloria Beatae Mariae Semper Virginis intercessione a praesenti liberare tristitia, & aeterna perfrui laetitia. Per Dominum, & c. Amen. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 7.

²⁶⁶ V. Gloria, & honore coronasti cum Domine. R. Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnipotens sempiternus Deus, qui fecisti Bratum Confessorem nominis tui, & Martitem Danielelem participem passionis tuae, concede quaesumus, ut eius intercession nobis indulgentiam tribuas, & perduc nos ad Regnum Glorae tuae. Per Dominum, & c. Amen. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 4.

donzella de genolls li feia les reverències oportunes i responia de manera afirmativa a la pregunta de l'abadessa de si desitjava ser monja de Sant Daniel.

Arribadas al dit cor, la senyora Abadessa se assentarà en sa cadira, y la donzella se li arrodillara als peus, y ab molta reverencia, humilitat, y benehidas, com esta dit, y mentres la anira vestint, dira la senyora Abadessa las paraulas següents. Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis & Amen.²⁶⁷

Figura IV.58: Cerimònia de vestició d'una novícia a Sant Daniel.
AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona,*
1746, *Cerimonials i rituals,* 6, f. 2.

A continuació, es despullava a la noia de les seves robes mentre l'abadessa pronunciava les següents paraules: “Exuat te Dominus veterem hominem cum actibus suis. R. Amen”. Després, es vestia a la donzella amb els hàbits que havien estat beneïts. L'abadessa, mentre la preparava, anava dient les següents paraules: “Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis & Amen”. Un cop vestida, la

²⁶⁷ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona,* 1746, *Cerimonials i rituals,* 6, f. 8.

cabiscola entonava l'himne “Veni Creàtor Spiritus, & C. ut in dominico Pentecostem” i l'abadessa li tallava els cabells.

Acabada de despullar, li vestirà las vestiduras Monacáls, que estarán previngudas, y benehidas, com està dit, y mentres la anirà vestint, dirá la senyora Abadessa las paraulas següents: Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis & Amen.²⁶⁸

Per acabar, el sacerdot deia “els versets” i l'oració.²⁶⁹ Finalitzada aquesta, la cabiscola entonava una antífona de Sant Benet: “O Beate Benedicte ómnium corde, ore, voce cantande patrone singularis amabilis, intercede pro nobis ad Dominum”. Al so de l' antífona, les religioses pujaven al cor de dalt i una vegada eren allà, la novícia es presentava a l'altar de Sant Benet amb les reverències pertinents; acabada l'ofrena el sacerdot tornava a dir una oració.

Acabadas ditas oracions, la capiscola entonarà una antiphona de Sant Benet: O beate benedicte ómnium corde, ore, voce cantande pattone singularis amabilis intercede pro nobis ad Dominum.²⁷⁰

La recepció de la novícia finalitzava quan aquesta donava la pau i besava les mans de totes les religioses del convent.

6.2. Cerimònia de professió de Sant Daniel

El dia de la cerimònia de professió l'església havia d'estar ornamentada “com si fos el dia de Nadàl, y millor, si millor se podrà”. Es disposava l'altar al cor de baix amb les relíquies que s'acostumaven a posar, col·locant allà “lo estrado” de l'abadessa. Una vegada s'havien dit les hores, s'entrava al cor del pis inferior i allà es feien, a l'altar que s'havia disposat convenientment, les reverències oportunes. L'abadessa, vestida amb estola, seia a la seva cadira i als costats es col·locaven “dos senyoras assistents” que portaven la crossa²⁷¹ i el gremial. La

²⁶⁸ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 8.

²⁶⁹ V. Repleti sunt omnes Spiritu Sancto. R. Et caperunt loqui. V. Loquebantur variis linguis Apostoli. R. Magnalia Dei. I l'oració: Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem Apiritu recta sapre, & de eius Semper consolatione gaudere. Per Dominum, & c. Oremus, eius patrotinio adjuvemur: Per Christum Dominum Nostrum. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 8.

²⁷⁰ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 9.

²⁷¹ Bàcul.

novícia es situava davant el faristol i als costats, la mestra de les novícies i una altra religiosa més. Quan estava tot preparat, es feia la missa de l'Esperit Sant "ab cantoria" o amb l'orgue, amb tota la solemnitat, com si fos el dia de Nadal, "y millor, si millor fer se podrà".²⁷² Una vegada s'havia cantat l'epístola, l'abadessa s'alçava de la cadira i entonava el següent responsori:²⁷³

(est graduale Dominica VII. post Pentecostem).

Després, l'abadessa tornava a la seva cadira mentre el cor deia el responsori i seguidament "las dos cantoras, o capiscolas" entonaven el vers "Accédite ad eum, & illuminàmini: & facies vestea non confundetur". Alleluia, alleluia. (Est V. Graduales dicta Dom. VII). Quan es començava a dir el vers, la novícia s'aixecava i caminava enmig de les dues monges que l'acompanyaven. Amb l'abadessa encapçalant la comitiva, eren seguides per la resta d'assistents. Després, al pas de l'altar, la novícia feia les reverències oportunes, agenollant-se i besant les mans de l'abadessa, que es trobava asseguda a la seva cadira. Aquesta feia una sèrie de preguntes a la novícia que romania agenollada i a les que havia de respondre. Una vegada l'abadessa havia formulat totes les qüestions, la novícia llegia la seva carta de professió que deia (traduïda del llatí):

Jo, N.N., amb l'ajuda de Déu, prometo observar la regla de Sant Benet, i per al premi de la vida eterna, humilment em subjecto davant de Déu i els seus Àngels de tal manera que des d'avui no m'és permès que el meu coll s'alliberi del jou e la regla. I per tal que aquesta petició de la meva professió sigui tinguda perpètuament per mi i de la meva mà refermada, en presència de la senyora abadessa la poso sobre l'altar, el qual és consagrat en honor de Déu i de Sant Daniel, i es conservi per sempre al seu monestir. Jo N. prometo obediència i estabilitat i la conversió dels meus costums segons la regla de Sant Benet de Déu i dels seus Àngels.²⁷⁴

²⁷² AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 11.

²⁷³ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 13.

²⁷⁴ Gironella i Delgà, *El monestir de Sant Daniel de Girona*, p. 55. L'original diu: Ego N. Regulam Sancti Benedicti, Deo adjuvante servare promitto, & propter vitae aeternae praemium coram Deo, & Angelis ejus humiliter militaturam me sub joco, ita ut ab hac die, non mihi liceat collum de sub joco excutere Regulae: & ut haec Professionis meae petitio à me similiter teneatur, in praesentiam Dominae Abbatissae ac conscriptam trado, in perpetuum habendam, & manu mea roboratam, super Altare pono, quod est consecratum in honorem Dei, & Sancti Danielis, & in Monasterio ejusdem perenniter reservandam. EGO N. promitto obedientiam. & stabilitatem, & conversationem morum meorum secundum Regulam Sancti Benedicti coram Deo, & Angelis ejus. Signum, f. 15.

Una vegada es llegia la carta, la novícia feia obediència a l'abadessa i depositava la carta a l'altar, tornat deprés davant l'abadessa on s'agenollava i li besava les mans. Llavors l'abadessa feia portar els vels per una donzella "ab azafata o bacina de plata" prèviament beneïts pel rector. La benedicció es feia tal com s'especificava "à la Missa ajà después del Gloria y à pag. 12 del present codern".²⁷⁵ A continuació, l'abadessa s'aixecava de la seva cadira i entonava l'Alleluia.²⁷⁶ Aquest era repetit pel cor i continuat fins al neuma. Les cantores que cantaven l'alleluia entonaven el vers "Veni Sancte Spiritus, & C." Mentre es cantava, l'abadessa estava agenollada a la grada de davant l'altar. El cor responia però, sense repetir l' "Alleluia". Quan acabaven, l'abadessa i la resta d'assistents tornaven al seu lloc. La novícia, que estava agenollada davant l'abadessa es girava cap a l'altar i a mitja veu "al to que los diumenges después de Missa diuen" digué: "Domine labiua mea aperies", i un verset²⁷⁷ que cantava la novícia tres vegades, augmentat progressivament la veu i essent contestada pel cor el mateix vers, amb l'afegit la tercera vegada del "Gloria Patri". Seguidament, la novícia, que continuava agenollada, es girava envers l'abadessa que agafava els vels de la bacina per posar-li a la novícia mentre anava dient les següents paraules: "Accipe Velamen sacrum, quod preres sine macula ante Tribunal aeterni Iudicis. Amen". Després el rector també pronuncià unes paraules²⁷⁸ i feu una oració. Acabada aquesta, la novícia "se postrarà a terra, llarga, davant la senyora abadessa y todas las demès se arrodillaràn", agenollada dient a mitja veu i entonant una sèrie de salms²⁷⁹

²⁷⁵ Missa del dia de la professio, Missa de spiritu Sancto, Introitus, Spiritus Domini, &c. Dicto Himno Gloria in excelsis Deo, à celebrante fit Benedictio, Velaminum in cornu Epistola voce demissa per ipsum celebrantem, ut in missa noviter, stampa, & hic.V. Adjutorium nostrum in nomine Domini. R. Qui fecit Coelom, & Terram. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum Spiritu tuo. Oremus. Caput ómnium fidelium Deus, & totius corporis Salvator, hoc operimentorum velaminis, quod genitricis beatissimae, scilicet. Virginis Mariae amorem suo capiti est impostura (vel suis capitibus sunt impositutate). Tua dextera sancti + sica, & hoc quod per illud mystice datur intelligi, tua Semper custodia, corpore, pariter, & animo incontaminato custodiat, ut quando ad perpetuam sanctorum remunerationem venerit, (vel venerint) cum prudentibus virginibus preparata (vel praeparatae) te perducente ad aeternae felicitatis nuptias intrare mereatur (vel mereantur) Per Dominum nostrum, &c. Deinde cum sponsorio aspergatur aqua benedicta, dicendo. Benedicto Dei Omnipotentis Pa+tris, & Fi+lii, & Spiritus + Sancti decendat super istud Velamen (vel super ista Velamina). Amen. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 12.

²⁷⁶ Si no ho feia ella ho feia ella ho feien les dues capiscoles.

²⁷⁷ Sulcipe me Domine secundum eloquium tuum, & vivam: Et non confundas me ab expectatione mea. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 3, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 17.

²⁷⁸ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 17. V. Salvam fac ancillam tuam Domine. R. Deus meus sperantem in te. V. domine exudi orationem meam. V. Et clamor meus ad te veniat.V. Dominus vobiscum. R. Et cum Spiritu tuo.

²⁷⁹ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 18. Miserere mei Deus, & c. es Psalm 50 y primer de laud. De fer segona. Diminus illuminatio mea, & c. es Psalm 26 y primer de las Mtinas de fer. Segona. Levavi oculos meos, & c. es Psalm 120. Y quint de las Finit lo ultim psalm diràn. Kyrie eleyson. Christe eleyson. Kyrie eleyson. Pater noster, & c

amb el “Gloria Patri” al final de cadascun d’ells. “Ab secret” es deia el pare nostre i el prevere, davant la reixa del cor entonarà un verset i una oració. A continuació, l’abadessa “ab los dos assistents” entonaven l’himne “Veni creator spiritus, & c”, seguint el cor fins que s’acabava. Després s’entonaven “cantant ab veu alta” una sèrie de versos i oracions, amb la resposta del cor.²⁸⁰ Després, l’abadessa “ab las dos assistents” entonaven l’himne “Veni Creator Spiritus, & c”, caminant al cor fins que s’acabà. El rector o prevere continuava cantant en veu alta una sèrie de versos i oracions.²⁸¹ S’entonava l’“Alleluia” i després el diaca cantava l’evangeli i marxava, com era costum, fins a l’ofertori. Es deia la missa i si es feia sermó, “se alçarà la Novícia” i seia al peus de l’abadessa mentre durava aquest, fent les reverències oportunes. Una vegada l’abadessa “aurà presa la pau” la novícia s’aixecava i anava a fer-ho de mans d’aquesta. Després, es dirigia cap al cor a donar la pau a la resta de monges i a la resta d’assistents. Tal com s’acostumava a les festivitats més solemnes, la novícia combregava de mans de l’oficiant. Aquest tornava a l’altar i allà el cor cantava la comunió. A continuació, la novícia tornava al seu lloc i allà romania agenollada fins al final de la missa. Acabada aquesta, la novícia i l’abadessa pujaven al cor i l’abadessa li assenyalava la cadira en la que havia de seure. El prevere continuava amb una oració.²⁸² Segons Anna Gironella no s’ha conservat cap carta anterior a 1936. Les cartes estaven fetes en pergamí, amb una bona cal·ligrafia i decorades amb orles i il·luminacions.²⁸³

²⁸⁰ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 18-19.

²⁸¹ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 19. V. Confirma hoc Deus, quod operatus est in nobis. R. A Templo Sancto tuo, quod est in Hyerusalem. V. Veni Sancte Spiritus réple corda fidelium. R. Et tui amoris in eis ignem accende. V. Ora pra nobis Sancta Dei Genitrix. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

V. Ora pro nobis Beate Daniel. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. V. Tue s pastor ovium princeps apostolorum. R. Tibi traditae sunt claves regni coelorum. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo.

Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem Spiritu recta sapete, & de eius Semper consolatione gaudere. Concede famulis tuis, quaesumus Domine, Deus Gloriosae Beatae Mariae Semper virginis intercessione, à praesenti liberàe tristitia, & aeterna per frui laetitia. Omnipotens sempiternae Deus, qui fecisti Betaum Concipem passionis tuae, concede quaesumus: ut ejus intercessione nobis indulgentiam tribuas, & perducas nos ad Regnum Gloriam tuam.

Interseccio nos, quasumus Domine, Beati Benedictia Abbatis commendet, ut quod nostris meritis non valemus., ejus Patrocinio assequamur.

Deus, qui Beatum Petrum Apostolorum tuum, à vincu summus, absolve vincula peccatorum, & omnia mala à nobis propitiatus exclude. Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit, & regnatin unitate Spiritus Sancti Deus per Omnia saecula saeculorum. R. Amen.

²⁸² V. Salvam fac ancillam tuam (vel anvillas tuas) Domine

R. Deus meus sperantem (vel sperantes) in te Da, quaesumus Domine, huic famulae tuae (vel his Famulatibus tuis) quam (vel quas) virginitatis honore dignatus es decorare (vel offerant) plenitudinem, initium suum perducere mereatur (vel mereatur) ad finem. Per Dominum nostrum. & c. R. Amen.

²⁸³ Gironella i Delgà, *El monestir de Sant Daniel de Girona*, p. 55.

Figura IV.59: Cerimònia de professió de Sant Daniel. AMSDG, MSDG, Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals, 6, f. 11.

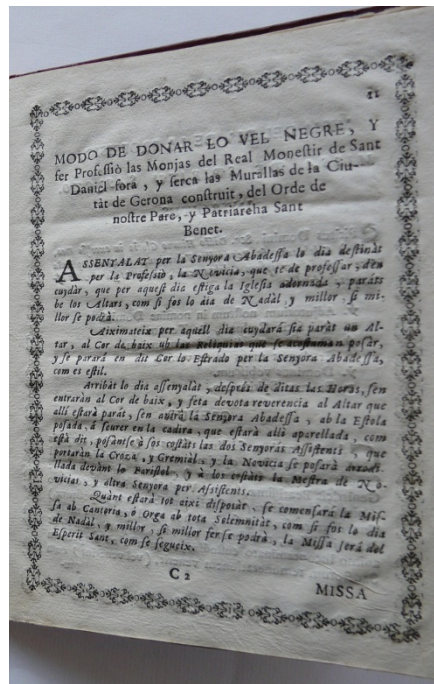

Figura IV.60: Cerimònia de professió de Sant Daniel. AMSDG, MSDG, Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals, 6, f. 12.

6.3. Cerimònia de protestació de l'abadessa de Sant Daniel

L'abadessa escollida escoltava la missa al cor i una vegada havia dit el gradual sortia del monestir acompanyada de dues senyores grans, “llançant lo vel un poch devant la cara”. La seguien altres noies que li portaven una falda, la croça, la carta, la Regla i “la sortija”. Una vegada havien arribat, l'abadessa s'agenollava davant el bisbe, agafant la carta. Llavors la llegia i prestava el seu jurament per després entregar-li. L'abadessa reposava el cap sobre una “almuada” fins que el bisbe acabava de dir les oracions, que era el moment en el qual l'abadessa s'aixecava i s'agenollava davant el bisbe. Aquest li posava les mans al cap, mentre deia diverses oracions. Una vegada assegut, el bisbe entregava la Regla a l'abadessa. Quan tot això acabava, el bisbe continuava la missa i l'abadessa, acompanyada de les dones ancianes, tornava al seu lloc. Així mateix, a l'ofertori hi havia dos “cavallers” que portaven cadascun d'ells una atxa encesa. L'abadessa, acompanyada d'aquestes dues senyores i prostrada davant el bisbe, agafava les atxes i besant-li les mans, li donava en senyal d'ofrena.

A l'ofertori, precehint dos cavallers, qui cada hu aportarà una taxa encesa, se acosta la senyora abadessa assistida de ditas dos señoras, y arrodillada devant del señor bisbe, pren las atxas una després de l'altra, y besant la mà al señor bisbe las ofereix, y feta la oferta se'n torna a son lloch.²⁸⁴

Després que el bisbe prenia el cos i la sang de Crist, donava la comunió a l'abadessa i el bisbe continuava la missa. Es deia l' “Ite Missa est” i el bisbe donava la croça, l'estola i l'anell a l'abadessa, seient-la a la cadira del bisbe. A continuació, davant l'altar major, el bisbe que estava situat a la dreta de l'abadessa, entonava el Te Deum Laudamus mentre que l'abadessa tornava al monestir amb la croça, l'estola i l'anell. Aquesta era rebuda de manera processional a la porta per la resta de religioses, “ab creu, candeleros, bordons y gremial”. La cabiscola entonava el responsori “Dilexisti iustitiam, & c es lo V. R de Comm Virgin o be lo R Regnum mundi, & c es lo VIII R Comm non Virg nec Martyrum”. La comitiva entrava cantant de manera processional fins al cor, davant l'altar. L'abadessa es postrava davant i allà s'aixecava i s'asseia a la seva cadira. Totes les altres religioses li feien reverència “postrant la rodilla cada una davant de ella, y la senyora abadessa benignament los fa un ósculo”²⁸⁵ Acabat el Te Deum, l'abadessa

²⁸⁴ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 22.

²⁸⁵ Segons el DCBV, petó.

tornava al cor per seure a la seva cadira. El bisbe deia els versets i donava la seva benedicció. Seguidament es deia l'evangeli de Sant Joan.²⁸⁶

Segons Anna Gironella, la carta de protestació de l' abadessa traduïda del llatí deia: “Jo, domna N.N., essent ordenada abadesa del monestir de Sant Daniel, fora i prop de la muralla de Girona, de l'ordre del Pare Sant Benet i de la venerable Congregació Tarraconense, davant de Déu i dels seus Sants i d'aquesta solemne congregació de germanes en mans de l'il·lustríssim i reverendíssim en Crist pare, el senyor N. N. per la gràcia de Déu i la Santa Seu Apostòlica bisbe de Girona, prometo fidelitat, subjecció, obediència i reverència a la meua mare l'església i al molt il·lustre i reverendíssim senyor president meu i als seus successors segons està instituït en els Sagrats Cànon i en les Constitucions d'aquesta venerable Congregació, tal com disposa la inviolable autoritat dels pontífexs de Roma. Així m'ajudi Déu i els Sants Evangelis”.²⁸⁷

6.4. Arribada dels visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosas del orde de Sant Benet en la províntia de Tarragona”, 7 de juny de 1569

L'abat del monestir de Sant Cugat, Lluís de Cervelló i fra Pere Vicenç monjo i l'infermer del monestir de Sant Pere de Rodes, visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosas del orde de Sant Benet en la províntia de Tarragona”, arribaren al monestir de Sant Daniel el 7 de juny a les dues de la tarda. Foren rebuts a la porta major de l'església amb creu alçada, bordons i canelobres encesos per l'abadessa Isabel Alemanya, la priora Jerònima Descallar, Jerònima Malla, Margarida Callara, camarera de Jerònima de Lordat, Caterina Xammara, la infermera Maria Alemanya; Susanna Foxana, Isabel Vilanova, la sacristana Violant Alemanya; la refertorera Jerònima Foxana i Violant Mirona, totes professes. També hi eren les novícies Anna Cruïlles, Maria Jou, Isabel Cruïlles, Caterina Sansalònia, Ignès Alemanya, Albinia Callara, Margarida Almera, Isabel Cartellana, Isabel Bach, Augustina Malla, Patronilla Cartellana, Dionisia Sansalònia, Cecília Tarrades i Cecília Mirona. Estaven absents Guiomar Alemanya, sots-piora i les professes Isabel Foxana i Luisa Malars. També les escolanes Jerònima Maymona i Maria Orisa.

Aquell dia es cantaren els salms del “Miserere” davant l'altar major. Allà es digueren tres oracions com era acostumat i després el seguici es dirigí cap al Capítol del monestir on es llegiren els interrogatoris “y foren dades les respostes en quiscu de ells conegudes”. En primer lloc se li preguntava a l'abadessa si totes les monges li eren “obedients”, contestant aquesta que

²⁸⁶ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 23.

²⁸⁷ Gironella, *El monestir de Sant Daniel de Girona*, p. 56.

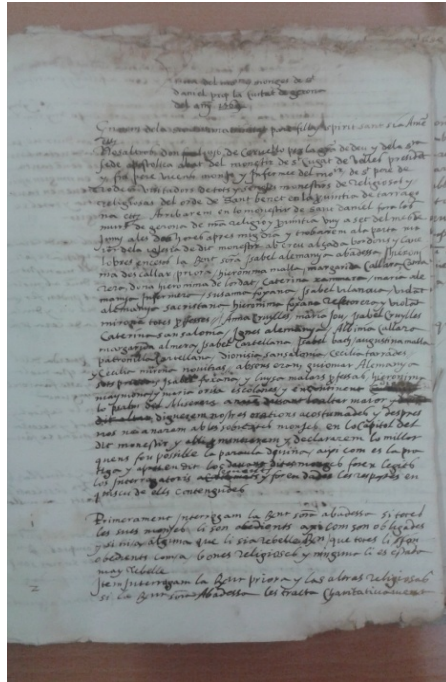
sí. La segona qüestió anava dirigida a la priora i a les altres religioses; es volia saber si la l'abadessa les tractava "charitativament". Aquestes respongueren afirmativament, afegint que estaven molt contentes. Continuava l'interrogatori amb el nombre exacte de monges que hi havia al monestir. Tot i que no es tenia dades de la quantitat exacta, aquell dia hi havia trenta, entre vel negrades i escolanes. La següent qüestió plantejava si totes les religioses assistien a tots els oficis. L'abadessa digué que hi anaven totes "ab la deguda diligentia". La cinquena pregunta es centrava en les misses, aniversaris, luminàries, cera, oli i càrrecs de l'església. Es volia saber si es portaven a terme com estava establert, rebent com a resposta de l'abadessa que les misses i aniversaris es feien "ab molt gran compliment" i que les lluminàries, degut a "la gran carístia del oli" no es podien fer com en el passat; la cera però, si complia els requisits. La sisena pregunta que se li formulava a l'abadessa era si l'església estava prou abastida de les coses necessàries "al servey de Déu"; aquesta respongué que tenia tot allò indispensable. La següent qüestió plantejava si "La preciosa" s'entonava al capítol i si es realitzaven les correccions oportunes, contestant l'abadessa que es deia diàriament fent les esmenes necessàries i es llegia un capítol de la Regla cada dia. També se li preguntava si al cor, al "dormidor", al refector i altres llocs hi havia prou silenci "les hores degudes", responnent l'abadessa que es feia com millor es podia. Així mateix, es volia saber si el procurador havia cobrat el compte del monestir i si havien "feta diligentia en liquidar dits comptes", responnent l'abadessa que el procurador feia un any que estava malalt i que per això no s'havia pogut saber ni liquidar el que es devia. Els visitadors volien estar al corrent de si el monestir acollia les persones necessàries i no més de les que estipulava "lo sagrat Consili de Trento". La resposta fou que no entraven més persones de les imprescindibles per "al servey de la casa". També si el convent es tancava a les hores degudes i si les claus estaven ben guardades. Segons l'abadessa es tancava correctament i les claus eren custodiades personalment. La pregunta número dotze demanava si els capbreus, privilegis i altres escriptures estaven ben guardats. Tota aquesta documentació estava perfectament custodiada a l'arxiu, excepte la que es trobava a mans del "pensador", existint una còpia dins l'arxiu. També es volia saber si alguna de les monges sortia del monestir sense llicència dels presidents de la religió i si quan sortia anava degudament acompanyada. Es respongué que no marxava cap religiosa de la casa sense llicència expressa de l'abadessa. La catorzena pregunta demanava si les monges vestien correctament, tal com pertanyia a la religió. La resposta de l'abadessa fou que vestien molt honestament, tal i com havien de fer-ho. Seguidament es demanava si les germanes que eren "de edat justa" es confessaven i combregaven cada mes. Es respongué que combregaven i es confessaven cinc vegades l'any i moltes d'elles cada mes. També es preguntava si les religioses menjaven al

refector i dormien al dormidor i si en aquest dormidor es cremava una llàntia tota la nit. També si es tancava i si les claus estaven ben guardades. Segons l'abadessa es menjava al refectori. A continuació es volia saber si les oficines i cases del monestir, tant les comunes com les privades estaven en bon estat i si tenien necessitat de ser reparades. Es contestava que tot estava correcte segons les seves possibilitats i que no calia reparar res. També es preguntava si “es despropiava” una vegada anualment a mans de l'abadessa, com era costum d'aquesta religió.²⁸⁸ Es contestava que les monges retien admiració tres vegades l'any en “mans i poder de la senyora abadessa”. Amb la pregunta dinou es volia saber si es donaven almoines al monestir segons l'ordinació i consuetud antiga; es contestà que es concedien degudament com era acostumat. També es volia estar al corrent de si les porcions de pa i de vi eren ben pagades; es contestava que es remuneraven adequadament. Així mateix, es volia saber si les coses manades i ordenades pels visitadors anteriors s'acomplien i si els trasllats de les visites i capítols principals eren “ben guardats”; es respongué afirmativament. Acabat l'interrogatori, demanaren a l'abadessa, a la priora i a la sots-priora, així com a la resta de monges si volien explicar alguna cosa del monestir del tipus que fos, guardant el secret. Després els visitadors es dirigiren a la sacristia on trobaven una sèrie de coses de les que queda registre: bordons, creus d'argent, relicaris i altres objectes valuosos. Es trobaren que hi havia moltes religioses que encara no havien fet setze anys, per la qual cosa l'abadessa havia de donar el vel a aquestes monges, fent-se doncs la cerimònia de professió. Les que no volien, es podien esperara a acabar l'any. Acabava la visita amb les mostres de confiança per part dels visitadors en la tasca de l'abadessa del monestir i les religioses que vivien en ell “la certa confiança que tenim de la molt Reverenda senyora abadessa y de la virtut u obedientia de totes les religioses”. Se li recordava que Déu l'havia triat “per treballs y governar aquesta casa sua ab aquella vigilantia y cuidado que deu axi le sien obedients no mirant llurs apetits, sino a la voluntat de la prelada y obligatio de sa religio”. Finalment se li demanava que el primer diumenge de cada mes es llegís aquesta visita fins a la propera del mes següent.²⁸⁹

²⁸⁸ Un cap l'any l'abadessa passaven els comptes de la comunitat al monestir.

²⁸⁹ AAM, Congregació Claustral Tarraconense i Cesaragustana, *Llibre de Visites*, 22, 1569. Els folis no estan numerats.

**Figura IV.61: Arribada dels visitadors de “tots y sengles monestirs de religiosos y religiosas del orde de Sant Benet en la província de Tarragona”.
Llibre de Visites, 22, 1569, 7 de juny de 1569.**

6.5. Visita del rei o príncep al monestir de Sant Daniel

Segons les *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona* de 1746, si quelcom rei o príncep havia d'ésser rebut amb solemnitat, es rebia de manera procesional, cantant el reponsori “Deum time, & c.” o el reponsori

- R. Posui adjutorium super potentem, & exaltayi electum de plebe mea.
Manus enim mea auxiliabitur ei.
- V. Inveni David Servum meum, Oleo Sancto meo unxi cum Manus enim
mea, & c. Gloria, & c. Manus, & c.²⁹⁰

²⁹⁰ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 34.

**Figura IV.62: Visita del rei o príncep. AMSDG, MSDG.
Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona,
1746, Cerimonials i rituals, 6, f. 34.**

Quan eren davant l'altar agenollat, el rector deia els versicles i una oració²⁹¹:

V. Deus iudicium tuum, Regida.
R. Et iustitiam tuam Filio Regis.
V. Domine salvum fac Regem.
R. Et exaudi nos in die qua invocavimus te.²⁹²

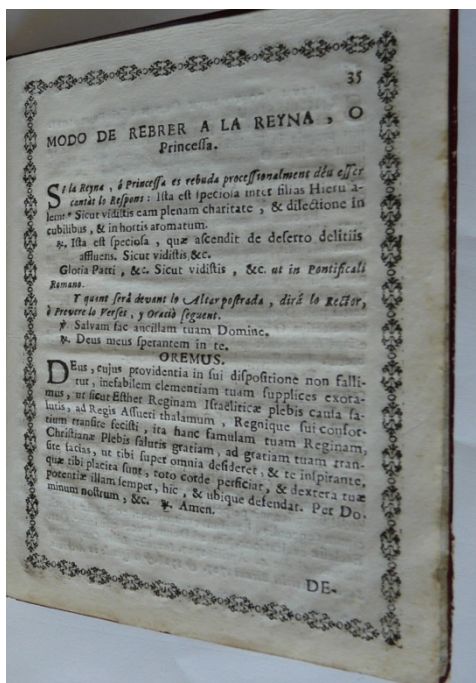
6.6. Visita de la reina o princesa al monestir de Sant Daniel

A la reina o a la princesa se l'havia de rebre de manera processional i s'havia de cantar el responsori "Ista est speciola intet Hierusalem: sicut vidittis eam plenam charitate, & dilectione in cubilibus, & in hortis atomatum".

²⁹¹ Deus cui omnis potestas, & dignitas famulatur; da huic fámulo tuo Regi nostro, prospetum tuae dignitatis placere contendat. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Ut in Pontificali Romano. AMSDG, MSDG, 1746, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 34.

²⁹² AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 1746, *Cerimonials i rituals*, 6, f. 34.

**Figura IV.63: Visita de la reina o princesa. AMSDG, MSDG.
Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona,
1746, Cerimonials i rituals, 6, f. 34.**

R. Ista est speciola, quae ascendit de derto delitiis affluens. Sicut vidistis, & c. Gloria Patri, & c. Sicut vidistis, & c. ut in pontificali Romano.²⁹³

Quan estava davant l'altar, agenollada, el rector o el prevere deien una oració.²⁹⁴

V. Salvam fac ancillam tuam Domine.
R. Deus meus sperantem in te.²⁹⁵

²⁹³ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 35.

²⁹⁴ Deus, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, inefabilem clementiam tuam supplices exoramus, ut sicut Esther Reginam Israeliticæ plebis caula salutis, ad Regis Assueri thalamum, Regnique sui consortium transire fecisti, ita hanc famulam tuam Reginam, christiniae Plebis salutis gratiam, ad gratiam tuam transire facias, ut tibi supet Omnia desideret, & te inspirante, quae tibi placita sunt, toto corde perficiat, & dextera tuae potentiae illam semper, hic, & ubique defendat. Per Dominum nostrum & c. R Amen. AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, f. 35.

²⁹⁵ AMSDG, MSDG, *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona, 1746, Cerimonials i rituals*, 6, f. 35.

7. RESUM DEL CAPÍTOL IV

Tot i que el Nadal era una festa important, no trobem en la documentació civil gironina una descripció generosa pel que fa al cerimonial, i menys encara pel que respecta a l'aspecte musical.²⁹⁶ No és el cas del Corpus, ja que va ser una festivitat tan important que la seva solemnitat es va convertir en un model fonamental, un referent a imitar en altres actes cerimonials de rellevància. Ens trobem amb exemples que seguien la pompositat del cerimonial de Corpus a les processons de tipus religiós, a les celebracions que commemoraven victòries bèliques o a les que festejaven entrades reials. Un exemple el trobem a la crida i processó del Te Deum que es feu per demanar la pau el 6 de maig de 1560.

axi y del modo que ans fos la guerra feyan y fer acostumavan y com de semblant pau fins molta raho que sons los cristians fassan moltes laos y graties a nostre señor deu perso los dits jurats agut colloqui ab lo reverendissimo señor bisbe y reverent Capítol de la Seu an delliberat que dema que sera diumenge se fara solemne y se fa la qual partira de la Seu y anira per la present ciutat y per los lochs hom acostuma pasar lo dia de Corpus y apres se fara lo Te Deum Laudamus en la dita Seu.²⁹⁷

Un altre exemple és la processó del Santíssim Sacrament que es feu el 8 de juny de 1637 on s'imitava la decoració del dia de Corpus.

Partiren los jurats de casa la ciutat ab promenada, confrarias y tots los demás adornos del dia de Corpus, y muntaren a la seu, de hont isqué lo Sanctíssim Sagrament, aportant.lo en las mans lo ardiaca de Empurdà.²⁹⁸

El 10 de juny de 1645 es celebraren les festes per motiu del rendició de Roses. A les tres de la tarda els jurats pujaren a la Seu, de la mateixa manera que es feia el dia de Corpus. Allà es cantà el Te Deum i durant tres dies es feren lluminàries.

²⁹⁶ A la *Consueta* sí es descriu amb detall. Vegeu secció 3. Litúrgia amb música segons la *Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita*, 1655 del Capítol V.

²⁹⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1560, f. 40^v.

²⁹⁸ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 94.

A deu se comensaren en Gerona las festas per lo rendiment de Rosas, a las tres horas aneren los jurats a la Seu, ab banderas y tot lo demás com la vigilia de Corpus, hi.s cantà lo Te Deum, ya al vespre y los tres dies següents, lluminàries.²⁹⁹

El dia de Siquagesma també s'agafava com a model del dia de Corpus “fent la volta que fa lo dia de Corpus”.³⁰⁰ De la mateixa manera passava el dia dels Sants quatre màrtirs on es diu que “es conviden tots los qui són convidats per lo dia de Corpus”,³⁰¹ així com el dia de la jornada de Nostra Senyora el 1605 “a cause de la pesta es decideix fer processo com lo dia de Corpus”.³⁰² El *Manual* del 29 d'octubre de 1592 també parla del recorregut de Corpus com a model a imitar en la processó de Sant Narcís.

A vint y nou del present y corrent mes de octubre que sera lo dia o festa del benaventurat Sant Narcis se fara la dita solempne professo la qual partira apres vespres de la dita seva la imatge del dit benaventurat Sant Narcis y de aquí devallera a la Iglesia de Sant Feliu y apres anira dret camí per tots los llochs carrers y places y fara tota la cerca que acostuma de fer la processó del dia de Corpus Christi.³⁰³

Sulpici Pontich fa referència a la solemnitat que havia de tenir la festivitat de Sant Narcís, comparant-la amb la del Corpus³⁰⁴

A 22 Ochr. 1594, f. 174^r. se disposà que lo dia 29 octubre se cobrés doble y que lo ofici fos en la col·legiata, confesant deura al sant entre altres beneficis lo havernos reservat de la pesta. En avant la processó s'ha fet a 18 de mars, demanantla la ciutat, solempne com la de Corpus, portant la imatge del sant y lo cap de Sta. Eufrosina, se veu en dit any 1594, f. 181^r.³⁰⁵

²⁹⁹ Busquets i Dalmau, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, II, p. 221.

³⁰⁰ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 14^r.

³⁰¹ AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 14^v.

³⁰² AMGi, *Cerimonial dels jurats*, 1596, f. 19^v.

³⁰³ AMGi, *Manual d'Acords*, 1592, f. 83^v.

³⁰⁴ ACG, Sulpici Pontich, *Repertori per alphabètich*, I, f. 138.

³⁰⁵ ACG, Sulpici Pontich, *Repertori per alphabètich*, I, f. 138.

D'altra banda, a les processons que es feien per festejar els naixements, casaments o exèquies reials també s'emulava la processó del dia de Corpus. Trobem un exemple a la que es feu per motiu del naixement del príncep Felip II el 21 de maig de 1527.

Apres lo dit dia entrada la nit los dits jurats se aiuntaren en la Casa del Consell ab ciutadans y mercaders y altres del Consell y anaren ab los veguers devant ben acompanyats, e ab molts juglars e sons devant faeren la volta per tota la ciutat per tots los lochs hon passa la professo de Corpus.³⁰⁶

També n'és un exemple el de la princesa Anna l'any 1601, de manera que el dissabte 20 d'octubre s'establí que s'havia de fer una "solempne professo com lo dia de Corpus diumenge que comptarem a quatre de novembre ab les confraries y ab tots los animals de dita ciutat". El 16 de desembre de 1615, per tal de celebrar les noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó, la crida establia que s'havia de seguir novament el model de processó que es feia pel Corpus.

Lo mateix die a la qual han fet entendra totes les dalt dites coses per aquels aconsellen lo que sie del mes del servey de deu nostre señor y desa magestat, la qual promanada aconsella a dits señors jurats que atseses dites respostes ques fessen selebrar tres dies arreu un offici cantat solempne cada dia ab musica y ab tota la solemnitat possible y que sie feta cada die de dits tres dies una professo ab molta pompa ab que y asistescan totes les confraries, banderas, luminaria, aguila, jagant, jagantessa, drag, dragoli y mulassa axi y conforme se fa ab la professo de Corpus, y ques comensa primer en la iglesia de Sant Feliu, y apres en les altres que aparexera a dits señors jurats y ques fasse crida publica notificant al poble dites coses.³⁰⁷

El 13 d'octubre de 1598 es publicà la crida a propòsit de la mort de Felip II. Quedà a càrrec del corredor públic de la ciutat Barthomeu Talmar i de Francesch Ros. Es feu pels llocs acostumats de la ciutat, igual que el dia de Corpus, començant per davant la Casa del Consell.³⁰⁸

Per les exèquies de Margarida d'Àustria el 3 d'octubre de 1611 es feren crides pels llocs que es feia normalment el dia de Corpus.

Dit dijous en haver tocada dita oratio lo primer de desembre la dita crida fonch publicada per los llochs acostumats de dita ciutat com se fa lo dia del Corpus Cristi comensant devant

³⁰⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1527, f. 53^v.

³⁰⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1601, f. 108^r.

³⁰⁸ AMGi, *Manual d'Acords*, 1598, f. 85^r.

dita Casa de dit Consell per dit Francesch Mallol y Barthomeu y Talmar corredos publichs y legida per Pere Puig.³⁰⁹

Durant les exèquies de qualsevol bisbe de Girona es feia “la volta de la processó de Corpus, emperò al revés”. Per acabar, el següent exemple de 1600 ens dona una idea de com d’important era la festivitat de Corpus i com era de greu que uns músics incomplissin el contracte de no tocar els dies pactats.

Contra Joan Rovira musich y sos companyons

Die decima tertia maiy MDC dicti admodum magister domini jurati sabent y attenet que meer Joan Rovira musich desta ciutat y sos companyons han recusat y recusan sonar per revey de Deu y desta ciutat los dits dies de la vigilia dia y octava de Corpus com es de practica ab lo selari acostumat lo que redunda en dehonor desta ciutat yen menyspreu della deslberen y ordenen que los molt magnífichs Jaume de Solonell veguer y Miquel Oliver Batlle de dita ciutat mane ab penes al dit Rovira y a Miquel Clara son compayon y altres sos companyons axi pecaniaries com encara de no sonar en tot lo present any en la present batllia y vegaria estreta de Girona sino sone en dits dies de la vigilia de Corpus Christi dia de Corpus y octava com es acostumat per dita ciutat la qual ordinatio dit dia.³¹⁰

Pel que fa als naixements, baptismes i als casaments que tenien a veure amb membres de la família reial, es poden apreciar testimonis musicals a la documentació gironina a cadascuna de les cerimònies, essent alguna d’elles força descriptiva pel que a la informació musical. És el cas del naixement de Felip IV, que ens parla d’una peça concreta que es cantà aquell dia: “el Rossinyol” o de la iniciativa d’inventar motets en honor al príncep i al rei. Així mateix sabem inclús la ubicació a la ciutat de les nou cobles de joglars, fet que també passà durant les festivitats a propòsit del naixement de Baltasar Carles. A totes les celebracions es recull a la documentació el fet d’anar en una comitiva important a la Seu a escoltar el salm *Te Deum Laudamus* i excepte al naixement de Carles d’Àustria, que és poc precisa, queda documentada la presència de ministrils i joglars que acompanyaven el seguici que tocaven dia i nit mentre duraven les festivitats. Una vegada més, veiem que les celebracions que tenien a veure amb persones relacionades amb la reialesa comportaven un gran desplegament a nivell cerimonial.

Als festejos pel naixement del príncep Felip II el 21 de maig de 1527, tothom havia d’acudir a la Seu a sentir vespres i el *Te Deum Laudamus* que es cantava amb molta solemnitat. Hi assistien els confreres, les pabordies i els confreres dels oficis acompanyats de “diversos

³⁰⁹ AMGi, *Manual d’Acords*, 1611, f. 133’.

³¹⁰ AMGi, *Manual d’Acords*, 1600, f. 53’.

sons e instruments de música”. Després també es cantava el Te Deum Laudamus a Sant Feliu. A la nit, la comitiva anava acompanyada “ab molts juglars”.

Durant les cerimònies per motiu del naixement de la princesa Anna el 29 d’octubre de 1601 s’exhortava a tothom, “de qualsevol estament grau o conditio” a “ohir les solemnes vespres e lo dit salm de Tedeum Laudamus”. També es feia la mateixa ambaixada a Sant Feliu i s’oferia el Te Deum. Així mateix, cinc cobles de joglars havien de tocar de dia i de nit el dissabte, el diumenge i el dilluns. També hi havia música de ministrils i “dos caxas pifans y dos trompetes y dotze mosquets” a la torre de la presó. Al *Manual d’Acords* es mencionen el nom de tres joglars: Miquel Saconomina, Pere Orsi i Pere Gual.

Pel que fa a les festivitats que tingueren lloc el 8 d’abril de 1605 pel naixement del príncep Felip IV, segons el *Manual d’Acords*, el 14 de maig de 1605 es publicà una crida amb música de quatre tubes, quatre anafils i dues cobles. Es manà que tothom de qualsevol estament, grau o condició, quan sentís el dissabte les campanes de la Seu, es dirigís a la Catedral per sentir el Te Deum Laudamus. També es permeté fer balls i “altres solassos honestos”. Nou cobles de ministrils acompanyaren a la comitiva a la Seu per sentir vespres. Davant el seguici hi anaven sis tambors i trompetes. També hi havia un hort “encanyat” enramat d’heures on a dins hi anava un home que cantava “El Rossinyol”, com comentava anteriorment. Així mateix, davant les banderes de les confraries anaven a cavall tres homes vestits de negre amb garamelletes de tafetà vermell que portaven tabals “y los altres tabals de dita Ciutat ab moltas trompetas”. El diumenge després de sopar, una vegada feta la processó, les nous cobles de joglars es distribuïren en els nou cadafals que hi havia. Els músics tocaren fins a la mitjanit sense parar i molta gent ballà. Durant tres dies sonaren continuament tambors per tota la ciutat. També s’inventaren motets, versos i enigmes en honor al rei i al príncep.

Als cerimonials pel naixement del príncep Carles d’Àustria, el 15 de setembre de 1607, es torna a mencionar l’assistència d’un gran nombre d’assistents a la Seu “per fer Te Deum Laudamus de tant ditxosa nova”. Les celebracions pel naixement del príncep Baltasar Carles, el 19 de novembre de 1629, començaren a Girona el dissabte 8 de desembre a migdia, jornada de Nostra Senyora de la Concepció, amb música de ministrils, de trompetes i de tambors, així com també so de campanes. Després de dinar, un seguici important pujà a la Seu a escoltar el Te Deum Laudamus. La música sorda sonà “en dita capella” el diumenge, dilluns i dimarts i es celebraren i escoltaren totes les misses possibles; els jurats foren els encarregats de “conduir y llogar” sis cobles per tocar tots aquells dies. Al migdia i “al toch de les oracions per las torras y campanas” les cobles de músics, situades als cadafals que es feren per l’ocasió, havien d’estar a les seves respectives ubicacions.

Respecte a les festivitats que commemoraren les noces del rei Ferran amb Germana de Foix, el 1505, sabem per la crida que es feren balls i altres solaços, fet que comportava la presència ineludible de música. Pel que fa a les dobles noces d'Anna d'Àustria amb Lluís XIII de França i Felip IV amb Isabel de Borbó el 16 de desembre de 1615, s'establí celebrar "tres dies arreu" un ofici cantat cada dia "ab musica y tota la solemnitat possible". La crida es publicà a so de tubes i dos anafils. Durant el primer dia de celebracions, el dissabte 19 de desembre, cap a migdia, les cobles de ministrils havien de ser també davant la Casa de la ciutat una estona abans, axí com les trompetes, els tabals, els mosqueters i els arcabussers; els músics acompanyaven als jurats, al secretari, al síndic i al clavari a escoltar les vespres fins a Sant Feliu. Aquell mateix dissabte al vespre, es feren alimàries a la Casa de la ciutat "ab grasalets y lanternes" i havien de ser novament totes les cobles de ministrils. L'endemà diumenge, es tornà a anar a Sant Feliu a escoltar l'ofici "que era cantat a cant de orga"; tots els ministrils havien d'estar preparats a la Casa de la ciutat. Després de dinar, els jurats tornaven a visitar la basílica de Sant Feliu acompanyats d'un seguici important de música de ministrils, de música sorda, de tambors i trompetes. Tothom havia d'assistir el dissabte quan les campanes toquessin, per sentir el Te Deum Laudamus.

La descripció musical pel que fa a les exèquies en la documentació gironina és molt minsa, trobant-nos inclús que a les que es celebraren per la mort de la reina Anna d'Àustria el 1580, pel rei Lluís de França el 1643, pel bisbe Guillem de Boïl el 1532 i pel Papa Sixt V el 1590, no hi ha cap al·lusió musical. A les exèquies en honor a la reina Isabel el 1504, al rei Ferran el 1516, a la reina Joana el 1555, al príncep Carles el 1568 i al rei Felip II el 1598, s'insisteix en no fer cap tipus de ball, eliminant així cap manifestació musical que no tingués caràcter litúrgic. A les exèquies de la reina Isabel el 1504 cada monestir o església feia les absolucions per sí mateix "ab singulars veus de cantors". A la crida que es féu aquell mateix dia es prohibí fer balls, solaços i qualsevol tipus d'alegria. Celebrada la missa, amb gran solemnitat i amb "sonoritat de veus e xandres" es féu l'absolució sobre el túmul i després es digueren els salms. A les cerimònies per la mort del rei Ferran el 1516 es tornaren a prohibir els balls "per tres jorns". Aquell dia Miquel Desguell, canonge i sagristà major de la Seu celebrà una missa major, ja que el bisbe estava absent; fou cantada "ab molt bon orde, e sonoritat de veus". Tampoc estigueren permesos els balls durant els dies que duraren les exèquies de la reina Joana el 1555 ni del príncep Carles el 1568. Així mateix, el corredors que publicaren la crida del príncep Carles portaven una trompa cada un d'ells; també els "seus tabals". Al vespre, després "de haver sonada la oracio" les campanes de la Seu tonaren i després ho feren les de les altres esglésies parroquials i els monestirs. L'únic testimoni musical que tenim de les exèquies

de la reina Isabel el 1568 és que es determinà cantar salms. A les exèquies de Felip II el 1598, la crida es començà “ab veu baixa y dolorosa y de gran sentiment” per la Casa del Concell amb dos tabals descollats y amb dues trompetes “ab so de grant justitia”. S’establí que cap persona, de la condició que fos fes balls. El bisbe Arévalo de Zuazo cantà la missa de rèquiem, fent-se aquesta “a cant de orga”. Al mestre de cant se li pagaren vint reals “per los cantos”. El dimarts “en haver tocada la oratio” es publicà la crida en veu baixa que anunciava les exèquies de la reina Margarida el 1611. Aquesta es féu amb els tabals descollats i música de dues trompetes “ab so de gran tristesa” davant la Casa del Consell per totes les places i indrets on s’acostumava anunciar altres crides de la ciutat. A les exèquies de Felip III el 1621, “en haven tocada la oratio” es publicà davant la Casa del Consell de la ciutat la crida davant la Cort Real, “ab veu baixa y dolorosa y de gran sentiment ab dos tabals descollats y ab dos trompetas ab so de gran tristesa, y ab dos atxas encesas”. Així mateix, es decidí que no es cantarien salms, tal com s’havia fet a les funeràries de la reina Margarida. El bisbe de Girona Pedro de Montcada cantà la missa de requiem amb acompanyament d’orgue; la ciutat pagà al mestre de cant de la seu vint reals pels cantors, tot i que inicialment el mestre de cant no volia cantar a les exèquies per menys de 50 reals. L’única referència musical que tenim de les exèquies del bisbe Francesc Arévalo de Zuazo el 1611 és que “a cant d’orgue es digue la missa major”. També es féu “a cant de orgue” l’ofici per l’ànima de Francesc Senjust el 1627.

Quan una monja de Sant Daniel traspasava, l’endemà de la “de las animas” se li feia un aniversari cantat i cada dia de novena, les capiscoles li deien tres absoltes. Quan un jurat moria es tancava la porta principal de la Casa de la ciutat durant tres dies, obrint-se únicament “la porta xica”. No s’oficiava cap altra cerimònia.

Podem dir que sense ser gaire abundant, continuem trobant la presència de música a les exèquies reials i de personalitats religioses rellevants per la ciutat. Aquest fet ens indica novament la importància de la música com a part imprescindible del cerimonial, atorgant la solemnitat i recolliment propis de l’ocasió.

Pel que fa a altres cerimònies religioses diferents a les que formaven part de l’any litúrgic i als naixements, casaments i exèquies, podem dir que són de naturalesa molt diversa. A part de la celebració del dia d’algun sant, de la benedicció d’alguna capella, d’alguna beatificació, coronació, ambaixada, “promenada” o trasllat del cos d’algun sant, abunden les peticions amb vots o processons per obtenir la gràcia divina. Ja fos per obtenir pluja, ajuda per erradicar malalties i caresties o per demanar ajuda contra la guerra, es processaven devocions i vots solemnes, així com també es sortia en processó. També es corresponia a aquesta ajuda amb actes d’acció de gràcies. Respecte a l’empremta musical, no és gaire generosa, però sí variada.

Les cerimònies estan descrites amb poc detall i només en algunes d'elles en trobem alguna al·lusió. El 1594 la festivitat de Sant Jacint fou amenitzada amb molta música. Així mateix, per beneir la capella nova del monestir de predicadors el 1596, es feu amb acompanyament de música. D'altra banda, l'ambaixada que es feu per motiu del naixement de Ferran d'Àustria es cantà un Te Deum a la Seu. El 1609 es beneí la capella Nova dels Estudis; l'acte s'acompanyà amb música de ministrils. A l'acte de coronació de Santa Teresa de Jesús, el 1622, es comptà amb la música de quatre anafils. A la cerimònia de rebuda de la relíquia de San Grato de 1637, es digueren completes amb música d'orgue i els cantors de la capella de la Seu cantaren villancets. També hi hagué música sorda i ministrils. Per tal d'oferir vots el dia de la Candelera el 1641, el clero s'organitzà en dos cors. El 1650, a les pregàries que s'oferiren per la pesta i la sequera, es sentiren les lletanies cantades dels frares. Veiem doncs, que tot i que la presència de testimonis musicals no és gaire abundant, la música torna a formar part de la vida festiva de la ciutat, complint novament un paper important.

Pel que fa a la presència de música a les diferents cerimònies, insisteixo en la manca de testimonis concrets. Excepte el Te Deum Laudamus, “el Rossinyol”, així com les antífones, himnes, responsoris, versos, oracions i salms que es cantaven a Sant Daniel, només puc aportar informació relacionada amb instrumentistes, agrupacions musicals i el nom d'algun músic. Cal insistir en el fet que la música era un aspecte imprescindible de la celebració que acompanyava cada un dels moments dels festeigs i que sens dubte les melodies que sonaven eren conegudes. Ambtot, aquesta pobresa pel que fa a documentació musical, queda solventada amb l'estudi de l'inventari que ha fet Josep Maria Gregori i Cifré del fons musical de la catedral de Girona, al Capítol I. També amb el treball detallat que es fa de la litúrgia d'algunes de les festivitats importants que es celebraven a la Catedral, al Capítol V.

Respecte a les cerimònies que tenen a veure amb el monestir de Sant Daniel, sabem amb detall com eren, sobretot gràcies a les *Ordinacions* de 1746 i al *Llibre de visites* de 1569. A la cerimònia de vestició d'una novícia, la cabiscola entonava varies antífones que ajudaven a articular l'esdeveniment. Començava amb “Te gloriosus apostolorum chorus” en el moment de l'entrada de la donzella. Després que el rector hagués dit un “verset” i una oració, la cabiscola continuava amb l'antífona de Nostra Senyora: “Ave Maria gratia plena”. La tercera que entonava era “Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus”. Quan el rector tornava a dir un “verset” i una oració, la cabiscola entonava l'antífona de Sant Daniel: “O Rosa Martirii, Daniel Speculum paradisi”. En el moment en el que el pare de la donzella presentava la seva filla davant l'abadessa, la cabiscola tornava a entonar una altra antífona, que en aquest cas era “Veni sponsa Christi, accipe coronam quam tibi praeparavit in aeternum”, per acompanyar-la cantat

en processó fins al cor inferior. Una vegada la donzella ja havia vestit els hàbits, la cabiscola tornava a intervenir per cantar l'himne "Veni Creator Spiritus". Acabava la cerimònia amb la intervenció novament de la cabiscola, aquesta vegada amb l'antífona de Sant Benet: "O Beate Benedicte ómnium corde".

L'altra cerimònia important de Sant Daniel és la cerimònia de professió on la missa es feia "ab cantoria" o amb l'orgue de manera solemne. Es cantava l'epístola i s'entonava un responsori del que coneixem la música. Després les cabiscoles entonaven el versicle "Accedite ad eum, & illuminamini". Durant la cerimònia també es cantava l' "Alleluia" una vegada s'havia llegit la carta de professió i després les capiscoles entonaven el vers "Veni Sancte Spiritus". La novícia cantava el verset "Sulcipe me Domine secundum eloquium tuum". Continuava la cerimònia amb tota una sèrie de salms: "Miserere mei Deus", "Dominus illuminatio mea" i "Levavi oculos meos". També s'entonava el "Kyrie eleyson" i el "Christe eleyson".

Després del pare nostre, el prevere entonava un verset i l'abadessa, acompanyada de dos assistents, entonava l'himne "Veni creator spiritus", seguint el cor fins que s'acabava. Es continuaven entonant versos i oracions i novament l'abadessa, amb les dues assistents, entonaven l'himne "Veni Creator Spiritus". Continuava el prevere cantant en veu alta una sèrie de versos i oracions i després s'entonava l' "Alleluia". Es finalitzava amb l'evangeli cantat pel diaca.

Durant la cerimònia de protestació, l'abadessa deia davant l'altar major l' "Ite Missa est" i el "Te Deum Laudamus". Continuava la capiscola entonant el responsori "Dilexisti iustitiam", per després, en comitiva, dirigir-se cantant fins l'altar. Durant la visita dels visitadors només sabem que es cantava el misere davant l'altar major. Quan el rei o príncep visitava el monestir es cantava el reponsori "Deum time" o el reponsori "Posui adiutorium super potentem". Quan era la reina que feia la visita es sentia el responsori "Ista est speciola intet Hierusalem".

Les *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona* ens aporta informació important, ja que ens deixa referències de les músiques que sonaven aquells dies concrets i de com aquestes, sobretot les que intervenen en aquells cerimonials que es descriuen de manera més detallada, ajudaven a definir i articular la celebració. Em refereixo a la cerimònia de vestició d'una novícia i a la de professió. Així mateix, les *Ordinacions* i la *Consueta* de la Catedral són les úniques fonts documentals gironines que ens ajuden a concretar quines melodies d'àmbit religiós es podien sentir durant aquells dies concrets.

CAPÍTOL V

LA FESTIVITAT DE SANT NARCÍS, PATRÓ DE GIRONA I LA LITÚRGIA A LA CIUTAT SEGONS LA *CONSUETA* DE 1655

El Capítol V d'aquesta tesi es divideix en dues seccions. La primera es centra exclusivament en la festivitat de Sant Narcís, patró de la ciutat: els orígens, el martiri, l'origen del culte i la devoció; les diferents sepultures que va rebre el sant van ser font d'inspiració. Sobre Sant Narcís cal tenir present els estudis de Pedro de Ribadeneira, de Joan Gaspar Roig i Jalpí, d'Onofre Relles, de Josep Bró i de Joaquim Fabrellas i Agustí.¹ De la segona meitat del segle XX són els treballs de Josep Mercader i Bohigas, Anselmo Herranz, Ignasi M. Colomar i Josep Calzada i Oliveras.² Més actuals són les publicacions de Rosa Maria Gil i Tort, Pep Valsalobre, Josep Antoni Aguilar Àvila, Eduard Canal, Josep Maria Marquès, Àngel Rodríguez Vilagran.³ Particular atenció rebran la confraria de Sant Narcís, patró de la ciutat,

¹ Pedro de Ribadeneira, *Segunda parte del flos sanctorum o libro de las vidas de los santos: en la que se contienen las vidas de muchos santos de todos estados, que comunmente se llaman extravagante* (Barcelona: Sebastián de Cormellas, 1623); Joan Gaspar Roig i Jalpí, *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona y cosas memorables suyas eclesiasticas y seculares, assi de nuestros tiempos, como de los passados: vida, martyrio [...] de San Narciso [...]; y Defensa de la entrada de Carlos el Grande en Cataluña en una apologética* (Barcelona, Jacinto Andreu, 1678); Onofre Relles, *Historia apologética de la vida, y martirio de S. Narciso hijo, obispo, y patrón de la ciudad de Gerona* (Barcelona: Jacinto Andreu, 1679); Josep Bró, *Vida, milagros y martirio del glorioso San Narciso, hijo obispo y patrón de la Ciudad de Gerona.../la ha recopilado de varios autores un devoto del santo* (Girona: Imprenta Real de Nicolau, 1763); Francesc Xavier Dorca i Parra, *Colección de noticias para la historia de los santos mártires de Gerona y de otras relativas a la Santa Iglesia de la misma ciudad: señaladamente en orden a su catedralidad [...]: obra póstuma* (Barcelona: Tecla Viuda, 1807?); Joaquim Fabrellas i Agustí, *Vida de Sant Narcis, fill, bisbe y patró de la ciutat de Girona* (Girona, Imprenta Masó, 1873); *Noticias históricas del glorioso mártir san Narciso obispo y patrono de Gerona* (Girona: Imprenta Masó, 1901).

² Josep Mercader i Bohigas, *Vida e historia de San Narciso: glorioso obispo, apóstol, mártir y patrono de Gerona* (Girona: Ariel, 1954); *Discurso preliminar sobre las primeras evoluciones cristianas de Gerona y su primitiva sede catedralicia* (Barcelona: Talleres tipográficos Ariel, 1954); Anselmo Herranz, *Novena del glorioso San Narcis* (Girona: Imprenta y Librería de Antonio Franquet, 1955); Ignasi M. Colomer, "Les mosques de Sant Narcís", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25/2 (1981), p. 535-542; Josep Calzada i Oliveras, *El culte de Sant Narcís a l'església de Girona* (Girona: Bisbat, 1986).

³ Rosa Maria Gil i Tort, "Sant Narcís, geografia del record", *Revista de Girona*, 219 (2003), p. 95-96; Pep Valsalobre, "El Senyor de les Mosques: Aspectes del'evolució de la llegenda de les mosques de sant Narcís fins al segle XVII i relació amb el "patriotisme sacre" a la Catalunya moderna", *Revista de Catalunya*, 189 (2003), p. 67-100; "Tradicció i llegenda: sant Narcís i les mosques", Universitat de Girona, *Revista de Girona*, 226 (2004), p. 52-53; Josep Antoni Aguilar Àvila, "La plaga del faraó. La llegenda de les mosques de sant Narcís a les cròniques medievals", Universitat de Girona, *Revista de Girona*, 226 (2004), p. 58-62; Eduard Canal, "L'arribada de sant Narcís a Girona", Universitat de Girona, *Revista de Girona*, 226 (2004), p. 54-57; Josep Maria Marquès, "Sant

les fires, la descripció de la festa i la processó dedicada al sant. Val a dir que tot i que la finalitat no és estendre'm gaire en detalls aparentment innecessaris relatius a la vida de Sant Narcís (ja existeixen estudis que ho han fet), considero que hi ha certs punts que ens poden ajudar a entendre millor aspectes relatius a la festivitat. En la segona secció s'investiga la presència de la música segons la *Consueta* (1655) de la catedral de Girona relacionada amb les festivitats de: Sant Sebastià, Sant Tomàs, Sant Josep, Sant Joan, Sant Feliu, Corpus Christi, Assumpció de Maria, Sant Narcís, Sant Dalmau, Sant Nicolau, Nadal, Sant Esteve i Sant Silvestre.

1. SANT NARCÍS

1.1. Els orígens

Hi ha diverses hipòtesis que donen explicació a l'origen de Sant Narcís. La primera d'elles assegura que fou fill de Girona.⁴ Així mateix, existeix l'opinió que afirma que el sant residí a les ciutats portugueses de Braga i Santarem. El tercer punt de vista assegura que venia d'Orient.⁵ L'última línia d'argumentació, defensada per Pujades, que el sant era de procedència germànica.⁶ Indiferentment de quina sigui la posició que resulti més sòlida, el que és cert és que

Narcís versus Sant Feliu", *Revista de Girona*, 240 (2007), p. 79; Àngel Rodríguez Vilagran, *Sant Narcís, el sant de les mosques* (Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica, 2014).

⁴ Durant segles fou creença a la ciutat de Girona l'origen autòcton de Sant Narcís. Els estudiosos com Pujades, Roig i Jalpí, el Pare Vicenç Domènech i el Pare Relles que recolzaren aquesta tesi, li atorgaren un doble llinatge, essent els seus progenitors Lucio i Serena, descendents d'una noble família romana. Aquesta línia d'argumentació acabà per ser abandonada pels crítics.

⁵ Segons Josep Calzada, *El culte de Sant Narcís a l'església de Girona*, p. 11, El *Sermó de l'abat Oliba* suposa que Sant Narcís vingué d'Orient (ab Oriente trahens originem). Amb més detall: "Girona feliç omple't d'alegria perquè [...] l'Àfrica et va enviar, ple de l'esclat de la fe, el santíssim Feliu [...]. També a tu, Girona, aquell que és Orient i sol de justícia et va enviar Narcís, flor del paradís i estel de l'alba anunciador de la seva vinguda". Així doncs, una de les hipòtesis que inspiren aquestes paraules és l'origen palestí del sant, fent al·lusió a Jesucrist com a veritable Orient i sol de justícia. Una mica més endavant trobem: "Així d'aquell temps que va passar per la ciutat d'Augusta..." (nom llatí que donaren els romans a la ciutat d'Ausburg), no diu que Sant Narcís "anà" a Ausburg, sinó que estigué de pas, possiblement fent parada en aquesta ciutat venint d'Orient, camí cap a Girona.

⁶ Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 89, una altra interpretació d'aquestes paraules és la que cita el cronista G. Pujades que considera que el sant fou oriünd de la ciutat de Scyritana, és a dir, Sciscio, a la província Savense, a l'Illirico, entre les dues Pannònies i Dalmàcia. Les idees exposades per aquesta línia d'argumentació coincidien amb les notícies que es tenen de Sant Narcís, que apareix i entra en la història com un fugitiu de la persecució de Dioclecià, camí d'Augusta (Ausburg) a Alemanya. L'antiga Alemanya, anomenada Suèvia, abastava un grup de pobles que confinaven amb els gods. Aquests pobles, coneguts amb el nom de Scyri, ocupaven un territori proper al que avui ocupa la moderna Prússia. Dorca recolzava aquesta hipòtesi, afegint que l'antiga tradició de Girona tenia a Sant Narcís per alemany. L'opinió que suposa que Sant Narcís provenia d'Orient no es contradia amb aquest darrer punt de vista, ja que Ausburg, l'antiga Augusta Vindelicorum dels documents romans, està ubicada a l'orient en relació a Prússia.

l'origen del sant no es pot demostrar amb certesa. Tanmateix, Mercader no posa en dubte ni l'existència de la seva etapa d'apostolat per terres germàniques, ni la conversió de Santa Afra i els seus familiars, així com tampoc la fundació d'una col·lectivitat cristiana.⁷ Des del punt de vista cristià, es creu que la riquesa i importància de cada església particular consisteix en els màrtirs que hi havien predicat la fe i l'havien segellada amb el martiri, independentment del seu origen.

1.2. El martiri

El fet d'intentar determinar el dia que va morir Sant Narcís, sense menysprear l'interès històric que pugui despertar, ens serveix en aquest cas per trobar certes explicacions que donin resposta al canvis que patí la data de celebració del dia del sant, que després veurem a l'apartat de les festes.

Són dues versions les que es donen per establir la data de la mort del sant. La primera d'elles afirma que el sant morí el 29 d'octubre. La segona ubica aquest esdeveniment el dia 18 de març, fent-la coincidir així amb el martirologi romà. Roig i Jalpí, al igual que altres autors,⁸ és de l'opinió que el sant morí el 18 de març.⁹ Per altra banda, Relles i Dorca estan totalment convençuts que la data del 29 d'octubre, la de "costumbre inmemorial en Gerona", és la del martiri del sant. Assegura aquest últim que la del 18 de març és més recent i per tant, li ofereix menys credibilitat. Afegeix, a més, que la Quaresma era una època en la que antigament no es solien celebrar les festivitats dels sants,¹⁰ opinió que comparteix Onofre Relles.¹¹

⁷ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 88.

⁸ El cardenal César Baronio, Ambrosio de Morales, Ribadeneira, Fra Vicenç Domènech, Jerònim Pujades, Tamayo de Salazar i el Mestre Bibario.

⁹ Apunta Roig i Jalpí, *Resumen historial de las grandezas y antiguedades de la ciudad de Gerona*, p. 38, "que con tantos, y tan claros testigos solo falta, que el Ilustrissimo y Reverendissimo señor Obispo de Girona con su muy Ilustre Cabildo reduzgan à 18 de Marzo la mas solene [sic] celebridad de esse santo, celebrando en el su passion, y en el de 29 de octubre su traslacion, para que corra esto como ello es". Tanmateix, Relles comenta que no deixa de donar voltes al fet de que l'Església d'Augusta i de Girona havien celebrat el 29 d'octubre com a dia del martiri del sant, abandonant la data del 18 de març. Diu: "no es antigua è inmemorial, y en el missal de Girona: *secundum laudabilem confuetudinem Ecclesia diocoesis Gerundensis impressum Lugdumi anno 1557*, no se haze ninguna mencion de la fiesta de San Narcisso en Marzo, y solamente se hace a 25 de Octubre, señal que aun no tenia la iglesia de Girona el dia 18 de Marzo por legitimo, para celebrar la festividad de San Narcisso".

¹⁰ Segons Dorca, *Colección de noticias para la historia de los santos mártires de Gerona*, p. 218-219, la festivitat de Sant Narcís no es troba en cap breviar ni en el missal imprès del 1557 a Lió, en cap data que no sigui el 29 d'octubre. De fet, els breviaris gironins han guardat sempre el mateix ordre, establint el dia del martiri del sant el 29 d'octubre.

¹¹ Segons Relles, *Historia apologética de la vida, y martirio de S. Narciso*, p. 135-137, la carta que el bisbe Berenguer de Wifred escriví a l'abat Sighard d'Augusta, l'any 1087, diu clarament que Sant Narcís morí el 29 d'octubre. "Passus est Beatus Narcissus quarto Kalenda Novembris". La carta senyalava el dia en el que l'Església

Tot i que establir l'any de la mort de Sant Narcís és complicat, existeixen hipòtesis al respecte que intenten donar una resposta a aquesta incògnita. La primera d'elles assegura que morí en l'imperi d'Aurelià.¹² El segon punt de vista ubica la defunció del sant en temps de Dioclecià.¹³ Si es dona per assentada la segona data, encara es pot anar una mica més enllà i intentar determinar en quin moment d'aquest imperi s'esdevingué la mort del sant. Existeixen diverses opinions al respecte. La primera d'elles diu que fou l'any 297, durant la persecució.¹⁴

de Girona celebrava la mort de Sant Narcís, dient que era el dia 29 d'octubre. “Transfiter vero eius festivitatis à nobis annuèlter et solemni studio celebratur 4. Kalendas novembris translationis antem 5. Kalendas octobris”. L'autor també menciona el testimoni d'una tauleta antiga, que segons Francesc Cartellà corrobora el que diu l'epitafi anterior: “En lo any de nostre senyor dos cents noranta set à quatre de las Calendas de Nobembre Sant Narcis fou ferit al coll è à la clavilla ab tall de espasa”. L'autor fa referència també al testimoni del Pare Andrés Moragues, de la Companyia de Jesús, que amb data de 1601 sosté que existia una tauleta antiga a la basílica de Sant Feliu, en la que es dona fe de les paraules anteriors. Afegeix l'autor: “Y en la iglesia Catedral de Girona entre los libros de coro antiguos ai de liciones, que se cantavan en dicha Iglesia, que pone la fiesta de San Narcisso a 29 de Octubre, y en la iglesia de San Feliz ai otro libro grande, y antiguo en el que se reza en dicha iglesia, y pone la fiesta de San Narcisso a 29 de octubre”. Relles acaba fonamentant la seva argumentació dient que la Sagrada Congregacion de Ritus feia servir aquestes paraules al respecte: “Martiry palmam obtinuit quatro Kalendas Novembris”. A aquests testimonis s'afegeix la tradició de l'Església d'Augusta, en la que ens trobem amb un breuari que senyala la festa de Sant Narcís el 29 d'octubre.

¹² Segons Relles, *Historia apologética de la vida, y martirio de S. Narciso*, p. 139, “Lucio Dextero, Iulian Perez, San Marco Maximo, Ambrosio de Morales, y Iuan de Mariana, Pedro de Ridadeneira, Bivario, y Liberato Gerundense dizen, que murio San Narcisso en el imperio de Aureliano en la nona persecucion de la Iglesia, del mesmo sentir es el martirologio Romano”. Més tard, sembla ser que es corregí aquesta dada, constant en les noves impressions el nom de Dioclecià.

¹³ Altres opinions, al igual que les actes de Santa Afra, ubiquen la mort del sant en temps de l'emperador Dioclecià, de manera que si en aquesta època anava el sant fugitiu, vol dir que no havia mort ni en les persecucions de Valerià ni Aurelià. Les actes diuen: “Apud provinciam Retiam Civitatem Augustam Narcissus Episcopus veniens tempore quo persecutio Diocletiani fervebat”. El manuscrit augustà, que fa referència a la vida de Sant Narcís, explica que a Girona, en temps de l'emperador Dioclecià, essent Narcís bisbe d'aquella ciutat, es desencadenà un terrible persecució contra els cristians. Es veieren forçats a desfer-se dels seus ídols: “in occidentali Hispania orta est tempestas Christianiae persecutionis, et omnes qui illie morabantur ab impiis imperatoribus Diocletiano et Maximiano ad sacrificandum Idolis cogebantur: erta tunc in eadem Civitate Sanctissimus Pontifex nomine Narcissus”. També el sermó de l'abat Oliba data la mort del sant en temps de Dioclecià: “Erat Narcissus eodem tempore quo Diocletiani ferebatur infania”. El Flos Santorum, el Santoral i el Breviari de la Catedral de Barcelona també apunten que Narcís fou a la ciutat d'Augusta en temps del'emperador Dioclecià: “Erat Narcissus Episcopus eodem tempore quo Diocletiani infania”. És de la mateixa opinió Scandel, que diu al seu *Cronicon* que en temps de Dioclecià, Narcís amb el seu diaca Feliu, entraren a casa d'Afra: “Temporibus seva persecutionis Diocletiani Narcissus suo diacono Faelice, domum eius (Afra) ingressus est”. Vicencio Bellovacense coincideix: “Eo quoque tempore quo Diocletianus fervebat infania apud Rhetiam in Civitate Augusto Narcissus Episcopus ad meretricem ingressus Afram nomine”. Afegeix Relles que: “en una palabra son tantos los autores graves, y antiguos que llevan esta opinión, que parece que es la comun, con ella sienten a mas de los dichos Marco Valsero noble patricio Augustano, y investigador incansable de las antigüedades de Augusta; san Antonio de Florencia. El Breviario de Valencia, las sinodales de Girona: Fray Laurencio Surio, el P. Maestro Coll en su flos Sanctorum en Catalan. Don Iuan de Tamayo de Salazar, y otros muchos”. Acaba dient que tot i que existeixen autors que daten la mort en temps d'Aurelià, li sembla més probable, i més documentat, el fet que aquest succés es produís durant l'Imperi Dioclecià. Dorca és de la mateixa opinió que Relles, de fet, no dubta en establir l'època del martiri de Sant Narcís en l'època de Dioclecià, al igual que Velsero, Baronio i els Bolandians.

¹⁴ A la basílica de Sant Feliu, al sepulcre de Sant Narcís, apareix un epitafi, esmentat anteriorment, en el que es pot llegir: “Anno domini ducentesimo nonagesimo septimo Calendas Novembris”, essent aquest any 297, l'any en el que governava l'emperador Dioclecià.

La segona ubica aquest esdeveniment l'any 303, acabada la aquesta.¹⁵ Una altra versió fixa com a data el 305¹⁶ i per últim, ens trobem amb el punt de vista que argumenta que la seva mort no es produí fins al 307.¹⁷

1.3. L'origen del culte

Existeixen almenys tres visions que donen explicació als inicis del culte a Sant Narcís i a la veneració del seu cos. La primera d'elles, defensada per Mercader, fa referència a les *Actes de Santa Afra*.¹⁸ La segona, encapçalada per Dorca, tot i que accepta la legitimitat de les *Actes*, afegeix a aquest document les obres que fan referència a la passió d'aquesta santa.¹⁹ Una

¹⁵ El segon punt de vista sosté que el 302, any de la mort de Santa Afra, Sant Narcís encara no havia mort. Són d'aquest parer Baronio, Niceforo, Calixto, Genebrardo, entre d'altres autors. Diu aquest últim i fent referència a l'època dels emperadors Dioclecià i Maximià, que durant els seus respectius regnats s'emprengueren cruels persecucions contra els cristians, l'any 19, que fou durant l'any 302. Sembla doncs que Sant Narcís fou de Girona a Augusta en temps de Dioclecià, és a dir, cap al 302. Diuen les *Actes de Santa Afra*: "apud provintiam am Rhetiam Civitatem Augustam Narcissus Episcopus venies tempore quo Diocleciani persecutio fervebat". Al Sermó de l'abat Oliba es pot llegir: "Erat Narcissus Episcopus codem tempore quo Diocleciani ferebatur infania".

¹⁶ Segons Relles, *Historia apologética*, p. 146, com que Sant Narcís estigué a Augusta nou mesos i visqué tres anys després de tornar d'aquesta ciutat a Girona, la seva mort no s'esdevingué fins al 305. Per elaborar aquest testimoni es recolza en dos esdeveniments. El primer d'ells fa referència al fet que el sant, de tornada a Girona després del seu viatge a Augusta, difongué la mort de Santa Afra per Europa. L'Església de Girona establí celebrar com a data de la seva mort entre els anys 303 i 304, de manera que abans no hauria arribat la notícia a Girona, i per tant, calcula l'autor que el 305 seria la data de la seva defunció. L'altre esdeveniment fa referència a que la data de les morts a Girona dels Sants Germans Just, Germà, Paulí, Sici, Feliu, Romà s'ubicà cap al 303, i tenint en compte que la mort de Sant Narcís s'esdevingué passat aquest any, Relles situa la mort del sant cap al 305.

¹⁷ Tant Mercader com Dorca indiquen com a data de la mort del sant l'any 307. Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 146: "Correría muy probablemente el año 307 [...]. Su ardiente celo e infatigable apostolado hicieron arder como brasa viva y extender copiosamente el amor divino entre los fieles de Gerona. Ello era causa de un odio cada vez mayor de los perversos amigos de Jesucristo, los cuales iban concitando los ánimos de sus impíos secuaces contra Narciso y su obra gloriosa. Pero, temerosos de un tumulto popular en defensa del santo, resolvieron darle muerte con taimada y encubierta traición". Dorca, *Colección de noticias a l'església de Girona*, p. 216, es recolza en el que s'afirma en les *Actes de Passió i Conversió de Santa Afra* i en les opinions que fan els Bolandians al seu Comentario de Sant Narcís, així com en les que Adriano Baillet, en les seves *Vidas de los Santos* i en la seva *Topografía de los Santos*. Ho diu així: "como todo se expresa al fin de las referidas Actas de Santa Afra: así que, recae dicho martirio en el año 307, ó 306 como insinúan los Bolandianos en el Comentario de S. Narciso, al día 18 de marzo [...] Igualmente Adriano Baillet, al día 5 de agosto en sus Vidas de los Santos, tratando de Santa Afra, y S. Narciso; nota en la márgen [sic] el año de 307 para el martirio de este Santo; y lo mismo en su Topografía de los Santos". També ho fa el bisbe Jaume Caçador, que, observant les dades del Martirologi romà, és de l'opinió que el sant perdé la vida aquell any del 307.

¹⁸ Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 69, el document més antic que avalaria l'existència d'aquest ritual "por la ciencia más seria" i essent "de auténtica argumentación" és el que fa referència a les *Actes de la Passió i la Conversió de Santa Afra*, antiguitat que es remuntaria segons Krush i Duscheme, a finals del segle IV o principis del V.

¹⁹ Segons Dorca, *Colección de noticias para la historia de los santos mártires de Gerona y de otras relativas a la Santa Iglesia de la misma ciudad: señaladamente en orden a su catedralidad...: obra póstuma. Barcelona, 1807?*, cap. IV, art. II, núm. 18, p. 191, l'antiguitat d'aquestes actes, segons Velsero era igual a la de les obres del martiri o passió d'aquesta santa, obra amb tota certesa del mateix autor, probablement un membre del clergat augustà. A excepció d'alguns fragments que desperten certes reserves per ser de l'opinió que havien estat detalls incorporats

tercera, defensada per Calzada, dubta del rigor històric que pot aportar aquesta font documental, creient que és la Butlla del Papa Silvestre II (el famós ex-monjo Gerbert) de 1002 el primer testimoni dedicat a Sant Narcís.²⁰

Els diferents punts de vista no posen en dubte que el *Sermó del bisbe Oliba* de Vic del segle XI sigui el segon document més antic en donar fe del culte de Sant Narcís a Girona i tampoc que hagués estat predicat a la mateixa ciutat el dia de la celebració de la seva festivitat.²¹ Tot i que la data no consta, Mercader afirma que s'esdevingué durant la primera meitat del segle XI, ja que Oliba morí el 1046.²² Tant Mercader com Calzada, encara mencionen una tercera font que provaria la suplantació del culte de Sant Feliu pel del Sant Narcís. Es tracta de la carta que el bisbe de Girona, Berenguer Wifred escrigué a l'Abat Sighard del monestir de Sant Udalric i Santa Afra de la ciutat d'Augsburg l'any 1087.²³ Finalment, ambdós autors, afegixen un

amb anterioritat, no troba arguments suficients per dubtar de la seva legitimitat. Altres autors, com Boschio, tot i que no creuen que l'autoritat d'ambdós documents vingui de la mateixa persona, no per això posen en dubte la veracitat d'aquesta "conversió".

²⁰ Es tenen notícies d'aquesta butlla papal a *Marca Hispanica*, on es diu que el papa la lliurà al bisbe Odó, confirmant així els béns i pertinences de l'església de Santa Maria de Girona, entre els quals fa referència a "Ecclesia sancti Felicis martyris et sancti Narcissi, quae est iusta portam ciuitatis". Segons Calzada i Oliveras, *El culte de Sant Narcís*, p. 8, és la primera menció que es fa de manera documental de Sant Narcís a l'Església de Girona.

²¹ L'any 1947, Eduard Junyent considerà que aquest sermó s'havia atribuït falsament a l'abat Oliba. Argumentà en un article publicat en el volum XX de la "Revista de Ciencias Históricas Eclesiásticas": "La frase por la que invita (el Abad Oliba en su sermón) a los fieles en el día de la celebración del culto del Santo a funestam, sacrilegam atque percevam hebreorum corripite plebem de la exhortación final, no encaja todavía con los judíos, cuyo antagonismo es de épocas tardías de más de un siglo de diferencia; circunstancia que cabe tener en cuenta para precisar mejor la época de tal compilación que recordaría con un tiempo en que predomina el prurito de los leccionarios locales". L'explicació a aquest fet es trobava en que la recensió que Junyent havia examinat, efectivament, estava plena d'interpolacions fetes al text original. Per una altra banda, segons Anscari Mundó, "L'autenticitat del sermó d'Oliba de Vic sobre sant Narcís de Girona", *Annals de L'Institut d'Estudis Gironins*, 22 (1974), p. 97-114, publicà un documentat estudi on demostra l'autenticitat del que ell anomena com "text breu" del sermó, net de qualsevol interpolació, referides totes elles a l'estada de Sant Narcís a la ciutat d'Ausburg (Baviera).

²² Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, apunta que amb tota probabilitat fou el 5 d'octubre de 1022 quan l'abat acudí de tornada de la consagració de l'església de Sant Pere de Rodes, quan anava a visitar a Pere Roger, parent seu i bisbe de Girona. Aquest restà a la ciutat fins als dies de la festivitat del sant. L'autor planteja la data de 1038 com a una altra possible opció, en la qual el dia 21 d'octubre tingué lloc la consagració de la catedral de Girona, a la que també consta que acudí l'abat.

²³ Segons Calzada, *El culte de Sant Narcís*, p. 14, és probablement en aquesta època que l'abat bàvar feu arribar un emissari a Girona, per tal d'obtenir documents i rel·líquies sobre Sant Narcís. El bisbe de Girona, responent als requeriments de l'abat, envià rel·líquies de Sant Feliu, barrejades amb terra (indici de la humilitat de la seva tomba) i un tros de vestit i estola de Sant Narcís, tretes del sepulcre en el que estava col·locat. Juntament amb tot això acompanyà una carta en la que parlava del "santíssim doctor nostre Feliu màrtir de Crist que tenim com apòstol i profeta" i de Sant Narcís com a "gloriosíssim Pare nostre" i "Pontífex i Màrtir de Crist".

altre. Aquest és el *Compendio de la vida de San Narciso*, manuscrit que es troba a l'arxiu del Monestir de San Ulderich d'Augusta.²⁴

Independentment de quina sigui la font més rigorosa capaç de donar testimoni a l'origen del culte del sant, el que sí sembla evident és que el culte a Sant Narcís a la ciutat de Girona es consolidà a partir de segle XI, fet que minvà de manera progressiva la veneració a Sant Feliu, donant pas al de Sant Narcís.

1.4. La devoció

L'any 1387 el bisbe Sant Narcís²⁵ ja és invocat com a patró de la ciutat.²⁶ Donat el gran nombre de miracles atribuïts al sant, els devots foren arrelant i estenent progressivament la seva veneració, traspasant els límits de la ciutat i província de Girona.²⁷

El 1285 Girona fou víctima d'una invasió per part de l'exèrcit francès. Aquest, entrant a la Basílica de Sant Feliu, saquejà els tresors que trobà, i acabà per profanar el cos del sant, despullant-lo i sotmetent-lo a vexacions diverses. Diu la tradició que un fuster el recollí i que després de netejar-lo curosament el diposità dins d'un taüt construït per ell mateix.²⁸ Segons Colomer, els impius reberen el càstig merescut perquè ja fos del taüt o del propi sepulcre del sant, sortiren quantitats immenses de mosques que sembraren la mort sobre els enemics francesos; més de seixanta mil soldats i gairebé quaranta mil cavalls. Les mosques miracleres es van fer tan famoses, no només a Catalunya, sinó a diversos països europeus com França i Itàlia, que es generà una abundant bibliografia fent referència a tan extraordinari prodigi. Segons Colomer, "Les mosques de Sant Narcís", probablement testimoni dels fets, fou el cronista Bernat Escrivà, natural d'Es Cot, al Vallespir (1225-1288). Ho explica de la següent

²⁴ Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 86, "su antigüedad es ciertamente posterior a las Actas de Conversión de Santa Afra" i "también parece posterior a la carta del obispo Berengario escrita en 1087". Per una altra banda, Dorca, *Colección de noticias para la historia de los santos mártires de Gerona*, p. 200, és més precís i apunta que "se escribió este *Cronicón* á fines del siglo XV, año 1483".

²⁵ Tant Mercader com Dorca són de l'opinió que una vegada complerta la missió apostòlica de Sant Narcís a Augusta, el sant, en arribar a la ciutat de Girona que tants màrtirs havia fet (Vicenç, Oronci, Víctor, Aquilina i el seu marit, Romà, Tomàs, Feliu l'Africà, Sixt i Euvald), es va trobar la ciutat sembrada de mortaldat. Atès que el bisbe Ponç, probablement també martiritzat, deixà la congregació cristiana òrfena, Sant Narcís es quedà a la ciutat per tal d'aixecar els ànims i restablir la fe dels gironins. Des de llavors se'l tingué per bisbe de la ciutat. Així mateix, comenta Relles que Roig i Jalpí i Felipe Harvéngio que el sant no tenia seu pròpia quan va anar a Augusta i que era un dels bisbes que es deien apostòlics. Aquests es consagraven únicament a la predicació per després acceptar església pròpia.

²⁶ AMGi, *Manual d'Acords*, 1387, f. 14^r.

²⁷ Sant Narcís fou nomenat oficialment protector i patró de Girona l'any 1387, substituint Sant Feliu.

²⁸ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 132.

manera: “*De la pestilència de les mosques que Déus tramès sobre els francesos [...]* primerament los tramès pestilències de mosques [...] e eren mosques ben tan grosses [...] com un glan, e entraven per les narils als cavalls e devall per lo ces [...]; no’y havia tan forts ne tan poderós cavall que tantost no caygués a terra mort fret, així que bé’n moriren en aquella ost, per aquelles mosques, IIII mília cavalls de preu e ben XX^m d’altres”. Segons Enric Mirambell, “El setge de Girona en temps de Pere el Gran”. Rafael Dalmau editors, 1963, l’autor dels *Gesta Comitum barcinonensium*, escrita per un monjo de Ripoll entre els anys 1290-1304 deia: “Atacant l’església de Sant Feliu destruïren el cos de Sant Narcís, que era tingut en gran reverència pels habitants d’aquesta terra, i moltes altres relíquies de sants van ésser esmicolades i escampades amb gran irreverència, a causa d’aquests fets van ocórrer més tard infamants calamitats. Segons l’autor, les mosques “eren en part negres, en part verdes i en certes parts dels seus cos mostraven un color vermell”. Eren tant verinoses que no podien tocar cap cavall o jument que no quedés mort a l’acte, perquè la major part dels cavalls de l’exèrcit morien víctimes d’aquesta plaga, així com infinitat de bèsties de bast. Eren tants el cadàvers d’animals i homes que l’aire quedà infectat de mal olor i de putrefacció; per causa d’una tal infecció molts nobles francesos, comtes i barons, altres cavallers i una infinitat d’homes d’infanteria causaren baixa a l’exèrcit per mort sobtada [...] aquesta mateixa pestilència afectà també al rei francès”. L’italià Bartomeu Neocastro (1273-1334) afirma que les mosques tenien forma de mosques salvatges o de vespes molt grosses, amb dos fiblons (un davant i un altre al darrere) i quatre potes (dos a cada part), que inoculaven en homes i bèsties un verí potentíssim amb la seva mossegada o amb el simple contacte de les seves extremitats.²⁹ Aquesta defensa del patró de la ciutat es repetiria segles més tard, amb la sortida d’unes mosques estanyes del sepulcre del sant.

Un altre cop, el 24 de setembre de 1653, una multitud de mosques atacaren als francesos que assetjaven novament la ciutat. El 1684, la població gironina patí una altra vegada els atacs de l’exèrcit francès. La nit del 24 al 25 de maig els gironins aconseguint vèncer a l’enemic, foren a donar gràcies a la tomba del sant, de la que es diu en una acta, sortí una gran mosca de diferents colors. Arran del miracle repetit l’any 1653, sorgí una cançó popular, titulada “Les mosques de Sant Narcís”. La cançó feia al·lusió al francès marquès de Bellesfonds, que capitanejava les tropes enemigues a la invasió de 1684.

²⁹ Ignasi M. Colomer, “Les mosques de Sant Narcís”. Separata dels *Annals de l’Institut d’estudis gironins*, 25/2 (1981), p. 535.

Fuig, que't pica la mosca
 del gloriós Sant Narcís.
 A vint-i tres de maig
 según dia de Pasqua
 has tingut gran empaig
 que't fa caure en basca.
 Tu que vols ésser gall
 en aquesta batalla
 has de deixâ el plomall
 al peu de la muralla.
 En Bellafont pren mal
 que quasi no's pot creure
 jo crec que mai pas mes
 tú tornaràs a beure
 perque l'aigua n'és térbola
 i sap a estantís.
 Fuig, que't pica la mosca
 del gloriós Sant Narcís.
 Sant Narcís gloriós
 vos dono paraula
 que a Girona mai més
 hi entrarà gavetllaxa.
 ¡Mireu quina canalla
 que té lo rey Lluís!
 Fuig, que't pica la mosca
 del gloriós Sant Narcís.

Segons el *Costumari* de Joan Amades degut a aquest famós fet, es considera a Sant Narcís com advocat de les mosques. Segons la tradició, els dies que s'acosten a la festa del patró, les mosques són més impertinents.³⁰

Per Sant Narcís,
 cada mosca val per sis.
 Les mosques per Sant Narcís,
 a cada picada en maten sis.

³⁰ Joan Amades i Gelat, *Costumari català: el curs de l'any*, vol. 5 (Barcelona: Salvat, 2001), p. 528-530.

És també una creença popular que per Sant Narcís s'acaben les mosques i que no es tornen a veure fins l'any següent. Explica la dienda que antigament s'havia celebrat una processó contra les mosques en la que els assistents portaven aquest insecte clavat al barret, portant una branca com a instrument per foragitar-les; donada la poca serietat amb la que s'acostumava a celebrar l'acte, es deixà d'oficiar. Al carrer de les Mosques de Girona hi ha una casa senyorial on diu la tradició que va tenir la seva residència el sant patró. En una de les persecucions que va patir el màrtir, per tal d'enganyar als que el perseguien, saltà per la finestra deixant la petjada del seu peu al revés. D'aquesta manera feu creure a aquells que el seguien que el que havia fet el sant no era entrar, sinó sortir per aquella finestra. Aquesta empremta es coneix com "la petjada de Sant Narcís". Una altra llegenda que s'explica sobre Sant Narcís diu que un any, el dia de la festa del vot del sant, un flequer que tenia la fleca entre la plaça del Mercadal i la del Molí, en contra del que estava establert per aquell dia, va obrir les portes del seu negoci. Degut a la seva descreença, el llevat es va tornar sang. Aterrit i compungit, va tancar les portes de la fleca i va anar ràpidament a presentar les excuses pertinents al sant. Tres dies després, quan el flequer va gosar a tornar a obrir la pastera, va trobar la massa per fer el pa perfecta i a punt per enfornar. L'any 1653 estava establert a València un francès, d'ofici fuster, el qual tenia com fadrí un gironí. Sovint el francès bromejava amb el seu depenent parlant-li de les mosques de Sant Narcís. Una vegada que aquest va anar a Girona a visitar els seus familiars, li demanà. "quan tornis porta'm una mosca de les de Sant Narcís, car desitjo veure'n alguna, i me'n faré un recordatori". El gironí accedí a la demanda i quan tornà recordà allò que maliciosament li havia demanat el seu patró. Agafà la primera mosca que atrapà, la posà dins una canya que tapà amb un suro i la presentà al seu amo. "Teniu, ací hi ha la mosca de Sant Narcís", digué el gironí donant-li el canut. El francès el destapà, sortí la mosca i picant-lo a la mà, el feu caure com tocat per un llamp.

Apunta Tomàs Noguer que don Francisco Briones Belasco, sargent major i governador militar de la plaça de l'Alguer a l'illa de Cerdanya, notificà el senyor Bisbe Arévalo de Zuazo "como castellano y devoto del señor", que el Capítol i la ciutat de l'Alguer juraren fer anualment solemnes funcions religioses dedicades a Sant Narcís, per haver-se vist lliures, gràcies a la seva protecció, d'una plaga de llagosta que assolava aquells camps.³¹ De fet, Sant Narcís compta a

³¹ Tomàs Noguer, *En Desagravio. Culto secular al patrón de la ciudad San Narciso* (Gerona, Imprenta Masó, 1939), p. 17. "En los 29 de octubre se celebra fiesta a S. mártir bisbe de Girona [...], en acciónde gracias del singular beneficio que por intersección del santo mártir recibió el año 1687, librándonos del daño que amenazaba la langosta, que había ya entrado en los panes ("al blat") y talado muchos. Y sucedió el caso de tomarse por particular por particular patrón en esta forma. En los 22 del mismo me (maig), se hizo un saco con los nombres de diferentes santos para sacar por suerte el patrón que Dios Nuestro Señor quisiera darnos; y puestos éstos en una urna, después de haber cantado Veni Spiritus, sacó un niño de la urna cubierta uno de los papelitos plegados, y

l'Alguer amb una presència important dins la literatura tradicional i un cert prestigi dins la veneració popular. A la catedral de Santa Maria de l'Alguer existeix una capella en el honor. Lligat al gremi, Sant Narcís, patró dels segadors (messaios) i protector seu contra tota mena de “desvaris” (esvàrios), gosà de tal devoció que desfilava de “primera bandera” a les processons. Una “Cançó del dijous de Setmana Santa” ens ho rememora.³²

Als sants de la Catedral
 Hi farem una novena [...].
 Jo m'ador a sant Narcís,
 que és lo sant dels *messaios*:
 que mos llibri dels *esvàrios*
 i de fer una mala mort.
 Que mos dongui bona sort
 ell i Maria sobirana:
 que mos dongui bona anyada,
 favoreixi l'agricultor.
 De Déu tengui el favor,
 ja que és la primera bandera.

També s'explica al respecte una llegenda molt simpàtica, viva encara avui, que recollí Luca Scala el 25 de novembre de 1998 de la veu de Santina Caria, nascuda a l'Alguer el 22 d'octubre de 1904; té per títol *El lladre de Sants*.³³

A la catedral de València hi havia un benefici sota l'advocació de Sant Narcís, fundat pel Capítol d'aquesta catedral i el canonge de València. Un 29 d'octubre de mitjans del segle XI apareix en un antic santoral de la Catedral d'Ausburg el nom de *Narcissi Episcopi*. La festa de

desplegado y leído se halló ser de san Narciso; dicho Te Deum Laudamus [...], milagrosamente cesó la plaga y azote, y no hizo daño ninguno la langosta y se tuvo una colletta copiosísima de grano, aunque poca paja porque aquellos animales solamente comieron hojas”.

³² Transcripció dels versos 1-2 i 17-26 que es troba dins Francesc Manunta, *Cançons i líriques religioses de l'Alguer catalana*, 2 (L'Alguer: la Celere 1990), p. 163-170.

³³ Armengué, Joan i Luca Scala, “Sant Narcís i el lladre de sants”, *Revista de Girona*, 199/2 (2000), p. 54-55. Diuen que a Vilanova Montlleó, prop de l'Alguer- però fora del domini lingüístic del català- “teniven de fer la festa dels Set Dolors, així que ha pres dos capellans de l'Alguer i los han portat a Vilanova”. En aquesta parròquia, però, no disposaven de cap imatge de la Mare de Déu, “la Madona, a Vilanova, no hi era, l'estàtua; i se n'han portat a Sant Narcís, de Santa Maria, i l'han presentat com que fossi la Madona”. Els capellans, un cop començada la funció, exclamen en llengua sarda: “Oe [avui] è la festa de la Madonna de sos Dolors! De la fúria de sos dolores li són créskidos sos mustazos! [per la força dels dolors li han crescut els mostatxos]”. Davant d'aquesta irreverència dels algueresos, “se rempel-len los sardos, [se sulfuren] i nel's prenen a totus dos. Los han seguts al molendo [a l'ase] i els han posat “per tot Vilanova. Com punxaven lo molendo, punxaven a ellos. Lios hi han dat un anju [una surra]! Així nel's han enviats a casa, a l'Alguer, ben matjats, [bastonejats]. De la feta, aun dels dos capellans li va quedar, de sobrenom, Furasantos (Robasants). La senyora Santina ho sap de cert: “Jo era petita, l'enteneva ho entenia dient de les grans [...] Furasantos!” I aquesta és la veritat, però qui no creu no fa pecat”.

Sant Narcís, dia en la que se celebra encara actualment, fent-la concordar amb el Martirologi romà, fou considerada sempre a Ausburg com “d’alt rang litúrgic”. Fins a 1914 tingué la categoria de *Duplex festum secundae classis* i només des de 1914 fou designada com *Duplex*.³⁴

L’Església d’Ausborg dedicà a Sant Narcís una gran veneració, ja que el considerava apòstol de la ciutat i del Bisbat, pel fet d’haver consagrat al primer bisbe d’Ausborg. Se li dedicaren diversos altars en el seu honor, entre ells el de Sant Ulric, acabat el 1187 i situat entre les dos cors: el de Sant Ulric i Santa Afra. També a Ausburg abunden les imatges i pintures dedicades a Sant Narcís. La majoria fan referència al que s’esdevingué a Girona, fent al·lusió als episodis narrats en las *Conversio de Santa Afra*.³⁵

Durant el segle XVIII encara es recollien els miracles de Sant Narcís en un llibre que portava per títol *Llibre de memòries de les coses de mon Senyor Sant Narcís*, que es guardava a Sant Feliu.³⁶ *La Sagrada Congregación de Ritos* a través del Decret de 28 de febrer de 1682 difongué per tot el Regne d’Aragó i València l’ofici litúrgic de Sant Narcís.³⁷ Aquesta extensió es produí per la protecció que aquest sant proporcionà a les armes gironines en la invasió francesa del 1684.³⁸

³⁴ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 169. Les festivitats litúrgiques durant l’any es classificaven en diferents categories, en funció de la seva solemnitat: dobles majors, dobles menors, semidobles i simples o ferials.

³⁵ Com a dada curiosa, comentar que Sant Narcís apareix a Augusta, des del segle XV com a patró del sastres. De la mateixa manera, se li atribueix al sant els efectes guaridors del mal d’orella. El dia de la festa, es repartia cotó que hagués estat en contacte amb el sepulcre del sant per posar-se’l a dins de les orelles i apaivagar així el mal. També s’invoca a sant Narcís per sanar torçades de membres i extremitats i calmar les palpitations. Els cuiners pregaven a Sant Narcís per tal de que no caiguessin mosques al menjar i que aquest no es passés. L’honoraven els oliaires, els mestres llanterners i els gerrers. Els mariners i pescadors de la Costa Brava l’invocaven en moments de perill i, agraïts l’obsequiaven amb exvots, vaixells en miniatura que penjaven a la seva capella. Diuen els goigs setcentistes:

En senyal de que la Mar
Obrau també meravelles
Al davant del vostre Altar
Se mostran unas Naus velles

Les nafres es guarien untant-les amb oli de la llàntia que cremava contínuament davant el seu altar. A més a més, era necessari fer nou voltes al sepulcre del sant pel cambril i presbiteri portant un ciri o candela encesos, canviant-lo per un altre a cada volta.

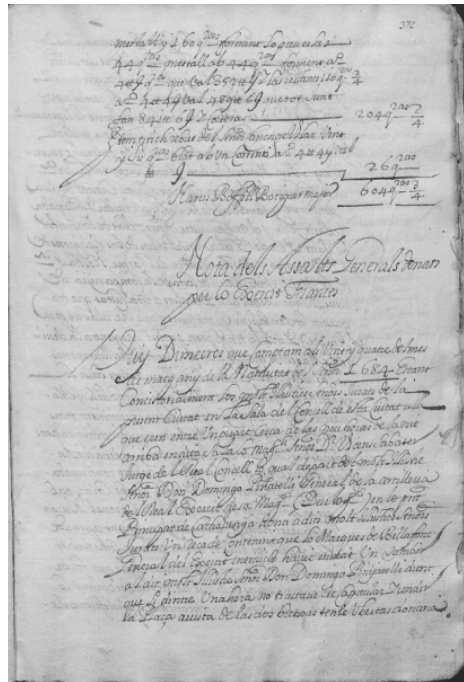
³⁶ S’hi llegia: “[...] dels Miracles i les grans Maravelles que Déu ha obrat i obra per intercessió de mon Senyor Sant Narcís, abans de sa trasllació i després, són sens compte, i així, aquest llibre, no sen escriu altre, que lo de las moscas, qui mataren los Francesos, que no bastarien deu càrregues de paper per escriurelos tots”.

³⁷ ADG, *Registre Notularum*, G.137, 1679-82, f. 204. Aquesta Congregació estengué el març de 1689 la festa de Sant Narcís a tots el regnes subjectes a la Corona d’Espanya, atenent així a les demandes del bisbe de la diòcesi Arévalo de Zuazo (1595-1611) i en especial les del rei don Carles II.

³⁸ Durant el setge de Bellefonds la protecció del sant es manifestà en forma de llumetes que van recórrer la teulada i la volta de l’església. La nit del 22 de maig una altra llum aparegué a la volta de la capella i després a l’altar. Aquelles llums es tornaren a repetir els dies 23 i 24 i també sortiren abans de començar el combat que en aquest dia donà la victòria als gironins. Set banderes franceses que foren trobades a terra esdevingueren trofeu del sant. El 19 de juliol d’aquest mateix any, el duc de Bournonville, virrei de Catalunya, vingué a Girona amb la seva cort

El *Manual d'Acords* de 1684 recull “un vot solemne y promesa feta en ocasió durant la pelea” per salvarlos “dels perills inminents y del poder de dit enemich vistes las amenassa nos ha fetas”.³⁹

**Figura V.1: “Assalts generals donats per l'exercit frances”.
AMGi, *Manuals d'Acords* de 1684, f. 372^r.**

per assistir a la solemne consagració de Sant Narcís com a vencedor contra els francesos de Lluís XIV. El 2 de febrer de 1685 el rei dictà un Reial Decret, amb motiu d'aquesta victòria comissionant el bisbe de Girona perquè fes ofrena al sant d'una llàntia d'argent de 954 unces, que fou robada pels francesos imperials el 1809.

³⁹ AMGi, *Manuals d'Acords*, 1684, f. 372^r.

Figura V.2: Gravat de Sant Narcís, segle XVIII. Xilografia antiga.

A Tarragona, el 6 de maig de 1685, en agraïment al sant per la derrota de l'exèrcit invasor francès del mariscal Bellesfonds, es decretà que la data del 29 d'octubre no fou considerada dia de precepte només al Bisbat de Girona, sinó a tota Catalunya.⁴⁰ El 31 de novembre de 1809 la Junta Superior del Principat, reunida en congrés amb tots els Representats de Corregiments i partits de Catalunya a Manresa, aprovà que, a tenor dels fets que immortalitzaren Girona novament durant la guerra de la Independència (1808-09), no només s'anomenés a Sant Narcís "Generalíssim" i Protector de Girona, sinó de tot el Principat de Catalunya. El 29 d'octubre de 1809, la processó del sant sortí entre els trets dels assetjadors. Per aquest motiu, s'oferiren al sant un bastó amb el puny d'or, una espasa amb una empunyadura també d'or i una faixa amb rics brodats.⁴¹

⁴⁰ AMGi, *Llibre Groc*, 1386-1702, f. 101^{r-v}. Ho fa saber d'aquesta manera: "*publicam i notificam a tots los fahels christians que en virtut de dit decret o constitució provincial tingan, observen y guarden per festa de precepte lo dit die de sant Narcís per tota la present província Tarraconense y archiprestat de Àger perpètuament, y per a què vinga a notícia de tots manam les presents ésser publicades per totes las ditas isglésias, així catedrals com altres, de dita província y archiprestat de Àger, y après fixades en las portas de quiscuna de ditas isglésias*". Vegeu també Anna Gironella i Delgà, "Llibre groc de la ciutat de Girona (1386, 1596-1702)", *Llibres de Privilegis*, 11, *Documents de l'Arxiu Municipal*, 3 (Lleida: Pagès, 2007), p. 378.

⁴¹ Segons Noguer, *En Desagravio*, p. 21, "Prueba inmortal de nuestra afirmación es el celebrado y memorable hecho acaecido en 1809 durante la guerra de la Independencia". Segons Manuel Cúndaro, *Historia político-crítico*

1.5. Els sepulcres de Sant Narcís

Al temple de Sant Feliu, al pilar corresponent al púlpit de l'evangeli hi ha un sepulcre de pedra cobert de fusta⁴² sostingut en alt i de cara al presbiteri de l'altar major. Durant molts anys estigué el cos de Sant Narcís, es diu que íntegre i incorrupte, fins que el 1285 fou profanat i mutilat pels soldats de Felip l'Ardit en l'assetjament que patí la ciutat en aquell mateix any. El 1328 es procedí al trasllat de les restes a un altre sepulcre gòtic d'alabastre, a la Capella de Santa Afra. Les seves dimensions són de 1,72 metres d'allargada per 0,48 metres d'alt i 0,48 metres d'amplada.⁴³

A una època més tardana pertany el segon sepulcre que custodià les restes del sant des de 1328 fins que el bisbe Lorenzana feu erigir la capella a finals del segle XVIII. Col·locat davant l'altar de Santa Afra, el sepulcre de Sant Narcís fou construït el 1328 pel mestre Joan de Tournai que emprà pedra del país i alabastre per la talla que hi ha sobre una tapa de doble vessant. Es mostra el sant jaçent, adormit, vestit amb casulla, mitra i bàcul. Als testers i als cinc compartiments davanters, emmarcats amb arcs ogivals i vitrificats en blau i vermell; es representen les clàssiques escenes que fan referència a la vida del bisbe. Em refereixo a la predicació de Sant Narcís davant els oients agenollats, el bateig oficiat per Sant Narcís a Santa Afra i dues criades i l'atac de dos guerrers contra el sant. Les seves dimensions són de 2,26 metres de llarg per 0,66 metres d'alçada. Les despeses de les obres que es finalitzaren el 1328 foren sufragades Guillem de Socarrats, canonge de Sant Feliu.

militar de la plaza de Gerona: donde se refieren los sucesos memorables acaecidos en dicha ciudad desde la injusta invasion de la Cataluña atentada por las aguerridas tropas del que se llamó emperador de los franceses Napoleon Bonaparte; y su gloriosa decision por la causa comun de la religion, del rey y de la patria, hasta su dichosa libertad y el recibimiento de su amado monarca don Fernando VII que Dios guarde (Girona, [S.n.], 1818), p. 621: "Por la tarde del día 29 de acostumbrada procesión de nuestro Santo sin el menor desorden, como si no estuviese la ciudad rodeada de baterías y enemigos, y sin embargo que desde la montaña de Montjuich estuvieron haciendo (los franceses) todo el día vivo fuego de fusil que enfilaba algunas calles por donde hacía curso la procesión. Varias veces durante su recorrido, en medio de un silencio solemne e impresionante, vióse caer muertos o heridos, pero sin un grito, sin un lamento, a varios de los piadosos asistentes, los cuales, silenciosamente, eran inmediatamente retirados por los espectadores; mientras la procesión seguía invariablemente su curso."

⁴² Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 126, es podia llegir la següent inscripció: "Aquesta es la primera caixa a hom ha estat lo cos gloriós de Sant Narcís". Diu l'autor que no creu que la coberta de fusta fos coetània de la construcció sepulcral, ja que al segle al segle XIV es denominava a Sant Narcís com "Monsenyor Sent Narcís", o "Mossen Sent Narcís".

⁴³ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 127, és de l'opinió que dels vuit sarcòfags que hi ha a l'interior de la nau de Sant Feliu, el que es troba a la part inferior més propera a l'altar per la part de l'evangeli, d'època constantiniana, era el que durant segles ha albergat les restes del cos de Sant Feliu l'Africà. És per això que l'autor es planteja la possibilitat de que qualsevol dels altres sepulcres fos l'indret en què reposaren primitivament les restes de Sant Narcís. Diu Tomàs Noguera, *En desagravio*, p. 13, que raons d'estil arquitectònic demostren que aquest no podia ser el sepulcre on es diposità el cos del sant per primera vegada.

Figura V.3: Sepulcre de Sant Narcís, 1328. Basílica de Sant Feliu. www.encyclopedia.cat.

És durant l'any 1782 que el bisbe Lorenzana i Butrón, amb l'ajuda de l'abat i els canonges de Sant Feliu, les corporacions eclesiàstiques i civils a més de tots els fidels, promogué i portà a terme la construcció de l'actual capella de Sant Narcís. Col·locà la primera pedra el 14 d'abril del mateix any al nord del temple on havia estat el claustre gòtic.⁴⁴ La construcció, que va durar vuit anys, s'atribueix a l'arquitecte Ventura Rodríguez. L'acabament total de les seves obres, que foren dirigides per Agustí Cabot entre 1783 i 1785 es produí el 1790, amb la finalització de les pintures de Francesc Tramulles que representen el martiri del sant i la representació del cel amb Sant Narcís davant Déu; foren treballades per Mirabent i Ribó el 1858 i per Dario Vilás a finals del segle XIX sota la supervisió de l'arquitecte Rafael Masó.⁴⁵ A la capella es col·locà el

⁴⁴ Segons Miguel Ángel Chamorro, *La construcció de l'església de Sant Feliu de Girona. Els llibres d'obra*, tesi doctoral, 2004, p. 287, la descripció de Ramon Ripoll Masferrer afirma que a la primera nau de la capella hi ha vuit columnes d'ordre compost amb una motllura d'on arrenca la volta cupular el·líptica que la subjecta. Al sud, sobre l'arc que dona accés a la capella, un gran rosetó facilita l'entrada de llum natural. El segon espai, que fa les funcions de presbiteri, està envoltat per quatre pilastres en relleu i s'accedeix mitjançant una escala còncava i convexa. El baldaquí està sota el tercer arc toral que dona accés al cambril i emmarca el sepulcre de Sant Narcís. És en aquest tercer espai que hi ha sis pilastres en relleu d'ordre compost sobre la que neix la cúpula amb petits falsos òculs. La pedra per a la construcció de la capella es va obtenir de pedreres situades a la Font dels Lleons i de Sant Miquel, a la Vall de Sant Daniel.

⁴⁵ Chamorro, *La construcció de l'església*, p. 285. Segons Lluís Prats, "La iconografia de sant Narcís al barroc", *Revista de Girona*, 148 (1991), p. 36-37, la inauguració de la capella no es va poder portar a terme fins al mes de setembre de 1792 per divergències entre l'Ajuntament i el Capítol.

nou sepulcre, de marbre jaspiat en blanc i negre recobert de xapa cisellada, que guardà les restes del sant des de 1792 fins a 1936. Damunt el sepulcre, reconstruït l'any 1889, hi ha una imatge de Sant Narcís, obra de Josep Espelta, de 1940, que substitueix la que va ser destruïda el 1936.

El 2 de setembre de 1792, a les sis de la tarda, es va portà a terme el trasllat del sant, presentat encara el cos amb aspecte íntegre i sense mostres de corrupció des de l'altar de Santa Afra al sepulcre d'argent repussat i cisellat de la seva nova capella; abans s'havia celebrat una processó pel temple. L'endemà, s'oficià per primera vegada la missa al nou altar pel bisbe Lorenzana, continuant durant dies les celebracions religioses. El 21 de novembre del mateix any, a les cinc de la tarda es procedí al canvi d'ornaments pontificals del sant.⁴⁶ El 7 de setembre de 1803, el paborde de la confraria sol·licitaren que s'invertís els diners de les almoines en l'obra de restauració de la capella, per tal de preservar-lo de la humitat del sepulcre. Així doncs, s'acordà dipositar el cos del sant a l'arxiu de la capella, per poder iniciar les obres i protegir el cos.⁴⁷

El 1809, a tenor de la invasió napoleònica que patí la ciutat de Girona, el cos del sant fou novament profanat, arravatant-se-li el seus béns. Durant els últims dies d'agost de 1936 les restes del sant patiren una nova violació.⁴⁸ Avui només hi ha una imatge jacent del sant, construïda per l'escultor barceloní José Espelta.

⁴⁶ Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 147, al *Llibre del Secretariat Capitular* de Sant Feliu s'indica a l'acta corresponent del 21 de novembre de 1792, que després de treure l'abat el cos dels sant i col·locarlo correctament, sense treure-li l'antiga casulla que el cobria, el vestí amb una nova de color blanc i de rics teixits, regal d'una senyora de Barcelona.

⁴⁷ Mercader, *Vida e historia de San Narciso de San Narciso*, p. 150-152, acabades les obres, el dia 29 de gener de 1804 es verificà a les 15.30, amb assistència del senyor bisbe, l'Ajuntament, el governador, els canonges, els comissionats, els sacerdots residents, els obrers laics i els paborde, la translació dels cos de Sant Narcís i la reposició al seu sepulcre; de tot això es va aixecar acta. A les deu del dia següent, es cantà, a l'altar del sant, un ofici solemne. Més tard, a la tarda del mateix dia, la Capella de música de la Catedral cantà l'oratori del sant.

⁴⁸ Segons Noguer, *En Desagravio*, p. 4, “[...] el día 21 de agosto de 1936 se comete contra las sagradas reliquias de San Narciso el más nefando de los crímenes y al no poder (esa hubiera sido la intención de alguno de los presentes en aquel acto que la historia recordará con horror) saciar su odio en su cuerpo mortal, profanan aquellos venerados restos que constituían el honor de nuestro pueblo y la gloria de nuestra Ciudad, y mártir: nuevamente en sus sagrados despojos, se cometieron contra éstos los más vergonzosos y sacrílegos ultrajes al amparo de infamantes propagandas”. Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 156-157, un grup de persones “metieron con incalificable y sacrílega irreverencia dentro de un saco los sagrados despojos, llevándolos muy cerca del río y de la plaza denominada Turín, y que, una vez incinerados, parece que arrojaron las santas cenizas al Ter, el furor de cuyas aguas había tantas veces, atendiendo clemente y amoroso al piadoso ruego de los gerundenses, amansando la solícita y eficaz protección del santo Patrón de Gerona”; el notari Jaume Sala aixecà acta notarial d'aquests fets. Continua Mercader preguntant-se on paren les joies i les riques vestidures que portava el sant abans d'ésser profanat, així com d'alguns ossos que es trobaven aïllats a l'urna. Planteja el fet de que probablement qualsevol gironí tingués aquesta informació, o fins i tot que conservés alguna d'aquestes relíquies. És per això que aprofita l'avinentesa i fa una crida per aquells que es trobin en algun d'aquests casos assegurant que: “sirvan estas líneas de invitación paternal y amable para las personas posiblemente interesadas, supuesto que el hecho fuerra cierto. Habría de ser éste un eficaz desagravio, que habría de favorecer en alto grado la gloria de San Narciso y la devoción popular, y nosotros de que no habría de correr riesgo ninguno la persona interesada”.

1.6. Sant Narcís: font d'inspiració

La figura de Sant Narcís ha servit de font d'inspiració al llarg dels segles per a multitud de manifestacions artístiques. Serà durant l'època barroca quan la devoció al sant s'avivarà i per tant, els encàrrecs artístics que el tingueren com a protagonista. Com que són moltes i no es tracta de fer una llarga exposició de totes i cada una d'elles, en farà esment només d'algunes.

A més dels sepulcres i la capella que hi ha a la Basílica de Sant Feliu dedicats als sants i ja comentats en el capítol anterior, en aquest mateix temple existeixen, en una de les finestres del trifori, corresponent a l'absis i rere l'altar major, uns capitells romànics en els que es representen escenes de la vida del sant. Dins la sagristia ens trobem amb una pila de pedra del 1545, destinada en la seva època a contenir l'oli per a les llànties, en la que es pot observar un antic gravat de Sant Narcís, també amb mitra i bàcul. Les pintures que realitzà Manel Tramulles i Roig amb l'ajuda de Joan Carles Panyó i Pere Bofill i que decoren la volta el·líptica de la Capella de Sant Narcís, escenifiquen el martiri del sant.⁴⁹ Una de les campanes de Sant Feliu, una altra de la Seu, així com moltes altres esglésies de la ciutat duïen gravada en relleu la seva imatge.

Ja a la Catedral, a l'altar dedicat a Santa Elena, existeixen dues pintures del 1521. Corresponen a Sant Simó una i l'altra a Sant Narcís. Aquest últim, vestit amb una capa, porta mitra i bàcul i sosté un llibre obert amb la mà dreta.⁵⁰ D'aquest segle però d'autor desconegut hi ha a la sala capitular de la Catedral, quatre taules de 0,98 metres per 0,68 metres en les que es representen relleus de Sant Narcís en relació a episodis coneguts de la seva predicació, del seu diàleg espiritual amb Afra i les donzelles que hi ha davant la taula. També del seu martiri i del miracle de les mosques. Similars en antiguitat i en dimensions són les taules que tracten igualment sobre els episodis narrats a les *Actes de Conversió de Santa Afra* que es troben a la sagristia de Sant Feliu.

Al Museu Diocesà de la ciutat, existeix una tela antiga del segle XVI brodada, aplicada en domàs, en la que apareix una figura del bisbe que, pel seu deteriorat estat, no és possible

⁴⁹ Afirmar Francesc Miralpeix Vilamala, "Algunes observacions sobre pintures gironines d'època barroca de temàtica santnarcisiana", *Revista de Girona*, 226/5 (2004), p. 76, que la restauració ha permès redescobrir un espai francament sorprenent des de tots els punts de vista.

⁵⁰ Sovint el sant es representava voltat de llànties enceses, ja que diu la tradició que a totes les esglésies on va oficiar, no calia encendre-les ni abastir-les d'oli. És per això que era venerat per les oliaires, els mestres llanterners i els gerrers.

identificar amb certesa. Tanmateix, pel nombre d'anells i altres detalls distintius, es pot pensar que podria representar al sant.⁵¹

Al monestir de Sant Esteve de Banyoles hi ha una pintura del bisbe al retaule de Nostra senyora de l'Escala. Fou encarregada per l'abat Pau a Joan Antigó, de l'escola de Girona, per la suma de dos cents florins (1437 i 1439).⁵² Existeix una pintura mural del segle XVI, trobada a la Catedral de Tarragona en una de les antigues capelles adossades a la paret lateral del tresor, que representa a Sant Narcís i a Santa Afra. A la Catedral de València són conegudes les representacions del Sant que figuren en las quatre taules de l'altar. De grans dimensions, ubicades a la capella de la Puríssima Concepció, són obra de Rodrigo d'Osona, de finals del segle XV. Al monestir de San Isidoro del campo de Santiponce, concretament al pati dels Evangelistes, hi ha una pintura en la que es reproduïx al sant amb vestidures pontificals. Existeix també una ermita del segle XVII dedicada al sant (Sant Arcís del Mas Jordà) al Mas Jordà, ubicada en una de les cantonades del seu pati.⁵³

A la ciutat d'Ausburg són abundants les representacions plàstiques i pictòriques que fan referència als esdeveniments que tingueren lloc a la ciutat de Girona, fent al·lusió als episodis narrats en les *Conversio de Santa Afra*. Així, el quadre d'Ulric d'Apt (mort als volts del 1503) que es troba a la Alte Pinakothek de Munich i que hauria estat originàriament destinat a Ausburg, representa al sant vestit amb hàbits pontificals amb el bàcul a la dreta i a l'esquerra el tradicional drac. Hi ha una del bisbe entre les imatges pintades en tela de l'any 1591, ubicades en primer terme del travesser de la Catedral d'Ausburg. També del segle XVI existeix una pintura de vidre, a Sant Jakob de Starubing (Baixa Baviera), relacionada amb la ciutat d'Ausburg, realitzada sobre un dibuix del pintor Johann Holbein "el Vell"; es representa a Santa Afra renunciant a Satanàs davant el bisbe Narcís al que agafa la mà. És del pintor ausburguès Cristoph Ambarger, un tríptic (còpia quasi literal del que havia fet Holbein) que mostra al centre a la Verge amb el Nen. A les ales lateralsh hi ha els sants Ulrich i Santa Afra i a la predel·la, amb

⁵¹ Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 167, probablement és del segle XVI.

⁵² Segons Lluís Constans, *Dos obras maestras de arte gótico* (Barcelona: Ariel, 1947), p. 16, consta de cinc cossos verticals, amb el central buit per a posar-hi una Mare de Déu, que tot primer fou de fusta i més tard es substituï per l'actual d'alabastre policromat (segle XIV). Els altres cossos estan ocupats per escenes de la vida de la Mare de Déu, per ordre cronològic segons la *Llegenda Aurea* de Jacobo de Varaggio. A l'extrem dret de la predel·la, apareix Sant Narcís vestit amb capa, mitra i estola, rostre greu i portant sis anells als dits. Justament és aquest de tall el que fa pensar a Lluís Constans que probablement representi a Sant Narcís.

⁵³ Té nau rectangular, una teulada a dues aigües, portal de llinda recta i un òcul i campanar d'espada. L'ermita està situada al terme municipal de Jorba, a set quilòmetres d'Igualada. La inscripció que hi ha a la façana (*Fcô JPH/COLOMMES/ ay. 1829*) ens indica l'any en el qual Francesc Colomer i el seu fill Josep, adquiriren aquell mas.

indicació dels seus noms, els bustos dels Sants Afer, Eutropia, Narcís, Hilària, Dionís, Eunomia i Digna. Sant Narcís vesteix hàbits pontificals, amb mitra i bàcul, i té davant seu una figura similar a un drac.

L'enorme impressió que provocà el miracle de les mosques fou inspiració per a multitud de representacions iconogràfiques. Tot i el gran arrelament de la devoció del sant des d'antic, és a partir del 1653 que es multipliquen les obres artístiques. Un exemple és el quadre, d'autor anònim, que arriba el 29 de març de 1675 a l'església de Sant Feliu, donació del bisbe de Tortosa, Josep Fageda (bisbe de Girona entre 1660 i 1664). L'artista escollí el moment en que les mosques, sortint de la tomba del sant, atacaren als cavalls i als cavallers francesos.⁵⁴

De Sant Narcís es digué el portal de Sobrequés durant l'Edat Mitjana. Se li dedicà la capella del castell de Montjuïc i una altra a la Seu que anteriorment havia estat de Sant Andreu. A Barcelona, a la capella de Sant Julià de l'església de Santa Maria del Mar, en una imatge d'argent de la que s'apoderaren els napoleònics l'any 1808. A València té un altar a la capella de Sant Vicenç, a la Seu, on es veia una pintura representant el miracle de les mosques, i, a més, una campana de les de la torre del "Miquelet" portava el seu nom des de 1436.

A la capella de Sant Narcís de la catedral de Girona hi ha una representació del sant amb dos àngels als seus peus. En una de les grans teles que hi ha al mur esquerre de la dita capella, obra d'Antoni Viladomat, es representa la mort del sant mentre celebrava la missa amb el seu diaca Sant Feliu. A la dreta hi ha una altra en la que s'escenifica una vegada més el miracle de les mosques. Aquestes obres formen part d'un cercle pictòric de l'antiga capella de Sant Andreu i actual de Sant Narcís, datables entre els anys 1718 i 1727.⁵⁵

La relació de la producció gràfica en planxes i boixos que reproduïen la imatge del sant és abundant i variada: estampes, goigs, portades de llibres i altres impresos, essent una tònica constant la representació ja comentada del miracle de les mosques i el fet de representar el sant amb indumentària pontifical.

⁵⁴ Lluís Prats, "La iconografia de Sant Narcís en el Barroc", *Revista de Girona*, 148/5 (1991), p. 33.

⁵⁵ Joan Bosch, *Pintura al segle XVIII a la Seu de Girona: d'Antoni Viladomat i de les seves suggestions de la pintura barroca italiana* (Girona: Editorial General, 1990), p. 152.

Figura V.4: Capella de Sant Narcís. www.pedresdegirona.com.

Figura V.5. Sant Narcís i el miracle de les mosques. Gravats xilogràfic del segle XVIII. Desconegut. Constitutiones sinodales diócesis Gerunden (Girona, 1691).

La música també formà part de les creacions artístiques que manifestaren la devoció cap a Sant Narcís. En són un exemple els villancets que el mestre Francesc Soler (ca. 1645-1688)

composà per commemorar la resistència de la ciutat durant el nou setge dels francesos de 1684. La celebració es dugué a terme dos anys després dels fets amb una festa en les que sonaren unes completes,⁵⁶ uns missa solemne i un villancet en honor al sant. Francesc Civil indica pel mateix dia un altre villancet, “Altiva nube”, també del mestre Soler. De la mateixa manera que l’anterior composició era per a quinze veus. Aquesta vegada però, amb una disposició vocal i instrumental diferent.⁵⁷

COPLAS (solos):
 Con iras llega una nube
 hasta la esfera del sol
 y lloran niños temiendo
 la tempestad del rigor.
 Al compàs de la campana,
 bom, bom, bom... favor.
 A tan lastimoso daño
 acuda tu protecció.
 (ayroso) Viva Narciso, y apláudele el pueblo
 que la victoria se debe a su esfuerzo [...]

Figura V.6. Goigs en honor a Sant Narcís, editats el 1975 per la Diputació de Girona.

⁵⁶ Francesc Bonastre, *Completas a 15-Francesc Soler* (Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1988).

⁵⁷ Francesc Civil Castellví, “San Narciso en la lírica musical del siglo XVII”, *Revista de Girona*, 39/2 (1967), p. 49.

1.7. La confraria de Sant Narcís

Part important de devoció i culte a Sant Narcís fou la institució de la confraria sota el seu nom, fundada el 1307. El 21 d'abril de l'any esmentat es constituïren dotze ordinacions contingudes en el *Llibre de les coses de Mossen Sent [sic] Narcís*. Sembla que en aquells dies la confraria comptava ja amb molts anys d'existència: La fundació de la mateixa podia haver vingut impulsada per la profanació francesa del 1285 i pel cèlebre miracle de les mosques amb que es diu que es castigà el sacrilegi de Sant Narcís.⁵⁸ A València, al segle XIV, durant el regnat de Pere el Gran, la confraria fou erigida pels gironins allà residents. L'any 1675 també era present a Barcelona, al convent de Sant Agustí, ciutat en la que més tard es creà a l'església de Santa Maria del Mar una novena dedicada al sant.⁵⁹

Probablement, degut a l'increment de fidels que experimentà la confraria, es considerà necessari enriquir el sepulcre, de manera que el canonge xantre de Sant Feliu, Gerard Socarrats, es comprometé a sufragar les despeses que suposava la construcció d'un nou d'alabastre. També es feu càrrec de fundar un nou benefici per a un sacerdot que s'encarregués de pregar per la seva ànima i la dels confreres, així com de cuidar de l'altar i del seu culte. S'efectuà la translació del cos del sant amb excepcional solemnitat des del seu primer sepulcre, situat a la petita capella de Sant Agustí i, prèvia processó per l'interior de Sant Feliu, al nou d'alabastre ubicat en una altar propi dedicat a Sant Narcís.⁶⁰

Però novament, degut al progressiu augment de la devoció pel sant, acumulant-se a la capella els devots i els obsequis i ex vots, es pensà en traslladar el seu cos a una de nova que pogués respondre a les necessitats actuals. Això motivà que al segle XVIII es portés a terme la proposta del bisbe Lorenzana. Aquesta fundació es reformà i amplià en segles posteriors. Gregori XIII el 13 de setembre i Climent VIII el 9 de novembre de 1599 enriquiren la confraria amb copioses gràcies i indulgències.⁶¹

En un registre de l'Arxiu Diocesà consta, en un volum a part, la visita pastoral efectuada a Sant Feliu el 10 d'agost de 1631 pel Bisbe García Manrique Gil. Es pot llegir que aquesta institució comptava amb homes i dones. Les quotes es feien servir per pagar els enterraments

⁵⁸ Segons Mercader, *Vida e historia*, p. 183, l'última ordinació diu: “ítem, ordenamos que Dalmacio de Garriga, Chantre de San Félix, Pedro Moner, Diácono de la misma iglesia, sean rectores o procuradores de la Cofradía y puedan recibir cofrades de todas partes, tanto clérigos como seglares”.

⁵⁹ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 184.

⁶⁰ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 184.

⁶¹ Noguera, *En desagravio de San Narciso*, p. 15.

dels confreres que tenien la seva tomba a l'església, per dotar als joves i també per diverses obres de caritat. Estava regida per quatre pabordes, dos eclesiàstics i dos seglars, un dels quals era noble i l'altre menestral.⁶²

Propietat de la confraria, entre molts altres objectes, era una creu de plata daurada que s'emprava als enterraments dels confreres. Existia una sèrie de beneficis fundats sota l'advocació de Sant Narcís que gosava d'una gran riquesa en ornaments, joies i damassos.⁶³

Les actes del Capítol de Sant Feliu manifesten que el 26 d'abril de 1757, a proposta dels pabordes de la Confraria de Sant Narcís, s'acordà netejar el sepulcre i es sol·licità també autorització per col·locar un vidre davant d'aquest per tal de resguardar el cos del sant de la pols i el fum de les espelmes; la petició quedà satisfeta el 6 de juliol.⁶⁴

Durant els anys anteriors a la República, tot i que de manera molt més feble, encara funcionava la confraria. Era costum que els dies que precedien la festa, a falta de pabordes, alguns beneficiats de la parròquia, acompanyats de membres de la Junta d'Obra, es repartissin per la ciutat demanant donatius pel sant. En l'actualitat la confraria de Sant Narcís ja no existeix.

Era tradició distribuir unes petites pomes, les "pomes de Sant Narcís", que es col·locaven en diverses parts del sepulcre i l'altar del sant. Una vegada l'octava de la festa s'acabava, es distribuïen entre els seus devots i es donaven a menjar als malats, als que, per aquest mitjà, es deia que aconseguïen alleugerir o curar de les seves malalties.⁶⁵ En aquells dies també era costum entre els gironins llençar aquestes pomes al riu durant les terribles inundacions que la ciutat havia anat suportant al llarg dels segles, atribuint-se, en multitud d'ocasions, la virtut de fer baixar el nivell del riu a aquestes miraculosos fruits.

⁶² Noguera, *En Desagravio de San Narciso*, p. 15.

⁶³ Segons Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 185, posseïa una estàtua de plata del bisbe amb bàcul i mitra del mateix metall, portant un anell amb una ametista al dit polze. També dos calis, un del rei Felip IV, que tenia gravades les armes d'Espanya, i un altre, regal del tinent general del exèrcit, José de Córdoba i Alagón. El 1557 la confraria comptava amb un ric tern d'espòli d'or, amb el seu gremial, frontal i cobre-túmulo per al sepulcre del sant, gravat tot amb les armes de la noble Casa de Sarriera, Comte de Solterra, autors de la donació. De la mateixa manera havien contribuït a enriquir la confraria amb preciosos obsequis l'antiga casa de Cruïlles, i les de Sala, Cella, Desbach, Millás i d'altres. La confraria tenia, entre les tretze làmpades de plata que penjaven a un i un altre costat de l'altar i el sepulcre, una especialment valuosa. Foren un regal del rei Carles II, en memòria del triomf aconseguït per les armes de Girona contra el rei de França al 1684.

⁶⁴ ADG, *Llibre del Secretariat*, 1752-1772, f. 39-40.

⁶⁵ Per tal de recaptar fons per sufragar despeses, també es regalaven a canvi de donatius en senyal d'agraïment. Els fruits procedien d'un pomar que la confraria del sant tenia anant cap a Banyoles. Segons Enric Mirambell i Belloc, *Retalls de vida gironina* (Girona: Ajuntament de Girona, 2007), p. 32, les pomes eren fruit d'unes pomeres plantades en un hort propietat de la Basílica de Sant Feliu; la collita sencera es beneïa i es repartia entre els fidels.

Més modernament, al 1950, a Barcelona es creà la Germandat de Sant Narcís (avui dia també desapareguda), amb l'objectiu de reunir els nombrosos gironins residents a la ciutat comtal. Establerta a l'església de Sant Ildefons, tenia com a rector a mossèn Narcís Saguer, que també era el consiliari de la dita germandat.⁶⁶

2. FIRES I FESTES DE SANT NARCÍS

2.1. Les fires

Les fires de Girona se celebren des de les darreries del segle XIII.⁶⁷ Durant molts segles estigueren reduïdes a estrictes fires mercantils sense cap caràcter festiu, creades perquè els pagesos de les comarques veïnes i inclús els de més lluny poguessin vendre els seus productes.⁶⁸

El *Manual d'Acords* de l'Arxiu Municipal de l'any 1831 conté un pregó en el qual es parla de l'origen de les fires de Girona. Segons aquest, a Girona ja hi havia fires al segle XIV.⁶⁹

El 25 de gener del 1284, el rei Pere II estén un privilegi concedint a Girona l'autorització per celebrar fires, que es digueren de Sant Narcís, per tenir lloc els dies que comprenien aquest festivitat.⁷⁰ Aquelles fires tenien dotze dies de durada; el privilegi començava l'11 de novembre, diada de Sant Martí. També ens diu que hi havia d'altres fires, per Sant Feliu, Sant Tomàs i pel dia del Ram, les quals s'esqueien al mes d'agost, abans de Nadal i a les portes de Pasqua respectivament. És a dir, dues a l'hivern i dues a l'estiu.

⁶⁶ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 186.

⁶⁷ Segons Christian Guilleré, *Girona al segle XIV, Biblioteca Abat Oliba* (Girona: Ajuntament de Girona, 1993-1994), p. 207, tot i que amb tota probabilitat, n'hi va haver de més antigues tant a Girona com a Barcelona, no es tenen notícies sobre la seva existència abans del 1284.

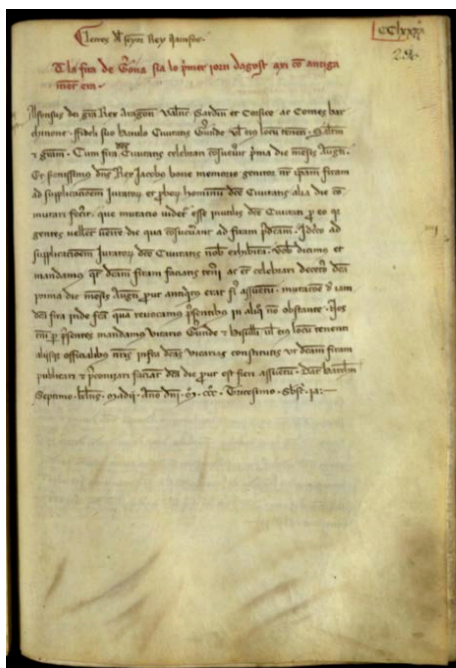
⁶⁸ Segons Pla i Cargol, "Gerona popular", *Biblioteca gerundense de estudios e investigacions* (Girona: Dalmau Carles Pla, 1944), p. 8, s'especialitzaren, durant els dies que durava la fira, en els productes i el ramat que en elles es comerciaven, de manera que la fira del dia de Sant Narcís es dedicà principalment a ser fira de ramat de cavalls. La resta de dies, els camperols tenien per costum adquirir productes als magatzems i botigues de la ciutat. Compraven calçat i vestits, adquirien les joies per a la pubilla casadora o feien les gestions amb els notaris. Segons Alberch, *Fires i mercats a Girona: assaig històric dels mercats i fires a la ciutat* (Girona: Ajuntament de Girona, 1983), p. 123, Rahola fa especial esment al protagonisme de l'agricultura, una de les principals fonts de riquesa de Girona. En paraules de l'autor: "són veritables fires, tant per la munió de gent que hi acut com per les transaccions que hom hi fa, especialment en bestiar, aviram, ous, cereals, planters i fruiters".

⁶⁹ AMGi, *Manual d'Acords*, 1831, s/n. Ubicat entre el f. 117 i el f. 118.

⁷⁰ AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 8^r-9^v. Vegeu Guilleré, "Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)", *Llibres de Privilegis. Documents de l'Arxiu Municipal*, 1 (Barcelona: Fundació Noguera); (Lleida: Pagès, DL 2000), p. 46-49.

Per un altre privilegi, decretat pel rei Alfons III el Benigne, “a data set de las Kalendas de maig” de 1330 (25 d’abril), s’ordenà que les fires de Girona se celebraren el primer d’agost tal com es feia antigament: “la fira de Girona sia lo primer jorn d’agost així com antigament era”. La durada era de quinze dies i coincidia amb la de Sant Feliu. Alfons III introdueix aquest canvi com ho havien fet també Jaume II i Pere II en sengles privilegis.⁷¹

Figura V.9: Canvi de data de la fira de Sant Narcís, 1330.
AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 290^r.

La durada de la fira era variable en funció dels anys. Fins al 1337 Girona tingué només un període de fires cada any. Des d’aquest any fins a 1463 se celebraven dues fires anuals, la que començava el primer d’agost i la segona fira, que començava el dos de novembre.⁷² La disposició d’una sola fira probablement no respondria a les necessitats dels gironins, ja que

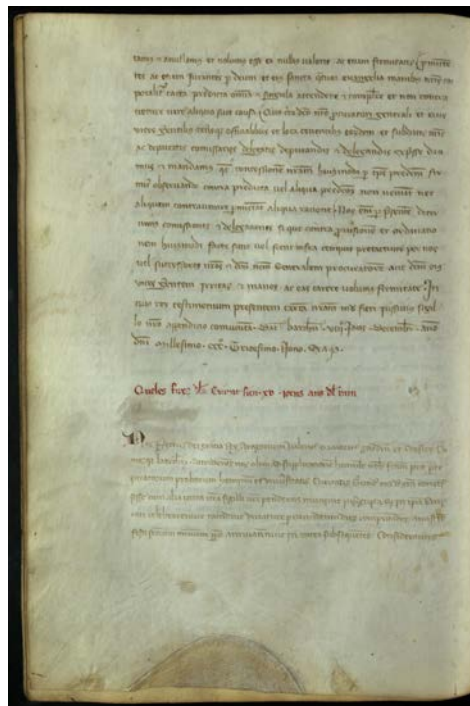
⁷¹ AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 290^r. Vegeu Guilleré, “Llibre Verd de la ciutat de Girona”, p. 167-168. Diversos autors han esmentat l’antiga fira d’agost, restablerta l’any 1330 i fixada per al primer dia del mes, la qual a partir de la darrerria del primer terç del quatre-cents restà també subjecta a diverses modificacions fins la seva desaparició, probablement al segle XVII.

⁷² Com s’ha comentat abans, els canvis pel que fa als dies de celebració al llarg del temps foren constants. No obstant, la primavera i la tardor eren les èpoques preferides. Probablement per aquest motiu, la voluntat dels gironins fou de fer coincidir la celebració d’almenys d’una de les fires el dia de Sant Narcís. Finalment, les fires de tardor es convertiren en les úniques i més celebrades i segons Alberch, *Fires i mercats*, p. 124, citant Carles Rahola diu: “[...] els nostres poetes les han cantades en estrofes perdurables.”

l'any 1336 els jurats acordaren sol·licitar al rei la possibilitat de celebrar una altra, la qual començava l'endemà de Tots Sants. La resposta fou alternativa, i després, el 1337, Pere III el Cerimoniós concedí a Girona l'opció de realitzar una segona fira anual de dotze dies per Sant Narcís.⁷³

Vers el 1340, en el moment de l'afer de Mallorca, als jurats ja no els convenia que la fira comencés la vigília de Tots Sants. Les peticions constants dels jurats provocaren que el rei Pere decretés dos nous privilegis el 1344 i el 1345.⁷⁴

Figura V.10: Privilegi concedit a Girona per celebrar les fires quinze dies abans del dia del Ram, 1344. AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 68^v.

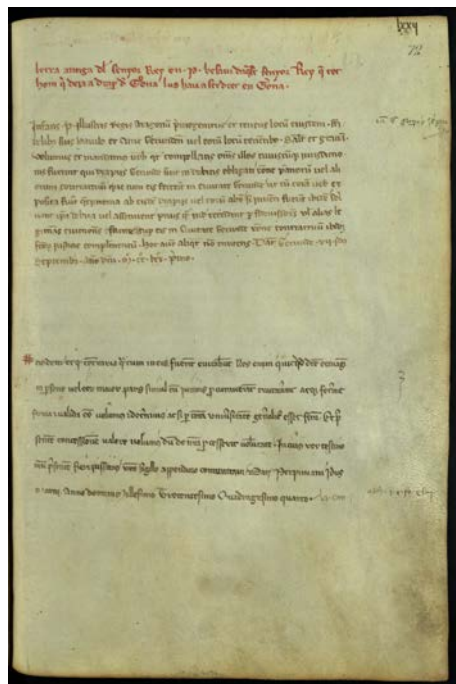
En el privilegi del 30 d'abril de 1344 a Barcelona, el rei Pere III concedí al jurats i als prohoms de la ciutat de Girona que les fires tinguessin lloc durant els quinze dies que precedien

⁷³ Segons Guilleré, *Girona al segle XIV*, p. 207, el fet de coincidir amb la festivitat del sant demostra la importància que tenia el patró per als gironins, de la mateixa manera que ho fa la freqüència del nom Narcís en aquesta mateixa època.

⁷⁴ AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 68^v-69^r. Vegeu Guilleré, "Llibre Verd de la ciutat de Girona", p. 331-332.

la festa del Diumenge de Rams.⁷⁵ El 1345, però, el comte d'Empúries, Ramon Berenguer, protestà pel perjudici que es feia contra el comtat i la vila de Castelló d'Empúries, on les fires tenien costum de fer-se durant la Quaresma. Una nova súplica dels jurats obtingué que la quinzena de les fires comencés el dilluns de la Quaresma, o sigui, abans de les fires d'hivern de Castelló d'Empúries.

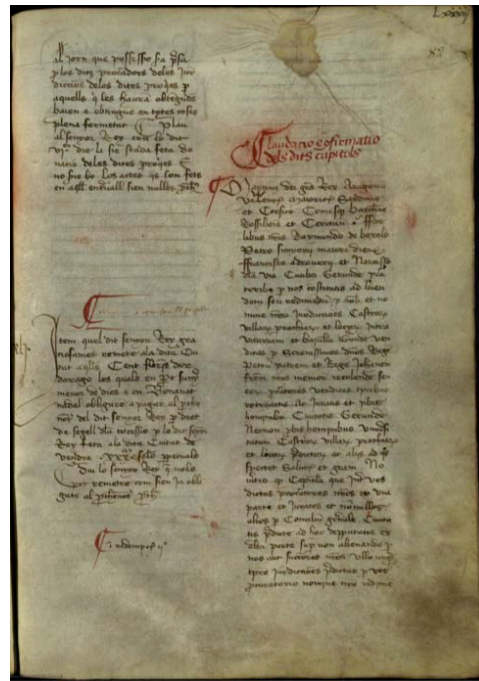
Figura V.11: Privilegi concedit a Girona per celebrar una fira que comencés el dilluns de la segona setmana de Quaresma, 1345. AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f.72'.

⁷⁵ AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 68^v-69: “Que les fires de la ciutat sien XV jorns ans del ram. Nos Petrus, [...] in ipsa civitate celebrarentur nundine durature per quindecim dies computandos a crastino festi Sanctorum Omnium perpetuo annuatim tunc in antea subsequentes, considerantes /69/ necminus quod dicte nundine non fuerunt competenti tempore statute et propterea fuerit nobis humiliter supplicatum prop parte iuratorum et proborum hominum predictorum et dictas nundinas mutare ad tempus subsequens dignaremur, ideo ipsa supplicacione admissa benigne, tenore presentis carte nostre mutamus mundinas supradictas, ita quod de cetero in dicta civitate Gerunde sint et celebrentur nundine qui incipiant et durent per proximos quindecim dies ante festum Ramis Palmarum perpetuo annuatim, volentes et concedentes quo domnes et singulicuiuscumque legis et conditionis ad dictas nundinas veientes cum rebus et mercibus, quod secum detulerint, sint salvi et securi in veniendo, stando ac etiam redeundo et sub nostra speciali proteccionem et guidando constituti, sic quod non possint capi, detineri, pignorari, marchari seu aliquatentus impediri culpa, crimine vel debitis alienis, nisi ipsi in eis principales fuerint aut fideiusserio nomine obligati, nec etiam in hiis casibus nisi prius in eis feticca inventa fuit de directo”.

Així doncs, en un privilegi firmat pel rei a Girona a 7 de desembre de 1345 el rei Pere III concedí a Girona que aquesta pogués celebrar una fira que comencés el dilluns de la segona setmana de Quaresma amb una durada de quinze dies.⁷⁶

Figura V.12: Privilegi autorizant la celebració de fires el dia de Sant Narcís, 1399. AMGi, *Llibre Vermell*, 1188-1624, f. 82^r.

⁷⁶AMGi, *Llibre Verd*, 1144-1533, f. 72^v-73^r: “Que les fires de Girona sien e començen lo primer dilluns de la segona setmana de coresma e duren XV dies següents. Nos Petrus, [...]. Considerantes nec minus quod pro eo quia dicte nundine non fuerunt competentim tempore statute, cum alia carta nostra sigilo nostro pendenti munita, ad supplicationem iuratorum et proborum hominum predictorum mutasse nundina supradictas, ita quod in dicta civitate gerunde essent et celebrarentur nundine iamdicte que inciperent et durarent per proximos quindecim dies ante festum Ramis Palmarum perpetuo annuante animavertentes etiam cum alia littera nostra ad instanciam et supplicationem incliti infantis Raymundi Berengarii, comitis Impuriarum, patruí nostri karissimi, supradictam mutacionem nundinarum predictarum revocasse easque celebrandas ad tempus primevum deduxisse, rationibus in ipsa revocacionis carta expressatis, et propterea fuerit nobis humiliter supplicatum pro parte iuratorum et proborum hominum predictorum ut, non obstante deduccione iamdicte, ipsas nundinas mutare ad tempus subsequens de begnitate regia dignaremur nosque, ipsa supplicatione admissa benigna, tenore presentis carte nostre perpetuo valiture, supradicta deduccione dictarum nundinarum ad tempus primevum in aliquo non obstante, mutamus nundinas supradictas, ita quod cetero in dicta civitate Gerunde sint et celebrentur nundine que incipiant a prima die lune decunde septime quadragesime et durent per proximos quindecim dies sequentes perpetuo annuatim”. En la transcripció que Botet i Sisó fa del Llibre de Correspondència del jurats corresponent entre els anys 1348 i 1353 es pot llegir: “[...] que tothom qui vuyla venir a les dites fires venga, restiga e torn salv e segur sobre la fe del senyor Rey darago. Exceptat empero que no sia traïdor, no baara, no falsador de moneda, no tranchador de camins, sodomita o ladra, me haia comes crim de lessa maiestat, no sia malfeytor, no haia yniuritat ny lhom de la ciutat. E pag la leuda dels draps que si venen, so es a la forma que antigament haia acostumat”.

Més tard se celebraren les festes de Sant Pere i Sant Feliu i el 16 de gener de 1399, a la ciutat de Saragossa, el rei Martí autoritzà que sense perjudici de celebrar les fires anteriors, se celebressin també d'altres que havien de començar el dia del patró de la ciutat, Sant Narcís.⁷⁷

Davant el rebombori que ocasionaren les fires de Sant Feliu i Sant Narcís, el rei Alfons IV, a petició dels gironins, i a data de 15 de juny de 1427, ordenà que les fires començaren el 3 d'agost la de Sant Feliu i el 31 d'octubre la de Sant Narcís.⁷⁸ Un any més tard, en un altre privilegi signat el 8 de març de 1428 pel rei a Terol, es decretà el trasllat del començament i la durada de les fires al 5 d'agost i al 6 de desembre, coincidint respectivament amb les festes de Sant Domènec i Sant Nicolau.⁷⁹

La consolidació definitiva de les fires de Sant Narcís es produí al segle XV. El rei Martí l'Humà concedí un privilegi a la ciutat l'any 1439 on deia que “a honor i reverència del benaurat cos sant de mossenyer sanct Narcís de Gerona, a la festa del qual moltes persones e de diverses parts venen tos anys”. És la mateixa fira de Tots Sants, la qual en el decurs dels segles canvià de data.

⁷⁷ AMGi, *Llibre Vermell*, 1188-1624, f. 82^{r-v}, “Capítols concordats entre lo senyor rey e los jurats, quant li donaren la jurisdicció de diverses perròquies de la vegaria deiús nomenades, e entre los altres, Ab lo XXV capítol done gran poder als jurats de fer ordinacions sobre bandositats. En nom de Déu sie, amén. Capítols fets e fermats entre lo molt alt e molt excel·lent príncep e senyor, lo senyor Martí, per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Malloques, de Sardenya e de Còrcega e comte de Barchinona, de Rosselló e de Cerdanya, de una part, e los jurats e concell faents universitat de la ciutat de Gerona, de l'altra part. En e sobre les rempçons de les jurisdiccions de la vegaria e batlia de Gerona, alienades fins al jorn present, en la forma següent: XXXIII. La fira de Sent Narcís. Item, que sie mercè del senyor rey que a honor e reverència del benaurat cors de monssenyer sant Narcís de Gerona, a la festa del qual moltes persones e de diversos perts vénen tots anys, vulle atorgar a la dita ciutat, sens perjudici de la fira de la dita ciutat qui comence lo jorn de sent Pere e sent Ffeliu, fira de VIII jorns, qui comens tots anys la vespra dels apòstols qui és a XXVII dies de octubre, dins los quals VIII jorns és a festa de sent Narcís, en la qual fira tothom pusque venir, estar e tornar segurament, guiant segons que en les altres fires és acostumat”. Vegeu Griselda Juliol i Albertí, *Llibre vermell de la ciutat de Girona*, 1188-1624. Fundació Noguera (Girona: Ajuntament de Girona, 2001), p. 187-188.

⁷⁸ Alberch, *Fires i mercats a Girona*, p. 124.

⁷⁹ AMGi, *Llibre Vermell*, 1188-1624, f. 188^v-189^v: “Privilegi que les fires comensen lo endemà dels dias après de l'endemà de sant Narcís y sant Domingo y sant Nicholau. Nos Alfonsus, [...]. Quamvis nos ad humilem supplicationem pro parte iurattorum et proborum hominum civitatis Gerunde inde nobis factam, nundina sive firas, eidem civitati per regia privilegia hactenus concessas, que in festivitatibus beatorum Felicis et Narcissi quolibet anno celebrante veniebant, adeo ut dicte festivitates melius colerentur et ne propter negociaciones, et quaplurima alia, que dictarum nundinarum tempore ibidem peraguntur, festivitates eodem profanari merito viderentur, ob Dei et dictorum sanctorum reverentiam mutavitumus ad secundam diem post dictorum festivitates sanctorum nostri cum carta tenoris et continencie subsequentis: [...] respectibus antecidis, tempus dictarum nundinarum ad quintam diem mensis augusti, qua festum beati Dominici, et sextam mensis decembris, qua festum similiter beati Nicolai celebretur, dum tamen dictis diebus alie nundine in diocesis Gerundens concese non fuerit, quolibet anno ducimus comutandum. Itaque ammodo dicta quinta die mensis augusti et sexta die mensis decembris predictorum quolibet anno incipientet per to dies perinde continuo durent per quot ex concessionibus regis nundine antedictae durare consueverunt pariter atque debent, cum universis et singulis gratis, guidaticis, assecuramentis, prerrogativis et aliis in iamdictis concessionibus et privilegiis regis contentis ete expressatis, si et prout eis actenus usum fuit”. Vegeu Juliol, *Llibre vermell de la ciutat de Girona*, p. 342-344.

Fins el 1463 no tornem a trobar cap notícia d'interès sobre les fires de la ciutat. A 27 de setembre de 1463, el rei Joan II, a la ciutat de Saragossa, i com a premi per causa de l'ajut durant la guerra remensa i la defensa de la reina i del seu fill Ferran, concedia a la ciutat el poder de celebrar tres fires.

Figura V.13: Concessió de la celebració de tres fires, 1463.
AMGi, *Llibre Vermell*, 1188-1624, f. 131^v.

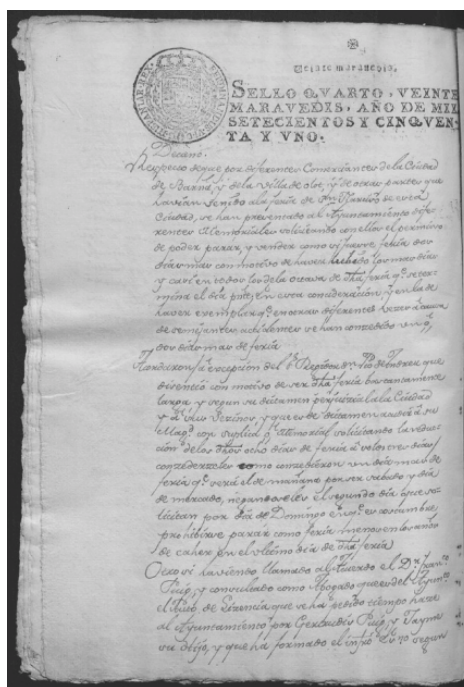

Amb tot, a la darrerria del segle XV i durant tot el següent, aquestes fires quedaren reduïdes a dues a la pràctica, i a partir del segle XVII solament se'n celebrava una. Així doncs, mentre les fires de Sant Narcís que duraven vuit dies (des del 29 d'octubre al 5 de novembre) anaven adquirint importància, les altres es foren debilitant de manera gradual.

El segle XVI fou una època en la que encara les fires representaven un període de franquícia en el que es facilitaven les condicions perquè el mercaders forans poguessin

comerciar a la ciutat.⁸⁰ Roig i Jalpí ens diu amb el seu testimoni que les fires del segle XVII eren conegudes arreu del Principat.⁸¹

Figura V.14: Petició per poder vendre dos dies més durant les fires de Sant Narcís. AMGi, *Manual d'Acords*, 1751, f. 266^v.

El *Manual d'Acords* de 1751 recull la petició feta per diversos comerciants de Barcelona i d'Olot per poder parar i vendre dos dies, ja que havia plogut durant el dies de les fires.⁸²

L'any 1792 les autoritats gironines prengueren la iniciativa d'adreçar una petició al rei per poder aconseguir la partició dels vuit dies de les fires de Sant Narcís, les quals s'havien

⁸⁰ Segons Alberch, *Fires i mercats a Girona*, p. 20, les fires tenien un caràcter més ampli que el mercat, ja que venien mercaders de poblacions llunyanes i feien falta una sèrie de factors perquè es poguessin celebrar: òptimes condicions polítiques, relativa seguretat en els camins i durant la fira, així com que la vila disposés de franquícies econòmiques i de cert desenvolupament del crèdit.

⁸¹ Segons Alberch, *Fires i mercats a Girona*, p. 126, Roig i Jalpí afirmava que "Quan hi ha quietud, hi acut infinitat de gent, no sols del Principat, sinó també de València, Aragó i França, amb tota mena de robes, teles i coses curioses de molt preu".

⁸² AMGi, *Manual d'Acords*, 1751, f. 266^v. L'Ajuntament els donà, efectivament, un dia més, concretament un dissabte, ja que coincidia en dia de mercat, i, al contrari, se'ls denegà l'endemà diumenge. En canvi, el 1839 les fires es perllongaren cinc dies més per causa del mal temps.

mantingut fins ara amb els canvis esmentats d'ençà el 1399. Atès que les pluges i les feines del camp reduïren l'assistència dels venedors pràcticament a dos o tres dies, la proposta del Consistori gironí consistí en demanar sis dies de fira l'any, distribuïts en dues etapes de tres dies per Sant Narcís i tres dies durant la segona setmana de Pasqua de Resurrecció.

El rei Carles IV disposà, a petició de l'Ajuntament de la ciutat, per Reial Cèdula, de 10 de gener de 1798, que es reduïssin a sis els dies de fires que se celebraren a Girona: dijous i divendres de la segona setmana següent a la Pasqua de Resurrecció i el 29, 30 i 31 d'octubre. Tanmateix, aquesta disposició només durà tres anys.⁸³ A partir del 1800 es coneix amb precisió els productes que es podien adquirir a la fira de Girona.⁸⁴

La Guerra del Francès i els primers temps posteriors a l'ocupació provocaren un notable empobriment de les fires.⁸⁵ No és fins a partir del segle XIX que aquestes adopten caràcter festiu. La finalitat era fer més confortable i llarga l'estada dels visitants que venien atrets per l'esdeveniment. El 28 d'octubre de 1887 s'instituí la novetat de la publicació i inauguració de les "Fires i Festes" de la ciutat.⁸⁶ El nombre de fires, així com la durada de cada una d'elles al llarg dels anys es sintetitza en la Taula V.1. Vegeu Taula V.1.

⁸³ Segons Pla i Cargol, "Gerona popular", p. 115, l'Ajuntament reconeixia que el fet de dividir les fires en dues dates diferents no havia donat el resultat esperat, i tot i que per la Pasqua de Resurrecció la ciutat era plena de capellans que assistien a la Sínode General del bisbat, els venedors i compradors no assistien perquè coincidia amb èpoques de collites i la gent no tenia diners.

⁸⁴ Segons Narcís-Jordi Aragó, *Girona, ara i sempre* (Girona: Diputació Provincial, 1982), p. 207, existia una previsió feta per l'Ajuntament a petició del governador de Catalunya que contenia, entre d'altres detalls: bous, vaques, vedelles, porcs, moltons, cabres, mules i matxos, de diversos pobles del Corregiment i muntanyes de la Cerdanya. Sedes, mocadors, faixes, rets, cintes i cordons de Barcelona, Manresa i Mataró. Cintes de fil de diferents colors i cordons, teles fines i rudes d'Argelaguer, Besalú i Tortellà. Quincalleria fina i ordinària de Barcelona i Figueres. Barrets de Vic, roba nova i vella de Barcelona. Respecte a la roba usada, estava prohibida la venda que procedia d'algun malat tísic difunt, per tal d'evitar el contagi. Segons Alberch, *Fires i mercats*, p. 127, precisament, aquestes i altres epidèmies, com la febre groga, feren que les fires els anys 1821 i 1822 es suspengueren. El mal temps també fou causa d'interrupció de les mateixes, prenent l'opció en aquest cas, d'ajornar-les si les pluges havien estat fortes i havien provocat inundacions, o simplement, allargar-les un dia més.

⁸⁵ Segons Alberch, *Fires i mercats*, p. 130, Mercader i Riba comenta que el comissari de la policia napoleònica Casimir Fournier informa al Consell de l'Estat Intendent, Baró Gerando que amb anterioritat als setges de 1808-1809, les Fires de Sant Narcís eren molt concorregudes i brillants, on destacava el comerç de teles franceses, quincalleria francesa i anglesa, així com una gran quantitat de joguines per a infants.

⁸⁶ Josep Gibert i Buch, *Girona: petita història de la ciutat i de les seves tradicions i folklore* (Barcelona: Tallers gràfics de C.N. Gisbert, 1946), p. 290. Segons Pla i Cargol, *Gerona popular*, p. 115, aquell dia es disposà una comitiva que passà per diversos carrers de la ciutat portant torxes i amb acompanyament cornetes i bandes de música. La seguïen els representants de l'Ajuntament i els pregoners vestits de gal·la. Sobre un taulat situat a la plaça de la Independència es publicà el programa de festes i fires d'aquell any i les societats corals de Girona cantaren *Els nets dels almogàvers* i el *Gloria a Espanya* de Clavé. Al mateix temps es llençaven coets i focs d'artifici. Aquell any, l'últim dia de fires es tornaren a reunir les societats corals davant la casa consistorial. En el seu balcó es col·locà una quadre del general Álvarez i cartells adornats amb llorer amb els noms dels defensors de la ciutat més notables durant l'assetjament de 1809.

Taula V.1. Nombre de fires a Girona i la seva durada des del segle XIII fins avui.

Data	Núm. de fires	Durada
1283	4	12 dies
1330	1	15 dies
1337	1	12 dies
1345	2	15 dies
1399	2	10 dies
1463	3	8 dies
Finals segle XV	2	8 dies
A partir segle XVII	1	8 dies

Les parades o barraques de les fires fins a començaments de segle XX s'instal·laven a la Rambla. En aquesta època, l'adjudicació de l'espai per muntar-les era gratuïta. És per això que aquest fet ocasionava peculiars escenes.⁸⁷ L'any 1900 es va decidir que les parades del firataires i les atraccions es traslladessin a la plaça de Sant Agustí o a la de la Independència, mentre que els proveïments de queviures continuaven ubicats als porxos de la Rambla. En els anys que seguien al 1922, tot i que la inauguració oficial es continuava fent a la plaça de Sant Agustí, les parades i atraccions s'estenien pel passeig de Canalejas i el començament de la Gran Via de Jaume I. Al 1932 se celebrà la primera fira Comercial i Agrícola, instal·lada a l'avinguda Ramon Folch.

L'any 1944 s'inauguraren de manera oficial de les fires de Girona a la Gran Via de Jaume I, i fins i tot s'hi feu lloc per a la fira del bestiar. Més tard, el 1947, s'ubicaria la fira al baluard de Bournonville on se celebraria el "I Certamen comercial, agrícola e industrial de Gerona", entre el carrer Nou i la plaça de l'Hospital; el II certamen es faria ja a la Devesa.⁸⁸ Finalment, l'any 1960 es traslladaren les fires definitivament a la Devesa de Girona, ubicació que si bé en un principi no va agradar als gironins, s'ha acabat consolidant com a ubicació final de les fires

⁸⁷ Segons Pla i Cargol, "Gerona popular", p. 117, l'historiador gironí Emili Grahit, testimoni presencial dels fets, ho explica de la següent manera: "El día 28 de octubre, víspera de San Narciso, se reunían en aquella plaza, después de comer, los que deseaban establecer una parada. Llevaban una caña en la mano y se colocaban en fila, siguiendo la misma disposición que después habían de tener las mesas de las paradas. Al dar las dos de la tarde en el reloj de la Catedral, echaban la caña al suelo y quedaban en posesión del espacio que ésta abarcaba longitudinalmente. No es para descrita la gritería que se armaba con las pobres cañas, hasta que los agentes de la autoridad arreglaban como podían las cuestiones surgidas. Al siguiente día empezaba la feria y duraba hasta el cinco de noviembre".

⁸⁸ Alberch, *Fires i mercats*, p. 138.

de la ciutat.⁸⁹ Les fires de Girona han comptat des de la darrerria del segle XIX amb un seguit d'actes, balls, teatre, cant i concursos, organitzats per les diverses societats recreatives de la ciutat.⁹⁰

2.2. La festa de Sant Narcís. La processó

Les festes dedicades a Sant Narcís se celebren des de mitjans del segle XI, fixant-se com a data més apropiada el 29 d'octubre, dia en què se celebrava la processó general dedicada al sant. El 28 d'octubre de 1592 el Consell aprovà una demanda per tal de que a la vigília del sant es publicués la processó “a redoble de atabales i trompetes per tots els carrers i places de la ciutat, com es verifica amb la processó del Corpus”.⁹¹

El 26 d'octubre de 1593 a instància dels jurats i del Consell General de Girona, es traslladà la festa de Sant Narcís del 29 d'octubre al 18 de març que també havia estat declarat festiu, ja que al celebrar-se la fira, dificultava el que molts ciutadans poguessin assistir a la processó.⁹² D'aquesta manera es feia coincidir també amb les dates que el Martirologi romà havia establert com a data del martiri del sant.⁹³ El 28 d'octubre es pregonaren les fires i s'indicà la translació de la processó al 18 de març següent.

⁸⁹ Segons Alberch, *Fires i mercats*, p. 139, ja fos per causa d'enfermetat, pluges o d'altres, hi ha hagut anys en que les fires no s'han vist tan concorregudes. Els anys 1821, 1822 i 1834 foren suspeses pel còlera. El 1839, 1850 i 1901 es prorrogaren per causa del mal temps i el 1918 es suspengueren per epidèmia de “grippe” que hi havia a Barcelona i pobles de la rodalia gironina. El 1921 la poca concurrència de les fires es degué, segons Pla i Cargol al fet que “planeaba sobre el ánimo de todos lo acaecido en Marruecos y eran muchas las familias que tenían sus hijos o sus deudos luchando en el noste de África”. El 1923, a causa del cop d'estat del general Primo de Rivera es suspengueren les fires. Tampoc se celebraren, a causa de la guerra civil, els anys 1936, 1937 i 1938.

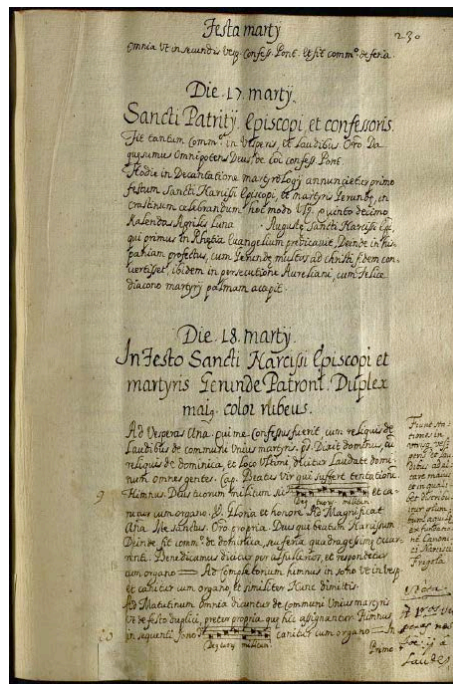
⁹⁰ Segons Alberch, *Fires i mercats*, p. 148, en els últims anys del segle XIX, l'Ajuntament arribava a un acord amb les companyies de ferrocarril per tal que fessin trens especials i reducció de preus als forasters que vinguessin a fires.

⁹¹ Segons Canal, *La Ciutat de Girona l'any 1535*, la *Consueta* de la catedral de Girona de 1655 especifica el recorregut que feia la processó de Sant Narcís. L'itinerari s'indica en un plànol de Girona del segle XVI. Vegeu Figura V.18 amb les meves indicacions.

⁹² En cas que la festa coincidís en segon, tercer o quart diumenge es feia com si fos un diumenge ordinari amb les convenients vespres i la novena lectura de l'homilia i l'evangeli del diumenge. Acabada la missa es feia la processó. Si coincidia en diumenge de passió es traslladava al següent dia que es pogués, tot i que no es traslladava la processó, fent-se el mateix diumenge. Si queia en diumenge de Rams, es traslladava després del primer diumenge de Resurrecció. Els himnes fins a la basílica de Sant Feliu es cantaven amb música pròpia del temps de Pasqua.

⁹³ AMGi, Segons el *Llibre Vermell*, 1188-1624, f. 213^v: “Commutació de vot y que la festa de sant Narcís se fassa a XVIII de mars quiscun any 1593. Die XXVI octobris, MDLXXXX, tertio, recerendissimus dominus episcopus, inclinatus supplicationibus dilectorum manificorum dominorum iuratorum et proborum hominum concilii generalis civitatis Gerundensis, sue dominationi die erina inscriptis te iam alias verbo cum dominis oratoribus in forma solita porrectis, quia sic pro bono regimine ac pauperum eiusdem civitatis utile esse quodque ex hoc non minus sad magis venerabitur gloriosum corpus sancti Narcissi martiris ascerurunt, celebrationem et observationem dicti festi per suam dominationem alias indictam et ad preces corundem dominorum iuratorum quotannis die XXVIII cotobris dictum festum observari iussum ac votum processionis faciende factum per dictos iuratos et

**Figura V.15: Festivitat de Sant Narcís, 18 de març.
ACG, *Consueta de la Catedral de Girona*, 1655.**

Dos dies abans de fer-se la processó, el síndic havia de demanar llicència al Capítol per celebrar-la. El dia de Sant Narcís, abans de sortir en processó per la ciutat, s'oficiava una missa solemne matinal a la Catedral cantada per dos cors i acompanyada amb l'orgue major.⁹⁴

consilium generale, tranfert ad diem XVIII mensis marcii, qua die in presenti civitate dictus sanctus palmam martirri accepit, ita quod de cetero dicte die quotannis dictum festum celebretur, observetur et colatur, prout et quemadmodum fuerat per suam dominationem dicta die XXVIII octobris observari, coli et celebrari mandatum et per dictos dominos iuratos et consilium generale votatum, reliquis tunc per dictam suam dominationem indictis et manadatis in suo robore et validitate permanentibus, observacione ieiunii tantum accepta, quod non sub precepto et obediencia sed sub cuiuslibet devotione esse voluit. Processionem vero quoad presentem annum ad primem dominicam proxime venturam, prout ordinatum fuit in capitulo, quo vero ad alios annos die quo ordinabitur ei eodem ad beneplacitum trantulit. Extantur tamen Christi fideles quod eadem die XXVIII octobris, cessante impedimento, audient missam et corpus dicti sancti visitent insequentes vestigia suorum predecessorum. Iacobus, episcopus Gerundensis. Vivet, assessor. Sebastianus Iunama, notarius vicariatus Gerundensis. Segons Sulpici Pontich, *Repertori per alphabètic*, f. 138, “la Ciutat demanà que la professó se conmutés en altre dia per la comoditat de la fira y se feu en lo diumenge infra Octava. A 27 de dits, f. 139^r lo Sr. Bisbe per dits motius transferí la festa per ell antes manada, y lo vot de la Ciutat de fer processó general al dia 18 de mars, en que diu que lo sant patí lo martiri, no innovant per dit any lo ordenat per lo Capítol, y los demés anys, o sia, en lo dia que per lo Capítol serà ordenat, aquí es en llarch ab la conmutació, si be esta es bolant i dit dia se feu assó ordenació devant del Sr. Bisbe. A 22 Ochr. 1594, f. 174^r se disposà que lo dia 29 Octubre se cobrés doble y que lo Ofici fos en la Collegiata, confesant deura al Sant entre altres beneficis lo havernos reservat de la pesta. En avant la processó s'ha fet a 18 de Mars, demanantla la Ciutat, solemne com la de Corpus, portant la Imatge del sant y lo cap de Sta. Eufrosina, se veu en dit any 1594”, f. 181^r.

⁹⁴ Segons Civil, “El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI”, p. 227-228, en aquest moment la catedral de Girona disposava de tres orgues: el petit, ubicat a la capella de nostra Senyora de l'Esperança situada als claustres, el mitjà i l'orgue major, sobre el cor

Figura V.16: Festivitat de Sant Narcís, 29 d'octubre. ACG, *Consueta de la Catedral de Girona*, 1655.

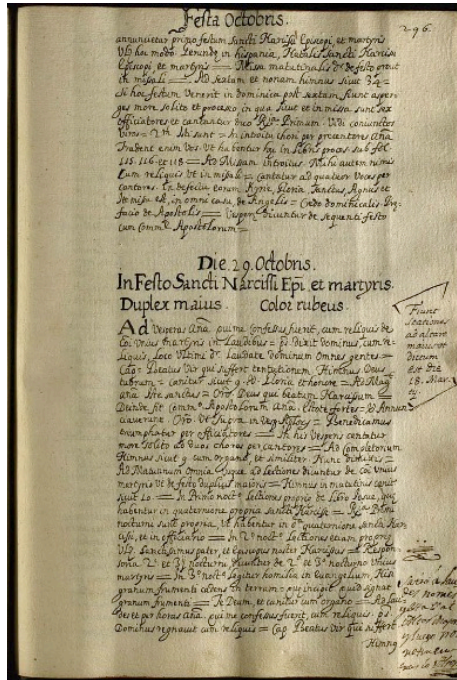
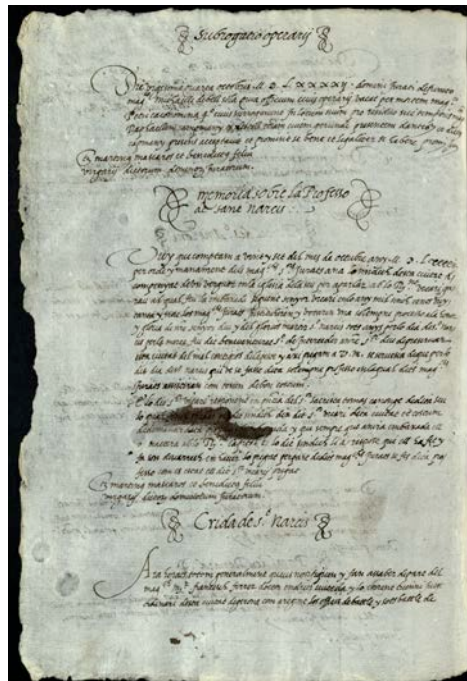

Figura V.17: Memòria de la processó de Sant Narcís. AMGi, *Manual d'Acords*, 1592, f. 84^v.

en tot lo dit dia de la dita festa del dit benaventurat martir y patro nostre Sant de Narcis no gosen en ninguna manera obrir poch ni molt les portes ni obradors abans e tot lo dia tancats y tencades y cessan de fer feyna comprar ni vendre gosen tenir fira dit dia en dita ciutat⁹⁵

sota pena de seixanta sous. Tothom s'havia d'ocupar d'escombrar convenientment els carrers i places per on havia de passar la processó, essent penalitzat amb deu sous tot aquell que no ho complís.

La processó de Sant Narcís sortia de la Seu i anava a Sant Feliu, abans de recórrer la ciutat. El clero i el Capítol baixaven cantant himnes i dient oracions fins a la imatge del sant que estava fora de la basílica. Quan el clero començava a entrar per la porta de Sant Feliu i la imatge estava a prop de la porta, davant la resta d'oficiants s'entonava una antífona que es repetia si era menester fins que la imatge i el senyor bisbe arribessin a l'altar major de la basílica. Allà es deien uns versos, es resaven unes oracions i es responia amb música d'orgue i tota la capella de cantors que havia d'estar preparada davant l'altar de Sant Narcís. Immediatament, s'entonava en commemoració del sant una altra antífona i després es deien uns versos que tenien resposta per part de la capella de cantors. Es continuaven cantant una sèrie d'himnes que primer entonaven els xantres i que eren contestats per la resta de la capella o per l'orgue. Allà es feia una missa que era cantada a dos cors i per tota la capella.⁹⁶

Quan acabava la missa la comitiva anava a veure el cos del sant i sortia en processó per la ciutat. També hi havia joglars, “musicis vulgariter dictis” que esperaven al cap de l'escala mentre arribava una imatge de la Verge Maria, moment en el que els xantres cantaven una antífona dedicada a la Verge. L'itinerari que es feia era el mateix que el del dia de Corpus: sortia de la Seu, passava per Sant Feliu, pel carrer de les Ballesteries, per la plaça de les Cols, pel carrer de l'Abeurador, per arribar finalment a la Casa de la ciutat, a la plaça del Vi.

⁹⁵ AMGi, *Manual d'Acords*, 1592, f. 85^r.

⁹⁶ Al Volum II, a l'Edició, s'inclou la transcripció la Missa de Sant Narcís 1 en cant pla, i la Missa de Sant Narcís 2, alia, també en cant pla, ambdues estan contingudes al llibre coral 57.

Figura V.18: Recorregut de la processó de Sant Narcís. Plànol de Girona, 1535, Josep Canal et al., *La ciutat de Girona l'any 1535* (Girona: Ajuntament de Girona, 1995), p. 20-25, amb indicacions pròpies.

1. Catedral
2. Basílica de Sant Feliu
3. Carrer de les Ballesteries
4. Plaça de les Cols
5. Carrer d'Abeuradors
6. Plaça del Vi

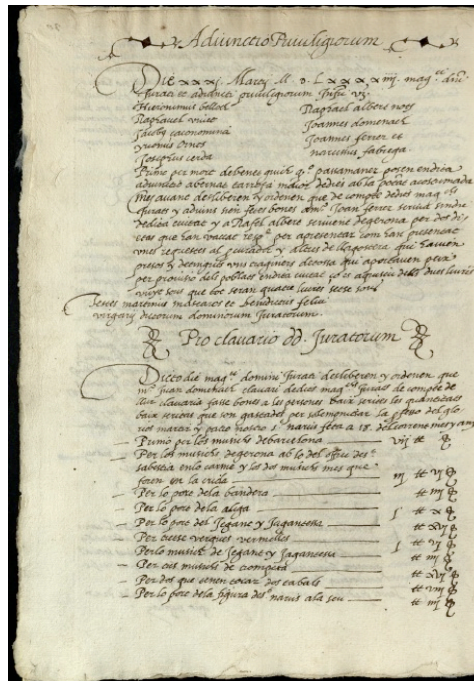
No coneixem els noms dels músics que actuaren per Sant Narcís el 1594, però sí sabem que aquell dia es van contractar professionals que venien de Barcelona (fet que indicava la importància de la festivitat, ja que es desprèn que probablement, presumien de certa qualitat, si tenim en compte el salari que van percebre) i que hi havia trompetistes i músics que tocaven el tabal. Vegeu Taula V.2.

Taula V.2: Despeses per la festivitat de Sant Narcís, 1594.⁹⁷

Concepte	Quantitat a percebre
Primo per los musichs de Barcelona	7 lliures
Per los musichs de Gerona ab lo del offici de Sant Sebestia en lo Carme y los dos musichs que foren en la crida	3 lliures i 6 sous
Per lo port de la bandera	3 sous
Per lo port de la aliga	1 lliura i 10 sous
Per lo port del jegant y jagantessa	16 sous
Per tretse vergues vermelles	1 lliura i 6 sous
Per lo music de jegant y jagantessa	3 sous
Per tres musichs de trompeta	16 sous
Per dos que tenen que tocar dos tabals	8 sous
Per lo port de la figura de Sant Narcis a la Seu	4 sous
Per lo ques dona a mossen Albar per gonir a Sant Narcis en las andes	3 sous
Per lor barbari y adobar laguila	16 sous

⁹⁷ AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, f. 30^v.

Figura V.19: Despeses per la festivitat de Sant Narcís, 1594.
AMGi, *Manual d'Acords*, 1594, f. 30^v.

La festa de Sant Narcís se celebrà al març, gairebé oblidant la de l'octubre. Aquest canvi del 29 d'octubre al 18 de març durà poc temps, ja que la devoció al sant patí una progressiva i notable davallada. És per això que el bisbe de Girona, Arévalo de Zuazo (1598-1611), demanà que la festa fos restituïda a la data primitiva. Així doncs, s'assolí el canvi el 24 de juny de 1601, de manera que ja l'octubre següent se celebrà novament la festa de Sant Narcís, donant-se aquell any la coincidència de que la festa se celebrà en les ambdues dates. L'autorització fou atorgada a condició de que també el 18 de març s'honorés a Sant Narcís, essent per a la ciutat i comarques el ritus d'aquell dia d'ofici doble (de pontífex i màrtir).⁹⁸ El 1666 el bisbe Josep Ninot decretà no fer dues festes per a un mateix patró, assenyalant com a dia per celebrar la festa de Sant Narcís el 29 d'octubre, establint la data de la seva mort aquest dia, per més antiga, i més

⁹⁸ Segons Dorca, *Colección de noticias*, p. 218, aquesta fou la carta que el cardenal César Baronio remità al bisbe Arévalo de Zuazo en resposta a la seva petició: "Que si bien se había variado con justa causa el día de la celebración de la fiesta de San Narciso para conformarse con el Martirologio Romano; no obstante, por haberse de ahí seguido menoscabo en el culto y devoción del Santo, convenia su Santidad en que se celebrase como antiguamente en 29 de octubre: pero sin embargo no dexase de hacerse particular memoria del Santo en el día que lo celebra el Martirologio".

documentada, que no pas el 18 de març.⁹⁹ La Taula V.3 resumeix els canvis de data que experimentà la festa en honor a Sant Narcís. Vegeu Taula V.3.

Taula V.3: Canvis de data que experimentà la festa en honor a Sant Narcís.

Any	Dia de celebració
Fins a 1592	29 d'octubre
Del 1593 a 1600	18 de març
1601	29 d'octubre i 18 de març ¹⁰⁰
1666	29 octubre
1684	29 d'octubre i 18 de març ¹⁰¹
1838 fins avui	29 d'octubre ¹⁰²

La gran riquesa en joies i objectes de valor que atresorava la figura de Sant Narcís abans de la Guerra de la Independència perduda durant aquesta per l'espoli dels francesos dona idea de la gran devoció que suscitava la figura del sant. Se li atribueixen diverses tradicions; una d'elles era la distribució que antigament feia la confraria de Sant Narcís de les "pomes de Sant Narcís" ja comentada anteriorment. Una altra tradició que s'havia celebrat i ja en desús era la distribució que efectuava el Capítol de la Catedral, d'unes tauletes de cera vermelles amb gravats de la Passió. Aquest costum sembla que respon al record dels segells que antigament es col·locaven oficialment al pany de l'urna el dia del dijous sant i que es treien el divendres sant, després de l'ofici dels presantificats. En caure en desús l'antic costum de segellar oficialment

⁹⁹ Segons Relles, "Estas autoridades, que asi se han alegado fueron la razon total, para que el Señor Don Francisco Ninot meritissimo obispo de Girona el año 1666 que admitió el Bulero de Urbano octavo acerca de no hazerle dos fiestas de un mesmo patron, que por justos respetos no se avia admitido hata entonces, señalase por dia en que se havia admitido hasta entonces, señalase por dia en que se havia de celebrar la fiesta de San Narcisso, como de patron a 29 de octubre, como mas antigua, y mas averiguado, que en aquel dia murio el santo: y asi vistas las autoridades, que alega cada una de estas dos opiniones para senyalar el dia del martirio de san Narcisso, me han parecido mas provables estas vitimas, por ser de partes tan interesadas, como son Girona, y Augusta, que sin duda trabajaron mas que los otros, en averiguar la verdad: y assi arrimè mi sentir a este, aunque tan poco seguido de los Historiadores por falta de noticias".

¹⁰⁰ La festa del sant es torna a celebrar el 29 d'octubre, amb la condició que el 18 de març es continués honorant al sant. El 1666 es decretà no fer les festes del 18 de març.

¹⁰¹ El vot fou renovat el dia 24 de maig de 1684, durant el setge que patí de la ciutat per l'exèrcit francès, capitanejat per Bellesfonds.

¹⁰² Es deixa de celebrar la processó del "Vot de Sant Narcís", de manera que només el 29 d'octubre se celebrarà la festa en honor a Sant Narcís.

l'urna, es conservaria no obstant, la tradició dels segells i emblemes com recordatori de la seva inicial i principal objectiu, així com la tradició de la visita oficial en divendres sant dels capítols des de la Catedral.¹⁰³ Una altra costum que també girava al voltant de el patró era la de posar novenes d'espelmes. Consistia en donar nou voltes amb una espelma encesa a l'altar del sant. Finalment, una pràctica que encara en l'actualitat es conserva i també tractada amb anterioritat és la de repartir el popular "cotó de Sant Narcís".

3. LITÚRGIA AMB MÚSICA SEGONS LA *CONSUETA SECUNDUM RITUM, ORDINEM ET MOREM HUIUS ECCLESIAE GERUNSENSIS NOVITER EDITA*, 1655

La Consueta de 1655 és particularment interessant perquè ens dona informació sobre les músiques que sonaven durant la litúrgia a cada una de les festivitats que se celebraven a la Catedral. A continuació, i d'acord amb la Consueta, presento els íncipits dels textos litúrgics i les melodies dels himnes corresponents als Oficis de les festivitats de: Sant Sebastià, Sant Tomàs, Sant Josep, Sant Joan, Sant Feliu, Corpus Christi, Assumpció de Maria, Sant Narcís, Sant Dalmau, Sant Nicolau, Nadal, Sant Esteve i Sant Silvestre. Aquests íncipits de textos i melodies ens donen valuosa informació que —amb el complement indispensable dels cantorals de cant pla de la Catedral— ens permeten reconstruir la litúrgia amb música a la Girona dels segles XVI i XVII.

3.1.Sant Sebastià, 20 de gener¹⁰⁴

Vespres

Antiphona "Omnes sancti cum reliquis de laudibus"¹⁰⁵

Psalmus "Dixit dominus, cum reliquis de dominica"

Psalmus "Laude dominum omnes gentes"

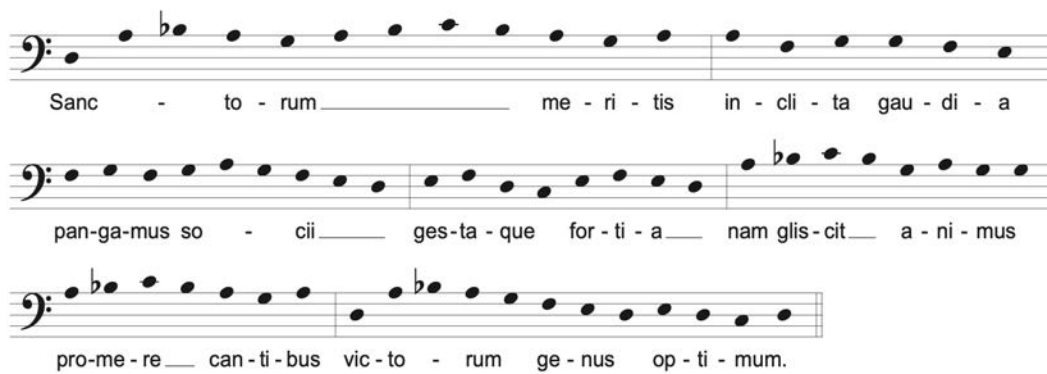
Capitulum "Justorum animes"

¹⁰³ Mercader, *Vida e historia de San Narciso*, p. 180.

¹⁰⁴ ACG, *Consueta*, 1655, f. 206^v-209^r.

¹⁰⁵ Del comú de molts màrtirs.

Himnus núm. 59 “Sanctorum meritis”

Sanc - to - rum _____ me - ri - tis in - cli - ta gau - di - a

pan-ga-mus so - cii _____ ges-ta - que for - ti - a _____ nam glis - cit _____ a - ni - mus

pro-me-re _____ can-ti-bus vic - to - rum ge - nus op - ti - mum.

Versus “Letamini in domino”

Magnificat

Antiphona “Istorum est enim regnum celorum”

Oratio “Infirmitatem nostram”

Commemoratio Sancti Raymundi

Antiphona “Hic vir despiciens mundum”

Versus “Justus deduxit dominus”

Oratio “Deus qui nos”

Benedicamus¹⁰⁶

Responsorium “Iste sanctus”

Versus “Gloria et honore”

Oratio “Presta quesumus omnipotens Deus qui Beati Sebastiani”¹⁰⁷Benedicamus¹⁰⁸**Completes**

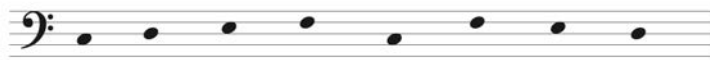
Himnus “Te lucis ante terminum”

Te - lu - cis an - te ter - mi - num re - rum cre - a - tor pos - ci - mus

ut so - li - ta cle - men - tia _____ sis pra - e sul ad cus - to - di - am.

MatinesAntiphona “Regem martirem dominum”¹⁰⁹¹⁰⁶ Dit pels nens.¹⁰⁷ Del comú d’un màrtir.¹⁰⁸ Dit pels nens.¹⁰⁹ Tal com estava a l’oficiari i al llibre d’antífones d’invitatori. Ritu doble.

Himnus “Aeterna Christi munera”¹¹⁰

E - ter - na Chris - ti nu - me - ra.

Nocturn

Antiphona “Secus decursus aquarum cum reliquis”

Psalmus¹¹¹

Versus¹¹²

Primes lectiones

Responsoria¹¹³

Segon nocturn

Lectiones propies

“Habiamus romanus”

Tercer nocturn

Homilia¹¹⁴

Te Deum¹¹⁵

Laudes i hores

Antiphona “Omnes sancti cum reliquis”

Psalmus “Dominus regnavit cum ceteris”

Capitulum “Justorum animas in manu Dei sunt”

Himnus “Rex gloriose martirum”

Rex _____ glo - rio - se _____ mar - ti - rum.

Versus “Exultabunt sancti in gloria”

Benedictus

Antiphona “Vestri capilli capitis”

Oratio “Infirmitatem”

¹¹⁰ Cantat amb acompanyament d’orgue.

¹¹¹ No especifica quin.

¹¹² Del comú de molts màrtirs.

¹¹³ Del mateix comú.

¹¹⁴ Sobre l’evangeli “Descendens Jesu de monte”, del comú de molts màrtirs.

¹¹⁵ Cantat amb orgue.

Benedicamus¹¹⁶
 Responsorium “Corona aurea”
 Versus “Exultabunt sancti in gloria”
 Oratio “Presta quesumus omnipotens Deus”
 Benedicamus¹¹⁷

Prima i terça

Himnus “Rex gloriose martirum”

Horas

Orationem¹¹⁸
 Missa maior¹¹⁹
 Deus in auditorium
 Introitus “Intret in conspectu tuo”
 Kyrie, Gloria, Sanctus i Agnus¹²⁰
 Primum responsum “Absterget Deus”
 Secundum responsum “Traditerum”
 Antiphona “Gaudent in celis”¹²¹
 Missa matutinalies de sanctis

Tertia i sexta

Missa maior

Nona

Capitulum
 Evangelio
 Epistola
 Missa

¹¹⁶ Dit pels nens.

¹¹⁷ Dit pels nens.

¹¹⁸ Es deia el comú de molts màrtirs.

¹¹⁹ La deien els canonges hebdomadaris (segons el DCBV, persona que es destina cada setmana per oficiar en el cor o en l'altar). Hi havia sis oficiants, dos xantres amb bordons de Pinya o de Beuda, dos beneficiats convidats pels xantres i dos oficiants ordinaris amb bordons comuns.

¹²⁰ Es deia Angelis, però no Credo.

¹²¹ La cantava l'hebomadari a l'entrada del cor.

Kyrie eleison¹²²

Missa

Letanies¹²³Responsorium “Sancta et immaculata virginitas”¹²⁴

Versus “Vel sine eo”

Versus “Post partum virgo invioata permanisti”

Oratio “Deus qui salutis eterne”¹²⁵

“Benedicamus domino plane”

Missa de Sancto Sebastiano¹²⁶

Introitus “In virtute tua”

Kyrie, Gloria,¹²⁷ Credo, Sanctus i Agnus¹²⁸

Oratio “Infirmiorem nostram”

“Vel presta quaesumus”

Epistola “Beatus vir qui sofert tentationem”

Graduale “Beata vir qui timet dominum”¹²⁹Alleluia “Posuisti Domine”¹³⁰

Evangelium

“Nisi granum frumenti”

Credo maior

Offertorium

Gloria et honore¹³¹

Celebrans vertit

Offertorium

Epistola

Evangelium

Prefatio communis

¹²² Dit per dos canonges començat desde el cor, en veu alta, davant el faristol.

¹²³ S’anaven cantant fins al monestir del Carme.

¹²⁴ Els sis oficiants l’entonaven a l’entrada del monestir del cementiri del Carme

¹²⁵ Després es deia Dominum nostrum, Jesus Christum filium tuum. El cor responia Amen.

¹²⁶ Del comú d’un màrtir. Es deia a l’altar major.

¹²⁷ Proposat pels xantres.

¹²⁸ Cantat a quatre veus, pel mestre de capella, els cantors i amb acompanyament d’orgue. Si no pogués ser d’aquesta manera es diria el Kyrie, Gloria, Sanctus i Agnus, per un cor d’àngels i amb acompanyament d’orgue.

¹²⁹ Acompanyat amb orgue.

¹³⁰ Dit per tres canonges de qualsevol cor.

¹³¹ Cantat amb acompanyament d’orgue.

Communio

“Qui vult venire post me”

“Ite missa est, de Angelis”

LetaniesAntiphona “Alma redemptoris mater”¹³²

Versus “Post partum virgo”

Oratio “Deus qui salutis eterne”

“Benedicamus domine plane”

Vespres

Antiphona “Isti sunt sancti, cum reliquis”

Psalmis¹³³**Segones vespres**

Capitulum “Justorum animes”

Himnus “Sanctorum meritis”¹³⁴**Magnificat**

Antiphona “Gaudent in celis”

Oratio “Infirmitatem nostram”

Commemoratio Sancte Agnetis

Antiphona “Beata Agnes”

Versus “Specie tua”

Oratio “Omnipotens sempiterne Deus qui infirma mundi eligis”

Benedicamus¹³⁵**Completes**

Himnus “Te lucis ante terminum”

Te - lu - cis an - te ter - mi - num re - rum cre - a - tor pos - ci - mus

ut so - li - ta cle - men - tia sis pra - e sul ad cus - to - di - am.

¹³² Entonat pels oficiants o els bordoners.

¹³³ Del comú de la major part dels sants. Festa dúplex maius.

¹³⁴ Es cantava en el to de les primeres vespres.

¹³⁵ Dit pels nens.

2.2. Sant Tomàs, 28 de gener¹³⁶

Communis unius martyris
 Lectiones secundi e tertii nocturni
 Orationem
 Antiphona “Regem martyrum dominum”¹³⁷

“Te Deum laudamus”¹⁴³

“Te dominum confitemur”

Laudes i hores

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis”¹⁴⁴

Psalmus “Dominus regnavit cum reliquis de laudibus”

Capitulum “Beatus vir qui suffert tentationem”

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”

Mar - tir Dei qui u - ni - cum _____ pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus _____ vic - tor fru - ens ce les - ti - bus.

“Benedictus”

Antiphona “Qui odit animam suam”

Oratio “Deus pro cuius ecclesia gloriosus pontifex Thomas”

Commemorations de nativitate et aliis octavis

“Benedicamus”¹⁴⁵

Prima

Responsorium “Christe fili dei viui”¹⁴⁶

Versus “Qui natus es de Maria virgine”¹⁴⁷

¹⁴³ Començat per l’orgue i repost pel cor.

¹⁴⁴ Del comú d’un màrtir.

¹⁴⁵ Dit pels nens.

¹⁴⁶ Dit per dos nens davant el faristol el primer diumenge d’advent.

¹⁴⁷ Dit per dos nens per tot l’any i si era doble ho deien els oficiants.

Terça

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”

Mar - tir Dei qui u - ni - cum___ pa - tris se - quen - do fi - li - um
vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus___ vic - tor fru - ens ce les - ti - bus.

Capitulum “Beatus vir qui suffert tentationem”

Responsorium breve

“Gloria et honore”¹⁴⁸Versus “Qui natus es de Maria virgine”¹⁴⁹“Benedicamus”¹⁵⁰**Sexta**“Benedicamus”¹⁵¹Himnus núm. 4 “Rector potens verax Deus”¹⁵²

Rec - tor po - tens ve - rax De - us Rec - tor po - tens ve - rax De - us
splen - do - re ma - ne ins - tru - is et ig - ni - bus me - ri - di_____ em.

Capitulum “Cibavit illum”

Reponsorium breve “Posuisti domine”¹⁵³

¹⁴⁸ L’oficiant major els deia a la càtedra, a totes les hores, menys a les dobles. Els xantres entonaven la terça amb bordons de Pau davant el faristol. També es deia a la prima i a les dobles pels mateixos dos oficiants. Els nens ho deien al faristol a les semidobles i a les ferials.

¹⁴⁹ Dit per dos nens per tot l’any i si era doble ho deien els oficiants.

¹⁵⁰ Dit pels nens.

¹⁵¹ Dit pels nens.

¹⁵² En el to de les laudes.

¹⁵³ Tal com apareixia al *Libro responsorium brevium*.

Nona

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”

Mar - tir Dei qui u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um
 vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus vic - tor fru - ens ce les - ti - bus.

Capitulum “Justus cor suum tradidit”

Reponsorium breve “Magna et gloria eius”¹⁵⁴Antiphona¹⁵⁵“Benedicamus”¹⁵⁶

Missa maiorem

Introitus “Gaudeamus omnes in domino”

“Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus” i “Agnus dominicales”

Oratio “Deus pro cuius ecclesia”

Commemorations de Nativitate, de Sancti Stephano, Joanne et innocentibus¹⁵⁷

Epistola “Omnis pontifex ex hominibus assumptus”

Graduale “Ecce sacerdos magnus”¹⁵⁸Alleluia “Ego sum pastor bonus”¹⁵⁹Evangelium “Jesus phariseis, ego sum pastor bonus”¹⁶⁰

“Credo”

Offertorium “Posuisti domine”¹⁶¹

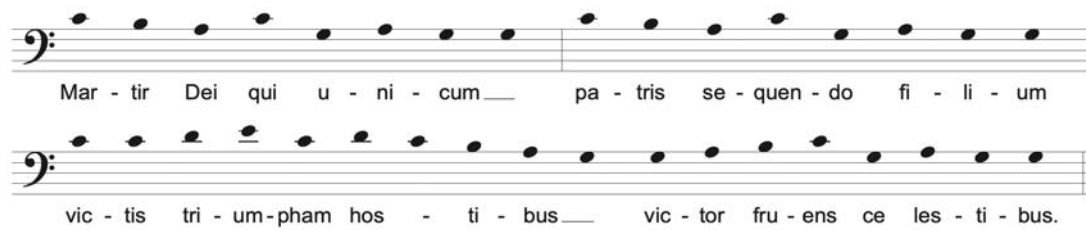
Prefatio de Nativitate

Communio “Ego sum pastor bonus”

“Ite missa est”¹⁶²¹⁵⁴ Tal com estava al *Libro responsorium*.¹⁵⁵ Sempre es deia per l’oficiant major sol. No especifica quina.¹⁵⁶ Sempre es deia per l’oficiant major sol.¹⁵⁷ Com al Missal.¹⁵⁸ Era acompanyat amb orgue i entonat per un canonge dels dos cors a la truna (trona), a les festes dobles, semidobles, dominicals i als aniversaris solemnes.¹⁵⁹ Dit per un canonge de qualsevol cor.¹⁶⁰ Dit sempre a la truna, a les festes ferials i els aniversaris ordinaris, de manera solemne.¹⁶¹ S’entonava amb acompanyament d’orgue.¹⁶² S’entonava com el primer kyrie.

Nona

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”

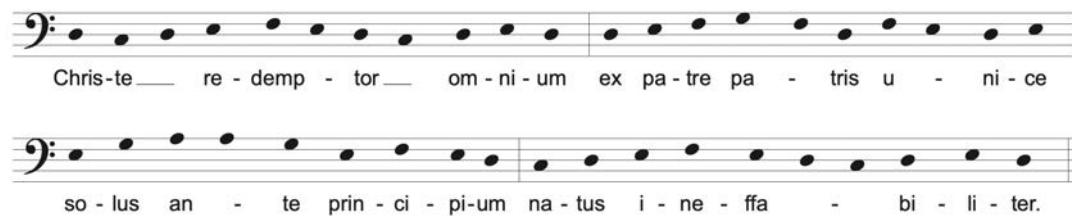
Mar - tir Dei qui u - ni - cum___ pa - tris se - quen - do fi - li - um
 vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus___ vic - tor fru - ens ce les - ti - bus.

Segones vespres¹⁶³

Antiphona “Tecum principum cum reliquis”

Antiphonis et psalmis de Nativitate

Capitulum “Fratres, quanto tempore heres parvulus est”

Himnus núm. 9 “Christe redemptor omnium”¹⁶⁴

Chris-te___ re - demp - tor___ om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
 so - lus an - te prin - ci - pi - um na - tus i - ne - ffa - bi - li - ter.

Versus “Verbum caro factum est”

“Alleluia”

“Magnificat”

Antiphona “Dum medium silentium”

Oratio “Deus pro cuius ecclesia”

Commemoratio Sancti Thome

Antiphona “Qui vult venire post me”

Versus “Justus ut palma florebit”

Antiphona “Hodie Christus natus est”

Versus “Notum fecit dominus”

Oratio “Concede deinde de sancto Stephano”

Antiphona “Sepelierunt Stephanum”

Versus “Stephanus vidit”

Oratio “Da nobis quesumus domine”

Psalmus “de Sancto Joanne”

Antiphona “Exiit sermo”

¹⁶³ Es feien quan la festa de Sant Tomàs no coincidia en diumenge.

¹⁶⁴ En el to de les vespres de Nadal, és a dir, l'himne núm. 9.

Versus “Valde honorandus est”
 Oratio “Ultimo de sanctis innocentibus”
 Antiphona “Innocentes”
 Versus “Sub throno Dei”
 Oratio “Deus cuius hodierna die”

Completos¹⁶⁵

Himnus¹⁶⁶

“In manus tuas”¹⁶⁷

3.3. Sant Josep, 19 de març¹⁶⁸

Matines

“Omnia”
 “Usque”
 Lectiones de communi confessiones non pontificis¹⁶⁹

Primer nocturn

Lectiones “Beatus vir qui inventus est”¹⁷⁰
 Responsoria¹⁷¹

Segon nocturn

Lectiones proprias “De Sermone Sancti Bernardi Abbathis”
 “Qui est qualis homo fuerit betus Joseph”

Tercer nocturn

Homilia in evangelium “Cum esse desponsata mater Jesu”¹⁷²
 Lectio nona¹⁷³

¹⁶⁵ Com el dia dels Sants Innocents.

¹⁶⁶ Com el dia de Nadal.

¹⁶⁷ Dit a la càtedra per l’oficiant major.

¹⁶⁸ ACG, *Consueta*, 1655, f. 232^v.

¹⁶⁹ Com a la festa doble

¹⁷⁰ Del mateix comú.

¹⁷¹ Responsori del comú.

¹⁷² Com a la vigília de Nadal.

¹⁷³ Es deia en funció del dia que era, si se celebrava a la Quaresma.

“Cum esset desponsata mater Jesu”¹⁷⁴
 “Te Deum”

Laudes i hores

Omnia de dicto communi

Després de la terça¹⁷⁵

“Missa de Sancto Joseph”
 Introitus “Justus ut palma florebit”
 “Kyrie Pater cuncta”
 “Gloria medianorum”
 Oratio “Sanctissime genitricis tue sponsi”
 Epistola “Dilectus Deo”
 Graduale “Domine prevenisti eum”¹⁷⁶
 Tractus “Beatus vir”
 Versus “Tantum more solito”
 Evangelium “Cum esset desponsata mater Jesu Maria Joseph”
 Offertorium “Veritas mea”¹⁷⁷
 “Sanctus” i “Agnus dominicales”
 Communio “Joseph fili David”
 “Ite missa est”¹⁷⁸

Vespres

Antiphona “Domina quinque talenta, cum reliquis de dicto communi”
 Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis”
 Capitulum “Fit de sancto Joachimo confessore”
 Capitulum “Beatus vir qui inventus et sine macula”

¹⁷⁴ Homilia de l’evangeli. Es feia com a la vigília de Nadal.

¹⁷⁵ Si se celebrava durant la Quaresma, es deia la missa per l’ocasió, sense commemoració de la festa, quan era festa de precepte i després de la nona en lloc de la missa conventual, es feia el sermó.

¹⁷⁶ Dit amb orgue.

¹⁷⁷ Cantat amb acompanyament d’orgue.

¹⁷⁸ Com el primer kyrie “Pater cuncta”

Himnus “Iste confessor”¹⁷⁹

Is - te ___ con - se - sor do - mi - ni sa - cra - tus ___ fes - ta plebs cu - ius

ce - le - brat per or - bem ho - di - e le - tus me - ru - it se - cre - ta ___

s - can - de - re ___ co - e - li.

“Magnificat”¹⁸⁰

Versus “Potens in terra erit semen eius”

“Magnificat”

Antiphona “Laudemus virum gloriosum”

Antiphona “Hic vir despiciens mundum”

Versus “Justum deduxit dominus”

Oratio “Sanctissime genitricis tue sponsi”

Himni¹⁸¹Antiphonae¹⁸²

“Benedictus”

“Magnificat”

3.4. Sant Joan, 27 maig¹⁸³

Omnia

Propria

¹⁷⁹ Entonat per dos confessors (sacerdot que administra el sagrament de la penitència) mirant el llibre dels himnes i cantat amb orgue.

¹⁸⁰ Es feia de la mateixa manera que l’himne.

¹⁸¹ No especifica quins.

¹⁸² No especifica quines.

¹⁸³ ACG, *Consueta*, 1655, f. 242^r.

Vespres i matines

Himne núm. 57 “Deus tuorum militum”

Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___

lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Laudes, prima i terça

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”

Mar - tir Dei qui u - ni - cum___ pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus___ vic - tor fru - ens ce les - ti - bus.

Completes

Himnus núm. 8

- - - - -

- - - - -

Sexta i nona

Himnus núm. 7 “Unc sancte nobis spiritus”

Unc sanc - te no - bis___ spi - ri - tus u - num pa tri - cum fi - li - o

dig - na - re promp - tus___ in - ge - ri nos - tro re - fu - sus___ pec - to - ri -

Prima lectio

Secunda et tertia lectio

“Joannes etruscus”¹⁸⁴
 Secundum responsorium “Domine prevenisti eum”
 “Te Deum”¹⁸⁵
 Oratio “Deus qui nos”
 Missa matutinalis¹⁸⁶
 Himni¹⁸⁷

3.5. Sant Feliu, 1 d’agost¹⁸⁸

Vespres

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”¹⁸⁹
 Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis”
 Psalmus “Laudate dominum omnes gentes”
 Capitulum “Beatus vir qui suffert tentationem”

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”¹⁹⁰

De - us tu - o - rum mi - li - tum
 sors et co - ro - nam pre - mi - um lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris
 ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Versus “Gloria et honore”
 “Magnificat”
 Antiphona “Iste sanctus”
 Oratio “Presta quesumus omnipotens Deus”
 Commemoratio de octava Sancti Jacobi
 Antiphona “Misit herodes rex”
 Versus “In omnem terram”
 Oratio “Esto domine”
 “Benedicamus”¹⁹¹

¹⁸⁴ Si se celebrava després de la Pentecosta.

¹⁸⁵ En algunes ocasions no es feia.

¹⁸⁶ De la festa.

¹⁸⁷ Del comú d’un màrtir si coincidia en temps de pasqua, tal com estava al quadern d’himnes.

¹⁸⁸ ACG, *Consueta*, 1655, f. 266^v-267^v.

¹⁸⁹ Del comú d’un màrtir.

¹⁹⁰ Cantat amb orgue amb la melodia de l’himne núm. 9 “Christe redemptor omnium”.

¹⁹¹ Dit pels oficiants i respost amb orgue.

Completes

Himnus núm. 9 “Christe redemptor omnium”¹⁹²

Chris-te re - demp - tor om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
so - lus an - te prin - ci - pi - um na - tus i - ne - ffa - bi - li - ter.

“Nunc dimittis”

Matines

Antiphona “Regem martyrum dominum: Venite adoremus”¹⁹³

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”¹⁹⁴

Deus tu - o - rum mi - li - tum sors et co - ro - na pre - mi - um
lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Primer nocturn

Antiphona “In lege domini, cum reliquis antiphonis, psalmis, versiculis et reponsoriis”¹⁹⁵

Lectiones “Fratres debitores sumus”

Segon nocturn

Lectiones “Triumphalis beati martyris Felicis”

Tercer nocturn

“Homilia in evangelium”

“Jesus turbis, si quis venit ad me et non odit patrem suum”

Lectio nona “de Sanct Machabeis”

“Te Deum”¹⁹⁶

¹⁹² Amb acompanyament d’orgue.

¹⁹³ Antífona d’invitori. Estava a l’oficiari i al *Libro invitatorium*.

¹⁹⁴ Cantat amb acompanyament d’orgue amb la melodia de l’himne núm. 10 “Christe redemptor omnium”.

¹⁹⁵ Del comú d’un màrtir.

¹⁹⁶ Amb acompanyament d’orgue.

Laudes et per hores

Antiphona “Qui me confessus fuerit cum reliquis de laudibus”¹⁹⁷

Psalmus “Dominus regnauit, cum reliquis”

Capitulum “Beatus vir qui suffert tentationem”

Himnus núm. 58 “Martyr Dei qui unicum”¹⁹⁸

Mar - tir De - i qui u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus. vic - tor fru - ens ce - les - ti - bus.

Versus “Justus ut palma florebit”

“Benedictus”

Antiphona “Qui odit anim tuam”

Benedictus¹⁹⁹

Oratio “Presta quesumus omnipotens Deus”

Commemoratio de Sancti Jacobi

Antiphona “Qui odit animam suam”

“Benedictus”²⁰⁰

Antiphona “Visitant nos”

Versus “Anuntiauerunt”

Oratio “Esto domine”

Antiphona “Vestri capilli caoitis”

Versus “Exultabunt sancti in gloria”

Oratio “Fraterna nos domine”

“Benedicamus”²⁰¹

Missa de Sancto Felice²⁰²

Epistola²⁰³

Evangelium²⁰⁴

Introitus “In virtute tua, cum reliquis”²⁰⁵

¹⁹⁷ Del comú d’un màrtir.

¹⁹⁸ Cantat amb orgue com l’himne núm. 53. Es feia així també a la prima i a la terça, però sense orgue.

¹⁹⁹ Amb acompanyament d’orgue.

²⁰⁰ Amb acompanyament d’orgue.

²⁰¹ Dit pels alfullers i respost per l’orgue.

²⁰² Dita pel sagristà segon o un altre canonge, així com per dos xantres i dos oficials ordinaris.

²⁰³ Dit per l’hebdomadari.

²⁰⁴ Dit pels canonges o els seus substituïts.

²⁰⁵ Com estava al Missal.

“Kyrie Pater cuncta”
 “Gloria” del mi²⁰⁶

Prima

Oratio de Sancto Felice
 2a octava de Sancti Jacobi
 De Sancti Machabeis
 Credo dominicales, Prefatio de apostolis, Sanctus et Agnus dominicales
 Ite missa est “Pater cuncta”

Terça

Himnus “Legem pone”²⁰⁷
 Responsorium breve²⁰⁸

Sexta

Himnus núm. 34 “Aurora lucis rutilat”

Au - ro - ra lu - cis ru - ti - lat coe - lum lau - di - bus in - to - nat

mun - dus ex - ul - tans iu - bi - lat ge - mens in - fer - mus u - lu lat.

Nona

Himnus núm. 34 “Aurora lucis rutilat”

Au - ro - ra lu - cis ru - ti - lat coe - lum lau - di - bus in - to - nat

mun - dus ex - ul - tans iu - bi - lat ge - mens in - fer - mus u - lu lat.

Responsorium “Iste sanctus”²⁰⁹
 Versus “Gloria patri”²¹⁰

²⁰⁶ Conduit pel xantre segon.

²⁰⁷ Entonat per dos xantres davant el faristol amb bordons de Pau.

²⁰⁸ Dit pels oficiants en to major davant el faristol.

²⁰⁹ Com estava al *Libro processioni*, f. 122.

²¹⁰ Del responsori “Iste sanctus”.

Antiphona “Iste sanctus”²¹¹
 Versus “Gloria et honore”
 Oratio “Presta quesumus omnipotens Deus”
 “Benedicamus domino plane”
 Missa
 Introitus “In virtute sua”
 Missa²¹²
 “Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus” i “Ite missa est”²¹³
 “Credo maior”
 “Vertit se”
 Offertorium
 “Prefatio de apostolis”
 “Commemortio de octava Sancti Jacobi”
 Responsorium “Sancta et immaculata virginitas”²¹⁴
 Versus “Gloria patri”²¹⁵
 “Gloria patri”

Nona

“Deus in adiutorium”²¹⁶

Vespres

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”
 Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis”
 “Credidi”
 Capitulum “Beatus vir qui suffert tentationem”
 Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”²¹⁷

Versus “Justus ut palma florebit”
 “Magnificat”
 Antiphona “Qui vult venire post me”
 Oratio
 “Commemoratio de Sancti Petri”

²¹¹ Es repetia fin al cor de Sant Feliu, que era on estava l’hebdomadari o el que celebrava la missa.

²¹² Cantada per tota la capella de cantors a dos cors, per cinc o sis veus, el mestre de capella i amb acompanyament d’orgue per part de l’organista de la Seu.

²¹³ Dit pel cor amb orgue “de Angelis”.

²¹⁴ Entonat pels xantres.

²¹⁵ Del responsori “Sancta et immaculata virginitas”. Es repetia si era necessari.

²¹⁶ Es deia en veu alta.

²¹⁷ Cantat amb orgue amb la melodia de l’himne núm. 9 “Christe redemptor omnium”.

Antiphona “Tu es pastor ovium”
 Versus “Tu es Petrus”
 Oratio deus qui beatum petrum apostolorum
 Sant Pauli
 Antiphona “Sancte Paula Apostole”
 Versus “Tu es vas electionis Sancte Paule Apostole”
 Oratio Deus qui multitudinem Gentium
 Sancti jacobi
 Antiphona “O Beatum Apostolum”
 Versus “Anunciauerunt”
 Oratio “Esto domine”
 Sancto papa et martyre
 Antiphona “Iste sanctus”
 Versus “Gloria et honore”
 Oratio Deus qui nos beati Stephani
 “Benedicamus”²¹⁸

Completos

Himnus núm. 9 “Christe redemptor omnium”²¹⁹

Chris-te re - demp - tor om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
 so - lus an - te prin - ci - pi - um na - tus i - ne - ffa - bi - li - ter.

“Nunc dimittis”

3.6. Corpus Christi²²⁰

Vespres

“Tantum ergo sacramentum”²²¹
 Versus “Genitori genitoque”
 Versus “Panem celi dedit eis”
 “Alleluia”²²²
 Responsorium “Panem angelorum manducavit homo”

²¹⁸ Dit pels alfullers i respost per l’orgue.

²¹⁹ Amb acompanyament d’orgue.

²²⁰ ACG, *Consueta*, 1655, 151^r-154^v.

²²¹ Últim vers del Pange lingua.

²²² Es cantava complert.

“Alleuia”

Deus qui nobis sub Sacramento mirabili

Qui viuis et regnes Deus

Antiphona “Sacerdos in eternum, cum reliquis”

Psalmus “Dixit dominus”

Psalmus “Confitebor tibi domine”

“Credidi”

Psalmus “Beati omnes”

“Lauda Hyerusalem”

“Sciendum est quod”

Segones vespres

Psalmus 1 “Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum”

Psalmus 3 “Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me”

Psalmus 5 “Verba mea auribus percipe, Domine”

“Magnificat”²²³

Capitulum “Fratres ego enim accepi a domino”

Himnus núm. 39 “Pange lingua gloriosi”²²⁴

Pan - ge li - gua glo - rio - si _____ cor - po - ris _____ mis - te - ri - um

san - gui - nis que pre - ti - o - si quem in mun - di pre - ti - um _____

fruc - tus ven - tris ge - ne - ro - si rex ef - fu - dit gen - ti - um. _____

Versus “Panem de celo praestitisti eis”

“Alleluia”²²⁵

“Magnificat”

Antiphona “O quam suavis est domine”

“Magnificat”²²⁶

Oratio Deus qui nobis sub Sacramento mirabili

“Benedicamus triumphatur”²²⁷

Responsorium “Accepit Jesus”

²²³ A dos cors, de manera solemne per tota la capella de cantors, igual que es feia el dia de Nadal.

²²⁴ Començat i acompanyat amb orgue.

²²⁵ Elevat a una 3a.

²²⁶ Cantat per tota la capella de cantors.

²²⁷ Entonat pels alfullers i respost per l'orgue.

Versus²²⁸

“Benedicamus triumphatur”²²⁹

Terça

Himnus²³⁰

Gloria tibi domine, qui natus es de virgine

Completes

Psalmus “Cum invocarem”²³¹

Himnus

Nunc dimittis

Primus tractus

Antiphona “Christum regem adoremus dominantem gentibus”²³²

Himnus núm. 40 “Sacris solemniis”²³³

Sa - cris so - lem - niis iunc - ta sint gau - dia et ex pre - cor - diis so - nent pre
co - nia re - ce - dant ve - te - ra no - va sint om - nia cor da vo - ces et o - pe - ra.

Primer nocturn

Antiphona “Fructum salutiferum, cum reliquis”

Psalmis²³⁴

Versus nocturn²³⁵

Lectionis primi nocturni

Epistola prima “Beati Pauli Apostoli ad corintios”

“Conventibus ergo vobis in unum”

Prima et secunda lectiones

Primum responsorium²³⁶

²²⁸ Dit per dos canonges davant el faristol. Hi ha una indicació lateral que diu que no es fa.

²²⁹ Entonat pels alfullers i respost per l’orgue.

²³⁰ Entonat en el to de “Veni creator spiritus”, com el dia de la Pentecosta. Com a últim vers es deia “Gloria tibi domine, qui natus es de virgine” a tots els himnes, durant tota l’octava, excepte l’himne “Verbum supernum prodiens” que s’acompanyava amb orgue. Es feia de manera similar amb “Nunc dimittis”.

²³¹ Entonat pel sostsxantre com el dia de Nadal.

²³² Antífona d’invitori continguda a l’oficiari i al *Libro invitatorium*. Dit per dotze canonges i dos oficiants.

²³³ En el mateix to que l’himne núm. 40 “Sacris solemniis”. S’acompanyava amb orgue.

²³⁴ S’entonaven tal i com estaven al brevari.

²³⁵ Es faran a la 3a, com a les matines de Nadal.

²³⁶ Dit pels dos canonges antics o dignitats que digueren l’invitori.

Secundum responsorium²³⁷
 “In verbo ad vescendum”
 Tertium responsorium²³⁸
 Quartum responsorium²³⁹
 Lectiones secundi
 “Te Deum”

Tercer nocturn

Novem lectionem
 “Te Deum”²⁴⁰

Laudes i hores

Antiphona “Sapientia edificavit, cum reliquis”
 Psalmus “Dominus regnavit”, cum reliquis de dominica
 Capitulum “Fratres ego enim accepi a domino”
 Himnus núm. 41 “Verbum supernum prodiens”²⁴¹

Ver-bum su-per-num pro-di-ens nec pa-tris lin-quens dex-te-ram
 ad o-pus su-um e-xi-ens ve-nit ad vi-tae ves-pe-ram.

Versus “Posuit fines tuos pacem”
 “Alleluia”²⁴²
 “Benedictus”
 Antiphona “Ego sum panis vivus”
 “Benedictus”²⁴³
 Oratio “Deus qui nobis”
 “Benedicamus triumphatur”²⁴⁴
 Responsorium “Homo quidam fecit”²⁴⁵

²³⁷ Dit per nens.

²³⁸ Dit per dos beneficiats del cor major.

²³⁹ “I els altres responsoris”, a part de l’octava que la deien els oficiants al poste; també deien l’antífona d’invitatori.

²⁴⁰ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

²⁴¹ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

²⁴² Es deia com era de costum, però no elevat a la 3a.

²⁴³ Amb acompanyament d’orgue.

²⁴⁴ Dit pels alfullers i repost per l’orgue.

²⁴⁵ Entonat pels xantres.

Versus “Predicti”
 Responsorii²⁴⁶
 “Deus qui nobis”
 “Benedicamus”²⁴⁷
 “Tantum ergo sacramentum”
 Versus “Genitore genitoque”
 “Unusquisque”

Prima

Pater noster, Ave Maria, Credo
 “Deus in adiutorium”
 Himnus núm. 6 “Iam lucis orto sidere”²⁴⁸

I - am lu - cis or - to si - de - re De - um pre ce - mur sup - pli - ces

ut in - di - ur - nis ac - ti - bus nos ser - vet a no - cen - ti - bus.

Antiphona “O sapientia”²⁴⁹
 Responsorium breve “Christe fili Dei vini”
 Versus “Qui natus es de Maria virgine”²⁵⁰

Terça

Himnus²⁵¹
 Capitulum “Fratres ego enim accepi”
 Responsorium breve “Panem celi dedit eis”
 “Alleluia”
 Versus “Cibavit illos ex adipe frumenti”
 Oratio Deus qui nobis
 “Benedicamus”²⁵²

²⁴⁶ Dit a l’altar per dos canonges convidats pel segon xantre.

²⁴⁷ Dit pels alfullers i repost per l’orgue.

²⁴⁸ En el to de “Veni creator spiritus”. Entonat per dos xantres davant el faristol, amb bordons de Pau.

²⁴⁹ Dit per l’oficiant major a la càtedra.

²⁵⁰ Dit sense “Alleluia”.

²⁵¹ En el to de “Veni creator spiritus”. Entonat per dos xantres amb bordons de Pau davant el faristol.

²⁵² Dit per nens.

SextaHimnus núm. 4 “Rector poter verax Deus”²⁵³

Rec - - - tor po - - - tens ve - - - rax De - us.

De - - - - us tu - o - rum mi - li - tum. _____

Capitulum “Quotiescunque manducabitis”

Responsorium breve “Cibavit illos ex adipe frumenti”

“Alleluia, alleluia”²⁵⁴

Versus “Educas panem de terra”

“Alleluia”

Oratio Deus qui nobis

Missa maior²⁵⁵

Introitus “Cibavit illos”

“Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus” i “Agnus”²⁵⁶

“Kyrie virginitatis” o “de Beata Maria

“Gloria maior”

Oratio Deus qui nobis

Epistola “Fratres ego enim accepi a domino”²⁵⁷Graduale “Oculi omnium”²⁵⁸

“Alleulia corona aurea”

Sequentia “Lauda Sion salvatorem”²⁵⁹Evangelium “Caro mea vere est cibus”²⁶⁰

“Credo maior”

Offertorium “Sacerdotes”²⁶¹

²⁵³ Lletra de l’himne núm. 4 “Rector potens verax Deus”, però amb una altra melodia. Entonat pel xantre segon a la càtedra.

²⁵⁴ Dit per l’oficiant major a la càtedra.

²⁵⁵ Era entonat per deu oficiants amb molts bordons. Entre aquests hi havia dos xantres i dos oficiants ordinaris.

²⁵⁶ Cantat per tota la capella de cantors a dos cors amb orgue. Hi havia d’haver ministrils de la fundació d’Antic Vidal, presbiteri i beneficiat de la Seu.

²⁵⁷ Dit a la truna.

²⁵⁸ Cantat amb acompanyament d’orgue.

²⁵⁹ Alternant amb orgue de manera solemne, davant el faristol.

²⁶⁰ Dit per cinc canonges de qualsevol cor.

²⁶¹ Cantat amb acompanyament d’orgue.

Prefatio de Nativitate “Quia per incarnate”²⁶²
 “Sanctus de maioribus”
 “Agnus dominicales”
 Communio “Quoties cunque”
 “Ite missa est”²⁶³
 Kyrie

Nona

Himnus²⁶⁴
 Capitulum “Quinque manducuerit”
 Responsorium breve “Educas panem de terra”
 “Alleluia, alleluia”²⁶⁵
 Versus “Qui posuit fines tuos pacem”
 “Alleluia”
 Oratio Deus qui nobis
 “Benedicamus”²⁶⁶
 Pater noster
 Dominus det nobis suam pacem
 Salve regina
 Oratio
 Himnus “Pange lingua gloriossi”
 Versus “Panem celi dedit eis”
 “Alleluia”
 Oratio “Deus qui nobis sub sacramento”
 “Benedicamus domino plane”
 “Santissimum Sacramento”²⁶⁷
 “Tantum ergo”
 “Genitori genitoque” i “Unusquisque”²⁶⁸

Vespres²⁶⁹

“Tantum ergo sacramentum”²⁷⁰
 Versus “Genitori genitoque”

²⁶² Dit durant tota l’octava.

²⁶³ Com el primer kyrie.

²⁶⁴ Entonat pel mateix sotsxantre que ho havia fet a la sexta.

²⁶⁵ Dit per l’oficiant major a la càtedra.

²⁶⁶ Dit pels oficiants i “els altres”.

²⁶⁷ Entonat i cantat pel cor.

²⁶⁸ Es deia si era necessari.

²⁶⁹ Es deia tot com a les primeres vespres, excepte l’antífona i el Magnificat. O sacrum convivium, el salms i el Magnificat havia de ser cantat pels cantors, com a les primeres vespres.

²⁷⁰ Últim vers del Pange lingua.

Versus “Panem celi dedit eis”
 “Alleluia”²⁷¹
 Responsorium “Panem angelorum manducavit homo”
 “Alleuia”
 Antiphona “Sacerdos in eternum, cum reliquis”
 Psalmus “Dixit dominus”
 Psalmus “Confitebor tibi domine”
 “Credidi”
 Psalmus “Beati omnes”
 “Lauda Hyerusalem”
 “Sciendum est quod”
 Psalmus “O sacrum convivium” i “Magnificat”²⁷²
 “Benedicamus triumphatur”²⁷³
 “Responsorium et reliqua”²⁷⁴

Completes²⁷⁵

Primus tractus

Antiphona d’invitatori “Christum regem adoremus dominantem gentibus”²⁷⁶
 Himnus núm. 40 “Sacris solemniis”²⁷⁷

Sa - cris so - lem - niis iunc - ta sint gau - dia et ex pre - cor - diis so - nent pre
 co - nia re - ce - dant ve - te - ra no - va sint om - nia cor da vo - ces et o - pe - ra.

“Evangelium”
 “Santissimum sacramentum”²⁷⁸
 “Sacris solemnyis”²⁷⁹
 Versus “Panem celi dedit eis”²⁸⁰

²⁷¹ Es cantava complert.

²⁷² Cantat com a les primeres vespres.

²⁷³ Cantat pels alfullers i respost per l’orgue.

²⁷⁴ Cantat com a les primeres vespres.

²⁷⁵ Es deia igual que a les primeres completes.

²⁷⁶ Antífona d’invitatori. Estava a l’oficiari i al *Libro invitatorium*. Dit per dotze canonges i dos oficiants.

²⁷⁷ En el mateix to que l’himne núm. 40. S’acompanyava d’orgue.

²⁷⁸ A càrrec de quatre beneficiats. Dit pel bisbe davant l’altar de Sant Feliu.

²⁷⁹ Entonat pels xantres, davant el faristol amb capes i bordons. Es cantava durant la processó alternant la capella de cantors, els joglars i l’orgue.

²⁸⁰ Respost per tota la capella de cantors.

“Alleuia”
 “Panem angelorum manducauit homo”
 “Alleluia”
 Oratio “Deus qui nobis sub Sacramento mirabili”
 Himnus núm. 40 “Sacris solemniis”²⁸¹

Sa - cris so - lem - niis__ iunc - ta sint gau - dia__ et ex pre - cor - diis__ so - nent pre
 co - nia__ re - ce - dant ve - te - ra no - va sint om - nia cor da vo - ces et o - pe - ra.

Responsorium
 Motectum²⁸²
 Versus “Cibauit illos ex adipe fumentis”²⁸³
 “Alleluia”²⁸⁴
 “Petra melle, saturavit eos”
 “Alleluia”
 “Fac nos quesumus domine divinitatis”
 Himnus núm. 40 “Sacris solemniis”²⁸⁵

Sa - cris so - lem - niis__ iunc - ta sint gau - dia__ et ex pre - cor - diis__ so - nent pre
 co - nia__ re - ce - dant ve - te - ra no - va sint om - nia cor da vo - ces et o - pe - ra.

“Te Deum laudamus”²⁸⁶
 “Panem celi dedit eis”
 “Alleluia”²⁸⁷
 “Panem angelorum manducauit homo”
 “Alleluia”

²⁸¹ En el “mode de dalt”.

²⁸² De festa de Corpus. Es cantava a dos cors, a la plaça del Call i la del Vi.

²⁸³ Dit pel bisbe.

²⁸⁴ Respost pels cantors.

²⁸⁵ En el “mode de dalt”, fins que el Sant Sacrament es trobava davant l’altar de la imatge de Beata Maria, al mercat del Capítol.

²⁸⁶ Entonat pels xantres i els oficiants, alternant versos com a dalt, fins que que el Sant Sacrament es trobava davant l’altar major.

²⁸⁷ Dit pel bisbe o l’oficiant i respost pels cantors.

Oratio deus qui nobis sub Sacramento mirabili
 “Benedicamus domine plane”
 “Deus qui nobis sub Sacramento mirabili”
 “Benedicamus domino plane”
 “Tantum ergo sacramentum”
 “Genitori genitoque”²⁸⁸

3.7. Assumpció de Maria, 15 agost²⁸⁹

Vespres

Antiphona “Assumpta est Maria in caelum, cum reliquis de laudibus”

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis de Beata Virgine”²⁹⁰

Capitulum “In omnibus requiem quaesiui”

Himnus núm. 45 “Ave Maria stella”²⁹¹

A - ve ma - ris s - te - lla Dei ma - ter al - ma
 at - que sem - per vir - go fe - lix coe - li por - ta.

Versus “Exaltata et sancta Dei genitrix”²⁹²

“Magnificat”

Antiphona “Virgo prudentissima”

Oratio “Famulorum tuorum quaesumus Domine”

“Benedicamus”²⁹³

²⁸⁸ Es deia si era necessari.

²⁸⁹ ACG, *Consueta*, 1655, f. 273^v-275^v.

²⁹⁰ Cantat de manera solemne per tota la capella de cantors a dos cors, aquell dia a la nit i altres festivitats especials com Nadal, Pasqua i Pentecostès.

²⁹¹ Cantat amb orgue de manera solemne.

²⁹² Elevat a la 3a.

²⁹³ Dit pels oficiants i respost per l'orgue.

Completes

Psalmus “Cum invocarem”²⁹⁴

Himnus núm. 46 “Te lucis ante terminum”²⁹⁵

Te - lu - cis an - te ter - mi - num re - rum cre - a - tor pos - ci - mus
ut - so - li - ta cle - men - ti - a sis pra - e ad - cus - to - diam.

Matines

Antiphona “Venite adoremus Regem regum cuius hodie ad aetherum Virgo Mater assumpta est caelum”²⁹⁶

Himnus: “Quem terra”²⁹⁷

Quem ter - ra pon - tus si - de - ra co - lunt a - do - ran prae - di - cat
tri - nam re - gen - tem ma - chi - nam cla - us - trum Ma - ri ae ba - iu - lat.

Primer nocturn

Antiphona “Exaltata est”²⁹⁸

“Te Deum”²⁹⁹

Laudes i hores

Antiphona: “Assumpta est Maria in caelum, cum reliquis”

Psalmus “Dominus regnavit” cum reliquis

Capitulum “In omnibus requiem quaesiui”

²⁹⁴ Elevat a la 3a.

²⁹⁵ Amb orgue i cantat igual que l’himne núm. 46 “Te lucis ante terminum” de les completes de Nadal i igual que “Nunc dimitis”.

²⁹⁶ Antífona d’invitatori cantada tal i com estava a l’oficiari i al *Libro invitoribus*.

²⁹⁷ Cantat amb orgue, igual que l’himne núm. 46 “Te lucis ante terminum”.

²⁹⁸ Cantada amb la resta d’antífones, salms, versicles nocturns (elevats a la 3a), lliçons i reponsoris (dits per canonges, dignitats, nens i beneficiats) de l’oficiari i del breviari. Es deia com el dia de Nadal.

²⁹⁹ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

Himnus “O gloriosa Domina”³⁰⁰

O glo - ri - o sa Do - mi - na ex - cel - sa su - per - si - de - ra
qui - te - cre - a - vit pro - vi - de lac - tas sa - cra - to u - be - re

Versus “Exaltata est sancta Dei genitrix”

“Benedictus”

Antiphona “Quae est ista”

“Benedictus”³⁰¹

Oratio “Famulorum tuorum”

Benedicamus³⁰²**Prima**³⁰³

Versus “Ad Christe qui natus es de Maria Virgine”

Missa matutinalis³⁰⁴**Terça**Himnum et psalmum “Legem pone”³⁰⁵

Capitulum “In omnibus requiem quesui”

Responsorium breve “Exaltata est”³⁰⁶Versus “Assumpta est Maria in caelum”³⁰⁷

Oratio “Famulorum tuorum”

“Benedicamus”³⁰⁸

³⁰⁰ Cantat amb acompanyament d’orgue, com l’himne núm. 46 “Te lucis ante terminum”, com a la prima i a la terça.

³⁰¹ Cantat amb acompanyament d’orgue.

³⁰² Dit per l’oficiant i respost per l’orgue.

³⁰³ Es deia tal i com estava a l’oficiari.

³⁰⁴ Es diu acabada ja la prima, pels cantors a la capella de Beata Maria.

³⁰⁵ Es deia al faristol.

³⁰⁶ Dit per dos oficiants davant el faristol.

³⁰⁷ Dit per dos oficiants davant el faristol.

³⁰⁸ Dit per dos nens vestits d’acòlits.

SextaHimnus núm. 34 “Aurora lucis rutilat”³⁰⁹

Au - ro - ra lu - cis ru - ti - lat coe - lum lau - di - bus in - to - nat
mun - dus ex - ul - tans iu - bi - lat ge - mens in - fer - mus u - lu lat.

Capitulum “Et sic in Sion”

Responsorium breve “Assumpta est Maria in caelum”

Versus “Maria Virgo Assumpta est aethernum thalamum”

Oratio “Famulorum tuorum”

“Benedicamus”³¹⁰Missa maiori³¹¹Primum Responsorium “Beata es Virgo Maria”³¹²Secundum Responsorium “Beata me dicent”³¹³Tertium Responsorium “Sancta et Immaculata”³¹⁴Antiphona “Hodie Maria Virgo”³¹⁵Introitus “Gaudeamus omnes in Domino, cum reliquis”³¹⁶Missa³¹⁷“Kyrie virginitatis, Gloria, Sanctus” et “Agnus de Sancta Maria, Credo maior: Ite missa est”³¹⁸

“Vertit se”

“Offertorium”

Sermo

³⁰⁹ També es deia a la nona.

³¹⁰ Era cantat pels nens.

³¹¹ Es deia després de la sexta.

³¹² Era entonat per dos beneficiats joves, davant la capella dels sants apòstols Pere i Pau.

³¹³ Era entonat per dos canonges ancians.

³¹⁴ Era entonat davant el crucifix. Els versos del tercer responsori estaven al *Libro Processionum*, f. 81, 83, 113 i 114.

³¹⁵ Era dirigida pels segons xantres. Es cantava a l'entrada del cor.

³¹⁶ Es cantava tal i com estava al missal.

³¹⁷ Es cantava a dos cors per tota la capella de cantors de manera solemne.

³¹⁸ S'entonava com el primer kyrie.

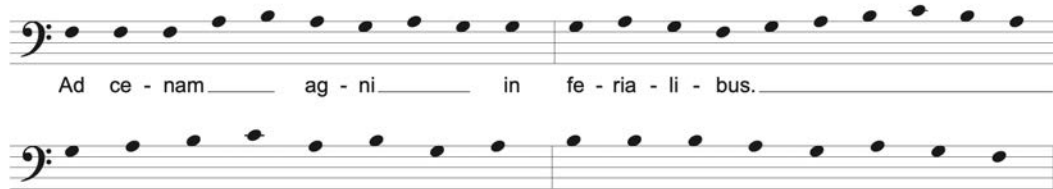
Vespres³¹⁹

Antiphona “Assumpta est Maria in caelum, cum reliquis de laudibus”

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis de Beata Virgine”³²⁰

Capitulum “In omnibus requiem quaesiui”

Himnus núm. 45 “Ave Maria stella”³²¹

Versus “Exaltata et sancta Dei genitrix”³²²

“Magnificat”

Antiphona “Virgo prudentissima”

“Benedicamus”³²³

Antiphona “Hodie Maria Virgo caelos ascendit”

“Magnificat”

Oratio “Deus qui nos baeti Hyacinthi”

Antiphona “Similabo eum”

Versus “Amauit”

“Benedicamus”³²⁴

Completos³²⁵

Psalmus “Cum invocarem”³²⁶

³¹⁹ Es feia igual que a les primeres vespres, exceptuant les antífonas i el Magnificat.

³²⁰ Cantat de manera solemne per tota la capella de cantors a dos cors, aquell dia a la nit i altres festivitats especials com Nadal, Pasqua i Pentecostès.

³²¹ Cantat amb orgue de manera solemne.

³²² Elevat a la 3a.

³²³ Dit pels oficiants i respost per l'orgue.

³²⁴ Era entonat pels oficiants i respost per l'orgue.

³²⁵ S'havia de fer com a les primeres completes.

³²⁶ S'elevava a la 3a.

Himnus núm. 46 “Te lucis ante terminum”³²⁷

Te - lu - cis an - te ter - mi - num re - rum cre - a tor pos - ci - mus
 ut - so - li - ta cle - men - ti - a sis pra - e ad - cus - to diam.

Psalmus “In exitu Israel Egipto”³²⁸Tria motecta³²⁹

Antiphona “Salva Regina”

3.8. Sant Narcís³³⁰**18 de març****Vespres**Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”³³¹

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis de dominica”

Psalmus “Laudate dominum omnes gentes”

Capitulum “Beatus vir, qui suffert”

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³³²

Deus tu - o - rum mi - li - tum sors et co - ro - na pre - mi - um
 lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Versus “Gloria et honore”

³²⁷ Es cantava amb acompanyament d'orgue igual que l'himne núm. 46 de les completes de Nadal i igual que “Nunc dimittis”.

³²⁸ Ja acabades les completes. En el 7è to dit del fa, mi, sol cantat per tota la capella de cantors, per l'orgue i els ministrils.

³²⁹ Els cantaven el mestre de capella i altres cantors. Es feia en processó a dos cors, en honor a la verge. El primer a la plaça de Sant Feliu, el segon a la plaça del Call i el tercer a la plaça del Vi.

³³⁰ ACG, *Consueta*, 1655, f. 230^r-232^r.

³³¹ Del comú d'un màrtir.

³³² S'havia d'entonar amb lletra de l'himne núm. 57 “Deus tuorum militum i melodia de l'himne núm. 9 “Christe redemptor omnium”.

“Magnificat”
 Antiphona “Iste sanctus”
 Oratio “Deus qui beatum Narcissum”
 Commemoratio de dominica
 “Benedicamus”³³³

Completos

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³³⁴

Deus tu - o - rum mi - li - tum ___ sors et co - ro - na pre - mi - um ___
 lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

“Nunc dimittis”³³⁵

Matines³³⁶

Himnus núm. 10 “Christe redemptor omnium”³³⁷

Chris te re demp - tor om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
 so - lus an - te - prin - ci - pi - um na - tus i - ne - ffa bi - li - ter.

Primer nocturn

Lectiones “De libro Josue”
 Responsoria³³⁸

Segon nocturn

Lectiones “Sanctissimus pater episcopus nostre Narcissus”
 Responsoria

³³³ Dit pels alfullers i respost per l’orgue.

³³⁴ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³³⁵ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³³⁶ Dit sempre del comú d’un màrtir i de festa doble.

³³⁷ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³³⁸ S’entonaven tal com i estaven al breviari i a l’oficiari.

Tercer nocturn

Lectiones propriae

Evangelium “Nisi granum frumenti cadens in terram”

Homilia Sancti Joannis Chrisostomi

Nona lectio

“Te Deum”³³⁹**Laudes i hores**Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis”³⁴⁰

Psalmus “Dominus regnavit, cum reliquis”

Capitulum “Beatus vir qui suffert”

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”³⁴¹

Mar - tir De - i qui u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus. vic - tor fru - ens ce - les - ti - bus.

“Benedictus”

Antiphona “Venerabilis pontifex Narcissus”³⁴²“Benedictus”³⁴³

Oratio “Deus qui beatum Narcissum”

“Benedicamus triumphatur”³⁴⁴

³³⁹ Amb acompanyament d’orgue.

³⁴⁰ Del comú d’un màrtir.

³⁴¹ S’havia d’entonar amb lletra de l’himne núm. 58 “Martir Dei qui unicum” i melodia de l’himne núm. 53 “Nunc sante nobis”.

³⁴² Antífona propia.

³⁴³ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³⁴⁴ Era entonat pels alfullers i respost per l’orgue.

Prima³⁴⁵ i terça³⁴⁶

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum

Mar - tir De - i qui u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus. vic - tor fru - ens ce - les - ti - bus.

Responsoria brevia³⁴⁷**Sexta i nona**

Himnus núm. 4 “Rector potens verax Deus”

Rec - tor po - tens ve - rax De - us qui tem pe - ras re - rum vi - ces

splen - do - re ma - ne ins - tru - is et ig - ni - bus me - ri - di - em.

Missa maiorem³⁴⁸Introitus “Statuit ei dominus”, Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus” i “Agnus”³⁴⁹

Kyrie et “Reliqua de Angelis”

“Credo maior”

“Tractus”³⁵⁰“Ite missa est, de Angelis”³⁵¹“Angelis reliqua omnia”³⁵²

³⁴⁵ Era entonada pels xantres davant el faristol. També pels alfullers o oficients tal i com constava al *Libro Responsorium brevium*.

³⁴⁶ La terça era entonada pels xantres davant el faristol, amb bordons de Pau.

³⁴⁷ Del *Libro responsorium brevium*, dit en to major pels alfullers o oficients, davant el faristol.

³⁴⁸ Hi havia vuit oficients amb capes i bordons.

³⁴⁹ Cantat pels cantors a dos cors.

³⁵⁰ Dit per quatre canonges.

³⁵¹ S’entonava tal i com estava al Missal.

³⁵² S’entonava tal i com estava al Missal.

Vespres

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”³⁵³

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis de dominica”

Psalmus “Laudate dominum omnes gentes”

Capitulum “Beatus vir, qui suffert”

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁵⁴

Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___

lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Versus “Gloria et honore”

“Magnificat”

Antiphona “Iste sanctus”

“Benedicamus”³⁵⁵

Psalmus “Credidi propter quod locutus sum”

Versus “Justus ut palma florebit”

“Magnificat”

Antiphona “Qui vult venire post me”

Oratio “Deus qui beatum Narcissum”

Commemoratio “de Sancto Joseph”

Antiphona “Similabo eum viro sapienti”

Versus “Amavit”

Oratio “Sanctissime genitricis tu sponsi”

Completetes³⁵⁶

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁵⁷

Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___

lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

³⁵³ Del comú d’un màrtir.

³⁵⁴ S’havia d’entonar amb lletra de l’himne núm. 57 “Deus tuorum militum i melodia de l’himne núm. 9 “Christe redemptor omnium”.

³⁵⁵ Dit pels alfullers i respost per l’orgue.

³⁵⁶ Es feia com a les primeres completetes.

³⁵⁷ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

“Nunc dimittis”

Himni³⁵⁸

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”

Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___

lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”³⁵⁹

Mar - tir De - i qui___ u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus___ vic - tor fru - ens ce - les - ti - bus.

Antiphona “Iste Sanctus”³⁶⁰

Versus “Gloria et honore”

Oratio “Presta quesumus omnipotens Deus”

Antiphona “Venerabilis pontifex Narcissus”

Versus “Justus ut palma florebit”³⁶¹

Responsorium³⁶²

Oratio “Deus qui Beatum Narcissum”

“Te Deum laudamus”³⁶³

“Te Dominum confitemur”

“Te eternum patrem”³⁶⁴

“Te Deum”³⁶⁵

³⁵⁸ No s’especifica quins.

³⁵⁹ Novament, amb lletra de l’himne núm. 57 “Deus tuorum militum” i de l’himne núm. 58 “Martir Dei qui unicum” amb melodia de l’himne núm. 53 “Nunc sancte nobis spiritus”.

³⁶⁰ Si era necessari es repetia fins a la imatge de Sant Narcís.

³⁶¹ Era respost per tota la capella de cantors.

³⁶² Era entonat per tota la capella de cantors.

³⁶³ Era entonat pel cor o l’orgue.

³⁶⁴ Era dit pels mestres de capella i els cantors.

³⁶⁵ Els joglars i els cantors l’entonaven alternant versicles.

Antiphona “Ave Regina celorum”³⁶⁶
 Versus “Dignare me laudare te virgo sacrata”
 Versus “Gloria et honore”
 Oratio “Deus qui Beatum Narcissum”
 “Benedicamus domino plane Deo gratias”
 “Motectum”³⁶⁷
 “Evangelium dominicae”
 Missa de Sant Narcís

Terça, sexta, nona

Missa de Sancto Narcisso³⁶⁸
 Commemoratio de dominica
 Officio de Sancto Narcisso

Vespres

Antiphona “Sancti tui domine floreunt cum reliquis”
 Capitulum “Stabunt iusti”
 Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁶⁹

De - us tu - o - rum mi - li - tum sors et co - ro - na pre - mi - um lau - des ca - nen - tes

mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis -

Versus “Sancti et iusti in domino gaudete”
 “Alleluia”
 “Magnificat”
 Antiphona “Lux perpetua lucebit”
 “Benedicamus”³⁷⁰

³⁶⁶ Els xantres i els oficients l’entonaven amb acompanyament d’orgue. Si era necessari es repetia fins que el bisbe o qui fes l’ofici arribés fins l’altar major.

³⁶⁷ Es cantava a la plaça del Vi en honor a Sant Narcís.

³⁶⁸ Dita de manera solemne.

³⁶⁹ S’havia d’entonar amb la melodia de l’himne núm. 31 “Ad cenam agni providi”.

³⁷⁰ Dit de manera solemne.

Completos

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁷¹

De - us tu - o - rum mi - li - tum — sors et co - ro - na pre - mi - um lau - des ca - nen - tes
mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis . -

“Nunc dimittis”³⁷²

Matines

Antiphona “Exultent in domino sancti, alleluia”³⁷³

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁷⁴

De - us tu - o - rum mi - li - tum.

“Antiphonae, psalmi, versus” i “responsoria secunda”³⁷⁵

Primer nocturn

Lectiones de tots els nocturns

“Tria responsoria”

“Alleluia”

Laudes i hores

Antiphona “Sancti tui domine florebut cum reliquis”

Psalmus “Dominus regnavit cum reliquis”

Capitulum “Stabunt iusti”

³⁷¹ S’havia d’entonar amb la melodia de l’himne núm. 31 “Ad cenam agni providi”.

³⁷² Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³⁷³ Antífona d’invitori. Es cantava tal i com estava a l’oficiari i al *Libro invitatorium*.

³⁷⁴ S’havia d’entonar amb la melodia de l’himne núm. 32 “Rex sempiternae domine rerum”.

³⁷⁵ Del tercer nocturn del comú del màrtir en temps pasqual.

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum, cum reliquis”³⁷⁶

Mar - tir De - i qui — u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus. — vic - tor fru - ens ce - les - ti - bus.

Versus “Pretiosa in conspectu domini”

“Alleluia”

“Benedictus”

Antiphona “Venerabilis pontifex Narcissus”³⁷⁷

“Alleluia”

Oratio propria

“Benedicamus”³⁷⁸**Terça**Himnus³⁷⁹Psalmus “Legem pone”³⁸⁰“Responsorium breve”³⁸¹**Sexta i nona**Himne núm. 4 “Rector potents verax Deus”³⁸²

Rec - - - tor po - - - tens ve - - - rax De - us.

Missa³⁸³

Introitus “Protexisti me Deus”

³⁷⁶Amb lletra de l'himne núm. 58 “Martir Dei qui unicum” i melodia de l'himne núm. 53 “Nunc sancte nobis spiritus”. Estava en el so de les vespres i en el mateix to es cantava la prima i la terça.

³⁷⁷ Antífona pròpia.

³⁷⁸ Cantat de manera solemne amb orgue.

³⁷⁹ No especifica quin. Era entonat pels xantres al faristol amb bordons de Pau.

³⁸⁰ Era entonat pels xantres al faristol amb bordons de Pau.

³⁸¹ Entonat al faristol “in sono maiori” pels alfullers.

³⁸² Amb melodia de l'himne núm. 34.

³⁸³ Hi havia vuit bordons.

“Alleluia, offertorio” i “Communio”³⁸⁴
 Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus” i “Ite missa est”

Prima

“Alleluia”³⁸⁵
 Evangelium “Nisi granum frumenti”³⁸⁶
 Prefatio de tempore

Vespres

Antiphona “Sancti tui domine floreant cum reliquis”
 Psalmus “Dixit dominus cum reliquis”
 Psalmus “Credidi propter quod locutus sum”
 Capitulum “Beatus vir, qui suffert tentationem”
 Hymnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁸⁷

The image shows two staves of musical notation in bass clef. The first staff contains the melody for the first line of the hymn: "Deus tu - o - rum mi - li - tum sors et co - ro - na pre - mi - um". The second staff contains the melody for the second line: "lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis." The notes are simple black dots on a five-line staff, with a bar line separating the two lines of text.

Versus “Pretiosa in conspectu domini”
 “Alleluia”
 “Magnificat”
 Antiphona “Sancti et iusti”
 Oratio propria
 “Benedicamus”³⁸⁸

³⁸⁴ Del comú d’un màrtir.

³⁸⁵ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³⁸⁶ Evangeli propi. Era dit per quatre canonges de qualsevol cor.

³⁸⁷ S’havia d’entonar amb la lletra de l’himne núm. 57 “Deus tuorum militum” i melodia de l’himne núm. 9 “Christe redemptor omnium”.

³⁸⁸ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

Completes

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁸⁹

Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___
 lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

“Nunc dimittis”³⁹⁰

Himni³⁹¹

“Antiphona” i “versiculi”³⁹²

Antiphona “Sancti Narcissi”³⁹³

“Alleluia”

29 d’octubre³⁹⁴

Vespres

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”³⁹⁵

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis”

Psalmus “Laudate dominum omnes gentes”

Capitulum “Beatus vir, qui suffert tentationem”

³⁸⁹ S’havia d’entonar en el to de les vespres i amb acompanyament d’orgue.

³⁹⁰ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³⁹¹ Entonats en so pasqual.

³⁹² De temps pasqual.

³⁹³ Antífona pròpia.

³⁹⁴ ACG, *Consueta*, 1655, f. 296^r-298^v.

³⁹⁵ Del comú d’un màrtir.

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”³⁹⁶

De - us tu - o - rum mi - - - li - - - tum
sors et co - ro - nam pre - mi - um lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris
ab - sol - ve ne - xu cri - - - mi - - - nis.

Versus “Gloria et honore”

“Magnificat”

Antiphona “Iste Sanctus”

Antiphona “Estote fortes in bello”

Versus “Anunciauerunt”

“Benedicamus triumphatur”³⁹⁷**Completes**Himnus núm. 9 “Christe redemptor omnium”³⁹⁸

Chris-te re - demp - tor om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
so - lus an - te prin - ci - pi - um na - tus i - ne - ffa - bi - li - ter.

“Nunc dimittis”³⁹⁹

³⁹⁶ S’havia d’entonar amb la lletra de l’himne núm. 57 “Deus tuorum militum” i melodia de l’himne núm. 9 “Christe redemptor omnium”.

³⁹⁷ Entonat pels oficiants.

³⁹⁸ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

³⁹⁹ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

MatinesHimnus núm. 57 “Deus tuorum militum”⁴⁰⁰**Primer nocturn**Lectiones proprias del llibre de Josue⁴⁰¹“Responsoria”⁴⁰²**Segon nocturn**

Lectiones “Sanctissimus pater et episcopus noster Narcissus”

Versus “Sanctissimus pater, et episcopus nostre Narcissus”

Responsoria

Tercer nocturn

Homilia in evangelium

Psalmus “Nisi granum frumenti cadens in terram”

“Te Deum”⁴⁰³**Laudes i hores**

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”

Psalmus “Dominus regnavit cum reliquis”

Capitulum “Beatus vir, qui suffert tentationem”

Himnus núm. 58 “Martir Dei qui unicum”⁴⁰⁴

Mar - tir De - i qui — u - ni - cum pa - tris se - quen - do fi - li - um

vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus. — vic - tor fru - ens ce - les - ti - bus.

⁴⁰⁰ S’havia d’entonar amb la lletra de l’Himne núm. 57 “Deus tuorum militum” i melodia de l’himne núm. 10 “Christe redemptor omnium”.

⁴⁰¹ Contingut en el quadern de Sant Narcís.

⁴⁰² S’entonava tal com estava al “quadern” de Sant Narcís i de l’oficiari.

⁴⁰³ Es cantava amb acompanyament d’orgue.

⁴⁰⁴ S’havia d’entonar amb la lletra de Himne núm. 58 “Martir Dei qui unicum” i melodia de l’himne núm. 53 “Nunc sancte nobis spiritus”.

Versus “Justus ut palma florebit”
 “Benedictus”
 Antiphona “Venerabilis pontifex Narcissus”
 Oratio “Deus qui beatum Narcissum”
 “Benedicamus triumphatur”⁴⁰⁵

Prima

Himnus núm. 53 “Nunc sancte nobis spiritus”

Nunc sanc - te___ no - bis spi ri - tus u - num pa - tri cum___ fi - lio

dig - na - re promp - tus_____ in - ge - ri nos - tro re - fu - sus___ pec - to - ri.

Psalmus “Deus un nomine tuo salvum me fac”⁴⁰⁶
 Antiphona “Qui me confessus fuerit”⁴⁰⁷
 “Christe fili Dei vini”
 Missa⁴⁰⁸

Prima

Epistola⁴⁰⁹
 Evangelium⁴¹⁰
 Introitus “Stauit et dominus, cum reliquis”⁴¹¹
 “Kyrie Pater cuncta”
 “Gloria del mique”⁴¹²
 “Credo dominicalis”
 Prefatio communis
 “Sanctus et Agnus dominicales”
 “Ite missa est, Pater cuncta”

⁴⁰⁵ Entonat pels oficiants.

⁴⁰⁶ Entonat pels mateixos xantres al faristol.

⁴⁰⁷ Entonat pels oficiants amb capes i bordons.

⁴⁰⁸ Dita per dos oficiants i dos xantres amb capes i bordons.

⁴⁰⁹ Dita per l'hebdomadari.

⁴¹⁰ Dit pels canonges.

⁴¹¹ Es cantava com al Missal.

⁴¹² Dirigit pels xantre segon.

Terça

Missa

Himnus⁴¹³

Psalmus “Legem pone”

Himnus núm. 53 “Nunc sancte nobis spiritus”

Nunc sanc - te no - bis spi ri - tus u - num pa - tri cum fi - lio

dig - na - re promp - tus in - ge - ri nos - tro re - fu - sus pec - to - ri.

Responsorium breve⁴¹⁴“Benedicamus”⁴¹⁵

Responsorium

Antiphona “Iste sanctus”

Antiphona “Venerabilis Pontifex Narcissus”⁴¹⁶

Missa

Versus “Gloria et honore”

Oratio “Deus qui beatum Narcissum”

“Benedicamus domino plane”

Missa⁴¹⁷Introitus “Stauit ei dominus cum reliquis”⁴¹⁸“Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus” i “Ite missa est de angelis”⁴¹⁹

“Credo maior”

“Vertit se”

Offertorium

Responsorium “Santa e immaculata virginitas”⁴²⁰Versus⁴²¹

⁴¹³ No especifica quin. Era entonat per dos xantres al faristol, amb bordons de Pau.

⁴¹⁴ Del comú, dit pels oficiants al faristol en to major.

⁴¹⁵ Dit per nens vestits d'acòlits.

⁴¹⁶ Entonat pels mateixos xantres.

⁴¹⁷ Celebrada a l'altar de Sant Narcís per dos xantres i dos oficiants.

⁴¹⁸ En aquesta missa es cantava a dos cors per tota la capella de cantors.

⁴¹⁹ Es deia en el cas que manquessin els dos cors.

⁴²⁰ Entonat pels xantres.

⁴²¹ En to major. Del versicle “Sancta et immaculate virginitas”.

NonaDeus in adiutorium⁴²²

Himnus núm. 34 “Aurora lucis rutilat”

Au - ro - ra lu - cis ru - ti - lat coe - lum lau - di - bus in - to - nat
mun - dus ex - ul - tans iu - bi - lat ge - mens in - fer - mus u - lu lat.

Segones vespres

Antiphona “Qui me confessus fuerit, cum reliquis de laudibus”

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis”

Psalmus “Credidi propter quod locutus sum”

Capitulum “Beatus vir qui suffert”

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”

Deus tu - o - rum mi - li - tum sors et co - ro - na pre - mi - um
lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Versus “Justus ut palma florebit”

“Magnificat

Antiphona “Qui vult venire post me”

“Benedicamus triumphatur”⁴²³**Completes**Himnus núm. 9 “Christe redemptor omnium”⁴²⁴

Chris-te re - demp - tor om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
so - lus an - te prin - ci - pi - um na - tus i - ne - ffa - bi - li - ter.

“Nunc dimittis”⁴²⁵⁴²² Es deia en veu alta.⁴²³ Cantat pels alfullers i repost per l’orgue.⁴²⁴ Amb acompanyament d’orgue.⁴²⁵ Amb acompanyament d’orgue.

3.9. Sant Dalmau, bisbe i màrtir, 4 de desembre⁴²⁶**Laudes**

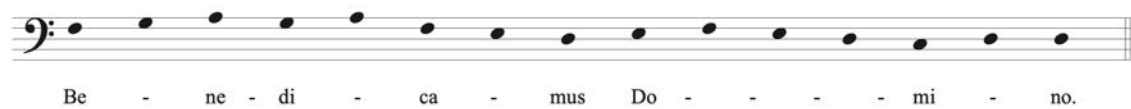
Responsorium

“Iste sanctus”⁴²⁷Versus⁴²⁸

“Magnificat”

“Benedictus”

Oratio “Deus qui nos Beati Dalmacii”

“Benedicamus”⁴²⁹Missa de Sancto Dalmacio⁴³⁰“Introitus “Stauit ei dominus”⁴³¹“Kyrie, gloria”⁴³²Oratio “Deus qui nos”⁴³³Epistola “Beatus vir qui suffert tentationem”⁴³⁴

Graduale “Inveni David”

“Alleluia”

“Tu es sacerdos”⁴³⁵Evangelium “Siquis venit ad me”⁴³⁶

⁴²⁶ ACG, *Consueta*, 1655, f. 185^v-186^r.

⁴²⁷ Tal i com està al *Libro processionum*.

⁴²⁸ Dit per dos canonges, convidats pels sotsxantres.

⁴²⁹ Dit pels nens.

⁴³⁰ Del comú d'un màrtir.

⁴³¹ Dit per l'oficiant major davant el faristol, sense capa ni bordó.

⁴³² Dit en “modo contento”.

⁴³³ “2ª oratio de feria, 3^a de Santa Barbara”.

⁴³⁴ Dit per un nen davant el faristol.

⁴³⁵ Dit per l'oficiant davant el faristol.

⁴³⁶ Dit pel claver davant el faristol.

Completes

“Sanctus et Agnus feriales”⁴³⁷

“Ite Missa est”

3.10. Sant Nicolau, 6 de desembre⁴³⁸**Vespres**

Antiphona “Ecce sacerdos magnus cum reliquis de laudibus”

Psalmus “Dixit dominus, cum reliquis de dominica”

Psalmus “Laudate dominum omnes gentes”

Capitulum “Ecce sacerdos magnus”

Himnus núm. 12 “Iste confessor”

Is - te ___ con - se - sor do - mi - ni sa - cra - tus ___ fes - ta plebs cu - ius

ce - le - brat per or - bem ho - di - e le - tus me - ru - it se - cre - ta ___

s - can - de - re ___ co - e - li.

Versus “Amavit eum dominus”

“Magnificat”

Antiphona “Sacerdos et pontifex”

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

Commemoratio de feria

Responsorium “Euge serve bone”

Versus⁴³⁹

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

“Benedicamus festivalis”⁴⁴⁰

⁴³⁷ Entonat pels oficiants a la càtedra com a la vigília.

⁴³⁸ ACG, *Consueta*, 1655, f. 186^v-187^v.

⁴³⁹ Dit davant l’altar per dos canonges.

⁴⁴⁰ Dit pels nens.

Completes

Himnus núm. 2 “Te lucis ante terminum”

Te lu - cis an - te ter - mi - num re - rum crea - tor pos - ci - mus
ut so - li - ta cle - men - tia sis pre - sul ad cus - to - di - am.

MatinesAntiphona “Regem confessor dominum, venite adoremus”⁴⁴¹

Re - - - gem con - fes - so - res Do - mi - num.
Je - su re - demp - tor om - ni - um.

Himnus núm. 13 “Iste confessor”

I dem in ma tu - ti - nis.

Antiphonae psalmi et versiculi

Primer nocturn

Tres lectiones de Isaiah

Segon nocturn

Lectiones propriae

⁴⁴¹ Antífona d'invitori.

Tercer nocturn

Homilia in evangelium “Homo quidam peregre proficiens”

Laudes i hores

Antiphona “Ecce sacerdos magnus”

Psalmus “Dominis regnavit cum cereis”⁴⁴²

Capitulum “Ecce sacerdos magnus”

Himnus núm. 54 “Jesu redemptorium”

lam lu - cis or - to si - de - re de - um pre - ce - mur sup - pli - ces

ut in di - ur - nis ac - ti - bus nos ser - vet a no cen - ti - bus.

Versus “Justum deduxit dominus”

“Benedictus”

Antiphona “Euge serve bone”

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

Commemoratio de feria

Responsorium “Sint lumbi vestri precinct”

Versus⁴⁴³

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

“Benedicamus”⁴⁴⁴“Pater noster, ave Maria, credo”⁴⁴⁵**Prima**

“Deus in adiutorium”

Himnus⁴⁴⁶

Versus “Christe fili dei viui qui venturus es in mundum”

Missa matutinalis⁴⁴⁷⁴⁴² De les laudes de diumenge.⁴⁴³ Dit per dos canonges davant l’altar.⁴⁴⁴ Dit per nens.⁴⁴⁵ Començat per l’hebdomadari.⁴⁴⁶ Entonat pel sotsxantre en el to de les laudes.⁴⁴⁷ Dit de festa a l’altar de Sant Nicolau. Contingut al Missal.

Terça

Himnus núm. 54 “Jesus redemptorium”

lam lu - cis or - to si - de - re de - um pre - ce - mur sup - pli - ces
ut in di - ur - nis ac - ti - bus nos ser - vet a no cen - ti - bus.

Capitulum “Ecce sacerdos magnus”

Responsorium breve “Amauit eum dominus”⁴⁴⁸

Versus “Elegit eum dominus sacerdotem sibi”

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

Sexta

Himnus núm. 4 “Rector potens verax Deus”

Rec - tor po - tens ve - rax De - us qui tem pe - ras re - rum vi - ces
splen - do - re ma - ne ins - tru - is et ig - ni - bus me - ri - di - em.

Capitulum “Non est inventus”

Responsorium breve “Elegit eum dominus”⁴⁴⁹

Versus “Tu es sacerdos”

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

Missa⁴⁵⁰Introitus “Staut ei dominus”,⁴⁵¹ Kyrie, Gloria, Sanctus” i “Agnus⁴⁵²

Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

Epistola “Fratres, memento prepositorium”⁴⁵³“Evangelium”⁴⁵⁴⁴⁴⁸ En to menor, tal i com estava al *Libro Responsorium brevium*.⁴⁴⁹ Del *Libro Responsorium brevium*.⁴⁵⁰ De la festa. Es deia després de la sexta.⁴⁵¹ Tal i com estava al’oficiari.⁴⁵² Dominicals, cantats amb orgue.⁴⁵³ Dit a la truna.⁴⁵⁴ Es feia de la mateixa manera.

Graduale “Inveni David”⁴⁵⁵
 “Alleluia”
 “Justus ut palma florebit”⁴⁵⁶
 Evangelium “Homo quidam peregre profisicens”
 Offertorium “Veritas mea”⁴⁵⁷
 “Ite missa est dominicale”⁴⁵⁸

Nona

Himnus núm. 5 “Rerum Deus tenax”

Re - rum De - us te - nax vi - gor im - mo - tus in te per - ma - nens
 lu - cis diur - na - e tem - po - ra suc - ces - si - bus de - ter - mi - nans.

Capitulum “Fungi sacerdotio”
 Responsorium breve “Tu es sacerdos”⁴⁵⁹
 Versus “Justum deduxit dominus”
 Oratio “Deus qui Beatum Nicolaum”

3.11. Nadal, 25 de desembre⁴⁶⁰

Vespres

“Deus in adiutorium meum intende”

Prima

Antiphona “Rex pacificus”⁴⁶¹
 Psalmus “Dixit dominus”⁴⁶²

⁴⁵⁵ Dit amb orgue.

⁴⁵⁶ Dit per un canonge dels vint-i-quatre. De qualsevol cor i sempre a l’ofici semidoble.

⁴⁵⁷ Dit amb orgue sempre a l’ofici semidoble.

⁴⁵⁸ Com el primer Kyrie.

⁴⁵⁹ Del *Libro reponsorium brevium*.

⁴⁶⁰ ACG, Consueta, 1655, f. 35^r-45^v.

⁴⁶¹ Començada per dos cantors del cor major. Si s’entonava desde el cor del bisbe, es començava l’antífona pel que havia dit “Deus in adiutorium”. Si era des d’un altre cor es començava pels dos que estaven més a prop de la càtedra dels xantres.

⁴⁶² Cantat a dos cors a vuit veus, pel mestre de capella i els cantors.

Psalmus “Confitebor”⁴⁶³

Psalmus “Beatus vir”⁴⁶⁴

Psalmus “Laudate pueri dominum”⁴⁶⁵

“Confitebor”

Psalmus “Laudate dominum omnes gentes”⁴⁶⁶

“Dixit dominus”

“Beatus vir”

“Ordine beneviso”⁴⁶⁷

Vespres⁴⁶⁸

Capitulum “Apparuit benignitas”

Himnus núm. 9 “Christe redemptor omnium”⁴⁶⁹

Chris-te — re - demp - tor — om - ni - um ex pa - tre pa - tris u - ni - ce
so - lus an - te prin - ci - pi-um na - tus i - ne - ffa - bi - li - ter.

Himnus núm. 2 “Te lucis ante terminum”⁴⁷⁰

Te lu - cis an - te ter - mi - num re - rum crea - tor — pos - ci - mus
ut so - li - ta cle - men - tia — sis pre - sul ad cus - to - di - am.

Gloria tibi domine

“Magnificat”⁴⁷¹

⁴⁶³ Cantat a cant pla pel cor, alternant versos.

⁴⁶⁴ Cantat pels cantors a dos cors tal i com el mestre de capella indicava. S’acompanyava amb orgue.

⁴⁶⁵ Cantat pel cor, alternant versos.

⁴⁶⁶ Dit pels cantors.

⁴⁶⁷ Dit pel mestre de capella. En el seu defecte, pels cantors.

⁴⁶⁸ Tots els salms de les vespres eren dites pel cor alternant versos en el segon to de les antífones.

⁴⁶⁹ Començat per l’orgue de la manera més solemne possible.

⁴⁷⁰ Al final de l’himne es deia “Gloria tibi domine, qui natus es de virgine”. D’aquesta manera s’acabaven tots els himnes de la mateixa mesura fins a l’epifania.

⁴⁷¹ En totes les festes dobles per tot l’any.

Versus “Crastina die”⁴⁷²
 “Magnificat”⁴⁷³
 Antiphona “Cum ortus fuerit sol”⁴⁷⁴
 Magnificat
 Oratio Concede quesumus
 “Benedicamus”⁴⁷⁵

Completes

“Cum invocarem”

Himnus “Te lucis”⁴⁷⁶

Te lu - cis an - te ter - mi - num re - rum crea - tor pos - ci - mus
 ut so - li - ta cle - men - tia sis pre - sul ad cus - to - di - am.

Versus “In manus tuas domine”⁴⁷⁷
 “Nunc dimittis”⁴⁷⁸
 Antiphona “Alma redemptoris”
 Versus “Post partum”
 Oratio deus qui salutis
 “Sciendum est”

Matines

“Secundus tractus”

⁴⁷² Dirigida pel segon xantre, dita al poste. A les vespres i les matines el versicle s’elevava a la 3a. En el mateix to s’entonaven els versicles de les vespres i dels nocturns. Eren dirigits pel segon xantre.

⁴⁷³ Dit pels cantors a dos cors de la manera més solemne possible, tal i com el mestre de capella ordenava als cantors.

⁴⁷⁴ Entonat o començat per l’oficiant major.

⁴⁷⁵ Dit de manera solemne pels oficiants i respost per l’orgue.

⁴⁷⁶ En el to de les vespres, acompanyat amb orgue.

⁴⁷⁷ Dit per dos oficiants al faristol.

⁴⁷⁸ Es cantava amb acompanyat d’orgue.

“Invitatorium”⁴⁷⁹
 “Domine labia mea”⁴⁸⁰
 “Gloria patri”
 “Invitatorium”
 “Invitatorium”

Chris - tus _____ na - - - tus__ est no - - - - bis _____

ve - - - ni - te _____ a - - - do - re - mus _____ ve - ni - te.

Primum versum
 Psalmi “Venite exultemus”⁴⁸¹
 Secundus versus “Quoniam deus magnus dominus”⁴⁸²
 Tertium versus “Quoniam ipsius est mare”
 Psalmi⁴⁸³
 Antiphona “Christus natus et nobis”⁴⁸⁴
 “Venite adoremus”⁴⁸⁵
 Versus “Hodie si vocem eius”⁴⁸⁶
 “Venite adoremus”
 Versus hodie si vocem eius
 Gloria patri
 Venite adoremus
 Antiphona “Christus natus est”⁴⁸⁷

⁴⁷⁹ Era entonant per cinc canonges de qualsevol cor i dos oficiants.

⁴⁸⁰ Dit de manera solemne i respost pel cor en qualsevol to.

⁴⁸¹ Dit per per dos canonges antics de l’altre cor.

⁴⁸² Dit per per dos canonges antics de qualsevol cor.

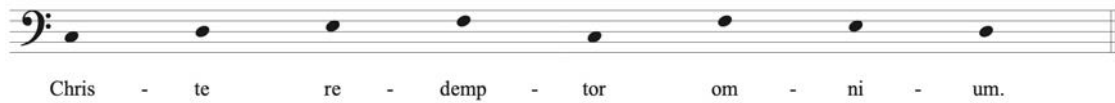
⁴⁸³ Es deien alternant veus.

⁴⁸⁴ Antífona d’invitatori. Acabat el tercer versicle, els xantres la deien en veu alta de manera solemne i en veu alta davant el faristol.

⁴⁸⁵ Es deia en veu alta.

⁴⁸⁶ Es deia en veu alta, a més dels altres versicles.

⁴⁸⁷ Antífona d’invitatori. Era repetida pels dotze.

Himnus “Christe redemptor omnium”⁴⁸⁸**Primer nocturn**Antiphona “Dominus dixit ad me”⁴⁸⁹Psalmus “Quare fremuerunt gentes”⁴⁹⁰Primum psalmum⁴⁹¹Responsorium⁴⁹²Motectum sive villansico⁴⁹³“Te Deum laudamus”⁴⁹⁴Prima missa⁴⁹⁵Antiphone et psalmi⁴⁹⁶Versus “Tanquam sponsus”⁴⁹⁷

lectiones

Primum responsorium⁴⁹⁸

“Gloria patri”

Secundum responsorium⁴⁹⁹Tertium responsorium⁵⁰⁰Quartum responsorium⁵⁰¹

⁴⁸⁸ Cantat de manera solemne amb acompanyament d’orgue.

⁴⁸⁹ Entonat per dos cantors a la càtedra, a prop de l’altar.

⁴⁹⁰ Entonat per dos xantres davant el faristol. La resta de salms s’entonaven a vuit veus.

⁴⁹¹ Com el del nocturn.

⁴⁹² De qualsevol nocturn.

⁴⁹³ En honor de la festa.

⁴⁹⁴ A vuit veus.

⁴⁹⁵ A quatre veus.

⁴⁹⁶ Tal i com estaven al breviari.

⁴⁹⁷ Entonat a la terça i a les vespres.

⁴⁹⁸ Dit pels dos canonges més antics o dignitats que digueren l’invitatori. També era repetit pels xantres en un to més alt.

⁴⁹⁹ Dit per dos nens.

⁵⁰⁰ Dirigit per dos beneficiats del cor superior.

⁵⁰¹ Dit pels canonges més joves que digueren l’invitatori.

Quintum responsorium⁵⁰²
 Sextum responsorium⁵⁰³
 Septimum responsorium⁵⁰⁴
 Octavum responsorium⁵⁰⁵
 Octava lectio
 Nona lectio⁵⁰⁶
 “Te Deum laudamus”⁵⁰⁷
 “Dominus vobiscum”
 Oratio concede quesumus
 “Benedicamos domino”⁵⁰⁸

Missa⁵⁰⁹

Introitus misse “Dominus dixit ad me”
 “Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus” i “Agnus”⁵¹⁰
 Gloria del mi⁵¹¹

“Gloria in excelsis Deo”
 “Epistola” i “evangelium”⁵¹²
 Graduale⁵¹³
 “Alleluia”⁵¹⁴
 Credo minor⁵¹⁵

⁵⁰² Dit pels canonges més antics.

⁵⁰³ Dit pels canonges més antics.

⁵⁰⁴ Dit pels canonges més antics.

⁵⁰⁵ Dit pels oficiants al poste, de manera solemne.

⁵⁰⁶ Dit pel senyor bisbe.

⁵⁰⁷ Començat per orgue, sempre a les festes dobles majors.

⁵⁰⁸ Dit pels oficiants i respost per l'orgue.

⁵⁰⁹ Hi havia quatre oficiants al cor, dos xantres i dos oficiants amb bordons de Pau i de Pinya.

⁵¹⁰ Cantat a quatre veus pels cantors. En el seu defecte, es deia “Kyrie Pater cuncta.”

⁵¹¹ Cantat amb orgue.

⁵¹² Dit a la truna.

⁵¹³ Cantat amb acompanyament d'orgue.

⁵¹⁴ Entonat per tres canonges de qualsevol cor.

⁵¹⁵ Entonat sense acompanyament d'orgue.

“Offertorio”⁵¹⁶
 “Prefatio”⁵¹⁷
 “Sanctus” i “Agnus”⁵¹⁸
 “Ite Missa est de Patercuncta”

Laudes

“Te Deum”⁵¹⁹
 Orationem
 Antiphona “Que mi vidisti pastores”
 Psalmus “Dominus regnavit, cum reliquis antiphonis et psalmis”
 Capitulum “Multifariam”⁵²⁰
 Himnus “A solis ortus cardine”⁵²¹

The image shows two staves of musical notation in bass clef. The first staff contains the lyrics: "A so - lis or - tus ca - di - ne ad us - que ter - rae lí - mi - tem". The second staff contains the lyrics: "Chris - tum ca - ca na - mus prin - ci - na - tum Ma - ri - a vir - ge - ne." The notes are simple black dots on a five-line staff.

Versus “Nolum fecit dominus Alleluia”⁵²²
 “Benedictus”
 Antiphona “Gloria in excelsis Deo”⁵²³
 “Benedictus”⁵²⁴
 Oratio concede
 “Benedicamus”⁵²⁵

⁵¹⁶ El cor no cantava, però sí havia música d’orgue.

⁵¹⁷ De Nadal.

⁵¹⁸ De Nadal.

⁵¹⁹ Dirigit pels xantres.

⁵²⁰ Dit pels mateixos que van celebrar la “prima missam”.

⁵²¹ Amb acompanyament de música d’orgue.

⁵²² No s’elevava a la 3a.

⁵²³ Entonat pels oficiants.

⁵²⁴ Cantat de manera solemne amb orgue; no pel cor.

⁵²⁵ Dit pels oficiants i respost per l’orgue.

Prima

Missa

Himnus “A solis ortus cardine”⁵²⁶

A so - lis or - tus ca - di - ne ad us - que ter - rae lí - mi - tem

Chris - tum ca - ca - na - mus prin - ci - na - tum Ma - ri - a vir - ge - ne.

Psalmus “Deus in nomine tuo”⁵²⁷“Christe fili dei viui”⁵²⁸

Versus “Qui natus es de maria virgine”

“Benedicamus”⁵²⁹“Pretiosa” o “Martyrologium”⁵³⁰

Alma redemptor mater

Versus “Post partum virgo”

Oratio deus qui salutis eterne

Introitus “Lux fulgebit”

“Kyrie, Gloria, Sanctus” i “Agnus de angelis”⁵³¹“Gloria in excelsis celebrante”⁵³²“Alleluia”⁵³³

“Credo dominicalis”

“Celebrans vertit se”

Offertorium

“Ite missa est de angelis”

TerçaHimnus⁵³⁴Antiphona⁵³⁵

⁵²⁶ Entonat pels xantres en el to de les laudes, també a la terça, a la sexta i a la nona.

⁵²⁷ Dit pels xantres, els oficiants, i el bedell.

⁵²⁸ Dit pels mateixos oficiants al poste, coma a les dobles, tal i com estava al “Libro Responsorium brevium”.

⁵²⁹ Dit pel mateix, com a les dobles.

⁵³⁰ Dit per l’hebdomadari habitual.

⁵³¹ Tocat amb orgue, però sense cantors.

⁵³² Dirigida pels xantres.

⁵³³ Dit per tres canonges de qualsevol cor.

⁵³⁴ Entonat per dos xantres, davant el faristol, vestits de negre, amb pells i bordons de Pau, en el to de les laudes. En el mateix so s’entonaven la sexta i la nona.

⁵³⁵ Dita per l’oficiant major i altres a la càtedra.

Antiphonam “Gloria in excelsis deo”⁵³⁶
 Capitulum “Multifariam”
 Responsorium breve⁵³⁷
 “Benedicamus”⁵³⁸
 Missam episcopalem
 Epistolam⁵³⁹

Sexta

Deus in adiutorum
 Gloria patri
 Capitulum et ut in principio
 Responsorium breve⁵⁴⁰
 Oratio concede
 Benedicamus⁵⁴¹
 Responsorium “Hodie nobis celorum rex”⁵⁴²
 Responsorium ⁵⁴³
 Secundum responsorium “Sancta el immaculate virginitas”⁵⁴⁴
 Versus⁵⁴⁵
 Tertium responsorium “Verbum caro factum est”
 Versus “Omnia per ipsum facta sunt”⁵⁴⁶
 Antiphona “Gloria in excelsis deo”
 Versus⁵⁴⁷
 Missam maiorem
 Introitus “Puer natus est nobis”⁵⁴⁸
 Credo
 Offertorium

⁵³⁶ Dirigida pel xantre de Sant Feliu.

⁵³⁷ Dit per dos oficiants davant el faristol “in sono maiori” tal i com estava al *Libro Responsorium brevium*.

⁵³⁸ Dit pels nens.

⁵³⁹ Cantat pels canonges més antics.

⁵⁴⁰ Dit per l’oficiant a la càtedra, en el so del llibre dels responsoris breus.

⁵⁴¹ Dit per dos nens.

⁵⁴² Tal i com estava al *Libri processionum*.

⁵⁴³ Dit pel bisbe i els seus ministres, així com pels assistents, excepte els dels tresor.

⁵⁴⁴ Entonat pels xantres “triumphando”.

⁵⁴⁵ Dit pels dos canonges i beneficiats més antics.

⁵⁴⁶ Dit per tots els membres del Capítol.

⁵⁴⁷ Es deia davant el crucifix.

⁵⁴⁸ Entonat pels mateixos deu oficiants.

“Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus et Agnus”⁵⁴⁹

“Unun motectum” o “villansico”⁵⁵⁰

Kyrie

Ky - ri - e e - - - - -

- - - - - le - y - son.

“Kyrie virginitatis”⁵⁵¹

“Gloria”

Glo - - - ri - a in - - - ex - cel - - - sis De - - - o.

Epistolam “Multifariam multisque modis”⁵⁵²

Graduale⁵⁵³

“Alleluia”⁵⁵⁴

“Credo maior”

Cre - do - - - - - in u - - - - - num De - um.

“Sanctus”

Sanc - - - - - tus sanc - tus.

“Agnus dominicales”

“Ite missa est”

⁵⁴⁹ Es cantava en el seu defecte pel mestre de capella i els cantors a dos cors, en honor a la festa.

⁵⁵⁰ Es cantava pel mestre de capella i els cantors en el moment d'elevar el cos de Crist.

⁵⁵¹ Es cantava en el seu defecte.

⁵⁵² A la truna.

⁵⁵³ Amb acompanyament d'orgue.

⁵⁵⁴ Dit davant el faristol per cinc canonges de qualsevol cor.

NonaHimnus⁵⁵⁵

Capitulum “Ipsi, peribunt”

Responsorium breve “Viderunt omnes fines terre”⁵⁵⁶

“Alleluia, alleluia”

Versus “Verbum caro factum est”

“Alleluia”

Oratio concede

“Benedicamus”

Antiphona⁵⁵⁷**Vespres⁵⁵⁸**Antiphona “Tecum principium, cum reliquis”⁵⁵⁹Psalmus “Dixit dominus”⁵⁶⁰

Capitulum “Multifariam multisque modis”

Himnus “Christe redemptor”⁵⁶¹Versus “Notum fecit dominus”⁵⁶²

“Magnificat”

Antiphona “Hodie Christus natus est”⁵⁶³

Oratio concede quesumus

Antiphona “Stephanus autem”⁵⁶⁴Versus “Gloria et honore”⁵⁶⁵

Oratio concede quesumus

“Benedicamus”⁵⁶⁶

⁵⁵⁵ De la terça.

⁵⁵⁶ Tal i com estava al *Libro Responsorium brevium*.

⁵⁵⁷ Dit per l’oficiant major i “els altres”.

⁵⁵⁸ Era cantat pel mestre de capella i els cantors.

⁵⁵⁹ Començada al cor superior, a prop de la càtedra de l’archidiaca emporità.

⁵⁶⁰ Amb “els altres” del breviari.

⁵⁶¹ Com a les primeres vespres.

⁵⁶² Com a les primeres vespres.

⁵⁶³ Dit i entonat pel mateix oficiant major, al igual que els altres dies.

⁵⁶⁴ Dit pel mateix oficiant.

⁵⁶⁵ Dit pels nens.

⁵⁶⁶ Dit pels oficiants i respost per l’orgue.

CompletesPsalmus “Cum invocarem”⁵⁶⁷

Cum in - vo - ca - rem ex - au - di - u - it -

Himnus “Te lucis”⁵⁶⁸

Te lu - cis an - te ter - mi - num re - rum crea - tor _____ pos - ci - mus
ut so - li - ta cle - men - tia _____ sis pre - sul ad cus - to - di - am.

3.12. Sant Esteve, promàrtir, duplex maius, 26 desembre⁵⁶⁹**Matines**

Secundus tractus

Antiphona “Christum natum”⁵⁷⁰

Primus versus

Psalmus “Venite exultemus domino”⁵⁷¹Secundus versus “Quoniam deus magnus”⁵⁷²Tertium versus “Quoniam ipsius est mare”⁵⁷³Antiphona invitatorium “Christum natum”⁵⁷⁴

“Venite adoremus”

Versus “Hodie si vocem”⁵⁷⁵⁵⁶⁷ Com s’entonava a la terça i al primer completori.⁵⁶⁸ En el to de les vespres, acompanyat amb orgue.⁵⁶⁹ ACG, *Consueta*, 1655, f. 45^v-46^r.⁵⁷⁰ Antífona d’invitori. Es feia tal i com estava a l’oficiari i al *Libro invitatorium*. Quatre canonges i dos de qualsevol cor la començaven, amb capes i bordons al “poste”.⁵⁷¹ Dit per dos canonges de coro “hebdomade”.⁵⁷² Dit per dos canonges de qualsevol cor.⁵⁷³ Dit pels mateixos dos oficiants.⁵⁷⁴ Dit pel cor fins “Venite adoremus”.⁵⁷⁵ Dit en veu alta pels dos canonges que van dir el primer versicle.

Versus “Quadráginta annis”⁵⁷⁶
 Antiphona invitatorium “Christum natum”⁵⁷⁷
 “Gloria patri”
 “Sicut erat”
 Antiphona invitatorium “Christum natum”⁵⁷⁸
 Himnus núm. 57 “Deus militum”⁵⁷⁹

The image shows two staves of musical notation in bass clef. The first staff contains the melody for the first line of the hymn: "Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___". The second staff contains the melody for the second line: "lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis." The notes are simple black dots on a five-line staff.

Nocturn

Antiphonae, psalmi et versiculi⁵⁸⁰
 Versus “Gloria et honore”⁵⁸¹
 Versus de matutino et laudibus
 Versus “Semper dantur illes”⁵⁸²
 “Exaudi domine Jesu”
 Prima lectionem
 “Benedictione perpetua”⁵⁸³
 Lectiones
 Responsoria⁵⁸⁴
 Primum responsorium⁵⁸⁵
 Secundum responsorium⁵⁸⁶

⁵⁷⁶ Dit pels altres dos de l’altre cor.

⁵⁷⁷ Dit pel cor fins “Venite adoremus”. De la mateixa manera es deia l’antífona d’invitatori en totes les festes dobles majors, Sant Joan apòstol, Pasqua, Pentecosta, Corpus Christi i Assumpció beata Maria.

⁵⁷⁸ Es repetia en veu alta fins a “Venite adoremus”. De la mateixa manera es deia les antífones d’invitatori de totes les festes dobles majors, excepte a les festes principals.

⁵⁷⁹ Començat amb orgue a les festes dobles majors i a les matines: Nadal, Sant Joan apòstol i evangelista, Pasqua, Pentecostès, Corpus Christi i Assumpció de beata Maria.

⁵⁸⁰ Del comú d’un màrtir.

⁵⁸¹ Dit per l’oficiant al “poste”.

⁵⁸² Pels xantre segon i després per la resta del cor que estarà dret.

⁵⁸³ Respon el cor en el mateix to.

⁵⁸⁴ Dit pel segon xantre.

⁵⁸⁵ Dit pels dos canonges més antics, un de qualsevol cor, dels que van dir l’antífona d’invitatori.

⁵⁸⁶ Dit per dos nens.

Tertium responsorium i “Gloria patri”⁵⁸⁷
 Lectiones quarta i quinta
 Quartum et quintum reponsorium⁵⁸⁸
 Quintum
 Sextum responsorium⁵⁸⁹
 Lectio septimal
 Lectio octava
 Septimum responsorium⁵⁹⁰
 Octavum responsorium⁵⁹¹ amb “Gloria patri”
 Responsoriae⁵⁹²
 “Te Deum”⁵⁹³

Laudes

Antiphona “Lapidauerunt Stephanum, cum reliquis”
 Psalmus “Dominus regnavit cum reliquis de dominica”
 Capitulum “Stephanus autem”
 Himnus núm. 58 “Martir dei qui unicum”⁵⁹⁴

The image shows two staves of musical notation in bass clef. The first staff contains the lyrics: "Mar - tir Dei qui u - ni - cum___ pa - tris se - quen - do fi - li - um". The second staff contains the lyrics: "vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus___ vic - tor fru - ens ce les - ti - bus." The notes are simple black dots on a five-line staff.

“Benedictus”
 Antiphona “Stephanum autem”
 “Benedictus”⁵⁹⁵
 Commemoratio de Nativitate
 Antiphona “Gloria in excelsis deo”
 Versus “Notum fecit dominus alleluia”

⁵⁸⁷ Dit també per dos nens.

⁵⁸⁸ Dit per dos beneficiats de cor major o superior.

⁵⁸⁹ Dit pels canonges més joves, dels que van dir l’antífona d’invitatori.

⁵⁹⁰ Dit per dos canonges dels dotze, un de cada cor.

⁵⁹¹ Dit pels oficiants al poste, afegint “Gloria patre”.

⁵⁹² Es feien tal i com estaven al breviari.

⁵⁹³ Començat amb orgue, sempre en totes les festes dobles majors.

⁵⁹⁴ Cantat i començat amb orgue.

⁵⁹⁵ Amb acompanyament d’orgue.

Graduale⁶⁰⁹

“Alleluia”⁶¹⁰

Credo minor

“Prefatio de Nativitate, Sanctus” i “Agnus”⁶¹¹

“Ite missa est”

“Kyrie Pater cuncta”

Terça

“Responsorium breve”⁶¹²

“Benedicamus”⁶¹³

Sexta⁶¹⁴

Himnus⁶¹⁵

Responsorium “Hodie nobis coelorum rex”

Versus “Gloria et Patri”

“Responsorium”

Antiphona “Gloria in excelsis Deo”⁶¹⁶

Versus “Gloria et honore”⁶¹⁷

Oratio “Da nobis quesumus domine imitari”

“Benedicamus domino, plane”

⁶⁰⁹ Cantat amb acompanyament d’orgue.

⁶¹⁰ Dit per dos canonges de qualsevol cor.

⁶¹¹ Dits com el diumenge.

⁶¹² Dit al faristol “in sono maiori” pels mateixos oficients.

⁶¹³ Dit per nens vestits d’acòlits; També es deia a la sexta.

⁶¹⁴ Després de la sexta es feia un processó per Sant Feliu.

⁶¹⁵ No s’especifica quin. Era entonat pel xantre segon des de la càtedra.

⁶¹⁶ S’entonava dins la basílica de Sant Feliu.

⁶¹⁷ Dit per l’hebdomadari que celebrava missa major.

“Ite missa est”⁶²⁹
 Responsorium “Sancta et immaculata virginitas”
 Versus “Benedicta tu in mulieribus”
 “Gloria patri”⁶³⁰

Nona

“Deus in adiutorium meus intende”⁶³¹
 Himnus núm. 58 “Martir dei qui unicum”⁶³²

The image shows two staves of musical notation in bass clef. The first staff contains the lyrics: "Mar - tir Dei qui u - ni - cum ___ pa - tris se - quen - do fi - li - um". The second staff contains the lyrics: "vic - tis tri - um - pham hos - ti - bus ___ vic - tor fru - ens ce les - ti - bus." The notes are represented by black dots on a five-line staff.

Missa matutinalis⁶³³
 “Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus i Agnus”⁶³⁴
 “Gloria commendetur”⁶³⁵
 Epistola et evangelium⁶³⁶
 Sermo “Adonus domini episcopi”
 Offertorium

Vespres

Antiphona “Tecum principium, cum reliquis”
 Antiphonis et psalmis de Nativitate⁶³⁷
 “Triumphatur”⁶³⁸
 Capitulum “Stephanus autem plenus gratia”

⁶²⁹ Com el primer kyrie.

⁶³⁰ Si era necessari es repetia el versicle “Gloria patri”.

⁶³¹ Es deia en veu alta.

⁶³² Era entonat pel sotsxantre.

⁶³³ En cas de pluja no s’anava a Sant Feliu. Els nens, com era acostumat, deien la missa matutina després de la prima a l’altar de Sant Andreu i de Sant Esteve, amb commemoració de Nadal, tal i com estava al Missal.

⁶³⁴ Pel mestre de capella i els cantors a dos cors o almenys quatre, cinc o sis veus i en el seu defecte els cantants cantaven Kyrie, Virginitas in gloria, Credo maior, Sanctus i Agnus com el dia de Nadal.

⁶³⁵ Entonada pels xantres.

⁶³⁶ Dit a la truna.

⁶³⁷ Dit com el dia de Nadal.

⁶³⁸ Dit com el dia de Nadal.

Himnus núm. 57 “Deus tuorum militum”

Deus tu - o - rum mi - li - tum___ sors et co - ro - na pre - mi - um___

lau - des ca - nen - tes mar - ty - ris ab - sol - ve ne - xu cri - mi - nis.

Versus “Stephanum vidit celos apertos”

“Magnificat”

Antiphona “Sepelierunt Stephanum est sciendum”

Oratio “Da nobis quesumus domine”

Commemoratio de Sancto Joanne

Antiphona “Iste est Joannis”⁶³⁹

Versus “Valde honorandus beatus Joannes”

Oratio “Ecclesiam tuam”

Antiphona “Hodie Christus natus est”

Versus “Notum fecit dominus alleluia”

Oratio “Concede”

“Benedicamus”⁶⁴⁰Responsorium “Iste est Joannes”⁶⁴¹“Versus”⁶⁴²

Oratio “Ecclesiam tuam”

“Benedicamus”⁶⁴³**Completos**⁶⁴⁴Psalmus “Cum invocarem”⁶⁴⁵

Cum in - vo - ca - rem ex - au - di - u - it -

⁶³⁹ Davant el faristol i davant la capella de Sant Joan, dit per dos canonges un de cada cor, tenint a cada mà un bordó que li van donar els oficiants menors o alfullers.

⁶⁴⁰ Dit pels oficiants i respost per l'orgue.

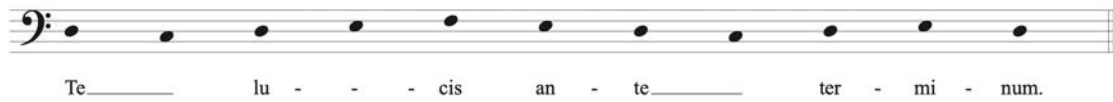
⁶⁴¹ Davant el faristol i davant la capella de Sant Joan.

⁶⁴² Davant la capella de Sant Joan.

⁶⁴³ Dit pels oficiants i respost per l'orgue.

⁶⁴⁴ Es feia com el dia de Nadal.

⁶⁴⁵ Com s'entonava a la terça i al primer completori.

Himnus “Te lucis”⁶⁴⁶3.13. Sant Silvestre⁶⁴⁷

Primeres vespres

Antiphona “Tecum principium, cum reliquis”

“Antiphonae et psalmis de Nativitate”

Antiphona⁶⁴⁸

Capitulum “Omnia de cumuni confessorum pontificum”

Himnus núm. 12 “Iste confessor”

Versus “Amavit eum dominus”

“Magnificat”

Antiphona “Sacerdos et pontifex”

Oratio “Da que summus omnipotens Deus”

Commemoratio de Nativitate et aliis octavis

⁶⁴⁶ En el to de les vespres, acompanyat amb orgue.

⁶⁴⁷ ACG, *Consueta*, 1655, f. 57^v-58^r.

⁶⁴⁸ Antífona doble.

Primeres vespres i laudes⁶⁴⁹**Completos**⁶⁵⁰Himnus núm. 46 “Te lucis ante terminum”⁶⁵¹

Te lu - cis an - te ter - mi - num re - rum crea - tor pos - ci - mus
ut so - li - ta cle - men - tia sis pre - sul ad cus - to - di - am.

In manus tuas⁶⁵²**Matines**

Omnia de communi confessori pontificis

Nona lectio

Antiphona “Regem confesum dominum”⁶⁵³

Re - - - gem con - fes - so - res Do - mi - num.
Je - su re - demp - tor om - ni - um.

⁶⁴⁹ Si la festa de Sant Silvestre coincidia en diumenge, les commemoracions de la festa es feien abans de les de diumenge, a les primeres vespres i a les laudes, abans de les celebracions de totes les octaves.

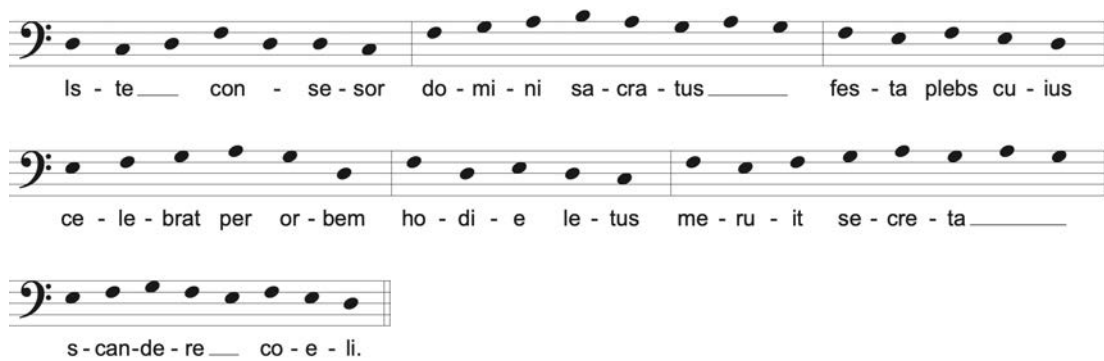
⁶⁵⁰ Es feien com el dia dels Sants Innocents si la festa queia en diumenge.

⁶⁵¹ Com el dia de Nadal.

⁶⁵² Dit per l'oficiant major a la càtedra.

⁶⁵³ Antífona d'invitori. Es feia tal com és a l'oficiari i al *Libro invitatorii* en el to de les laudes.

Himnus núm. 12 “Iste confessor”

Is - te con - se - sor do - mi - ni sa - cra - tus fes - ta plebs cu - ius
 ce - le - brat per or - bem ho - di - e le - tus me - ru - it se - cre - ta
 s - can - de - re co - e - li.

Primer nocturn

Lectioes

“Epistola ad romanos”

Segon nocturn

Lectioes “Silvester Romanus”

Tercer nocturn

Homilia “Super evangelium Sint lumbi vesti precincti”

“Te deum laudamus”

Laudes

Antiphona “Ecce sacerdos magnus, cum reliquis”

Himnus “Jesu redemptor omnium”

Je - su re - demp - tor om - ni - um.

“Gloria tibi domine qui natus est de virgine”

Prima i altres hores⁶⁵⁴

Himnus “Jesu redemptor omnium”

Je - su re - demp - tor om - ni - um.

⁶⁵⁴ En altres hores, l’himne es feia en el mateix to que a les laudes.

“Christe fili dei vini”
 Versus “Qui natus es de maria virgine”
 “Responsoria brevia de communi”
 Missa mattutinalis
 Missa maiorem
 Introitus “Sacerdotes dei”⁶⁵⁵
 “Gloria patri”
 “Kyrie Pater cuncta”
 “Gloria, Medianorum, Sanctus” i “Agnus dominicales”
 Epistola “Testificor coram deo”⁶⁵⁶
 Graduale “Ecce sacerdos magnus”⁶⁵⁷
 Alleluia “Inveni David”⁶⁵⁸
 Evangelium “Sint lumbi vestri praecincti”⁶⁵⁹
 “Credo dominicalis”
 Offertorium “Inveni David”
 Prefatio de nativitate
 “Beatus servus”
 “Ite missa est”
 “Kyrie Pater cuncta”⁶⁶⁰

4. RESUM DEL CAPÍTOL V

Sant Narcís s’erigí com a sant i patró de Girona, substituint a Sant Feliu. Tot i que, com que hi ha diferents hipòtesis sobre la qüestió, els seus orígens no queden clars, sí és una evidència que a partir del segle XI el culte a Sant Narcís agafà força, en detriment del de Sant Feliu. La presència a la documentació i els nombrosos miracles i favors que se li atribuïren el reafirmaren com a protector de la ciutat. Val a dir que també és venerat a altres ciutats com Banyoles, València, Tarragona, San Isidoro del campo de Santiponce i Ausburg. D’altra banda, ha estat font d’inspiració de nombroses manifestacions artístiques (literatura, música, pintura, escultura i arquitectura) al llarg de la història. Així mateix, la data de la seva festivitat experimentà diferents canvis al llarg dels anys, de manera que a partir de 1593 canvià del 29

⁶⁵⁵ Començat per dos oficiants amb capes i bordons.

⁶⁵⁶ Dit a la truna.

⁶⁵⁷ Acompanyat amb orgue.

⁶⁵⁸ Dit per un canonge de qualsevol cor.

⁶⁵⁹ Dit a la truna.

⁶⁶⁰ Es feia com el primer kyrie.

d'octubre al 18 de març. A partir de 1838 tornà a la data primigènia, restant fins a l'actualitat el 29 d'octubre com a dia de celebració únic i definitiu. De manera excepcional se celebrà el dia del patró el 18 de març i el 29 d'octubre el 1601 i el 1684.

La festa del dia de Sant Narcís era un esdeveniment molt esperat i commemorat, fins i tot en circumstàncies poc favorables. La riquesa dels festeigs, que se celebren des de mitjans del segle XI, només era comparable amb esdeveniments com el Corpus, la festivitat de l'Assumpció o les entrades o naixements reials. Com a totes les commemoracions importants, no estava permès treballar ni obrir els negocis i tampoc s'autoritzava comprar i vendre. Els carrers i places per on passava la processó havien d'estar nets i convenientment decorats, multant-se amb seixanta sous a tot aquell que contravingués aquestes disposicions. Els gironins vestien amb les seves millors robes, deixant de costat el dol i donant mostres d'alegria. La processó sortia de la Catedral i passava per Sant Feliu, pel carrer de les Ballesteries, la plaça de les Cols, pel carrer de l'Abeurador, acabant a la Casa de la ciutat, per la plaça del Vi. Formaven el seguici les personalitats més importants de Girona, així com els religiosos dels monestirs, els gremis dels oficis amb els seus estendards, les ordres i les confraries amb les seves lluminàries i banderes. Tots els gironins sense excepció havien d'acudir a la Seu al so de les campanes i resar les oracions pertinents. Els acompanyaven el gegant, la gegantessa i la música de ministrils.

La música estava present durant tots els dies que duraven les celebracions. Així mateix, se celebrava una fira de la que es tenen notícies ja a finals de segle XIII i que després de patir diversos canvis al llarg de la història, en durada i localització dins el calendari, acabà trobant el format i ubicació definitiva a mitjans del segle XX.

Els *Manuals d'Acords* i el *Cerimonial dels jurats* descriuen amb detall quins eren els costums que es seguien durant aquells dies que duraven els festeigs; no passa el mateix amb la música. Si volem saber amb precisió quines músiques es podien sentir durant la litúrgia aquelles jornades hem de consultar la *Consueta* de la Catedral de Girona, cosa que es fa amb detall a la segona secció d'aquest mateix capítol. També s'estudia minuciosament la presència musical dins la litúrgia de les festivitats de Sant Sebastià, Sant Tomàs, Sant Josep, Sant Joan, Sant Feliu, Corpus Christi, Assumpció de Maria, Sant Dalmau, Sant Nicolau, Nadal, Sant Esteve i Sant Silvestre.

La *Consueta* és una font primària especialment important des del punt de vista musical atès que a la documentació civil gironina no tenim cap testimoni de la música que sonava durant les diferents festivitats importants. En el *Manual d'Acords* i el *Cerimonial dels jurats* es mencionen agrupacions musicals, instruments, instrumentistes i noms concrets, però cap música determinada. Aquesta *Consueta* recull els himnes, salms, antífones i músiques que

sonaven durant els diferents actes litúrgics, fins i tot, al final de la mateixa, hi ha una recopilació d'himnes en notació musical. Al Volum II incloc la transcripció d'aquests himnes en clau de fa en quarta línia i a notació actual.

CONCLUSIONS

En aquestes conclusions generals presento els principals resultats de la investigació, tot i que al final de cada un dels capítols hi ha un resum amb algunes reflexions.

Entre els anys 1500-1650 Girona s'erigia com a una de les principals capitals del Principat de Catalunya, fet que motivava que tingués un aspecte imponent i que es celebressin multitud de cerimònies. L'estudi del context urbà com l'arquitectura de la ciutat ha estat cabdal, ja que ha determinat el que s'ha presentat després, ajudant a entendre el cerimonial de la ciutat i els elements que intervenen. A tot això s'ha d'afegir la seva naturalesa fronterera, essent així testimoni del pas de multitud de personalitats importants. Després de fer un ampli repàs dels diferents actes cerimonials que es celebraren a Girona durant aquest llarg període de temps, un total de cent cinquanta-nou, es pot concloure que uns dels que més petjades a nivell musical ens han deixat són aquells que tenen a veure amb esdeveniments importants de la família reial: les entrades, els naixements, les noces i en menys grau, per la solemnitat de l'ocasió, les exèquies. A les entrades reials fetes a Girona en aquest període de temps, la música tenia una funció imprescindible a la celebració, ja que acompanyava i configurava cada un dels moments dels festeigs. Començava la cerimònia amb l'anunci de la crida a so de tabals i trompetes, encapçalant la processó les trompetes del rei. La música de joglars i ministrils acompanyaven el seguici fins a la Seu a escoltar el Te Deum Laudamus i després fins on tenia estipulat el rei el seu allotjament. Durant els tres dies que duraven les celebracions es disposaven cadafals fixes amb cobles de ministrils en llocs significatius de la ciutat per tal d'amenitzar els balls. Després de l'entrada, tenien lloc festes aristocràtiques i religioses que comptaven amb la presència de música.

Respecte a les entrades de virrei, només es poden observar referències musicals a dos d'elles, que són les que estan descrites de manera més detallada: l'entrada de Fernando Afán de Ribera y Enríquez, el 1622 i la d'Urbain de Maillé-Brezé, el 1642. Tanmateix, amb tota probabilitat, a la resta de les altres entrades de virrei, la música devia tenir un paper important igualment a la cerimònia, tot i que no hagi quedat reflectit a la documentació.

Pel que fa a les entrades d'altres dignataris, a nivell documental ens trobem amb molt poques referències musicals. Només les dues que tenen a veure amb la comtessa Margarida-

Felipa fan menció a cobles de músics ubicades als cadafals per on passava el seguici i cobles de ministrils, preparades per tocar al seu pas. Així mateix, s'esmenta que es van cantar "villansicos a tres coros" i que es feren balls per les places. Les referències són molt concises, sobretot les que estan recollides a la Crònica de Jeroni de Real.

Respecte a les entrades del bisbe de Girona i del cardenal, ens trobem amb poca informació musical. S'esvaeix del tot la petjada, pel que fa a la música, a les cerimònies que fan referència a la visita d'altres personalitats religioses, tal com passava a les entrades d'altres dignataris. Val a dir que la manca de precisió a les fonts documentals impossibilita concretar quines eren les músiques que sonaven aquells dies. Sens dubte eren melodies del moment, donat que els mestres de capella, organistes, cantors i ministrils estaven actualitzats a nivell musical, gràcies a la mobilitat entre els diferents centres musicals de les ciutats de la corona catalano-aragonesa i els territoris de la Catalunya Nord.

D'altra banda, la documentació ens proporciona informació precisa sobre instrumentistes, agrupacions musicals i músics concrets. La presència de pagaments a músics o agrupacions musicals inclosos en les despeses de festivitats assenyalades és un fet que confirma la importància de la música dins la cerimònia. En ocasions tenim la sort de saber el nom dels músics, per exemple, a les exèquies de Felip III el 1598 queda documentada la participació del mestre de cant Sebastià Fuster. Gràcies als estudis de Civil, Marquès i Gregori i Cifré i a la documentació de les *Actes Capitulars* sabem els noms dels mestres de cant des del segle XV al XVII, tant de la Catedral com de Sant Feliu, així com dels organistes d'ambdues institucions. També tenim dades sobre pagaments efectuats - anaven en funció de l'instrument que tocava el músic i de la seva procedència- a propòsit de festivitats importants com el Corpus el 1649 o Sant Narcís el 1594; informació completada amb exemples propis d'una dimensió més social on es generaven situacions derivades de la relació dels músics amb la ciutat. Em refereixo al cas del litigi amb Antoni Verges el 1590 per trencar la prohibició de tocar o el cas del músic Joan Rovira, Miquel Clarà i els seus companys el 1600, per incompliment de contracte el dia de Corpus. A la documentació també queden recollits altres testimonis diferents com el de 1629 on figura en una època del mateix any el lloguer d'uns anafils i una trompeta i el 1648 on ens trobem a Narcís de Rocabruna Sampsó i Montpalau i Guillem Puigjaner, a propòsit del lloguer d'una trompeta.

Pel que fa a les celebracions militars, malgrat que la informació musical present a la documentació gironina és escassa, sí sabem que s'anava a escoltar el Te Deum Laudamus a la Seu. Així mateix, tot i que no ho podem documentar, probablement també era habitual que en la majoria de celebracions hi hagués cobles de ministrils i joglars i que es celebressin vespres.

Respecte als actes cerimonials que tenen a veure amb els jurats, no s'observa cap referència musical a la documentació gironina. Val a dir que són actes molt protocol·laris que afecten als òrgans de govern de la ciutat en els quals la música no tenia un espai assignat. Així mateix, no consta cap indicació al *Cerimonial dels jurats*.

Pel que fa a la festa cortesana a Girona, concretament al *Torneixt de Peu* del 18 de gener de 1612, podem trobar testimonis sobre referències musicals a la documentació gironina, no així pel que fa al torneig de 1599 i a la "promenada" que es feu pel torneig del 12 de gener de 1628.

Les cerimònies a propòsit del naixement i les noces d'algun membre de la família reial, generaven una descripció molt acurada dels festeigs a la documentació gironina. Trobem força referències musicals que ens donen una idea de la magnitud de les celebracions. És el cas del naixement de Felip IV, que ens parla d'una peça concreta que es cantà aquell dia: "el Rossinyol" o de la iniciativa d'inventar motets en honor al príncep i al rei. Així mateix sabem la ubicació a la ciutat de les nou cobles de joglars, fet que també passà per les festivitats a propòsit del naixement de Baltasar Carles: davant la Casa de la ciutat, a la plaça de les Cols, al carrer de la Força, a la plaça de Sant Francesc, a la plaça del Mercadal i a la plaça de Sant Pere. A totes les celebracions es recull a la documentació el fet d'anar en una comitiva important a la Seu a escoltar el salm *Te Deum Laudamus* i excepte al naixement de Carles d'Àustria, que és poc precisa, queda documentada la presència de ministrils i joglars que acompanyaven el seguici que tocaven dia i nit mentre duraven les festivitats. Una vegada més, veiem que les celebracions que tenien a veure amb persones relacionades amb la reialesa comportaven un gran desplegament a nivell cerimonial, tot i que desconeixem (a part de les dues referències comentades anteriorment) quina era la música que sonava durant aquelles jornades. Tanmateix queda clar que la música era molt important i que tenia un paper protagonista tots els dies que duraven les celebracions.

La descripció musical pel que fa a les exèquies a la documentació gironina és molt minsa. Les que es celebraren per la mort de la reina Anna d'Àustria el 1580, pel rei Lluís de França el 1643, pel bisbe Guillem de Boïl el 1532 i pel Papa Sixt V el 1590, no mostren cap al·lusió musical. Tanmateix, amb tota seguretat, no devia faltar en cap d'elles el *Te Deum* amb acompanyament d'orgue.

Pel que fa a altres cerimònies religioses diferents a les que formaven part de l'any litúrgic i als naixements, casaments i exèquies, es pot dir que són de naturalesa molt diversa. A part de la celebració del dia d'algun sant, de la benedicció de capelles, de cerimònies de beatificació, coronacions, ambaixades, "promenades" o trasllats de cossos de sants abunden les peticions

amb vots o processons per obtenir la gràcia divina. Ja fos per obtenir pluja, ajuda per eradicar malalties i caresties o per demanar ajuda contra la guerra, es processaven devocions i vots solemnes, així com també es sortia en processó. També es corresponia a aquesta ajuda amb actes d'acció de gràcies. Respecte a l'empremta musical, no és gaire generosa, però sí variada. Les cerimònies estan descrites amb poc detall i només en algunes d'elles hi trobem alguna al·lusió.

El dia de Corpus era una festivitat tan important que la seva solemnitat suposava un model a imitar en altres actes cerimonials de rellevància, on la música prenia un evident protagonisme. Ens trobem amb exemples que seguien la magnitud del cerimonial de Corpus a les processons de tipus religiós, a les celebracions que commemoraven victòries bèl·liques i a les que festejaven entrades reials. La festa del dia de Sant Narcís era tot un esdeveniment. La grandesa dels festeigs, que es celebren des de mitjans del segle XI, només era comparable amb celebracions com les de Corpus, el dia de l'Assumpció, les entrades i els naixements reials. No es permetia treballar, obrir les botigues i tampoc es donava permís per comprar i vendre. Els carrers i places per on passava la processó havien d'estar nets i decorats; es multava a qui no ho complís. Els gironins vestien amb les seves millors robes, aparcant el dol i donant mostres d'alegria. La processó sortia de la Catedral i passava per Sant Feliu, pel carrer de les Ballesteries, per la plaça de les Cols, pel carrer de l'Abeurador, acabant a la Casa de la ciutat. Formaven el seguici les personalitats més importants de Girona, els religiosos dels monestirs, els gremis dels oficis amb els seus estendards, les ordres i les confraries amb les seves lluminàries i banderes, a més de tot el poble, que havia d'acudir a so de les campanes i resar les oracions per l'ocasió. Anaven acompanyats del gegant, la gegantessa i la música de ministrils. La música estava present durant tots els dies que duraven les celebracions. També es celebrava una fira de la que es tenen notícies ja a finals de segle XIII i que després de variar al llarg de la història, en durada i localització dins el calendari, acabà trobant el format i ubicació definitius a mitjans del segle XX. Els *Manuals d'Acords* i el *Cerimonial dels jurats* descriuen amb detall quins eren els costums que es seguien durant aquells dies que duraven els festeigs; no passa el mateix amb la música.

Les *Ordinacions* del monestir de Sant Daniel ens aporten informació important, ja que ens deixa referències de les músiques que sonaven aquells dies concrets i de com aquestes, sobretot les que intervenen en aquells cerimonials que es descriuen de manera més detallada, ajudaven a definir i articular la celebració. Em refereixo a la cerimònia de vestició d'una novícia i a la de professió.

Aquest panorama, que no ens aporta gaire informació musical, queda completat amb la *Consueta* de la catedral de Girona de 1655, on trobem una descripció molt detallada del cerimonial i de la música de les diferents festivitats del calendari litúrgic. Aquesta tesi estudia les de Sant Sebastià, Sant Tomàs, Sant Josep, Sant Feliu, Corpus Christi, Sant Joan, Assumpció de Maria, Sant Narcís, Sant Dalmau, Sant Nicolau, Nadal, Sant Esteve i Sant Silvestre. Així mateix, gràcies a la recent publicació de l'inventari del fons de la catedral de Girona de Josep Maria Gregori s'ha pogut ampliar la informació musical que tenim d'aquest període amb l'estudi de manuscrits d'autor, manuscrits anònims, llibres corals, llibres de faristol i impresos. Cal afegir la transcripció (recollida a l'apartat d'Edició Musical dels Apèndixs) dels 62 himnes que hi ha al final de la *Consueta* i de dues misses dedicades a Sant Narcís, en cant pla, del *Llibre coral 57* de l'Arxiu Capitular de la catedral de Girona. La catedral de Girona era una institució de referència que estava en contacte amb les altres catedrals catalanes i amb els centres musicals del sud de França. Aquesta realitat i la seva ubicació geogràfica estratègica facilitava que els mestres de capella, organistes, cantors i ministrils tinguessin mobilitat. És per això que el fons musical de la catedral de Girona, llevat del repertori que es troba deslocalitzat, compta amb música de la zona d'influència de la Seu i també d'altres centres catalans, composicions d'autors hispànics i repertori internacional. Així mateix, s'inclou l'estudi dels manuscrits E-Boc 5 i Bbc 682 com a documents deslocalitzats, conservats al Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC) i a la Biblioteca de Catalunya (BC) respectivament, corroborant així la hipòtesi d'Emili Ros-Fàbregas de la seva procedència gironina.

Cal dir que aquest estudi recull algunes cerimònies que estan descrites de manera poc detallada o simplement es recullen a tall de pinzellada. La minuciositat a l'hora de descriure-les generalment està relacionada amb la importància i naturalesa de l'esdeveniment i al tipus de font que les documenta. Per exemple, les noces i els naixements reials, ambdues festivitats recollides al *Manuals d'Acords*, s'expliquen de manera molt generosa, en canvi la benedicció de la capella nova del monestir de predicadors, al novembre de 1596 documentada per Jeroni Saconomina continguda a les Memòries de Jeroni Saconomina, a penes ocupa unes línies. La font documental condiciona la precisió en els detalls, de manera que *Els Manuals d'Acords*, el *Cerimonial dels jurats* i les *Ordinacions* de Sant Daniel ofereixen un relat més ric, mentre que la *Crònica* de Jeroni de Real i les Memòries de Jeroni Saconomina normalment són molt més breus. Tanmateix, és interessant recollir-les totes per tal de dibuixar un panorama cerimonial complet.

Per concloure, afirmo que no tenim referències exactes de quina música es sentia durant les cerimònies profanes, a excepció del Te Deum i d'un exemple concret com és "el Rossinyol",

a propòsit dels festeigs pel naixement de Felip IV. Les úniques informacions detallades de les que disposem són de caràcter litúrgic i les trobem a la *Consueta* de la Catedral i a les *Ordinacions* de Sant Daniel. Cal afegir els manuscrits d'autor, manuscrits anònims, llibres corals, llibres de faristol i impresos del fons de la Catedral que completen aquest perspectiva musical. Tanmateix, aquesta tesi ens dona una àmplia visió de la quantitat de personalitats que passaren per la ciutat durant aquest segle i mig i la diversitat de cerimònies que això generava. També dels festeigs que tenien a veure amb la vida pròpia de la ciutat, així com algunes dades sobre músics locals o forans que contribuïen a fer que tot això fos possible, documentat gràcies a l'extraordinària riquesa de les fonts documentals dels arxius gironins.

BIBLIOGRAFIA

I.1. Fonts primàries

Arxiu de la catedral de Girona (ACG)

- *Actes Capitulars*:
 - *Acta Capitular*, 28 de març, 1474, vol. 5, f. 16^r-17^r.
 - *Acta Capitular*, 12 d'abril, 1474, vol. 5, f. 8^r.
 - *Acta Capitular*, 7 de gener, 1531, vol. 7, f. 90^v.
 - *Acta Capitular*, 14 de gener, 1531, vol.7, f. 91^r.
 - *Acta Capitular*, 25 de novembre, 1531, vol.7, f. 106^v.
 - *Acta Capitular*, 27 de gener, 1532, vol. 8, f. 109^r.
 - *Acta Capitular*, 21 d'abril, 1533, vol. 7, f. 135^v-136^r.
 - *Acta Capitular*, 12 de febrer, 1541, vol. 8, f. 102^r.
 - *Acta Capitular* 14 d'abril, 1542, vol. 8, f. 197^r.
 - *Acta Capitular*, 19 d'abril, 1607, vol.17, f. 112^r.
 - *Acta Capitular*, 6 de maig, 1625, vol. 20, f. 46^v.
 - *Acta Capitular*, 21 de maig, 1625, vol. 20, f. 46^v.
 - *Acta Capitular* 18 d'agost, 1625, vol. 20, f. 51^v.
 - *Acta Capitular*, 30 d'agost, 1625, vol. 20, f. 51^v.
 - *Acta Capitular*, 3 de juliol, 1630, vol. 20, 1630, f. 74^r.
 - *Acta Capitular*, 15 d'octubre, 1630, vol. 21, f. 88^v.
 - *Acta Capitular*, 17 d'octubre, 1630, vol. 21, f. 88^v-89^r.
 - *Acta Capitular* 17 de setembre, 1647, vol. 27, f. 34^v-35^r.

- Consuetes:
 - *Consueta*, 1595-1655.
 - *Consueta secundum ritum, ordinem et morem huius ecclesiae Gerunsensis noviter edita*, 1655.

- *Repertori per alfabètic del secretariat del molt il·lustre Capítol de la Iglesia Catedral de Gerona fins al mars de 1736, documents existents en lo arxiu de la mateixa Iglésia y deferents anotacions tretas del vicariat y officialat ecclesiàstich y notarias de la present ciutat de Gerona, treballat per lo Dr Sulpici Pontich* (3 vol.).

- *Llibres corals*:
 - Antifonari. “A Septuagesima usque ad Dominicam Passionis, excl.”. *Llibres corals*, 13.
 - Antifonari. “A Dominica Passionis usque ad Dominicam tertiam post Paschae exclusive”. *Llibres corals*, 14.
 - “A Dominica 3^a pot Paschae usque ad festum SSmae. Trinitaris Exclusive”. *Llibres corals*, 15.
 - Antifonari. “Dominica Ressionis, Ascensione et Festo Pentecostes”. *Llibres corals*, 16.
 - “Proprium Beatae Mariae Virginis, Dedicacionis Ecclesiae et Defunctis”. *Llibres corals*, 24.

- Antifonari del Propi dels sants. “A mense novembres usque ad mensem maii exclusiis”. *Llibres corals*, 25.
- Antifonari. “De Dominica S. Trinitatis usque ad Adventum exclusive”. *Llibres corals*, 31.
- Antifonari. “Antifonarium V&R a 1 die mensis Augusti ad 23 Novembris”. *Llibres corals*, 32.
- Antifonari. *Llibres corals*, 36.
- Antifonari del Propi d’alguns sants d’abril a juliol. *Llibres corals*, 37.
- Antifonari d’Advent. “A Dominica prima Adventus inclusive”. *Llibres corals*, 38.
- Antifonari. “A Nativitate Domini usque ad Dominicam VI Epiphaniae”. *Llibres corals*, 39.
- Antifonari del Propi d’alguns sants de desembre a març. *Llibres corals*, 40.
- Antifonari. “Liber tempus paschale”. *Llibres corals*, 41.
- Antifonari des del Diumenge III de Quaresma fins el Dissabte de la setmana de la Passió. *Llibres corals*, 42.
- Antifonari i Salteri del Comú dels sants. *Llibres corals*, 44.
- Gradual del Propi de festes dels sants. *Llibres corals*, 51.
- Gradual del Propi de festes dels sants. *Llibres corals*, 52.
- Ofici de difunts. *Llibres corals*, 53.
- Gradual de tots els diumenges de l’any. *Llibres corals*, 54.
- Antifonari i Saltiri. *Llibres corals*, 55.
- Gradual i Kyrial. *Llibres corals*, 56.
- Gradual i Kyrial. *Llibres corals*, 57.
- Benedicamus Domino. Benedicamus Domino. *Llibres corals*, 60.
- Antifonari. ACG, *Llibres corals*, 68.
- Gradual de les misses de difunts i de la Mare de Déu. *Llibres corals*, 70.
- Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”. *Llibres corals*, 73.
- Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”. *Llibres corals*, 74.
- Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”. *Llibres corals*, 75.
- Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”. *Llibres corals*, 76.
- Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”. *Llibres corals*, 77.
- Responsorial. “Liber processionum secundum ritus ecclesiae sedi Gerundae”. *Llibres corals*, 78.

Arxiu Diocesà de Girona (ADG)

- *Registre Notularum*, G.137, 1679-82, f. 204.
- *Llibre del Secretariat*, 1752-1772, f. 39 i 40.

Arxiu Municipal de Girona (AMGi)

- *Visites reials. Aconteixements*, 1493-1829.
- *Manual d'Acords del consell de la ciutat/Llibres d'actes del ple*,1500-1650.
- *Cartas Reales*, RRCC, nº 70, *Manual Acords*, 1503, f.71^r.
- *El Llibre de comptes de Joan Deviu, pagès i ramader de Torroella de Fluvià*, 1528-1582.
- *Llibre del Cerimonial dels Jurats o Llibre del nou redrés*,1596.
- *Llibre Verd de la ciutat de Girona*, 1144-1533.
- *Llibre Vermell de la ciutat de Girona*, 1188-1624.
- *Llibre Groc de la ciutat de Girona*, 1386-1702.

Monestir de Sant Daniel (AMSDG, MSDG)

- *Llibre de Visites de la Congregació Claustral Benedictina*.
- *Llibre d'Aniversaris fundats a Sant Daniel*, 1599.
- *Ordinacions del monestir de Sant Daniel de Girona*, 6, 1746.
- *Costumari en la defunció d'una abadessa de Sant Daniel*, segles XVIII-XIX.

I.2. Altres fonts primàries

- BERMÚDEZ, Juan. *Regalía del aposentamiento de la corte: su origen y progreso, leyes, ordenanzas, y reales decretos para su cobranza, y distribución*. Madrid: Imprenta de Antonio Sanz, 1738.
- BRÓ, Josep. *Vida, milagros y martirio del glorioso San Narciso, hijo obispo y patrón de la Ciudad de Gerona.../la ha recopilado de varios autores un devoto del santo*. Girona: Imprenta Real de Nicolau, 1795.
- CALVETE de ESTRELLA, Juan Cristóbal. *El felicísimo viaje del muy alto y muy poderoso príncipe Don Felipe, por Juan Cristóbal Calvete de Estrella*. Amberes, 1552. Madrid: Sociedad de Bibliófilos Españoles, 1930.
- CHÍA, Julián de. *La música en Gerona. Apuntes históricos sobre las que estuvo en uso en esta ciudad y su comarca desde el año 1380 hasta á mediados del siglo XVIII*. Gerona: Paciano Torres, 1886.
- _____. *La Festividad del Corpus en Gerona: noticias históricas acerca de esta festividad desde el siglo XIV hasta nuestros días*. Girona: Paciano Torres, 1895.
- CÚNDARO, Manuel. *Historia político-crítico militar de la plaza de Gerona : donde se refieren los sucesos memorables acaecidos en dicha ciudad desde la injusta invasion de la Cataluña atentada por las aguerridas tropas del que se llamó emperador de los franceses Napoleon Bonaparte; y su gloriosa decision por la causa comun de la religion, del rey y de la patria, hasta su dichosa libertad y el recibimiento de su amado monarca don Fernando VII que Dios guarde*. Girona: [s.n.], 1818.
- DORCA, Francesc Xavier. *Colección de noticias para la historia de los santos mártires de Gerona y de otras relativas a la Santa Iglesia de la misma ciudad: señaladamente en orden a su catedralidad...: obra póstuma*. Barcelona: Imp. Tecla Viuda, 1807?
- FABRELLAS i AGUSTÍ, Joaquim. *Vida de Sant Narcis, fill, bisbe y patró de la ciutat de Gerona*. Gerona: Imprenta Masó, 1873.
- _____. *Noticias históricas del glorioso mártir san Narciso obispo y patrono de Gerona*. Gerona: Imprenta Masó, 1901.
- MARINO, Antolín i Fr. José de LA CANAL. España Sagrada, tom XLIII tractat LXXXI “De la Santa Iglesia de Gerona”, *Documenta ad antiquum Ecclesiae Gerundensis statum spectantia*, XXVII . Madrid: [s.n.], 1819, p. 104-105, p. 423-425.
- RELLES, Onofre. *Historia apologética de la vida, y martirio de S. Narciso hijo, obispo, y patrón de la ciudad de Gerona*. Barcelona: Imp. de Matevat, 1679.
- RIBADENEIRA, Pedro de. *Segunda parte del flos sanctorum o libro de las vidas de los santos: en la que se contienen las vidas de muchos santos de todos estados, que comunmente se llaman extravagante*. Barcelona: Sebastián de Cormellas, 1623.
- ROIG i JALPÍ, Joan G. *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona y cosas memorables suyas eclesiasticas y seculares, assi de nuestros tiempos, como de los passados: vida, martyrio [...] de San Narciso [...]; y Defensa de la entrada de Carlos el Grande en Cataluña en una apologetica*. Barcelona: Jacinto Andreu, 1678.
- SEUGÓN, Rafael. *El magestuoso recebimiento, y famosas Fiestas que en la insigne Ciudad de Barcelona se han hecho a la Magestad de la Serenissima Reyna de Ungria doña Maria de Austria, que Dios guarde [...]*. Barcelona: Esteban Liberòs, 1630.

- SEUGÓN, Rafael. “La insigne, entretenida, y celebrada fiesta que en servicio de su Alteza del Señor Infante Cardenal se hizo en Barcelona, a los 31 de enero de 1633, con las invenciones, trages, empresas, motes, bayles, y canciones, que en tal mascara se hizieron, y cantaron, cuyo origen fue la entrada del Gran Belluga”. Barcelona: Pedro Lacavalleria, 1633.
- VILLANUEVA, Jaume. *Viaje a las iglesias de España*, XIV. Madrid: Imprenta Real, 1850.
- XAVER, Franz. “Die römische ‘schola cantorum’ und die päpstlichen Kapelsänger bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts”. *Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft*, III, 1888, p. 247.

II. Bibliografia general

- ABELLAN Joan A. i Josep GRABULEDA. *Els senyors de Banyoles: Els abats del monestir de Sant Esteve*. Banyoles: Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany, 2012.
- AGUILAR, Josep A. *La plaga de Faraó*. "La llegenda de les mosques de sant Narcís a les cròniques medievals", *Revista de Girona*, 226/5 (2004), p. 58-62.
- ALBERCH i FUGUERAS, Ramon *et al.* *Fires i mercats a Girona: assaig històric dels mercats i fires a la ciutat*. Girona: Ajuntament de Girona, 1983.
- ALBERCH i FUGUERAS, Ramon i Narcís CASTELLS i CALZADA. "La població de Girona (segles XIV-XX)", *Col·lecció de monografies de l'Institut d'Estudis Gironins*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1985.
- ALLO MANERO, María Adelaida i Juan Francisco ESTEBAN LORENTE. "El estudio de las exequias reales de la monarquía hispana: siglos XVI, XVII, XVIII", *Artigrama: Revista del Departamento de Historia del Arte de la Universidad de Zaragoza*, 19 (2004), p. 51.
- ALVES, María. *Entradas régias portuguesas: una visão de conjunto*. Lisboa: Horizonte, 1986.
- AMADES, Joan. *Costumari català: el curs de l'any*, 5. Barcelona: Salvat, 2001.
- AMELANG, James. *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona: Ariel, 1986.
- AMORÓS, Andrés i José M. DÍEZ BORQUE. *Historia de los espectáculos en España*. Madrid: Castalia, 1999.
- ANDRÉS DÍAZ, Rosana de. "Las entradas reales castellanas" en los siglos XIV y XV, según las crónicas de la época" a *La España Medieval*, 4 (1984), p. 48-62.
- ANGLÉS, Higiní. "La música en la corte de Carlos V". *Col. Monumentos de la Música Española*, II. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1944.
- ANTONIO, Andrew Dell'. *Listening as Spiritual Practice in Early Modern Italy*. Berkeley: University of California Press, 2011.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi. *Girona, ara i sempre*. Girona: Diputació Provincial, 1982.
- ARMENGUÉ, Joan i Luca SCALA. "Sant Narcís i el lladre de sants". *Revista de Girona*, 199/2 (2000), p. 54-55.
- ATLAS, Allan W. *Music at the Aragonese Court of Naples*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- BAKER, Geoffrey i Tess KNIGHTON, eds. *Music and Urban Society in Colonial Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- BARRAL i ALTET, Xavier *Les Catedrals de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1994.
- BATLLE, Lluís. *Notícies de llibres de Monestirs benedictins del Bisbat de Girona*, "Analecta Sacra Tarraconensia", XXXIX (1968).
- BERNARD Vicent. "Récents travaux de Démographie Historique en Espagne (XIV-XVII siècles)", *Annales de Démographie Historique* (1976), p. 483.
- BIANCHI, Paola i Luisa Clotilde GENTILE. *L'affermarsi della corte sabauda. Dinastia, poteri, élites in Piemonte e Savoya fra tardo medioevo e prima età moderna*. Torino: Silvio Zamorani editori, 2006, p. 407-434.
- BOER, Wietse i Christine GÖTTLER. *Religion and the sense in early Modern Europe*. Leiden i Boston: Brill, 2013.
- BONASTRE, Francesc. *Completes a 15-Francesc Soler*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1988.

- BONASTRE, Francesc. “Les primeres col·leccions de música de la Biblioteca de Catalunya: el fons Carreras i Dagas i el fons Felip Pedrell”, Conferències en el centenari de la Biblioteca de Catalunya (1907-2007). Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2008, p. 30-32.
- BOSCH, Joan. *Pintura dels segle XVIII a la Seu de Girona: d'Antoni Viladomat i de les suggestions de la pintura barroca italiana*. Girona: Editorial General, 1990 .
- BOSCH, Joan i Francesc MIRALPEIX. “El convent de Sant Domènec a l'Època Moderna”. *Universitat de Girona. Història, arquitectura i patrimoni*. Girona: El Brau Edicions, 2011.
- BOTET i SISÓ, Joaquim. “Las ferias de Gerona”. *Revista de Girona*, V (1881), p. 361-374.
- BOTO, Gerardo. “Convento de Sant Domènec”. *Claustros románicos hispanos/ (textos): Francesca Español Bertran [...] (et al.); Joaquín Yarza Luaces, Gerardo Boto Varela, coord. León: Edilesa, 2003.*
- _____. “Catedral de Santa María de Girona”. *Claustros románicos hispanos/(textos): Francesca Español Bertran [...] et al.; Joaquín Yarza Luaces, Gerardo Boto Varela, coord. León: Edilesa, 2003.*
- _____. *Articulación de los espacios culturales en Sant Pere de Galligants. Indagación acerca de una arquitectura con nexos sonoros* . Lambard: Estudis d'art medieval XIX, 2007, p. 11-37.
- BRACONS, Josep et al. *La Catedral de Girona. L'obra de la Seu*. Girona: Fundació La Caixa, 2003.
- BRUGUÉS, Lluís i i Josep Maria GARCIA. *Joan Carreras i Dagas*. Girona: Ajuntament de Girona: 2014, p. 142-146.
- BRUNIQUER, Esteve Gelabert. “Les Rúbriques de Bruniquer”, edició de Carreras i Candi, F. i B. Gungalons i Bou. Barcelona: *Col·lecció de documents històrics inèdits de l'Arxiu Municipal de la Ciutat de Barcelona*, 2 vol., Imp. D'Henrich, 1912-1916.
- BUEZO, Catalina. “Festejos y máscaras en honor de San Ignacio de Loyola en el siglo XVII”, *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 190/1 (1993), p. 313-28.
- _____. *Prácticas festivas en el teatro breve del siglo XVII*. Kassel: Reichenberger, 2004.
- BUSQUETS i DALMAU, Joan. “La crònica de Jeroni de Real sobre la Catalunya del segle XVII. estudi comparatiu dels manuscrits”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25, 2 (1981), p. 63-106.
- _____. Joan. *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: la crònica de Jeroni de Real (1626-1683) II*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- BUSQUETS, Josep i Antoni SIMON. “Girona al segle XVII”. *Quaderns d'Història de Girona*. Girona: Ajuntament de Girona, 1993.
- CALZADA, Josep. *Sant Pere de Galligants. La Història i el Monument*. Girona: Diputació de Girona, 1983.
- _____. Josep. *El culte de Sant Narcís a l'església de Girona*. Girona: Bisbat, 1986.
- CANAL, Eduard. “L'arribada de sant Narcís a Girona”. *Universitat de Girona, Revista de Girona*, 226, (2004), p. 54-57.
- CANAL, Josep et al. *La Ciutat de Girona l'any 1535*. Girona: Ajuntament de Girona, 1995.
- CARRASCO MANCHADO, Ana Isabel. “Las entradas reales en la corona de Castilla: pacto y diálogo político en torno a la apropiación simbólica del espacio urbano” a Boucheron, Patrick i Genet, Jean-Philippe (ed.), *Marquer la ville, signes, traces, empreintes du pouvoir (XIIIe-XVIe siècle)*. París: La Sorbonne, 2014, p. 191-234.
- CARRERAS, Juan José. “La música de las entradas reales”, Robledo, Luis et al. (ed.), *Aspectos de la cultura musical en la corte de Felipe II*. Madrid: Alpuerto, 2000, p. 273-287.
- CARTER, Tim. “Music-selling in late sixteenth-century Florence: The bookshop of Piero di Giuliano Morosi”. *Music & Letters*, 70/4 (1989), p. 483-504.

- CARTER, Tim. "The Music Trade in Late Sixteenth-century Florence" a *Music, Patronage and Printing in Late Renaissance Florence*. Aldershot; Burlington: Ashgate, 2000.
- CASTELLS, Narcís: "L'estructura familiar de la població gironina el 1631", *Girona a l'època moderna: demografia i economia*. Girona: Col·legi Universitari, 1982, p. 113.
- _____. "La família a la Girona dels segles XVI-XVII", *L'Avenç*, 66 (1983), p. 56-60.
- _____. "La trajectòria demogràfica". *Història de Girona*, 6. Direcció Lluís Costa Fernández. Girona: Ateneu d'acció cultural (ADAC), 1991.
- CAVICHI, Camila. "Música, consenso e ordine in Piazza: alcune considerazione", a *Marquer la ville. Signes, empreintes et traces du puivoir dans les espaces urbains*, ed. per Patrick Boucheron & Jean-Phillipe Genet. París: Publications de la Sorbonne; École française de Rome, 2013, p. 419-437.
- CHAMORRO, Miguel Ángel Chamorro. *La construcció de l'església de Sant Feliu de Girona. Els llibres d'obra*, tesi doctoral, 2004.
- CHAMORRO, Alfredo. *Ceremonial monàrquico y rituales cívicos*. Las visitas reales a Barcelona desde el siglo XV hasta el XVII, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2013.
- CHASTEL, André. "Les entrées de Charles Quint en Italie", dins Jacquot, J. (cord.). *Fêtes et Cérémonies au Temps de Charles Quint*. París: CNRS, 1975, p. 197-206.
- CHIVA BELTRÁN, Juan. "Triunfos de la Casa de Austria: entradas reales en la Corte de Madrid", *Potestas*, 4. Castelló: Universitat Jaume I, 2011, p. 211-228.
- CIVIL, Francesc. "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI", *Anuario musical*, 9 (1954), p. 227-228.
- _____. "La música en la Catedral de Gerona durante el siglo XVII", *Anuario Musical*, 15 (1960).
- _____. "San Narciso en la lírica musical del siglo XVII", *Revista de Girona*, 39/2 (1967), p. 49.
- _____. "Thomas Cirera. Primer maestro de Capilla por oposición de la Catedral de Gerona; primera mitad del s. XVII", *Revista de Girona*, 49/4 (1969), p. 47-49.
- _____. "Retrospectiva del villancico gerundense", *Revista de Girona*, 53/4 (1970), p. 57-61.
- _____. "Personajes y aconteceres musicales", *Revista de Girona*, 58/1 (1972), p. 59-64.
- _____. "Perspectiva musical de Gerona de los años 1000 al 1500", *Revista de Girona*, 25/2 (1981).
- _____. "A propòsit d'una jàcara al Nacimiento de xto-s. XVII, conservada a l'arxiu de la catedral de Girona", *Revista de Girona*, 94/1 (1981), p. 65-66.
- CLARÀ, Josep i Josep Maria MARQUÈS. "Sant Feliu de Girona", *Col·lecció Sant Feliu*, 12. Girona: Parròquia Sant Feliu de Girona, (1992), p. 17.
- COLOMER, Ignasi M. "Les mosques de Sant Narcís", Separata dels Annals de l'Institut d'estudis gironins, 25/2 (1981), p. 535-542.
- CONSTANS SERRATS, Lluís G. *Dos obras maestras de arte gótico*. Barcelona: Ariel, 1947. Fanny Cosandey, "La reine de France: symbole et pouvoir X^{ve}-XVIIIe siècle". París: Éditions Gallimard, 2000.
- DEFORNEAUX, Marcelin. *La vie quotidienne en Espagne au Siècle d'Or*. París: Hachette, 1964, p. 51-53.
- DOMÈNECH i CASADEVALL, Gemma i Rosa Maria GIL. "La Catedral de Girona entre l'acabament i la restauració (1010-2003)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), p. 231-282.
- DURAN, Agustí i Josep SANABRE. *Llibre Solemnitats de Barcelona, edició completa del manuscrit de l'Arxiu Històric de la ciutat*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1930.
- _____. "La fiesta del Corpus". *Barcelona històrica y monumental*. Barcelona: Aymá, 1953.

- ETTINGHAUSEN, Henry *et al.* (coord.), *Las relaciones de sucesos en España: 1500-1750: actas del primer Coloquio internacional*. Alcalá de Henares: Universidad Alcalá, Servicio de Publicaciones, 2006.
- ESCALONA, Josep Maria. *L'orgue a Catalunya: Història i actualitat*. Barcelona: Generalitat Catalana, Lectura i So, 3 (2000), p. 85.
- FENLON, Ian i Tess KNIGHTON (ed.). *Early Music Printing and Publishing in the Iberian World*. Kassel: Reichenberger, 2007, p. 299-328.
- FISHER, Alexander J. *Music and Religious Identity in Counter-Reformation Ausburg, 1580-1650*. Aldershot: Ashgate, 2004.
- _____. *Music, Piety, and Propaganda: The soundscapes of counter-reformation Bavaria*. Nova York: Oxford University Press, 2014.
- FREIXAS, Pere. *La basílica de Sant Feliu: primera catedral de Girona*. Girona: Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental i Arxius i Publicacions, 2016, p. 27-28.
- _____. *La Catedral de Girona: Redescobrir la seu romànica: els resultats de la recerca del Projecte Progress*. Girona: Ajuntament de Girona, 2000.
- _____. *El monestir de Sant Daniel. Reformes i ampliacions gòtiques*. Girona: Estudi General. Miscel·lània commemorativa del desè aniversari del Col·legi Universitari de Girona, 1980.
- FREIXAS, Pere *et al.* “La façana gòtica de la catedral de Girona”, *Locus Amoenus*, 8 (2005-2006), p. 123-132.
- GARCÍA ESPUCHE, Albert *et al.* “Dansa i música. Barcelona 1700”, *Monografies del museu d'història, col·lecció la ciutat del Born. Barcelona 1700*, 2. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009.
- GARCÍA SÁNCHEZ, Laura. “Solemne entrada a Barcelona y diversos acontecimientos festivos ante la jura de fueros del reino de Cataluña por Felipe IV, en 1626: el dietario, como testimonio, de Miquel Parets”, *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 13, II (1983), p. 473-480.
- GIBERT i BUCH, Josep. *Girona: petita història de la ciutat i de les seves tradicions i folklore*. Barcelona: Tallers gràfics de C.N. Gisbert, 1946.
- GIESEY, Ralph E. *The Royal Funeral Ceremony in Renaissance France*. Ginebra: Droz, 1960.
- _____. *Cérimonial et puissance souveraine. France XV-XVII siècles*. París: Armand Colin, 1987.
- GIL i TORT, Rosa Maria. “Sant Narcís, geografia del record”. *Revista de Girona*, 219 (2003), p. 95-96.
- GIRBAL, Claudio. “La festividad del Corpus. Noticias históricas locales”, *Revista de Gerona*, II (1878), p. 24.
- GIRONELLA, Anna. *Girona: Convents i monestirs, segles X-XIX*. Girona: Ajuntament de Girona, 2005.
- _____. “Llibre groc de la ciutat de Girona (1386, 1596-1702)”. *Llibres de Privilegis*, 11. Documents de l'Arxiu Municipal, 3. Lleida: Pagès, 2007.
- _____. *El monestir de Sant Daniel de Girona, mil anys de vida a la vall*. Girona: Ajuntament de Girona/Fundació Abertis, 2010.
- _____. “La Girona del barroc: ciutat de convents”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 53 (2012).
- GÓMEZ MUNTANÉ, Maricarmen i Màrius BERNADÓ (ed.). *Fuentes Musicales en la Península Ibérica, ca. 1250- ca.1550: Actas del Coloquio Internacional, Lleida, 1-3 de abril de 1996*. Lleida: Universitat de Lleida, p. 141-176.
- _____. *La música en la casa real catalano-aragonesa, 1336-1432*, I . Barcelona: Bosch editors, 1979.

- GONZÁLEZ GARCÍA, Juan Luis. “Festivals and Hagiography in the Spanish Court (1565-1615)”, a Fernando Checa Cremades i Laura Fernández-González (eds.), *Festival Culture in the World of the Spanish Habsburgs*. Ashgate: Farham, 2015, p. 195-218.
- GRAHIT, Josep. *Les campanes de Girona*, Palamós: Tallers tipogràfics Llorens Castelló, 1926.
- _____. “Una consuetud de la catedral de Gerona”, *Annals de l’Institut d’estudis gironins*, 2 (1947).
- GREGORI, Josep Maria. “Pere Alberch, artífex de la relació musical entre les Seus de Girona i Barcelona en el Renaixement tardà”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 28 (1985), p. 281-298.
- _____. “La docència de l’orgue a la primeria dels segle XVII a Girona: notes per a l’estudi de l’acompanyament continu a Catalunya”. *Recerca musicològica*, 8 (1988), p. 135-138.
- _____. “Marturià Prats i Mateu Çafont músics de la capella de l’infant Enric (1445-1522), comte d’Empúries” *Nassarre: Revista aragonesa de musicologia*, vol. 9, 2 (1993), p. 147-154.
- _____. “Cots, Bartomeu”, *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*. Madrid: SGAE, 1999, vol. 4, p. 151.
- _____. *Fons de la catedral de Girona* (Inventaris del fons musicals de Catalunya; 10). Barcelona: Servei de Publicacions Universitat Autònoma de Barcelona i Institut d’Estudis Catalans, 2019.
- GUENÉE, Bernard i Françoise LEHOUX. *Les entrées royales françaises de 1328 à 1515*. París: Éditions du CNRS, 1968.
- GUILLERÉ, Christian. “Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)”. *Llibres de Privilegis*, 1. Documents de l’Arxiu Municipal, 2. Girona: Ajuntament de Girona, Fundació Noguera, 2000.
- _____. Christian. “Girona al segle XIV”. *Biblioteca Abat Oliba*. Girona: Ajuntament de Girona, 1993-1994.
- _____. “Fiscalité et société à Gérone au XIV siècle”, *Actes del Col.loqui “Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa edat Mitjana”*, Lleida : Institut d’Estudis Ilerdencs, 1997, p. 378.
- HAMILAKIS, Yannis. *Archaeology and the Sense: Human Experience, Memory and Affect*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- HERRANZ, Anselmo. *Novena del glorioso San Narcis*. Girona: Imprenta y Librería de Antonio Franquet, 1955.
- HUON, Antoinette. “Le Thème du Prince dans les Entrées parisiennes au XVIe siècle”, dins Jean Jacquot, *Les Fêtes de la Renaissance*, vol. I. París: CNRS, 1969, p. 21-30.
- JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat. “La catedral de Girona en l’època moderna i contemporània”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 45 (2004), p. 47-57.
- JONES, Pamela. “Envisioning a Global Environment for Blessed Teresa of Avila in 1614: The Beatification Decorations for S. Maria della Scala in Rome”, a Merry E. Wiesner-Hanks (ed.), *Mapping Gendered Routes and Spaces in the Early Modern World*. Burlington: Ed. Merry E. Wiesner-Hanks, 2011, p. 131-156.
- JONGE, Krista de. “El Emperador y las Fiestas Flamencas de su Época (1515-1558)”, en *La Fiesta en la Europa de Carlos V*. Sevilla: LF Ensayos, 2000, p. 49-71.
- JULIOL, Griselda. “Llibre vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)”. *Llibres de Privilegis*, 8. Documents de l’Arxiu Municipal, 2. Girona: Ajuntament de Girona; Barcelona: Fundació Noguera, 2001.
- KENDRICK, Robert. *The sounds of Milan, 1585-1650*. Nova York: Oxford University Press, 2002.

- KENDRICK, Robert. "Relating History: Music and Meaning in the *relaciones* of the Canonization of St Raymond Penyafort, Barcelona 1601", *Música e Història: Estudos em homenagem a Manuel Carlos de Brito* Manuel Pedro Ferreira i Teresa Cascudo (coord.), Lisboa: Colibri, 2017.
- KNIGHTON, Tess. "Relating History: Music and Meaning in the *relaciones* of the Canonization of St Raymond Penyafort, Barcelona 1601", a *Música e Història: Estudos em homenagem a Manuel Carlos de Brito*, coord. per Manuel Pedro Ferreira i Teresa Cascudo. Lisboa: Colibri, 2017, p. 27-51.
- KNIGHTON, Tess i Ascensión Mazuela-Anguaita, ed. *Hearing the City in Early Modern Europe*. Thurnhout. Tours: Brepols, 2018.
- KNIGHTON, Tess i Carmen MORTE GARCÍA. "Ferdinand of Aragon's entry into Valladolid in 1513: the triumph of a Christian King", *Early Music History*, 18 (1999), p. 119-163.
- KONIGSON, Elie. "La Cité et le Prince: Premières entrées de Charles VIII (1484-1486)", dins Jacquot, J. (coord.), *Les Fêtes de la Renaissance*, III. París: CNRS, 1973, p. 55-70.
- KÓVACS, Lenke. *La ciutat com a escenari: les entrades reials i la festa urbana*. Barcelona: Quaderns d' història, 9, 2003.
- LLEÓ CAÑAL, Vicente. "Entradas reales y estrategias urbanas en el Renacimiento. El caso sevillano", dins Antonio Garrido Aranda (coord.), *El mundo festivo en España y América*. Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba, 2005, p. 91-102.
- LOBATO, María Luisa i Bernardo José GARCÍA GARCÍA (coord.), *La fiesta cortesana en la época de los Austrias*. Valladolid: Junta de Castilla y León, 2003, p. 233-247.
- LOCKWOOD, Lewis. *Music in Renaissance Ferrara, 1400-1505: The Creation of a Musical Center in the Fifteenth Century*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1984.
- MADONNA, M. L. "El viaje de Carlos V por Italia después de Túnez: el triunfo clásico y el plan de reconstrucción de las ciudades", en *La fiesta en la Europa de Carlos V*. Sevilla: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 2000, p. 235 -255.
- MANUNTA, Francesc. *Cançons i líriques religioses de l'Alguer catalana*, vol. 2. L'Alguer: La Celere, 1990.
- MAR, Dolores del, Sánchez González, María V. GÓMEZ REQUEJO i Regina María PÉREZ MARCOS. *Historia del ceremonial y del protocolo*. Madrid: Ed. Síntesis, 2015.
- MARÍN, Miguel Ángel, Andrea BOMBI i Juan José CARRERAS, ed. *Música y cultura urbana en la Edad Moderna*. València: Universitat de València, 2005.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. "El Emperador Carlos V y Gerona", *Revista de Girona*, 5 (1958), p. 70.
- _____. "Los campanarios de la Catedral de Gerona", *Revista de Girona*, 18 (1962), p. 13-16.
- _____. *Girona Vella*. Girona: Jaume Marquès, 1979.
- _____. "El Bisbe de Girona Guillem Boil i el seu mausoleu", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 32 (1993), p. 65-77.
- MARQUÈS i PLANAGUMÀ, Josep Maria. *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona*, 2 vol. Barcelona: Fundació Noguera, 1993.
- _____. "Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona", *Anuario Musical*, 54 (1999), p. 217-250.
- _____. "Sant Narcís versus Sant Feliu". *Revista de Girona*, 240, (2007), p. 79.
- _____. "Inscripcions i sepultures a la Catedral de Girona". Girona: Diputació de Girona, 2009, p. 13-48.

- MARSDEN, Charles A. “Entrées et fêtes espagnoles au XVIe siècle”. *Les fêtes de la Renaissance I*, dins Jacquot Jean (ed.). París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1960.
- MARTÍN González, J. José. “Beatificación y canonización de San Ignacio de Loyola. Elementos artísticos de la fiesta”, a Julio Caro Baroja y Antonio Beristain (ed.), *Ignacio de Loyola. Magister Artium en París 1528-1535*. San Sebastián: Sociedad Guipuzkoana de Ediciones y Publicaciones, 1991, p. 461-474.
- MARTÍNEZ GIL, Fernando. *Muerte y sociedad en la España de los Austrias* (Cuenca: Universidad de Castilla la Mancha, 2000).
- MASSIP, Jesús Francesc. “De ritu social a spectacle del poder: l’entrada triomfal d’Alfons el Magnànim a Nàpols (1443), entre la tradició catalana i la innovació humanística”, ed. Guido D’Agostino i Giulia Buffardi, *XVI Congresso di Storia della Corona d’Aragona*, Celebrazioni Alfonsine, 1997, II. Nàpols: Paparo, 2000, p. 1862.
- MAZUELA-ANGUITA, Ascensión. “La vida musical en el monasterio de Santa Maria de Jonqueres en los siglos XVI y XVII: Agraïda y Eugènia Grimau”, *Revista Catalana de Musicologia*, 8 (2015), p. 37-79.
- _____. “Music in the poetry competition held in Girona, 1622”, *Quadrivium. Revista Digital de Musicologia*, 7 (2016).
- _____. “El monasterio de Sant Pere de les Puel·les en el paisaje sonoro de la Barcelona del siglo XVI”, *El sons de Barcelona a l’edat moderna*, ed. Tess Knighton. Barcelona: Brepols, 2016, p. 91-112.
- _____. “Music in the poetry competition held in Girona, 1622”, *Quadrivium. Revista Digital de Musicologia*, 7 (2016).
- _____. “Polifonía, redes musicales y ceremonias rurales en los Pirineos Orientales a través de las crónicas de Honorat Ciuró (1612–1674)”, *Revista de Musicologia*, 39/2 (2016), p. 411–54; “El monasterio de Sant Pere de les Puel·les en el paisaje sonoro de la Barcelona del siglo XVI”, a *El sons de Barcelona a l’edat moderna*, ed. Tess Knighton. Barcelona: Museu d’Història de Barcelona; Institució Milà i Fontanals, Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats; Institut de Cultura, CSIC, 2016), p. 91-112.
- _____. “Música y paisaje sonoro en las fiestas de beatificación de Santa Teresa en 1614”, a *Santa Teresa o la llama permanente. Estudios históricos, artísticos y literarios*, dir. Esther Borrego i Jaime Olmedo. Madrid: Centro Estudios Europa Hispánica, 2017, p. 109-126.
- _____. “Música para los reconciliados: Music, Emotion and Inquisitorial *Autos de fe* in Early-Modern Hispanic Cities”, *Music and Letters*, 98/2 (2017), p. 175-203.
- _____. “Controverses liturgiques et musicales au convent Santa Maria de Jonqueres de Barcelone: réformes et résistances de la première modernité”, *Réalités et fictions de la musique religieuse à l’époque moderne. Essais d’analyse des discours*, dir. Thierry Favier i Sophie Hache. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2018, p. 273-287.
- _____. “La música en el ceremonial jesuita: Granada y las fiestas de beatificación de Ignacio de Loyola, 1610”, *Música y ceremonial*, ed. María José de la Torre Molina i Alicia Carmen Marchant Rivera. Madrid, [en premsa, 2019].
- McGOWAN, Keith. “The Prince and the Piper: Haut, bas and the Whole Body in Early Modern Europe”, *Early Music*, 27 (1999), p. 211-232.
- MERCADER, José. *Vida e historia de San Narciso: glorioso obispo, apóstol, mártir y patrono de Gerona. Discurso preliminar sobre las primeras evoluciones cristianas de Gerona y su primitiva sede catedralicia*. Barcelona: Ariel, 1954.

- MIRAMBELL, Enric. “Capitulars de la Seu; de la postguerra al Concili”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 45 (2004), p. 403-416.
- _____. “Precisions sobre la campana major de la catedral”, *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 25 (1994), p.113-118.
- MIRANDA LÓPEZ, M. Mar. “Música i cerimònia a la festivitat de Sant Narcís a la Consueta de la catedral de Girona, 1595-1655”, *Revista Catalana de Musicologia*, X (2017), p. 67-90.
- MOLINA, Joan. “Arnau de Montrodon y la catedral de San Carlomagno. Sobre la imagen y el culto al emperador carolingio en Gerona”, *Anuario de Estudios Medievales* 34/1, (2004), p. 417-454.
- _____. “De genere militari ex utroque Parente. La nobleza eclesiástica y los inicios de la catedral gótica de Gerona”, *Anuario de Estudios Medievales* 37/2, (2007), p. 741-780.
- _____. “La Catedral del canonge i bisbe Joan Margarit (1434-1484)”, *El Bisbe Margarit i la seva època*. Girona: Fundació Caixa de Girona, 2006.
- MOLINA, Joan i Joaquim NADAL i FARRERAS. *La catedral Girona*. Ajuntament de Girona: Lunweg Editores, 2002.
- MORALES, Alfredo J. “Recibimiento y Boda de Carlos V en Sevilla”, en *La Fiesta en la Europa de Carlos V*. Sevilla: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 2000, p. 27-47.
- NADAL i FARRERAS, Joaquim. *La catedral de Girona. Una interpretació*. Girona: Ajuntament de Girona; Lunweg, 2002.
- NADAL, Jordi i OLLER. *La población española: siglos XVI a XX*. Barcelona: Ariel, 1991.
- NEGRE, Pelai. “La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense”, *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 6 -7, (1951-1952), p. 266.
- NIETO SORIA, José Manuel. *Ceremonias de la realeza. Propaganda y legitimación en la Castilla Trastámara*. Madrid: Nerea, 1993.
- NOGUER, Tomàs. *En Desagravio. Culto secular al patró de la ciudad San Narciso*. Gerona: Imprenta Masó, 1939.
- NOLLA, Josep M. “Un temple per a una Església”. *La catedral de Girona. L’obra de la Seu*. Barcelona: Fundació La Caixa, 2003, p. 99-114.
- PEDRELL, Felip. *Diccionario técnico de la música de Pedrell. Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona*, I (Vilanova i Geltrú: Oliva Imp., 1908), p. 9-15.
- PENA SUEIRO, Nieves. “Estado de la cuestión sobre el estudio de las Relaciones de sucesos”, *Pliegos de Bibliofilia*, 13 (2001), p. 43-66.
- PÉREZ SAMPER, Maria Àngels. “Les festes reials a la Catalunya del Barroc”. Dins Albert Rossich i August Rafanell (ed.): *El barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Quaderns Crema, 1987.
- _____. *Barcelona, Corte. La visita de Carlos IV en 1802*. Barcelona: Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España, 1973.
- _____. “Fiestas reales en la Catalunya de Carlos III”, dins *Actes del II Congrés d’Història Moderna de Catalunya. Catalunya a l’època de Carles III*, Pedralbes, *Revista d’Història Moderna*, 13-2 (1988), p. 561-576.
- _____. “El Rey y la Ciudad. La entrada real de Carlos I en Barcelona”, *Studia Historica. Historia Moderna*, VI (1988), p. 439-448.

- PÉREZ SAMPER, Maria Àngels. “La presencia del rey ausente: las visitas reales a Cataluña en la época moderna”, en González Enciso, A. y Usunáriz Garayoa J. M. (dirs.), *Imagen del rey, imagen de los reinos. Las ceremonias públicas en la España Moderna (1500-1814)*. Pamplona: EUNSA, 1999, p. 63-116.
- _____. “Barcelona corte: las fiestas reales en la época de los Austrias”, dins Lobato, María Luisa-García, Bernardo J. (coord.): *La fiesta cortesana en la época de los Austrias*. Valladolid: Junta de Castilla y León, 2003, p. 139-192.
- _____. “Las entradas reales: ceremonia y espectáculo”, en Ríos, R. E. i S. Vilaplana Sanchís, (ed.), *Germana de Foix i la societat cortesana del seu temps*. València: Generalitat Valenciana, Biblioteca Valenciana, 2006, p. 145-159.
- PÉREZ SAMPER, Maria Àngels i Miguel RAUFAST CHICO, “Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la Guerra Civil Catalana (1460-1473)”, *Anuario de Estudios Medievales (AEM)*, 38/2 (juliol-desembre de 2008), p. 1.037-1.085.
- PLA, Joaquim. “Gerona popular”. *Biblioteca gerundense de estudios e investigaciones*. Girona: Dalmau Carles Pla, 1944.
- _____. “Santos mártires de Gerona: San Félix, San Narciso y otros santos”. *Biblioteca gerundense de estudios e investigaciones*. Girona: Dalmau Carles Pla, 1955.
- _____. *Gerona arqueológica y monumental*. Girona: Dalmau Carles Pla, 1946.
- PRATS, Lluís. “La iconografía de Sant Narcís en el Barroc”. *Revista de Girona*, 148/5 (1991), p. 32-39.
- PREVOSTI, María. “Maria d’Hongria a Barcelona: exemple de rebuda d’un personatge reial a la Barcelona del segle XVII”, *Pedralbes, Revista d’Història Moderna*, XVIII, 18-II (1998), p. 169-178.
- PUBILL OTÀLORA, Àngel. *Festa, litúrgia i música a la Girona del barroc: La visió dels jurats. Transcripció i estudi del llibre del Cerimonial dels jurats (o Lligall del Nou Redrès) de 1596, i del manual d’acords de 1593 a 1597*, treball de fi de màster. Universitat de Girona, 2011.
- PUNTES-BLANCO, Andrea. *Música y devoción en Barcelona (ca. 1550-1650): libros de polifonía, contextos y prácticas musicales*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2018.
- PUIGVERT, Joaquim M., “Salvar el patrimoni artístic en temps de guerra. L'exemple de la ciutat de Girona (1936-1939)”, *Segona República i Guerra Civil a Girona (1931-1939)*. Girona: Ajuntament de Girona, 2006.
- PUJOL i CANELLES, Miquel. *El Cerimonial dels Cònsols de la Universitat de Castelló d’Empúries*. AIEE, Figueres, 30 (1997), p. 208.
- PUJOL i COLL, Josep. “Quotidianeitat i festa a la Girona del XVIII”, a *La música culta a les comarques gironines. Dels trobadors a l’electroacústica*. Mari Carmen Pardo Salgado i Miquel Cuenca Vallmajó. Banyoles: Centre d’Estudis Comarcals de Banyoles, 2015, p. 59-74.
- RAUFAST CHICO, Miguel. “¿Un mismo ceremonial para dos dinastías?” las entradas reales de Martín el Humano (1397) y Fernando I (1412) en Barcelona” a *En la España medieval*, 30, (2007), p. 91-129.
- RAVENTÓS, Jordi. *Manifestacions musicals a Barcelona a través de la festa: les entrades reials (segles XV-XVIII)*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2006.
- REGLÀ, Joan. *Els virreis de Catalunya*. Barcelona: Vicens Vives, 1980, p. 61-62.
- RIBOT, Pere. *La Seu adorant: catedral de Girona*. Barcelona: Fundació d’Història i Art Roger de Belfort, 1983.
- RIFÉ i SANTALÓ, Jordi. “Panoràmica de la música a Girona: de l’època medieval al segle XVI”, *Revista de Girona*, 181/2 (1997), p. 48-51.

- RÍO BARREDO, María José del. *Madrid, urbs regia: la capital ceremonial de la Monarquía Católica*. Madrid: Marcial Pons, Historia, 2000.
- RÍO BARREDO, María José del. “El viaje de los príncipes de Saboya a la corte de Felipe III (1603-1606)”, a *L'affermarsi della corte sabauda. Dinastie, poteri, élites in Piemonte e Savoia fra tardo medioevo e prima età moderna*, Paola Bianchi, Luisa Clotilde Gentile, Torí: Silvio Zamorani, 2006, p. 407-434.
- RIURÓ, Francesc. “La lluita per la salvaguarda del Patrimoni artístic”, *Revista de Girona*, 116, (1986), p. 44-49.
- RIVAUD, David. “Les entrées royales dans les “bonnes villes” du Centre-Ouest aux Xve et XVIe siècles: théâtres et décors historiques”, Noël Coulet i Olivier Guyotjeannin (dirs.), *La ville au Moyen Âge. Sociétés et pouvoirs dans la ville*, II. París: Éditions du CTHS, 1998, p. 277-294.
- RODRÍGUEZ VILAGRAN, Àngel. *Sant Narcís, el sant de les mosques*. Barcelona: Centre de Pastoral Litúrgica, 2014.
- ROS-FÁBREGAS, Emili. “Music and ceremony during Charles V's 1519 visit to Barcelona”. *Early music*, 23/3 (1995), p. 375-391.
- _____. “Historiografía de la música en las catedrales españolas: positivismo y nacionalismo en la investigación musicológica”, *CODEXXI*, 1 (1998), p. 68-135.
- _____. “Orígenes e inventario de un manuscrito catalán del Renacimiento con repertorio polifónico internacional: Barcelona, Biblioteca del Orfeó Català, Ms. 5”, a *Fuentes Musicales en la Península Ibérica, (ca. 1250-ca. 1550): Actas del Coloquio Internacional (Lleida, 1-3 abril 1996)*, ed. por Maricarmen Gómez i Màrius Bernadó. Lleida: Universitat de Lleida-Institut d'Estudis Ilerdencs, 2001, p. 141-176.
- _____. “Música y músicos extranjeros en la España del siglo XVI”, a *La Capilla Real de los Austrias: música y ritual de Corte en la Europa moderna*, ed. por Juan José Carreras i Bernardo J. García. Madrid: Fundación Carlos de Amberes, 2001, p. 101-126.
- _____. “Cristóbal de Morales: A Problem of Musical Mysticism and National Identity in the Historiography of the Renaissance”, a *Cristóbal de Morales: Sources, Influences, Reception*, ed. per Owen i Bernadette Nelson. Woodbridge: The Bodley Press, 2007, p. 215-233.
- _____. “Dos manuscrits de polifonia del Renaixement amb connexions gironines: E-Boc 5 i E-Bbc 682”, a *La música culta a les comarques gironines. Dels trobadors a l'electroacústica*. Mari Carmen Pardo Salgado i Miquel Cuenca Vallmajó. Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2015, p. 21-36.
- _____. “Music and ceremony during Charles V's 1519 visit to Barcelona”. *Early music*, XXXIII (1995), p. 374-39.
- SABATÉ i BOSCH, Josep Maria. “Entrada y recibimiento del rey en Tarragona”, dins José Martínez Millán i Maria Antonietta Visceglia (dir.), *La monarquía de Felipe III. Los Reinos*. Madrid: Fundación Mapfre, Instituto de Cultura, IV, 2008, p. 214-220.
- SAGRERA i ARADILLA, Jordi i SUREDA i JUBANY, Marc. “La nau gòtica més ampla del món”. *La catedral de Girona. L'obra de la Seu*. Barcelona: Fundació La Caixa, 2003, p. 115-126.
- SANABRE, Josep. *La Acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa: 1640-1659*. Real Academia de Buenas Letras de Barcelona. Barcelona: distribuïdor: Llibreria J. Sala Badal, 1956.
- SHERR, Richard. “The Papal Chapel ca. 1492-1513 and its Polyphonic Sources”, tesi doctoral, Ph.D., Princeton University, 1975.
- SIMON Antoni. *Història de Catalunya. Catalunya Moderna*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006.

- _____. *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*. Barcelona: Curial, 1991, p. 168.
- SIMON Antoni. *Història de Catalunya. Catalunya Moderna*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006, p. 635.
- SIRERA, Josep Lluís Sirera. "El poble com a espectador absent?: el populisme de la festa urbana a la València del Renaixement", a Ricard Salvat ed., *El teatre popular, Actes del II Simposi Internacional d'Història del Teatre*. Barcelona: Institut del Teatre, 1999, p. 280-282.
- SOBREQUÉS i VIDAL, Santiago. "Població i societat a la Girona de la Baixa edat Mitjana", *Societat i Estructura Política de la Girona Medieval*. Barcelona: Curial, 1975, p. 18.
- _____. "Régimen municipal gerundense en la baja Edad Media. La insaculación", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 20 (1995), p. 165-234.
- STROHM, Reinhard. *Music in Late Medieval Bruges*. Oxford: Clarendon Press, 1985.
- STRONG, Roy. *Arte y poder. Fiestas del Renacimiento (1450-1650)*. Madrid: Alianza Editorial, 1988.
- SUN EIDSHEIM, Nina. *Sensing Sounds: Singing and Listening as Vibrational Practice*. Durham, NC: Duke University Press, 2015.
- SUREDA, Marc. "Altars, beneficis i arquitectura a la seu de Girona (993-1312)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLV (2004), p. 667-678.
- _____. "La catedral de Girona, matèria històrica. Historiografia a l'entorn de la seu", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLV (2004), p. 69-109.
- _____. "La Catedral. Notes històriques a les concrecions d'un concepte", *Mot so Razo*. Castelló d'Empúries: Centre d'Estudis Trobadorescos i Institut i Cultura Catalanes, 5, 2006, p. 17-28.
- _____. "La Catedral i la Ciutat, dels orígens medievals al segle XVIII", *Església, societat i poder a Girona. Segles XVI-XX*, Girona: Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions (SGDAP), 2007, p. 37-92.
- _____. *Els precedents de la Catedral de Santa Maria de Girona. De la plaça religiosa del fòrum romà al conjunt arquitectònic de la seu romànica (ss. I a.C.-XIV d.C.)*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2008.
- _____. "La Catedral de Girona". *Arquitectura y liturgia: el contexto artístico de las consuetas catedralicias en la Corona de Aragón*, 2014. Museu d'Art de Girona. *Vitralls. La llum de la Catedral de Girona*. Girona: Generalitat de Catalunya, 2015.
- SUREDA, Marc i Jordi SAGRERA. "La primera catedral de nova planta", *La Catedral de Girona. L'obra de la Seu*. Barcelona: cat. expo., 2003, p. 115-126.
- TORRE, Maria José de la. *Música y ceremonial en las fiestas de proclamación de España e Hispanoamérica (1746-1814)*, tesi doctoral, Universidad de Granada, 2004.
- TORRES, Xavier. *Els Llibres de família De pagès: segles XVI-XVIII: memòries de pagès, memòries de mas*. Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2008.
- VALSALOBRE, Pep. "El Senyor de les Mosques: Aspectes del'evolució de la llegenda de les mosques de sant Narcís fins al segle XVII i relació amb el "patriotisme sacre" a la Catalunya moderna", *Revista de Catalunya*, 189 (2003), p. 67-100.
- _____. "Tradició i llegenda: sant Narcís i les mosques". Universitat de Girona, *Revista de Girona*, 226 (2004), p. 52-53.
- VARELA, Javier. *La muerte del rey. El ceremonial funerario de la monarquía española (1500-1885)*. Madrid: Ediciones Turner, 1990.

- VENTURELLI, Paola. “La solemne entrada en Milán de Margarita de Áustria, esposa de Felipe III (1598)”, coord. Bernardo José García García, María Luisa Lobato López. Valladolid: Junta de Castilla y León-Consejería de Cultura y Turismo, 2003, p. 233-247.
- VICENT, Bernard. “Récents travaux de Démographie Historique en Espagne (XIV-XVII siècles)”, *Annales de Démographie Historique* (1976), p. 483.
- VILA, Pep i Montserrat BRUGET. *Festes públiques i teatre a Girona, segles XIV-XVIII: notícies i documents*. Girona: Ajuntament de Girona, 1983.
- VINCENT-CASSY, Cécile. “Los santos, la poesía y la patria. Fiestas de beatificación y de canonización en España en el primer tercio del siglo XVII”, *Jerónimo Zurita*, 85 (2010), p. 75-94.
- VICTOR, Sandrine. *La construcció i els seus oficis a la Girona del segle X*. Ajuntament de Girona: 2004.

III. Biblioteques digitals, bases de dades, repositoris i recursos bibliogràfics electrònics

“A Catalogue of Books of Hispanic Polyphony in Context”, *Books of Hispanic Polyphony*, ed.

Emili Ros-Fàbregas

<https://hispanicpolyphony.eu/home>

IFMuC: Inventari dels Fons Musicals de Catalunya, dir. Josep Maria Gregori

<https://ifmuc.uab.cat>

Institut de Recerca Històrica (IRH), dir. María Elisa Varela-Rodríguez

<https://udg.edu/irh>

Monestir de Sant Daniel

www.santdaniel.com/ca/noticies-3/page/2/

Catalonia Sacra

www.cataloniasacra.cat

Pedres de Girona

www.pedresdegirona.com

Diari de Girona

www.diaridegirona.cat

Bisbat de Girona

www.bisbatgirona.cat

Enciclopèdia Catalana

www.enciclopèdia.cat

Diccionari català-valencià-balear (DCBV)

<https://dcvb.iec.cat/>